

TURISTIČKE REGIJE SVETA

Visoka poslovno-tehnička škola strukovnih studija Užice
Trg Svetog Save 34, Užice
telefoni: (+381-31) 512-013; 512-789; 513-385
web: www.vpts.edu.rs

Tempus

The publication has been funded within the framework of the European Union Tempus programme which is funded by the Directorate General for Development and Co-operation - EuropeAid and the Directorate General for Enlargement.

This publication reflects the views only of the authors, and the Education, Audiovisual and Culture Executive Agency and the European Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information therein.

Project No. 544543-TEMPUS-1-2013-1-RS-TEMPUS-JPCR

TURISTIČKE REGIJE SVETA

Dr Radmila Novaković - Kostić

**VISOKA POSLOVNO - TEHNIČKA ŠKOLA
STRUKOVNIH STUDIJA UŽICE**

Dr Radmila Novaković - Kostić

TURISTIČKE REGIJE SVETA

Užice, 2016.

Dr Radmila Novaković Kostić, profesor , VPTŠ strukovnih studija Užice
TURISTIČKE REGIJE SVETA

Udžbenik

Izdavač:

Visoka poslovno tehnička škola strukovnih studija Užice
Trg Svetog Save br.34

Za izdavača
Urednik MHTSPS izdanja
Prof. Dr Milutin R. Đuričić

Recenzenti

Dr Slavoljub Vujović, profesor, Visoka poslovna škola Beograd, Beograd..
Dr Slobodan Miladinović, vanredni profesor, Kriminalističko-policijska akademija,
Beograd

Dizajn korica i tehnička priprema: Milisav Šuljagić

Tiraž: 125 primeraka

Štampa: "Grafoplast Plus", Užice

ISBN 978-86-83573-75-2

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

338.48(100)
338.483

НОВАКОВИЋ-Костић, Радмила, 1957-
Turističke regije sveta / Radmila Novaković-Kostić. - Užice : Visoka poslovno-
tehnička škola, 2016 (Užice : Grafoplast plus). - 353 str. ; 25 cm
: geogr. karte

Tiraž 125. - Bibliografija: str. 348-353.

ISBN 978-86-83573-75-2

a) Туризам - У свету b) Туристичка географија COBISS.SR-ID 223429644

S A D R Ź A J

UVOD	6
I TURIZAM EVROPE	8
1. GEOGRAFSKE KARAKTERISTIKE EVROPE	8
2. TURISTIČKA REGIJA SREDOZEMLJA.....	11
2.1. Francuska	18
2.1.1. Azurna obala	20
2.1.2. Provansa	25
2.1.3. Korzika.....	26
2.1.4. Pariz	26
2.1.5. Ostali turistički centri	30
2.2. Pirinejsko poluostrvo	31
2.2.1. Španija	31
Balearska ostrva	37
Kanarska ostrva	39
Madrid	43
2.2.2. Portugal	47
Azorska ostrva	51
2.3. Apeninsko poluostrvo	52
2.3.1. Italija	52
Rim	63
Vatikan	65
Sicilija	68
Sardinija	70
2.4. Malta	73
2.5. Balkansko poluostrvo	76
2.5.1. Slovenija	83
2.5.2. Hrvatska	85
2.5.3. Crna Gora	88
2.5.4. Bosna i Hercegovina	91
2.5.5. Srbija	94
2.5.6. Albanija	100
2.5.7. Grčka	101
2.5.8. Turska	108
3. TURISTIČKA REGIJA CRNOG MORA	114
3.1. Bugarska	115
3.2. Rumunija	119
3.3. Rusko-ukrajinska i gruzijska crnomorska rivijera	122
4. TURIZAM JUGOZAPADNE AZIJE	126
4.1. Sirija	127
4.2. Liban	131
4.3. Izrael	134
4.4. Jordan	137

4.5. Egipat	139
5. TURIZAM SEVEROZAPADNE AFRIKE.....	143
5.1. Maroko	144
5.2. Tunis	147
5.3. Alžir	149
6. TURISTIČKA REGIJA ALPA	150
7. TURIZAM PIRINEJA.....	161
8. TURIZAM CENTRALNOG MASIVA	164
9. TURIZAM SREDNJE EVROPE	165
9.1. Švajcarska	167
9.2. Nemačka	171
9.3. Poljska	177
9.4. Češka i Slovačka	184
9.5. Mađarska.....	191
9.6. Austrija	195
10. TURIZAM ZAPADNE EVROPE.....	199
10.1. Velika Britanija.....	200
10.2. Belgija.....	206
10.3. Holandija.....	209
11. TURIZAM SEVERNE EVROPE	212
11.1. Danska	213
11.2. Norveška.....	216
11.3. Švedska.....	219
11.4. Finska	222
12. TURIZAM ISTOČNE EVROPE.....	224
12.1. Ukrajina.....	224
12.2. Rusija.....	227
12.3. Belorusija.....	232
II TURIZAM AZIJE	234
1. Indija	236
2. Kina.....	239
3. Indonezija.....	243
4. Japan	246
5. Malezija.....	249
6. Maldivi.....	252
7. Singapur.....	253
8. Šri Lanka	254
9. Ujedinjeni Arapski Emirati	255
10. Mongolija.....	259
11. Nepal	262
12. Tajland	265
13. Filipini.....	268

III TURIZAM AFRIKE.....	270
1. Kenija.....	274
2. Tanzanija.....	276
3. Uganda	278
4. Namibija.....	279
5. Bocvana.....	282
6. Kamerun.....	283
7. Zambija.....	284
8. Zimbabve.....	286
9. Južnoafrička Republika	287
10. Etiopija.....	289
11. Madagaskar.....	291
12. Sejšeli.....	293
13. Mauricijus.....	294
IV TURIZAM SEVERNE AMERIKE.....	296
1. Sjedinjene američke države.....	298
2. Kanada.....	310
3. Kuba.....	313
4. Havaji	314
5. Bahami	317
6. Jamajka.....	319
7. Bermudi.....	320
8. Kajmanska ostrva.....	321
9. Meksiko	322
V TURIZAM JUŽNE AMERIKE.....	326
1. Brazil	327
2. Argentina.....	329
3. Bolivija	330
4. Čile.....	331
5. Kolumbija.....	332
6. Venecuela.....	333
7. Peru.....	334
8. Ekvador.....	335
9. Paragvaj.....	337
10. Urugvaj	337
VI TURIZAM AUSTRALIJE I OKEANIJE.....	338
1. Australija.....	338
2. Novi Zeland.....	344
3. Fidži.....	346
4. Tahiti i francuska Polinezija.....	347
VII LITERATURA.....	348

UVOD

Knjiga TURISTIČKE REGIJE SVETA autora dr Radmile Novaković-Kostić je namenjena studentima turizma Visoke poslovno-tehničke škole strukovnih studija u Užicu kao osnovni udžbenik za pripremanje ispita iz istoimenog predmeta na studijskom programu Turizam, po čijem je nastavnom planu i programu i koncipirana.

Turizam kao globalna svetska pojava obuhvatila je sve zemlje sveta. Iz nekih zemalja se milioni turista svake godine kreće put mora i toplih krajeva ili planina, banja, jezera, šuma i prašuma, nacionalnih parkova u potrazi za odmorom, opuštanjem, upoznavanjem, rekreacijom, avanturom, privučeni potrebom i željom da pobegnu iz svakodnevnice i upoznaju i dožive nešto novo i uzbudljivo, avanturističko ili romantično, da probaju neke nove ukuse, otvore neke nove vidike i znanja, a možde i ostvare neki davno željeni san. S druge strane, sve zemlje sveta se trude da svoja prirodna i kulturna bogatstva ponude turističkom putniku i upoznaju ga sa vrednostima koje su i svetskog i lokalnog značaja, ali svakako vredna da se upoznaju i dožive.

Ceo svet hrli u Evropu, kolevku istorije i kulture, a Evropljani osvajaju ceo svet putujući u potrazi za skrivenim blagom, vrelim suncem, nedirnutoj i divljom prirodom koju još uvek mnoge zemlje imaju i pažljivo čuvaju. Svetski turistički putnik osvojio je sve vrhove, spustio se u sve pećine i ponore, osvojio sve klisure i kanjone, uronio u najdublja mora i upoznao svet morskih dubina, upoznao sva blaga koje su brojne civilizacije pre nas ostavile za sobom, vinuo se u nebo i sada u svemir.

Ova knjiga je zamišljena kao turistički putopis, "svet na dlanu", napisana je tako da studenti lako mogu da nauče najvažnije turističke vrednosti najtraženijih svetskih turističkih destinacija, a i praktično je upotrebljiva, jer uvek može da posluži kao podsetnik u pravljenju turističkih itinerera i aranžmana turističkih agencija, samostalnih ili grupnih putovanja. Pored studenata, ovu knjigu mogu koristiti svi drugi zaposleni u turističkoj industriji, turističke organizacije i informativni centri, vlasnici turističkih agencija i turistički vodiči, jer će im biti dragocena pomoć u radu i na putu, a naravno, mogu je koristiti i budući putnici pre nego što krenu na put.

Knjiga sadrži šest poglavlja: turizam Evrope, Azije, Afrike, Severne Amerike, Južne Amerike i turizam Australije i okeanije. U svakom poglavlju opisane su osnovne geografske karakteristike svake zemlje i turistički potencijali najvažnijih turističkih destinacija sveta. Ukupno je obuhvaćeno 91. država.

Autor

I TURIZAM EVROPE

1. GEOGRAFSKE KARAKTERISTIKE EVROPE

Evropa je kontinent koji obuhvata zapadni deo Evroazije. Na severu je oivičena Severnim ledenim okeanom, na zapadu Atlantskim okeanom i Sredozemnim morem na jugu. Na istoku i jugoistoku, Evropa se smatra odvojenom od Azije vododelnicom Uralskih i Kavkavskih planina, rekom Ural, Kaspijskim jezerom, Crnim morem i moreuzima Bosfor i Dardaneli. Evropa je po veličini šesti kontinent sa 10.498.000 km² (2013) ili 2 % ukupne zemljine površine ili 6,8 % površine kopna. Od 51 suverene evropske države, Rusija je daleko najveća i po pitanju površine i populacije, zauzimajući oko 40 % površine kontinenta (iako država ima teritoriju u Evropi i Aziji), dok je Vatikan najmanja država. Evropa je treći najnaseljeniji kontinent posle Azije i Afrike. **Klima** je određena toplim Atlantskim strujama i odlikuje se blagim zimama i toplim letima. Dalje od Atlantika, sezonske razlike se povećavaju, ali blaga klima ostaje. Od svih kontinenata Evropa je najrazruđenija. U **reljefu** Evrope brda i planine zauzimaju 1/3 celokupne površine, a nizije i ravnice čitave 2/3. Planine se protežu u tri velike zone i razlikuju se po geološkoj starosti i po oblicima. Severozapadnim rubom kontinenta pružaju se *najstarije planine*, izdignute i nabrane još u starijem paleozoiku; one obuhvataju planine u Irskoj, Velikoj Britaniji i na Skandinavskom poluostrvu, gde su najviše (Glitertind 2452m). *Druga zona starih planina*, nastalih u mlađem paleozoiku, proteže se od Francuske, preko Nemačke, Češke do Slovačke i Poljske u obliku srednjih i niskih planina (Centralni masiv, Vogezi, Ardeni, Srednjonemačke planine, Češke planine, Sudeti). Starije planine se javljaju i u jugoistočnoj Srbiji, istočnoj Makedoniji, jugozapadnoj Bugarskoj i severoistočnoj Grčkoj. *Treću zonu* čine mlađe planine na jugu kontinenta, izdignute i nabrane u srednjem i mlađem tercijaru; to su najviše evropske planine (Alpe - Mon Blan 4807m, Karpati, Balkan (Stara planina), Pireneji, Apenini, Dinarske i Šarsko-Pindske planine). Njihovu geološku mladost odaju oštri vrhovi, strme padine i uske doline, česti zemljotresi, pa i aktivni vulkani (Vezuv, Etna, Stromboli). Vrlo obilne kiše, sneg, mnogobrojne reke i jezera, a i lednici (na Alpama, Pirinejima i Kavkazu) čine ih najznačajnijim vodenim rezervoarom kontinenta. Najprostranije *nizije i ravnice* prostiru se u istočnom delu kontinenta, odakle se preko severnog dela Evrope proteže široka neprekinuta ravnica prema zapadu, sve do Atlantika. U južnom delu kontinenta značajnije ravnice su ograničene na velike kotline i doline reka (Lombardija, Panonska nizija, Vlaška nizija). Ravnice severnog dela kontinenta bile su u ledenom dobu pokrivene lednicima koji su se spuštali sa Skandinavskih planina. Posle otapanja leda te su površine ostale pokrivene peskom, šljunkom i ilovačom sa dosta močvara i jezera, ograđenih morenskim nanosima. Prirodna vegetacija sastoji se pretežno od četinarskih šuma, livada i tresetišta. Pretvaranje tog zemljišta u produktivno agrarno tlo tražilo je od stanovništva mnogo muke i truda. Nasuprot tome, ravnice u južnom delu kontinenta, koje su bile pošteđene lednika, odlikuju se plodnim černozemima i rečnim nanosima i pogodne su za ratarsku proizvodnju. Sa svojim listopadnim šumama i širokim stepama nisu pružala prepreku kretanju, pa su već od praistorijskog doba privlačila mnoge seobe naroda iz Azije. **Reke** koje pritiču Atlantiku imaju uravnotežene vodostaje i većim delom svog toka su plovne (Laba, Rajna, Sena), dok su reke koje pritiču Sredozemnom moru neuravnoteženog vodostaja; leti imaju niske vodostaje i nisu prikladne za plovidbu, iako neke od njih primaju znatne količine vode od

snega koji se topi na visokim Alpama (Rona, Po). Jedino je Dunav, koji se uliva u Crno more (tok dug 2850km), plovan gotovo svom svojom dužinom. Reke koje pritiču Crnom moru, Dnjeper i Don, imaju visoki vodostaj u proleće, dok zimi oskudevaju u vodi i zamrzavaju se, a plovne su delimično. Najduža evropska reka Volga (3690 km, uliva se u Kaspijsko jezero) plovna je na velikoj dužini. Raspored **biljnog sveta** je uslovljen klimom. Na severu Evrope prostiru se tundre s oskudnom vegetacijom mahovina i lišajeva. Dalje na jugu prostiru se velike šume Skandinavije i Rusije sastavljene od četinarara i breza, koje prekidaju tokovi reka i blistave površine jezera. Na četinarski pojas se nadovezuje područje listopadne šume. Južno od pojasa šuma prostire se veliki pojas stepe, preinačen danas u ogromnu žitnicu; stepa s istoka prodire daleko na zapad u obliku velikih izolovanih područja (Vlaška nizija, Panonska nizija). Na zapadu i u sredini kontinenta prevladavaju listopadne šume. Obalni pojas Sredozemnog mora odlikuje se zimzelenom vegetacijom, retkim šumama i makijom, koja se prostire između ogoljenih kamenjara. Evropski prostor u svojim tradicionalnim granicama, od Atlantika do Urala i od Mediterana do Nordkapa, više je vekova bio, a i danas je, prosečno **najgušće naseljen prostor na Zemlji**, sa dobro organizovanim državama. Evropsko je društvo u toku svog istorijskog razvoja, posebno u poslednja dva i po veka, ostvarilo najviši stepen razvoja proizvodnih snaga na svetu i dostiglo najviši nivo kulture. Gotovo su svi novovekovni izumi, koji karakterišu materijalnu civilizaciju savremenog čovečanstva, potekli iz Evrope, a **evropska kulturna dobra** postala su merilo kulture sveta uopšte.

U **regiju Zapadne Evrope** ubrajamo: Veliku Britaniju i Irsku, Francusku, Belgiju, Luksemburg i Holandiju. Zapadna Evropa ima površinu 928.000km² i najgušće je naseljena regija kontinenta. Ako zapadnu Evropu pogledamo kao prirodnu celinu, uočavamo da se ona koncentrisala oko Severnog mora i njegovog južnog produžetka – kanala Lamanš, koji se između Francuske i Velike Britanije sužava na svega 33km. S obe strane te centralno položene morske površine pružaju se nizije i ravnice; u Velikoj Britaniji sve do niskog Peninskog i Kambrijskog gorja, a u Francuskoj, Belgiji i Nemačkoj, sve do Centralnog masiva, Ardena, Porajnskoga gorja i Herca. Prirodnoj povezanosti ovog velikog i plitkog morfološkog basena pridonosi i orijentacija rečnih tokova koji teku prema Severnom moru i Kanalu; s evropskog kopna to su reke: Laba, Rajna, Šelda i Sena, a s Britanskog ostrva Temza i Humber. Zapadna Evropa široko je otvorena klimatskim uticajima s Atlantika. Topla Golfska struja zagreva njene obale, a česti i snažni zapadni vetrovi donose joj dosta vlage s Atlantika. Mala kolebanja temperature, naročito u zimskom delu godine i ravnomerna raspodela padavina na čitavu godinu, stvaraju u toj regiji klimu koja ima obeležje blagosti i ujednačenosti. Čitava zima je čak blaža nego u drugim evropskim zemljama, izuzevši jedino mediteranske krajeve. Otkriće morskog puta u Indiju, a još više otkriće puta u Ameriku krajem 15. veka, razvoj pomorstva i trgovine u narednim vekovima, omogućili su da zapadna Evropa postane kolevka progressa, a more uz njene obale ima najgušći saobraćaj na svetu. Plovni putevi Labe, Rajne i Sene i kopneni putevi u njihovim dolinama, spojili su unutrašnjost kontinenta s trgovinskim morsko-saobraćajnim prostorom zapadno-evropskog dela i svojom funkcijom osigurali posredničku ulogu u velikoj razmeni dobara koja se počela u ovom delu sveta razvijati. Pronalazak parne mašine, razvoj crne metalurgije na bazi kamenog uglja, konstrukcija mnogih mašina vezani su za Veliku Britaniju, a odatle su se ubrzo proširili i po ostalim zapadno evropskim zemljama. Bogate prirodne zalihe kvalitetnog uglja i gvozdene rude u Velikoj Britaniji, Francuskoj, Belgiji i Luksemburgu pružile su osnovu za razvoj industrije i izgradnju najgušće saobraćajne mreže na svetu. U zapadnoj Evropi razvili su se i prvi milionski gradovi savremenog doba. Vladajuća buržoaska klasa država zapadne Evrope nametnula je

svoju vlast i eksploataciju u obliku kolonijalizma velikim prostorima van Evrope. Taj primat zapadne Evrope počeo se postepeno gubiti već posle I svetskog rata, a izgubljen je posle II svetskog rata. Zapadno evropske sile izgubile su definitivno gotovo sve svoje kolonije, što je bio rezultat oslobodilačke borbe kolonizovanih naroda. Nisu još izgubile i sve privilegije koje vuku koren iz pređašnjih kolonijalnih odnosa. Mlade oslobođene zemlje mahom su nerazvijene i bez sredstava, a bivši kolonijalni gospodari, politikom kredita, naučno-proizvodnih licenci i stručne pomoći, raznim uslugama, kontrolom tržišta i danas obezbeđuju znatne prednosti za sebe, čak se neke i pojačavaju. U opštem kulturnom nasleđu, zapadna Evropa ima istaknuto mesto. Ona se može pohvaliti velikim brojem velikih imena u nauci, literaturi, umetnosti i u visokim dostignućima savremene materijalne civilizacije. Mnogi zapadno evropski gradovi prave su riznice kulturnog blaga i potvrđuju na neki način izvesan primat te regije i u evropskim i u svetskim razmerama.

Severnom Evropom nazivamo veliku regiju koju obuhvataju Norveška, Švedska, Finska, Danska, Litvanija, Letonija i Estonija. Njima se obično pripaja i ostrvo Island, koje je vulkanskog karaktera. Po svom prostranstvu Severna Evropa je veća od zapadne Evrope, ali po broju stanovništva daleko zaostaje za njom. Ako izostavimo dobro naseljenu Dansku, onda su ostale zemlje još ređe naseljene. Taj nesrazmer između veličine teritorije i broja stanovnika prva je i najznačajnija karakteristika ove regije. Severna Evropa spada u pogledu reljefa izvrnutom štitu čiji je najniži deo pokrilo Baltičkomore, a geološki je najstariji deo Evrope (Fenoscandijski štiti). S površine Baltika diže se zemljište preko nizija Finske i Švedske prema severu i zapadu. Dugi greben tog starog gorja deli Skandinavsko poluostrvo na zapadni deo (Norvešku) koji gravitira Atlantiku i na istočni deo (Švedska) koji gravitira Baltiku. Na istoku prostire se niska ploča Finske posuta mnogobrojnim jezerima i obrasla gustim šumama, a na zapadu zatvara Baltičko more nisko poluostrvo Jiland, koji sa susednim ostrvima sačinjava Dansku. Prostor Litvanije, Letonije i Estonije ima karakteristike nizijskog zemljišta, na kome su, kao posledica rada lednika, ostale morene i formirala se brojna jezera. Poluostrvo Jiland i zapadni deo Skandinavskog poluostrva izloženi su uticajima severnog Atlantika i njegovoj okeanskoj klimi. Jedan krak Golske struje ide uz obalu Norveške, pa su norveške luke pošteđene od zaleđivanja. Istočni deo Skandinavskog poluostrva i pribaltičke zemlje bivšeg SSSR-a, spuštaju se prema Botničkom zalivu, velikom severnom rukavcu Baltičkog mora, te preko njega i preko finske nizije ostaju izloženi uticajima oštre kontinentalne klime s velike ruske nizije, poznate po hladnim zimama. Mnoge švedske i finske luke ostaju zamrznute 3-6 meseci u godini. Skandinavske zemlje odeljene su Baltičkim morem od evropskog kopna.

U regiju **srednje Evrope** ubrajamo: Nemačku, Austriju, Švajcarsku, Poljsku, Češku, Slovačku, Mađarsku, Rumuniju i Lihtenštajn. U svom severnom delu, koji izbija na Baltičko i Severno more, srednja Evropa je velika ravnica, koja se proteže kroz Poljsku i Nemačku, kao sastavni deo velike evropske ravnice, koja ide neprekinuto od Urala do Atlantika. Idući prema jugu s te velike severne ravnice, zemljište se diže u obliku zaravnjenih starih planina umerene visine, među kojima se nalaze mnoge plitke zavale. Takve su planine: Harc, Porajnsko gorje, Šapska i Franačka Jura, Tirinska šuma, Rudne planine u Nemačkoj i Češkoj, Sudeti, Češka šuma. Veće su zavale: Tirinska, Saska, Češka, Moravska i druge. Najviši, južni deo srednje Evrope čini pojas visokih planina Alpa na koje se nastavlja, prema istoku, nešto niži luk Karpata. Između Karpata, Alpa i Dinarida smestila se prostrana Panonska nizija. Na prostoru srednje Evrope se sukobljavaju i prepliću uticaji zapadne okeanske klime s uticajima istočne kontinentalne klime. Što kroz srednju Evropu odmičemo dalje prema istoku, razlike između leta i zime postaju sve veće, a padavina ima sve manje; tako se vlažna i ujednačena okeanska klima postepeno gubi i

prelazi u polusušnu i oštriju kontinentalnu klimu. S područja srednje Evrope prema Baltiku otiču reke Visla i Odra, prema Severnom moru Laba i Rajna, a prema Crnom moru Dunav. Na jugoistoku, planinski luk Karpata odvaja Vlašku i Moldavsku niziju koje su široko otvorene prema Crnom moru i prema susednoj istočno-evropskoj niziji. Njom protiče velika plovna reka Dunav i u njoj je izgradio svoju deltu. Dunav svojim tokom povezuje zapadne industrijske zemlje sa pretežno agrarnim istočnim i jugoistočnim zemljama. Srednja Evropa imala je najburniju istoriju među velikim evropskim regijama. Već u starom veku tim je delom Evrope prolazio rimski limes (Rajna-Dunav) koji je delio narode rimske civilizacije od varvara. U 4-5 veku preko njega se prelio talas germanskih i slovenskih plemena i silovita najezda Huna. U 6-7 veku tu se smirio veliki prodor Avara i Slovena. U 9. veku pojavili su se ovde Mađari, a u 13. veku Tatari, u 15. veku Turci. Zbog toga velikog istorijskog mešanja naroda taj deo Evrope do danas je ostao po poreklu stanovništva najšareniji. Nju nastanjuju Germani: Nemci, Austrijanci i deo Švajcaraca germanskog porekla; od Slovena: Poljaci, Česi i Slovaci, a delimično Slovenci, Hrvati i Srbi; od Romana: Rumuni i deo Švajcaraca romanskog porekla; pa napokon Mađari, narod mongolskog porekla.

Istočna Evropa se prostire od Karpata do Urala i Kavkaza, zatim od Baltičkog mora i Severnog ledenog okeana do Kaspijskog jezera i Crnog mora. U reljefu se ističe blago zatalasana ravnica sa niskim pobrđem: Litvansko-Belorusko, Valdajsko, Srednjorusko, Privološko pobrđe i dr. Klima ovog prostora najviše zavisi od Sibira, te su u ovom regionu zime najhladnije u Evropi. Leta su vrlo topla zbog zagrevanja ogromne kopnene mase. Najviše padavina ima u crnomorskom i baltičkom primorju, a najmanje u području oko Kaspijskog jezera. Istočna Evropa se odvodnjava prema pet mora (Barencovo, Belo, Baltičko, Crno i Kaspijsko more). Ovde se nalaze najduže evropske reke (Volga), a karakteristična su jezera i močvare. Južno od 50° SGŠ pojas tajgi postepeno prelazi u pojas stepa sa vrlo plodnim tlom (černozemom), nešto sušnijom klimom i sa prirodnim travnim pokrivačem. Čovek je savladao stepu i pretvorio je u kulturnu površinu. Istočna Evropa do skora je u celosti pripadala jednoj državi, bivšem SSSR-u. Posle raspada ove države, regiji Istočna Evropa pripadaju države: Rusija, Ukrajina, Belorusija, Moldavija, Litvanija, Letonija i Estonija. Kako je Rusija ne samo evropska nego i velika azijska zemlja, tako je iščezla granica na Uralu, kao neka državno-pravna i administrativna granica između evropskog i azijskog dela te velike države. Ova regija (najviše Rusija) dala je krupan doprinos evropskoj i svetskoj kulturi svojim stvaralaštvom u nauci, literaturi i u raznim granama umetnosti, još u doba Ruskog carstva. Najvrednije što turista može da vidi u današnjoj Rusiji ili Ukrajini su vrednosti iz carskog perioda. Od 22 najveća grada nekadašnjeg SSSR-a čak 13 gradova pripadaju regiji Istočna Evropa, a samo 9 nalazi se u azijskom delu bivšeg SSSR-a. Regiji Istočna Evropa pripada Rusija, Ukrajina, Moldavija i Belorusija.

2. TURISTIČKA REGIJA SREDOZEMLJA

Sredozemlje je geografska celina sa najvećom koncentracijom prirodnih i kulturno-istorijskih pogodnosti za razvoj turizma čije preplitanje i skladno prožimanje čine da je Sredozemlje mega turistička regija neponovljivog prirodnog ambijenta sa jedinstvenom riznicom istorijskog i kulturnog nasleđa koja daleko prevazilazi druge regije u svetu. Činjenica je da su vode tropskih mora i temperatura vazduha toplije od sredozemnog, da su plaže polinezijskih, floridskih i kalifornijskih obala lepše, a da se u mnogim evropskim i

azijskim gradovima nalaze biseri svetske kulturne i istorijske baštine, ipak, Sredozemlje je turistički najopremljenija i atraktivnostima najbogatija i najskladnija regija na svetu.

Sredozemno more i njegove osobine

Pružajući se približno uporedničkim pravcem, ono je dugo 3.860km, široko prosečno 600km; na najširem mestu rastojanje iznosi 1.750km. Tako ono zahvata površinu od 2.967.000km². Mesinski moreuz (širok 3km) između Sicilije i južne Italije i Sicilijanski prolaz (širok 145km) između ostrva Sicilije i Tunisa, dele Sredozemno more na zapadni i istočni deo. I dok su ova dva dela jednog istog mora približno jednake površine, dotle se oni znatno razlikuju po obalskoj razgranatosti: istočni je znatno razuđeniji, sastavljen od više mora koja su međusobno povezana moreuzima. Tako je Jadransko more povezano sa Jonskim Otrantskim vratima, širokim 74km, Egejsko sa Mramornim morem moreuzom Dardaneli, širokim 1.22km, a Mramorno sa Crnim morem moreuzom Bosforom, širokim samo 660m. Basen Sredozemnog mora sastoji se od nekoliko kotlina različite dubine. Najzapadnija je Alboranska kotlina u blizini istoimenog vulkanskog ostrvca i istočno od Gibraltara. Duboka je 1.440m. Balearsko-Korzikanska kotlina je znatno dublja, a još dublja je Tirenska kotlina. U istočnom delu Sredozemnog mora izraženo je više kotlina. Najpre treba spomenuti Jonsku kotlinu u kojoj je izmerena najveća dubina čitavog Sredozemnog mora (4.594m). Zanimljivo je da se nešto istočnije od ove kotline nalazi peloponeska planina Tajget. Ako bismo izračunali vertikalno rastojanje između najdublje tačke Sredozemnog mora i najvišeg vrha planine Tajget, dobili bismo tzv. Energiju reljefa, koja ovde iznosi 6.994m. Nasuprot Jonskom, Jadransko more je relativno plitko: u njemu je izmerena najveća dubina od 1.330m jugozapadno od Boke Kotorske. Međutim, u svom istočnom levantskom delu, Sredozemno more postaje ponovo duboko. S obzirom na to da je vrlo prostrano i mestimično prilično duboko, Sredozemno more predstavlja veliki rezervoar vode. U tom velikom rezervoaru akumulira se znatna količina toplotne energije. Naravno, ta toplotna energija znatno utiče i na temperaturu same morske vode, što je značajno i sa turističkog stanovišta. Zapaženo je da je istočni deo Sredozemnog mora nešto topliji od zapadnog; ovo je prouzrokovano južnijim položajem i okruženošću istočnog Sredozemlja pustinjsko-stepskim regijama. Ponegde i pokatkad more se može zalediti uz obalu. To nastaje tek kada se temperatura vazduha spusti do -4°C i kada se ustali sasvim mirno vreme. More se ponekad zamrzava čak i u Solunskom zalivu. Zaledivanje severnih, ivičnih delova Crnog, a naročito Azovskog mora, nastaje još češće, što je prouzrokovano ne samo severnijim položajem nego, pre svega, nesmetanim prodiranjem hladnih vetrova iz područja evrosibirskog anticiklona. Pod uticajem faznog zakašnjanja u zagrevanju, voda u Sredozemnom moru nije najtoplija u julu već u avgustu. U pojedinim "zavučenim i razvedenim plitkim zalivima" južnog Jadrana temperatura morske vode u avgustu dostiže i do 30°C. Prema tome, leti su najtopliji delovi Sredozemnog mora ispred sirijske i crnogorske obale, dok su najhladnije vode u severnom delu Crnog i Azovskog mora. Uz to je morska voda leti hladnija i blizu ušća velikih reka, Ebra, Rone, Vara, Poa, Neretve, Drima i drugih. Zanimljivo je da je Egejsko more hladnije od Jadranskog iako ima južniji položaj. Ovu pojavu je moguće objasniti priticanjem hladne vode iz Crnog mora poznatom morskom strujom, koja teče kroz Bosfor brzinom od 4,6km, a u najsuženijim delovima 9-11km/h. Ovako visoke temperature dvostruko su značajne sa turističkog stanovišta: indirektno kao činilac pogodne klime, a direktno kao pogodnost za kupališno-rekreativnu sezonu, jer za stanovništvo subtropskih i umerenih geografskih širina, najpogodnija voda za kupanje je onda kada joj je temperatura 22°C i više. Iz izloženih

podataka jasno se vidi da su svi delovi Sredozemnog mora u avgustu pogodni za kupanje. U tom mesecu morska voda ima najpogodnije termičke uslove za ovaj vid ljudske rekreacije. Pod uticajem ovako tople vode, relativno visoke temperature vazduha, dužine trajanja i intenziteta insolacije, nastaje intenzivno isparavanje. Ono je pojačano tamo gde je more više okruženo visokim planinama, koje leti sunce dobro ugrije i gde je temperatura vazduha viša zbog geografskog položaja Mediterana. Dugi beskišni period, naročito tokom leta, uz česte vetrove, zatim neprekidno talasanje i mlat morskih talasa koji stvaraju "morsku prašinu", pojačavaju proces isparavanja morske vode. Suprotno tome, kišoviti delovi Sredozemnog mora i mesta blizu ušća većih reka imaju manju evaporaciju. Neposredna posledica isparavanja morske vode jeste njen salinitet, a on je na Sredozemnom moru veliki u odnosu na svetsko more kao celinu. Dok je srednji salinitet svetskog mora 35‰, dotle on u levantskim vodama Sredozemnog mora iznosi leti 39-40‰. Naravno, hladnije Crno more, u koje se ulivaju brojne reke bogate slatkom vodom, ima neuporedivo manji salinitet, oko 18‰. Ukoliko je more slanije, utoliko je veća njegova gustoća, a time i nosivost. Zbog toga je mnogo lakše plivati u slanoj morskoj nego u slatkoj rečnoj ili jezerskoj vodi. Još neke osobenosti Sredozemnog mora, koje su privlačne sa turističkog stanovišta su: intenzivno plava boja vode i providnost koja je neuporedivo veća nego u severnim morima (iznosi 32-60m, pri čemu je u južnom Jadranu kao najdubljem području 56m). Ne treba dokazivati da je kupanje daleko prijatnije u providnoj vodi, a pogotovo ronjenje, podvodni ribolov i podvodno posmatranje živog sveta, koje postaje sve masovnija razonoda turista. Morske struje, talasi i plima sa osekom, nemaju većeg značaja za ljudsku rekreaciju, pa se stoga nećemo na njima zadržavati, tim pre što ove kinetičke pojave nisu jače izražene u Sredozemnom moru.

Prirodne turističke vrednosti Sredozemlja

Klima - izračunato je da se u Sredozemnom moru leti akumulira toliko toplotne energije kojom se u jesen i zimi može ugrijati 1.000m debeo slojvazduha za 6,4-8,5°C. Ali na klimu Sredozemlja utiče i ogromna pustinja Sahara, iz koje prodiru vrele vazdušne mase ka severu tokom proleća i leta. Od velikog su uticaja i Atlantski okean na zapadu, odnosno azijsko kopno na istoku. Pod uticajem ovih i nekih sporednih činilaca, klima Sredozemlja u leto prima izvesna obeležja sušne tropske, a u zimu umereno tople i kišne klime. Tako se u ovom delu sveta izražavaju dva jasna godišnja doba. Kako su uticaji Atlantika, Sahare i azijskog kopna različitog dejstva –a moraju biti takvi zbog velike površine koju zahvata Sredozemlje – to su sušno i kišno doba nejednakog trajanja u pojedinim delovima ove velike geografske celine. Tokom ovih dugotrajnih suša vlada visoka temperatura vazduha, pri čemu je njena maksimalna vrednost u julu, a ponegde u avgustu. Srednja temperatura vazduha u julu je svuda između 24 i 28°C. Pri tome su istočne strane Pirinejskog, Apeninskog i Balkanskog poluostrva toplije od zapadnih, što je svakako u vezi sa strujanjem vazdušnih masa koje zapadnim obalama donose nešto više osveženja. Od srednjih julskih temperatura vazduha postoje odstupanja: apsolutni maksimum je često dvostruko veći. Međutim, temperature vazduha tokom zimskih meseci nisu izrazito niske. Može se čak tvrditi da sva obalska naselja Sredozemlja imaju srednju januarsku temperaturu iznad 0°C. U Valensiji, Izmiru i Palermu tokom pola godine srednja mesečna temperatura vazduha viša je od 18°C. U Haifi, međutim, period sa takvim temperaturama dug je čak osam meseci. Prema tome, u svim ovim mestima kupališna sezona može trajati najmanje četiri meseca, a pri povoljnijim meteorološkim prilikama i duže. Broj sunčanih sati svuda na obalama Sredozemnog mora je iznad 2.500 sati ili nešto

iznad 7 sati dnevno. Tako Madrid ima 2.750, Nica na Azurnoj obali 2.884, Split 2.660 itd. Sa turističkog stanovišta, od velike je važnosti svaki od tri prikazana klimatska elementa, a posebno temperatura vazduha i insolacija. Tokom letnjih meseci sunce sija svakodnevno, a na horizontu se retko kada mogu zapaziti oblaci (iako je horizont često zatamnjen izmaglicom). Evo o kakvoj je izmaglici reč: noću se nad morem u nekoliko poveća oblačnost prouzrokovana kondenzacijom vlage u ohlađenoj atmosferi. Kada izgreje sunce, oblačnost postepeno iščezne, ali oko podneva pojave se laki kumulusi nad ostrvima i obalom. I ovi indikatori lepog vremena ubrzo iščeznu pod uticajem intenzivne insolacije. Zagrevajući sve više površinu mora, ona prouzrokuje tako snažno isparavanje vode da je ono izdaleka vidljivo kao laka vertikalna izmaglica. Ali Sredozemlje prima relativno velike količine padavina, pre svega na planinama blizu obala i mahom od jeseni do proleća. Znamo da se tamo nalazi i najvlažnija meteorološka stanica u Evropi, Crkvice (iznad Risanskog zaliva), gde se izluči 5.050mm padavina godišnje. No, sa turističkog stanovišta, pri tome su dve činjenice naročito važne: 1) na samim morskim obalama, po pravilu, se izlučuje manje od 900mm; 2) u zimskoj polovini godine javlja se relativno kratko beskišno ili sunčano razdoblje, koje izvanredno pogoduje turističkom prometu. Dakle, leto i zima su najpogodnija godišnja doba za boravak turista na Sredozemlju, što pokazuje i razvitak turizma koji se u ovoj regiji nekada usredsređivao na zimske, a danas na letnje i zimske mesece. Neki naučnici sa puno razloga izdvajaju tri tipa vremena na Sredozemlju: tip letnjeg anticiklonalnog vremena; tip zimskog anticiklonalnog vremena i tip zimskog ciklonalnog vremena.

Tip *letnjeg anticiklonalnog vremena* traje od kraja aprila ili početka maja pa do početka oktobra. U tom razdoblju na čitavom Sredozemlju, a naročito u njegovom istočnom delu, duvaju etezijski vetrovi, preovladava postojano toplo, suvo i sunčanovreme. Vetrovi duvaju mahom iz severnog ili zapadnog pravca. Na zapadnom kraju Sredozemlja u tom razdoblju ponekad provale atlantski cikloni koji donesu oblake i padavine. Na istočnom kraju lepo vreme je vrlo postojano, a oblaci se mogu obrazovati i zadržati samo u susednim planinskim područjima. Tamo se temperature vazduha danju kreće između 25-30°C. Oko 10 časova počne da duva vetar (mahom etezijski, koji ponekad može zameniti lahor); oko podne dostiže maksimalnu brzinu, a predveče prestane, pri čemu mu je brzina najpre 4-8m/sek u maju i junu, a 5-12m/sek. u julu i avgustu. Ponekad brzina letnje etezije je čak 15-20m/sek tj. Kao brzina bure. Iako su suvi, etezijski vetrovi se nad morem napoje vlagom i doprinose povećavanju relativne vlažnosti. Ona je leti samo na afričkom i azijskom delu sredozemnih obala 70-80%, dok je u ostalim delovima Sredozemlja najviše do 70%. Fiziološki je najpogodnija relativna vlažnost u iznosu od 60-70%. Stoga je dejstvo etezija dvostruko korisno sa turističkog stanovišta: doprinosi osvežavanju ljudi, a stvara najpogodniju relativnu vlažnost neophodnu ljudskom organizmu.

Tip *zimskog anticiklonalnog vremena* dominira od novembra do marta, ali je najizraženiji u decembru i januaru. Odlikuje se prodorima relativno hladnih kopnenih ili morskih vazdušnih masa umerenih širina sa severa ili severozapada. Taj tip vremena je najpostojaniji iznad jako ohlađenih unutrašnjih regija Male Azije, Balkanskog i Pirinejskog poluostrva; nad samim primorjem on se obično ne zadržava dugo. Kada ove hladne vazdušne mase naiđu iznad toplog mora, počnu se zagrevati; to izaziva vertikalno vazdušno strujanje, pojavu oblačnosti i izlučivanje padavina, naročito u južnim delovima Sredozemlja. Na severnom delu ove velike regije tada vlada mahom vedro vreme sa temperaturom vazduha od 10-15°C, koja može spasti i do 0°C, ali samo u slučaju da provale hladne vazdušne mase. Tip zimskog ciklonalnog vremena odlikuje se atlantskim i lokalnim ciklonima koji putuju ka istoku. Ove se vremenske prilike ponavljaju ne samo

zimi nego i u prelaznim sezonama (mart, april i u oktobru). Priroda vremena zavisi od pravca i brzine kretanja ciklona. Pri prolasku ciklona, u severnim i centralnim delovima Sredozemlja nastaje promenljivo vreme sa jakim vetrovima, naglim temperaturnim promenama i talasanjem mora. Nebo se pokriva oblacima i pada kiša (naročito na zapadnim planinskim stranama). Nad Lionskim zalivom, u francuskom primorju i usrednjoj Italiji tada često duva mistral. Istovremeno, na jadranskom primorju duva bura, a u severnoj Italiji mogućna je pojava fenskih vetrova.

Za razliku od tipa zimskog anticiklonalnog vremena, *zimsko ciklonalno vreme* prouzrokuje porast temperature vazduha, jer cikloni donose relativno tople mase morskog vazduha iz umerenih širina, a ponekad i iz tropskih područja. U vreme prolaska ovih ciklona, u južnim delovima Sredozemlja (naročito u atlantskim zemljama) preovlađuje mahom oblačno i kišovito vreme. Katkada u južnoj Evropi pri ovakvim cirkulacionim prilikama može nastati vedro i suvo vreme. U turističkom pogledu je znatno povoljniji tip zimskog anticiklonalnog vremena iz sledećih razloga:

1) što se odlikuje dosta visokom temperaturom vazduha (10-15°C), pri kojoj se ljudi mogu kretati i relativno lako obučeni;

2) što se odlikuje pretežno vedrim vremenom, pa time i prijatnom zimskom insolacijom, koja je privlačna ne samo u fiziološkom i psihičkom smislu nego doprinosi većoj vidljivosti na horizontu, do koje je svakom posetiocu primorja uvek mnogo stalo.

Hidrografija - Jedna od posledica ovakve klime jeste svojevrsna hidrografija Sredozemlja. Budući da ono dobija najviše padavina u hladnom delu godine, tada se javlja obilje podzemne i površinske vode. U toplijem delu godine, međutim, ne samo što pada vrlo malo kiše nego je njen uticaj na hidrografiju, tlo i vegetaciju neznatan s obzirom na intenzivno isparavanje. Tako leti presušuje najveći broj izvora i vrela, nivo podzemne vode se snizi, a sve manje reke presuše; održe se jedino oni tokovi koji izviru na visokim planinama, pa se tamo hrane snežnicom ili sočnicom (Ebro, Rona, Dunav, Po, Gvadalkivir). Poznato je da su reke jadranskog sliva u velikoj zavisnosti od prikazane raspodele padavina: dok manje sasvim presahnu, dotle veće jako splasnu (Cetina leti spadne za 50% proticaja). Naravno, ovakve hidrografske prilike nimalo nisu povoljne sa turističkog stanovišta, jer skoro sva sredozemna turistička mesta leti oskudevaju u vodi, a tada je daleko najveći turistički promet.

Flora - Najpre se mora upozoriti na činjenicu da je floristički sastav Sredozemlja vrlo složen i regionalno prilično različit: u zapadnom delu on je nešto drugačiji nego u istočnom (na Apeninskom poluostrvu je granica između ova dva dela). No u oba ova dela sreću se predstavnici subtropske flore iz starijeg tercijara, arkotercijarne iz mlađeg tercijara i borealne iz diluvijuma ili pleistocena. Tako u ovoj flori, bitno drukčijoj od srednjoevropske i untrašnjoafričke egzistira oko 60% endemičnih biljnih vrsta, dok je ostalih 40% doneo čovek iz raznih krajeva sveta. Iz istočnih delova Male Azije, na primer, preneseni su trešnja i pitomi kesten; iz Jermenije je ovamo dospela kajsija, a iz Persije breskva. Arapi su najzaslužniji za unošenje biljaka u Sredozemlje i kultivisanje privredno značajnih biljaka, kao što su: dud i s njim u vezi svilarstvo, pirinač, šećerna trska, narandža, limun. Iz Amerike je preneti agava kaktus, zajedno sa kukuruzom, duvanom i krompirom. Čak je i australijski eukaliptus našao pogodne pedološke i klimatske uslove za svoje uspevanje na ovom prostoru. Iako bogato biljnim vrstama, Sredozemlje je siromašno šumama, mada je u prošlosti bilo prilično šumovito. To su, u nižim delovima, pre svega hrastove šume (hrast plutnjak). U istočnom Sredozemlju raste valonski hrast. Uz razne vrste hrastova, zastupljene su i mnogobrojne vrste borova i čempres. Uz šume i biljne kulture treba spomenuti i makiju, tj. zeleno šiblje visoko 1-3m koje predstavlja posledicu

degradiranja šuma. I njeni grmovi su ponekad vrlo aromatični (ruzmarin, smreka, divlja maslina). Tamo gde šiblje makije ne raste kontinuelno, javljaju se "tomiliares" (polja sa vrlo mirišljavom majčinom dušicom koju Španci zovu "tomilo") u Španiji, "garig" u južnoj Francuskoj, a sličnu vegetaciju u Grčkoj zovu "frigana".

Slika 1. Karta Sredozemlja sa državama
<https://www.google.rs/search?q=geografska+karta+sredozemlja>

Kulturno-umetničko nasleđe Sredozemlja

Nijedna regija Evrope nije imala tako dug kontinuitet naseljenosti i istorije kao Sredozemlje. Za naša razmatranja dovoljno je da prikazemo samo kulturne cikluse, kojih je na Sredozemlju bilo šest.

Prvi kulturni ciklus se poklapa sa praistorijom (novije doba paleolita, neolit i metalno doba). Iz njega je malo vidljivih spomenika.

Drugi kulturni ciklus se razvio u istočnom Sredozemlju (Levantu). Njemu pripadaju spomenici u Egiptu, na Kritu, u Troji, Mikeni, zatim spomenici Hetita, Feničana i starih Izraelaca. Egipatski spomenici su najbolje očuvani u Gizi kod Kaira (piramide i sfinge) i u unutrašnjosti zemlje (groblja u Dolini kraljeva, obelisci, hramovi, ruševine velikih gradova - Memfisa, Tebe, Heliopolisa i dr.). Na Kritu je očuvan veliki broj spomenika i građevina. Stara Minosova palata u Knososu je poznata kao izraziti predstavnik kritske kulture. U blizini se nalazio i Lavirint. U muzeju grada Irakliona čuvaju se razni eksponati išarani kritskim pismom, koje naučnici još nisu uspeli da odgonetnu. Kulturni uticaji kasnije su se preneli u Mikenu i to iz Egipta preko Krita i sa istoka preko Troje. Vremenom se na obalama i ostrvima Egejskog mora stvorio kritsko-egejski kulturni krug, kao deo istočno-mediteranskog kulturnog ciklusa. U taj ciklus ulaze i spomenici feničanske i izraelske kulture.

Treći kulturni ciklus nazivamo helenskim. Središte ove kulture bila je Atina. Posredstvom Aleksandra Velikog ta kultura se brzo proširila na istočne i južne obale Levanta; čak se izgradilo i njeno novo središte, Aleksandrija. Ovaj kulturni ciklus je poznat po prekrasnim građevinama, skulpturama, po visokom dometu književnosti i nauke;

njegova dostignuća su očuvana ne samo u Grčkoj nego i u južnoj Italiji (nekadašnjoj Velikoj Grčkoj), kao i brojnim drugim grčkim naseobinama po Sredozemlju.

Četvrti kulturni ciklus je rimski. Rimljani su vrlo često ratovali i pokorili sve narode na obalama Sredozemnog mora, pa i neke koji su živeli u dubljoj unutrašnjosti Evroazije. Od svakog tog naroda oni su ponešto primili i utkali u svoju kulturu. Bili su veliki graditelji tvrđava, puteva, gradova, vodovoda, hramova. Po čitavom Sredozemlju nailazi se na ostatke njihovog graditeljstva, koji čine prvorazrednu turističku atrakciju.

Peti kulturni ciklus - pod udarima raznih susednih naroda i usled revolucionarnih potresa iznutra, rimska država počinje da propada u IV veku. Otpočinje iščezavanje rimskog kulturnog ciklusa, kojeg zamenjuje ciklus od VII do XV veka. Umesto jedinstvene rimske države javljaju se brojne manje, pri čemu one na zapadu dolaze pod franački i germanski, a one na istoku pod vizantijski uticaj. Severna Afrika, kao deo Sredozemlja, dolazi pod uticaj islamsko-arapske kulture. Tako u ovom razdoblju imamo u zapadnom delu Sredozemlja latinski jezik, skolastiku i katoličanstvo; u istočnom delu dominiraju grčki jezik i pravoslavlje; na severnoafričkim obalama se učvršćuju arapski jezik i islam. Time se obrazuju tri specifična kulturna kruga. Za kulturnu fizionomiju *zapadnog kruga* od značaja su brojne crkve i manastiri u romanskom i ranogotskom stilu. Tako je samo u gradu Rimu izgrađeno oko 450 crkava. Na društveno-ekonomskom planu ovde se zacario feudalizam. Feudalci su gradili mnoge dvorce i tvrđave. Oko njihovih burgova ili ispod burgova naseljavali su se zanatlije i trgovci podižući postepeno gradiće. *Arapski kulturni krug* odlikuje se negovanjem pozitivističke filozofije i prirodnih nauka; on ne zapostavlja ni umetnost. Čuveni mavarski stil u građevinarstvu sreće se i u Evropi, na Pirinejskom poluostrvu, gde su nekada građene stotine i stotine džamija. Arapi grade cisterne, vodovode, bazare, karavan-seraje, hanove, uređaje za navodnjavanje zemljišta. *Vizantijski kulturni krug* unekoliko predstavlja nastavak starorimskog. Kao uporište pravoslavlja, on se takođe ističe brojnim crkvama sa širokim kubetima poput čuvene Aja-Sofije u Carigradu. U razdoblju od XI-XIV veka plamteli su *krstaški ratovi*. Posledice tog skoro 200-godišnjeg sukoba bile su velike. Zapad je dao neke elemente svoje kulture Istoku, a Istok Zapadu, pa su se u toj borbi oba kulturna kruga oplodila. Komuniciranje između ta dva kulturna kruga osobito je pojačalo pomorstvo. Tada je u velikom brođenju između Levanta i Jadrana naročito došla do izražaja Venecija. Izgradila je brojna brodogradilišta, a od Venecije do Carigrada portulane, kolonije, arsenale, utvrđene luke i kamerlenge (skladišta za hranu i opremu brodova). Imala je i "sansire" (trgovačke posrednike) i "štalijske" (skupljače poreza). Na drugim stranama Sredozemlja slične napore su preduzimali lučki gradovi Đenova, zatim Marselj, Barselona. Po prestanku krstaških ratova, gradovi i luke oživljavaju na čitavom Sredozemlju. U njima se razvija *humanizam*. Ubrzo potom Kolumbo otkriva Ameriku.

Od tada nastaje **šesti kulturni ciklus** na Sredozemlju, koji traje od XVI veka pa do otvaranja za saobraćaj Sueckog kanala 1869. Sigurno da Sredozemlje nikada ranije nije imalo toliko tamno razdoblje kao što je bilo ovo trovekovno. Pomorski saobraćaj i trgovina premeštaju se na Atlantski okean, pa stoga počinju cvetati zapadnoevropski lučki gradovi. Sredozemne luke dobijaju sasvim sporednu ulogu. Mediteran zapostavljaju Španija i Francuska, a germanski svet ga gotovo potpuno zaboravlja zbog reformacije, koja se odražava i u religioznoj secesiji Lutera, Kalvina i anglikanaca. *U Mediteranu se pojavljuju dve nove sile, jedna politička, a druga kulturna. Prvu predstavljaју Turci, a drugu pokret humanizma i renesanse*. Turci su rušili srednjovekovne kulturne spomenike po balkanskim i srednjoevropskim zemljama. Na drugoj strani, oni su prouzrokovali mahom nasilnu izmenu fizionomije gradskih naselja dajući im orijentalne crte. Humanizam i renesansa

nastaju u Italiji nešto pre turskog prodiranja u srednju Evropu. Tada je otpočelo vrlo intenzivno arheološko proučavanje, koje je dovelo do pronalaska prekrasnih skulptura (dela Fidije, Polikleta, Mirona i Praksitela), starih građevina i divnih mozaika. Na osnovu toga u Firenci su sagrađene prve renesansne palate, koje su poslužile kao uzori renesansnog stila. Renesansa je, dakle, doprinela obnavljanju klasične arhitekture i razvitku arheologije kao nauke. Dva genijalna umetnika daju novi pravac slikarstvu: Leonardo da Vinči i Mikelandelo. Tako se Sredozemlje kulturno uzdiže zahvaljujući humanizmu i renesansi. Takvo stanje traje sve do prokopavanja Sueckog kanala. Posle ovih ciklusa ubrzano su se razvijali neki društveno-istorijski procesi, koji su sudbonosno uticali na Sredozemlje, pa i na druge delove sveta. Jedni su bili karakteristični za razdoblje između 1869. i 1945., a drugi se snažno izražavaju od 1945. do danas. U prvom razdoblju stvaraju se nacionalne države, razvija kapitalizam i njegov oslonac - industrija, buja kolonijalizam. U drugom dolazi do pravog poleta industrije i saobraćaja, do širenja socijalističkih odnosa u svet, pa samim tim do uvođenja niza socijalističkih mera u turističku politiku. Proces koji su se razvijali u ova dva razdoblja značajni su po svom uticaju na razvoj ljudskih delatnosti i na pokretljivost stanovništva. Samim tim oni su utrljali put turističkoj eri i turističkom "bumu".

2.1. FRANCUSKA

Francuska ima površinu 547.000km², na zapad izlazi na Atlantski okean, na jugu je mediteranska zemlja, Alpi dopunjavaju raznovrsnost njene turističke ponude, što joj sve daje jedinstven turističko-geografski položaj. Celokupan reljef Francuske raspoređen je u pravcu jug-jugozapad ka severu-severoistoku od Montaw-Kotdora i visoravni Lagne. S jedne i druge strane ove linije Francuska je podeljena u dve velike oblasti. U središtu Francuske je Centralni masiv, na jugozapadu i jugoistoku se uzdižu visoke i mlade nabrane planine Pirineji i Alpi, na istoku su gromadne planine Vogezi i Ardeni, dok su ostali delovi Francuske ravničarski, sedimentni baseni: Pariski, Akvitanski i Rondosko-sonski, okruženi niskim pobrđem. Na severu i zapadu Francuske preovladavaju velike ravnice i visoravni, a tri velika rečna sliva Sene, Loire i Žironde odvodnjavaju ovo prostrano područje. Na klimu Francuske utiču: položaj između umereno klimatske i subtropske zone; sa zapada, tople golfske struje severnog Atlantika, a sa juga uticaj toplog Sredozemnog mora i reljef u kome preovladavaju nizije i prostrani baseni širom otvoreni prema Atlantiku na zapadu i Mediteranu na jugu, kao i cirkulacija različitih vazdušnih masa iz pravca Atlantika, Skandinavije i centralne Evrope, Denovskog zaliva niskim vazdušnim pritiscima. Tako razlikujemo sledeće klimatske zone u Francuskoj: *atlantski-okeanski klimat* – deo zapadne Francuske sa blagim i vlažnim zimama, svežim letima i padavinama u rasponu od 200-600mm na godišnjem nivou; *kontinentalni klimat* – tipičan za istočnu Francusku, odlikuje se toplim letima sa naglim pljuskovima i suvim, ostrim zimama; *mediteranski klimat* – sa blagim zimama i plahovitim kišama, čestim vetrovima, a suvim i toplim letima, gde u vegetaciji dominiraju vinogradi, masline i lavanda, dok je u primorju Nice izraženo gajenje cveća i agruma; *planinski klimat* – sa ostrim, dugim i snežnim zimama, svežim letima i velikom količinom padavina – 3000mm taloga. Dominiraju listopadne i četinarske šume, a na kraju su visoki alpski pašnjaci koji su leti pogodni za stočarstvo.

Francuska je bogata vodom, a Sena, Loire, Garona i Rona imaju veći značaj za turizam. Sena (776m) je spora nizijska reka koja je regulisana za plovidbu, sa maksimum

vode zimi i minimumom leti. Branama i rezervoarima uzvodno od Pariza zimi se akumulira voda koja se leti ispušta za vreme niskog vodostaja, te se na taj način održava potreban nivo vode nizvodno od Pariza i obavlja plovidba. Loara (1012km) je moćna reka koja nije regulisana, malo se iskorišćava, a brodovi idu uzvodno od Nanta. Poznata turistička tura su "Dvorci Loare". Garona (580km) je kratka reka, silazeći sa Pirineja do Tuluza ima planinski karakter, a zatim proseca Akvitanski basen. Pod uticajem atlantsko-okeanskog klimata nadolazi u zimu i proleće, a nizvodno od Bordoa sastaje se sa Dordonjom, obrazujući široki estuar Žironde. Značajna je za navodnjavanje i hidroenergetsko iskorišćavanje, a plovni deo je njen donji deo od Bordoa do ušća. Rona(812km) je alpskog karaktera koja nosi sa sobom veliku količinu nanosa i stvara prostranu deltu.

Regioni Francuske - najveći je *Pariski basen*, 25% teritorije zemlje sa srednjom nadmorskom visinom od 150m. Južni deo basena su močvarne aluvijalne ravni. Dolina Loare je plodna i obiluje kulturno-istorijskim spomenicima, a poseban značaj ima nizija Normandija. Istočni deo prostire se do masiva Vozeza i tu su oblasti Šampanja, Burgunja i Loren. *Francuski severni region* je niska oblast prosečne visine 60m, u primorju su gradovi Bulonj, Kale i Denkerk, dok je industrijski i kulturni centar regiona Lil. *Francuski istočni region* obuhvata Loren, Alzak i Franš-Konte. Masiv Vozeza je bogat vodom, šumama i pašnjacima i razvojem zimskog turizma privlači veliki broj turista, Alzaska nizija je poznata po voću i vinu, najnižim delom Alzasa protiče Rajna na čijoj se obali razvio i Strazbur – velika luka, centar regije i industrijski centar. *Francuski zapadni region* predstavlja Bretanja sa Vandejom i Normandijom. Bretanja je na krajnjem zapadu sa izuzetno razuđenom obalom, a na ušću Loare, 56km od mora, nalazi se najvažnija luka i grad Nant. Ovo je privlačna oblast za turiste. Tu su i plaže i turistička mesta Dovil, Dinar. *Jugozapadni francuski region* obuhvata 1/6 teritorije zemlje. Akvitski basen obuhvata sliv Dordonje, Garone i Aduru. Tu su čuveni vinogradi. Rejon Bordoa zahvata 135.000ha. Tu se proizvode čuvena bela vina. Bordo je glavni grad ove regije i kao luka ima trgovačke veze sa zapadnom Afrikom.

Duž francusko-španske granice strmo se izdiže venac Pirineja, dug 435km, a širok na francuskoj teritoriji svega 30-40km. To su masivne planine sa malobrojnim kratkim dolinama koje imaju visoke prevoje (Lomporski 1640m i Pijmoranski 1915m). U središtu planinskog venca je zona kristalastih stena koja se pruža na dužini od 300km. Središnji delovi dostižu visinu 3000m. Najviši vrhovi na francuskom sektoru su *Vivmol* (3298m), *Konigu* (2875m) i *Pigmal*. Kako su Pirineji bili zahvaćeni kvartarnim lednicima, tu je preko 600 jezera ledničkog porekla i pod ledom je stalno 30km² površine. Istočni Pirineji se naglo spuštaju ka moru čineći strmu obalu, dobijaju sve više turistički značaj, a privlačnost daju i tvrđave, zamkovi i crkve gotsko-rimskog perioda. Pored glavnog grada minijature planinske države Andore, ističu se banje Lišon, Baner de bigor, a posebno poznati centar verskog turizma i hodočašća je *Lurd*. *Centralni region* se nalazi u srednjem delu Francuske i najveći deo Centralnog masiva. To je izvoriste mnogih reka (Loare, Dordonje, Tarna), privredno zaostao kraj, retko naseljen, ali region sa izuzetno očuvanom životnom sredinom. Centri su Sen Etjen, Limož, Klermon-Feran. *Region Lion* sačinjavaju oblasti: dolina Loare, Rone, južni deo Jure, severni deo Alpa i istočni obod Centralnog masiva. Lion je glavni grad doline i drugi industrijski centar Francuske. Jura i Alpi su mlade nabrane planine istočno od rone u pograničnom pojasu prema Švajcarskoj i Italiji. *Jura* se pruža od Rajne do ušća Laone u Ronu u dužini 250km. Njen manji deo pripada Švajcarskoj. Zapadni obod ove planine preko koje vode niski prevoji u Švajcarsku, sastoji se od niza blago nabranih planinskih venaca i plitkih depresija otvorenih prema basenu

Rone i jugu Francuske, sa blagom klimom koja omogućava gajenje vinove loze. Jura je čuvena po proizvodnji sira Grijer. U 18. veku na Juri se razvija industrija časovnika, precizne optike, igračaka, lula, što je uticalo da bude gušće naseljena planina i privlačna za brojne turiste, naročito leti.¹

2.1.1. Azurna obala

Jedna od najstarijih turističkih regija Evrope je Azurna obala, kojoj je ime dao francuski publicista Stefan Lijegar posmatrajući plavetnilo njenog neba i mora. Turizam je ovde stekao dugu tradiciju koja se u proteklih 200 godina manifestovala u preobražaju života stanovništva i u fizionomiji pejzaža. Azurna obala (najjugoistočniji deo francuske mediteranske obale) prostire se od Tulona do francusko-italijanske granice u dužini oko 150km, produžavajući prema Đenovskom zalivu na italijanskoj obali pod nazivom „Rivijera“, odnosno „Cvetna rivijera“. U njenoj pozadini je francuska provincija Provansa. Na Azurnoj obali danas se nalazi oko 30 čuvenih turističkih mesta koje su turističku funkciju zasnovale kao zimska boravišta bogate aristokratije. Glavna ishodišta njenih turista su iz urbanih zaleđa zapadne i srednje Evrope. Tako npr. Pariz je od Nice, kao središta Azurne obale; udaljen oko 950 km, a spaja ih jedna od najvažnijih i najprometnijih francuskih drumskih magistrala autostrada poznata pod imenom „Route nationale No 7“. Azurna obala je povezana sa drugim francuskim regijama. Prema severu i francuskim Alpima vodi više modernih puteva koji povezuju mediteransku obalu sa visokim alpskim planinama i prema poznatim letovalištim i alpskim sanatorijumima. Tako je Azurna obala povezana sa istorijskim Napoleonovim putem od Grenobla prema Torinu i Milanu u Italiji, a razvoj vazdušnog saobraćaja omogućio je povezivanje sa celom Evropom i svetom.

Prirodne turističke vrednosti Azurne obale ogledaju se s jedne strane plavom mediteranskom pučinom, a sa druge planinskim zaleđem Provanse. Između mediteranskog akvatorijuma i planinskog zaleđa nalazi se pitoma peščana obala. Na krajnjem severoistoku, uz italijansku granicu, prostiru se Primorski Alpi, a severozapadno Provansalski Alpi koji dostižu visinu i do 3.200 m. Između tih planinskih venaca i obale nalazi se masiv Mor Esterel, koji se delimično spušta u more u obliku poluostrva i rtova. Između ovih planinskih barijera tektonsko-erozivnim procesima formirano je nekoliko basena i erozivnih proširenja, naročito zapadno od Kana. Tu su i živopisne poprečne doline, delimično klisurastog i kanjonskog tipa sa brojnim pećinama i jamama, koje još više rasčlanjavaju reljef. Planine su sigurna barijera protiv prodiranja hladnih vazdušnih masa sa severa i severozapada, a baseni, erozivna proširenja i doline su lokacije naselja, saobraćajnica i prigradske poljoprivrede. Relativna blaga razuđenost obale od velikog je značaja za izgradnju priobalskih objekata. Od klimatskih činilaca za razvoj turizma relevantne su: temperatura vazduha, insolacija i vazdušna strujanja. Celo obalno područje ima srednju godišnju temperaturu iznad 15°C (Nica 15,3°C, što je jedna od najviših srednjih godišnjih temperatura u Evropi). Najhladniji mesec (januar) u Nici ima srednju mesečnu temperaturu 8,5°C, a najtopliji (juli) 22,9°C. Od juna do septembra srednja mesečna temperatura je iznad 20°C. Temperatura vazduha se retko spusta ispod 0°C. Azurna obala je zimi prilično topla, a leti svežija nego dublje kopneno zaleđe. Godišnja količina padavinane prelazi 861 mm, a broj kišnih dana je relativno mali (Nica 82 dana godišnje). Pluviometrijski režim je takav da se najviše padavina izluči u jesen, što je

¹<http://uk.france.fr/>

pogodovalo razvoju i letnjeg i zimskog turizma. Tome doprinosi i dugotrajna godišnja insolacija. U pogledu vegetacije Azurna obala je područje sa mnoštvom biljnih vrsta. Mediteranska klima omogućila je bogatu autohtonu floru (malina, lovor, različite vrste hrastova, četinar) pored koje se nalaze i primerci kaktusa i agava, više vrsta palmi i eukaliptusa. Ako se tome doda i dosta cveća koji prigradska poljoprivreda proizvodi ne samo radi turizma nego i za proizvodnju mirisa, pa intenzivne plantaže limuna i narandži, zeleni pejzaži povrtarskih kultura i vinograda, onda se vegetacijski dekor Azurne obale pokazuje u celini.

Kulturno-istorijsko nasleđe Azurne obale se odlikuje izuzetno bogatim i vrednim istorijskim nasleđem koje su za sobom ostavljali brojni narodi, počev od Feničanskih moreplovaca, grčkih trgovaca i kolonista, preko rimskih osvajača, do srednjovekovnih italijanskih država-gradova, pa sve do ulaska u francusku državnu teritoriju. Grčki spomenici sreću se na samoj obali, ređe u unutrašnjosti. To su ostaci gradskih naselja utvrđivani jakim zidinama i pristaništa. Mnoga naselja nose imena grčkog porekla (Nica - Nicea, Antib-Antipolis). Rimljani kao osvajači koji su dugo držali Azurnu obalu ostavljaju za sobom puteve, vodovode, vijadukte, luke i kule. Preko Azurne obale vodio je poznati put pod imenom „Via Aurelia” povezujući Italiju i Španiju. Kod današnjeg grada Frežisa, Julije Cezar je sagradio luku i grad Forum Julii koji i danas obiluje ostacima antičkih spomenika. U grad je doveden i vodovod iz planinskog zaleđa dugačak 45km. U mestu La Tirbi očuvana je carska „Avgustova kula” podignuta u čast pobede nad ligurskim plemenima. U gradu Simijezu bila je rimska provincijska prestonica. Rimsko carstvo je obezbedilo Azurnoj obali duži period mirnog razvoja, bila je zastićena od upada gotskih i keltskih plemena, kao i opakih mediteranskih gusara. Međutim, kada je u V veku rimska moć oslabila, sa severa upadaju varvarski narodi, uništavajući antičke spomenike i rasterujući antičko stanovništvo koje se naseljava u nižim predelima provansalske unutrašnjosti. Tako su nastala tzv. „nasađena sela” koja danas predstavljaju posebne turističke privlačnosti sa svojim odbrambenim bedemima, starim crkvama, cisternama za kišnicu, podzemnim i tajnim prolazima, kamenim mlinovima i drugim objektima koji svedoče o načinu života u jednom tragičnom istorijskom periodu.

Razvoju turizma na Azurnoj obali i otkrivanju njenih turističkih vrednosti doprinele su poznate ličnosti iz zapadne Evrope koje su slučajno ili namerno putovale kroz ove krajeve. One su pronosile glas o ovim turističkim, rekreaciono-balneološko-vazdušnim pogodnostima ove regije i to lansirale kao njenu turističku vrednost. U prvoj etapi razvoja krajem XVIII veka po ovoj regiji putuju pripadnici visokog društva zapadne Evrope; pre svih to su bili Englezi, pasionirani putnici koji su pobjegli od nepogodne klime svoga podneblja. Na Azurnu obalu dolazi i vojvoda od Jorka sa velikom pratnjom, što je uticalo na dalje turističko interesovanje Engleza za ovo područje, sve do stalnog useljavanja određenog broja engleskih porodica koje su formirale i englesko šetalište i groblje u Nici. Primer Engleza slede i bogatiji Francuzi i Nemci, a ruska aristokratija je podigla čak pravoslavnu crkvu u Nici. Engleski lord Brugam je 1834. posetio Kan, koji je tada bio samo mala varošica. To je bio novi impuls za lansiranje Azurne obale, pa Nica i Kan privlače sve veći broj inostranih turista. Druga etapa počinje kada su se stanovnici Azurne obale izjasnili za prisajedinjenje Francuskoj, „Grofovija Nica”, kako se područje ranije zvalo, postalo je integralni deo francuske države. To je bio prelomni momenat za razvoj turizma na Azurnoj obali. Francuska država, svesna turističkog dragulja kakav predstavlja Azurna Obala, preduzima izgradnju komunikacija u tom području. Železnicom se povezuje Pariz sa Nicom, a grade se i putevi. Napoleon III preduzima izgradnju luke u Nici. Sve to omasovljuje dolazak turista. Ubrzano se grade hoteli kojima se formira čitava jedna ulica

pored obale - „Englesko šetalište”. Na brežuljku Simijez, tamo gde su Rimljani pravili tvrđavu, niče hotelska četvrt. Taj period u razvoju turizma Francuzi su nazvali “Lepa epoha”. To je bio period zimskog turizma na Azurnoj obali gde su zimovali bogati ljudi, vladari, političari i evropska aristokratija. Njih su sledili umetnici i književnici koji joj daju i široki publicitet. Pored Nice i Kana, razvojem turizma bave se do tada nepoznata mala mesta - Bolije, Monako u kome se gradi mala kockarnica, što predstavlja začetak Monte Karla, zatim Manton. Ovo naselje se pokazalo kao dobro klimatsko lečilište, posebno za lečenje plućnih bolesti. Godine 1868. do Azurne obale gradi se železnička pruga, što utiče na značajno povećanje broja turista. Ovo područje se pokazuje kao veoma pogodno za lečenje tuberkuloznih bolesti. Grade se nove vile i hoteli, a Azurna obala postaje najpoznatije zimovalište Evrope. Treća etapa se vezuje za početak Prvog svetskog rata kada turizam na Azurnoj obali takoreći zamire. Ona se pretvara u stacionar za ranjenike i rekonvalescente, tako da svojim mnogobrojnim hotelima vrši ulogu rehabilitacionog centra sve do završetka rata. Ali, posleratna turistička aktivnost nezadrživo oživljava. Tada se menja i struktura turista: osiromašenu aristokratiju Evrope zamenjuju mladi buržuiji, poslovni ljudi koji menjaju stil letovanja i zimovanju tako da se odmor pretvara u aktivni i kratkotrajniji odmor, što uslovljava jednu novu i u kvalitetnom smislu savremenu organizaciju turizma. Kada se XX veku pojavio i automobilizam kao moderni vid saobraćajnog komuniciranja, tada je i srednja buržoazija ekonomski ojačala i postala najmasovniji turistički posetilac na Azurnoj obali. To utiče na gašenje hotela ‘palas’ tipa i sve intenzivniju izgradnju nešto skromnijih ali konfornijih hotela, s obzirom na gotovo potpuno isčezavanje aristokratske klijentele. Vreme zimovanja potisnuto je letovanjem.

Savremeni turistički bum Azurna obala doživljava tek posle Drugog svetskog rata što predstavlja četvrtu etapu njenog razvoja. Godine 1960. letnji turizam čini 60% ukupnog prometa. Turizam Azurne obale usmerava se prema najekskluzivnijem obliku turizma u Evropi i svetu. Kada se ekonomski oporavila, ona sve više privlači svet umetnika, književnika, filmskih radnika i umetničkih diva različitog žanra. Cela njena obala postaje središte filmskih festivala i drugih umetničkih manifestacija. Mnogi umetnici se stalno nastanjuju na njenoj obali i ona tako postaje stecište mondenskog sveta koji koristi sve blagodati mediteranskog podneblja, visokog turističkog standarda i ekskluzivnog turizma. No, uz mondenski turizam, na Azurnu obalu sve više dolaze mladi, koji ne traže veliki luksuz, pa se sve više orijentišu na kampovanje (šatori i kamp-prikolice). Razvojem turizma dolazi do povećanja broja zaposlenih u ovoj delatnosti, ali i u drugim granama koje dolaze u direktnu vezu sa turističkom privredom. Turizam utiče na razvoj prigradske poljoprivrede, koja snabdeva primorske gradove potrebnim proizvodima. Ubrzani razvoj primorja suočio se sa otežanim vodosnabdevanjem, pa se prišlo izgradnji brana i formiranju vestačkih jezera. Pored poboljšanog vodosnabdevanja, ovim zahvatima je povećana proizvodnja električne energije, a omogućeno je navodnjavanje i veća proizvodnja povrća i cveća. Postepeno se formira prostrana bašta oko Kana, Vansa, Grasa, Ljera i Nice, koja se širila i na istok. Gaje se brojne vrste, a dominira uzgoj jasmína, karanfila, mimoze, ruža, lala i gladiola. Proizvodnja cveća se organizuje tokom čitave godine, a za zimski period grade se staklene bašte. Neke vrste cveća počinju da se koriste i za *proizvodnju parfema*. Po proizvodnji parfema izdvaja se Gras, koji postaje prestonica proizvodnje prirodnih parfema. Pored proizvodnje parfema, razvija se izvoz cveća i proizvodnja voća, posebno agruma. Danas je daleko jeftinija proizvodnja cveća u alžirskom primorju.

Problemi i perspektive turizmana Azurnoj obali ogledaju se u stalno prisutnoj konkurenciji i potrebi stalnog ulaganja u turizam uz angažovanje drugih delatnosti. Zbog

stalne gradnje i povećanja kapaciteta, dolazi do narušavanja pejzažnih i ambijentalnih vrednosti i degradacije određenih delova prirode. Usled nekontrolisanog krčenja šuma i požara došlo je do formiranja goleti. Na nekim prostorima nekontrolisani lov i ribolov poremetili su prirodnu ravnotežu i značajno smanjili broj vrsta. Kroz čitav period posle Drugog svetskog rata prisutan je problem velikih spekulacija u trgovini nekretninama.²

Važniji turistički centri na Azurnoj obali (oko 30) su:

Nica je centar čitave regije sa brojnim ekskluzivnostima. To je antičko naselje na ušću reke Pojon u Sredozemno more. Istorija razvoja Nice odvijala se u tri perioda koji su se odrazili na urbanu strukturu grada. Stari deo grada koji se razvijao oko antičkog lučkog jezgra urbano se odlikuje kao antički grad uskih i krivudavih ulica, visokih kuća sagrađenih od kamena. Danas je to deo grada u kome je smešten siromašniji svet zaposlen uglavnom u hotelijerstvu i lučkim službama. Istočno od starog grada na poluostrvu Kap Fera razvila se luksuzna turistička stanica Bolije kao predgrađe Nice, koja je kao prsten okružila stari grad. Pored obale, duž ovalnog zalovitog zaliva razvio se novi deo Nice, sa širokim avenijama. Posebno se ističe avenija koja se u čast Engleza naziva „Englesko šetaliste“. Avenija je sa jedne strane predstavljena najluksuznijim hotelima, a sa druge, privlačnim „belvederom“ kao priobalnom ivicom ispod koje je peskovita plaža. Na ovom šetalištu je i najviša građevina Nice - *Pars d' Šato* (92 m), sa koga se pruža izuzetan pogled na okolinu. Pažnju privlači i *ruska katedrala*, zatim *Arheološki muzej*, sa eksponatima iz galsko-rimskog perioda, *engleska crkva*. U novijem delu su mnogobrojne botaničke bašte i parkovi sa veštačkim jezerima i vodoskocima. Najveći broj gostiju stiže iz Belgije, zatim iz Velike Britanije, SAD, Nemačke, skandinavskih zemalja, Italije, Švajcarske. Početkom XXI veka Azurnu obalu godišnje posećuje oko 10 miliona turista.

Kan, kao drugi grad po veličini u regiji i po turističkom značaju nalazi se jugozapadno od Nice. Grad je smešten pored mora, na terenu obraslom voćnjacima i cvećem, naročito oko Grasa. Dok je Nica pored turizma preuzela i niz gradskih funkcija u regiji, Kan se u celosti orijentisao ka turizmu. Nastao je na mestu grčko-ligurijskog naselja i rimskog kastruma. Grad se smestio na istorijskom putu Italija-Francuska između dva aerodroma sa luksuznom lukom za jahte, prekrasnim plažama *La Kroset* i *La Napul*, a sve u blizini raskošnih *Lerinskih ostrva*. Turisti mogu da prošetaju čuvenom promenadom de la Kroset, između hotela sa 5 zvezdica, šik butikama i kuća sa jedne strane i dugačke peščane plaže i plavog Mediteranskog mora sa druge strane. Posebnu čar imaju uske ulice starog dela Kana gde se mogu videti Tur du Suke iz XIV veka, muzej Kastre i Notr Dam de Lesperans iz XVI veka, Muzej automobila sa kolekcijom klasičnih i trkačkih automobile, a u julu mesecu se pruža jedinstvena prilika da se prošetava do crvenog tepiha Međunarodnog filmskog festivala i vide omiljene filmske zvezde.

Istočno od Kana, na ušću reke Vara je manje mesto **Madlen** usmereno na zimsku sezonu turizma, a istočno je selo **Valori** (koje je u turističkom smislu lansirao Pablo Píkaso) sa nadaleko čuvenim muzejom. U blizini Kana je i **Sen Pol de Vans**, u stvari „kulturno selo“ u kome su u restauriranim kućama smeštene umetničko-slikarske kolekcije bogatih mecena iz sveta. Istočno od Kana je **Antib** koji uživa ugled idealnog zimovališta. U dvorcu 14-16vek, sada je Píkasov muzej koji privlači radoznale triste, a tu su i ostaci rimskih građevina, tvrđave *Fort Care* iz 16. veka. Između Kana i Antiba nalazi se poznato letovalište **Žian le pen** sa 1km dugom plažom i preko 3.500 hotelskih soba.

²<http://in.france.fr/>

San Trope je jedan od najživljih gradova Francuske rivijere sa krivudavim, uskim, kaldrmisanim ulicama Stare četvrti koji izlaze na male trgove i keje, oivičen visokim pastelno obojenim kućama koje gledaju na luku ispunjenu jahtama milionera. Ovo, nekada mirno ribarsko selo, postalo je izuzetno popularno nakon 1950-ih i filma "I Bog stvorio ženu", u kom glumi *Brižit Bardo*. Turisti odlaze do Citadele iz XVII veka odakle se pruža odličan pogled na more, a zatim se pridružite lokalnom stanovništvu na jednom od najvećih plaža San Tropea, do kojih ćete lako doći taksijem, biciklom, skuterom ili pešice duž obale. Uživajte u nekom šik kafeu na obali mora ili ručajte u finom restoranu, a zatim potražite brojne modne prodavnice.

Bijaric je moderan primorski grad, 8km zapadno od Bajona, koji je postao odmaralište sredinom XIX veka kada su ga Napoleon III i njegova supruga španskog porekla Eugenija, redovno posećivali. Godinama miljenik francuskih bogatih porodica, Bijaric je danas mesto za sve. Poznat je po svojim plažama i možda je najbolje mesto za surfovanje u Evropi. Spomenimo uz granicu sa Italijom i **Menton** klimatski centar u pitomom zalivu sa lepom plažom.³

Monako sa Monte Karlom je svojevrsan raritet s obzirom da objedinjuje jednu liliputansku državu, turistički centar ekskluzivnog tipa i najznamenitiju kockarnicu na svetu. Nalazi se severoistočno od Nice povezan dobrim delom železničkim, automobilskim, pomorskim i vazdušnim saobraćajnicama, kako sa Francuskom i susednom Italijom tako i sa srednjom Evropom preko Alpa. Monako kao država zahvata 1,62 km², dug 3,5 km, širine od 100-1000m, a stanovništvo broji oko 30 hiljada. Prostire se na malom krečnjačkom poluostrvu. Tokom srednjeg veka bio je izložen gusarskim razaranjima. Od X veka njime vlada poznata denovska porodica Grimaldi. Odlukom Bečkog kongresa pripojen je kraljevini Sardiniji, a nezavisnost stiće 1859. i kao nezavisna kneževina odnose sa Francuskom reguliše brojnim ugovorima. Vremenom se razvio u čuveno turističko središte, godišnje ima 600.000-800.000 registrovanih prenoćišta. Od tri dela grada **Monako** je najjužniji. Monako se razvio unutar veoma jake tvrđave, debelih kamenih zidova. Tu se danas nalazi upravno i kulturno središte kneževine "države". Tu su koncentrisane i glavne turističke atrakтивности i najvažniji kulturno-istorijski spomenici: *Katedrala sv. Nikole, Antropološki muzej, knežev dvorac i dr.* Naročito je atraktivan *Okeanografski muzej* u kome postoji veliki akvarijum sa ribama gotovo iz svih svetskih mora, zbirka prepariranih morskih životinja i biljaka, makete svih brodova koji su upotrebljavani tokom istorije, sve pomorske karte izrađene od najstarijih vremena do danas. **La Kondamin**, kao drugi deo kneževine Monako, razvio se pored širokog zaliva, tj. preko najnižeg i najravnijeg dela "države". S obzirom na to da je ravniji teren, ulice su uglavnom prave i pod pravim uglom. Pored obale i keja uređena su šetališta i podignuti zasadi bujnih palmi. Iznad obale, odmah povrh La Kondamina amfiteatralno se izdiže veličanstveno izgrađeni **Monte Karlo**, gradska i "državna" četvrt, koja je najviše isturena ka severu i severoistoku. U njemu su sagrađeni najluksuzniji hoteli. Zbog nagnutog terena i veoma skućenog prostora, kuće su se daleko više razvile u vertikalnu, no u horizontalnu. Zbog toga se pri posmatranju sa morske obale stiće utisak kao da su gornje kuće podizane na krovovima donjih. Impozantni hoteli i druge ultramoderne palate visoke i po 15 spratova usađeni su u strme krečnjačke litice i povezani zavojitim ulicama. Ponegde su one visoko podzidane, ponegde usečene u tvrde stene, ali svuda solidno izgrađene. Zbog velike stešnjenosti i strmih nagiba prokopani su tuneli za povezivanje susednih hotela. Druga odlika ovog dela naselja jeste opšta okićenost cvećem. Mnogobrojne terase, balkoni,

³<http://www.pilotguides.com/articles/movie-culture-the-cannes-film-festival/>

belvederi i restorani oivičeni su gustim vencima cveća. U Monte Karlu se nalaze nadaleko poznata kockarnica ("Casino") i 43 veća hotela, kao i niz manjih depandansa.⁴

2.1.2. Provansa

Provansa, u zaleđu Azurne obale, proteže se od francusko-italijanske granice do reke Rone. To je planinsko-kotlinsko područje sa: Bučes du Ron na jugozapadu, Vokluz na severozapadu, Var u južnom delu središnje Provanse, Aple de Ot u severnom delu i Primorske Alpe na istoku. Na severoistoku Provansu uokviruje masiv Pelvu i Kotijske Alpe. Krečnjačka građa uslovljava pojavu kanjona, klisura i jakih vrela. Kontakt planinskog zaleđa i Sredozemnog mora uslovljava veoma zdravu klimu sa januarskim temperaturama 5-7⁰ C i julskim 22-23⁰ C i padavinama od 1000mm godišnje. Rona je granična reka sa lepim dolinama Diransa, Kulona, Verdone, Vare, Aržensa i Akvasa, sa nekoliko klisura i Velikim kanjonom u Verdonu, a na visokim planinama su lednička jezera. Provansa je bila naseljena i u praistoriji, a tu su boravili Liguri, Kelti, Feničani, Grci, mada su najviše tragova ostavili Rimljani, čiji se ostaci utvrda, akvadukata, mostava i danas nalaze očuvani. U srednjem veku ovo je značajan katolički kraj i iz tog perioda su ostale brojne crkve.

Marselje je najznačajnija luka, saobraćajni centar i industrijsko središte, a znatno manje turistički grad. Marselj je stara luka koju su osnovali Grci 600g.p.n.e. Za turiste je u gradu interesantna trgovačka zona Tirs, ulica Džona Kenedija, a od spomenika bazilika Notr Dam de la Gard 19. vek, crkva Sv. Viktora, Sv. Kanata, Notr Dam du Karmel, gradska skupština i Le Kurbusierov stambeni kompleks Unite d' habitation, primer moderne arhitekture, kao i par muzeja.

Eks an Provans je najznačajniji centar unutar Provanse, banjsko lečilište, poznato još u rimsko doba, čiji se ostaci i sada mogu videti. *U njemu je 1934. održano suđenje ubicama kralja Aleksandra Karađorđevića.* Često se pominje i kao grad Pola Sezana, jer je u njemu boravio, a turistima su interesantni motivi u Muzeju Grenet sa delima Sezana, italijanskih, francuskih i nemačkih umetnika, Katedrala iz 12-14 veka, dve barokne crkve, Muzej starina, Muzej tapiserija, atelje Pola Sezana, Univerzitet sa bibliotekom.

Avinjon je postao poznat u 14 veku kada je bio središte katoličanstva. Iz rimskog perioda sačuvani su fragmenti mermernih mozaika i plastike, natpisi, katedrala iz 12.veka u stilu kasne romanike sa elementima gotike i freske sienske škole iz 14. veka, deo mosta na Roni građen 1177-89. sa 19 lukova i 900m dužine, a pape su utvrdile grad bedemima i kulama, palatom-tvrđavom, kao i crkve Sv. Agrikole, Sv. Pier i Sv. Didner i trg Palais sa muzejem Pti Palias sa kolekcijom religioznih slika iz 13-14veka, biskupska palata Sen Benezet i Sinagoga iz 1221.godine.

Arl se nalazi na Roni, na početku njene delte i kanalom je spojen sa morem, pa predstavlja i značajnu luku. Grad je bio povremena rezidencija rimskih careva, u 4. veku glavni grad Galije, te sada ima sačuvanih ostataka amfiteatra sa 20.000 mesta, pozorišta sa 12.000 mesta, katedrala St. Trofime iz 606. dograđena u 12. veku u romanskom stilu. Za turiste je interesantna gradska većnica iz 17. veka, Muzej galsko-rimskih spomenika, Etnografski muzej, a u blizini je i Aliskamps sa antičkim i srednjevekovnim grobovima, a grad i okolina su poznati po interesantnom folkloru.⁵

⁴<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/france/>

⁵<http://www.pilotguides.com/tv-shows/bazaar/series-2/provence/>

2.1.3. Korzika

Korzika, francusko ostrvo u Sredozemnom moru i najjužnji deo Francuske interesantno je turistima zbog očuvane prirode sa elementima ruralne sredine ispunjene etničkim, folklornim, gastronomskim specifičnostima. Ostrvo je površine 8.720km² sa 300.000 stanovnika i obalom dugom oko 1000km. Ima pretežno planinski reljef sa najvišim vrhom Monte Ćinto, 2710m. Planinske strane se strmo završavaju direktno u moru, stvarajući tako strme odseke i klifove. Klima je sredozemna, zimi su temperature vazduha 9,3^oC, a ljeti 21^oC sa 700mm vodeog taloga godišnje. Pošto je ceo kraj planinski, reke imaju veliki pad i kratak tok sa interesantnim dolinama, brzacima i vodopadima. Vegetacija se kreće od makija do šumskih kompleksa na planinama, a na ostrvu žive primerci mediteranske faune, što je bila osnova za formiranje Nacionalnog parka prirode Korzike. Unutrašnjost ostrva je pogodna za šetnju, vožnju biciklom i motociklom, za planinarenje, razgledanje i fotografisanje mediteranske flore i faune. Uz obalu se turisti opredeljuju za ribolov, sportski ribolov, podvodno ronjenje. Tek krajem 20 veka se značajnije ulaže u turizam Korzike kada su izgrađene nove saobraćajnice, veći aerodrom, marine, hotelski kapaciteti, moderni kampovi. Ostrvo je bilo naseljeno već od neolita; Grci tu formiraju svoje kolonije; u 5. veku ga zauzimaju Vandali; u srednjem veku je poprište borbi za njegovo osvajanje; krajem 13. veka zauzima ga Đenova da bi ga 1768.g prodala Francuskoj. Ostrvo ima značajne istorijske i etničke posebnosti, te je kod stanovništva prisutna težnja za odvajanjem od Francuske, što dovodi i do nemira i predstavlja smetnju daljem stabilnom razvoju turizma. Ajaĉio je najveća luka na ostrvu, administrativno-upravni, kulturni i turistiĉki centar. U njemu je rođen Napoleon 1769. u plemićkoj porodici Karla Bonaparte. Napoleonov muzej je najznačajnija turistiĉka atrakcija, zatim Napoleonov salon, Muzej Bandera sa eksponatima iz vojne istorije, te Muzej riba. U starom gradu je utvrđenje i katedrala u renesansnom stilu iz 16. veka, crkva Sveti Erasmo 17. vek, palata Feš i carska kapela izgrađena za Napoleona III. U novom delu grada se nalaze moderni hoteli, vile i parkovi. Bastia na severoistoĉnoj obali znaĉajna je luka, trgovaĉko, industrijsko i turistiĉko mesto. Od 14-18. veka bila je glavni grad Korzike. Za turiste interesantni su Trg svetog Nikole, ulica Tera Veĉia u kojoj su vile iz 18. veka, tvrđava iz 15. veka, park Žardin Romeu, Palata guvernera, engleska crkva Sv. Marije 1604. podignuta. Najposećenija plaža je Marana. Na ostrvu ima još interesantnih naselja: Kalvi, Porto Veĉio, Bonifacio, Propriano na obali i u unutrašnjosti gradovi Korte i Sertene.⁶

2.1.4. Pariz

Pariz, glavni grad Francuske, jedan je od najlepših i najpoznatijih svetskih centara u oblasti umetnosti, mode, politike, biznisa i nauke. Godišnje ga obiđe 30 miliona turista iz celog sveta. Pariz, "grad svetlosti", jedan je od najromantiĉnijih gradova sveta sa izuzetnim turistiĉkim znamenitostima kao što su: Ajfelova kula, Trijumfalna kapija, katedrala Notr Dam, Muzej Luvr, Mullen Ruž, Lido, Versajski dvorac, Panteon, groblje Per Lašez, Monmartr, crkva Sakr-Ker i mnoge druge. Pariz je grad prepun muzeja, a najznaĉajnji i najposećeniji u svetu je Luvr, sa svojom ogromnom kolekcijom slika, skulptura i artefakata. Muzej je podeljen u osam sektora: egipatske starine, antikviteti Bliskog Istoka, grĉki, etruski i rimski antikviteti, islamska umetnost, skulptura, dekorativna umetnost, slike i grafike i crteži. U Luvru se nalaze najimpresivnija umetniĉka dela kao što su Mona

⁶<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-02/corsica-sicily-sardinia/>

Liza (La Joconde) i Venus de Milo statua, radovi Pabla Pikasa i Augusta Rodina. Pariz ima najpoznatije modne brendove: Chanel, Christian Dior, Yves Saint-Laurent, Guerlain, Lancome, L'Oreal, Clarin i mnoge druge. Pariz privlači brojne turiste i zbog čuvene francuske kuhinje, čiji su glavni elementi sir, vino, čokolada. Od brojnih pariskih znamenitosti svojom lepotom i kulturno-istorijskom vrednošću ističu se:

Ajfelov toranj – čiji se vrh, čak i da nećete da ga posetite, vidi iz celog Pariza, jer je visok 300m i u vreme kada je završen, krajem XIX veka, bio je najviša građevina na svetu. Izgrađen je za Svetsku izložbu 1889. Građevina je privremeno napravljena samo za potrebe izložbe, ali stoji i danas, uprkos svim protestima savremenih umetnika i ljudi koji su mislili da se ovaj ogroman objekat neće uklopiti u arhitekturu Pariza. Danas je Ajfelov toranj simbol Pariza. Izgradio ga je Gustav Ajfel, poznat i po izgradnji unutrašnje konstrukcije za Kip Slobode u Njujorku. Toranj se gradio više od 2 godine, a svaki komad gvožđa (12.000), posebno je dizajniran kako bi imao tačno određen oblik.

Trijumfalna kapija - slavluk je naručio Napoleon 1806. u čast svoje pobede, ali je svrgnut pre nego što je ona završena (1836.). Trijumfalna kapija ima ugravirana imena generala koji su komandovali francuskom vojskom tokom Napoleonovog režima. Spomenik je projektovao Žan Šalgren, po ugledu na Titov slavluk u Rimu. Trijumfalna kapija je mnogo veća, ali ima potpuno iste proporcije. Slavluk je ukrašen mnogim reljefima, a većina njih predstavlja uspomenu na carske bitke (bitka Abukira, gde je Napoleon pobedio Tursku i bitka kod Austerlica, gde je Napoleon pobedio Austrijance). Najpoznatiji reljef je "Odlazak dobrovoljaca" iz 1792. poznat kao Marseljeza. Na vrhu luka je 30 grbova i svaki od njih nosi ime jedne od uspešnih Napoleonovih bitaka. Ispod luka je grob neznanog junaka, u spomen na poginule tokom I svetskog rata. Trijumfalna kapija se nalazi na kraju avenije Šanz Elize, na trgu Šarl de Gol, velikog kružnog toka odakle se pruža 12 ulica. Ulice nose imena francuskih vojnih lidera. Turisti se mogu uz 234 stepenika popeti na vrh, odakle se pruža lep pogled na Defans, Šanz Elize i Sakre Ker.

Prvobitno kraljevska palata, **Luvr** je postao javni muzej krajem XVIII veka. Nalazi se u srcu Pariza sa 35.000 objekata, koji se prostiru u 3 krila bivše palate. Muzej poseduje kolekciju od antike do sredine XIX veka, a veći deo nje se sastoji od evropskih slika i skulptura. Ostale prostorije sadrže rimsku, egipatsku, grčku i orijentalnu umetnost. Neka od najpoznatijih umetničkih dela u muzeju su "Venera Milo", "Mona Liza" Leonarda da Vinčija, "Umirući rob" Mikelandela. Prvobitno je sagrađen kao utvrđenje u XII veku, a u kraljevsku palatu pretvoren je u XIV veku. Njegov sadašnji izgled datira iz XV veka, kada je originalna tvrđava srušena i sagrađeno krilo duž reke Sene. Palatu je proširio tokom XVI veka arhitekta Pjer Leskot. Deceniju kasnije Katarina de Mediči dodala je *Tiljeri palatu* zapadno od Luvra. Izgradnja Luvra, zaustavljena je neko vreme kada je kralj Luj XIV odlučio da se preseli u palatu u Versaju. U XIX veku, za vreme Drugog francuskog carstva, Luvr je ponovo proširen i dodato je *krilo Rišelje*. Luvr je sada imao četiri simetrična krila koja okružuju veliko dvorište. To neće dugo trajati, jer komunari (članovi Pariske komune) spaljuju Tiljeri palatu 1871. otvarajući palatu na zapadnoj strani. Zbirku muzeja Luvra, prvi put je osnovao u XVI veku kralj Fransis I. Jedno od umetničkih dela koje je kupio je poznata slika Mona Lize. Kolekcija je rasla zahvaljujući donacijama i kupovinom od strane kraljeva. Godine 1793. tokom Francuske revolucije, privatna kraljevska kolekcija je otvorena za javnost. *Staklena piramida*, koja danas predstavlja glavni ulaz u muzej, sagrađena je 1989. Tvorac je čuveni američki arhitekta I.M. Pei. Staklena piramida omogućava sunčevoj svetlosti da dođe do podzemnog nivoa.

Katedrala Notr Dam je izgrađena između 1163. i 1345. i smatra se jednom od remek dela gotske umetnosti. Masivna unutrašnjost može da primi 6.000 ljudi, a

dominiraju tri spektakularna i ogromna ružičasta prozora i orgulje sa 7.800 cevi. Uspon uz 387 stepenika do vrha kule je vredan napor za panoramski pogled na grad i čuvene "gargoje". Toranj ima i veliko zvono, a nasuprot severnih vrata je muzej koji prikazuje istoriju katedrale, dok je ispod trga, ispred katedrale, smeštena kriptna koja sadrži arheološki muzej Notr Dama.

Versajski dvorac je 24km jugozapadno od Pariza i jedna je od najpoznatijih atrakcija Francuske. Veći deo palate izgradio je Luj XIV, poznat kao Kralj Sunce, između 1664. i 1715. koji je pretvorio lovački dom svog oca u najveću palatu ikad izgrađenu. "Stari Chateau" još uvek postoji, ali je "upakovan" u ogromnu belu kamenu fasadu Novog zamka. Možda najpoznatija soba u palati je *dvorana sa ogledalima* gde je potpisan Versajski sporazum, označavajući kraj Velikog rata. Unutar palate, posetioci mogu da vide stare kraljevske odaje, imponozantno stepenište i druge privatne sobe, a u okviru velikog uređenog parka i bašte nalaze se mnoge fontane i raskošno jezero. Postoji mali voz koji turiste vozi iz palate do *Velikog i Malog Trijanona*, bivšeg ljubavnog gnezda gde su i Luj XIV i Napoleon uživali u društvu svojih ljubavnica.

Luksemburški park (P=22,5ha) je prvo bio vlasništvo vojvode od Luksemburga, odatle i potiče ime. Godine 1612. kupila ga je Marija Mediči, majka Luja XIII. Na njen zahtev bašte su bile postavljene u italijanskom stilu, po ugledu na Boboli bašte u renesansnoj palati Palaco Pitti u Firenci u kojoj je provela svoju mladost. U XIX veku, kada je privatni park otvoren za javnost, redizajniran je više u francuskom stilu, ali je sačuvan originalni izgled. U centru parka je osmougaono jezerce, poznato kao Veliki basen. Ovde se može iznajmiti čamac za decu, a postoje i mnoge druge atrakcije za njih, kao što su lutkarsko pozorište, jahanje ponija i ringišpil. U ovom parku se može jednostavno uzeti jedna od mnogobrojnih stolica i odneti tamo gde želite da sedite. U Luksemburškom parku se nalaze dve značajne fontane: *Fontaine de Medicis*, romantična barokna fontana dizajnirana 1624. na kraju malog jezerceta na severoistočnoj strani parka, a na južnom kraju parka nalazi se još jedna česma, *Fontaine de l'Observatoire* dizajnirana 1873. Između 1615-27. izgrađena je *Luksemburška palata*, na severnom kraju Luksemburške bašte, za Mariju Mediči, koja je bila nostalgična prema svojoj palati Pitti iz mladosti, tako da je arhitekta Salomon de Bros projektovao palatu u stilu firentinske. Udovica nije imala priliku da uživa u svom novom dvoru i vrtu, jer je 1625. bila proterana od strane Rišeljea, pre nego što je palata završena. Tokom Francuske revolucije 1794. palata je služila kao zatvor. Takođe je služila i kao glavni štab Luftvafe tokom II svetskog rata. Zgrada je danas sedište francuskog Senata.

Šanz Elize je najpoznatija i najlepša avenija Pariza, duga oko 2km, podeljena na: *Gornji deo*, koji se proteže do Trijumfalne kapije (ima bezbroj luksuznih prodavnica i hotela, restorana i kafea, bioskopa i pozorišta, kancelarija velikih banaka i međunarodnih aviokompanija) i *Donji deo avenije*, prema Trgu Konkord (sa baštama u kojima su muzeji, pozorišta i restorani). Do kraja XVI veka ova oblast je bila pod poljima i močvarom. Početkom XVII veka sagrađen je javni park Kor de la Ren duž Sene od palate Tiljeri. Nakon završetka Tiljerija pejzažni arhitekta Le Notre, postavio je široku, senovitu aveniju koja se prostire do današnje Trijumfalne kapije. U ranom XVIII veku ova avenija je dobila ime Champs-Elisees (Jelisejska polja), ali se nije dalje razvijala dok nije postala vlasništvo grada 1828. godine. Aveniju u celini čini *deo Trijumfalnog puta*, koji je završen za vreme vladavine Napoleona III, a prostire se *od Trga Konkord do Trga Šarla de Gola* gde se nalazi Trijumfalna kapija. Renoviranje avenije, koju je započeo Žak Širak 1991. bilo je završeno 1995. Aveniji je vraćen legendarni šarm sa rekonstrukcijom i redizajnom terasa, lepo sredeim parking mestima, trotoarima koji su sada slobodni za pešake, zasađenim

platanima i istorijskim zgradama restauriranim u originalnom stilu. U ovoj aveniji se nalazi i čuveni *tetar Lido*.

Sakre Ker bazilika je jedna od glavnih turističkih atrakcija Pariza i nalazi se na vrhu *brda Monmartr*, koje je poznato po mnogim umetnicima. Arhitekta ove rimokatoličke crkve bio je Pol Abadi. Izgradnja bazilike je počela 1876. sa Abadijem kao glavnim arhitektom, a kada je Abadi umro 1884. nasledio ga je Lucien Magne, koji je dodao 83m visoku *sahat kulu*. Sat koji je ovde postavljen jedan je od najvećih u svetu. Sakre Ker bazilika ima i dalje svoju blještavo belu boju, čak i na zagađenom vazduhu velikog grada kao što je Pariz, što se pripisuje Chateau-Landon kamenju, jer kada pada kiša, kamenje reaguje sa vodom i stvara kalcit, koji deluje kao izbeljivač.

Muzej Orsej je smešten u velikoj železničkoj stanici izgrađenoj 1900. za Svetsku izložbu u Parizu i bila je smatrana remek-delom industrijske arhitekture. Uskoro su platforme postale suviše kratke za danas mnogo duže vozove i već 1939. Gare d'Orsay je bio van upotrebe kao železnička stanica. Vremenom je korišćen kao parking, kao pozorišna lokacija, pa čak i kao prihvatni centar za ratne zarobljenike. Železnička stanica je potpuno napuštena 1961. i sačuvana od rušenja od strane francuskog predsednika Pompidua. Godine 1978. njegov naslednik, predsednik Žiskar Desten, odlučio je da koristi Gare d'Orsay kao muzej za umetnost XIX i XX veka. Obnova Musee d'Orsay, kako se danas zove, počela je 1979. i konačno 29. novembra 1986. muzej je otvorio francuski predsednik, Fransoa Miteran. Kada je otvoren muzej je imao oko 2.300 slika, 1.500 skulptura i 1.000 drugih objekata. Vremenom je zbirka značajno proširena i obuhvata period od sredine XIX veka do 1914. i sadrži radove umetnika kao što su: Dega, Rodin, Mone, Mane, Renoar, Sezan, Van Gog i drugi.

Centar Pompidu oduševljava posetioce od kada je otvoren 1977. ne samo zbog izuzetne kolekcije moderne umetnosti, već i zbog impozantne radikalne arhitekture. Otvoreni prostor u prizemlju ima privremene izložbe i informacioni pult, dok se na IV i V spratu nalazi muzej National d'Art Moderne, francuska nacionalna umetnička kolekcija koja datira od 1905. pa nadalje.

Le Lido je najpoznatiji kabare u bulevaru Šanz Elize, sa pozornicom u Las Vegas stilu i egzotičnim revijama. Ima tradiciju dugu 60 godina. Le Lido popularizuje večernji koncept, gde se francusko vino i kuhinja kombinuju sa magičnim osvetljenjem, raskošnim pozorišnim kostimima, divnom scenografijom i Lido orkestrom, kreirajući nezaboravnu noć u "Gradu svetlosti". Tokom godina, zvezde kao što su Elton Džon, Elvis Prisli, Edit Pjaf i Marlen Ditrih, nastupale su u Lidu. Predstava traje 90 minuta.

Diznilend zabavni park se nalazi u predgrađu Pariza, na 35 minuta vožnje od centra grada gde se turistima nudi niz aktivnosti. Pored glavnih atrakcija, hoteli, restorani, prodavnice, noćni klubovi i sportski objekti deo su Diznilend zabavnog parka. Postoje dva zasebna parka: Diznilend park i Diznijev studio. U *Diznilend parku* turisti mogu uživati u već poznatim ili potpuno novim vožnjama, kao i mogućnosti da se upoznaju sa svojim omiljenim Diznijevim junacima, da se slikaju sa njima i dobiju autogram. Glavnom ulicom, u popodnevnom satima prolazi impozantna povorka Diznijevih junaka. *Diznijev studio* omogućava upoznavanje sa načinom stvaranja Diznijevih filmova, kao što su animacije, specijalni efekti i kaskaderske scene. Diznilend u Parizu je 2012. slavio 20 godina svog postojanja.⁷⁸

⁷<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-04/paris-city-guide/>

⁸<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-12/paris-city-guide-2/>

2.1..5. Ostali turistički centri

Ne tako davno Francuske turističke atrakcije bile su Pariz i Rivijera, a mali broj turista istraživao je ostatak zemlje. Danas stvari stoje sasvim drugačije. Mediteranska odmarališta i dalje privlače svoje posetioce, ali turisti sada shvataju koliko ostatak Francuske ima da ponudi. Njegovi istorijski spomenici u rasponu od praistorijskih pećinskih slika i crteža, grčkih i rimskih naselja na mediteranskoj obali, romaničke i gotske crkve iz srednjevekovnog perioda, palate iz doba apsolutne monarhije do današnjih zgrada. Pejzaž Francuske je vrlo raznovrstan, baš kao i arhitektura. Njega čine nepristupačne obale Bretanje, nežnije obale Mediterana, široka dolina Loare sa svojim dvorcima, vulkanski tereni Overnja sa svojim ugašenim vulkanima i veličanstvenim Alpima i Pirinejima. Francuska umetnost nalazi se u pećinama na jugozapadu Francuske, u romanskim crkvama Burgundije i katedralama Pariskog regiona, u bezbroj muzeja i galerija. Francuska je takođe, zemlja dobre hrane i vina. Milioni ljudi otkrivaju čari Francuske svake godine i spoznaju smisao čuvene francuske izreke “*joie de vivre*” (radost života).

Region Normandija, dobila je naziv u IX veku kao domovina Normana (Vikinga). Tri stvari čine Normandiju - kamember, sider i krave. Prostire se duž obale La Manša između Bretanje i najudaljenijeg severoistoka Francuske. Normandija je privlačna mešavina starog i novog; ribarski brodovi i dizajnirane jahte u *luci Onfler*, savremeni restorani i šik butici pored belih kuća prošaranih drvenim gredama i gotske crkve u Ruanu. Bilo da se istražuje normandijska riblja pijaca, obilaze naselja *Dovila i Trovila* ili šeta čuvenim “Dan D” plažama severno od Bajua, ovo je definitivno deo Francuske koji se ne zaboravlja. Istorija je takođe ostavila trag i na pejzaž, koji je prepun dvoraca. *Mon Sen Mišel*, stenovito ostrvo u La Manšu u kome se nalazi poznati beneditinski manastir, koji dominira ostrvom i selo osnovano 708. Do ostrva se ranije stizalo kopnom jedino u periodu oseka. Normandija ima obilje istorijskih intriga, kulturnih atrakcija, lepih primorskih gradova, seoskih pejzaža i odličnu hranu i piće. Drevni *Ruan*, glavni grad Gornje Normandije sa svojim tornjevima i obnovljenim kućama, interesantan je za one koji su zainteresovani za umetnost i arhitekturu, dok je Kan, prestonica Donje Normandije, interesantan za ljubitelje istorije. **Eperne** ima svoju glavnu ulicu, ali malo njih se može porediti sa *avenijom Šampanju* kojoj su vile najslavnijih svetskih proizvođača šampanjca. Firme poput Moet&Chandon, Perrier-Jouet i Mercier zajedno skladište 700 miliona flaša penušavog vina u tunelima ispod grada, koji čine mrežu od 100km. Eperne je takođe odlična baza za istraživanje okolnih vinograda i dvoraca. **Bordo** je grad koji je dugo bio poznat kao “uspavana lepotica”, dobro se probudio posle godina spavanja zahvaljujući turizmu. Prelazak u novi milenijum bio je glavna prekretnica za Bordo, kada je bivši gradonačelnik, kontroverzni bivši premijer Alen Župe, “probudio” ovaj graciozni grad i trotoare njegovih bulevara, povrativši njegovu neoklasičnu arhitekturu i formirajući visokotehnološki sistem javnog prevoza.

Ukoliko turisti vole raskošan način života aristokratije iz prošlih vekova, onda je region **Dolina Loare** pravo mesto za njihov odmor. Ovo je čuvena “chateau” zemlja sa nekim od najveličanstvenijih starih imanja i utvrđenih dvoraca u Francuskoj. Poput reke Loare, ova ogromna oblast prolazi kroz srce francuskog života. Sa svojim sofisticiranim gradovima, bujnim pejzažima i odličnom hranom i vinom, čini raj za buržoaziju. Istorijski gradovi i linija dvoraca duž doline, uključujući i upečatljiv Chateau d'Usse, koji je bio inspiracija za bajku “Uspavana lepotica”, kao i za dvorac u Diznilendu. Dolina Loare je za duži period, dok Henri IV nije preselio svoj dvor u Pariz, bila dom kraljevske porodice i intelektualna prestonica Francuske. Nalazi se na listi UNESCO-ve svetske baštine.

Rokamadur je grad koji mami posetioce svojim položajem, na litici iznad ušća reke Dordonje, a posebno svojim istorijskim spomenicima i svetilištem Blagoslovene Device Marije, koje vekovima privlači hodočasnike iz svih zemalja, među kojima su i kraljevi, plemići i sveštenici.

2.2. PIRINEJSKO POLUOSTRVO

Pirinejsko poluostrvo se nalazi na krajnjem jugozapadu Evrope. Od ostatka Evrope ga deli planinski lanac Pirineja, po kojem je i dobilo ime. Poznato je i pod nazivom Iberijsko poluostrvo po imenu naroda koji je u davnoj prošlosti naseljavao jedan deo poluostrva. Danas se na njemu nalaze države Španija, Andora i Portugalija, britanska prekomorska teritorija Gibraltar i mali deo Francuske (Francuska Serdanja). Pirinejsko poluostrvo je najzapadnije od tri južnoevropska poluostrva (Pirinejskog, Apeninskog i Balkanskog). Prostire se između rtova Punta de Tarifa na jugu i Punta de Estaca de Bares na severu, i između rtova Kabo da Roka na zapadu i Kap de Kreus na istoku. Na severu i zapadu je okruženo Atlantskim okeanom, a na jugu Sredozemnim morem. Na severoistoku se nalazi planinski lanac Pirineji, koji čini prirodnu granicu između Pirinejskog poluostrva i ostatka Evrope. Uski Gibraltarski moreuz na jugu odvaja poluostrvo od obale Afrike. Površina Pirinejskog poluostrva je oko 582.000 km², što ga čini drugim po veličini poluostrvom u Evropi. Dužina obale je 3.313 km, od čega je 1.660 km sredozemna obala, a 1.653 km atlantska obala. Najveći deo poluostrva (oko 2/3) zauzima visoravan Centralna Mezeta, izgrađena od prekambrijskih i kristalastih stena i starih krečnjaka. Istočni deo Španije i južni deo Portugalije imaju mediteransku klimu, delovi okrenuti Atlantskom okeanu imaju okeansku klimu, a u unutrašnjosti prevladuje kontinentalna klima.

2.2.1. ŠPANIJA

Španija se nalazi u krajnjem zapadnom delu južne Evrope. Najvećim delom površine (97,6%) je na Iberijskom (Pirinejskom) poluostrvu, dok 2,4% teritorije zauzimaju Balearska i Kanarska ostrva. Od ostalog dela Evrope odvajaju je Pirineji, preko kojih prelazi granica sa Francuskom i Andorom. Pirineji su izražena reljefna granica na kojoj su zaustavljani različiti uticaji prirodnih elemenata kao i antropogenih. Istočni deo Španije, koji izlazi na Sredozemno more, ima odlike tipičnih mediteranskih prostora. Severozapadni i jugozapadni deo Španije zapljuskuju vode Atlantskog okeana. No, tipične okeanske karakteristike ima severozapad, dok je jugozapad po mnogim prirodnim i antropogenim karakteristikama, znatno bliži Mediteranu. Za položaj Španije važna je i blizina afričkog kontinenta udaljenog 14 km, jer preko Gibraltarskog moreuza lako mogu preći neki prirodni i antropogeni uticaji sa prostora Afrike ili obrnuto. Unutrašnjost Španije okružuju planinski masivi, te ima i drugačiji položaj i prirodne osobine.

Prirodne turističke vrednosti Španije su raznolike, a posebno je karakterišu veliki kontrasti reljefa i klime. Španija je pretežno planinsko-brdovita zemlja (oko 90% teritorije) i **reljef** se poistovećuje sa reljefom Pirinejskog poluostrva. Jezgro Španije i središnji deo zauzima Mezeta. To je visoravan (600-800 m), najstariji deo poluostrva. Sa severa i severoistoka Mezetu uokviruju Kantabrijsko-Iberijske planine, kao deo mlađeg orogenog stabla. Na jugu Mezetu uokviruje Sijera Morena, koja čini izdignuti deo ove visoravni. Jugoistočni okvir čine mlađe planine Betijski (Andaluzijski) kordiljeri (3.481 m), najviše planine poluostrvske Španije, koje su uglavnom izgrađene od krečnjaka. Kastiljanske

planine ili Centralni Kordiljeri dele Mezetu na dva dela. Severna Mezeta ili Stara Kastilja je nešto viša, 700-800 m, a Južna Mezeta ili Nova Kastilja ima visinu 600-700 m. Mezeta se postepeno snižava prema zapadu, a u tom pravcu su je rasčlanile reke Duro, Tahoe i Gvadijana. Pirineji (najviši vrh Pico de Aneto, 3.404m), mlađe venačne planine, zauzimaju granični pojas na severoistoku zemlje. Pružaju se između Biskajskog zaliva na severozapadu i Sredozemnog mora na jugoistoku (450km). Severno je Akvitanski basen, a južno dolina Ebra. Različit geološki sastav, tektonski pokreti i erozija doprineli su formiranju raznolikih mikro i mezo oblika reljefa. U krečnjačkim terenima ističu se strmi odseci (pogodni za alpinizam), kanjoni i klisure, pećine, brzaci i vodopadi, dok su starije planine sa blažim nagibima, te su pogodnije za šetnje, rekreaciju i planinarenje. Pored doline Ebra na severoistoku, koja delom predstavlja i niziju, kao najznačajnija ravnica ističe se Andaluzija na jugozapadu, dok su uz primorje uski nizijski delovi, među kojima se ističu Valensijska (istok) i Mursijska (jugoistok) ravnica. Ranije su ove ravnice jednim delom bile i zamočvarene.

Često se za klimu Španije kaže da je sredozemna (mediteranska), što je samo donekle tačno, jer samo priobalno područje istoka, jugoistoka i juga Španije ima sredozemnu klimu. Na izmenu klime u Španiji prevashodno utiče reljef tj. viša nadmorska visina, pa dolazi i do vertikalne klimatske zonalosti. Uz to, planine se uglavnom izdižu uz rub države tj. poluostrva, pa su značajna prepreka širenju klimatskih uticaja sa okolnih prostora. Zbog toga središnji deo Španije - Mezeta, ima drugačiju klimu od one koja bi odgovarala geografskoj širini tog prostora, odnosno kontinentalna je. Na istoku i jugu Španije, gde preovlađuje sredozemna klima (često se navodi i kao subtropska) srednje mesečne temperature tokom godine kreću se od 13-25°C, a izluči se od 350-500mm padavina. Za ovo područje karakteristično je dugo, toplo, suvo i sunčano leto, kada maksimalne temperature dostignu i 48°C. Sredozemna obala Španije ima najveći broj sunčanih sati u Evropi (Palma de Majorka na Balearima ima prosečno godišnje 302 sunčana dana). Na ovim primorjima zime su ugodne, a na jugu i tople. Severozapad Španije tj. Atlantska obala, koja izlazi i na Biskajski zaliv, ima svežiju klimu, pa se temperature kreću od 8-20°C. Sa Biskajskog zaliva prema poluostrvu kreću se vlažne mase, te se na planinskim padinama izluči najviše padavina 900-2.000mm. Zbog blage okeanske klime i dosta padavina, čitavo područje je pod relativno bujnom vegetacijom, pa se ova regija često naziva Zelena obala. Unutrašnju Španiju, sa kontinentalnom klimom, karakterišu srednje mesečne temperature 3-23°C, mada tokom zime temperature često budu negativne. Istočni obod ove regije ima karakteristike mediteranske klime, dok se severozapadni rub približava okeanskoj.

Reke na severozapadu imaju više vode, kraći tok, relativno veliki pad, a njihova estuarska ušća pogoduju razvoju vodenog saobraćaja i turizma. One reke koje se spustaju sa visokih planina (Pirineja, Betijskih kordiljera) imaju velike padove i značajan hidroenergetski potencijal. U krečnjačkim terenima reke su najčešće formirale kanjone ili klisure, strme odseke, a tu su i vodopadi i brzaci, što sve predstavlja atraktivne turističke motive. Reke koje se ulivaju u Sredozemno more nose veliku količinu nanosa, koje talože uz obalsku liniju i tako poboljšavaju peskovite plaže ili pogoršavaju (zamočvarenost) uslove za odvijanje privrednih aktivnosti, pa i turizma. Može se reći da osnovu hidrografske mreže Španije čini pet reka, a to su: *Gvadalkivir*, *Gvadijana*, *Taho (Težo)* i *Duro*, koje pripadaju slivu Atlantskog okeana i *Ebro* - pritoka Sredozemnog mora. Za kupališni turizam najvažnije su temperature morske vode koje se leti kreću od 22-25°C, što je idelana temperatura.

Karakteristika flore i faune Španije je da ima malo šuma (oko 15%), dok su prave šume ostale samo na višim delovima planina. Travno-livadske površine očuvane su na severozapadu Španije. U unutrašnjosti Španije osnovu prirodnog pejzaža čine kserofitne zajednice, u kojima dobro uspevaju lekovite trave, lavanda, kadulja i majčina dušica. Od kultivisanih biljnih vrsta ima maslina, vinove loze, povrća, čak i palme kojima se posvećuje izuzetna pažnja. U Španiji je mediteranska fauna koju karakteriše veliki broj gmizavaca, insekata i ptica, dok se krupnije životinje nalaze u planinskim predelima.

Antropogene turističke vrednosti Španije - Iberijsko poluostrvo je naseljeno u paleolitu. Na poluostrvu su pronađeni ostaci Neandertalca stari oko 140.000 godina. U pećinama (Altamira, Kastiljo, Pindal) prastanovnici Španije su ostavili crteže koji spadaju među najstarije umetničke vrednosti na svetu (stari oko 25.000 godina). Stari narod Iberi i Liguri, a verovatno i Baski, naseljavaju se oko 3000.p.n.e, postepeno se šire po čitavom poluostrvu, razvijaju svoju civilizaciju i kulturu, od čega su do današnjih dana očuvale neke vrednosti. Oko 1100.p.n.e. na Iberijsko poluostrvo dolaze Feničani i osnivaju brojna naselja - trgovačke kolonije. Kelti su prokrstarili čitavom Evropom, a u Španiju dolaze sa severa oko 1000.p.n.e. Ubrzo su naselili celo poluostrvo i postepeno se mešaju sa Iberima, te tako nastaju Keliberi. Kroz nekoliko vekova mirno su se razvijali. Oko 600. p.n.e., sa istoka preko Sredozemnog mora, na Pirinejsko poluostrvo dolaze Grci, a sa juga iz Afrike Kartaginjani. Oni su bili poznati pomorci i trgovci te su osnovali brojne gradove, posebno duž istočne i južne obale. Smatra se da su Kartaginjani dali ime Španiji. Na poluostrvu je bilo mnogo divljih zečeva, pa su Kartaginjani ovaj prostor nazvali Isaphania, odnosno zemlja zečeva. U rimskom periodu naziva se Hispania, što je slično današnjem España ili Španija. Rimljani su izgradili mnogo gradova, mrežu saobraćajnica, unapredili poljoprivredu (početak navodnjavanja) i rudarstvo, a ostavili su brojne spomenike (mostove, akvadukte, hramove). Oko 400.n.e. na Pirinejsko poluostrvo sa severa prodiru germanska plemena. Najznačajnije germansko pleme bili su Vizigoti (Zapadni Goti), koji potiskuju ostale narode i zauzimaju celo poluostrvo, osnivaju vizigotsko kraljevstvo, uvode zakonodavstvo i hrišćanstvo. Germanska plemena unose nove elemente življenja, ali je ostao veliki uticaj rimske civilizacije. Krajem VII veka pred obale Španije već dolaze prvi arapski brodovi, a pošto je vizigotska država u rasulu, Arapi lako prelaze na poluostrvo. Uneli su mnogo novina u graditeljstvu, poljoprivredi, zanatstvu, trgovini, umetnosti, nauci i ostavili izuzetno umetničko bogatstvo, posebno u južnoj Španiji. Vrhunac njihove civilizacije i kulture je u X veku u vreme kordobskog kalifata. Kordoba je tada bila vodeće kulturno i naučno središte Evrope. Borba protiv Arapa započinje već nakon nekoliko godina pošto su oni prešli na Pirinejsko poluostrvo. Uz jačanje uticaja crkve dolazi i inkvizicija, a rekonkvista jenjava, te Arapi privredno i politički jačaju i održavaju se sve do kraja XV veka. Krajem XV veka dolazi do ujedinjenja Aragona i Kastilje. Ujedinjenje je obavljeno 1479. nakon ženidbe Ferdinanda, kralja Aragonije i naslednice kastiljskog prestola Izabele Katoličke. Uz jačanje Ferdinandove vlasti, 1492. konačno je osvojeno i poslednje arapsko uporište. Iste godine Kolumbo za račun Španije otkriva nove prostore, počinju velika geografska otkrića, a time i novo razdoblje u istoriji ove države i čitavog sveta. Za veoma kratko vreme Španija postaje vodeća kolonijalna svetska sila. Iz različitih krajeva sveta u Španiju pristiže veliko bogatstvo, a deo toga usmerava se i na izgradnju velelepni zdanja po čitavom poluostrvu. Mnoga od tih zdanja danas spadaju među najposećenije lokalitete na tlu Španije. Od 1701/14. vodio se rat za špansko nasleđe i Španija gubi mnoge posede u Evropi, a uz to Eglezi su zauzeli Gibraltar. Tokom XVIII veka na ovim prostorima uglavnom je mirno, ali uz stalno pogoršavanje životnih prilika raste unutrašnje nezadovoljstvo. Početkom XIX veka Španiju je okupirao Napoleon, a od

1814. ona je ponovo kraljevina, kada na vlast dolazi dinastija Burbonaca. Posle Prvog svetskog rata kratko se poboljšava stanje, ali 1923. uz pristanak kralja general Miguel Primo de Rivera preuzima vlast i kao diktator vlada do 1930. No, na izborima 1931. pobeđuju republikanci, a Rivera i kralj Alfonso III napuštaju zemlju. Godine 1933. na vlast dolaze konzervativci, ukidaju Republiku Kataloniju, a crkvi i plemstvu vraćaju privilegije. No, ubrzo pobeđuje Narodni front sa republikancima na čelu, ali vojnom pobunom generala Franka u Španiji započinje građanski rat, koji se završava 1939. pobedom fašističkih snaga generala Franka. Franko vlada diktatorski, a Španija zaostaje u razvoju. Posle Frankove smrti Španija je ponovo kraljevina, ali parlamentarna, a na presto je došao Juan Karlos Burbon mada vrhovnu vlast ima Kortes (savet). U državi je sprovedena federalizacija i demokratizacija, a sve veći značaj ima strani kapital, američki i nemački.⁹

Razvoj turizma oživeo je domaća i strana ulaganja. Velika sredstva se ulažu u infrastrukturu. Do početka 21. veka Španija je izuzetno poboljšala drumsku mrežu, pa je duž čitave mediteranske obale i uz primorje Andaluzije izgrađen autoput. Autoput je izgrađen i uz dolinu Ebra, te povezuje Kosta Doradu sa Biskajskim zalivom (Kosta Vaska). Sa ovog pravca, odnosno od Saragose prema Madridu takođe vodi autoput. Pojedini sektori uz atlantsku obalu takođe imaju izgrađene autoputeve, a ovakvi drumovi vode i do gradova u unutrašnjosti. Najznačajniji pravci železničkih pruga su osavremenjeni. Razvijen je avio saobraćaj sa 25 aerodroma. Madridski je po broju putnika na 30. mestu u svetu sa preko 12 miliona. Španija se trudi da i po broju i kvalitetu ležajeva bude u svetskom vrhu. Mogućnosti smeštaja upotpunjuje i oko 800 lokaliteta za kampovanje, od kojih neki spadaju u najkvalitetnije u Evropi. Turizam se razvio duž obale duge 2.000km, gde su se na osnovu prirodnih i antropogenih vrednosti, te na osnovu razvijenosti pojedinih oblika turizma, posebno boravišnog, izdiferencirala dva primorja: istočno – Levant i južno primorje – Andaluzija. Istočni deo obale je najranije počeo sa razvojem turizma s obzirom da se nalazi najbliže ostalim delovima Evrope. Tako u Španiji možemo izdvojiti sledeće turističko-geografske regije: Kosta Brava sa Kosta Doradom, Kosta Azahar i Kosta Blanka, Kosta del Sol, Kosta de la Luz i Andaluzija, Balearska ostrva, Kanarska ostrva, Kantabrijsko primorje ili Kosta Verde, Unutrašnja Španija i Pirineji. Španska turistička statistika kao posebnu regiju izdvaja Lagos de Kastilja, u zapadnom delu države, ali će ona ovde biti obrađena u okviru Unutrašnje Španije.¹⁰

Kosta Brava sa Kosta Doradom ima najrazvijeniju materijalnu bazu sa razvoj turizma (oko 30% smeštajnih kapaciteta). Pirineji su preko prevoja Pertus (290m) prohodni te veliki broj turista iz Francuske i Velike Britanije dolazi u ovu regiju. Tu je izgrađena i prva železnica u zemlji 1848. od Barcelone. Saobraćajna povezanost ove regije je dobra, naročito po otvaranju mediteranskog autoputa 1976. Ovakav položaj regije utiče na razvoj pomorstva, trgovine i industrije. Obala je duga 200km od rta Kreus do ušća Ebra.

Centar je **Barcelona**, po značaju i veličini odmah iza Madrida. Prepoznatljiva je po gotskom kvartu i fantastičnoj arhitekturi Antonija Gaudija, naročito po njegovoj nedovršenoj crkvi Sagrada Familia. Uspinjače koje vode do Tibidabo i do Montžuika nude panoramski pogled na grad. Od brojnih znamenitosti ovog grada treba izdvojiti: gotsku četvrt **Bari Gotik**, najstariji deo Barselone sa lavirantom uskih ulica, gotskih zgrada i katedrala iz XIV i XV veka (najčuvenija katedrala La Seu), uz posetu Muzeju gradske istorije u Kraljevskoj palati. **La Rambla** je duga pešačka avenija od Trga Katalonija do gradske luke, puna kafića, restorana i prodavnica, a mogu se videti Gaudijeva palata Guelj

⁹<http://www.spain.info/>

¹⁰ Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta", VPTŠ, Užice, 2011, str 32-44

i Kraljevski trg. Kasa Batljo (nadimak "Kuća od kostiju") je vlasništvo bogatog industrijalaca Žoze Batljo-a koju je Gaudi preuredio 1904/06. Redizajnirao je fasadu i krov, dodao još jedan sprat i kompletno redizajnirao enterijer. Terasa na nižim spratovima imaju stubove nalik kostima, a na gornjim spratovima izgledaju kao komadi lobanja. Šareni krov podseća na kožu reptila. Prema pravilima u Gaudijevoj arhitekturi, krov predstavlja zmaja, a mala kupola sa krstom je mač Svetog Đorđa koji probada zmaja. Kost i lobanje na fasadi predstavljaju sve zmajevе žrtve. Unutrašnjost kuće je fascinantna, baš kao i njegova spoljašnjost. Crkva Sagrada Familija (Sveta porodica) smatra se Gaudijevim remek-delom. Radio je na njoj od 1882. do smrti 1926. godine. Rad je nastavljen po originalnim planovima koje je Gaudi ostavio i prema procenama katedrala će biti završena do 2028. Crkva će moći da primi 13.000 ljudi i kada bude završena imaće 18 tornjeva, a 4 kule na svakoj od tri fasade, predstavljaju 12 apostola. Kule će dostići visinu od 90m do 120m. Još četiri kule predstavljaju 4 evangelista. Oni će okruživati najveći, 170m visok toranj posvećen Isusu Hristu. Poslednji toranj je posvećen Bogorodici. Iako Sagrada Familija nije završena, turisti mogu da posete kriptu gde je Gaudi sahranjen i tornjeve odakle se pruža pogled na Barselonu. Pikasov muzej se nalazi u kvartu El Born i otvoren je 1963. Sadrži preko 3.800 umetničkih dela što je najsveobuhvatnija zbirka u svetu. Kasa Mila poznata još i kao La Pedrera, poslednja je zgrada koju je Gaudi radio pre nego što je svoje vreme posvetio crkvi Sagrada Familija. Zgrada je prepoznatljivog Gaudijevog stila sa raskošnim dizajnom, šarenim pločicama i neobičnim detaljima (1906/12). Poznata je po svojoj uvijenoj fasadi, a na krovu su ekscentrični gaudijevski dimnjaci. Čuveni Gaudijev park Guelj je jedan od najimpresivnijih svetskih veštačkih pejzaža koji se prostire na nekoliko hektara zelene površine u severozapadnom delu Barselone. Ova oblast ima sve, od mozaika do dimnjaka u obliku pečuraka. Na ulasku u park "pozdravlja" vas čuveni gušter, koji stoji duž stepenica. One vode do dvorane sa stubovima na koje se naslanja ogromna terasa. Na ravnoj površini terase formiran je dug, talasasti zid, koji zapravo predstavlja najdužu klupu na svetu, u potpunosti prošaranu šarenim keramičkim fragmentima. Sa terase se pruža panoramski pogled na grad i more. Park sadrži i druge karakteristike Gaudijevog dizajna: kolonade, vijadukte, pećine. U parku je i Gaudijeva kuća, danas muzej u kome su prikazane skica ovog velikog umetnika i skulptora. Montžuiik na 213m visine je najprostraniji i najposećeniji rekreativni prostor u grada, poznat ne samo zbog lepote, već i zbog vegetacije, velikih parkova, muzeja i zabavnog parka. Ovde se može videti Pueblo Espanol(replika španskog grada sa umetnošću i arhitekturom), Muzej Miroa, Muzej nacionalne umetnosti Katalonije i magična fontana koja svetlima, bojom i muzikom doprinosi boljoj zabavi u letnjim večerima. Park Citadela, površine 30ha, ima zoo vrt sa 7.500 životinja (gorile, orangutane, delfine, vukove, snežne leopardе, krokodile), malo jezero, statue u parku (po svojoj veličini se ističu ogromni kameni mamut i metalna mačka), impozantnu fontanu Kaskada.

Kosta Azahar i Kosta Blanka čine uski deo primorja dug oko 700km jer su u zaleđu planine koje onemogućavaju prodor hladnih vazdušnih masa, tako da je ovaj prostor sa naj slikovitijom obalom Sredozemlja, sa plantažama mandarina i pomorandži, raznog voća i povrća, pirinča, cveća, sa maslinama i vinogradima što čini pejzaž atraktivnim i šarenim, što je suprotnost sušnim planinskim prostorima. Najveći grad u Valensijsko-Mursijskom primorju je **Valensija**, treći grad po veličini u Španiji. Grad je nastao na reci Turia na čijem ušću je i luka El Grao. Valensija je nastala u doba Grčke, Rimljani su je izgrađivali, a najduže su u njoj živeli Mavari, od 8-13 veka. Svoj procvat Valensija doživljava u vreme velikih geografskih otkrića zbog razvijene brodogradnje. Inače je dobro saobraćajno povezana sa kontinentalnim delom Španije i ostalim delovima Evrope. U južnom delu ove

regije je najviše krasa, što znači bezvodnost i sušu, pa uglavnom rastu agave, kaktusi i palme. U primorskom delu ima oaza palmi i lekovitog bilja. Turizam se u ovoj regiji kasnije razvio, a mala ribarska naselja prerastaju u turistička .

Kosta del Sol je istočni priobalni deo Andaluzije koji je oduvek, zbog izuzetnog geografskog položaja, privlačio mnogobrojne narode, od Feničana i Grka, do Rimljana i Mavara, čije tragove kulturnog i istorijskog nasleđa i sada nalazimo. Sama regija se prostire od Almeria do Tarifa, sa raznovrsnim plažama, koje su u Malagi i Kadizu duge i peščane, a u Almeriju strme i stenovite. U pozadini ove regije je Siera Nevada, visoka preko 3000m sa najvišim vrhom od 3481m, koja ovo primorje štiti od hladnoće, tako da su leta duga i topla, ali ne i žarka (temperatura vazduha je 24.4⁰C), a zime su vrlo blage, sa temperaturom vazduha od 14⁰C. Klimatske pogodnosti za razvoj turizma su odlične, kako leti, tako i zimi, sa svojih 326 sunčanih i 39 kišnih dana. Takođe su i temperature vode pogodne za sportske aktivnosti, u januaru je oko 15⁰C, a leti nešto preko 24⁰C. Kosta del Sol je odlično povezana sa ostalim španskim gradovima, a duž obale je moderan autoput koji se nastavlja na druga primorja, a zatim i na francusko primorje. Aerodromi u Malagi i Almeriju su povezani sa ostalim međunarodnim aerodromima. **Malaga** je centar ove regije sa brojnim spomenicima. U arheološkom muzeju se mogu videti ostaci praistorije, romanske i špansko-mavarske civilizacije, a u drugima dela Marilja, Zurbarana, El Greka, Ribere. U samom gradu i danas postoje ostaci feničanskih građevina, Rimsko pozorište, Mavarska palata, a tu su i parkovi za odmor "El Retiro" i uživanje "La Concepcion". Okolina Malage obiluje plantažama limuna, pomorandži, banana. Poznati turistički centri su Toremolin, Marbela, Benalmosdena i dr.

Kosta de la Luz i Andaluzija se zovu i "obala svetlosti" jer imaju preko 3000 sunčanih sati. Ova regija se prostire od Tarife do granice sa Portugalom i duga je 120km. Kontinentalni deo ove oblasti je *Andaluzija*, veoma rano naseljena, sa brojnim ostacima kulturno-istorijskog nasleđa. U vreme Rimljana ovde se gajila pšenica, vinova loza i masline, što Mavari navodnjavanjem još više razvijaju. Tokom 8 vekova arapske vladavine nastali su biseri gradske arhitekture: Granada, Kordoba, Sevilja, a u vreme velikih geografskih otkrića postaje "prozor u svet". Kroz Andaluziju protiče reka Gvadalkivir koja se koristi za obradive površine.

Najveći grad Andaluzije je **Sevilja**, osnovan u doba Ibera, ali i prestonica za vreme rimskog carstva, vizigotskog i arapskog kraljevstva, u doba kralja Ferdinanda III koji je oslobađa od Arapa 1284., tako da je svaki vladar ovde izgradio svoju zadužbinu. U 15 i 16. veku odavde Amerigo Vespuči i Magelan kreću na čuvena putovanja, te Sevilja doživljava svoj procvat, postaje bogat grad, kako u finansijskom pogledu, tako i u stvaralaštvu umnih ljudi. Kulturno-istorijski spomenici su brojni, a najatraktivniji za turiste su Alkazar (11-14. vek) kraljevski dvorac, Katedrala iz 12. veka sa grobovima kraljeva i Kristifora Kolomba, palate iz 15. Veka. Najinteresantnija je palata vojvode od Tarifa, gradska kuća iz 16. veka, muzej lepih umetnosti, kao i drugi brojni muzeji i galerije. U Sevilji su radili i živeli brojni umetnici: francuski književnik Prosper Mereme napisao je novelu "Karmen" koja je Žoržu Bizeu poslužila za komponovanje istoimene opere. Pjer Ogisten je u Sevilji napisao komedije "Seviljski berberin" i "Figarova svadba" koje su poslužile Rosiniju i Mocartu za komponovanje čuvenih, istoimenih opera.¹¹¹²¹³

¹¹<http://www.pilotguides.com/destinations/spain/seville>

¹²<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-06/southern-spain/>

¹³<http://www.pilotguides.com/destinations/spain/granada>

Kordoba se nalazi na kontaktnoj zoni planina i nizije, raskrsnica je važnih puteva i jedan od najstarijih gradova Španije, jer je postojala mnogo pre dolaska Feničana na ove prostore. I ovde se smenjuju Grci, Rimljani, Arapi, a Mavari borave preko 5 vekova kada Kordoba postaje prestonica kalifata, sa razvijenom trgovinom, zanatstvom i poljoprivredom. Puno se gradi: 300 mošeja, 30 sinagoga, 900 javnih kupatila, te postaje i ostaje "najlepši arapski grad zapada" i centar zapadne civilizacije. Ovde se razvija medicina, matematika, astronomija, geografija, arhitektura, a prevode se dela grčkih i rimskih filozofa. Kordoba ima danas razvijen turizam i posećuju je turisti iz celog sveta. *Granadase* nalazi u severnoj podgorini Sijera Nevade, na reci Hemil i najizrazitiji je andaluzijski grad. Osam vekova arapske vladavine ostavilo je najdublje tragove u arhitekturi i običajima ljudi ovog kraja. Remek delo arapskog graditeljstva je *Alhambra* (započeta 1213. dovršena krajem 14. veka) – crveni dvor, grad građen od opeke, sa dvorcem Alkazar, tvrđavom, mošejama, dvorištem, fontanama, kupalištem i jezerom, sa dvoranama ukrašenim arabeskama i ornamentikom kao iz priča "1001 noć" u čijem sastavu se nalazi i dvorac Karla V u renesansnom stilu. Tu je i palata *Generalife* kao letnja rezidencija arapskih vladara sa "uzvišenim, visećim vrtovima" kao u Vavilonu, sa puno drvoreda, raznolikog cveća, malih jezera, vodoskoka. U centru grada je renesansno-gotička katedrala iz 16-17 veka sa Kraljevskom kapelom u kojoj su sahranjeni Izabela Kastiljska i Ferdinand Aragonski, prvi i jedini španski kraljevi sahranjeni van Eskorijala.

Kadiz je najveće naselje Koste de la Luz, staro oko 3000 godina, osnovano od Feničana, a tu su tragove svog postojanja ostavili i Grci, Rimljani, Vizigoti, Arapi. Slabljenjem Sevilje kao pomorske luke, Kadiz postaje najvažnija španska luka sa razvijenim trgovačkim vezama sa Latinskom Amerikom u 18 veku, čineći ga najbogatijim gradom zapadne i jugozapadne Evrope. Početkom 19 veka u Kadizu zaseda i španski parlament, pa postaje glavni grad Španije. U brojnim razaranjima koji je ovaj grad imao, ostalo je nešto spomenika iz sjajne istorije ovog grada, među kojima su najznačajniji starogotska katedrala, barokna katedrala u čijoj riznici je najbogatija svetska kolekcija dragulja, Arheološki muzej, Muzej lepe umetnosti itd. ¹⁴¹⁵

BALEARSKA OSTRVA

Balearska ostrva čine *Maljorka*, *Menorka* i *ostrvska grupa Pitiuzi* u kojima su veća ostrva *Ibica* i *Formentera*, površine oko 5000km² Ostrvski turizam u Španiji po mnogo čemu nadmašuje kontinentalni i primorski turizam. Klima na Balearima je blaga i prijatna tokom cele godine, tako da sezona traje 365 dana, tj. Palma de Maljorka zimi ima temperaturu od 15°C, leti 25°C, jer povetarac sa mora i planina uvek donosi svežinu. Ostrva su plodna i dobro uspevaju smokve, bademi, pomorandže, kajsije i grožđe. Stanovništvo vuče poreklo od Kartaginjana i Rimljana, ali ima potomaka Maora i naseljenih Katalonaca, te je i jezik mešavina kastiljanskog, francuskog i italijanskog jezika. Turizam je dosta razvijen, a čuvena su i vina sa Maljorke, kao i tepisi, čipke, keramika, filigranska bižuterija, obrada bisera, kože itd.

Ostrvo Maljorka je površine 3640km² i ima živopisan predeo sa visokim planinama (1445m) na severozapadu sa borovim šumama i prostranu plodnu ravnicu u središtu ostrva. Istorijski posmatrano koreni prvih civilizacija potiču pre 3000 godina iz vremena "talajotičke kulture" čiji ostaci i danas postoje u vidu megalitskih građevina i grobova u

¹⁴<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/spain/>

¹⁵<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/southern-spain/>

obliku obrnutih lađa. U 2. veku p.n.e. Maljorka je piratsko gnezdo mediteranskih gusara, a istovremeno i Rimljani osnivaju grad Palmu. Posle njih dolaze Vandali, Vizantijci, Goti i Maori koji su tu do 13. veka kada vladar Katalonije i Aragona zauzima ostvo i pripaja ga Aragonskoj kraljevini. *Palma de Maljorka* kao glavni grad Baleara osnovan je od strane Rimljana u dnu velikog zaliva, a u gradu su se zadržale mnogobrojne stare građevine opasane utvrđenjima, sa uskim krivudavim ulicama i palatama iz 16. i 17. veka, sa gotskom katedralom (u 12. veku započeta u 17. veku završena), crkvom San Franciska koja je remek-delo 13. veka, sa dominikanskim manastirom koji je bio centar "svete službe" Inkvizicije i danas ne postoji, palatom Lonjom, zamkom Belve, Pomorskim konzulatom. Raznolikost kulturno-istorijskih motiva prirodno-rekreativne pogodnosti uticale su na celokupnu valorizaciju ostrva i razvoj kupališno-rekreativnog i boravišnog turizma. Nekadašnja mala ribarska mesta sada su atraktivne i posećene turističke stanice kao što su: Puerto Antrač, Dragonera, San Telmo, Pantalen, Mitjana, Puerto de Polensa, San Vicente kao omiljeno sastajalište slikara i pisaca, Porto Kristo, Porto Kolom smatra se rodnim mestom Kulumba, a turistima posebnu privlačnost daju i folklor, gastronomski specijaliteti i čuvena vina, kao i zanatski proizvodi. Na Maljorki je otkriveno više od 200 pećina među kojima su najpoznatije Cuevas de Genova, zapadno od Palme, Cuevas de Campanet, severni deo ostrva, Cuevas de Arta, Cuevas del Drac (Zmajeva pećina sa lepim nakitom i hodnicima dugim par kilometara i malim jezerom pored koga se u turističke svrhe održavaju koncerti klasične muzike). U blizini se nalazi i rezervat divljih životinja koji turisti mogu obići automobilom tzv. auto-safari.

Ostrvo Menorka površine 713km² je mirnije i idiličnije od Maljorke. Severni deo ostrva je u zelenilu, a južni je karakterističan po belim krečnjačkim stenama i klifovima. Najviši je središnji deo ostrva sa visionom od 357m. Ostrvo je sa očuvanom prirodom, izuzetno uređenim plažama i zalivima, azurno bistrim morem, luksuznim hotelima i aptmanima što turistima omogućava kvalitetan i udoban odmor i rekreaciju. Menorka je poznata u svetu i po velikim broju megalitskih spomenika, a tu su i utvrđenja koja su vekovima štitila ostrvo. *Mahon* je najveće naselje Menorke, na jugoistoku ostrva, a turiste, najviše Engleze, privlači mirom i slikovitošću prirode sa vešto ukomponovanim starim i novim jezgrom grada. Tu su i turistički lokaliteti i naselja San Bou i Santo Tomas, Sjudadela, Kala Forkat, Kala Galdana i Kala Blanka, kao i Fornels.¹⁶

Ibica je treće ostrvo u balearskoj skupini i najveće u grupi Pitiuzi. Naselje datira još u 10. veku p.n.e., kada ovde stižu Feničani. To je brdovito ostrvo sa krečnjačkim stenama i kućama bele boje, pa otuda i ime Belo ostrvo. Ibica je mondensko turističko mesto na kome pripadnici svetskog džet-seta pronalaze dobar provod i uživaju u razgledanju, pešačenju, vožnji biciklom ili motorom. Grad Ibicu od spomeničkog nasleđa krase gotska katedrala iz 13. veka, srednjevekovni grad sa gotskim kućama koje imaju velika i lepa dvorišta, ribarska četvrt Penja, Arheološki muzej. Severno i južno od Ibice su nova turistička naselja Talamanka, Figueretas, Plaja den Bosa, Kala Tarida, Kala Blanka i San Karlos. Kao deo Baleara, Ibica se može pohvaliti predivnim belim peščanim plažama, od kojih su najpoznatije Talamanca, Las Salinas, Figueretas, Cala Jondali zelenim vrtovima koji oduzimaju dah. U toku sezone postoje letovi koji prevoze mlade na Ibicu, a zabava počinje već tu u vazduhu i nastavlja se dolaskom na ostrvo. Ukoliko vam zabava kojoj nema kraja, gde najpoznatiji svetski DJ-evi puštaju muziku na najboljim ozvučenjima, i uživanje koje pruža sam boravak na najlepšim plažama zvuče primamljivo, bilo da Ibicu

¹⁶http://www.spain.info/en/que-quieres/ciudades-pueblos/comunidades-autonomas/islas_baleares.html

smatrate rajem ili Sodomom i Gomorom, obavezno je morate posetiti ako ste ikako u mogućnosti. Takođe, unapred se pripremite na to da ćete verovatno, pored razularene mladeži iz različitih krajeva sveta, videti i mnogobrojne poznate ličnosti, koje takođe ne mogu da odole čarima Ibice. *Bora Bora* je ujedno i predivna peščana plaža i bič bar, jedan od najpoznatijih u Evropi, iz kojeg muzika odjekuje na kilometre u daljinu. Tu većina redovno provodi luda popodneva, plešući i zabavljajući se. Prilikom dolaska na Ibicu pilot aviona će obavezno kružiti oko celog ostva i tek onda sleteti na aerodrom. Ma koliko vam to bilo čudno u prvi mah, posle ćete shvatiti da avioni poleću i sleću svakih pet minuta, i da je običaj da prilikom poletanja i sletanja svi avioni prođu preko Bora Bore, ali veoma nisko, pri čemu pale signalna svetla i pozdravljaju one koji se provode na plaži. U tom trenutku svi koji se nalaze u bič baru koji se proteže dužinom od nekoliko stotina metara dižu ruke u vazduh pozdravljajući pilote. Lude noći na ovom ostrvu možete provoditi u obilasku diskoteka u koje stane i po nekoliko hiljada ljudi; one su u stvari ogromna zdanja na nekoliko etaža s različitom muzikom, zavisno od toga šta volite. U diskoteku Amnesia stane i do deset hiljada ljudi, a devojke obučene u šumske vile, u zlatnom, s metar dugim perikama i na štulama od nekoliko metara šetaju iznad publike pozdravljajući goste, dok iznad njih na ogradi plešu druge šumske vile, obučene u zeleno, okićene cvećem i granjem koje predstavlja šumu. Cafe Del Mar, kafić pored mora u gradiću San Antonio s druge strane Ibice, mesto je na kojem je "rođena" chill-out muzika. Taj kafić je nezaobilazno mesto izlaska koje moraju posetiti svi koji kroče na Ibicu, a najveća gužva tamo vlada pred zoru. U to doba dana, koje neki nazivaju i najvećim božjim dodirom na zemlji, svi bi želeli da sede u Cafe Del Mar-y, ispijaju svoje omiljeno piće i uživaju u opuštajućem doživljaju koji muzikom stvaraju DJ-evi i pri tom gledaju jedan od najlepših izlazaka sunca na svetu. U svakom slučaju, Ibica je nešto posebno. Na njoj se jedino nećete naspavati, ali ništa zato - za spavanje uvek ima vremena.

Formentera je po veličini drugo ostrvo u skupini Pitiuzi, a zbog prelepih plaža, čiste prirode i mora, često se naziva "karipsko ostrvo u Mediteranu". Male je površine i visine što omogućava da se pešačenjem, na biciklu ili motoru lako upoznaje celo ostrvo. Na njemu ima nekoliko manjih turističkih naselja, sa apartmanima, hotelima i hostelima koji su uklopljeni u prirodni ambijent. Najpoznatija naselja su Plaja de Mitjorn i Es Kalo na jugoistoku, a na severozapadu su Kala Sabona, La Sabina i El Puhols.¹⁷

KANARSKA OSTRVA

Kanarska ostrva su ostrva u Atlantskom okeanu, 104km zapadno od rta Hubi u južnom Maroku, a 1.150km udaljena od Kadiza. Kanarska ostrva su sačinjena od 12 ostrva i ostrvaca sa površinom od 7.273km² i najvećim rastojanjem među njima od 600km. Sedam ostrva je naseljeno i to su: *Tenerife, Fuerteventura, Gran Canaria, Lanzarote, La Palma, Gomera i Hiero* sa oko 1,5 miliona stanovnika. Nenaseljena ostrva su *Alegranza, Rokve de Este, Rokve del Oeste, Montana Klara i Lobos*. To su vulkanska i planinska ostrva sa brojnim kraterima, a posebno na ostrvu *Tenerife*, koja spadaju među najveća na svetu. Na *Tenerifima* je i najviši vrh Španije – *Piko de Tende* 3.712m. Severne obale su strme, a plaže izgrađene od crnog, sivog, crvenog i belog peska. Na istočnim ostrvima plaže imaju beli pesak nastao taloženjem peska iz Sahare. Ostrva imaju dva godišnja doba – proleće i leto, zima je sa temperaturom od 17⁰C i leta sa 25⁰C. Ostrva *Lanzarote* i *Fuerteventura* su polupustinje, ali je podneblje izuzetno pogodno za lečenje plućnih i

¹⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/spanish-islands/>

nervnih bolesti, disajnih organa i reume. Glavna lečilišna sezona je zimi. Turizam kanarskih ostrva brže se razvija poslednjih 30 godina, obala je promenila svoj izgled izgradnjom hotela, apartmana, restorana, lečilišta, a autoputem i žičarom dolazi se i do vidikovca na 3555m visine, odakle se pruža pogled na ceo arhipelag. Dobri putevi omogućavaju obilazak mnogih vrhova, kratera, šumskih kompleksa, slikovitih naselja, a na izletima i ekskurzijama kao prevozno sredstvo koriste se kamile, posebno na ostrvu Lanzarote. Podignuto je i 5 aerodroma na većim ostrvima što je podstaklo još više razvoj turizma i dolazak turista. Aerodrom Gando na ostrvu Gran Kanarija, nedaleko od Las Palmasa, spada među najprometnije aerodrome Španije. Kanarska ostrva su bila naseljena još u kameno doba, a prvi stanovnici su bili Gvanča, narod berberskog porekla o kojima se malo zna. Njihove mumije su pronađene u ostrvskim pećinama. Ovaj prostor potom naseljavaju Feničani, Grci, Rimljani i od 1476. pripadaju Španiji. Današnje stanovništvo je mešavina Gvanča i Španaca, a ima i stanovnika normanskog, flamanskog, arapskog porekla.

Tenerife je najveće i najslikovitije ostrvo čije su severne obale strme i kamenite, sa suptropskom vegetacijom, a južne su od vulkanskog peska i kamena, sa lepim zalivima, pa se zbog ovog kontrasta često zove i "ostrvo sa dva lica". Najveća atrakcija za turiste je obilazak najvišeg vrha – vulkana Piko de Tende koji je proglašen za nacionalni park. Vremenom se grad pretvorio u jednu od najvažnijih luka na Atlantskom okeanu, jer su Kanarska ostrva bila obavezna usputna stanica za sve brodove koji su kretali ka Americi. Tokom 18. i 19. veka, Santa Kruz je bio često izložen napadima holandskih i engleskih pirata. Kada je sam Nelson napao Santa Kruz, bio je pogođen iz topa Tigar i izgubio je ruku. *Top Tigar* se danas može videti u Vojnom muzeju u Santa Kruz. Istorijske građevine i spomenici su: *Tvrđava Sveti Jovan Krstitelj*, poznata u narodu kao Crna tvrđava, izgrađena u prvoj polovini 17. veka i rekonstruisana 1756. Na levoj strani se nalazi *Auditorijum Tenerife*, a na desnoj *Pomorski park Sesar Manrike*. *Crkva Konsepsion ili Crkva sv. Začeca*, izgrađena na mestu crkvice koju su podigli španski konkvistadori nakon iskrcavanja na obale Anjaza. *Masonski hram lože Anjaza* se nalazi u ulici San Lukas, delo je arhitekta Manuela de Kamare i Kruza. *La Rekova Vijeha*, stara pijaca koja se nalazi u blizini Gimera teatra gde se i danas održavaju umetničke izložbe. *Kule Santa Kruza* delo su lokalnog arhitekta Hulijana Valjadaresa. *Plaža Teresitas* napravljena je od peska iz Sahare 1973. i sastoji se od tri male uvale sa crnim peskom i stenama koje su ranije postojale na istoku obale predgrađa San Andres. Na samoj plaži nalazi se *Tvrđava San Andres*, utvrđeni bunker koji je proglašen nacionalnom istorijskom baštinom. *Pomorski park Sesar Manrike* je posthumno delo kanarskog umetnika stvoreno po ugledu na jezero Martijanez u Puerto de la Kruz. *Plaža galebova* je tradicionalno nudistička plaža Santa Kruza i za ljubitelje talasa. *Plaže Roke de las Bodegas i Almasiga* su plaže koje se nalaze iza Taganane, sa stenama i autohtonom vegetacijom, kao i restoranima i barovima u kojima se mogu probati tipično kanarska jela. *Park Garsija Sanabrija* je izgrađen 1926., na terenu od 67.000 m². *Španski trg*, površine 36160m² na kojoj se nalazi jezero sa fontanama i veliki park, paviljoni u kojima su barovi, kafei restorani, informativni punktovi i radnje, kao i novi parking. Prilikom radova, otkrivena je odbrambena tvrđava San Kristobal iz 1575. za koju se verovalo da je nestala. *Trg Kandelarija* se nalazi ispred Španskog trga i na njemu se nalaze značajni građevinski objekti kao Kasino de Santa Kruz, Trgovinska komora i Zgrada Olimp. Najpoznatija proslava u Santa Kruz je *Karneval*, koji se smatra jednim od najznačajnijih karnevala na svetu i organizuje se između januara i februara. Igre kao *salsa i batuka* traju celu noć. Manifestacija "*Sahrana sardine*" se sastoji u spaljivanju ogromne lutke od kartona u obliku sardine koju su napravili zatvorenici

zatvora na Tenerifama. Tom prilikom ljudi oblače crninu, praveći se kao da žale smrt sardine, uz prenaplašena narikanja i jecaje. *Majski praznici* se još zovu i *ples čarobnjaka*, održavaju se 3. maja kada se stanovnici Santa Kruza oblače u tradicionalne nošnje koje se zovu *odeća čarobnjaka* i večeravaju na otvorenom tradicionalna jela koja su sami spremili i doneli. Godine 1999. ovaj praznik je ušao u Ginisovu knjigu rekorda, 8000 ljudi je učestvovalo u jednoj večeri na otvorenom.

U privrednom pogledu najznačajnije kanarsko ostrvo je *Gran Canaria*. Najviši deo na ostrvu predstavlja vrh Pozo de las Nives 1980m, do koga stiže i autoput. Severni deo ostrva je gušće nastanjen, a tu je i interesantan kanjon koji se spušta do mora. U južnom delu ostrva ima kaktusa i peščanih dina sličnih afričkim. Unutrašnjost ostrva je divlja i na taj prostor se izleti organizuju džipovima. Vulkanski pesak daje plažama brojne specifičnosti. Na severoistočnoj obali ovog ostrva je Las Palmas de Gran Canaria, najveći i glavni grad Kanara, sedište istoimene provincije i značajna tačka u pomorskom i vazdušnom saobraćaju između Evrope i Amerike. Izgradnjom sanatorijuma i balneološkog centra Las Palmas je postao najpoznatiji lečilišni centar sveta, okružen šumama palmi, a tu su i brojni hoteli i turistički objekti za odmor, zabavu i razonudu. Od kulturno-istorijskog nasleđa za turiste su najinteresantniji: katedrala iz 15 veka koja je građena sve do 19. veka; gradska većnica i Kolumbova kuća - danas Muzej lepe umetnosti, Muzej Kanario. U blizini grada se nalaze i 300 jamsko-pećinskih kanala formiranih u vulkanskoj steni, a turisti posećuju i sela izgrađena u vulkanskim kraterima - Santa Brigida i Bendana. U južnom delu ostrva izgrađeno je nekoliko novih turističkih naselja, a najlepše je Plaja del Ingles. Na ovaj kompleks se nastavlja turističko naselje San Augustin, Mespalmos i balneološki centar Puerto Mogán sa slikovitom plažom i lagunom Taurito.¹⁸

Ostrvo Lanzeroto sa originalnim vulkanskim reljefom upečatljiv je i po crnim i sivim plažama, obalom u vulkanskim stenama i pustinjским predelima. Suva subtropska klima čini ovo ostrvo pogodnim balneološkim područjem. U severnom delu ostrva je neobična Crvena pećina, a ostrvo ima par mirnih odmarališta. Arekife je najveće naselje ovog ostrva i luka, a za turizam su značajni i ostaci antičkog utvrđenja Kastel San Gabriel i mala tvrđava San Hoze u kojoj je i Muzej savremene umetnosti. Puerto del Karmen je vodeći turistički centar Lanzerota, a tu su još i turistička naselja Plaja de los Pocilos, Plaja Blanka i Kosta Tekize. Ostrvo se razgleda kamilama, atraktivan je prostor oko ugašenog vulkana Timanfaja, a atrakcija za turiste je i pripremanje hrane na vulkanskoj toploti.

Ostrvo Fuerteventura je najbliže afričkom kontinentu i pored pustinjских predela ima dosta lepih plaža pored kojih su izgrađeni manji ekskluzivni objekti za odmor i razonodu turista. Najznačajnije turističko mesto ostrva je Karalejo, nekadašnje ribarsko naselje pretvoreno u turističko, sa lepim plažama, organizovanim podvodnim razgledanjem mora, surfovanjem i jedrenjem na dasci. Na 12km južno od Puerta del Rozaria je luksuzni kompleks bungalova u turističkom naselju Kaleta de Fuste. Raznovrsna priroda i kulturno nasleđe Kanarskih ostrva koja su povezana dobrim drumskim, pomorskim i avionskim saobraćajnicama omogućava lak i brz dolazak turista i njihovo kompletno upoznavanje svih ostrva Kanarskog arhipelaga.¹⁹

Kantabrijsko primorje ili Kosta Verde pruža se u pravcu zapad-istok, a od luke La Korunje sever-jug. Najviši vrh kantabrijskog gorja je Tore Keredo 1648m i oko 30km udaljen od obale. Primorje je usko i dugo oko 1000km. Strme strane planina dopiru do same obale koja je stenovita i puna klifova. Reke na istoku imaju estuarska ili rijaska

¹⁸<http://www.visitcanaryislands.org/>

¹⁹<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/spanish-islands/>

ušća. Ovo primorje je pod uticajem vlažnog vazduha sa Atlantika i Biskajskog ciklona, sa padavinama koje su i 2000mm taloga godišnje uz veću oblačnost i manje sunca. Kupanje je na ovom primorju leti (VII,VIII i početak IX meseca). Regija je dobro turistički razvijena, najčešći turisti su Francuzi, a područje je interesantno zbog folklor, nošnji i običaja i Baskijaca koji su gostoljubivi i žive u istočnom delu pokrajine Baskije. Regija spada u naj slikovitije španske prostore sa svoje 4 pokrajine: *Viskaja ili Biskaja, Hipuzkoa, Navara i Alava*. Od važnijih centara tu su: *Bilbao*, najveća luka Španije, ali i metalurški i turistički centar sa izgrađenim, novim luksuznim hotelima, a turisti mogu od spomeničkog nasleđa da upoznaju Muzej lepih umetnosti, Istorijski muzej Viskaje, univerzitet. Od Bilbao prema okeanu nalaze se ribarsko-turistička naselja Portugalete i Santurce. Na desnoj obali je rezidencijalno letovalište Las Arenas. Centri letnjeg turizma su i Bermeo, Guernika, Legvento i Ondaroa. *San Sebastijan-Donostia* je u provinciji Hipuzkoa, najznačajniji turistički centar ovog primorja, regionalno, trgovačko, pomorsko središte, a izgradnjom Miramare palate - letnje rezidencije španskih kraljeva, turizam se brže razvija. Ovde, pored prirodnih lepota i spomenika, gostoprimstva Baska, odlične kuhinje i folklor, ima preko 120 hotela, te s razlogom San Sebastijan zovu "Španska Nica". Dobre plaže se nalaze u zalivu Konča. Atraktivni su klifovi i rtovi, ostrvo Santa Klara, tvrđava Monta Urgul sa statuom Hrista, muzej de San Telmo, muzej Naval, akvarijum, gradska kuća, katedrala de Buen Pastor. Veliki podstrek za razvoj turizma Biskajskog primorja ima blizina francuskih turističkih centara Bijaric i Baojne i dobra saobraćajna povezanost. Provincija Alava i Navara su slabije razvijene i to je "zemlja između planina" čiji pejzaž podseta na Mezetu. Značajni centri u Navari su *Vitorija, Pamplona* koju je osnovao Pompej, a u X veku bila glavni grad kraljevine Navare sa vrhuncem moći i 13. veku. Značajne spomeničke vednosti su gotska katedrala, tvrđava i Muzej Navara. Najinteresantniji je u vreme Festivala svetog Fermina-Sanferminas, od 6-14 jula, kada se organizuje vesela korida gde bikovi trče slobodno ulicama grada u kojima aktivno učestvuju i stanovnici grada, kao i brojni turisti koji su došli samo da osete "vreo dah bika" na svojim leđima. U privredno razvijenoj provinciji Asturiji centar je Oviedo, osnovan u 8. veku, sa katedralom u gotskom stilu iz 14. veka, sa grobnicama asturijskih kraljeva i Univerzitetom iz 1604. Istočni deo Asturije je provincija *Santander*, sa istoimenim gradom, koji je jak privredni centar, ali i turistički, sa plažom *El Sardinero* i brojnim ekskluzivnim hotelima i mestima za provod. U gradu je gotska katedrala, Pelajova biblioteka, Muzej lepe umetnosti, Praistorijski muzej. Ovde se nalazi i pećina *Altamira* sa crtežima starim preko 25.000 godina. *Galicija* je na krajnjem severozapadu sa centrom *Lugo* koga su osnovali Kelti, značajan je bio i u vreme Rimske imperije, a u srednjem veku je crkveno središte. *Santjago de Kampostela* u unutrašnjosti regije je tokom srednjeg veka bilo mesto hodočašća u Evropi. *La Korunja* je rimski grad koji ima Herkulove stubove, svetionik iz 2. veka koji i danas još radi. Duž obale su brojna ribarsko-turistička mesta.

Unutrašnja ili središnja Španija je regija koja se razvila na bazi kulturno-istorijskog nasleđa i njegove turističke valorizacije. To je regija pretežno ekskurzionog turizma. Odlikuje je Mezeta, 250.000km², retko naseljena i najslabije razvijena, visine 700-800m, koju Sijera de Gvadarama (Centralni Kordiljeri ili Kastiljsko gorje) deli na 2 kotline: Staru Kastilju na severu i Novu Kastilju, na jugu, koja je nešto niže i prostranija je, sa više kulturno-istorijskih spomenika. Dok su Mavari bili jaki razvijala se Stara Kastilja, a njihovim proterivanjem gradi se Nova Kastilja u kojoj se gradi Toledo - nova prestonica. Krajem 16. veka kralj Filip premešta prestonicu u Madrid. Stara Kastilja i Leon su deo severne Mezete, plodna površ naseljena još u antičko vreme. Severni deo je Tiera de Kampos (zemlja polja); na jugozapadu je je Tiera de Pan (zemlja hleba); oko Zamore i

prema jugoistoku je Tierra de Vino (zemlja vina). Središnjim delom protiče reka Duro sa brojnim pritokama. Gradovi ove regije su stari sa bogatim kulturnim nasleđem. *Valjadolid* je najveći grad severne Mezete, inače, stari grad iz 11. veka, koji je u periodu od 1601-06. bio glavni grad Španije. U tvrđavi Simankas iz 15. veka, Karlo V osniva državni arhiv u kojem se i danas nalazi 8 miliona dokumenata. Ovde je umro i Kristifor Kolumbo. *Burgos* se nalazi u blizini prevoja Brujula, osnovan je u 8. veku a značajniji spomenici kulture su gotska katedrala i spomenik El Kidu. *Leon* je na kontaktu Kantabrijskog gorja u blizini prelaza Pajares koji povezuje Staru Kastilju i primorje Asturije. To je stari rimski grad, u 10. veku glavni grad kraljevine Leon, sa spomenicima: Leonska katedrala iz 13. veka u gotskom stilu, kraljevska bazilika San Isidor iz 12. veka, a pored je Kraljev Panteon. Trg Major najstariji je u gradu sa romanskim građevinama, a najinteresantnija je Kasa de Botines. Nedaleko od leona je gradić Astorga sa Episkopalnom palatom iz 1889., Muzej de Los Kaminos sa ostacima rimske i religiozne umetnosti. *Segovija* je stari grad koji su izgrađivali Kelti, Rimljani, Vizigoti. Najvažniji spomenik je Rimski akvadukt 800m dug, građen u I veku i danas u upotrebi. Tu je i gotska katedrala iz 16. veka na trgu Major, tvrđava iz 15 veka, kraljevska palata i prelepa bašta La Granja – španska verzija Versaja koju je gradió Filip V 1720., a na 50km severozapadno je tvrđava de Koka jedna od najlepših španskih tvrđava sa građevinama iz 15. veka. *Avila* je na uzvišenju 1127m i najviši je glavni grad provincije poznat po utvrđenju koje opasuje impresivan zid iz 11. i 12. veka koji danas okružuje stari deo grada. Zid je dug 2,5km, visok 12m, širok 3 sa 90 kula. U gradu je 9 kapija, a najlepša je na utvrđenju San Vićente. Na žalost, Avila je poznata i po španskoj inkviziciji koja je u 15. veku spalila 2.000 ljudi. *Salamanka* je jedan od najstarijih španskih gradova, jer su ga gradili Iberi, Kelti, osvajali Hanibal, Rimljani i Arapi. Najlepši spomenici ovog grada su Plaza Major (glavni trg) sa baroknim građevinama iz 18 veka na čijim se severnim stranama fasada nalaze poprsja španskih kraljeva, a na jugu poprsja slavni vojskovođa; Gradska kuća obložena zlatnim peščarom iz 1755.; Kasa de las Končas iz 15. veka, Kraljičin trg i Kale de la Kampania – simbol Salamanke; Univerzitet osnovan 1218. i posle Bolonjskog (1119.) najstariji; Palatio de Las Eskuelas; gotska katedrala Nueva na Kraljičinom trgu; romanska katedrala Vijeja iz 11. veka i u južnom delu je Manastir San Esteban.

MADRID

Madrid je glavni grad Kraljevine Španije i autonomne pokrajine Madrid. Region (Madrid sa okolinom) se sa oko 5 miliona stanovnika ubraja u najveće evropske metropole. Sam grad Madrid je posle Londona i Berlina, treći najveći grad u Evropskoj uniji, sedište španske uprave, pa osim kralja, u njemu žive katolički biskup i važni pripadnici vlade i vojske. Madrid se nalazi u srcu Španije na 665m.n.v. smešten je na obali male reke Manzanares i pripada istorijskom predelu Kastilje. Severozapadno od grada izdiže se planina Sijera de Gvadarama s vrhom Penjalara visine 2.429m. Na istoku se pruža dolina Enares prožeta železničkim i autoputevima koji vode do Saragose i Barselone. Oko 50km južno, na Tahu, smešten je Toledo, nekadašnji glavni grad Kastilje. Madrid je za evropske odnose mlada metropola. U periodu od 852-886. podignuto je mavarsko utvrđenje (alkasar) na mestu današnje madridske kraljevske palate. Utvrđeno mesto bilo je nazvano Magerit, a od 1038. Madrid. Gradske zidine iz perida arapske vladavine održale su se do danas. Godine 1309. održan je prvi sastanak Kastiljanskog gradskog parlamenta na čelu sa Fernandom IV. Deo Madrida koga su podigli španski Habzburgovci i danas se zove austrijski Madrid. U ovom periodu sagrađeni su *Puerta del Sol* – jedinstven "spomenik"

na površini zemlje - betonska kamena geografska karta Španije sa Madridom kao središtem i najvažnijim saobraćajnicama ka primorju. Svaki put ima i kilometražu. Tu su i *Deskalzas Reales, Palasio de Useda, Plasa de la Vilja* i znamenitodelo habzburške arhitekture *Plasa Major* iz 1619. najvažnije istorijsko mesto Madrida, danju mirno, a uveče je to najživlji dedo grada. *kao i katedrala San Isidro*. Na mestu nekadašnjeg Alkazara je kraljevska palata-dvorac, građevina iz perioda klasicizma, na 7 spratova. U dvorcu je neprocenjivo bogatstvo brojnih zbirki, među kojima je najvrednija kolekcija srednjevekovnog oružja i oklopa. Ispred dvorca je trg Oriente sa spomenikom Filipu IV. Na trgu Plaza de Espania, okružen neboderima je spomenik Miguelu Servantesu i španskom jeziku (oko 300 miliona ljudi govori) ispred kojeg je spomenik njegovom Don Kihotu i Sančo Pansi. Od španskog trga počinje ulica Hose Antonija de Rivere u kojoj su brojne palate, ustanove, kuće, restorani i noćni barovi, prostori gde se igra i gleda flamengo i sluša španska muzika. Među fontanama posebno se ističe Fuente de la Kibeles iz 17 veka na istoimenom trgu. U blizini je *El Prado* (ima 102 prostorije, 3000 ulja, 4000 skica i grafika i 400 skulptura), muzej sa najbogatijom zbirkom slika u Evropi i arheološkom zbirkom iberijske i antičke kulture. Iza El Prada je *park El Retiro*. Madrid je poznat i po tome da ima najveći park - botaničku baštu u Evropi koji je osnovan u 18. veku, a u njemu je spomenik đavolu i astronomska opservatorija. U istočnom delu grada nalazi se Kuća – Muzej Lope de Vega, trg Kortez, zgrada ministarstva vojske, Akademije lepih umetnosti, Arheološki muzej i Bazilika de Atoča. Ističu se i Narodna biblioteka blizu spomenika Kolumbu, Muzej Amerike, Centar umetnosti kraljice Sofije, Muzej šunke. U modernom delu Madrida je Muzej savremene umetnosti, Kolumbov trg, od koga vodi avenija Kastiljana, duga 2,5km uz koju su najatraktivnije 2 krive kule i stadion FK Real. Na 50km od Madrida se nalazi *kraljevski dvorac El Eskorijal*, jedna od najpoznatijih građevina na svetu, u podnožju Gvadarama na 1065m. To je letnja rezidencija španskih kraljeva sagrađena 1548. po naređenju Filipa II. Čini ga veliki kompleks zgrada – dvorci, manastiri, crkve, kapele, biblioteka, muzeji, arsenal oružja, tamnica, mauzolej-grobnice španskih kraljeva. El Eskorijal ima više od 300 soba, 1250 vrata, 2673 prozora, 86 stubova sa 8704 stepenika i oko 16 km hodnika. Gradilo ga je 3000 radnika 21,5 godinu. Pojedine delove povezuje 16 dvorišta, a oko njega je ureden park. Unutar dvorca su brojne skulpture, slike, freske Velaskeza, Ticijana, Tintoreta. Posедуje najbogatiju zbirku španskih i flamanskih tapiserija na svetu (338), 26 barokna sarkofaga španskih kraljeva i kraljica, a ovde su sahranjeni samo parovi koji su imali muškog naslednika, jer se kraljice majke sa ženskom decom ovde nisu sahranjivale. Nedaleko od El Eskorijala je i Valje de dos Kaidos, spomen-grobnica svim žrtvama građanskog rata. Sijera de Gvadarama je prava oaza koja u podnožju ima šumski kompleks, a na višim delovima je sneg, gde je i najpoznatiji turistički sportski centar Navakerada.^{20 21}

Toledo je jedan od najznačajnijih istorijskih lokaliteta u podnožju istoimene planine, na reci Taho, sa arhitektonskim gradskim celinama koje ga svrstavaju u španski grad muzej. Toledo je glavni grad istoimene provincije u Novoj Kastilji, 70km južno od Madrida. Prvo spominjanje grada datira još u 8 veku pne. kao naselje iberkog plemena Karpetana, potom ga osvajaju Rimljani, pa 711. Arapi koji tu ostaju 400 godina. Kralj Leona, Alfonso VI osvaja grad 1085. gde se u borbama ističe čuveni vitez i junak El Kid. Toledo postaje 1087. glavni grad Kastilje, a potom i cele Španije. Dobra mreža puteva još iz rimskog perioda povezivala je grad sa svim delovima Španije. U tom periodu se Toledo

²⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/spain/madrid/>

²¹<http://www.madridtourguides.es/index.html>

najviše razvija, proizvodi se gvožđe, čelik, oružje, predmeti od metala i kože, tepisi, keramika i drugo, sve do 1561. kada Filip II proglašava Madrid za prestonicu Španije, te tako prestaje hiljadugodišnja tradicija Toleda kao glavnog grada. Danas je Toledo mali grad sa starim, uskim strmim ulicama, kuće su zanimljive i često zatvorenih fasada prema ulici sa balkonima koji imaju raskošne gvozdene ograde ukrašene cvećem. Toledo je miran i tih grad, posebno noću. Turista kada iz Madrida polazi ka Toledu ulazi pored rimskih i vizigotskih zidina kroz slikovitu Puerta del Sol (Vrata sunca) koja su obnovljena u 14.veku u mudajer stilu. Najviše mesto u gradu zauzima *palata Alkazar* koju su gradili, pregrađivali i upotrebljavali Rimljani, Vizigoti, Arapi i Španci. Najvažniji i umetnički najbogatiji spomenik Toleda je katedrala u gotskom stilu (građena od 1227-1493) gde ljubitelji slikarstva oduševljava sakristija sa slikama španskih majstora, izuzetne ornamentike, sa grobovima i sl. Mala gotička crkva Santo Tome s mudejar zvonikom nastala je u 14 veku prepravkom arapske mošeje. U toj crkvi nalazi se El Grekova slika "Sahrana grofa Orgaza". U Toledu se još nalaze Muzej Santa Kruz, Sinagoga iz 1355. pretvorena u katoličku crkvu 1492., Muzej koncila i kulture Vizigota. Jevrejska četvrt grada spada u najinteresantnije delove Toleda gde su u nizu slikovitih kuća i uskih ulica ističu dve sinagoge: Santa Maria de Blanka i Sinagoga del Transito, obe pretvorene u katoličke crkve i primer su mudejar umetnosti. Crkva San Huan de los Rejes je među najbogatijim ostvarenjima sakralne kasne gotike, a Hospital de San Huan Batista profane renesansne arhitekture u Španiji. Trg Zokodover vraća nas u vreme Arapa kada se ovde prodavala roba iz Evrope, Afrike, svila iz Damaska, tapiserije iz Indije, začini iz Malezije i ostalih krajeva. Ovaj običaj se nastavlja i danas, utorkom, kada mnoštvo ljudi u šarenilu boja narodnih nošnji uz muziku i pesmu stvaraju pravu svečanost. U popularnoj krčmi "Pasada de la Sangre" Sarvantes je pisao Don Kihota. Toledo je bilo mesto u kome se delila pravda i vladala inkvizicija, ali i grad nauke gde su Arapi prevodili dela antičkih filozofa i naučnika i tako uneli nova saznanja, više svetla i sveže krvi u mračan i zatvoren feudalni svet Evrope, postavljajući temelje za razvoj humanizma i renesanse.²²

Granada je čuveni stari mavarski grad, danas glavni grad istoimene pokrajine i univerzitetski grad. Krunisana *palatom Alhambra*, Granada je proglašena za nacionalni spomenik na osnovu brojnih, dobro očuvanih ostataka bogate kulture i umetnosti i kao mesto velikih događaja u istoriji Španije. Granada je turističko i kulturno žarište Španije. Alhambra, mavarska tvrđava i palata, je pod zaštitom UNESCO-a i danas služi kao muzej islamske arhitekture. Drugi značajni arhitektonski lokaliteti su katedrala, Bermehas kule i Kocka. Univerzitet Granade je takođe dobro poznat u Španiji, osnovan 1349. danas ima tri kampusa i preko 60.000 studenata.²³

Grad **Sevilja** ima romantičnu prošlost, sa bogatim mavarskim nasleđem i glavni grad je regije Andaluzije. Sevilja ima impresivnu kolekciju istorijskih znamenitosti, uključujući i njenu katedralu, koja je najveća gotska građevina u svetu. Pošto je bila pod okupacijom Mavara 500 godina, grad ima i legat ostavljen od strane arapskih kraljeva u obliku Alcazar (*Alkasar*), palata-tvrđava koja se smatra jednim od najboljih postojećih primera mavarske arhitekture. Savršen ambijent za visoku kulturu i romantične opere kao što su Karmen, Don Žuan i Figaro. Posetioci još mogu da dodaju na listu i flamenko, tapas i borbe bikova. Grad najbolje možete doživeti tokom dva velika festivala, Semana Santa koji se održava nedelju dana pre Uskrsa i Feria de Abril koji se održava dve nedelje posle Uskrsa.

²²www.spain.info/en/.../un_dia_en_toledo.html

²³<http://www.pilotguides.com/destinations/spain/granada>

Figueres je Dalijevo rodno mesto. Najveći razlog zašto je Figueres posećen je upravo čuveni Dalijev muzej. To je drugi najposećeniji muzej u Španiji odmah posle Prado muzeja u Madridu. Sve podseća na Salvadora Dalija u gradu Figueres.

Valensija, smeštena na obali Sredozemnog mora, odiše tradicionalnim karakterom, naročito u svom starom gradu El Karmen, pa je zadržala svoju kulturnu baštinu ne samo u obliku srednjevekovne arhitekture, već i u njenim živopisnim festivalima (kao što su bitka cvećem, vatromet Fallas, čak i jedan posvećen bacanju paradajza). Međutim, Valensija ima i mnogo toga što je novo, uključujući i glavnu atrakciju, ultra moderan Grad umetnosti i nauke, koji privlači oko četiri miliona posetilaca svake godine. Zlatne plaže prostiru se duž obale i njima jednostavno ne možete doleteti. Grad nudi i puno zelenih parkova za šetnju, vožnju bicikla ili jednostavno za opuštanje. Probajte "paelju" koja je nastala ovde, a potom u večernji izlazak, jer je Valensija poznata po svojim barovima i klubovima.²⁴

Kuenka se nalazi se između Madrida i Valensije, u trećem najmanje naseljenom regionu u Evropi, a sam grad je svetska baština -Stari grad je izvanredan primer srednjevekovnog grada, izgrađen na strmim planinskim stranama. Mnoge "viseće kuć" izgrađene su baš do same ivice litice, što Kuenku čini jednim od najupečatljivijih gradova u Španiji. Ona je dragulj u provinciji Castilla la Mancha Kastija la Manča. Na reci Taho je još jedna rezidencija kraljeva – *Aranjuez*. Prema jugu Nova kastilja prelazi u *oblast La Manču*, retko naseljenu i siromašnu u kojoj se izgradnjom akumulacija za navodnjavanje omogućila proizvodnja žita, suncokreta, krompira, maslina i vinograda. To je oblast nekadašnjih vetrenjača i sela bele boje, a i zemlja Don Kihota i Sančo Pansa. Značajna naselja su Valdepenjas (centar španskog vinogradarstva), Sjudan Real, Puertodano, Albakete, Kuenca. U turističkom smislu, celo područje je zasnovano na Don Kihotu i Servantesu: turistički put Don Kihota; lokalitet Tobaso gde se Don Kihot zaljubio u lepu devojku; kafana u kojoj je pio; konsigera-proplanak sa koga mu se vetrenjače čine kao Mavri, na koje je sa Sančo Pansom jurišao na svom konju Rosinanto. Severoistočno od Madrida i Mezete je *Aragonija*, pokrajina i deo udoline Ebra tj. spoj primorskih regija severoistočnog Sredozemlja i atlanskog primorja. Prirodno je izdvojena u obliku trougla, okružena Iberijskim i Katalonskim gorjem i Pirinejima. U izgledu se izdvajaju 3 celine: doline reka Ebra i Segrea okružene valovitim bregovima i planinski okvir. Jedini veći grad je Saragosa koja od značajnijih kulturno-istorijskih spomenika desetokupolnu crkvu Svete gospe od Pilara iz 11. veka, građena prvo kao džamija, a kasnije preuređena u katedralu i dograđena u 17. veku u stilu gotike, mada su sačuvani elementi arapske i barokne arhitekture. Aljaferia je arapska palata podignuta u 11. veku koju kasnije koriste hrišćanski kraljevi. Poznata je po tornju El Travador – trubadurski toranj, a tu su i rimski amfiteatar i nekoliko lepih trgova sa građevinama različitog stila. Jugozapadno od Madrida prema Portugalu je provincija *Estramadura* koja je dolinom reka Taho i Gvadijane otvorena prema Atlantiku, Kastiljanskim planinama na severu i istoku i Siera Morenom na jugu zatvorena prema unutrašnjosti. Retko je naseljena, na rekama su podignute akumulacije koje se koriste u privredne i turističke svrhe. Najveće akumulaciono jezero na reci Taho je Alkantara, a celo područje ima mogućnost za relaksaciju, planinarenje, sportove na vodi i razvoj zimskih sportova za koje postoje uređeni tereni. Najveće naselje ove oblasti je Badahos sa velikim manastirom Gvadalupe koje se nalazi u bespuću planine Siera de Gvadalupe iz 13. veka kada je tu bilo svetište i hodočasničko mesto. U ovaj manastir dolazio je i Kolumbo, prinoseći poklone u znak zahvalnosti za uspešna prekomorska putovanja, kao i mnogi drugi konkvistadori, pa je manastirska riznica pravi muzej sa

²⁴<http://granadatur.com/en/>

izuzetno vrednim eksponatima. Sam manastirski kompleks je veliko umetničko delo gotske, mudejar i barokne arhitekture.

2.2.2. PORTUGAL

Republika Portugal je na zapadu i jugozapadu Pirinejskog (Iberijskog) poluostrva u jugozapadnoj Evropi i najzapadnija je zemlja kontinentalne Evrope. Portugal se graniči sa Španijom na severu i istoku, a na zapadu i jugu izlazi na Atlantski okean. U sastav Portugala ulaze dva arhipelaga u Atlantiku, *Azori i Madeira*. Po svom položaju Portugal je izrazito atlantska zemlja. Krajnja zapadna tačka, koja je istovremeno krajnja zapadna tačka kontinentalnog dela Evrope, je rt Roka, dok krajnju istočnu tačku čini mesto Miranda do Douro. Sa obala Portugala kretale su brojne istraživačke ekspedicije oko Afrike prema Indiji (Vasko de Gama), oko sveta (Magelan) i prema Južnoj Americi. Kao značajna pomorska sila u prošlosti je stekla veliku preookeansku imperiju.

Reljef Portugala je prirodno spuštanje španske Mezete, građene od starih kristalastih stena, prema Atlantiku. Rečni tokovi podelili su visoravan, koja se lagano spušta prema obali i pretvorili je u grupe bregova. Na istoku države prostiru se planine, dok je zapadni deo nizijski. Severni deo Portugala čini planinska pokrajina, koja se pruža od reke Minjo do reke Douro. Istočni deo ove pokrajine čine visoravni, visine 700-800m, nastale u dolinama istoimenih reka: Douro i Minjo. Sa tih visoravni dižu se brojne planine, visine 1000-1400m. Ovaj kraj se zove *Traš oš Monteš*. Spuštajući se prema moru, dolazi se do ravnica na 200-300m.n.v. a onda u primorski obalni deo. Srednji deo Portugala se razlikuje od severnog dela. Od Douro do Teža, preko Kvimbre, ide izrazita tektonska linija koja uslovljava blage oblike reljefa izgrađene od granita. Tektonika navodi reku Težo da teče ka zapadu, da bi potom skrenula ka jugozapadu. I ovaj deo teritorije preseca nekoliko planinskih lanaca, među kojima se ističe visoka *Sera de Estrela* (1990m). Na ovom planinskom lancu nalazi se i najviša tačka u kontinentalnoj Portugalu. Na njemu se opažaju tragovi glacijacije. Ipak najviši vrh u zemlji je ugašeni *vulkan Piko* (2371m), na istoimenom azorkom ostrvu. Od venca *Sera de Estrela* od *venca Sera de Sintra* prostire se *Estremadura*, koja je izgrađena od mezozojskih stena, a pokrivena je oskudnim kulturama i slabom šumom. Južno od *Sere de Estrela* pružaju se uz rub *Mezete* prvo tercijarni, zatim pleistocenski i najmlađi sedimenti, koji spuštajući se prema moru sačinjavaju *visoravan Remadura*. Jugoistočno od ove visoravni pružaju se *ravnice Ribatežo i Alentežo*. Ta ravnica se lagano uzdiže u visoravan Gornji Alentežo. Jugozapadno od Alenteža pružaju se ogranci *Sere Morene*, a južno od njih pruža se visoravan Algarve, izgrađena od mezozojskih i tercijarnih slojeva, i deluvijalnih i aluvijalnih sedimenata.

U Portugalu razlikujemo dve vrste klime: *okeansku i mediteransku*. Na severu Portugala, pod uticajem Atlantika, zastupljena je okeanska klima. Karakterišu je blage zime i leta vlažnija i ne tako žarka kao na jugu. Planine na severozapadu grade kišnu barijeru oblacima sa Atlantika, pa primaju i više od 1000 žmm kiše godišnje. U južnom delu zemlje prevladavaju uticaji s Mediterana, pa on ima sušniju klimu od severne Portugala. Ovde su zastupljena žarka i sušna leta i blage ali vlažne zime sa srednjom januarskom temperaturom od 10°C. Godišnja količina padavina ne prelazi 400-500mm. U unutrašnjosti države leta su vrela i suva, pa su suše uobičajne na istoku, zahvaljujući planinama koje onemogućavaju kiši sa Atlantika da proдре u unutrašnjost. Januarske temperature su 12-18°C, a julske od 20°C do one u unutrašnjosti s 25°C. Vetrovi su znatno jači i češći sa zapadnog nego s istočnog kvadranta, a zavise od pomeranja azorskog anticiklona.

Flora- Zahvaljujući izrazitijim padavinama severniji deo zemlje je šumovitiji. Šume zauzimaju 28% od ukupne teritorije. Znatni prostori u planinama su pod travnom formacijom. U peskovitom primorju zasađen je na velikim površinama primorski bor. U unutrašnjosti veći značaj ima hrast plutnik od čije se kore dobija pluta. Jug je manje šumovit, ali je južni deo Algarva poznat po uzgoju rogača, smokava i badema. U nižim predelima širom zemlje uzgajaju se masline. Fauna - U Portugalu živi mnogo divljih sisara uključujući vukove, veprove i risove. Vuk i ris su na ivici istrebljenja i uprkos velikim naporima vlasti, taj se trend ne popravlja. Gmizavaca takođe ima u izobilju, na jugu posebno guštera i kameleona. Ptičiji svet, u kojem ima i nekih vrsta svojstvenih samo Pirinejskom poluostrvu obogacuje se svake godine migracijama ptica do Afrike i nazad. U kopnenom delu Portugala postoji 5 regija: Alentežo, Algarve, Centar, Lisboa e Vale do Težo, Norte.

Rečna mreža u Portugalu je gusta. Skoro svi rečni tokovi dolaze iz susedne Španije, a to su: *Minjo*, granična reka na severu, a zatim slede *Lima*, *Douro*, na čijem ušću leži Porto, *Mondego*, *Težo*, sa Lisabonom na samom ušću, *Sado* i *Gvadijana*, granična reka na jugu. Reke se delimično koriste za plovidbu. Imaju visok vodostaj zimi, a nizak leti. Planinske reke na severu raspolazu visokim hidropotencijalom. Težo je najduža reka na Pirinejskom poluostrvu. Izvire u istočnoj Španiji i protiče na zapadu dužinom od 1.007km do ušća u Atlantik, kod Lisabona. U Portugalu protiče dužinom od 226km. Samo donji tok reke Težo je plovna, dok je srednji tok veoma značajan za navodnjavanje. Brojne brane, izgrađene na reci Težo, koriste se za eksploataciju velikog hidropotencijala reke, a tri od njih su veliki rezervoari vode. Na samom ušću reke Težo nalazi se velika luka u Lisabonu. Reka Douro protiče severnim delom Portugala. Izvire u pokrajini Soira, (severni deo srednje Španije) protiče dužinom od 895km i uliva se u Atlantski okean kod grada Porto. Najvećim delom reka protiče zapadno od granice Španije i Portugala, zatim teče jugozapadno, čineći granicu dužine 97km i na kraju protiče kroz Portugal do svog ušća. Dolina reke Douro specijalizovana je u uzgajanju vinskih sorti grožđa, a u njoj uspevaju i masline. Plovidba je moguća delimično na delu koji protiče kroz Portugal, na dužini od 200km. Reka Douro sa svojim pritokama važan je izvor hidroenergije i navodnjavanja. Gvadijana izvire kao Gornja Gvadijana u Španiji. Reka teče prema jugu, obrazujući grupe manjih jezera, zatim skreće u pravcu severozapad i ponire otprilike na udaljenosti 5km od reke Zezere. Na pojedinim delovima reka čini prirodnu granicu Portugala sa Španijom. Gvadijana donosi veliku količinu vode i materijala koji sedimentira odmah na ušću, pa su se razvila dva naselja Isla Kristina i Ajamonte, važne izvozne luke za stoku iz Alenteža. Gvadijana se uliva u Atlantski okean, obrazujući široki estuar. Od ukupne dužine (829 km), plovna je samo 68km od ušća. Atlantska obala je niska, peskovita i slabo razuđena. Delovanje mora na portugalsku obalu, posebno plima i oseka, koje uzdižu i spuštaju duž obale visinu mora od 3,5-4,30m, uticalo je na stvaranje estuara. Najduži deo ravne obale od skoro 100km nalazi se uz Težo.

Saobraćajna povezanost Portugalijeje dobra. Železničke pruge povezuju najveći deo zemlje, elektrificirane su i povezuju veće gradove. Glavne vazdušne luke su Portela de Sakavej kraj Lisabona, Porto i Faro u Algarvu. Portugal ima veliku trgovačku flotu.

Kulturno-istorijske znamenitosti: Najpoznatija portugalska muzika je fado, vrsta melanholične muzike koja se povezuje sa rečju saudad (zaljubljenost u nekoga, ko je vrlo daleko). Taj stil je čista mešavina tuge, bola, nostalgije, sreće i ljubavi. Fado verovatno potiče od mešavine ritmova afričkih robova i tradicionalne muzike portugalskih mornara, sa arapskim uticajem. Kao nacionalna muzika cenjena je više u inostranstvu, nego u samom Portugalu. Brojni narodi koji su živeli na tlu Portugala ostavili su traga svog

bitisanja, a najviše Rimljani, Vizigoti i Mavari. Iz rimskog perioda su sačuvane građevine, skulpture i podni mozaici (Evora i Koimbra), iz 7. veka sačuvane su vizigotske i predromaničke crkvene građevine, a od 8. veka dominiraju arapski uticaji. Samostalna portugalska umetnost razvija se od 12. veka i dominiraju gotski oblici (Evora, Koimbra, Lisabon). Krajem 15. veka, za vladavine Manuela I, kada Portugal značajno napreduje, razvija se tzv. Manuelsi stil – varijanta renesansne arhitekture obogaćena arapskim dekorativnim elementima (crkva i samostan Žeronimus u Belemu-predgrađe Lisabona, te u Koimbri, Sintri, Beju, Vizeu i Setubalu). Posle toga se oseća uticaj italijanske renesanse koju unosi arhitekta Filipo Tersi gradeći crkve i palate u Lisabonu i osniva prvu graditeljsku školu. U 17. veku opada moć Portugala kao pomorske velesile, što se odražava i na umetnost, a u 18. veku cveta barokna umetnost koja se najbolje uočava u kompleksu Samostana u Mafri. Primenjuju se i keramički ukrasi – ažulejoš na pročeljima i u unutrašnjosti građevina. Kako je 1755. razorni zemljotres porušio Lisabon on se ponovo izgrađuje u duhu klasicizma sa reprezentativnim građevinama – većnica, pozorište Sao Karlos i crkva Dona Marija u Lisabonu, većnica u Viana de Kastelo, te dvorci Mateus i Alvito.²⁵

Turističke regije - U Portugalu se mogu izdvojiti 3 važnije regije; na severu između Portoa i Figeire de Fožje *primorsko-kupališna regija*, zatim područje *Lisabona* i regija *Algarve* na jugu.

Primorsko-kupališna regija obuhvata uski obalski prostor i primorsku ravnicu Beira Mar. U zaleđu ove regije je Siera Eštrela, najviši deo Portugala, čije su zapadne strane pod vinogradima i maslinjacima. Ovde su uz obalu lepe plaže i peščane dine, a reke su disecirale obalski prostor: Douro u severnom delu, Voga u središnjem i Mondego u južnom delu ove regije. Na severu je Porto, drugi grad po veličini, uz obalu reke Duro nedaleko od ušća u Atlanski okean. Porto je veoma stari grad, osnovan verovatno od Kelta, sa brojnim kulturno-istorijskim znamenitostima, centar je velikog vinogradarskog područja sa vrlo poznatim vinima Porto i Verde. Od spomeničkog nasleđa najvažniji su: romanička katedrala Se iz 12. veka, gotska crkva i 15. veka, brojne palate, tvrđava Klerigoš sa koje se pruža vidik na čitav grad. Tu je i Muzej Soareš dos reis Nacional posvećen kralju Manuelu II. Turisti posećuju vinske podrumne u gradu i okolini. Na ušću reke Mondego podignuto je novo turističko naselje Figeira da Fož, a uz reku je i stari kraljevski i univerzitetski grad Koimbra. U njemu su interesantni ostaci rimskih građevina i mozaika, gotska katedrala iz 12. veka, Manastir Santa Kruz, Muzej Mašado de Kastro sa bogatom zbirkom slika i skulptura. Na severu, uz granicu sa Španijom je NP Peneda Žeres. Tu su za turiste interesantni i gradovi Braga (romanička katedrala iz 16. veka), Viana do Kastelo sa plažama, Baraganca. Na istočnim padinama Siera de Eštrele je grad Garda sa ostacima zidane tvrđave iz 12. veka i gotskom katedralom iz 14. veka, danas poznati centar zdravstvenog turizma. Mesto Batalha, 25km od obale ima najvažniji gotički kompleks u Portugalu koji čini dominikanska crkva Sveta Marija de Vitorio sa manastirom (1388.-1539.). Na 35km od obale je i Fatima najpoznatiji evropski centar hodočašća u koji se godišnje slije veliki broj hodočasnika iz celog sveta, koji dolaze u novu baziliku oko koje je uređen prostor za milion lica.²⁶

LISABON sa okolinom je najvažnija turistička regija Portugala. Grad je smešten uz desnu obalu reke Težo, neposredno pre njenog širokog i dubokog ušća u Atlanski okean. Lisabon ima veliki značaj kao pomorska i vazдушna raskrsnica između Evrope, Latinske

²⁵<https://www.visitportugal.com/en/destinos>

²⁶<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-07/portugal-and-the-azores/>

Amerike i Afrike. Mnogi smatraju da je Lisabon jedan od najljepših gradova na svetu, a on je, kao i Rim, izgrađen na 7 brežuljaka. Prvi put se pominje 1200.p.n.e. kao feničansko utvrđenje koje su moreplovci koristili putujući iz Sredozemnog mora ka severozapadu Evrope. Kasnije tu dolaze Grci, Kartaginjani, Rimljani, Vizigoti, Arapi u čijoj je vlasti bio od 714.-1147. U 15. veku je najznačajniji trgovački i pomorski centar Evrope i veoma bogat grad. Najveći doprinos tome je dao Henrik Moreplovac. Bogatstvo se stvaralo trgovinom biberom, a duž obale reke Težo su se pakovale ogromne količine raznovrsne robe iz celog sveta. Biberom je moglo sve da se plati i kupi: carina, porezi, kuća, građanska dokumenta, plemićka titula, najplemenitiji konji, svila i kadifa, najlepše žene, krzna i dijamanti. Uspon i sjaj Lisabona traju do 1.11.1755. kada je u razornom zemljotresu uništen skoro ceo grad za čije se kasnije obnavljanje i izgradnju najviše angažovao manastir Pombal. Monasi su svojim naprednim idejama postavili temelje savremenom gradu sa prostranim avenijama, bulevarima i parkovima, pa je taj deo grada dobio ime Pombaline Lisabon. Stari deo grada Alfama ima izuzetnu arhitekturu starih kuća, u podnožju je brda na kome se nalazi tvrđava (vizigotska, a kasnije arapska) iz 9. veka, a danas Kastelo Sao Žorhe. U Lisabonu su biseri kulture manastir Svetog Žeronimusa iz perioda kralja Manuela 1502.; katedrala Se, tvrđava Belem na obali iz 16. veka u arapskom stilu; spomenik Padrao dos Deskobrimentos podignut 1960. u čast Henrika Moreplovca povodom obeležavanja 500 godina od njegove smrti, ali i svim drugim moreplovcima istraživačima i osvajačima. Lisabon ima brojne muzeje, među najvažnijima su Nacionalni muzej stare umetnosti, Muzej mora, Muzej moderne umetnosti, Muzej kočija vrlo popularan kod turista. Od savremenih atrakcija privlačnih turistima su most Ponte Salazar 1966. koja sa dužinom od 3km predstavlja jedan od najdužih i najlepših visećih mostova u Evropi i svetu, kao i objekti podignuti za svetsku izložbu 1998. Okolina Lisabona je privlačna za turiste, a vredniji turistički centri i mesta su: *Sintra* (crkva i arhitektonski kompleks iz perioda kralja Manuela, nacionalan palata Pena i tvrđava Tore dos Mouroš); *Kveluz* (nacionalna palata iz 17. veka građena po uzoru na Versaj), *Mafra* (veliki manastirski kompleks u baroknom stilu i Nacionalnom palatom); *Setubal* (crkva i arhitektonski kompleks iz vremena kralja Manuela, a poznata i po gajenju ostriga), *Kaskais i Estoril* (prelepe plaže lisabonske regije); *Evora* (lepi pejzaži ispunjeni maslinjacima, vinogradima i voćnjacima, mozaici i građevine iz rimskog perioda, arapska i gotška arhitektura, posebno katedrala Se na obali jezera Makeš de Marialva, Muzej Evora, Kapela dos Osos); *Rekvenkos de Monsaraž* (u blizini jezera na reci Gvadijani, na visoravni sa prelepim vidikovcima, Muzej crkvene umetnosti sa freskama iz 15. veka); *Alvito* (renesansne i neogotske građevine); *Beja* (arhitektura iz perioda Manuela): *planinski predeo Siera de San Mamede* (uz granicu sa Španijom i naseljem Kastelo de Vido, poznato po mineralnim izvorima, kućama, tvrđavi i jevrejskoj četvrti); *Nazare* (ribarsko naselje koje je izgrađeno u savremeno turističko naselje), *Alkobaka* (manastir Santa Marija de Alkobaka iz 1178. u originalnom gotskom stilu, kasnije dograđivana u renesansnom i baroknom stilu).²⁷

Algarve– regija u južnom Portugalu slična španskoj Andaluziji i severozapadnom delu Afrike, sa živopisnim pejzažima, toplom suptropskom klimom, mediteranskom vegetacijom, beskrajnim peščanim plažama, naseljima bele boje, brojnim spomenicima kulture. Na ovom prostoru Arapi su se najduže zadržali, što se vidi po arhitekturi, načinu života i običajima ljudi. Niska i uska obala se pruža u pravcu zapad-istok u uglavnom je okrenuta kadiskom zalivu. U njenom zaleđu su niske planine Siera de Mončikve 902m i

²⁷<http://www.pilotguides.com/tv-shows/bazaar/series-2/lisbon/>

Siera do Kaldeira. Sedam meseci sija sunce 8-12 sati dnevno, 900mm padavina, 6 meseci je topla morska voda iznad 18°C, a temperatura vazduha preko 22°C idealan su spoj za razvoj sportsko-rekreativnog i kupališnog turizma, pa nije čudo što ova regija zadnjih 20 godina doživljava pravi turistički bum. Izgrađena su brojna hotelska i turistička naselja, a ribarska seoca su moderni turistički centri. Najveći grad je *Faro*, staro naselje sa brojnim spomenicima (Estoi palata, park) sa istoimenom plažom i novoizgrađenim aerodromom koji pospešuju razvoj turizma. Novi turistički centri su Olhao, Tavira, Vila Real de santo Antonio, Al Bufeira, Portimao, Lagos (izuzetne plaže Mena, da Luz i do Pinjao, gradski muzej, barokna kapela Santo Antonio), kod rta Sagreš je i gradić Sagreš u kojoj je pomorska škola koju je osnovao Henrik Moreplovac, tvrđava. Unutrašnjost Algarve je sa brojnim lokalitetima pogodnim za izlete turista, planina Silveš, jezera, reke itd.²⁸

AZORSKA OSTRVA se sastoje od 9 većih ostrva: *Sao Miguel, Terceira, Pico, Sao Jorge, Faial, Flores, Santa Maria, Graciosa, Corvo* i većeg broja malih grebena, ukupne površine 2.247km². Glavni grad je Ponta Delgada na ostrvu Sao Miguel. Azorska ostrva su prostorno izdvojena u 3 ostrvske skupine: jugoistočna, srednja i severozapadna. Ostrva su bila usputna stanica na plovidbama za Novi svet, a u novije vreme preko njih vode brodske linije između gradova zapadne i južne Evrope i Severne i južne Amerike. Izgradnjom aerodroma na ostrvima Santa Marija, Tercijere i Sao Miguel turizam je počeo brže da se razvija. Ostrva su vulkanskog porekla sa preovlađujućim planinskim reljefom. Najviša planina je Ponta do Piko 2351m, na ostrvu Piko. Vulkanska aktivnost formirala je interesantne i neobične oblike reljefa, brojni su termalni izvori vode i solfatare, a plaže sa peskom i šljunkom različite boje i veličine. Klima je okeanska, vlažna i blaga sa godišnjom temperaturom od 17-21°C i padavinama 800-1000mm. Reke su kratke, a zbog planina imaju veliki pad što formira brzake i interesantne doline. Klima pogoduje biljnom svetu, zelenim šumama i gajenju tropskih biljaka, banana, ananasa, palmi, čaja, duvana, šećerne trske, vinove loze. More je bogato ribom, tako da se turistički centri obezbeđuju proizvodima uzgajanim na ostrvima. Turističku atrakciju za turiste predstavlja i korišćenje domaćih životinja za izlete, poput konja, mazgi i magaraca.

Madeiru sačinjavaju dva veća i naseljena ostrva (Madeira – 740km² i Porto Santo 42km²) i nekoliko nenaseljenih ostrva (Baiho, Chao, Bugio, Deserts) i hridi (Selvagnes). Glavni grad je Funšal na ostrvu Madeira. I ovo su vulkanska ostrva sa preovlađujućim i interesantnim planinskim reljefom i najvišim vrhom Piko Ruivo 1862m na ostrvu Madeira. Klima je blaga i ujednačena sa temperaturom vazduha od 18-20°C i 600mm padavina. Priroda je sačinjena od vlažnih subtropskih šuma i makija na višim delovima, gaje se tropske i subtropske biljke, poput banana, grejpfruta, šećerne trske, vinove loze, dinje, što se koristi u hotelijerstvu i restoraterstvu ostrva. Reke su kratke sa velikim padom, brzacima i vodopadima što odgovara izletničkom i sportsko-rekreativnom turizmu, šetnjama, vožnji biciklom ili motorom, planinarenju. Ovaj klimat odgovara plućnim bolesnicima, pa su ovde relativno rano izgrađeni sanatorijumi koji su se pročuli po uspešnosti izlečenja plućnih bolesti. Folklor, gastronomija i kultura stanovnika ovih ostrva je posebna turistička atraktivnost Madeire, a kao suveniri se kupuju ukrasne čipke, pletene korpe itd. Da bi se pospešio razvoj turizma i produžila sezona, Portugalci organizuju brojne festivale među kojima značajno mesto ima Festival Svetog Martina i poznati Festival konja.²⁹³⁰

²⁸<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/portugal/>

²⁹<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/portugal/the-azores/>

³⁰<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-07/portugal-and-the-azores/>

2.3. APENINSKO POLUOSTRVO

Apeninsko poluostrvo zauzima centralni položaj u južnoj Evropi. Ono se prostire pravcem severozapad-jugoistok, dužinom od 1.100km. Širina poluostrva varira, od 400km na severu do 200km na jugu i centru. Na severu se nalaze prostrana Lombardijska nizija (Padska nizija) i alpska pogorina. Na krajnjem jugu, poluostrvo se približilo Mesinskom prolazu. Okruženo je sa istoka Jadranskim morem, sa zapada Tirenskim i Ligurskim, a sa juga Jonskim morem. Površina poluostrva iznosi oko 131.337km². Površina Padske (Lombardijske) nizije i podgorine Alpa neznatno je veća od površine poluostrva. Tako Italija, kojoj poluostrvo gotovo u celini pripada, ima površinu od 301.250km. Apeninsko poluostrvo je pretežno planinsko. Gotovo čitavom njegovom dužinom pružaju se Apeninske planine. Apenini su veoma dug planinski lanac, a nastao je u tercijaru. On pripada mladim evropskim ulančanim planinama i čini vezu Alpa sa mladim naboranim planinama u severoistočnoj Africi. Planine su izgrađene od mezozojskih krečnjaka i dolomita, krševite su i često bezvodne. Kratke reke koje teku u susedna mora raščlanile su planinske lance u više izolovanih planinskih oblasti. Uz obale Jadranskog mora nalaze se priobalne nizine, prosečno široke 20km. Na suprotnoj strani, uz Ligursko i Tirensko more, nizije su mnogo uže. Jedina prava nizija nalazi se u slivu reke Po, između visokih Alpa i Apenina. Jugozapadno od poluostrva Kalabrija nalazi se pretežno planinsko i krševito ostrvo Sicilija. Daleko na zapadu je Sardinija, najveće ostrvo regije. Najviši vrh poluostrva je Corno Grande sa 2.912 metara. Apeninsko poluostrvo ima sredozemnu klimu. Sa severa, visoki lanci Alpa štite poluostrvo od kontinentalnih uticaja iz centralne Evrope. Lombardijska nizija, zbog blizine Alpa, ima nešto oštriju klimu sa čestim mrazovima u zimskom periodu. Krajnji južni deo poluostrva je veoma topao i prilično suv. Rečna mreža poluostrva nije posebno gusta. Reke su veoma kratke. Nastaju u centralnim planinskim prostorima i gotovo sve posle kratkog toka završavaju u susednim morima, pretežno u Jadranskom. Najveća reka je Po. Njeno izvorište je u Alpama. Mnogobrojne rečice i reke iz Alpa teku prema Lombardijskoj niziji. One se tu spajaju i obrazuju Po, reku koja Lombardiju čini veoma plodnom i gusto naseljenom nizijom. Druga veća reka, Tibar, uliva se kod Rima u Tirensko more. Na poluostrvu nema većih jezera. Jedino se u podnožju Alpa nalazi grupa glacijalnih jezera. Najveća jezera su: *Mađore, Lugano, Komo i Garda*. Pored Italije, na Apeninskom poluostrvu su i dve državice: Vatikan i San Marino.

2.3.1. ITALIJA

Italija se zavlači daleko na jug u Sredozemno more. Njene obale zapljuskuje pet mora (Jadransko, Jonsko, Sredozemno, Tirensko i Ligurijsko). Ona je spona istočnog i zapadnog Sredozemlja. Od jugozapadne obale Sicilije do tuniske obale u Africi udaljenost je 140 km. Ako dodamo da su južno od Sicilije italijanska ostrva Pantelarija (oko 65km od obale Tunisa), Linosa, Lampione i Lampeduza (zapadno i jugozapadno od Malte), tada još više uočavamo turistički i strateški značaj položaja. Pošto je Italija i alpska zemlja, preko ovog planinskog venca povezuje se sa srednjom Evropom odakle dolazi veliki broj turista. Površina Italije je 301.230km², od čega je 294.020km² kopneni deo. Italija ima 59,83 miliona stanovnika.

Prirodne turističke vrednosti

Reljef: Obala je slabo razučena i duga 5.000km. Jadranska obala je niska i močvarna, kamenita i strma. Oko 80% teritorije Italije je brdovito. Alpi lučno zahvataju severni deo

Italije, južnije je Padska nizija, a na poluostrvskom delu se izdižu Apenini. Alpi i Apenini su mlađe venačne planine nabrane u tercijaru. Najznačajniji venci Alpi su Primorski, Graiski, Peninski, Orobijski, Otcalerski, Dolomiti, Zireltalski, Karnijski i Julijski. Na Alpima se nalaze prelaži St. Gothard, St. Bernard, Simplon, Mon Seni, Brenner. U reljefu Italije značajne su i vulkanske planine (Vezuv, Etna, Stromboli, Vulkano). Raznolike karakteristike planina i njihova značajna vertikalna razuđenost omogućavaju razvoj svih zimskih sportova na brojnim lokacijama. Krečnjački prostori obiluju brojnim i interesantnim mezo i mikro oblicima (polja, uvale, pećine, jame). Nizije nemaju veliko prostranstvo, a najznačajnija je Padska u severnom delu zemlje, te delovi Kampanje, Toskane i Lacija. Uske primorske ravnice postoje i na jugozapadnoj i na severoistočnoj obali, kao i na većim ostrvima. Sve veći broj turista posećuje vulkane, na kojima su veoma interesantni oblici i pojave.

Klima je uglavnom mediteransko-suptropska, sa blagim i kišovitim zimama i suvim i toplim letima. Međutim, postoje značajne razlike između obalskih prostora, gde je u potpunosti zastupljen ovaj tip klime i visokoplaninskih delova Apenina - planinska klima, i najviših delova Alpi - alpska planinska klima. Pored toga, postoje razlike između juga (topliji) i severnih područja, posebno onih u unutrašnjosti Padske nizije.

Vode - Najznačajnija i najduža je reka Po (650km), a sa Alpa se spuštaju Adida, Taljamento, Oglio, Dora Baltea, Izarko, Pjave, Sesia, Soča i druge. U središnjem i južnom delu Italije sa Apenina se spuštaju Arno, Tiber, Liri, Volturno, Peskara, Ofanto i drugi manji vodotoci. Reljefno-geološke i druge karakteristike su uticale na stvaranje atraktivnih kanjonskih i klisurastih delova rečnih dolina, a mnogi vodotoci su izgradili kompozitne doline sa vodopadima i brzacima, posebno u Alpima i u središnjem delu Apenina. U krečnjačkim terenima interesantna pojava su i vrela i podzemni tokovi. Severni deo Italije ima brojna lednička jezera - Mađore, Komo, Garada, Lugano i druga, koja su u toku leta značajne kupališne površine. Centralni deo Apeninskog poluostrva ima nekoliko vulkanskih jezera - Trasimento, Bolsena, Viko i Albano. Pojedini delovi Italije imaju termomineralne izvore koji su poslužili i kao osnova za razvoj balneoloških centara. Među najvažnije hidrografske vrednosti spadaju delovi Sredozemnog mora. Osim kupališnog ovde se razvijaju i nautički turizam, podvodni ribolov i sportsko-rekreativno ronjenje.

Vegetacija i životinjski svet pripadaju sredozemnoj florno-faunističkoj oblasti sa dosta endema na kopnu i u moru. Osim kultivisane vegetacije (agrumi, masline, smokve, vinova loza u južnom delu Italije), po nižim neobrađenim površinama raširena je makija, dok na višim planinskim prostorima raste listopadna i četinarska šuma. Iznad zone četinarara, u najvišim delovima Apenina i na Alpima sreću se subalpske i alpske florno-faunističke vrste, od kojih su neke endemične i izuzetno vredne (npr: kozorog). Četinarska šuma veće prostranstvo ima u severnom delu, na padinama Alpa. Brdsko-planinski prostori imaju dosta divljači, posebno u zaštićenim delovima prirode, pa postoje pogodnosti za razvoj safari turizma, a u manjoj meri i lovskog turizma. Zemljište je plodno, posebno u Padskoj niziji i uz donje delove reka koje se ulivaju u Jadransko, Jonsko, Tirensko more i Ligurijski zaliv.³¹

Antropogene turističke vrednosti

Na tlu Italije sačuvani su ostaci nekoliko istorijskih kultura, od paleolita, preko neolita i bronzanog doba, do etrurske. U južnom delu su ostaci iz perioda grčke kolonizacije, zatim ostaci iz perioda grada države Rima. Kasnije dolazi do razbijanja teritorije Rimskog carstva na manje jedinice. Neki delovi Italije se proglašavaju za gradove

³¹<http://www.italia.it/en/home.html>

države, a formira se i papska država. Neke porodice se bogate i dolaze na vlast u pojedinim gradovima. U XIX veku nacionalni pokret vodi borbu za oslobođenje. Pijedmont je centralna pokrajina oko koje se okupljaju i druge. Kao vodeća izbija Savojska dinastija, koja zajedno sa Francuzima pobeđuje Austriju i dobija Lombardiju. U XIX veku pripojena je Venecija i papska država, a 1871. je došlo do ujedinjenja Italije. Od tada do sredine XX veka dolazi do iseljavanja oko 20 miliona stanovnika. Emigracija se nastavlja i posle II svetskog rata. Kao mlada kapitalistička zemlja, Italija se brzo razvijala. Posle ujedinjenja razvija se kao industrijsko-agrarna zemlja, sa usponom u XX veku, naročito posle Drugog svetskog rata, kada dolazi do brzog razvoja i koncentracije krupnijeg kapitala na severu, a agrarni jug i dalje zaostaje u razvoju, pa je formiran fond za razvoj juga, za izgradnju puteva, meliorativnih radova, luka, aerodroma. Međutim, sever se i dalje brže razvija, pa u nacionalnom dohotku učestvuje sa 75% (jug 25%) i spada u najrazvijenije delove Evrope. Dominiraju veliki koncerni - monopolističke grupe: Fijat, Alfa Romeo, Pireli, Ferari, Oliveti, Sania Viskoza i državno-kapitalistička preduzeća, a njihov uticaj ide i van Italije (Bliski Istok, Azija, Latinska Amerika, Afrika). U Italiju prodire i strani kapital, dolazi do ekspanzije industrije. Citavo Apeninsko poluostrvo je u znaku turizma. A pored Italije, turistički su veoma posećene i male državnice Vatikan i San Marino.

Razvoj turizma - Italija spada u najstarija turistička područja, jer je privlačilo strance vekovima: jedni su dolazili kao hodočasnici u Vatikan (svetski centar katoličanstva), drugi da bi se školovali u brojnim univerzitetima (najstariji evropski univerzitet u Bolonji) i drugim školama, treći s ciljem da potraže leka na nekim od mnogobrojnih termalnih vrela, četvrti da bi razgledali neprocenjivu kulturnu baštinu očuvanu u starim gradovima, peti da bi uspostavili trgovačke veze sa Venecijom i Đenovom i gradovima koji su nekoliko vekova bili polazna tačka trgovačkih puteva od Sredozemlja ka Srednjoj i Zapadnoj Evropi preko Alpa. Istina, svi ovi posetioci nisu bili turisti. Razvitak pravog turizma otpočeo je u XIX veku, na Ligurijskoj rivijeri, a bio je sličan onome na susednoj Azurnoj obali. I banjski turizam počeo se intenzivnije razvijati u XIX veku, mada su ljudi odlazili u banje rasute po Apeninskom poluostrvu još od rimskog doba, pa kroz čitav srednji vek do današnjeg vremena. *Prva etapa* bila je od 1931.-39. Turistički promet u tome razdoblju odlikovao se velikim kolebanjima. U 1938. otpočinju krupnije političke komplikacije u Srednjoj i Zapadnoj Evropi, koje su dovele do II svetskog rata, kada je prekinut turistički promet skoro u svim evropskim zemljama pa i u Italiji. *Druga etapa* nastaje posle Drugog svetskog rata kada inostrani posetioci masovno posećuju Italiju, naročito od 1948. godine. *Treća etapa* je počela 1959. godine i može se dovesti u vezu sa vrlo značajnim zakonskim i organizacionim merama koje su tada preduzeli država i poslovni ljudi. Godina 1960. je jedna od najznačajnijih u turističkoj delatnosti zbog Olimpijskih igara koje su održane u Rimu. To je dalo poseban polet turističkim kretanjima uz intervencije države - kroz finansijske i poreske olakšice, olakšavanjem kretanja ljudi iz jedne u drugu zemlju, izgradnjom novih kapaciteta posebno u južnoj i ostrvskoj Italiji. Uz to poboljšano je obrzovanje budućih turističkih radnika.

Unapređenje saobraćaja - Od izuzetnog značaja su mere preduzete u cilju unapređenja saobraćaja, prvog preduslova turističkih kretanja. Država je uvela interevropske vozove za vezu sa velikim transalpskim gradovima, značajne međunarodne železničke linije, poznate vozove koji povezuju mnoge italijanske gradove sa evropskim prestonicama. Remek-delo italijanskog graditeljstva puteva je čuvena *Autostrada del Sole* (*Auto-strada sunca*), koju još zovu i 'Kraljica puteva'. Počinje od Milana i ide ka Rimu i italijanskom jugu. Na čitavoj razdaljini nagib nigde nije veći od 3,7%. Autostrada je produžena do Palerma. Razdaljina do Katanije je 1.392km, a do Palerma 1.700km.

Autostrada prolazi pored najznačajnijih turističkih centara Bolonje, Firence, Rima i Napulja. Druga poznata auto-strada je Autostrada del Fiora (Auto-strada cveća). Izgrađena je kroz Ligurijsku rivijeru pravcem starog rimskog puta Via Aurelia. Proteže se od Savone, preko Imperije i San Rema do Ventimilje na italijansko-francuskoj granici. Njena je ukupna dužina 113,5km. Na njoj su probijena 64 dvojna tunela, što znači da se 28% od ukupne trase auto-strade nalazi u tunelima. Međutim, pored tunela brojni su i mostovi i vijadukti. Ova autostrada je građena da bi se efikasno povezala Ligurijska rivijera, sa unutrašnjošću zemlje na jednoj i Azurnom obalom, na drugoj strani. Zato ona izvrsno služi turizmu i omogućava da se transalpski turistički tokovi iz pravca Brenera, Svetog Gotharda i tunela kroz Mon Blan sliju u jedan, negde oko Savone. Ova autostrada ima veliki značaj za turiste iz Velike Britanije, severozapadne Francuske i zemalja Beneluksa, jer njome najlakše dospevaju na Ligurijsku rivijeru i neke druge regije i mesta u Italiji. Auto-strada cveća je jedan od najlepših i najdužih vidikovaca na svetu. Udaljena je prosečno oko 100m od morske obale, a nadmorska visina joj je oko 100m. Na mnogim mestima uređeni su parkinzi kako bi se zaustavila vozila i putnici i uživali u panoramama rivijere. Na sektoru Rim-Akvila-Vomano, izgrađena je *transapeninska auto-strada*, koja prolazi tunelom ispod najvišeg vrha Apenina. I ovaj tunel je dvojni i služi za brzo prebacivanje turista sa jadranske autostrade u Rim i Napulj i obrnuto. Pored navedenih, značajna je i *auto-strada kroz dolinu Aoste*, koja vodi direktno na tunel ispod Mon Blanca. Njome se dolina Rajne i jugozapadna Švajcarska sa Ženevom povezuju najkraćim putem sa italijanskim turističkim regijama. Italija i Francuska su za drumski saobraćaj prokopale tunel Frežis.³²

Turističke regije Italije - Za klasifikaciju turističkih mesta i regija u Italiji najčešće se koriste dve podele. Prvu je izvršio Nacionalni centar za turizam, a drugu geograf Lučijano Merlo, profesor Turističkog instituta u Rimu. Podelu navedenog centra ne možemo usvojiti zbog toga što nije zasnovana na jedinstvenom kriterijumu. Klasifikacija profesora Merloa je zasnovana na regionalnom principu, mada se i ona može modifikovati. Po njoj, mogu se izdvojiti sledeće turističke regije: *zona alpsko-padska, nizija Emilije i jadranska rivijera, latinsko-etruska zona, subcentralna tirensko-jadranska facija, Sicilija i Sardinija*. Kao što se vidi, Merlo je pre svega izdvajao krupne zonalne celine. Sigurno da je Merlo donekle u pravu što je čitavu Italiju tretirao kao turistički atraktivnu teritoriju, jer se značajne prirodne i kulturno-istorijsko vrednosti sreću gotovo po čitavoj zemlji. Na osnovu ove regionalizacije uz neke promene izdvojene su sledeće regije (bez Alpi):

- *Ligurijska rivijera,*
- *Jadranska rivijera,*
- *Latinsko-Etruska regija,*
- *Kampanja,*
- *Južna Italija,*
- *Sicilija*
- *Sardinija i*
- *poznata turistička mesta u Padskoj niziji.*

Ligurijska rivijera je regija lučnog oblika, koja opasuje Đenovski zaliv protežući se u dužini od 270km podnožjem Alpa i Apenina, od granice sa Francuskom, na zapadu, do Toskane na jugoistoku. Za granicu između Alpa i Apenina smatra se prevoj Kol del Altare. U jugositočnom delu luka, samo 2km od obale, teren se izdiže do 800m. Obala je zatvorena i slabo razuđena, osim kod Portofina, gde je u more istureno poluostrvo od

³²<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/italy/>

oligocenskih stena, zaravnjeno je i pogodno za izgradnju turističkih celina. Teren jugozapadno od Savone ima visinu od 300m i ide uz samu obalu. To je jedan izuzetan prirodni vidikovac koji se nadnosi nad obalu, pogodan za izgradnju hotela, vila i puteva. Oko San Rema ima dosta peska na morskoj obali i blago zatalasano pobrđe. Za razvoj turizma od velikog značaja je kontrast Alpa i Mediterana, visokih planina i uskog niskog priobalja, odnosno alpske i mediteranske klime, što omogućava dugu kupališnu sezonu, na koju se nadovezuje zimski boravišni turizam i mogućnost bavljenja zimskim sportovima u planinskom zaleđu. U neposrednom zaleđu nekih primorskih gradova su zimsko sportski centri, pa se žičarama lako i brzo stiže do skijaških i drugih terena. Izuzetnoj pitomosti ovog dela primorja doprinosi blaga klima, a ona je uslovljena potpunom zatvorenošću obale polukružnim bedemom Alpa i Apenina. Turistički centri Ligurijske rivijere, kao i na Azurnoj obali, prvobitno su bili zimovališta, prvenstveno bogatih posetilaca. To su istovremeno i najstariji centri boravišnog turizma u Italiji: *Sanremo, Ospedaleti, Imperija, Bordiger, Alasio, Savona, Nervi, Rapalo, Santa Margareta i Portofino*. Zapadni deo rivijere počinje od granice sa Francuskom. Prema istoku se nadovezuju se tri poznata centra: *Bordiđera, Ospedaleti i Sanremo*. *Sanremo* je širom sveta poznat i po muzičkom festivalu italijanske kancone, a *Bordiđera* ima tradicionalni međunarodni festival karikature. Obala postepeno poprima smer severoistoka, a posle Sanrema redaju se poznata turistička naselja *Imperia, Diano Marina, San Bartalomeo, Servo, Andora. San Bartolomeo i Servo* su i poznati centri podvodnog ribolova. Među najpoznatije centre zapadnog dela Ligurijske rivijere svakako spada *Alazio*. U zaleđu Alazia su zimski centri u primorskim alpima: *Kalizano, Bardineto i Cukarelo*. Od Alazia prema severoistoku redaju se peskovite plaže, sa poznatim kupališnim i istorijskim centrima *Albenga, Seriale, Loano, Pietra Ligure, Finale Ligure i Noli*. Od Spoterno počinje obala Savone, sa istoimenim gradom kao najznačajnijim turističkim naseljem. Na obalu Savone, preko naselja Arencano produžava se obala Đenove.

Đenova spaja zapadni i istočni deo rivijere, predstavlja najveću italijansku luku, centar regije i rodni grad Kristofora Kolumba. Najstariji deo Đenove je oko luke. Tu je i ogromna *katedrala San Lorenzo* izgrađena od crnog i belog mermera. U blizini je i *palata Dukale*. U *ulici Garibaldi* su brojne palate, od kojih su neke otvorene za javnost i sadrže brojne galerije, od kojih su najznačajnije palata *Bianko i Rose*, gde je boravio flamanski slikar Van Dajk. Veoma interesantan je i *akvarium*, najveći u Evropi. Tu su i poznata turistička naselja Portofino, San Margerita Ligure - grad park poznat po svojoj nautičkoj luci, Rapalo, Zoalji i Lavanja. Za ovu obalu kažu da je "najdivljija" i "najljubaznija" jer je puna raznolikosti - kamen, voda, sunce, mediteranska vegetacija, arhaična arhitektura, ribarske barke, vinogradi, crkve, srednjevekovni dvorici itd. Ligurijska rivijera je sa obimnim turističkim prometom, gde se veliki broj noćenja ostvari tokom zimskih meseci, naročito noćenja domaćih turista. U ovoj rivijeri je kupališno-rekreativni turizam izbio na prvo mesto.³³

Jadranska rivijera obuhvata obalu od Molize – severni obod poluostrva Gargano pa sve do Trsta tj. granice sa Slovenijom i izdužena je turistička regija. Jadransku rivijeru uokviruju istočni obronci Apenina na jugozapadu, Padska nizija na zapadu i obronci Alpa na severu. Apenini se ne dižu odmah iznad obale, već se iza njih i mora nalazi pitoma podgorina koju rečni tokovi erodiraju unoseći monogo nanosa u more i stvarajući žalovite plaže. Plaže su prostrane i široke, peščane, bez rastinja, a plitko more se lako zamućuje. U okviru ove regije izdvajamo više manjih: *Rivijera Romanjola*, 120km duga, najznačajnija

³³<http://www.pilotguides.com/articles/italy-locations/>

je za razvoj turizma jer ima dosta sunca i peska i u njoj su se razvili poznati kuplišni centri. Najznačajniji je *Rimini* sa plažom peščanom, dugom 25km. Rimini je izgrađen na ušću reke Marekija u Jadransko more. To je stari grad sa brojnim spomenicima kulture među kojima su najvredniji Tiberijev most i Augustov slavoluk. Iz srednjeg veka su Palata del Arengo XIII vek. Južno od Riminija su poznata kupališta Ričione, Misano i Katolika, a severno su Viserba, Červija, Lido di Klase, Lido Adriano, Lido di Spina, Porto Garibaldi, Lido dela Nacioni i druga. Na krajnjem severu je slano jezero Lido dele Nacione poznato po motonautičkim trkama. Plaže Emilije–Romanje omogućavaju i lečenje nekih bolesti pomoću morskog mulja, peska i sunca u 14 termomineralnih centara od kojih su najpoznatiji Servija, Punta Marina, Ričione i Rimini. Kontinentalni deo ove regije prepun je spomenika i starih crkava poznatih po verskom hodočašću i brojnim hidrotermalnim izvorima i čuvenim banjama.

U zaledju Riminija nalazi se država ***San Marino*** 62km² i 25.000 stanovnika, *republika smaštena na istočnim padinama Umbrisko-Markidanskih Apenina na uzvišenju Monte Titano 600m*. Smatra se da je ovo najstarija republika na svetu. Po legendi formirao ju je hrvatski klesar Marin sa jadranskog ostrva Raba u IV veku bežeći sa istomišljenicima iz religioznih razloga. U srednjem veku San Marino širi svoju teritoriju, papa Urban VIII 1631. priznaje ovoj državi status nezavisne republike, koji ona ima i dan danas kroz ugovor sa Italijom. Ova mala država ima svoju armiju, novac i poštansku marku, značajne numizmatičke, filatelijske i turističke vrednosti. Glavne turističke atrakcije San Marina su zidine, kule i trke formule 1. Stanovništvo se bavi poljoprivredom, domaćom radinošću i izradom suvenira. Glavni grad je San Marino

U provinciji Forli, severozapadno od Riminija kao i u *provincijama Ferrara, Modena i Bolonja* ima vrednih spomenika kulture od etruskih nekropola do romansko-gotskih crkava. Grad *Ravenna* je nekad bio na obali mora a sada je udaljen 9km. Od spomenika se ističu grobnice istočnogotskog kralja Teodorika i čuvenog pesnika Dantea. U vizantijskom periodu je važan grad sa izuzetnim mozaikom u mauzoleju Gala Placidija. Značajne su i Bazilika di Sant Apolinare Nuovo, Bazilika di San Vitale, vizantijska krstionica, Batistero Neonijano, muzej Arčiveskovil i Bazilika di Sant Apolinare Nuovo in Klase 5km od Ravene. U Raveni se krajem jula održava poznati muzički festival u crkvama i na otvorenom prostoru, septembar je posvećen Danteu, a tokom zime u pozorištu Aligijeri održavaju se "Dani opere i dani knjige". Interesantan je i grad Faenza u kome se od XV veka prave keramički postakljeni proizvodi fajans-majolika, a svake godine se održava međunarodno takmičenje keramičara i izložba keramike. Od hidrotermalnih lokaliteta tu je banja Saleomađore u provinciji Parma.³⁴

Rivijera Marke sa 150km dugom obalom, niskom i peskovitom, na koju dolaze turisti željni odmora u miru i tišini, što obezbeđuju očuvana priroda, pejzaži, spomenici i gostoljubivi domaćini. Glavni grad Marke je *Ankona*. To je stari grad osnovan od strane grčkih kolonista, osvojen od strane Rima, Vizantije, a bila je i u sastavu Papske države. Najznačajniji spomenici Ankone su Trajanov slavoluk iz II veka, romanička crkva XI-XIII vek, romanička katedrala XII-XVIII vek sa vizantijskim i gotskim freskama na trgu Duomo. Od gotskih građevina najznačajnija su ostvarenja Juraja Dalmatinca, posebno fasade zgrade Lođa dei Merkanti iz XV veka. Iz renesanse potiče Palata degli Anziani sa pinakotekom i utvrđene na brežujku Astado. Tu su i palate iz XVII i XVIII veka i gotske crkve San Francesco dele Skale i San Agostino. U okolini Ankone su lepe peskovite plaže sa velikim brojem kupača i ako je ona pre svega lučki grad sa trajektnim linijama prema

³⁴<http://www.pilotguides.com/articles/italy-locations/>

Italiji, Hrvatskoj, Grčkoj i Albaniji. Jugoistočno od Ankone proteže se *rivijera del Konero* sa malim zalivima i ostrvima podmorskim pećinama i bogatim ribljim fondom. Obala ima izgrađenu nautičku infrastrukturu, a moderna turistička naselja su podignuta između srednjovekovnih lokaliteta i crkava i bungalova u borovoj šumi. Značajnija turistička naselja ove rivijere su Portonovo, Sirola, Numana, Marseli, Porto San Elpidio, Porto San Đordo, Grota Mare itd. Severozapadno od Ankone je Senigalija sa plažama "od pliša" dugim 20km, koje su pogodne za razna sportska takmičenja. *Pezaro* ima gradsko jezgro u obliku petougla sa paltom Dukale iz XV veka u kojoj je sada gradski muzej, Roka Kostanca iz XV veka, Vila Imperijale, a tu je rođen i kompozitor Rosini. Pezaro je i lučki grad, a na okolnim plažama razvijen je letnji omladinski turizam sa bogatom sportskom, muzičkom, kulturnom i kulinarskom ponudom. U zelađu, zapadno od Pezara je *Urbino*, kraljevski grad, grad umetnosti, kulture i jezika sa dobro očuvanom renesansom arhitekturom i značajnim spomenicima: Trg Dukale iz XV veka, crkve, katedrale, dvorac u kome su najvrednija dela Rafaela, Učela i Veročija.³⁵

Abruco je regija izuzetnih kontrasta. Tu je najviši vrh Apenina, Gran Saso 2914m i niska peskovita obala, primorska i planinska. Saobraćajno je dobro povezana tunelom, jadranskim putem, autostradom Sunca. *Nacionalno park Abruco* je pravo uživanje za turiste jer na površini od 300km² pruža mogućnost skijanja, šetnje, trčanja i planinarenja. More je u ovoj regiji plitko i pod peskom i pogodno za kupanje dece. Na takvoj obali je *Peskarana* ušću istoimene reke. Uz levu obalu ove reke izgrađen je moderni turistički deo grada Rivijera di Kastelo Mare. *Molise* je najmanja regija Italije i zahvata obalu jugoistočno od Abruca dugu 40 km. Od ove regije prema severozapadu počinje "plaža Jadrana" koja pež prekida ide do Venecijanskog i Tršćanskog zaliva i time predstavlja najveću peskovitu plažu u Evropi. Obala Molise je skoro turistički aktivirana zbog netaknute prirode, mora, ruzmarina, bogatstva planinskog zaledja sa arhaičnim bogatstvom narodne umetnosti i folkloru. Glavni grad ove regije je Kampobaso. Kaprakota je letnji i zimski ski centar na 1421m visine, sa velikom visinom snežnog pokrivača. Termoli je najveći turistički centar na obali sa značajnom katedralom i dvorcem iz XIII veka. *Rivijera Veneto* je u severnom delu donjeg toka reke Po, pokrajina Venecija koju karakterišu brojna ostrva, poluostrva i lagune. Južni deo Rivijere Veneto čini delta reke Po sa brojnim rukavcima, meandrima, rečnim adama i bujnom vegetacijom što su idealni uslovi za brojne ptice, ribe, vodozemce i druge životinje, što omogućava razvoj lovnog i ribolovnog i fotosafari turizma. Najpoznatije turističko mesto severnom delu delte Poa je *Sotomarina Lido* sa 7km dugom plažom i svetlucavom, jer je od peska u kome ima dosta kvarca i liskuna. Tu je i *Kjođa* izgrađena od nekoliko malih ostrvaca koja su kamenim mostom spojena sa obalom. Naselje je iz antičkog doba, a vredniji spomenici su katedrala iz XII veka, gotičke i druge crkve.

U vrhu Venecijanskog zaliva je *Venecija*, grad izuzetne istorije, kulture, arhitekture, grad na vodi, ostrvima i kanalima sa najkompletnijom turističkom ponudom. Venecija je i jedan od najromantičnijih turističkih centara Evrope i sveta. To proističe iz položaja na peščanim ostrvima koja su odvojena lagunama, jer je smeštena na 117 ostrva i ostrvaca. Leži 4km od kopna i 2km od otvorenog mora. Ostrva su peskovita i nastala akumulacijom rečnog i morskog materijala. Nasipanjem terena između ostrva, ostalo je 177 kanala, koje premošćuje više od 400 mostova. Do 1480. mostovi su bili od drveta pobodenim u more, da bi bili zamenjeni stubovima od kamena. Veneciju zovu i "kraljicom Jadrana". Iako je Venecija stara 2000 godina, današnja osnova je formirana u XIII veku koja je i do danas

³⁵<http://www.pilotguides.com/articles/italy-locations/>

sačuvala najveći deo nekadašnjeg izgleda. Glavni put u Veneciji je *Grand kanal* koji deli grad na dva skoro jednaka dela. Na njemu su tri mosta: Rialto, Akademija i Skazi. S obe strane kanala smešteno je oko 200 palata, građenih u periodu od XII do XVIII veka. U XV veku su stare kuće građene u vizantijskom stilu, zamenjene gorskim, renesansnim i baroknim palatama, to je bilo zlatno doba Venecije. Građevine duž kanala su: San Simeon Pikolo, crkva Skazi, crkva San Geremija, iz XVII veka crkva San Stae, iz XI veka crkva San Samuele, crkva Santa Marija dela Salute, najzanimljivija barokna arhitektura u Veneciji građena od kamena iz Solina. Tu si i palate Flandini, Luerini, Korner Kontarini iz XVII veka, Palata Đovaneli u gotskom stilu, Palata Vedramin Kaledi – najfinija renesansna građevina u Veneciji čuvena kao sedište Kasino Municipale. Neobičnu palatu Beloni Btaljia projektovao je veliki arhitekta Londija, Palata Fodako dei Turci iz XII i XIII veka je danas sedište Muzeja prirodnih nauka. Iz XVIII veka su građevine Korner dela Regina i Pezaro gde je sedište Muzeja moderne umetnosti i orijentalne umetnosti. Iz XV veka je Kaza D'Oro gde je smeštena galerija Franceti. Svaka palata ima svoju priču, a među najznačajnijim je *Duždeva palata* koja je na samom kraju kanala. U samom centru grada je *Trg Sv. Marka* koga okružuju bazilika Svetog Marka, Duždeva palata, Logeta i visoka Sat kula. Originalna postavka trga je iz XI veka, a u XVII veku se stari pločnik od crvene cigle zamenjuje sivim po kojem i danas brojni turisti šetaju. *Bazilika Svetog Marka* je najlepši hram Venecije i najlepši primer vizantijske umetnosti. Duždeva palata je građena od 814-1457., više je puta dograđivana. *Most Uzdah* je izgrađen iznad kanala i spaja ćelije zatvora i sudnicu. Nazvan je po tome što bi zatvorenici, odlazeći iz sudnice, poslednji put uz uzdah, pogledali Veneciju, a i po tome što je preko njega išao i Kazanova. Najznačajnija galerija je Akademija sa prikazom razvoja venecijanskog slikarstva od XIV do XVII veka.³⁶

Na malim ostrvima uz severni obod Venecije su atraktivna dva naselja: *Murano*, poznato po umetnosti pravljenja stakla i predmeta od stakla i *Burano* čuveno po čipki. Venecija je vekovima bila najmoćniji grad-država u istočnom sredozemlju. U njenim rukama je bila glavna trgovina između nemačkih zemalja i sredozemnih luka. Transalpski karavanski putevi, posebno brenerski završavali su ovom gradu, a pomorski se razilazili po celom svetu. Venecija ima i čuveni *Lido*, jedno od najluksuznijih kupališta na svetu koje se nalazi na ostrvu. Venecija je i poznata po festivalu filmske umetnosti koji privlači svetski mondenski svet. Venecijanski zaliv – lagunu zatvaraju dva lida Plaestrina na jugu i Lido di Venecija na severu, gde su na plaži dugoj 5km izgrađeni hoteli, vile, parkovi i sportska igrališta. To je mondenski deo Venecije gde se održava poznati filmski festival Zlatni lav. Prema Tršćanskom zalivu su još tri turistička naselja: Eraklea, Kaorle i Bibione. Poznati centri kulture i umetnosti su Padova, Verona, Rovinjo, Vičenca, Trevizo, Adrija, Monselike, Citadela, te Abano Terme kod Padove, poznato banjsko lečišće sa izvorima vruće radioaktivne vode od 87C°. *Rovinjo* je utvrđeni srednjovekovni grad 40km južno od Padove. Od kulturno-istorijskih spomenika ističe se katedrala iz XVII veka, dve crkve iz XV i XVI veka, gradska većnica i Palata Ronkali. *Vičenca*, 65km severozapadno od Venecije ima sačuvani srednjovekovni izgled grada gde se ističu katedrale iz VIII veka, crkve Santa Korona i San Lorenzo iz XIII veka, Bazilika Pladijana iz XVI veka, Teatar Olimpiko iz XVI veka, Palata Kijerikati iz XVI veka i arheološki muzej. *Trevizo* je 30km severno od Venecije sa katedralom iz XV veka, crkvom iz XII veka dok je veći deo grada okružen bedemima i kulama visokim 8-10 m iz XVI veka.³⁷

³⁶<http://www.visit-venice-italy.com/>

³⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/italy/venice/>

Rivijera Fiulia-Venecija Đulija pored primorja obuhvata i planinsko zaleđe. Obala je nastavak rivijere Veneto, te se redaju lagune, lida, ostrva, peskovite plaže sve do granice sa Slovenijom, obuhvatajući Tršćanski zaliv. Poznatija turistička naselja na ovoj rivijeri su: Linjano Pineta, Linjano Sabiadoro, Laguna di Gardo sa naseljem poznatim po balneološkim terapijama od lekovitog peska zagrejanog na suncu koji se koristi za lečenje ali i pripremu sportista, naročito atletičara. **Trst** je najznačajnije naselje Tršćanskog zaliva, upravno središte pokrajine i jedna od najvećih Italijanskih i mediteranskih luka. I u Trstu su otkriveni tragovi Ilirsko- Keltskog naselja koje su u II veku p.n.e zauzeli Rimljani, potom Goti, Vizantinci, Longobardi, Franci, Venecija, Habzburgovci, Napoleon i na kraju Italija, uz povremene kraće periode samostalnog razvoja. Iz rimskog perioda mogu se videti ostaci teatra, slavoluka, dva akvadukta i bazilike. Impresivana je katedrala Sandiusto koja povezuje sve stulove od antike do novijeg doba, mada je najveći deo građevine nastao u XIV veku. Pored ove katedrale je utvrđeni dvorac iz XVI veka, primer mletačke fortifikacijske arhitekture. Trst ima brojne crkve, muzeje, galerije, lapidarije, univerzitet iz 1887 godine. Južno od Trsta, a uz granicu sa Slovenijom je **Mudija** jedna od najvećih marina u Evropi. U unutrašnjosti ove regije ima nekoliko turistički atraktivnih lokaliteta: Plamanova, Gorica koja je uz granicu sa Slovenijom, sa venecijanskim kaštelom iz XVI veka, katedralom XV- XVIII veka i baroknom palatom. Oko Gorice su se sporile Kraljevina Jugoslavija tj. SFRJ i Italija pa je grad podeljen. Jedno od interesantnih naselja je grad **Udine** osnovan u XII veku sa crkvom Santa Maria del Kastelo takođe iz XII veka, gotska katedrala iz XIII veka, obnovljena u XVIII veku, a na trgu Kontarena su gradaska većnica u gotskom stilu, Lođa di San Đovani, toranj sa satom i fontana iz XV veka. Severno od ove rivijere i nizijskog dela su Predalpi, Dolomiti, Karnijski i Julijski Alpi, te manja ili veća lednička jezera, posebno Garda sa brojnim interesantnim mestima i skijačkim terenima (Kortina D'Ampeco, Treviso), pećine i jame, planine koje su pogodne za alpinizam i planinarenje, do kojih se lako stiže modernim putevima. Za turizam je interesantan folklor, specifična mešavina italijanskog, slovenačkog i austrijskog. Jadranska rivijera je među vodećim u turističkom prometu Italije.³⁸

Latinsko-etruska regija obuhvata 3 geografske celine: Toskanu, Umbriju i Lacio sa Rimom. Čitava regija je bogata izuzetno vrednim kulturno-istorijskim spomenicima od rimskog do renesansnog razdoblja, a kako je povezana Autostradom sunca, lako je dostupna, te se brzo stiže do svih atraktivnih turističkih vrednosti, što omogućava razvoj ekskurzionog i kulturno-manifestacionog turizma. Granicu između Toskane i Ligurijske rivijere čini reka Magro.

Toskana je regija prostranih ravnica koje reka Arno otvara ka Ligurijskom zalivu, pitomog pobrđa, bujne vegetacije, Apeninima zaštićena od hladnih vetrova. Toskanska obala je duga 400km sa mermernim stenama i raznovrsnim plažama i uvalama, a duž obale su brojna ostrva (preko 200) koja nude pored savremene turističke infrastrukture i bistro more, raznovrsni prirodni ambijent i brojne spomeničke vrednosti. Toskana je postojbina starih Etruraca koji su ovde živeli pre Rimljana, a mešavinom raznih naroda i kultura ovde se stvorio poseban tip italijanskog stanovništva i kulture. Toskanski dijalekt je prihvaćen kao italijanski književni jezik.

Središte Toskane je **Firenca**, na reci Arno, na dodiru Toskanske nizije i podgorine Apenina, jedan od najlepših gradova, ne samo Italije, već Evrope i sveta. Grad se razvio za vreme Rimljana, potom dolaze Longobardi, Karolinzi, a od 1434. bankarska porodica Mediči je tu sve do 1737. To je period kada se Firenca razvija i grade izuzetni spomenici.

³⁸<http://www.pilotguides.com/articles/italy-locations/>

U srednjem veku Firenza je najveće bankarsko središte sveta, što za sobom povlači i snažno duhovno stvaralaštvo, te je i najkrupniji intelektualni centar na svetu, sa univerzitetom iz 1321. koji neguje velike ideje humanizma i renesanse sa genijalnim stvaralacima ukupljenim u njoj, poput Bokača, Petrarke, Donatela, Mikelandela Buanarotija, Đotoa, Leonarda da Vinčija i drugih. Stvorena dela ovih stvaralaca dala su Firenci epitet "italijanska Atina". Firenca je bogata kulturno-istorijskim spomenicima: katedrala Duomo ili Santa Marija del Fiori iz 1293. građena 150 godina, četvrta katedrala u svetu po veličini. Projektovao ju je Kambrio, a belu, roze i zelenu fasadu Brunoleski u romanskom stilu. Pored nje je i zvonik-kula iz 1334., visoka 82m, po projektu Đotoa. Sa njene zapadne strane je baptistička crkva podizana od 5-11 veka. Od spomenika veliki značaj imaju i kapela Mediči, most Ponte Vekio iz 14. veka, Trg Sinjorija okružen palatom Vekio, koje je sedište guvernera, građena od 1299-1314., palata Lođa Sinjorija i pored nje Sesilijeva skulptura Persej. Od galerija značajnije su Ufici iz 16. veka sa najvrednijom kolekcijom u periodu od 13-18 veka, tu su i pokloni porodice Mediči, radovi Đoto iz 14., Botičelija iz 15. veka, Leonarda da Vinčija, ali i Rafaela, Mikelandela, Ticijana, Karavađa, Van Dajka, Tintoreta, Rebranta iz 16. veka. Na trgu Piti je galerija Palatina iz 16. i 17. veka, a tu su i apartmani Medičija i Savoja. Na istom trgu je galerija kostima i modela umetnosti, Trg Bardelo je sa nacionalnim muzejom i bogatom kolekcijom skulptura Mikelandela. Salinija i Donatela, još nekoliko bazilika, kapela i biblioteka.³⁹

U senci Firence, ali isto značajna za turizam ove regije i Toskane je **Piza** 10km od ušća Arna u more, staro etrusko, pa potom i rimsko naselje, kroz srednji vek istaknuti grad i luka Apeninskog poluostrva. Piza je danas kulturni i univerzitetski centar (iz 14. veka) sa muzejima i bibliotekama, čuven po krivom krivom tornju. Krivi toranj u Pizi je od samog početka gradnje imao problem u zemljištu koje je popuštalo, jer se svake godine iskrivi za 1mm. Tokom 1994. u temelj sa severne strane je postavljeno 600 tona olovnih šipki da bi se tonjenje i krivljenje zaustavilo, međutim već je u 1995. proces nastavljen i tokom jedne noći se iskrivio za 2,5mm. Neki smatraju da će se krivi toranj u Pizi jednog dana ipak srušiti. Na njemu je Galileo Galilej vršio eksperimente gravitacije, inače, on je tu i rođen 1564. i umro 1642, a tu mu je i kuća. Centralni gradski trg u Pizi, Trg Polje čuda je među najlepšim na svetu, sa katedralom iz 1064. sa fasadom i 68 kolona, a bronzana vrata ove katedrale i krivi toranj izgradio je Bonano Pizano. Na trgu je i baptistička krstionica iz 1153. koju je oslikao Pikaso.⁴⁰

Siena je najbolje očuvani srednjovekovni grad u Italiji, mada su ovde u prethodnim epohama živeli Etrurci i Rimljani. Prema legendi Sijenu je osnovao Remov sin, Remus. Grad je izgrađen na 3 brda i još je opasan bedemima. U centru su brojne gotske građevine. Na Trgu Polje svake godine u junu se održava trka konja sa svečanom povorkom u oklopima. Trg Kampo je popločan i podeljen u 9 sektora, a okružuju ga gotska katedrala Duomo (12-14vek), palata Bonisinjori (15. vek), palata Pikolomini, crkve San Frančesko i San Domenico iz 14-15. veka, Muzej Opera Metropolitana, univerzitet iz 13. veka, baptistička krstionica, galerija Pinakontesa Nazionale, a u Sijeni se održava i poznati Areco festival horova. Poznati gradovi Toskane su i *Prato*, očuvane srednjovekovne zidine iz 13. veka, *Pistoja*, *San Điminjano*, *Areco*, *Kortona* i drugi.

Livorno je velika italijanska luka iz koje polazi brojne pomorske linije za lokalitete na poluostrvu i na ostrvima, te nema neki izrađen turistički značaj. Severno od Livorna se redaju toskanske plaže, mermerne i peskovite, okružene borovima, a najpoznatija je

³⁹<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/italy/florence/>

⁴⁰https://www.tripadvisor.rs/Tourism-g187899-Pisa_Province_of_Pisa_Tuscany-Vacations.html

Vijaređo sa peščanom plađom dugom 9km, sa izuzetno organizovanim sportskim ribolovom, brojnim sportskim plovilima i karnevalom. U neposrednom zaleđu severozapadnog primorja je grad *Karara* sa svetski čuvenim kamenolom belog mermera. Veliki turistički centar na tirenskom moru je *Tore del Lago*, zapadno od Pize, a tu su i *Marina di Piza* i *Tirenia*. Južno od *Livorna* je obala razuđenija, ali je i stenovitija, pa nema većih kupališta.

Ostrvo Elba je 28km udaljeno od obale, najveće je u toskanskom arhipelagu i izraslo je u jedan od najvećih turističkih centara na Mediteranu. Obala Elbe je duga 147km, ima preko 50 plaža, a sa najvišeg vrha 1019m, do koga vodi žičara, pruža se izuzetan pogled. Na Elbi je sačuvano dosta kulturno-istorijskih spomenika od Etruraca, Sirakužana, Rimljana, Longobarda, prinčeva od Piombina, Španaca, Napulja, Engleske i Francuske. Ovde je nakon abdikacije 1814. bio prognan Napoleon II do kraja februara 1815. Ostrvo potom pripada Toskani, a od 1860. Italiji. Turistički kapaciteti na Elbi su raznovrsni i kvalitetni, a poznate su škole jedrenja, moto-nautike, podvodnog ribolova. Ovde se održavaju brojne turističke manifestacije, sportske i kulturne, kao i svetske modne revije, Najznačajnije naselje Elbe je *Portoferai*, kao i poluostrvo *Monte Ardentino* koje je sa obalom povezano preko 3 peščana spruda, unutar njega je laguna *Orbetelo* i dva turistička centra *Porto Santo Stefano* i *Porto Ercole* sa koga polaze brodovi za ostrva *Điljio*, *Dianmutri* i *Montekristo* koje ima očuvanu prirodu i posećuju ga turisti.⁴¹

Umbrija je mala regija u podnožju Apenina i potolini Trazimenskog jezera i oko gornjeg Tibra. Ovde su živeli Etrurci čiji su kulturno-istorijski ostaci brojni u *Peruđi*, a njihove kiklopske zidine spadaju u najprivlačnije spomenike Umbrije. Pored toga Umbrija ima lepu i očuvanu prirodu i razvijen seoski – agri turizam. ***Peruđa*** je grad lepe i krvave prošlosti, jer su boravili mnogi narodi, a porodice *Baljioni* i *Odi* se međusobno borile za teritoriju i prevlast. *Peruđa* ima dugu i jaku umetničku, naučnu i kulturnu tradiciju. U sačuvanom srednjevekovnom jezgru 5-6 vek, ističu se crkva, palata *Priori* iz 13. veka i Nacionalna galerija Umbrije. Tu je i palata *Duomo* 14-15 vek, čija fasada je napravljeno od čuvenog crveno-belog mermera iz *Peruđe*. Tu je i fontana *Mađore* iz 1278., Kolegijum iz 15 veka sa vrednim renesansnim slikama, ostaci srednjevekovne tvrđave iz 15. veka *Roko Paolina*, crkva *San Stefano* u kojoj je radio *Rafaelo*. Lepotom se ističu i etrurske zidine i slavoluk. ***Asizi*** je grad umetnosti, kulture i religije. Sačuvao je svoj srednjevekovni izgled i ostao mesto hodočašća. Poznat po mermeru, kvalitetnoj keramici i čipki. *Asizi* je rodno mesto rimskog pesnika *Propercija* i svetog *Franje Asiškog*, Najvredniji spomenici su iz gotskog perioda, a lepotom se ističe bazilika *San Francesco* u čijoj kripti je sahranjen sveti *Faranjo Asiški*, a freske iz 14 veka su među najlepšima u Italiji. Iz 13-15 veka su romanička crkva *San Rufino*, gotska *Santa Kiara* sa manastirom, tvrđava *Roka Mađore*, renesansna crkva *Santa Maria degli Anđeli*. Trg *Komunale* je bio deo rimskog grada, a tu su i *Palata del Kapitano del Popolo*, *Palata dei Priori*. *Asizi* je prometno turističko mesto, jer u njemu boravi 2 miliona turista, što hodočasnika što drugih. U Umbriji je čitav niz gradova sa spomeničkim nasleđem: *Spolet*, *Orvieto*, *Gubio*, *Montefalko*, *Todi* i drugi.⁴²

Lacio sa Rimom se nalazi između Toskane, Umbrije, *Kampanje*, Apenina i *Tirenskog mora*. To je uska regija pravca severozapad-jugoistok, a dolina *Tibra* preseca regiju na 2 dela, šireći se nizvodno, dok pred *Rimom* ne pređe u prostranu primorsku ravnicu. Obala *Lacia* je niska i peskovita, a unutrašnjost brežuljkasta i pitoma, sa prelepim pejzažima i spomenicima iz antičkog i srednjevekovnog perioda. Zapadno od *Tibra* nalaze

⁴¹<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-09/tuscany/>

⁴²<http://www.pilotguides.com/articles/italy-locations/>

se 3 veća atraktivna jezera: Bračano, Viko i Bolsena koja su se formirala u kraterima ugašenih vulkana. Jezero Bračano je 25km severozapadno od Rima okruženo brdovitim područjem Monti Sabatini, duboko 160m i bogato ribom. *Lago di Bolsena* je najveće vulkansko jezero u Laciu. Duboko 146m a iz njega u Tirensko more otiče reka Marta. Vulkanska jezera u kraterima su i Albani sa šumovitom okolinom u kojoj ima dosta letnjikovaca, pa i papinska letnja rezidencija Kastel Gondolfo, kao i jezero Nemi. Prema Toskani je Montalto, ka jugoistoku *Tarkvinia Lido* sa plažom dugom 5km. U unutrašnjosti Tarkvinia je Arheološki muzej koji prikazuje običaje, život i kulturu Etruraca. Prema ušću Tibera su turistički aktivirana kupališta Fjumićino, Ostia Antika, Đerveteri, Lavinium, Ancia, Netuno, Sabaudia koja je poznati centar nautičkog turizma i ovaj deo obale pripada nacionalnom parku Ćirćeo. U zalivu Gaeta je Teraćina sa plažom Sperlonga, najlepša na obali Lacia, koju je i car Tiberije posećivao, pa ima ostataka anfiteatra, termi i Jupiterovog hrama.

RIM sa Laciom je izabran za centar italijanske države jer se nalazi na sredini poluostrva, a najveće turističke vrednosti cele regije su upravo u Rimu skoncentrisane. I Rim ima burnu prošlost, jer su ga osnovali Etrurci, pa potom preuzeli Latini i Sabini. Prema legendi, dva brata blizanca Romul i Rem, sinovi Ree i Marsa - rimskog boga rata, othranila je vučica. U jednoj bitci, Romul je ubio svog brata, preuzeo vladavinu i osnovao grad na brdu Palatina, jednom od 7 rimskih brda. Proglasio je sebe za prvog kralja Rima, i kako legenda kaže, nestao je jednog dana otišavši bogovima. Ovaj "grad sunca", ima samo 48 dana kišnih u godini, po brojnosti antičkih spomenika bez premca je u svetu. Na prostoru Rima vidljivi su ostaci dve velike imperije zapada: Rimske imperije i hrišćanske crkve. Rim je podignut na 7 brežuljaka na kojima su brojni tragovi prethodnih civilizacija. Na brdu Kapitolino je Trg Kampidoljo koji je 1538. dizajnirao Mikelandelo. U drevnom Rimu sa ovog brda se vladalo, a i sada je mesto opštinske uprave Rima. Mikelandelo je projektovao i freskama oslikao tri palate koje okružuju trg. U centru trga bila je *statua marka Aurelija na konju*. Posle rekonstrukcije statua je premeštena na trem palate muzeja Kapitolino, a kopija je na trgu. Desno od *Palate del Senato* je panorama Rimskog Forum, a levo drevni rimski *Đerćer Mamertino*, gde su zatvorenici ostavljani na podu da umru od gladi. Veruje se da je i sveti Petar bio tu zatvoren. Na *Trgu Venecija* je statua Vitoriju Emanuelu II. Tu je i zgrada gde je izvršeno ujedinjenje Italije i grob neznanog junaka, kao i palata Venecija koja je bila Musolinijeva rezidencija.

Rimski Forum je trgovački, politički i religijski centar drevnog Rima, smešten u dolini između brda Kapitolino i Palatina. Građevina prethodnih epoha na ovom prostoru su 900 godina propadale, a u 18 i 19. veku počinje sistematsko otkopavanje koje traje i danas. Od ulaza u Forum je sa leve strane *Tempio di Antonio e Faustina*, koju je sagradio Senat 141., a u 18. veku je pretvorena u crkvu. Sa desne strane su ostaci *bazilike Emilia* iz 179.pne. Na putu prema Kampidoliju je *Kurija* mesto gde se sastajao Rimski Senat. U srednjem veku je pretvorena u crkvu, a crkvena obeležja su uklonjena 1930. te je Kurija restaurirana. Ispred Kurije je *Lapis Niger* – veliki crni kamen ispod koga, po legendi, leži grob Romula, a ispod koga se nalazi najstariji poznati latinski natpis iz 6. veka p.n.e. *Slavoluk Septimija Severa* je jedan od najvećih trijumfalnih lukova drevnog Rima, a južno je *Rostrum* - javna govornica iz antičkog vremena. *Tempio di Saturno* je jedan od najvažnijih hramova antičkog Rima, danas je 8 stubova ostalo, a ispred ovog hrama je *bazilika Julia*, mesto gde se izvršavala pravda. Blizu je i *hram Julia Cezara*, koji je 29. p.n.e. podigao Augustus na mestu gde je spaljeno Cezarevo telo i gde je Marko Antonije držao svoj čuveni govor. U okviru Forum je i *Hram Kastori* iz 489. da označi mesto poraza Etruraca, *crkva Santa Maria Antikva* - najstarija hrišćanska crkva i zatvorena je za

javnost, potom *Palata Vestali* – kuća devica, vestalke, koje su bdele nad crkvenim plamenom u susednom *Tempio di Vesta* i Bazilika Konstantino. Na kraju Foruma je slavoluk posvećen Titu iz 81., u čast pobede imperatora Titusa i Vespasiana protiv Jerusalima. Na brdu Palatino, Romul je sebi sagradio dom i osnovao grad, te je to i najstariji deo grada, Kao i Forum i ovaj deo je ruiniran, u srednjem veku se ovde grade crkve, a u renesansi bogatije prodice sebi prave palate i parkove. Na ruševinama *Domus Tiberiana* izgrađen je vrt. Na brdu Palatinu impresioniraju *Domus Augustina* (rezidencija imperatora Augusta) i *Domus Flavia* (rezidencija Domicijana). Impresivan je i *Koloseum*, amfiteatar koji je mogao da primi 80.000 gledalaca a služio je za borbu gladijatora. U srednjem veku Koloseum postaje tvrđava, a kasnije se koristi kao kamenolom bigra i mermera za palatu Venecija i druge građevine. Restauracija Koloseuma je završena 1992. *Konstantinov slavoluk* je iz 312. i zapadno od Koloseuma. *Cirkus Maksimus* je nekada mogao da primi 200.000 ljudi i u rimskom dobu ovde su se održavale trke dvokolica, dok je danas ostalo samo malo ruševina ovog ogromnog zdanja. *Karakaline terme* predstavljaju ogroman kompleks od 10ha, a tu su radnje, vrtovi, biblioteke i mesta za zabavu. Izgradnju je započeo Karakala 217. i korišćena su kao terme sve do 6 veka. Od 1930-1993. preko leta su se ovde izvodile opere s ciljem da se ove ruine sačuvaju i spreči njihovo dalje propadanje. Među važne crkve spada *Santa Maria Mađore* iz 5. veka, *rimska katedrala Đovani Laterano*, *San Pietro in Vinkoli (Mikelandelova dela)*, *San Klemente*, *Santa Maria Kosmedin* sa ''Ustima istine'', glavnom turističkom atrakcijom, gde turisti isprobavaju istinitost legende, koja kaže da će svakom ko stavi svoju desnu ruku u usta, a govori laž, ona biti otkinuta. Interesantan kompleks su i *Dioklecijanov kupatila*, iz 4 veka, sa kupatilima, bibliotekama, koncertnim dvoranam i parkovima površine 13ha, koji je mogao da primi 3000 ljudi. Posle uništavanja akvadukta 536. koji je dovodio vodu do kupatila, one propadaju. Na nekim delovima kupatila sagrađena je crkva *Santa Maria deli Anđeli* (projektovao Mikelandelo) u kojoj se nalazi dupli meridijan - jedan pokazuje zvezdu Severnjaču, a drugi precizno vreme sunčevog zenita i *Nacionalni muzej Rima* koji sadrži značajna dela antičke umetnosti, uključujući grčke i rimske skulpture, freske i mozaike. *Španski trg i stepenice* su prostor gde se okuplja najviše stranaca. Izgradili su ih Francuzi 1725. a ime su dobili po španskoj ambasadi ka kojoj vode, a tu su i fontana u obliku čamca *Barćakia* i *Via Kondoti* – ulica sa najelegantnijim radnjama. *Vila Bordija* sa parkom je imanje kardinala Scipiona Bordije, vila danas muzej je iz 17 veka, sa vrednom kolekcijom skulptura. Van parka je *Galerija nacionalne moderne umetnosti* i *Etrurski muzej*. *Fontana di Trevi* u baroknom stilu u koju turisti obavezno bacaju novčić preko ramena da bi osigurali ponovni dolazak u Rim. *Panteon* je najbolje sačuvana građevina starog Rima, iz 27.p.n.e. posvećen bogovima, iako je i on pljačkan i uništavan. Papa Urban 8 je bronzanu tavanicu pretopio i napravio zastor preko čitavog oltara bazilike Svetog Petra i 80 topova za tvrđavu Sent Anđelo, a kupola Panteona se smatra za najvažnijim dostignućem rimske arhitekture, ovde su sahranjeni italijanski kraljevi Vitorio Emanuel II i Umberto II i slikar Rafael. *Kampo de Fiori* je trg na kome se prodavalo cveće i povrće, u vreme inkvizicije ovde se izvršavala smrtna presuda, a danas je mesto brojnih kafića i barova. *Palata Farnese* je renesansna građevina iz 1514. čijom gradnjom je rukovodio Mikelandelo, danas je tu francuska ambasada, a na trgu su dve fontane od granitnih blokova uzetih iz Karakalinih kupatila. *Trastevere* je splet brojnih, uskih, srednjevekovnih ulica, posebno lep noću. Tu je i bazilika *Santa Maria in Trastevere*, iz 4. potom 12. veka, sa romanskim zvonikom i fasadom a unutrašnjost u baroknom stilu. U Rimu ima nekoliko kilometara katakombi – tunela usečenih u vulkanske stene, koje su bile mesto sastajanja i

sahranjivanja od ranog hrišćanskog perioda. Najduže su one duž puta Apia Antika, a na njemu su, jedna pored druge katakombe San Kalisto i San Sebastiano.^{43 44 45}

VATIKAN– U 8. veku je franački vladar Pipin darovao rimskom papi 5 gradova sa okolinom, od kojih je nastala papska država i trajala od 8-19 veka tj. 1870 kada je ujedinjena Italija obuhvatila i ovu teritoriju, pa je samim tim došlo do razdora između države i crkve. Musolini je 1929. Luteranskim ugovorom obnovio papsku državu – Vatikan i dao papi punu vrhovnu vlast u njoj, tako da ona i danas kao takva postoji, a poseduje i nekoliko objekata na italijanskoj teritoriji koji uživaju eksteritorijanost: bazilika San Đovani in Laterano, Santa Maria Mađore i San Paolo Fouri le Mura, zatim palate Lateranska, Dataria, Kacelaria, za Propagandu vere, Svetog Ufificija, Vikarijata, Vila Barberi itd. Vatikan ima svoju vojsku – Švajcarsku stražu, zastavu, novac, poštu, poštanske marke, banku, novine, časopise, rado stanicu i železničku stanicu. Vatikan ima površinu 44ha i većim delom je ograničen debelim srednjevekovnim zidinama, duhovno je središte katoličanstva i centar hodočašća kao svojevrsnog vida turizma - religioznog. Papa se smatra naslednikom Svetog Petra, a do danas je bilo 265 papa od kojih su neki nakon smrti proglašeni za svece. Vatikan aktivno nastupa na međunarodnoj političkoj sceni i uspostavlja diplomatske odnose sa državama. Vatikan ima oko 1100 stanovnika – sveštenih lica i službenika, kao i objekte koji pored crkvenog imaju i svetovni značaj, čak i turistički. Građevine današnjeg Vatikanskog grada podignuta su na mestu koje se u starom Rimu zvalo Mons Vaticanus. Najznačajnija crkva hrišćanskog sveta u Vatikanu je *crkva Svetog Petra*, izgrađena na mestu gde je ubijen Sveti Petar, prva u 4. veku, a potom 1506. bazilika, za čiju je konstrukciju zaslužan Mikelandelo, naročito za dizajn kupole. Završetak izgradnje nije dočekao. U crkvi se čuvaju brojna bogatstva, uključujući i Mikelandelovo delo "Pieta", delo koje je sa 25 godina uradio, koje je danas zaštićeno i postavljeno u staklo otporno na metke. Berninijeva bronzana skulptura, Baldahino, 29m visoka, je postavljena u papskom oltaru. Centralni deo Vatikana, ispred crkve, čini *Trg Svetog Petra* koji je projektovao Bernini i smatra se remek-delom. Izgrađen je u 17 veku kao mesto sastajanja hrišćana iz celog sveta i može da primi 100.000 ljudi. Ogroman trg je ograničen sa dva polukruga kolonada, a svaka od njih je sastavljena iz 4 reda dorskih stubova iznad kojih su statue 140 svetaca. U centru trga je obelisk 25m visok, koji je u Rim doneo Kaligula iz Heliopolisa (stari Egipat). Na trgu su i dve fontane. Kada se stane na tamne kamene ploče, između obeliska i jedne od fontana, kolonade izgledaju kao da imaju jedan red stubova. Trg predstavlja arhitektonsku celinu sa bazilikom. Uz baziliku je *Papska palata* – rezidencija papa, sa 55.000m², pa je najveći dvor na svetu, na tri sprata, sa oko 10.000 odeljenja, 20 dvorišta, 8 velikih i 200 manjih stepeništa i sa prostranim baštama. Glavni ulaz u papasku palatu vodi sa Trga sv. Petra. Najčuveniji delovi palate su Sikstinska kapela (iz 1473., sa Mikelandelovim freskama- "Stvoritelj" na svodu tavanice i "Poslednji sud" na zidu), Kapela Paolina, Rafaelove stance i Apartamento Bordia. Vatikan poseduje naučne i umetničke zbirke, biblioteke (800.000 knjiga i kartografska zbirka sakupljana 13 vekova), muzeje i ustanove, arhiv sa paleografskom školom, 5 pinakoteka, 11 muzeja u kojima naučnici iz celog sveta mogu da prouče brojne oblasti. Milioni turista dolazi da obiđu Vatikan, a koristi od toga su velike, jer se Vatikan uključuje u mnoge finansijske ustanove kao deoničar. U okolini Rima se nalaze za turiste

⁴³<http://www.pilotguides.com/articles/italy-locations-in-rome/>

⁴⁴<http://www.pilotguides.com/articles/ancient-rome/>

⁴⁵<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-08/rome-city-guide/>

interesantni gradovi poput: Tivoli (grad parkova, fontana, antičkih vila), Rieti, Fondi, a poznati su izvori tople i minerlane vode u banjama Banji di Tivoli i Vikarelo.⁴⁶

Kampanja je regija koja gravitira gradu Napulju i Napuljskom zalivu, koji je vulkanske prirode plodnom Beneventskom nizijom. Na istoku je **Veuv** 1186m, jedini aktivni vulkan na evropskom kopnu, a za turiste su zanimljive *sulfatare* iz kojih izbija sumporovita para i *mofete* iz kojih izlazi para sa dosta ugljenika, kao i privremeno riganje blata. Ove pojave se lako mogu posmatrati, bilo da turisti dolaze automobilom ili uspinjačom, a sa Vezuva se pruža pogled na Napulj, okolinu i ostrva Kapri, Iskia i Pročida. Kampanja se širi do apeninskog razvođa prema regiji Pulja, a na brdovito-planinskom prostoru naselja imaju očuvanu prirodu, ruralni ambijent i odlične uslove za razvoj seoskog turizma. Viši planski prostori, prema Pulji imaju vrednije šumske komplekse i nekoliko jezera, gde je Lago di Sant Pietro najznačajnije za turizam, U nižom predelima ima par naselja sa antičkim spomenicima: Avelino, Benevento, Nola. Obala Gaeta zaliva je slabo razučena pa i nema mnogo lokaliteta za razvoj kupališnog turizma, a zapadno od napulja je grad i luka *Pocuoli* značajan kupališni centar u kome se na bazi termalnih izvora razvija rekreativno-banjski turizam.

Napulj je najznačajniji turistički centar ove regije, saobraćajno čvorište, Autostrada sunca, drumovi i železničke pruge, putna i robna luka, aerodrom, te se iz njega lako odlazi u sve delove sveta, ali i dolazi. Grad ima brojne kulturno-istorijske spomenike, a turističkoj vrednosti Napulja doprinose način života, temperamentnost i gostoljubivost stanovnika, te se ovde uživa u pesmi i vinu, prepliću se beda i bogatstvo, komfor i prljavština, grad kriminala, među 5 najlepših u Italiji. Zbog toga je i izreka "Vidi Napulj, pa umri". Istorijski gledano, Napulj je i u starom Rimu bio kulturno-ekonomski jak grad, tu su boravili umetnici, pesnici, carevi. U 15. veku doživljava svoj najveći procvat, a brojne su i palate iz 13. i 14. veka: katedrala Duomo iz 13. veka sa kapelom San Đenaro, gde je glava sveca Januarisa, zaštitnika grada i 2 bočice sa njegovom zamrznutom krvi. Tri puta godišnje vernici se skupljaju i mole za čudo da se krv otopi, a grad sačuva od zaraznih bolesti, vulkanskih erupcija i drugih stradanja. Kraljevska palata je nekadašnja rezidencija burbonskih i savojskih kraljeva, a sada je muzej. U blizini je Teatro San Karlo, jedna od najslavnijih operskih kuća u svetu zahvaljujući izvanrednoj akustičnosti i lepom enterijeru. Nacionalni arheološki muzej sadrži jednu od najvećih kolekcija grčko-rimske umetnosti, kao i umetničke vrednosti iz Pompeje i Herkulanuma. Napulj krasi i gradski trg iz XIII veka, Trg Gesu, Danteov trg, Trg Bavio, Trg Vitorio, Duomo, kraljevski trg i drugi. Turisti posećuju i Staru tvrđavu, crkve, muzeje, astronomsku opservatoriju, zoolški vrt, akvarijum, a naučnici i istraživači Vezuvske opservatorijum, Vulkanološki institut i Nacionalnu biblioteku. *Flegrejska polja i podnožje Vezuva* su područja sa najvećom koncentracijom arheoloških lokaliteta na svetu, a veoma je zanimljiva paćina, koja je, prema legendi, dom antičke proročice Sibile, kao i jezero Avernus koje je mitski ulaz u podzemni svet. Najveću važnost imaju 3 antička grada stradala u erupciji Vezuva: Pompeji, Herkulanum i Stabie.⁴⁷

Pompeji su stari grad iz vremena Etruraca i Grka, pa rimska kolonija koji je erupcijom Vezuva 79. godine nestao pod debelim slojem vrelog pepela i kamenja. Tad je život izgubilo 20 hiljada žitelja. Do sada je otkopano 3/5 naselja koje je bilo okruženo zidinama i kulama, sa centralnim trgom koga okružuju hramovi, bazilike, većnice, ali i čitave gradske četvrti sa mrežom popločanih ulica, javnih kupatila, trgovina, radionoca, javnih kuća, kanalizacijom, cisternom, rvalištem, pozorištem, amfiteatrom, nekropolom

⁴⁶<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-08/rome-city-guide/>

⁴⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/naples/>

itd. Otkrivene su brojne privatene kuće raskošnog helenskog tipa sa brojnim predmetima za svakodnevnu upotrebu, sa skulpturama i mozaicima, zidnim slikama, a najznačajnije su: Kuća Vetijevaca, Kuća Srebrnog Pira, Kuća Faunova, Kuća Tragičnog Pesnika, Kuća Salustijeva i Kuća Hirurga. Ovo je najbogatije i najraznovrsnije arheološko nalazište koje daje potpuno jasnu sliku o životu i kulturi grčko-rimskog sveta u periodu I veka pre nove ere do I veka nove ere.

Herkulanum u zapadnoj podgorini Vezuva je 79 godine zasut sa 30m visokim vulkanskim nanosom. Po legendi, osnovao ga je Herkul kao grčko naselje koje su kasnije preuzeli Rimljani. I ovde se pronalaze gradske zidine, pozoriste, terme, bazilike, kuće, zidne slike, mozaici i skulpture, kao i predmeti za svakodnevnu upotrebu. U vili Pizona otkrivena je biblioteka sa velikim brojem papirusa sa tekstovima grčkih filozofa. *Stabie* je pored grada Kastela Mare di Stabia, poznatog kupališnog centara, jugoistočno od Napulja, kome sumporoviti izvori omogućavaju razvoj banjskog turizma.

Kapri je krečnjačko brdo sa strmim obalama i brojnim pecinama, a najatraktivnija je Plava Pećina duga 54m, široka 30m i visoka 15m, poznata još u antičko vreme. Ostrvo je obraslo makijom, vinogradima, voćnicama, baštama, stanovništvo se bavi ribolovom, a turistima je atraktivan sportski ribolov i podvodno razgledanje obale. Grad Kapri je poznat turistički centar koji je drumom i žičarom povezan sa lukom Marina Grande. Kapri je mondensko letovalište i zimovališta. **Iskija** je ostrvo najveće površine u ovoj grupi, vulkanskog je porekla, najviši vrh je Monte Epomeo 788m i najpoznatije italijansko banjsko lečilište. U podnožju Vezuva za turizam su interesantni Portiči, grad i luka Salerno, Agropoli, Santa Marija, San Marko, Sapri i druga.⁴⁸

Južna Italija obuhvata geografske regije: Bazilikatu, Kalabriju i Pulju koje su privredno i turistički slabo razvijene, ali turisti zadnjih godina češće posećuju. *Bazilikata* izlazi na Tirensko (30 km) i Jonsko (45 km) more, ali je i kontinentalna. Tirenska obala je produžetak Kampanje, stenovita je, a sa postepenim porastom dubine bogata pećinama i ribom. Turistička naselja su Akvafreda, Fiumicélo i Maratea – najbolje opremljeno kupališno i klimatsko mesto na jugu Italije. Centar regije je *Potenza* sa romaničkim crkvama iz XI i XII veka i arheološkim muzejom. *Matera* je grad umetnosti sa ostacima starih kultura, srednjovekovnom i renesansnom arhitekturom i Nacionalnim muzejom. Jonska obala Bazilikate je duža, niža i peskovitija, gde reke grade slikovite doline između brojnih planina. Na ovim planinama se sneg duže zimi zadržava, pa je izgrađeno više zimskih turističkih centara, a leti su planine pogodne za planinarenje. Na ovom prostoru ima prirodnih i veštačkih jezera. Ovde su sačuvani i ostaci starih antičkih naselja - bedemi, trgovi, dorski hramovi, nekropole i teatar. *Kalabrija* je stecište avanturista, ali i raj za odmor u očuvanoj prirodi. Kroz nju prolazi Autostrada Sunca, što je izuzetno važni za razvoj turizma. Planine u zaleđu štite obalu od hladnoće sa severa, te se pored kupališnog turizma na planinama razvija i ski turizam. Delom Kalabrije protežu se Apeninski venca sa najvišim vrhom Sere Delcédorme 2267m, ali i sa visokim predelima u središnjem (Monte Bote Donato, 1928m) i južnom delu (Mont Alto 1955 m). U južnom, najvišem delu je najznačajniji turistički centar Aspromonte, gde je i nacionalni park Kalabrija. U unutrašnjosti regije ima veći broj prirodnih i veštačkih jezera, reka sa intresantnim dolinama, što omogućava razvoj sportskih oblika turizma, rekreacije, planinarenja i lova, te i razvoj agriturizma. Kalabrija je izdućena regija u kojoj se idealno povezuju kupališni i planinski turizam, a brojni ostaci grčke i srednjovekovne kulture doprinose bržem razvoju turizma. Na Tirenskoj obali turistička mesta su: Praia Mare, Skalea, Diamante, Belvedere,

⁴⁸<http://www.pilotguides.com/articles/italy-locations/>

Sandimento, Setraro i nacionalni park Palma. Na južnoj obali Kalabrije uz Mesinski prolaz je najveće naselje ove regije, Redo di Kalabrija iz VIII v.p.n.e., sa brojnim spomenicima iz rimskog perioda, a okolina je poznata po proizvodnji agruma i eteričnih ulja lavande i ruzmarina. Jonska obala je niska i peskovita, sa plažama Soverato, Katanzaro, Kapo Kolona, religioznim centrom Magna Grecia iz V veka. Južno od Kalabrije su Mesinski prolaz, Sicilija, Eolska (Liparska) ostrva s vulkanima Stromboli, Vulkano i Lipari.

Pulja ili Apulija izlazi na jonsku i jadransku obalu, koje su duge 762km, ali bez arhipelaga Tremiti koji joj pripada. Ova regija je izdužena, isprepletena brojnim komunikacijama, što je omogućilo laku dostupnost svakog mesta na obali i unutrašnjosti. Obala Tarantskog zaliva u Jonskom moru je niska i peskovita, sa Tarantom kao centrom sa istorijom starom 28 vekova. Na ovoj obali se nalaze dobro opremljeni kampovi jer leto traje 6 meseci. U sverenoj Kesareji su termomineralni izvori i plaže. Otranto ili Vrata Jadrana je istorijski grad, ali i značajna luka za trajektni saobraćaj prema Grčkoj i Albaniji. Centar regije je Leće sa amfiteatrom iz I-II veka, mnogim baroknim građevinama i katedralom iz XVII veka. Brindizi je prirodna luka, Via Apia koja polazi iz Rima ovde se završava, a prko mora nastavlja za Albaniju i Grčku. Tu je i aerodrom koji pospešuje razvoj turizma, a grad je prepun ostataka antičke i srednjovekovne kulture. *Bari* je glavni grad regije Pulja, administrativni, saobraćajni, kulturni i univerzitetski centar. Trajekti iz Barija idu za Split, Dubrovnik i Bar. Za turiste je značajno staro jezgro Barija, a u 19 veku se gradi novi deo. Najznačajni spomenici su bazilika svetog Nikole iz XI-XII veka, katedrala Sant Savino XI veka, crkve San Đorđe i San Marko iz XII veka. Poluostrvo Gargano sa vrhom Monte Kalvo 1055m je nacionalni park koji predstavlja svet za sebe sa marinama, podmorskim pećinama, morem bogatim ribom, hotelima i kampovima. Do vrha Gargana organizuju se izleti, a prolazi se kroz nacionalni park Monte Sant Andelo. U blizini je i arhipelag Tremiti, udaljen od obale 40km, a čine ga ostrva Sv. Domino, Sv. Nikola i Kaprala.⁴⁹

SICILIJA

Sicilija je ostrvo i turistička regija u središnjem delu Mediterana. Pored obale Sicilije se nalazi 14 ostrva grupisanih u arhipelage Eolie, Egadi i Pelagie te dva samostalna ostrva. **Arhipelag Eoli** čine ostrva: Lipari, Salina, Vulkano, Stromboli, Panarea, Alikudi, Filikudi. **Arhipelag Egadi** čine: Favinjana, Levanzo i Maretimao. **Arhipelag Pelagije** čine: Lampedusa, Ilinosa i dva manja ostrva Lampione i Konilji. Obala Sicilije je duga oko 2000km i na njoj su vidljivi tragovi Feničana, Grka, Vizantije, Saracena, Normana, Arapa i Borbona, a od 1860. ulazi u sastav Italije. Od Apeninskog poluostrva, Sicilija je odvojena Mesinskim prolazom, 3-4 km, gde se sastaju vode Tirenskog i Jonskog mora. Tirenska obala počinje od Lido di Mortele na istoku, a završava se zapadno od Palerma. Obala je sa malima uvalama, okružena maslinjacima. Sezona kupanja traje 6 meseci, a najatraktivnije turističko mestio je Čefalu sa arapsko-normanskim ostacima i katedralom iz XII veka. Ovde je u uvalama, izgrađeno dosta marina, a atraktivno je podvodno ronjenje i razgledanje iz specijalnih plovila. Obala Sicilije ima i termomineralne izvore, brojne ostatke feničanske, grčke i rimske kulture. Sicilija je i asocijacija za mafiju. Sicilijanske zime su blage, a leta topla i vruća pa su turističke posete tokom cele godine. Za turiste je privlačna sicilijanska kuhinja, koja se jede vruća i dosta začinjena, slađa je nego u drugim krajevima Italije, a najviše se jedu morski plodovi i sveže voće i povrće. Najveće naselje sicilije je **Palermo**, glavni grad ove regije i jedan od važnijih kulturno – istorijskih centara

⁴⁹<http://www.pilotguides.com/articles/italy-locations/>

Mediterrana. Osnovani su ga Feničani od VIII–Vp.n.e. pa je pravi grad muzej. U centru grada, na Pretorija trgu je istoimena fontana iz XVI veka, gradska palata, crkva Santa Katerina, palata Belini i crkva La Mortorana sa arapsko – normanskim zvonikom i vizantijskim mozaicima. Tu je i normanska crkva San Kataldo. Od rta San Vito počinje visoka i duboka obala, sa podvodnim lovištima i ovaj prostor najčešće posećuju ekipe koje snimaju podvodna arheološka nalazišta. Na Siciliji su turistička mesta Trapani sa arheološkim nalazištima Erike i Segesta, ribarska luka Mazara del Valo, kupališni banjski centar Skijaka i druga. Najjužnija tačka Sicilije je rt Kapo Pasero, odakle se ka severu nastavlja jonska obala sve do Mesinskog prolaza. Ovaj deo Sicilije ima počasno mesto u međunarodnom turizmu, jer su ovde skoncentrisani arheološki ostaci, umetnička dela velikih majstora, folklor, pejzaži, najviši živi vulkan Evrope – Etna 3323m, termomineralni izvori, plaže, plantaže agruma, sportski tereni, hoteli, vile, turistička naselja i drevni gradovi, a sve u funkciji razvoja turizma. Tu su poznatija mesta Sirakuza, Katania, Acireale, Taormina.

Sirakuza, osnovana 734. p.n.e od strane kolonista sa Korinta, osvajana od Rimljana rodno je mesto grčkog matematičara i fizičara Arhimeda. Znamenitosti Sirakuze su na ostrvu Ortidiia i arheološkom parku koji je 2km udaljen od grada. Na ostrvu Ortidiio, duhovnom i fizičkom srcu grada, nalaze se pretežno srednjovekovne građevine, barokne palate i crkve. U arheološkom parku glavna atrakcija je grčki teatar iz Vp.n.e čija su sedišta isklesana od masivnog kamena, a u blizini je i veštačka pećina u obliku uveta, koju je tiranin Sirakuze Dionisius koristio kao zatvor, Rimski amfiteatar iz II veka i arheološki muzej Paolo Orsi sa najbolje organizovanom arheološkom kolekcijom na Siciliji. **Katanija** je sačuvala svoje kulturno bogatstvo iz grčkog perioda i pored brojnih erupcija i zemljotresa. Turistima su ovde interesantni delovi grčkog i rimskog amfiteatra, vulkanološki i mineralološki muzej. Plaže su od crnog vulkanskog peska. Od Katanije ka severu počinje kamenita obala sa velikim kamenim gromadama tzv. Rivijera dei Kiklopi. U malim uvalama između stena su plaže sa crnim vulkanskim pepelom. U podnožju Etna je Acireale - banjski i turistički centar, stari antički grad sa termalnim izvorima, baroknom arhitekturom i umetničkim obeležjem. **Mesina** je glavni grad istoimene provincije, univerzitetski i kulturni centar. **Kaltaniseta** u centralnom delu Sicilije poznata je po stonom grožđu i dvorcima u gradu i okolini. Polazna stanica za Etnu sa četiri živa kratera (poslednja erupcija je bila 1992.) je grad **Lingualjosa** okružena vinogradima i borovom šumom, u čijoj se neposrednoj blizini nalazi pećina Gelo na čijim tavanicama se stvaraju stalaktiti od leda koje prave na svetlosti efekete različitih boja. U unutrašnjosti Sicilije je poznat kulturno–istorijski centar Piazza Armerina, i klimatski turistički centri Kaldadirona, Lentini i drugi. **Liparska ostrva ili Eolinska**, njih 7, vulkanskog su porekla, a tako su nazvana jer su strai Grci verovali da tu živi bog vina Eolius. Homer je u Odiseji pisao o ovim ostrvima. Vulkan je naobično i pusto mesto, sa malo sumpora u vazduhu, a glavni vulkan – **Vulkano Fosa** je još uvek aktivan. Prilikom obilaska kratera ovog vulkana turisti moraju biti obazrivi jer su česte iznenadne erupcije sumporovitog gasa i obrivanje zemlje. **Ostrvo Stromboli** je najaktivniji vulkan u Evropi. Postoje organizovane turističke ture koje obilaze Stromboli noću, da se vidi „Rep Lave“, tj. lava koja teče niz padinu uz povremene vulkanske erupcije. Razvoj turizma na sicilijanskim ostrvima zasniva se na prirodnim i kulturnim vrednostima, na kvalitetnoj ponudi malih i srednjih hotela i raznovrsnoj gastronomskoj ponudi.⁵⁰⁵¹

⁵⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/italy/sicily/>

⁵¹<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-04/southern-italy/>

SARDINIJA

Sardinija je ostrvo i civilizacija u kamenu, zemlja divljih konja, mediteranske foke, sa spomenicima od praistorije do romanske arhitekture, crkava građenih u kamenu. Sardinija je drugo ostrvo po veličini u Mediteranu. Naseljavali su je Grci, Feničani i Rimljani, a potom se doseljavali stanovnici Pize, Đenove i Španije. Danas u unutrašnjosti ostrva turisti mogu da vide žene u tradicionalnim nošnjama i pastire koji još žive u građevinama ograđenim kamenom ili drvetom za ovce i koze kao u prošlim vremenima. Tu ćete da naidete na blagonaklone i gostoprимljive ljude, ali i uvređene ako osete nedostatak poštovanja. Prvi stanovnici Sardinije su bili Nuragik ljudi, koji su došli ovde oko 2000.p.n.e, a o njima se malo zna, ali se i danas na ostrvu mogu videti brojni ostaci Nuragi, kupastog oblika kamene kuće i tvrđave. Sardinija je poznata po tradicionalnom lovu, a na ostrvu Asinara ima belih magaraca, kolonije kraguja i minijturnih konja, kao i kolonije foka uz plažu Kala Gonone. Sardiniju je najbolje doživeti s mora i to u kružnom putovanju. Na jugu Sardinije od rta Spartivento, na zapadu, do rta Karbonara, na istoku je *Rivijera Kaljari*. Od rta Karborara, do rta Fero je istočna obala Sardinije. Na južnom delu ove obale je *Kosta Rej*, a odavde ka severu obala se naziva *Rivijera di Oljiastra* sa brojnim centrima kupališnog turizma. U zalivu Kala Luna se nalazi najlepši predeo podvodnih pećina na Mediteranu gde živi mediteranska foka. Od mesta Marini di Orosei ka severu, počinje niska i peskovita obala sa peskovitim plažama i kupališnim mestima, a naspram su 4 manja ostrva sastavljena od kamena boje srebra, zatim crvene i zelene. Ova ostrva su privlačna i zbog podvodnog ribolova. Na južnoj obali Sardinije je atraktivan grad *Kaljari*, stari srednjovekovni deo grada je na brežuljku okružen zidinama i kulama, a novi se pruža uz obalu gde je lepa plaža Poeto i populacija rozih flaminga. U ovom mestu su ostaci rimskog amfiteataru u kome se tokom leta održava opera, katedrala iz XIII veka, palata univerziteta iz XVII veka, arheološki, mineraloški i drugi muzeji. Turistički centri Sardinije su: *Nuoro* sa očuvanom arhitekturom, folklorom i nacionalnom kuhinjom; *Kosta Smeralda*, ime je dobila po smaragdnoj boji mora i jedna od najlepših obala na svetu, centar svetskog turizma; *ostrvo Madalena* poznato po Đuzepe Garibaldiu ujedinitelja Italije koji je ovde poslednjih 26 godina života proveo i tu je sahranjen; *ostrvo Kaprera* je prirodni rezervat; *obala Kosta Paradiso* je poznata po lovu na tune i po podvodnom ribolovu. Kupalište Porto Fero sa plažama crvene boje, a sa Porto Konte i Aleksero čine jedinstven turistički kompleks, centar međunarodnog turizma koga krasi lepa rivijera, hridi sa fokama, sportska takmičenja.⁵²

Poznata turistička mesta u Padskoj niziji. su *Venecija, Verona, Milano, Padova, Mantova, Parma, Modena, Bolonja, Ferara* i druga.

Verona je grad na desnoj obali reke Adiđe, na mestu gde reka silazi sa Alpa u Padsku niziju. Verona je bila jako utvrđen grad, jer ovom dolinom vodi i put ka Breneru, koji je trebalo dobro zaštititi. Ovuda vodi i transalpska auto-strada. Brojni turisti iz Nemačke i Skandinavije u prolazu ka moru zaustavljaju se u Veroni da vide *rimski amfiteatar*, koji je danas letnja pozornica i *grob tragičnih ljubavnika Romea i Julije*. Verona je grad čije ime uvek asocira na Romea i Juliju. Poznata je i po imenu "mali Rim". Zlatni period ovog grada je u XIII i XIV veku, za vreme vladavine familije Skala na kojoj je bazirana Šekspirova priča. Stara Verona je mala, ali ima mnogo znamenitih mesta. Rimski amfiteatar - Arena, izgrađen od ružičastog mermera je danas *veronska opera*. Tu je i *Julijina kuća* sa terasom. Za grad je značajan i *Trg Erbe*, nekadašnje mesto rimskog

⁵²<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/italy/sardinia/>

forumu, a danas centar grada okružen palatama od ružičastog mermera. Na putu Duomo je i *palata Duomo* sa romanskim glavnim vratima i Ticijanovim delima.

Padova je na raskrsnici puteva ka Veneciji, Veroni i ka Ferari. To je univerzitetski grad (Dubrovčanin Dinko Zlatarić je bio rektor Padovskog univerziteta 1579.). Padova je grad Sv. Antonija, grad sa bogatom kolekcijom umetničkih vrednosti i brojnim trgovima. Brojni turisti i vernici posećuju *baziliku del Santo*. *Grob Sv. Antonija* se nalazi u crkvi koja je ukrašena freskama i bronzanim skulpturama Donatela. Ispred bazilike je statua poznata pod nazivom *Slatka maca*, takođe rad Donatela. Na trgu *Eremitani je Kapela Skroveđi* čije unutrašnje zidove je kompletno oslikao Đoto. I *Palata pravde* je izvanredna građevina, sa strmim krovovima.

Milano je po veličini drugi italijanski grad i najveći saobraćajni čvor južne Evrope i Sredozemlja, ekonomski i modni centar Italije i glavni grad regije Lombardija. Ovde se slivaju ogromni turistički tokovi upravljani od Srednje Evrope i Skandinavije ka jugu. Smatra se da su ga osnovali Kelti. Značajna građevina je *Katedrala Duomo*, sa mermernom fasadom, stubovima i statuama. Druga imponantna građevina u Milanu je *Milanska Skala (Opera)*. U sklopu ove građevine je i njen muzej. Na putu Via Dante je *dvorac porodice Sforze*. Svake godine 7. decembra se održava *festival Dan Sv. Ambrozija*, jedan od najvećih uličnih festivala u Milanu. Uz to ovaj grad privlači strane i domaće posetioce i kao veliki finansijsko-industrijski centar. S ovom njegovom funkcijom u vezi je i veliki međunarodni sajam na koji takođe dolazi veliki broj posetilaca. U okolini Milana dosta je zanimljivih mesta. Među najinteresantnija spadaju *Novara, Pavia, Monca* danas posebno poznata po trci *formule 1*, ali i po drugim auto-moto manifestacijama, *Bergamo, Kremona* u svetu poznata po izradi muzičkih instrumenata (u izradi violina isticale su se porodice Amati, Gvarnieri i Stradivari), *Breša* i dr.⁵³

Torino je jedan od najznačajnijih industrijskih centara Italije, grad sa važnim međunarodnim sajmovima, značajno saobraćajno čvorište, ali i važan turistički grad. Torino je glavni grad oblasti Pijemont i leži na levoj obali reke Po. Bio je glavni grad Kraljevine Sardinije i Kraljevine Italije. Turistički se izdvaja stari deo grada, u kome se izdvaja *Trg Kastelo sa palatom Madama*. U starom delu je i barokna *palata Karidano*. Jedan od simbola Torina je i građevina *Mole Antoneljana* sa 167m visokim tornjem, zatim tu je *park Valentino sa dvorcem iz XVII veka*. Značajno je dodati da je Torino relativno blizu Alpa, ali i Mediterana, pa veliki broj gostiju u pomenutim regijama lako stiže do Torina i obrnuto (izletnički turizam). Pošto je Torino veliki privredni centar, u grad dolazi veliki broj poslovnih ljudi iz celog sveta.

Parma je grad u zapadnom delu Emilije, na istoimenoj reci, desnoj pritoci Poa. Parmom je vladala milanska *porodica Viskonti, a kasnije Sforce*. Početkom XVI veka pripojena je Papskoj državi, a 1860. je pripojena Kraljevini Italiji. Danas je Parma značajan saobraćajni i industrijski centar, a i turizam je važna delatnost. Pored ostalog turiste privlače objekti koje su ostali iza nekadašnjih vladara. Možda je najznačajniji turistički motiv *Romanička katedrala iz XII veka*, a zatim baptisterij i crkve. Ističe se i *Palata dela Pilota* sa pinakotekom (najvrednije su slike Koređa i majstora parmske slikarske škole, a pažnju privlači i univerzitet).

Bolonja je sačuvala neizmernu baštinu ranijeg sjaja, ali u njoj ima i modernih tokova života. Na ovom prostoru postjalo je naselje još u bronzano doba, od koga su očuvane *nekropole i livnice bronzne*. U XI veku u Bolonji je osnovana prva škola, koja je u XII veku prerasta u najstarije univerzitetsko središte Evrope. Jedan od najlepših gradova u

⁵³<http://www.pilotguides.com/destinations/italy/milan>

Italiji. U Bolonji mogu da se vide brojni trgovi, crkve, palate i fontane, posebno u starom delu grada. Jedan od najpoznatijih trgova je *Trg Mađore sa bazilikom San Petronio* koja je i zaštitnik grada od crno-belog mermera, *Trg Netuno sa fontanom*, *Trg Porta Ravenjana*, *Trg Komunale* sa gradskom kućom na kojoj je više arhitektonskih stilova u skladu sa bronzanom *statuom pape Grgura XIII* - tvorac Gregurijanskog kalendara (rođen u Bolonji). Veoma su interesantni i *krivi tornjevi Garisenda i Asineli*.

Modena, 40km severozapadno od Bolonje, takođe veoma interesantan srednjovekovni grad. U antičkom periodu ovde je bilo naselje, koje kasnije postaje rimska kolonija. Najinteresantnije je gradsko jezgro koje je izgrađeno krajem XV veka. Veoma je vredna *katedrala Đirlandina* sa tornjem, te *gradska većnica*, *Galerija estense* sa delima slikara emilijanske škole, *Biblioteka estense i univerzitet*.⁵⁴

Zaštićena priroda i mineralni izvori Italije

Danas na području Italije ima oko 500 zaštićenih prirodnih područja, različitog režima zaštite, među kojima su 18 nacionalnih parkova. Zaštićeno je oko 10% teritorije Italije, različite po strukturi reljefa, flore, faune, ambijenta, različitih prirodnih pojava, oblika i vrsta. Na taj način, ne samo da je očuvana prirodna sredina od moguće degradacije, već pojedini zaštićeni prostori imaju muzejski i didaktički karakter. Ako neki od vulkana, solfatar, zemljanih piramida, jama, džinovskih lonaca, ponora, nisu obuhvaćeni nekim od vidova institucionalne zaštite, oni su generalno zaštićeni odgovarajućim zakonskim propisima. Odgovarajuća mreža puteva i odlična signalizacija olakšavaju kontakt posetilaca sa prirodom. I botaničke bašte, kao i one koje služe kao nastavna baza pojedinim univerzitetima, pripadaju grupi različitih zaštićenih vidova i dostupne su turističkim posetama kao pravi "živi muzeji". U predelu Alpa su dva velika nacionalna parka, *Gran Paradiso* (prvo zaštićeno područje u Italiji) i *Stelvio*.

Gran Paradiso, kao nacionalni park formiran je pre svega zbog potrebe zaštite kakarakteristične alpske životinjske vrste - *kozoroga*. Ali kozorog nije bio jedini razlog zaštite alpske faune. Tu su i divokoza, hermelin, lisica i brojne vrste ptica među kojima posebna vrsta orla. Pored zaštite faune bilo je potrebno zaštititi izvanredni alpski ambijent. U srednjem i istočnom delu italijanskih Alpa proteže se Nacionalni park **Stelvio**, čiji se delovi nalaze na području Lombardije, kao i Trentino - Alto Adiđe. Osnovan je s namerom da spasi masiv Ortles - Cevedale, pokriven šumom, jezerima i preko stotina lednika, od kojih je *Forno najširi italijanski lednik*. Veoma bogata fauna, u kojoj dominiraju jeleni, divokoze, srndaći i drugi, razlog su više za zaštitu. Uz ova dva parka vezuju se i dve alpske botaničke bašte. U alpsko-dolomitskom predelu postoje još dva nacionalna parka: **Valgrande i Dolomiti**. Na prostoru koji pripada regijama Lacio, Abruzo i Molise proteže se **Nacionalni park Abruco**. Osnovan je s namerom da pored zaštite karakterističnog ambijenta Apenina zaštititi i životinjske vrste mrkog medveda i divokozu. U Nacionalnom parku postoje posebni centri za posetioce, kao što je zoo centar preko kog se posetioci upoznaju sa faunom ovog parka. **Nacionalni park Kalabria** je sastavljen od nekoliko parkova. U šumama dominiira jedna vrsta nordijskog bora. Među retkom faunom nalazi se jedna vrsta orla i vrlo retka vrsta detlića - crni detlić. Primorski **nacionalni park Cireko**, zahvata područje primorskih peščanih dina. Čine ga jezera zagrađena peščanim dinama i okolna šuma. Cilj je bio i očuvanje pećine čije je zidove dekorisao praistorijski čovek. Među prirodnim rezervatima ističemo onaj u **Kapo di Ponte**. Na prostoru od preko 30 ha, nalaze se brojne stene u kojima je 25 vekova pre n.e. uklesano 130.000 figura ljudi,

⁵⁴<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-07/northern-italy/>

životinja, oruđa, oružja i dr. Na velikoj steni u kasno bronzano doba i početkom gvozdenog, uklesano je oko 880 figura. Problemi: degradacija od strane turista, smog izaziva velike probleme, posebno u gradovima Lombardije i Piemonta, brojni tankeri zbog kojih dolazi do izlivanja nafte i zagađenja plaža (1991. se pred obalom Ligurije izlilo 140.000 t nafte u more). Jedan deo italijanske obale povremeno ugrožava fenomen koji se zove "cvetanje algi" a koji u pojedinim godinama zna ozbiljno da ugrozi turistički promet na pomenutim obalama. Razlozi ove pojave su složeni biohemijski procesi koji se dešavaju pod uticajem klimatskih i drugih faktora. Borba protiv ove pojave podrazumeva dosledno sprovođenje mera ekološke politike za koje su potrebna ogromna sredstva.

Na mineralnim izvorima zasniva se značajni deo turističke ponude Italije. Italija, geološki mlada zemlja sa izraženim vulkanskim i postvulkanskim pojavama, ispresecana je gustom mrežom podzemnih mineralnih izvora. Na njenoj teritoriji organizovano radi 165 velikih termalnih centara. Oni pokrivaju čitavu teritoriju Italije, a posebno su koncentrisani u turističkim regionima *Emilia-Romanji*, *Toskani* i *Laciju*. Veoma je širok spektar primene peloida i mineralne vode. Na termo-mineralnim izvorima u najvećoj meri se zasniva zdravstveno-lečilišni turizam Italije.

2.4. MALTA

Malta je ostrvska država u Sredozemnom moru i sastoji se od nekoliko manjih i većih ostrva, od kojih su tri naseljena. Najveće ostrvo je Malta na kojem živi najveći deo stanovništva zemlje. Ova zemlja u kojoj živi manje od pola miliona stanovnika je, s obzirom na površinu, jedna od najgušće naseljenih zemalja sveta. Zbog svog strateškog položaja, Maltom su vladale mnoge sile, kao što su Feničani, Rimljani, Fatimidi, Ivanovci i Britanci. Od 1964. Malta je nezavisna od Velike Britanije, a od 2004. članica Evropske unije. Malta je izrazito katolička zemlja, a hrišćanstvo je na Maltu doneo apostol Sveti Pavle koji je na ovom ostrvu doživio brodolom. Službeni jezici Malte su malteški i engleski, a koristi se i italijanski jer je bio službeni jezik do 1934. Malteška ostrva se nalaze u srednjem delu Sredozemnog mora. Udaljena su 93km od Sicilije i oko 360km od Libije. Naseljena su samo tri najveća ostrva: *Malta*, *Gozo* i *Comino*, dok su ostala manja ostrva nenaseljena (Kominoto, Filfla, Fungus, Manoel, ostrvo Sv. Pavla itd). Ostrva su bogata zalivima, koji služe kao dobre prirodne luke, a prirodu karakterišu mala brda i polja. Najviša tačka je Ta' Dmejrek (253m) na otoku Malti, blizu Dinglija. Na ostrvima nema stalnih reka i jezera, a ponekad se potoci formiraju nakon višednevnih padavina, mada se izvori slatke tekuće vode mogu naći na ostrvu tokom cele godine. Malta ima mediteransku klimu, s blagim, kišovitim zimama i toplim, suvim letima tj. vladaju dva godišnje doba, te su u toplijim mesecima ostrva privlačna turistima, mada u proleće znaju da duvaju jaki hladni vetrovi. Snabdevanje vodom veliki je problem Malte, s obzirom da je leti, kad je najveća potrošnja vode, ujedno i najmanje padavina. Tokom zime česti su brzi pljuskovi koje zemlja ne stigne da upije, te voda otiče u more. Izvor slatke vode na Malti jesu podzemne rezerve, koje se crpe sistemom tunela zvanih Ta' Kandja koji idu prosečno 97m ispod površine. Oko polovine pitke vode u Malti proizvodi se desalinizacijom, koja je kontraverzna zbog zagađenja okoline korišćenjem fosilnih goriva. Najniža temperatura vazduha na Malti je izmerena februara 1895. i iznosila je 1,2⁰C, a najviša 43,8⁰C na aerodromu Lukva avgusta 1999. Snežne padavine su vrlo retka pojava.

Hrišćanstvo je na Maltu doneo Sveti Pavle 70. godine, kada se njegov brod nasukao na ova ostrva. Najranijom hrišćanskom bogomoljom smatra se pećina svetog Pavla, koja se nalazi na severoistoku Malte u kojoj je on bio zatvoren. Ostaci hrišćanskih grobova i

obreda nađeni su u blizini pećine, a datiraju iz III veka. Širom ostrva nalaze se katakombe iz perioda rimskih progona hrišćana, a najpoznatije su katakombe Svetog Pavla i Svete Agate. Na ostrvu postoji nekoliko crkava u pećinama, uključujući i onu u pećini kod Melieće, gdje je prema legendi, Sveti Luka naslikao Bogorodicu. Ovo je hodočasničko odredište još od srednjeg veka. Od 1808., svi malteški biskupi bili su Maltežani. Kao rezultat normandijske i španske vladavine, kao i vladavine Malteških vitezova, Malta je postala i ostala pobožna katolička zemlja. Sveta inkvizicija je također imala dugu tradiciju na ostrvima od njenog osnivanja 1530. Zadnji inkvizitor je napustio Maltu 1798., nakon što su Malteški vitezovi kapitulirali pred snagama Napoleona. Sveci zaštitnici Malte su Sveti Pavle, Sveta Agata i Sveti Juraj. Malteška kultura je spoj mnogih raznih kultura koji su tokom vekova bile u dodiru s Malteškim ostrvima. Svoje ime Malta je dobila po feničanskoj reči Malet, što u prevodu znači luka ili skrovište, a vekovima je bila tvrđava. Malta je ostrvo puno tajni. Na primer, još uvek se ne zna ko je podigao hram u obliku lista deteline na stenovitoj južnoj obali pre 4.500 godina. Ono što se može reći sa sigurnošću je da je to bio veoma pobožan narod i da su brojne generacije podizale ogromne hramove, za šta je bila potrebna nezamisliva snaga (megaliti od kojih su hramovi izgrađeni bili su teški oko 50 tona). Srednjevekovne crkve i britanske kolonijalne građevine predstavljaju kamene svedoke kulturnog nasleđa. Arapski uticaji nisu evidentni samo u jeziku, već i u građevinama i tradicionalnim specijalitetima. Ljubitelji vodenih sportova ovde imaju mogućnost da upoznaju svet iznad i ispod vodene površine. Stenovite obale nude uzbudljive podvodne lokacije, uključujući i pećine.

Ostrvo Gozo je slično u istorijskom smislu, ali je mnogo mirnije i osamljenije. Stanovništvo Malte se karakteriše po svom otvorenom, veoma srdačnom ponašanju i opuštenom odnosu prema životu. Ronjenje, surfovanje i jedrenje, kao i svi drugi vodeni sportovi, veoma su popularni na Malti. Postoji puno škola ronjenja i većina njih nudi kurseve koji uključuju čak i noćno ronjenje i obilazak pećina. Aktivan odmor može biti upotpunjen sa pešačenjem, skajdajvingom i jahanjem. Malta ima i jedan odličan golf centar – *Royal Malta Golf Club*. Ovde se mogu uzeti kursevi za početnike, ali i za naprednije golfere. Za one koji žele dobar noćni provod, grad St. Julian's je pravi izbor sa velikim brojem pabova, barova, bioskopa i noćnih klubova u kojima mogu da provedu večer, a tu je i kazino. Ne postoji tipična maltežanska kuhinja. Restorani služe svežu ribu, morske plodove, hamburgere i čips, kao i arapsku, francusku, italijansku, kinesku i indijsku hranu. Hrskavi domaći hleb „hobz biz-zejt” je izuzetno ukusan, naročito sa belim lukom, maslinama i pireom od paradajza. Takođe se moraju probati i slatkiši, desert od badema „helwa-tat-tork” ili punjena peciva. Jedno od najpopularnijih bezalkoholnih pića je kinnie - piće od gorkih pomorandži i raznog bilja, potpuno prirodno i odlično gasi žeđ.

Interesantna mesta koja turisti obilaze su: **Mdina** - srednjevekovni dragulj Malte sa uskim, krivudavim ulicama, impozantnim zidovima plemićkih kuća, privatnim kapelama, mesto je u kome su živele najekskluzivnije porodice Malte. Mdina, nekada prestonica Malte, ima nadimak “Tihi grad”, jer uopšte nema automobila. **Hramovi Hagar Kim** su najživopisniji hramovi iz doba megalita pronađenih na Malti. Datiraju iz perioda 3600-3200.p.n.e. Hagar Kim je prvi put iskopan 1839. Otkriveno je nekoliko važnih predmeta; ukrašeni stub oltara, dva oltara i neke od statua “debela dama”, koje se danas mogu videti u Narodnom muzeju arheologije u Valeti. **Plava pećina**, 43m visoka, spolja zaklonjena visokim liticama, najpoznatija je pećinana Malti. Njena duboka voda ima nijanse plave boje od tirkizne do tamno plave. Smeštena je u blizini grada Curik na jugozapadu Malte. **Ggantija hramovi** se nalaze u mestu Xaghra (Gozo) i pod zaštitom su UNESCO-a. Predstavljaju najstarije megalitske hramove pronađene na malteškim ostrvima. Ggantija

hramovi se sastoje od megalitskog kompleksa dva svetišta, okružena zajedničkim masivnim graničnim zidom. Datiraju iz perioda 3.600 i 3.200. godina p.n.e. Ovo su najstariji slobodnostojeći hramovi sagrađeni 1.000 godina pre Stounhendža. Povezuju se sa misterioznom rasom džinova, zbog čega lokalitet na kraju dobija ime “ggant”, što na malteškom znači džin. Još od XVI veka pa sve do današnjih dana, Ggantija je oduvek privlačila posetioce na ostrvu. Velika rekonstrukcija izvršena je početkom XX veka, kako bi se osiguralo očuvanje spomenika. Atraksije u okviru lokaliteta uključuju velelepne megalitske stene, kamena ognjišta, žrtvenike, spiralne dekoracije, izdubljene dekoracije, gipsane fragmente, ulazne otvore sa rupama, konzole i verande. ***Ghar Dalam pećina*** je veoma važno otkriće, jer se ovde nalaze dokazi najranijeg ljudskog naselja na Malti, pre nekih 7.400 godina. Lokalitet se sastoji od pećine i muzeja. Istorija pećine i samog ostrva mogu se dešifrovati iz stratigrafije Ghar Dalam. Pećina je domaćin za preko četrdeset različitih vrsta oblika života, uključujući i endemska stvorenja, male mokrice, u nauci poznate kao *Armadillidum ghardalamensis*. Ona nema čulo vida i veoma je osetljiva na svetlost. Zato nastanjuje unutrašnji deo pećine koji je u potpunom mraku. U muzeju se mogu videti razne polu-fosilizovane životinje, skeleti životinja, efekti ledenog doba na Maltu, itd. ***Katakombe Sv. Agate*** - U vreme progona hrišćana koju je sprovodio rimski car Decije Trajan (249-251g.n.e), Sveta Agata Sicilijska izbegala je sa Sicilije i došla na Maltu. Prirodna pećina izgrađena ispod najstarije parohijske crkve na Malti, pretvorena je u kriptu, tipičnu za podzemna hrišćanska groblja tog vremena. Prostrane podzemne katakombe imaju brojne galerije i grobove.

Valeta, glavni grad Malte prepuna je istorije, sjajne barokne arhitekture, trgova i ulica, tradicionalnih drvenih balkona, spomenika, muzeja, palata, crkvi i naravno restorana i kafića. Valeta je izgrađena 1566. nakon bezuspešnog napada Otomanskog carstva na ostrvo. Valeta se nalazi na listi UNESCO-ve svetske baštine. Grad gleda na impresivnu Veliku luku na jugoistoku i Marsamkset luku na severozapadu. Priznata je kao jedna od najelegantnijih i najšarmantnijih prestonica u svetu. Njene turističke znamenitosti su: ***Ko-katedrala Svetog Jovana*** - sagrađili su je vitezovi Svetog Jovana između 1573/77. projektovao je Đerolamo Kasar, malteški arhitekta poznat po projektovanju mnogih istaknutih zgrada u Valeti. Stroga spolja, iznutra impresivna, ova veličanstvena zgrada među ostalim detaljima ima i delo Karavađa “Odsecanje glave Jovana Krstitelja” - monumentalno platno i jedino delo koje je umetnik potpisao. Kulturni vrhunac Valete je ***Manoel pozorište***, u kome se predstave izvode čak od 1732. Nedavno je renovirano u svoje pređašnje stanje i jedno je od najstarijih evropskih pozorišta. ***Palata Velikog majstora*** je uvek bila sedište vlade na Malti. Prvo su tu bili vitezovi, zatim Britanci, a danas je tu kancelarija predsednika. Kada parlament ne zaseda, turisti mogupalatubesplatno da posete i upoznaju čuvenu prostoriju Savetodavnog veća, ukrašenu vrednim tapiserijama, Dvoranu vrhovnog saveta vitezova sa freskama i Dvoranu ambasadora, gde vise portreti velikih majstora i evropskih vladara. U podrumskom delu je oružarnica, jedna od najvećih zbirki ove vrste u svetu. ***Kaza Roka Pikola*** - Izgrađena je krajem XVI veka za Don Pjetro La Roka, Malteškog viteza i admirala Reda, a danas je porodična kuća devetog markiza de Piroa. Moguće je posetiti ovaj objekat, a od vodiča čuti istoriju palate, uključujući anegdote o raznim ljudima koji su ovde živeli i koji i danas žive, videti slike i nameštaj iz XVI, XVII i XVIII veka, nosiljku u kojoj su nosili guvernera flote kroz Valetu u XVIII veku. Casa Rocca Piccola ima mrežu podzemnih prolaza i tunela prokopanih u steni tokom svoje, 400 godina duge istorije. ***Nacionalni vojni muzej*** - U znak sećanja na stradanja u zemlji tokom Drugog svetskog rata, vojni muzej je smešten u severozapadnom delu Fort St. Elmo. Kolekcija relikvija, fotografija i opreme uključuje i dvokrilac “Gloster

Gladiator”, koga su zvali “Vera”, džip “Husky” koji je koristio general Ajzenhauer, a olupine aviona “Spitfire” i “Messerschmitt Me-109” izvučene su sa morskog dna i sredene. *Terasa Gornje Baraka bašte* pruža pogled na Veliku luku i dokove Vitoriosa i Senglea. Staze su oivičene bistama, statuama i tablama na kojima se mogu videti razne ličnosti i događaji iz istorije Malte. I obavezna topovska paljba u podne.^{55 56}

2.5. BALKANSKO POLUOSTRVO

Balkansko poluostrvo je treće veliko poluostrvo u južnom delu Evrope. Po geografskom položaju nalazi se u istočnom delu evropskog Sredozemlja, od Azije ga razdvajaju uski morski prolazi Dardaneli i Bosfor, te Crno, Mramorno i Egejsko more. Balkansko poluostrvo nije izrazita mediteranska prirodna sredina, jer ta obeležja ima samo uski priobalni pojas jadranskog, egejskog i crnomorskog priobalja i južni delovi Grčke. Veći deo njegove površine je orografska zona otvorena prema Panonskoj i Vlaškoj niziji, zato je Balkansko poluostrvo hladnije od Pirinejskog i Apeninskog, što svakako umanjuje njegove turističke vrednosti. Za severnu granicu najčešće se uzima linija Dunav-Sava-Kupa i dalje do Riječkog zaliva. Balkansko poluostrvo sastoji se od dva različita dela: severnog i južnog. Severni dio pripada zapravo evropskom trupu, s kojim se spaja na prostoru dveju prirodno-geografskih celina: Panonskog i Vlaškog bazena. Južni deo Balkanskog poluostrva, stara Helada s Peloponezom, čini izdvojenu geografsku celinu s naglašenim maritimnim obilježjima, nasuprot kontinentalnom bloku na severu.

Geografske karakteristike severnog dela poluostrva određene su u prvom redu reljefom. Strmi planinski bedem krečnjačkih Dinarida i Šarsko-Pindskih planina otežava prodiranje sredozemnih klimatskih, fitogeografskih i antropogeografskih uticaja dublje u kopno, pa se ti uticaji zadržavaju samo u relativno uskoj zoni obale i primorja. Unutrašnjost, koju većim delom grade nepropusne stene, sa formiranom normalnom rečnom mrežom, otvorena je prema Panonskoj nizini, pa zbog toga lakše prodiru kontinentalni uticaji sa severa, koji se odražavaju na klimu, vegetaciju i antropogeografske odlike. Dinarska planinska barijera otežava saobraćajne veze koje su od najstarijih vremena bile upućene na relativno malobrojne prevoje i prelaze. Glavna geografska orijentacija unutrašnjeg dela određena je brojnim rečnim dolinama prema severu i u manjoj meri prema severozapadu i zapadu. Svi putevi, koji se rečnim dolinama spuštaju u niziju, vežu se na glavnu saobraćajnu osu na severu u dolini Save. Središnji ili srpsko-makedonski prostor razlikuje se od zapadnog drugačijom građom, izgledom i saobraćajnom orijentacijom. Saobraćajno-geografska orijentacija izrazito je meridijanska i veže se za moravsko-varždarsku udolinu ibarskom linijom koja je nadopunjuje. Značenje geografskog položaja Beograda, kako za srednji tako i za zapadni deo balkanskog prostora, zasniva se upravo na spoju dva glavna saobraćajna pravca: savske linije s odvojkom za Rijeku i moravsko-varždarske. Južni deo poluostrva, južno od linije Otrantska vrata - Solunski zaliv, je pod većim maritimnim uticajima i znatno razudeniiji, mada i istočnu jadransku obalu karakteriše velika razudenost. Međutim, i u ovom delu poluostrva mogu se izdvojiti dve različite celine: Epir na severu sa izraženijom kontinentalnošću i prostor južnije od linije koja spaja zalive Arta na zapadu i Volos na istoku. Južnji deo je bio središte razvijene antičke civilizacije.

⁵⁵Novaković-Kostić R., ”Turističke regije sveta”, VPTŠ, Užice, 2011, str 67-69

⁵⁶<http://www.visitmalta.com/>

Relief - najstariji i najviši deo Balkanskog poluostrva čine **Rodopi**, koji se protežu od istočne Trakije do jugoistočnog dela Panonske nizije (Vršačke planine). Najveće prostranstvo je između Marice i Vardara, gde se ova gromadna masa zaobljenih trupova i vrhova javlja u nekoliko planina, a najdominantnije su Rila, Pirin, Vitoša i Osogovske planine. Rodopska zona se sužava oko tromeđe Bugarske, Makedonije i Srbije i uskim pojasom nastavlja na sever uz dolinu Južne i Velike Morave. Ostala planinska područja Balkana pripadaju mlađim venačnim planinama i javljaju se u obliku severnog i južnog luka. Južni luk ovih planina na Balkanskom poluostrvu čine Dinaridi i Šarsko-Pinske planine. Svojim karakterističnim pravcem pružanja (severozapad-jugoistok) **Dinaridi** razdvajaju basen Jadranskog mora od Panonskog basena. Može se smatrati da ovaj planinski sistem počinje južno od Ljubljane, gde se javlja izraziti kraški teren (Kras). U unutrašnjosti krša brojni su podzemni kraški oblici - jame i pećine, a turistički su dobro poznate Postojnska i Škocijanska pećina. Prema jugoistoku Dinaridi se sužavaju i u Gorskom Kotaru imaju najmanju širinu. Dalje na jugoistok Dinaridi se šire preko Like, Korduna, Banije, Dalmacije, zapadne i središnje Bosne, zapadne i istočne Hercegovine, sve do Crne Gore, jugozapadne Srbije i severne Albanije. Lanac Dinarida čini veliki broj planina, a ističu se: Velebit-najduža dinarska planina, Plješevica, Dinara, Čvrstica, Bjelašnica, Durmitor, Orijen, Lovćen, Bjelasica, Komovi, Prokletije i druge. *Gorski kotar* zauzima prostor između Notranjskog i duboko usečene kanjonske doline Kupe i Ličke visije, dok je na severoistoku Karlovačka kotlina, a prema jugozapadu Riječki zaliv. *Lička visoravan* se proteže od linije Ogulin-Crikvenica do gornjih tokova Zrmanje, Krke i Une. Okružena je planinama: Velebit, Velika i Mala Kapela, Plješevica. Brojne specifičnosti, posebno klimatske, posledica su činjenice da ovaj prostor od mora odvaja *greben Velebita*, čija je primorska padina strma i uglavnom ogoličena, a unutrašnja strana je pod šumom. Velebit prema unutrašnjosti postepeno prelazi u izrazito krašku Ličku visoravan (oko 750 m). Ova visoravan je rasčlanjena brojnim kraškim uvalama i poljima (Gacko, Ličko, Krbavsko, Koreničko, Gračačko, Lapačko). Bez sumnje najveću turističku vrednost ipak ima *nacionalni park Plitvička jezera* (u gornjem delu toka Korane, 16 manjih jezera, između kojih je veliki broj brzaka i vodopada, a oko njih je šuma bukve i jele, pod zaštitom UNESKO-a).

Deo zapadne Bosne i zapadna Hercegovina uokviruju planine Plješevica, Dinara, Čvrstica, Raduša, Vitorog i Grmeč. Između planinskih grebena je nekoliko kraških polja: Grahovsko, Livanjsko, Duvanjsko, Glamočko, Kupreško, Imotsko... Od Korduna i Banije, gde su niske planine prema jugoistoku, sve do zapadne Srbije. Uglavnom se radi o planinama sa blažim nagibom: Kozara-nacionalni park, Manjača, Ozren, Majeвица, Medvednik, Povlen itd. U pojasu prema Bilima i poljima planine su više i sa većim učešćem krečnjaka: Grmeč, Dimitor, Radalj, Vlašić i druge. Istočno od ove zone - do Save i Dunava na severu, Zapadne Morave na jugu i Velike Morave na istoku - protežu se *šumadijske planine*: Rudnik, Venčac, Bukulja, Kosmaj, Avala. Zona koja se proteže od središnjeg dela Bosne, odnosno od Sarajevske kotline do Ibra i Kosovske kotline na istoku i od Đetinje i Zapadne Morave na severu do visokih Brda i površi na jugu, često se naziva *Starovlaške planine*: površ Romanije, Jahorina, Tara sa Zvezdom, Zlatibor, Čemerno... Jugoistočnije je Pešterska visoravan koju uokviruju šumovite planine Giljeva, Zlatar, Javor i Golija. Posebno se izdvaja *kopaonička grupa planina* u kojoj su Kopaonik, Željin, Ravna planina, Goč i Stolovi. Od srednjeg dela toka Neretve do Metohijske i Skadarske kotline, a između primorskog pojasa Humina i Starovlaške visije, protežu se *hercegovačko-crnogorske planine*. To je pojas Rudina i Površi i brda. *Rudine* se protežu od Neretve do Skadarskog jezera, a karakterišu ih visoke površi sa kojih se izdižu planinski grebeni:

Bjelašnica, Sniježnica, Viduša, Bjelica itd. Između planina i površi su kraška polja: Nevesinjsko, Gatačko, Dabarsko, Cetinjsko i Nikšićko. *Površ i brda* spadaju u najviši deo dinarskog krša, a uz to predstavljaju teško prohodan i dobro očuvan kraj. U ovom veličanstvenom delu Dinarida izdvajaju se površi, sa kojih se izdižu oštri nazupčeni planinski vrhovi i kupasta brda, sa očuvanim tragovima glacijacije. Između planinskih grebena i površi reke Piva, Tara i Morača izgradile su impozantne kanjone. Ovde se izdvajaju planine: Treskavica, Zelengora, Maglič, Durmitor, Sinjajevina, Bjelasica, Golija.

Na jugu Metohije Dinaridi povijaju na jugoistok uz granicu Srbije, Makedonije i Albanije i prelaze u *Šarski sistem*. Severno od ovog grebena je Kosovsko-Metohijska, a južno su Skopska i Pološka kotlina. Šarske planine se mogu podeliti na istočne i zapadne. Istočnu grupu počinje bilom Šare (duga 80 km), sa koga se izdiže veliki broj gorostasnih planinskih vrhova: najznačajniji Titov vrh, Crni vrh i Ljuboten, između kojih je 16 glacijalnih jezera. Zapadna grupa šarskih planina proteže se od južne Metohije i uz makedonsko-albansku granicu. Najvažniji grebeni su: Koritnik, Paštrik, Korab, Jablanica. *Vardarska udolina* razdvaja Pelagonijski prostro od Rodopskih planina. Ova udolina ima kompozitni karakter. Kroz južnu Albaniju, zapadnu i južnu Grčku najznačajnije *Pindske planine* su: Tomorit, Gramos, Olimp, Pind, Parnas itd. Pored Vardarske udoline, u ovom delu Balkanskog poluostrva, ima više interesantnih rečnih dolina, klisurastog, kanjonskog ili kompozitnog karaktera. Severno orogeno stablo, kao Karpati, na sektoru Đerdapa, prelazi u našu zemlju, gde čini istočnu zonu mlađih venačnih planina ili *Karpato-Balkanide*. Istočno od Niša, kao Stara planina (vrh Midžor 2169 m) prelaze u Bugarsku, te nastavljaju prema istoku preko čitavog niza grebena. Planinski masiv Stare (Balkan) planine deli se na Zapadni, Srednji i Istočni deo. Središnji deo je najduži i najviši (Botev vrh 2376 m). Kraški oblici reljefa najzastupljeniji su na Beljanici, Kučaju, Ozrenu, Devici i Suvoj planini. Ima dosta uvala i skaršćenih površi, pa veliki broj jama i pećina. Najpoznatije pećine su: Bogovinska, Rajkova, Resavska, Zlotska i Vernjikica. Planinski prostor Balkana presecaju brojne reke, koje često grade prekrasne doline. Svakako treba pomenuti doline: Kupe, Une, Sane, Neretve, Trebišnjice, Drine sa Tarom i Pivom, Lima, Ibra, Morače, Drima, Zapadne i Južne Morave, Vardara, Dunava (Đerdap) itd. Pored planinskog prostora znatan deo Balkana zauzimaju nizije. Preko središnjeg i zapadnog dela unutrašnjosti Balkana pruža se južni obodni deo Panonske nizije. U istočnom delu Balkana, između Dunava i Stare planine, proteže se južni deo Vlaško-Pontijske nizije. Za letnji kupališni turizam veći značaj ima primorski pojas, odnosno istočno-jadransko, istočno jonsko, zapadno i severno egejsko, zapadno mramorno i zapadno crnomorsko primorje. Jadransko, Jonsko i Egejsko more su toplija mora, a Mramorno i Crno su hladnija. Istočnojadranska i egejska obala su najrazuđenije u svetu.

Klima - Pošto se iznad većeg dela primorja Balkana izdižu planinski masivi, to je uticalo na velike razlike u klimi obalskog i unutrašnjeg dela poluostrva. Na klimatske razlike utiče i nešto severniji položaj unutrašnjosti poluostrva, a još više njegova otvorenost (preko Panonske i Vlaško-Pontijske nizije), prema centralnoj i istočnoj Evropi. Tipična mediteranska klima je zastupljena uz usko primorje istočne jadranske, jonske i egejske obale. Karakterišu je kratke i blage zime, duga i topla leta, koja uz egejsko more mogu biti žarka. Tokom leta padavine su retke (pljuskovite), a sušni periodi su dugotrajni. Najveći deo padavina izluči se tokom jeseni. Kontinentalnu (panonsku) klimu karakterišu topla leta sa nedovoljno vlage, dok su zime relativno duge i hladne. Jeseni i proleća su umerena i kratka. Više delove Balkana karakteriše planinska klima, koja se razlikuje od zapada prema istoku i od severa ka jugu, a ima dosta razlika, čak i na različitim stranama iste planine. Na istočnoj obali jadranskog mora dominantni vetrovi su bura i jugo. *Bura* je

uglavnom hladan i сув severni ili severoistočni ветar i češće дува u hladnijem delu године. *Jugo* је ветар јужног или југоисточног правца, који češće дува u hladnijem delu године (mada може да дува i лети) када доноси кишу. Dominantniji је u јужном delu Jadrana. U hladnijem delu године, u средишњем delu полуострва, значајну честину имају хладни ветрови-*severac* i *košava*, који доносе ниске температуре i снежне падавине. U hladnijem delu године из Македоније према северном delu Egejskog мора дува Vardarac, a u прелазним добима са Egeja према унутрашњости дува југо.

Vode - Balkansko полуострво заплјускују воде шест мора: Jadransko, Jonsko, Sredozemno, Egejsko, Mramorno i Crno. Uslovi за развој туризма најповољнији су u Jadranskom i Egejskom мору.

Jadransko more има дужину 783km, a просечно је широко 177km. Otrantska врата спајају Jadransko i Jonsko more. Najвеће таласе u Jadranskom мору изазивају бура i југо. Бура је јак i сласовит ветар, али због бројних острва не може да развије своју снагу i формира високе таласе. Струје Jadranskog мора су део система медитеранских струја, које се под утицајем земљине ротације обрнуто од смера казaljке на сау. Улазећи као топла кроз Otrantska врата, она се креће уз истоћну јадранску обалу, a уз италијанску се враћа као хладна. Letи је температура површинског слоја воде 24-26°C. Jadransko more спада u провиднија мора a са 38-39‰ салинитета спада u најслабија на свету. **Jonsko more** је u средишњем delu Sredozemlja, између Балканског i Апенинског полуострва, те острва Сицилије i Крита. Са Тиренским морем га повежује Месински пролаз, a широко је отворено према централном delu Sredozemnog мора i према Egeju. Matapanski јарак је најдубљи део (4594m) Jonskog мора i читавог Медитерана. Просечан салинитет је 38‰. Обале Jonskog мора су разудене. Испред грчке обале је група Јонских острва, међу којима су туристички најзначајнији Крф, Левкас, Кефалонија i Закинтос. **Egejsko more** се налази између Балканског полуострва (Грчка) на западу, острва Крит на југу i Male Азије (Турске) на истоку. Преко Дарданела, Мраморног мора i Босфора повезано је са Crним морем. Унутар мора су бројна острва, остатак потонулог Egejskog копна. Овде је била снажна i вулканска активност што потврђује i активни вулкан, острво Санторин. Обала Egejskog мора спада u најразуденије на свету. **Mramorno more** се налази између југоисточног дела Балканског полуострва i северозападне обале Male Азије. Од Crног мора раздваја га мореуз Босфор, a од Egejskog Дарданели. Данашње име носи по острву Мармаре (тур. marmara-beli мермер или мрамор). **Crno more** представља североistoчни део Sredozemnog мора, које се пружа између дела југоistoчне i источне Европе i северозападне Азије i има површину око 453.000km². На југозападу је, преко Босфора повезано са Мраморним морем, a на северу, преко Керчких врата са Азовским морем. Уз ниску северозападу обалу је велики број лимана, који су последица рада мора i нагомиланја речних наноса. Због свог положаја, затворености i релативно великог дотичања површинске воде, Crно more има нижу температуру од јужнијих делова Sredozemnog мора. Због велике количине слатке воде коју доносе велике реке Дунав, Дњестар, Дњепар, Дон i друге, као i континенталног карактера i севернијег положаја мора i салинитет је знатно нижи. Недостатак кисеоника u дубини утиче на стварање сumpор-водеоника (на дну га има 5-7cm³/l воде). More има слабу провидност, што је последица велике количине suspendованих честика које доносе реке.

По атрактивности i условима за развој купалишног туризма нека језера не заостају за морима. Balkansko полуострво има велики број разноликих језера. **Jezera** су разнолика по постанку, изгледу, димензијама, намени, a на Балкану су бројна ledничка, речна, крашка, тектонска, приморска i вештачка, a има i другачијих. Последњих година Румунија настоји да туристички активира дeltu Дунава (резерват природе), u којој се истају три рукавца: Килија, Сулина i Свети Ђорђе. За Румунију i Србију туристички је значајно вештачко **Derdapsko**

jezero u istoimenoj dunavskoj klisuri, koja je proglašena za međunarodni nacionalni park. Pre izgradnje jezera Dunav je ovde imao dubinu i 82m (jedna od najvećih dubina u svetu). Dunav tako predstavlja najveću probojnicu u Evropi, a Đerdap je i kompozitna dolina sa četiri klisure (Gornja, Gospođin vir, Veliki i Mali kazan i Sipska) i tri kotline (Ljupkovska, Donjomilanovačka i Oršavska). Pored prirodnih vrednosti, turističku atraktivnost ima i brana hidroelektrane "Đerdap" I, zatim brojne kulturno-istorijske (Lepenski vir, arheološki lokalitet Žuto brdo iz bronzanog doba, rimska utvrđenja Pincum, Kastrum Diana, Mora Vagei i ostaci utvrđenja kod Kladova, Trajanova tabla, tragovi Trajanovog mosta, utvrđeni gradovi Ram, Golubac i Fetislam), te etno-folklorne i druge vrednosti. Iako nisu najveća po površini i zapremini jezera najviših bugarskih planina, predstavljaju pravu turističku atrakciju. *Planina Rila* je tokom pleistocena bila zahvaćena intenzivnom glacijacijom. Pošto je uglavnom izgrađena od vododrživih stena, to je, uz relativno veliku količinu padavina, omogućilo formiranje brojnih jezera na višim planinskim prostorima, koja uz atraktivne reljefne oblike i vegetaciju, predstavljaju izuzetno privlačan prostor. Posebno se ističe **Bozlu dol** na 2709m, kao jedno od najviših na Balkanu. Skupina jezera **Sedmite**, spada u najinteresantnije. Zanimljiva su i **Riblja jezera** u centralnom delu Rile. Najviše na Balkanu je **Poležansko jezero** na 2710m. Grčka jezera takođe mogu privući pažnju ljubitelja prirode i voda, a dominiraju tektonsko-reliktna. Najveći broj ovih jezera je u severozapadnom delu Grčke i na granici sa BJR Makedonijom i Albanijom, dok u istočnoj Grčkoj i na ostrvima gotovo nema jezera. **Janjinsko jezero** (pored istoimenog grada), **Ostrovsko jezero** se nalazi južnije od Nidže, Kožufa i Kajmakčalana, **Petrsko jezero**, **Bešičko jezero** je 10km istočno od Ajvasilskog, a nekada su bila povezana rekom Paša Azmak, **Trihonsko** predstavlja kriptodepresiju i najveće je u Grčkoj. Najviši delovi Albanije u pleistocenu su takođe bili pod lednicima, a na to ukazuju slikovita jezera u cirkovima i preizdubljenim delovima nekih valova. Od primorskih jezera treba pomenuti: **Ljuners** istočno od ušća Bojane, **Kakarikit jezero** i **Šasko** severno od Ulcinja. Tektonska jezera Albanija deli sa okolnim zemljama. **Skadarsko** (tektonsko-kraško) deli sa Crnom Gorom, **Ohridsko** sa Makedonijom, a **Prespansko** sa Makedonijom i Grčkom. **Skadarsko jezero** je po površini najveće na Balkanu, a oko 2/3 pripada Crnoj Gori. U jezeru je preko 50 ostrva, na kojima je nekoliko manastira, te relativno razuđena obala. Srednja dubina jezera je oko 5 m. Jezero je bogato biljnim i životinjskim svetom, posebno plitki zamočvareni delovi, koji su i značajne ornitološke stanice. **Ohridsko jezero** je jedno od najvećih, ali i najinteresantnijih na Balkanu. Jezero je elipsastog oblika, a izduženo u pravcu sever jug. Najveća dubina doseže 285,7m, po čemu je ono jedno od najdubljih na Balkanu, ali i u Evropi. Jezero je protočno, jer prima veliki broj manjih pritoka, a iz njega ističe Crni Drim. Interesantno je da slivu Ohridskog jezera pripada i Prespansko, čije vode poniru, protiču kroz planinu Galičicu i javljaju se na obali Ohridskog jezera ili na njegovom dnu. Ohridsko jezero ima bogatu floru i faunu, sa dosta endemičnih vrsta. Posebnu vrednost daju mu riblje vrste, naročito pastrmka. U Ohridskom jezeru je i stanište *jegulje*, čija pojava i životni put su zbunjivali čoveka od antičkih dana do danas. Vekovima se nije znalo kako ona nastaje i nestaje, dok nije utvrđen njen životni put. Odrasle jegulje žive samo u jezerima koja su otokama povezana sa morima. Kada nastupi vreme razmnožavanja one odlaze u more, preciznije u Sargaško more naspram obala Floride i Kube, gde polažu ikru i ugibaju. Iz ikre se izlegu larve i brzo se preobrate u pljosnate providne jegulje, koje se, vođene instiktom, vraćaju u jezera gde su živeli njihovi roditelji. Ovde su boravili i širili pismenost *Kliment* i *Naum*, učenici Ćirila i Metodija. **Prespansko jezero** je na visini od 853m u istoimenoj kotlini, između planina Pelister, Bigla, Galičica, Ivan, Neredska, Baba i drugih. Prespansko jezero dobija vodu od stalnih i povremenih

vodotoka, ali i od padavina i podjezerskih izvora. Već je napomenuto da najveću količinu vode gubi kroz ponor Zavir, ali i isparavanjem. **Dojransko jezero** je takođe tektonsko i podeljeno je između Makedonije i Grčke. Na južnoj, grčkoj strani iz jezera ističe vodotok Golaja. Ribolov je značajna delatnost još od antičkog perioda, a važan je i danas. U jesen, kada krene glavna ribolovna sezona, delovi jezera se ograđuju sa tri strane i kada u ograđeni prostor uđe veća količina ribe, zatvara se i četvrta strana. Zatim se zatvorena površina deli na 5-6 manjih, a u njih se pustaju ptice, koje nagone ribu iz prve pregrade u sledeću, pa tako redom, dok se riba ne preseli u poslednji odeljak, gde sa čamcima prilaze ribari i mrežama vade ribu.

U Bosni i Hercegovini su interesatna planinska jezera. Među najinteresantnija spadaju **Malo i Veliko jezero** na donjem delu toka reke Plive. Između planina Čvrsnice i Vran, u gornjem delu sliva reke Doljanke (pritoka Neretve) je relativno prostrano i plitko **Blidinje jezero**. U kršovitoj Hercegovini bogatoj ponornicama, nekoliko je zanimljivih i slikovitih veštačkih jezera: *jezero Klinje, Bilečko jezero i jezero Gorica*. Uz granicu sa Srbijom su **Zvorničko i Perućачko jezero**. Peripanonsko-panonski prostor karakteriše veliki broj ribnjaka, ali i zamočvarenih površina. Najznačajniji jezerski i hidrografski objekat u Hrvatskoj predstavljaju **Plitvička jezera**. Ova jezera, nacionalni park, biser svetske zaštićene prirode, nalaze se na gornjem toku reke Korane, desne pritoke Kupe. Plitvička jezera čini grupa od 16 manjih stepeničasto poređanih, čistih i bistrih, jezerskih bazena, koji su povezani brzacima i vodopadima. Unutrašnjost Dalmacije obiluje kraškim oblicima, kraškim poljima, vrtačama, jamama. Neke vrtače su poslužile za formiranje jezerskih basena. Tako su, kod Imotskog, u vrtačama stenovitih strana formirana **Crveno i Modro jezero**. Hidrografsko bogatstvo Balkana upotpunjuje veliki broj vodotoka. Mnoge reke krase brojni brzaci, vodopadi i ujezereni delovi toka.

Neke od **reka** imaju nacionalni karakter, a druge prolaze kroz više država. Svakako da kao jednu od najvažnijih prvo treba pomenuti **Dunav**, veliki međunarodni plovni put, a na delu sektora Balkana je sa velikim hidroenergetskim potencijalom. Dunav pruža mogućnost za razvoj različitih vidova sportsko-rekreativnih aktivnosti, a posebnu vrednost i privlačnost na ovom prostoru daje mu sektor klisure Đerdap i delta. Reka **Sava**(945km) privlači svojim planinsko-kotlinskim gornjim tokom u Sloveniji, ali i brojnim meandrima i uz njih mrtvajama u srednjem i donjem toku, kroz Hrvatsku, BiH i Srbiju. Brojne desne pritoke Dunava i Save odvodnjavaju najveći deo Balkana i spajaju planinski i ravničarski prostor ovog poluostrva. Brojni meandri i mrtvaje uz **Veliku Moravu**, te kompozitne doline **Zapadne i Južne Morave** i veštačke akumulacije u njima, privlače pažnju posetilaca. Impresivna je dolina **Ibra** i brojni brzaci na ovoj reci. Za **Drinu** i njene pritoke često se kaže da poseduju najveći hidropotencijal na Balkanu. Vrednosti koje imaju kanjoni i klisure Drine, Tare (najdublji kanjon u Evropi), Pive, Lima, Uvca i drugih, jedinstvene su u Evropi. Krečnjačka građa Like i Dalmacije pogodovala je formiranju brojnih ponornica - Gacka, Lika, Ričica, Krbava i drugih, ali i prekrasnih *kanjona Zrmanje, Krke i Cetine*, sa brojnim, vrelima, brzacima, vodopadima i jezerima.

Pored izuzetnih vrednosti mora, jezera i reka, veliki turistički značaj na Balkanskom poluostrvu imaju i **termomineralne vode i brojni banjski kompleksi**. Sve termomineralne vode, po temperaturi se mogu podeliti na: hladne (do 20C), hipotermalne (između 20-34°C), homeotermalne (34°-38°C) i hipertermalne (preko 38°C - najtoplije Banjsko kod Strumice 75°C, Sijerinska 78°C, Jošanička 78°C, Vranjska 92°C). Među najpoznatije banje na Balkanu spadaju: u Srbiji: Vrnjačka, Bukovička, Koviljača, Mataruška, Soko banja, Niška, Vranjska; u Crnoj Gori - Igalo; u Makedoniji - Katlanovska, Kočanska, Debarska; u Grčkoj - Lutraki kod Korintskog kanala, banja na Samosu, Sila na Eubeji; u Bugarskoj -

Velinograd, Devin, Narčen; u Bosni i Hercegovini - Kozluk, Guber, Kiseljak (kod Sarajeva), Ilidža, Laktaši; u Hrvatskoj - Topusko, Istarske Toplice; u Sloveniji - Čateške i Dolenjske Toplice.

Biogeografske vrednosti - Vegetacija. Najveći značaj flore je u endemičnim vrstama i balkanskim flornim elementima koji su zadržali samo na Balkanskom poluostrvu ili u njegovoj blizini. Balkansko poluostrvo ističe se i kao prostor na kome se susreću četiri holarktička biogeografska područja: mediteransko, evrosibirsko-severnoameričko, iranoturansko i alpsko-visokonordijsko. Jadranska, jonska i egejska obala s ostrvima pripadaju sredozemnom području u užem smislu, značajnom po zimzelenoj, tvrdolisnatoj vegetaciji, koja samo u Grčkoj prodire dublje u unutrašnjost i penje se do većih visina. Na zimzelenu vegetaciju nadovezuje se, prema unutrašnjosti, submediteranska listopadna vegetacija kserofilnih šuma i šikara različitih hrastova, jasena i beloga graba. Prema Podunavlju menjaju se klimatske prilike, pa i vegetacija. Zbog smanjene količine padavina i većih temperaturnih ekstrema šume nestaju, ili rastu samo na vlažnijim mestima, a na suvim pristrancima razvijaju se stepske zajednice. Najveće površine iznad područja hrasta na poluostrvu zaprema pojas bukve i jele koji se proteže od Slovenije i Hrvatske, do istočnih obronaka Stare planine u Bugarskoj i do severnih planina Grčke. Kontinentalne planine imaju iznad pojasa šuma još pojas klekovine bora. Iznad pojasa klekovine na visokim planinama Crne Gore, Srbije, Bosne i Hercegovine, severne Albanije, Makedonije i Bugarske nalazi se poseban pojas planinske travne vegetacije. Pod uticajem čoveka nastale su u vegetaciji Balkanskog poluostrva velike promene. Potiskivanje šuma, posebno u sredozemnim krajevima, dovelo je do teških posledica. Na mnogim mestima nestala je prvobitna vegetacija, a tlo je erodirano, te je na površinu izbio goli kamen. Takođe pod uticajem čoveka, nastale su velike promene i u najvišim pojasevima, gde je on milenijumima potiskivao klekovinu i šumu da proširi planinske pašnjake. Uništavanje šuma viših pojaseva omogućilo je stvaranje bujica i razvoj erozivnog procesa. Kopneni svet Balkan je najbogatiji u Evropi. Iako je *životinjski svet* pokretljiv i često se meša, ipak se na Balkanu mogu izdvojiti tri regije: mediteranska, planinska i panonsko-vlaška. Lovno-ribolovni tereni Balkanskog poluostrva spadaju u najcenjenije u Evropi. Veliku vrednost imaju lovni tereni i u nizijskim i u planinskim prostorima. Srna i jeleni su veoma cenjena lovna divnjač, kao i divokoze, medvedi, vukovi, divlje svinje. Od niske divljači za lov su najinteresantniji zečevi, fazani, jarebice, prepelice i razne ptice močvarice.

Istorijsko-kulturni i etnografski elementi. Povoljan položaj i prirodne pogodnosti omogućili su verovatno i precima čoveka da nasele ovo poluostrvo, kao i značajan deo Evrope, možda pre 25.000 godina - lokalitet Petralona uz jugozapadni obod Solunskog zaliva. Pouzdani su tragovi življenja lovačkih skupina na Balkanu pre 20000-30000 godina, koje su ovde u još većem broju krajem *paleolita* (nalazišta *Jerinino brdo kod Kragujevca*, *Risovača kod Aranđelovca*). Jedna od najrazvijenih u Evropi iz tog perioda je kultura *Lepenskog vira*, koja se razvijala u Đerdapu 6700-5500.p.n.e. Uz Lepenski vir poznata nalazišta iz mezolita i neolita su: Vinča kod Beograda, Butmir kod Sarajeva, Crvena stijena kod Nikšića, Smilčić kod Zadra, Argisa kod Larise u Grčkoj, Karanovo kod Stare Zagore u Bugarskoj itd. U trećem i drugom milenijumu pre rođenja Hrista, na Balkan provaljuju indoevropski narodi Tračani, Iliri, Grci, koji potiskuju i asimiluju praindоеvropsko stanovništvo, Pelazge i dr. Snažno se razvija predhelenska Kritsko-Mikenska civilizacija. Ova civilizacija je bila osnov razvoja Helenske civilizacije, koju je kasnije nasledilo Rimsko carstvo. Prostorima Balkana, tokom Velike seobe naroda (V-VII vek) prošli su brojni narodi, bilo da su stizali preko Male Azije ili da su dolazili preko Vlaške i Panonske nizije iz Evrope. Zatim, skoro jedan milenijum na Balkanu je širila

snažan uticaj Vizantija, a u istočni deo u VII veku stižu Bugari, narod iz tatarske skupine, koji je slaveniziran. Nekoliko vekova značajan uticaj na deo Balkana ima i Ugarska i Austrija, odnosno Austro-Ugarske. Provalom Turaka iz Male Azije, skoro celo poluostrvo potpada pod istočnjačko-islamske kulturne uticaje, što je snažno delovalo na etnogenezu balkanske populacije i na jačanje sukoba na ovom prostoru. Ponovo geografski položaj Balkana ima presudnu ulogu u evropskoj diplomatiji i strategiji velikih evropskih sila ostaje aktuelno sve do kraja Drugog svetskog rata ("Istočno pitanje"), ali na žalost aktivira se krajem XX i početkom XXI veka. Sve je to uticalo na pomeranja (migracije), na mešanje populacija, na religiozne deobe i u krajnjem ishodištu, sve se to odrazilo na veliko etničko šarenilo na Balkanu i na etnogenezu naroda toga prostora. Takav etnički amalgam reflektovao se opet na kulturne krugove, tako da Balkan pruža sliku grčko-vizantijske pravoslavne, tursko-istočnjačke i zapadno-katoličke kulture koje su do te mere izukrštane da im je teško povući jasne granice. U tom pogledu Balkansko poluostrvo je jedinstven primer u Evropi. Sve to naglašavamo zbog toga što je amalgam balkansko-slovenske, islamsko-orijentalne, srednjoevropske i zapadnoevropske kulture na Balkanu svojevrsni fundament za turističko valorizovanje balkanskog prostora. Primera radi, nigde na teritoriji Evrope ne nalazimo tako vidljive tragove islamske civilizacije kao u pojedinim delovima Balkanskog poluostrva. Očigledno je reč o ambijentu koji se može uspešno turistički valorizovati. Isto je i sa jadransko-sredozemnim ambijentom sa visokim kućama od kamena i uskim ulicama. Na egejsko-grčkim obalama nailazimo na sličnosti, ali i razlike, u odnosu na jadransko-sredozemni prostor. Ovim elementima kulture Balkanskog poluostrva treba dodati bogati raznovrsni folklor. Njegova raznovrsnost proizilazi iz raznolike etničke strukture. I pored svega rečenog, o turističkim vrednostima Balkanskog poluostrva, ostaje činjenica da je turizam kao delatnost na ovom prostoru novijeg datuma. Balkanske zemlje su svesne komplementarnih maritimnih, planinskih i termomineralnih turističkih vrednosti svoga geografskog prostora, pa su u drugoj polovini XX veka učinile dosta na razvoju turizma. Čini se da tek dolazi vreme intezivnog turističkog aktiviranja balkanskih zemalja, odnosno njihovih turističkih regija (što pokazuje primer Hrvatske na početku XXI veka), mada se već sada među njima primećuju razlike u stepenu turističkog aktiviranja njihovih prostorno-ambijentalnih i kulturno-istorijskih resursa.^{57 58 59 60}

2.5.1. SLOVENIJA I SLOVENAČKO PRIMORJE

Republika Slovenija je primorska i podalpska država na jugu Srednje Evrope, koja se na zapadu graniči sa Italijom, na severu s Austrijom, na severoistoku s Mađarskom, na istoku i jugu s Hrvatskom, a na jugozapadu, u Piranskom zalivu, ima izlaz na Jadransko more. Četiri glavna evropska geografska regiona se nalaze u Sloveniji: Alpi, Dinaridi, Panonska nizija i Sredozemlje. Najviša tačka Slovenije je Triglav (2.864m), prosečna nadmorska visina je 557m. Oko jedne polovine države je prekriveno šumom što čini Sloveniju trećom najpošumljenijom državom u Evropi, odmah iza Finske i Švedske. Brojni su pašnjaci, livade i bašte, voćnjaci i vinogradi. Klima Slovenije je mediteranska na obali,

⁵⁷ Novaković-Kostić R., "Nacionalna turistička geografija", VPTŠ, MHTSPS, project No.544543-TEMPUS-1-2013-1-RS-TEMPUS-JPCR, Užice, 2015, ISBN 978-86-83573-60-8,

⁵⁸Novaković-Kostić R., "Turističke regije sveta", VPTŠ, Užice, 2011, ISBN 978-86-913561-1-8, COBISS.SR-ID 183899404, str 69-75

⁵⁹<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/>

⁶⁰<http://www.balkanology.com/>

alpska na planinama, kontinentalna sa blagim letima i hladnim zimama na visoravnima i dolinama na istoku. Prosečne temperature su od -2°C u januaru do 21°C u julu. Prosečne padavine su 1.000mm na obali, do čak 3.500mm na Alpima, 800mm na jugoistoku i 1.400mm u središnjoj Sloveniji. Slovenija je jedina zemlja u Evropi koja ima i izlaz na more i panonsku nizinu i alpski prostor, te zbog toga ima velik potencijal za sve vrste turizma. Prelepi planinski pejzaži, nestvarno zelene doline reka, lednička jezera okružena srednjevekovnim zamkovima i brdima posutim vinovom lozom, kristalno čista obala, sa ribarskim selima u italijanskom stilu i naseljima kao što su Piran i Portorož omogućavaju Sloveniji mnoštvo mogućnosti za kupanje, skijanje, biciklizam, planinarenje, kampovanje, rafting i paraglajding. Najpoznatija turistička mesta Slovenije su:

Bled - Nalazi se u blizini granice sa Austrijom, jedno je od najživopisnijih mesta u Sloveniji i odlično mesto za posetu prekrasnim pejzažima, alpskom jezeru i šumama. U blizini se nalazi i *nacionalni park Triglav*, gde turisti mogu da planinaren. Sa pogledom na slikovito *Bledsko jezero*, *zamak Bled* je možda jedan od najšarmantnijih dvoraca u Evropi. Unutrašnjost zamka ima mnogo zanimljivih srednjevekovnih eksponata, a sa terase dvorca je divan pogled na jezero. Jezero Bled je idealna destinacija za vožnju brodom duž jezera i izlete do ostrva u sredini jezera. Bled je poznat po svom prelepom ambijentu među planinama i šumama i dugo je omiljena stanica bogatih i slavni.

Maribor je na severozapadnom kraju zemlje, samo nekoliko kilometara od granice sa Austrijom. To je jedan od najvećih gradova u Sloveniji i popularna destinacija za izlet iz Ljubljane. Ima mnogo crkava i trgova, kao i mnoge zanimljive zgrade i spomenike koji mogu da se istraže peške.

Piran je primorski grad sa pogledom na Jadran i popularno je mesto za odmor na plaži ikupanje u kristalno bistrim vodama. Sam grad nudi posete mnogim muzejima i uživanje u šetnji kaldrmisanim i uskim ulicama Starog grada.

Postojnska jama je najposećenija pećina u celoj Evropi. Predstavlja sistem od 20km prolaza, galerija i komora. Ova karakteristična kraška pećina, odlikuje se stotinama stalagmita, stalaktita i kalcitskih formacija u različitim oblicima i bojama. Obilazak počinje vozom kroz pećinske prolaze do koncertne dvorane koja može da primi i 10.000 ljudi. Obilazak traje oko sat i po. Temperatura u pećini je od 8-10 stepeni. Postojnska jama je najpoznatija po biološkoj vrsti podzemnog sveta, čovečijoj ribici.

Predjama zamak je smešten na oštroj litici ispred pećine, samo 9km udaljen od Postojne i ima jedan od najdramatičnijih položaja. Iako je zamak podignut 1202. onaj koji turisti vide danas datira iz XVI veka. Osam soba u zamku sadrži malo toga – slike u ulju, oružje, pietà iz XV veka – ali dvorac u svom sastavu ima i pokretni most nad divljom rekom, rupe u tavanici ulazne kule za polivanje uljeza ključalim uljem, veoma vlažnu tamnicu, kovčeg pun blaga iz XVI veka (iskopan u podrumu 1991.) i na vrhu mesto za skrivanje. Pećinu ispod Predjama zamka čini mreža (6km) galerija raspoređenih u četiri nivoa. Veći deo je otvoren samo za speleologe, a posetioci mogu videti oko 900m. Za duže ture mora se unapred dogovoriti. Erazmo Jamski je upravljao Predjamskim gradom u kome se nalazi zamak. Bio je baron razbojnik iz XV veka, koji je kao Robin Hud presretao putnike u dubokoj šumi, krao plen i davao ga siromašnima. Njegovi napadi su toliko uznemiravali njegove susede da je u jesen 1484. austrijska vojska pod vodstvom Gašpara Ravbara, guvernera Trsta, napala zamak. Međutim, zamak je bio neosvojiv mesecima. Na kraju je Gašpar rešio da potkupi Erazmovog slugu. U sastavu Predjama, izdvojena je mala građevina nad provalijom u kojoj se nalazio toalet. Jedne noći, kada je Erazmo otišao do toaleta, sluga je dao znak i Gašpar je otvorio vatru iz topova, čijim je projektilima razneo i toalet i Erazma u njemu.

Kranjska Gora, 40km severozapadno od Bleda, u dolini *Save Dolinke*, najveće je i najopremljenije skijalište u zemlji. Dolina *Save Dolinke* razdvaja *Karavanke gorski lanac* od *Julijskih Alpa*. To je vekovima važna komercijalna ruta između Gorenjske i Koruške. Kranjska Gora je bila samo malo dolinsko naselje zvano Borovška Vas sve do kraja XIX veka, kada su zaljubljenici u skijanje počeli da dolaze ovde. *Planica*, kolevka skijaških skokova, pomogla je da se grad smesti na svetsku mapu. Kranjska Gora je u svom najboljem izdanju pod snežnim pokrivačem, ali njena okolina je divna za turističko istraživanje i u toplijim mesecima.

Koper je mesto za istraživanje antičke Slovenije. Možeda se poseti gradski toranj iz 1480., Pretorska palata smeštena na Titovom trgu, katedrala iz XV veka i mnoge druge znamenitosti.

Bohinj je veće i slabije razvijeno glacijalno jezero i divno je mesto za odmor. Za razliku od Bleda, nema romantično malo ostrvo ili dvorac na stenovitom grebenu. Ali ima Triglav koji se vidi sa jezera po vedrom danu. Bohinj leži unutar granica *nacionalnog parka Triglav* i ima prirodna prostranstva koja se ne mogu naći na Bledu. Ima i nekoliko muzeja i istorijskih crkava, a od aktivnosti tu su kajakaštvo i planinski biciklizam.

Ptuj, jedan od najstarijih gradova u Sloveniji, što se istorijskog značaja tiče, jednak je Ljubljani. Srednjevekovno jezgro Ptuja, sa palatama, muzejima, manastirima i crkvama, može se lako videti u jednom danu.

LJUBLJANA je grad raznih evropskih stilova. Sa dvorcem na vrhu brda, krivudavom smaragdno zelenom rekam Ljubljanicom i okolnim selima u brdovitim šumama, Ljubljana nudi veliki izbor vodenih parkova i sportskih arena (kuglanje, bazene, 3D bioskopski kompleks, pa čak i zoološki vrt). Ljubitelji kulture mogu da uživaju u nizu gradskih muzeja, koji obuhvataju sve, od arheologije i arhitekture do moderne umetnosti i prirodne istorije. Može da se obide: *Stari grad*; *Ljubljanski dvorac* (sa kula se pruža spektakularan pogled na grad i planine u pozadini); *Nacionalna galerija* (dela slovenačkih majstora poput Grohara, Jakopiča i Ažbe); *Metelkova mesto* (umetnička i boemska stranu života Ljubljane sa umetničkim ateljeima, noćnim klubovima i barovima); *Park Tivoli*; *Vodeni park Atlantis* (veliki broj bazena i tobogana, sauna, kafića u bazenu i restorana); *Trg Prešern* (nastao je iz srednjevekovnog raskršća ispred gradskih kapija, a danas je pešačka zona i glavno sastajalište u Ljubljani. Na istočnoj strani trga je spomenik France Prešerenu, najvećem slovenačkom pesniku, po kome je trg i dobio ime. Projektovani su ga Maks Fabiani i Ivan Zajec 1905.); *Trnovo* - "Trnovo, mesto mizernog imena", kako je Prešeren jednom napisao o ovom atraktivnom ljubljanskom predgrađu. Može se pretpostaviti da je uzrok ovoj izjavi bila neuzvraćena ljubav Primičeve Julije, koju je ovde upoznao 1833. U Trnovu se ističe velika Trnovska crkva - neoromanska crkva Svetog Jovana Krstitelja sagrađena 1855., ali radikalno izmenjena nakon zemljotresa 1895. Naspram crkve je Plečnik dizajnirao Trnovo most, završen 1932 godine.^{61 62}

2.5.2. HRVATSKA I HRVATSKO PRIMORJE

Hrvatska sa 1.778km dugom obalom i preko 1.000 ostrva (47 naseljena) i blagom mediteranskom klimom, jedna je od vodećih turističkih destinacija u Evropi. Pored mora i sunca turistima nudi i istorijske gradove, okružene zidinama, poput Dubrovnika, Splita i Trogira (na listi UNESCO), Hvar i Korčulu na dalmatinskim ostrvima, autentične hotele iz

⁶¹<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/slovenia/>

⁶²<http://www.slovenia.si/visit/>

doba bečke secesije u Opatiji, posetu Eufrazijevoj bazilici u Poreču sa zlatnim vizantijskim mozaikom i rimskoj Areni u Puli. I mediteranska kuhinja sa svežim plodovima mora daje svoj doprinos turističkoj ponudi tako da turisti u Hrvatskoj imaju pravi odmor. Ako se zađe u unutrašnjost Hrvatske, turiste u Istri očekuju srednjevekovni utvrđeni gradovi, kao što su Motovun i Gornjan, kvalitetna lokalna vina i sofisticirana italijanska kuhinja poznata po crnim i belim tartufima. Nasuprot tome, glavni grad Zagreb, od arhitekture do gastronomske ponude, odražava vekovnu povezanost sa Austro-Ugarskom. Polazna je tačka za obilazak istorijskih zankova i vinograda u Zagorju. Hrvatska za avanturiste nudi nepristupačne planine nacionalnog parka severnog Velebita, raj su za duge šetnje i planinarenje, a dolina Cetine je idealno mesto za splavarenje brzacima. I Jadransko more nudi idealne uslove za jedrenje, ronjenje i ostale sportove na vodi. Oni koji su u potrazi za mirnijim odmorom, mogu uživati u suncu na poznatim plažama Zlatni rat u Bolu na Braču, plažama Hvara ili širokoj šljunkovitoj plaži Baške na Krku. Hrvatska je jedna od top turističkih destinacija Evrope. Očuvana priroda je u nacionalnim parkovima: Plitvička jezera, Brioni, Kornati, Krka, Mljet, Paklenica, Risnjak i Severni Velebit. Na listi svetske baštine UNESCO nalaze se Plitvička jezera, Dioklecijanova palata, Gradsko jezgro Dubrovnika, Eufrazijeva bazilika, Gradsko jezgro Trogira, Šibenska katedrala I Starogradsko polje na Hvaru. Ono što se preporučuje turistima da obavezno posete u Hrvatskoj su:

Eufrazijeva bazilika - najveća atrakcija Poreča iz VI veka, 2.000 godina starog grada u Istri. To je jedan od najboljih primera ranog vizantijskog graditeljstva u mediteranskom regionu. U najvećem delu bazilika je zadržala svoj prvobitni oblik, mada su požar i zemljotres izmenile nekoliko detalja. Ova bazilika izgrađena je na mestu starije bazilike u periodu episkopa Eufrazija. Mozaik na zidovima uradili su vizantijski majstori, a podni mozaik lokalni stručnjaci.

Ostrvo Mljet - jedno je od većih ostrva južne Dalmacije. Sa 72% ostrva pod šumom, poljima, vinogradima i malim selima, Mljet je savršeno mesto za opuštanje. Ostrvo sadrži dva slana jezera, Veliko i Malo jezero, koja se nalaze na zapadnom kraju ostrva. U središtu Velikog jezera je malo ostrvo sa starim benediktinskim manastirom.

Dioklecijanova palata se nalazi u Splitu, a sagrađena je od strane rimskog cara Dioklecijana. Živeo je u svojoj palati tokom penzije i brinuo se o svojim baštama sa povrćem. Nakon što su Rimljani napustili to područje, palata je ostala prazna nekoliko vekova. U VII veku meštani su se sakrili u utvrđenje dvora da bi pobjegli od najezde Varvara. Od tada je palata naseljena stanovnicima, koji ovde imaju svoje domove i poslove. Danas su ovde, unutar zidina, muzeji, crkva sv.Đuje, restorani, ekskluzivne prodavnice, domovi.⁶³

Nacionalni park Brioni nalazi se samo 6km od Pule, zapadno od istarske obale. U njemu je Josip Broz Tito imao svoju rezidenciju i dugo godina je bilo zatvoreno za javnost i turističke posete. Postoje dva glavna ostrva i 12 ostrvaca, ali samo najveće ostrvo Veliki Brion može biti posećeno. Ovo je izuzetno lepo ostrvo sa borovima i maslinjacima, okruženo morem. Na ostrvu se može iznajmiti bicikl ili vozilo za golf i lutati okolo. Ali, najbolji način da se obiđe ostrvo je sa organizovanom turom koja polazi iz Fažane, ai brojni brodovi prevoze u toku dana od kopna do ostrva. Ovo je i odlično mesto za ronjenje. U nacionalnom parku Brioni možete videti Titov muzej sa fotografijama i suvenirima iz vremena bivšeg jugoslovenskog lidera, Titov kadilak u kome je pokušao da zavede Đinu Lolobriđidu, bivši kamenolom, a danas lep i miran prostor, drvo masline staro oko 3.000

⁶³<http://www.pilotguides.com/articles/who-was-diocletian/>

godina, crkvu Sv. Marije iz XIII veka, rimske ruševine, safari park za zebra i slonom koje je Tito dobio na poklon, itd.

Amfiteatar u Puli je šesta po veličini preživela rimska arena i jedan od najbolje očuvanih rimskih spomenika u Hrvatskoj. Arena je bila izgrađena oko I veka nove ere i mogla je da primi preko 26.000 gledalaca. U XV veku iz amfiteatra uzeto je mnogo kamenja za izgradnju kuća i drugih objekata u okolini Pule, ali srećom ta praksa je prestala pre nego što je cela struktura uništena. Danas je jedna od najpopularnijih atrakcija Hrvatske i koristi se za razne festivale i nastupe tokom letnjih meseci.

Korčula je šesto po veličini ostrvo Hrvatske i odvojena je od kopna uskim moreuzom. Ostrvska prestonica se takođe naziva Korčula. Poznat i kao "Mali Dubrovnik", ovaj drevni grad sa svojom jedinstvenom arhitekturom, spada u najlepše gradove hrvatskog primorja. Jedna od glavnih atrakcija je rodna kuća Marka Pola. Najveća i najlepša zgrada na Korčuli je katedrala Sv. Marka, sagrađena u gotsko-renesansnom stilu. Izgradnja katedrale završena je u XV veku.⁶⁴

Rovinj je jedan od najživopisnijih gradova na Jadranu. Uz pastelne boje njegovih kuća grupisanih u strmim krivudavim ulicama, odlično je mesto za lutanje i turističko razgledanje. Rovinj je i dalje aktivna ribarska luka i posetioci mogu uzeti čamac do ostrva u blizini. Prostor oko Rovinja je opisan kao "predeo iz snova", zbog netaknute lepote obale i njenih šuma.

Ostrvo Hvar i posebno grad Hvar jedne su od najpopularnijih atrakcija u Hrvatskoj. Maslinjaci, voćnjaci i polja lavande čine veliki deo poljoprivrednog pejzaža. Grad Hvar, smešten u živopisnom prirodnom zalivu sa Paklinskim ostrvima koja ga štite na jugu, popularna je luka za jahte koje jedre po Jadranu, posebno u letnjim mesecima. Stari grad, najstarije selo na ostrvu i Jelsa, kao i manja sela smeštena u prelepom ambijentu, veoma su interesantni za posetu. Hvarske plaže od sitnog zlatnog peska su najlepše na Jadranu.^{65 66}

Plitvička jezera se smatraju jednim od najlepših prirodnih destinacija u Evropi. Zbog svoje prirodne lepote i značaja, ovaj sistem od 16 međusobno povezanih jezera i veliki šumski kompleks oko njih, izdvojili su se kao nacionalni park 1949. Plitvička jezera poznata su po svojim jedinstvenim bojama, uključujući azurno plavu nijansu, zelenu, plavu i sivu. Oblast oko jezera je dom izuzetno velikom broju životinjskih vrsta i ptica. Retka fauna, kao što su evropski mrki medved, vuk, orao, sova i ris mogu se naći ovde, zajedno sa mnogim drugim vrstama.

Dubrovnik sa nadimkom "Biser Jadrana", jedan je od najznačajnijih turističkih atrakcija u Hrvatskoj. Utvrđeni grad sagrađen je za pomorsku trgovinu. U srednjem veku postao je jedini grad-država na Jadranu, koji je parirao Veneciji i postigao izuzetan nivo razvoja tokom XV i XVI veka. Dubrovnik je na listi svetske kulturne baštine, sačinjen od stare srednjevekovne arhitekture i skulptorskih detalja, sa crkvama, muzejima, fontanom i čuvenim zidom 2km koji okružuju stari grad. Znamenitosti Dubrovnika su: Tvrđava sv. Ivan iz 14. Veka u kome su Pomorski i Etnografski muzej, akvarijum; tvrđava Lovrijenac, tvrđava Revelin, kula Minčeta iz 15 veka, spomenik i crkva sv. Vlaha zaštitnika grada, Onorfijeva česma, samostan sv. Klare, Franjevački samostan, Pijaca, crkva sv. Spasa, palata Sponza, Orlandov stub, Knežev dvor, Stradun.

ZAGREB je nastao iz dva rivalska srednjevekovna naselja na susednim brdima, biskupskog Kaptola i građanskog Gradeca, mestom današnjeg Sabora ili hrvatskog

⁶⁴<http://www.pilotguides.com/articles/sailing-the-croatian-coast/>

⁶⁵<http://www.pilotguides.com/articles/croatias-naturist-beaches/>

⁶⁶<http://www.pilotguides.com/articles/chilled-out-partying-in-hvar/>

parlamenta, kao i čuvene katedrale. Lagano razgledanje može da uključi i izlet oko nacionalnih institucija kaldrmisanim ulicama Gornjeg grada, pre spuštanja na drugu stranu glavnog trga oko zelenih pejzaža i mreže ulica više poslovnog Donjeg grada. Ovi najstariji i najveći turistički delovi grada su postavljeni severno od Save i najvećim delom reka ne igra veliku ulogu u urbanoj dinamici grada. Preko nje, u nekada zapuštenom Novom Zagrebu, sada se nalaze novi Muzej savremene umetnosti, glavna karakteristika kulturnog pejzaža. Mnoštvo muzeja kao što je Mimara, šarmantna stara četvrt, brojni zeleni parkovi i botaničke bašte i živ noćni život Zagreba, čine ovaj grad idealnom destinacijom za odmor. Gornji grad je srednjevekovno jezgro u Zagrebu. Razvijen je od dva odvojena grada, biskupskog Kaptola i Gradeca - slobodnog grada u kome su živeli trgovci i zanatlije. Gradovi su se spojili 1770., kako bi formirali severni deo istorijskog Zagreba. Glavna atrakcija Gornjeg grada je skver oko crkve Svetog Marka, glavne crkve Starog Zagreba. Hrvatsko narodno pozorište sa najizraženijom fasadom u Zagrebu odmah privlači pažnju posetilaca. Ovaj istorijski objekat iz 1840., video je na svojoj sceni dela Franca Lista, ser Lorenza Olivijea i Hose Karerasa. Zagrebačka katedrala počela je da se gradi u XI veku, sa brojnim dodacima i restauracijama do danas. Unutrašnjost je impresivna kao i eksterijer, sa mnogim lepim ukrasima. Medvednica sa vrhom od 1.033m je fizičko obeležje severno od Zagreba i u blizini istorijskog regiona poznatog kao Zagorje. Idealna je destinacija za trke Svetskog kupa u slalomu, rekreaciju sa idiličnim pejzažom ili mirno bekstvo u prirodu. Crkva Svetog Marka, izgrađena u romansko-gotskom stilu, datira iz XIII veka i predstavlja jedno od najupečatljivijih obeležja u Zagrebu, od čuvenog gradskog grba na krovu, pa do neprocenjivih skulptorskih radova na južnom portalu. Muzej savremene umetnosti je najprogresivniji i najmoderniji deo arhitekture u glavnom gradu Hrvatske. Muzej je relativni novajlija na kulturnoj sceni Zagreba (otvoren 2007), ali je već dobio međunarodne pohvale, kako za ukupan dizajn tako i za veliku posećenost. Muzej Mimara je najveća atrakcija u Zagrebu. Muzej umetnosti je značajno zdanje iz XIX veka, koje sadrži radove umetnika poput Rubensa, Van Dajka, Goje, Renoara, Dega i Delakroa. Muzejska stalna postavka pokriva umetnost od praistorije do XX veka. Kamena kapija Gradec, jedini originalni deo srednjevekovnog utvrđenja koji je opstao u Zagrebu do današnjih dana. Gradec kamena kapija je važna turistička atrakcija koja se vide na putu ka drugim delovima starog grada. Trg Bana Jelačića je Centralni trg u Zagrebu i ima sve u tipičnom evropskom maniru. Užurban, puno meštana, mesta za obilazak i najbolje od svega, nema saobraćaja. U gradu se nalazi još od XVII veka i definitivno je najpopularnije mesto u prestonici.^{67 68}

2.5.3. CRNA GORA I CRNOGORSKO PRIMORJE

Crna Gora je dragulj Mediterana. Njen reljef čini najstenovitiji teren u celoj Evropi; planinski venci koji su formirani tokom poslednjeg perioda glacijacije. U Crnoj Gori se nalazi najdublji kanjon u Evropi, *kanjon reke Tare*, koji je posle kanjona reke Kolorado drugi u svetu. Tara je poznata po svojim brzacima i raftingu sa gumenim čamcima. *Skadarsko jezero* je najveće jezero na Balkanu i povezano je sa Jadranskim morem *rekom Bojanom*. Crnogorski deo jezera je proglašen za nacionalni park 1983. godine. Jezero je takođe raj za ptice, gde je zabeleženo nekih 264 vrsta. Bilo je mnogo manastira podignutih za vreme dinastije Balšića na ostrvima Starčevu, Beška i Moračnik. Najstarija crkva na

⁶⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/croatia/>

⁶⁸<http://croatia.hr/en-GB>

ostrvu Starčevo je crkva Uspenja presvete Bogorodice, izgrađena između 1376. i 1378. godine. Crna Gora se može pohvaliti i čuvenim *manastirom Ostrog*, koga je osnovao Vasilije Jovanović u XVII veku. Ostrog je jedno od najsvetijih mesta u celoj Crnoj Gori, a ljudi iz celog sveta, posebno tokom letnjih meseci, dolaze da posete ovo prelepo mesto. Kada je primorje u pitanju, u zalivu Risan, nalaze se *ostrva Sveti Đorđe i Gospa od Škrpjela*. Ovde se nalaze neprocenjivi verski predmeti i relikvije. Ostrvo Gospa od Škrpjela je nastalo tako što su ljudi počeli da gomilaju delove olupina i kamenje na greben. Ovo se pretvorilo u godišnju tradiciju (svakog 22. jula), kada su brodovi puni stena išli do ostrva i stene odlagali na obalu. Mala kapela na ostrvu izgrađena je 1945. kada su po priči, ribolovci iz Perasta pronašli relikv Device Marije, koji je navodno izlečio jednog od njih. Na ostrvu se takođe nalazi jedna od najvrednijih verskih tapiserija u Mediteranu, koja je rađena dvadeset pet godina. Sve u svemu, turisti mogu da uživaju na jednoj od 117 plaža duž jadranske obale, da lutaju kroz stare gradove u Budvi, Kotoru i Baru, popnu se na neki od vrhova nacionalnog parka Durmitor, splavare niz najdublji kanjon Evrope, istraže evropsku poslednju prašumu ili uplove u najjužniji fjord kontinenta. Glavni grad je Podgorica. Obala ima mediteransku klimu sa hladnim zimama i kratkim i dugim suvim letima. U unutrašnjosti, zime su duže i hladnije, a leta kraća i toplija, dok planinski regioni imaju hladne snežne zime i topla leta. Turističke vrednosti su:

Nacionalni park Durmitor, predeo koji oduzima dah, pun je glečera i ispresecan rekama i podzemnim tokovima. Duž kanjona Tare, koji je najdublji u Evropi, gusta borova šuma smenjuje se sa bistrim jezerima i čitavim spektrom staništa endemske flore. Ujedno je i drugi najduži kanjon na svetu. Kanjon Tare dugačak je 82km, a njen najdublji deo iznosi 1.300m. Nacionalni park ima prelepe pejzaže i jedinstvenu prirodu. Durmitorski masiv ima oko 18 jezera, 5 kanjona, 27 vrhova iznad 2.200m, 48 vrhova iznad 2.000m, 748 izvora pijaće vode, šume stare preko 500 godina, 2.000km obeleženih staza za pešačenje i staze za penjanje. Turistički objekti skoncentrisani su oko grada *Žabljaka*. Tokom zime, glavne aktivnosti na Durmitoru su skijanje i snoubording. Tokom leta je popularno planinarenje i rekreativni turizam. Ono što privlači veliki broj turista na Durmitor jeste 18 ledničkih jezera, od kojih je najpoznatije *Crno jezero*.

Manastir Ostrog- Manastir Srpske pravoslavne crkve, posvećen Svetom Vasiliju Ostroškom, najviše je posećena destinacija u Crnoj Gori, sa hiljadama poklonika koji dolaze ovde svake godine da se mole nad ostacima Svetog Vasilija za dobro zdravlje i ublažavanje njihove patnje. Ljudi dolaze da se dive njegovoj zaista neverovatnoj konstrukciji, kao i da uživaju u nezaboravnom prizoru na Bjelopavličku ravnici. Postavljen bukvalno u ogromnoj steni planine Ostroška greda, manastir ima gotovo vertikalnu pozadinu oštih litica, a način na koji je objekat ugrađen u ovaj robusni teren je pravo čudo arhitekture. Čak i oni posetioци koji nisu religiozni, opčinjeni su njegovom jedinstvenom lepotom.

Lovćen je za Crnogorce sveto mesto sa koga se pruža izuzetan pogled na Kotorski zaliv, obalu i njene tirkizne vode. Na vrhu ovih stenovitih planina nalazi se *Njegošev mauzolej*.

Skadarsko jezero proglašeno je za nacionalni park 1983. a samo jezero je najveće na Balkanu, oivičeno planinama, močvarama i prostranstvima lokvanja. Takođe je čuveno po velikom broju vrsta ptica. Turisti mogu da se ukrcaju na brod i razgledaju ostrva, močvarne obale obrasle širokim pojasom trske, koje su dom pticama ibis, pelikanima i svakojakim patkama. Trebalo bi napomenuti da je ovo jedino stanište pelikana u Evropi. Takođe, Skadarsko jezero ima dosta istorijskih i kulturnih baština, a neke od njih su i *tvrđava Lesandro*, koja se nalazi na steni usred jezera i *tvrđava Grmozur*.

Slikoviti **Kotor** sa svojim utvrđenim gradom leži na čelu najdubljeg fjorda južne Evrope. Jedan je od najstarijih i najpoznatijih crnogorskih gradova. Ovaj primorski grad nalazi se u veoma izolovanom delu Kotorskog zaliva, u podnožju planine Lovćen. Kotor je tipična mediteranska destinacija sa starim uskim ulicama, romantičnim barovima i restoranima, malim prodavnicama, antičkim spomenicima, crkvama i slikovitim zgradama. Poznati pesnici i pisci koristili su lepotu bokokotorskog zaliva kao inspiraciju za svoje radove. Proglašen za UNESCO-vu svetsku prirodnu i istorijsku baštinu, Kotor je postao poznata destinacija za jedrenje širom sveta. *Stari Grad*, smešten u zavetrini planine, čini lavirint kaldrmisanih uličica koje povezuju male trgove, na kojima se nalaze drevne crkve i bivše aristokratske vile. Stari grad jedan je od najbolje očuvanih srednjovekovnih gradova na Jadranu.

Perast je mali interesantan grad, pravi dragulj Kotora. Nekada ribarsko selo, Perast je danas jedna od najpopularnijih destinacija u Crnoj Gori. Pored izuzetnog arhitektonskog stila, očarava posetioce svojom palatom, crkvama, Pomorskim muzejom i privatnim dokovima i brojnim turističkim sadržajima.

Herceg Novi napravljen je kao lavirint uličica i malih trgova sa crkvama i citadelom, a podeljen je u dva dela. Gornji nivo, sa kaldrmisanim ulicama i brojnim barovima i restoranima i donji deo, blizu luke i njenih brodova, sa plažom i živim barovima. U Herceg Novom se održava i čuveni trodnevni muzički festival "Sunčane skale" u drugoj nedelji jula.

Budva - Jedna od najbolje čuvanih tajni evropskih turističkih destinacija je sigurno budvanska rivijera, sa pojasom od 35km jadranske obale koja okružuje grad Budvu na zapadnoj obali Crne Gore. Za većinu ljudi, Crna Gora odmah ne pada na pamet kada se razmatra idealna destinacija za odmor na plaži u Evropi - ali za one koji znaju, ona pruža savršen ambijent za odmor ispunjen suncem. Budvanska rivijera je srce turističke privrede Crne Gore, koja je privukla 300.000 posetilaca u 2010. godini, ali ova brojka samo raste. Njene spektakularne razučene obale, zalivi, uvale, pećine, mala ostrva i više od dvadeset plaža - da ne pominjemo bogat noćni život i mnogo sofisticiranih restorana i kafića, definitivno nude mogućnost za nezaboravan odmor. Ističu se peščana *plaža Jaz*, zatim *plaža Mogren*, *Miločer* i *plaža Bečići*. Preporuka turistima je da obavezno posete *Stari grad* u Budvi.

Sv. Stefan - Primorski grad koji se razvio u najekskluzivniju destinaciju Crne Gore. Ovu ekskluzivnu destinaciju karakterišu slikoviti crveni krovovi i neke od najboljih plaža na Balkanu. Ostrvo Sveti Stefan povezano je sa kopnom zemljouzom. Od XV veka bio je ribarsko selo, ali je 1950-ih postao luksuzno letovalište. Zgrade su zadržale isti spoljašnji izgled, tako da mesto još uvek izgleda staromodno. Divne peščane plaže i prijatna voda čine ovo mesto idealnom destinacijom za porodice sa decom. Na ostrvu se nalaze tri manje crkve, a jedna od njih je Sveti Stefan, po kome je ovo ostrvo i dobilo ime. Od većih gradova, Budva je u blizini.

Stari Bar i ostaci Starog Bara predstavljaju fascinantno arheološko nalazište, koje se nalazi u prelepom prirodnom okruženju. Smešten u senci veoma visoke *planine Rumije*, ruševine Starog Bara savršeno se uklapaju u ovaj neravan teren, dajući posetiocima redak osećaj da su "otkrili" nešto kada stignu. Same ruševine imaju izuzetnu kulturnu istoriju, pošto su naseljavane različitim civilizacijama od 800.p.n.e. U jednom trenutku rimsko naselje, zatim vizantijsko, onda tursko, pre nego što je vraćeno Crnogorcima 1878. ruševine Starog Bara pružaju uzbudljiv doživljaj u kojima se dočarava bogata istorija ovog regiona. Sama veličina i raskoš razrušenog grada i njegovog utvrđenja impresioniraju. U gradu Baru nalazi se i najstarije drvo masline, staro preko 2.000 godina.

PODGORICA je glavni i najveći grad republike Crne Gore. Nalazi se u centralnom delu zemlje, a sama oblast je ispresecana mnogim rekama, među kojima su: Morača, Ribnica, Zeta, Cijevna, Sitnica i Mareza. Turističke znamenitosti su: **Stara Varoš** - stari turski grad sa džamijama i Sahat-kulom, koju je izgradio Hadži-paša Osmangić je tipična stara turska "Kasaba" (grad), sa uskim i krivudavim ulicama. **Skaline** - ovde se nalazi stari turski most preko Ribnice. Reka Ribnica se na ovom mestu uliva u Moraču, a do ruševina starog Nemanjinog grada vode stepenice, po kojima se čitav ovaj deo naziva Skaline. **Spomenik kralju Nikolise** nalazi u parku preko puta parlamenta Crne Gore. **Hercegovačka pešačka ulica** se nalazi u centru grada, sa brojnim buticima i kafićima. **Trg Republike** je glavni gradski trg, koji je 2006. popločan i proširen. Krajem dana ima dosta gužve, jer i građani i turisti ovde mogu naći dosta jeftinih restorana i druželjubivih ljudi, pa je ovo prijatno mesto idealno da se provede deo večeri. **Milenijumski most** je impresivan novi most preko reke Morače.⁶⁹⁷⁰

2.5.4. BOSNA I HERCEGOVINA

U obliku srca, Bosna i Hercegovina se nalazi u centru jugoistočne Evrope i bukvalno je mesto sastajanja istočne i zapadne civilizacije. Mada nije velika zemlja, Bosna i Hercegovina nudi turistima širok spektar atraktivnih predela, kao i brojne različite kulture i bogatu tradiciju. Poznata je i po zimskim Olimpijskim igrama koje su održane 1984. godine. Zemlja je poznata po otvorenom i gostoljubivom stanovništvu. Glavni grad je Sarajevo. Klima Bosne i Hercegovine je isto tako raznolika kao i njen pejzaž. Uopšteno govoreći, južni deo Bosne uživa klimu južne Evrope sa dugim, toplim letima i blagim zimama, dok planine veći deo godine provode pod debelim pokrivačem od snega i leda. Ono što turiste privlači u ovu zemlju su njene sledeće atrakcije:

Fojnica je brzo stekla važnost zbog svojih bogatih ležišta zlata, a danas je cela opština poznata po brojnim znamenitostima. Na obroncima *planine Zec* smeštena je tvrđava *Kozograd* za koju se pretpostavlja da je izgrađena u ranom XV veku, kada su rudari iz Dubrovnika došli da bi se sakrili sa svojim blagom od napadačkih sila. Takođe se smatra da je ovo utvrđenje bilo poslednje prebivalište kraljice Katarine, pre nego što je pobjegla u Dubrovnik i dalje u Rim, koja se više nikada nije vratila u osvojeno kraljevstvo. Na području opštine Fojnica nalazi se i *Prokoško jezero*, ledničkog porekla, na čijem dnu i danas možete naći endemsku vrstu vodozemaca – *triton*. Jezero se nalazi na *planini Vranici*, na 1.670m nadmorke visine. Na padinama *planine Zahor*, nalaze se ruševine srednjevekovne građevine *Kaštela*, koje su Franjevcima služile kao sklonište od Osmanlija.

Franjevački manastir u **Kreševu** je osigurao da katolička tradicija ovde i dalje ostane veoma jaka. Manastir poseduje pastirski muzej, biblioteku i galeriju, a monasi su veoma gostoljubivi. Kreševo je dobro poznato po svojoj tradicionalnoj bosanskoj arhitekturi, sa zidovima od opeke i crepom od trešnjinog drveta. Kreševo je u XV veku bilo jedna od rezidencija bosanskih kraljeva, sa dvorom i utvrđenjem.

Mostar je prepoznatljiv po Starom mostu, srušenim u bombardovanju 1993. Nakon više od deset godina, lepi kameni most je obnovljen i danas ponovo krase Mostar, kao što je to činio i četiri veka unazad, pa Mostar ostaje i dalje najlepši grad Bosne i Hercegovine.

⁶⁹<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/montenegro/>

⁷⁰<http://www.montenegro.travel/en>

Banjaluka je drugi po veličini grad u Bosni i Hercegovini i najveći i najrazvijeniji grad u Republici Srpskoj. Tradicionalno je centar Bosanske Krajine, koja se nalazi u severozapadnom delu zemlje. Grad leži na *reci Vrbas*, a poznat je i kao grad zelenila, zbog avenija punih drveća, bulevara, bašti i parkova. Veoma važni resursi grada su *termomineralni izvori*, čija su lekovita svojstva eksploatisana još u rimskom periodu. Postoje brojni kulturni i istorijski spomenici, koji svedoče o minulim vremenima i ljudskom stvaralaštvu. Jedan od najpoznatijih je *tvrđava Kastel*, koja se nalazi u samom centru grada. Banja Luka je grad različitih verskih zajednica i njihovih hramova.

Gornje Podrinje sa gradovima *Foča* i *Goražde*, kroz koje protiče reka *Drina*, su kulturna i turistička čvorišta ovog regiona. U **Foči**, turističke atrakcije uključuju *nacionalni park Sutjesku*, *Maglič planine* i bistru *reku Taru*. Ovaj prostor je jedan od najlepših prirodnih celina jugoistočne Evrope. **Goražde** je najveći grad u regionu i njegov geografski centar. Odavde posetioци lako mogu da dođu do Foče na jugozapadu, odnosno *Višegrada i Ruda* na istoku i jugoistoku. Iako region nije u potpunosti razvijen za turizam, ogroman neiskorišćen potencijal čini ga idealnim mestom za nezavisne putnike ili avanturiste.

Pećina Vjetrenica, u opštini Ravno, 300m istočno od Zavale, nalazi se najveći pećinski sistem otkriven u Bosni i Hercegovini. Pećina ima više od 6km kanala, sa glavnim kanalom dugačkim preko 2km. Brojni arheološki nalazi uključuju prastare pećinske medvede i leoparde, kao i pećinske crteže čija se starost procenjuje na više od 10.000 godina. Ovdje se može videti nekoliko malih jezera, kao i endemskih vrsta školjki.

Vodopad Kravice na *reci Trebižat*, koja inače prolazi kroz suve predele zapadne Hercegovine, stvarajući živopisni zeleni pojas. Ovaj neverovatno vodopad prostire se dužinom od preko 100m, sa visinom pada vode od 26-28m. Vodopad Kravice predstavlja savršeno mesto za odmor u prirodi i piknik.

Jahorina je planina u jugoistočnom delu zemlje, samo 28km od glavnog grada Sarajeva i sa najvišim vrhom Ogorjelica (1.916m). Na njoj je smešten Olimpijski centar Jahorina. Godine 1984. Jahorina je imala čast da ugosti skijaše Zimskih olimpijskih igara, koje su održane u Sarajevu. Posедуje 20km skijaških staza, a za prevoz skijaša brinu se 4 ski lifta i 4 sedešnice. Zbog svojih specifičnih klimatskih uslova, kombinacije mediteranske i kontinentalne klime, Jahorina zimi postaje raj za skijaše. U isto vreme možete uživati u skijanju na debelom snežnom pokrivaču i u sunčanom vremenu. Posebno iskustvo predstavljaju noćno skijanje i sankanje na stazi Poljice. Leti Jahorina privlači planinare, sportiste i sve one u potrazi za čistim planinskim vazduhom. Predivna priroda, prijatni ljudi, povoljne cene i nezaboravan noćni život čine Jahorinu veoma atraktivnom destinacijom, koja je izbor mnogih skijaša i ljubitelja prirode.

U Bosni i Hercegovini očuvana su i brojna prirodna bogatstva: kanjoni Rakitnice i Krušnice, rezervati ptica Hutovo blato i Bardača, prašuma Perućica, jezera kao što su Blidinje, Prokoško, Šatorsko i Boračko, vodopadi Skakavac, Kozica, reka Una sa svojim slapovima, gornji tok Neretve, izvor Bune. U periodu 1992-1995. godine razoreni su i uništeni mnogi turistički kapaciteti. Danas ih je većina obnovljena, a izgrađeni su i novi. Zahvaljujući tome, stvorene su mogućnosti za razvoj različitih vrsta turizma: *planinski* (Olimpijske planine Bjelašnica, Jahorina, Igman i Trebević, Vlašić kod Travnika...), *banjski* (banje na Ilidži kod Sarajeva, u Fojnici, Kiseljaku, Tesliću, Tuzli, Olovu, Srebrenici, Višegradu, Tesliću...), *primorski* (Neum sa okolinom - Mostar, Stonski zaliv, Hutovo blato, Stolac), *religijski* (Međugorje, Prusac, Jajce te monogobrojni verski i kulturni spomenici četiri religije - islama, katolicizma, pravoslavlja i judaizma), *lovni i ribolovni* (brojne planine i rijeke) te *kongresni* (Sarajevo, Zenica, Tuzla, Bihać, Banja Luka, Mostar). U Bosni i Hercegovini dvanaest planinskih vrhova prelazi 2000m, a većina

gradova u svojoj neposrednoj blizini ima terene pogodne za planinarenje i alpinizam. Svakako treba spomenuti planinu Čvrstnicu na kojoj se nalazi Veliki Kuk, najveća litica na Balkanu (preko 1000m) koja je pravi izazov za alpiniste. Planine Bosne i Hercegovine obiluju svim vrstama plemenite divljači: srnama, zečevima, tetrebima, kunama, ali i medvedima, vukovima, lisicama, veprovima. Omiljena lovišta, koja turisti, ljubitelji lova, rado posećuju su: planine oko Bugojna, te lovišta u okolini Jajca, Kladnja, Mrkonjić Grada, Šipova, Glamoča o kojima brinu brojna lovačka društva širom zemlje. Kanjoni smaragdne Neretve, čudesne Drine, zelene i bistre Une turistima omogućavaju avanturu i nesvakidašnji doživljaj u izboru između raftinga i splavarenja, a lepota, divljina, užitak, nešto je čega će se zasigurno dugo sećati.

SARAJEVO je jedan od gradova u kojima se turisti osećaju kao kod kuće. Brda i planine, koje se uzdižu u pozadini, jedinstvena atmosfera, stare zgrade orijentalne osmanske četvrti, sa puno poslastičarnica, kafića i zanatskih radionica, administrativni i kulturni centar koji datira još iz austrougarskih vremena očaravaju turiste. Grad nudi širok spektar smeštaja, od luksuznih hotela sa 5* do hotela srednje klase i onih jeftinijih. Turističke znamenitosti su: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, najstariji muzej u Bosni i Hercegovini osnovan je 1888. Zgrada muzeja se sastoji od četiri zasebna paviljona međusobno povezana terasama, a u unutrašnjem atrijumu smeštena je botanička bašta. U njoj se uzgaja više od tri hiljade biljnih vrsta, među kojima su i egzotične vrste drveća kao što su: japanska trešnja, mamutovac, ginko i druge. Tokom svog postojanja muzej je uspeo da sakupi deo kulturnog nasleđa zemlje i njenih naroda. Ekspozicije su podeljene u tri dela: arheološki, etnološki i deo prirodnih nauka. Najznačajniji eksponat muzeja je čuvena *sarajevska Hagada*, tradicionalna jevrejska knjiga koja potiče iz srednjovekovne Španije, a smatra se jednom od najlepših ove vrste. Stari grad je istorijsko središte Sarajeva u kome se nalaze mnoge od najpoznatijih gradskih znamenitosti. Turisti šetaju *Baščaršijom*, starom sarajevskom čaršijom i istorijskim i kulturnim centrom grada, koja se nalazi na severnoj obali *reke Miljacke*. Ovde se može videti *Gazi Husrev-begovu džamiju*, *Sahat kulu*, *sarajevski sebilj*, *Nacionalnu i univerzitetsku biblioteku*, a mogu se obići i razne zanatske prodavnice ili popiti čuvena turska kafa i probati pravi sarajevski ćevapi. Baščaršija je glavna turistička atrakcija Sarajeva. Latinska ćuprija- Najpoznatiji most na reci Miljacka je *Principov most*, mesto odakle je Gavrilo Princip 1914. ubio austrougarskog prestolonaslednika Franca Ferdinanda i njegovu ženu Sofiju. Taj atentat bio je i povod za izbijanje Prvog svetskog rata. Godine 1995. mostu je vraćen stari naziv Latinska ćuprija. Neposredno pored mosta nalazi se *spomen ploča Gavrilu Principu*, kao i "*Stara srpska trgovačka kuća*", vlasništvo srpske trgovačke porodice Despić, koja je osnovala prvo pozorište u Sarajevu. Katedrala Srca Isusova- Rimokatolička katedrala sagrađena je 1889. na mestu nekadašnjeg janjičarskog logora gde je austrougarska vlast nameravala da sagrađi gradsku tržnicu. Katedrala ima elemente romanike i gotike, po čemu se izdvaja od ostalih te vrste. Ferhadija džamija je u centru grada uz glavno sarajevsko šetalište, a izgradio je bosanski sandžak-beg Ferhad-beg Vuković-Desisalić. Vrelo Bosne, izvor reke Bosne nalazi se na periferiji Sarajeva, pored *Ilidže*, a u podnožju *planine Igman*. Veoma je poznata i posećena turistička atrakcija, koja se sastoji od više malih ostrvaca povezanih mostovima preko brojnih potoka. U parku se mogu videti brojne patke i labudovi, provozati se fижakerom, ručati u restoranu ili jednostavno uživati u prirodi. Avaz tvist tauer ili ATT je najviša zgrada Bosne i Hercegovine izgrađena 2008. za potrebe novinske agencije Avaz. Visoka je 142m, sa antenom 172m, a na visini od 100m nalazi se restoran sa terasom. Sa vrha se pruža pogled na grad i okolinu. Muzej Jevreja Bosne i Hercegovine nalazi se u prostoru nekadašnjeg Starog hrama, u najstarijoj sinagogi u Bosni

i Hercegovini. Sagrađen je 1580. kao stambeni objekat za Jevreje, koji su 1566. proterani iz Španije. Jevreji su tada u Sarajevo doneli svoje običaje i knjigu jednih od najznačajnijih rukopisa iz XV veka, čuvenu sarajevsku Hagadu. Godine 1966. nakon zatvora za vreme II svetskog rata i kasnije restauracije, sinagoga postaje Muzej Jevreja BiH.^{71 72}

2.5.5. REPUBLIKA SRBIJA

Srbija se nalazi na jugoistoku Evrope i zauzima središnji deo Balkanskog poluostrva. Njen severni deo čini prostrana ravnica, a južne delove karakterišu brežuljci i planine. Postoji preko 15 planinskih vrhova iznad 2.000 metara nadmorske visine. Na teritoriji Srbije nalazi se pet nacionalnih parkova: Đerdap, Tara, Kopaonik, Šar planina i Fruška gora, sa očuvanom, netaknutom prirodnom vegetacijom. Teritorija Srbije predstavlja nezaobilaznu komunikacionu maršutu drumskog, železničkog i avio-saobraćaja, na trasi zapadne i centralne Evrope prema Grčkoj, Turskoj, Bliskom Istoku, Aziji i Africi. Iako su generalno propatili zbog njihove "kuće nasred puta", Srbi su izuzetno gostoljubiv narod, a putnik namernik je u Srbiji svetinja. Srbija je oblast izuzetne geološke istorijske baštine, počev od obale Dunava kraj Vinče, u regionu Beograda, gde je postojalo naselje četrdeset vekova pre nego što je vučica odhranila Romula i Rema. Srbija, zemlja u kojoj je rođeno 17 rimskih imperatora, predstavlja prostor impresivnih vidljivih tragova slavne Rimske imperije (27. godine p.n.e. – 476. godine n.e.), čiji su vladari uzdigli svoju zavičajnu zemlju do najvišeg nivoa - kako svedoče istorijski izvori i arheološka istraživanja. Mnogi pisci i istraživači su u svojim delima pisali o tragovima rimske kulture na obali Dunava, na kojoj je izrasla najinteresantnija i jedinstvena kulturna celina. Srbija poseduje Sirmium i Felix Romuliana, antičku rimsku carsku palatu, koja je u julu 2007. ušla na listu UNESCO-ve kulturne baštine. Geografska definicija njenih celina od Vojvodine, preko Šumadije, Zapadne, Istočne i Jugoistočne Srbije, omogućava upoznavanje njenih specifičnosti, običaja i kulture, izuzetnih turističkih destinacija, lekovitih banjskih lečilišta, kulinarskih i gastronomskih specijaliteta, uz prepoznatljivu gostoprимljivost srpskog naroda. Glavni grad je Beograd. Severni deo ima kontinentalnu klimu sa relativno hladnim zimama i toplim letima. Brdski regioni imaju topla, suva leta i hladne zime, dok planinska područja imaju dosta snežnih padavina. Skijaška sezona je uglavnom od decembra do marta. Najhladniji mesec je januar, a najtopliji je jun, dok su najkišovitiji maj i jun.

Šumadija - Planina Kosmaj nalazi se na južnoj strani beogradskog atara, a pretposlednja je u nizu šumadijskih planina, koje se polako spuštaju prema Dunavu i Savi. Nekad lovište despota Stefana Lazarevića, danas je omiljeno izletišta Beograđana i lokalnog stanovništva. U porti crkve, u selu Markovačke Crkvine, možete videti i mermernu ploču iz 1427. na mestu gde je preminuo. Topola je srce Šumadije i mesto gde je početkom XIX veka Karađorđe sagradio svoje uporište. Knez Aleksandar Karađorđević je ovde podigao prve vinograde, a kralj Petar I Karađorđević, unuk Karađorđa, počeo je zidanje crkve Svetog Đorđa i celog kompleksa, koji će kasnije postati Zadužbina Karađorđevića na Oplencu. Crkva je smeštena na vrhu brda Oplenac i predstavlja jednu od najlepših crkava u Srbiji, poznatu po svojim izuzetnim freskama i mozaicima. Ovde počivaju Karađorđe, kralj Petar I Karađorđević i još 19 pripadnika kraljevske porodice. Kompleks na Oplencu obuhvata i kuću kralja Petra, gde je kralj živeo dok je nadgledao

⁷¹<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/bosnia-and-herzegovina/>

⁷²<http://www.bhtourism.ba/eng/tourismattractions.wbsp>

izgradnju crkve, Vinogradarevu kuću izgrađenu u stilu tradicionalnih srpskih kuća, koja je danas muzej, zatim kraljevu i kraljičinu vilu, kao i obnovljen vinograd. **Pomoravljem** dominira srednjevekovna *Smederevska tvrđava*, sagrađena u vreme despota Đurađa Brankovića. Smederevo je bilo poslednja srednjevekovna srpska prestonica. Kamen za gradnju je prema predanju donošten živim lancem, iz ruke u ruku, sa rimskih utvrđenja, Viminacijuma, Marguma, koja su udaljena i do 50km. Tvrđava je podignuta u rekordnom roku od dve godine i danas se priča da tokom gradnje nije pojedeno ni jedno jaje, jer su sva morala da budu umešana u malter za zidanje. Narod je za taj kuluk optuživao suprugu despota Brankovića, Jerinu i njenom imenu dodao epitet prokleta. **Rudnik**- U narodu je nazvan krovom Šumadije. Rudnik je uz rudarski centar Novo Brdo predstavljao osnovni prihod despota Stefana i Đurađa. U vazalnom odnosu sa Turcima u rudnik su dolazili nemački rudari na rad, a u gradu je postojala stalna kolonija dubrovačkih trgovaca. Rudnik je predeo izuzetne prirodne lepote. **Rajac** - Nasuprot Rudnika, uz Ibarsku magistralu nastavlja se Rajac, deo planine Suvobor. U podnožju se nalazi najstarije selo u Srbiji, Slavkovića, u okviru koga je stara crkva, u čijim temeljima su planinari pronašli tri sarkofaga. Pretpostavka je da se u njima nalaze mošti despota Đurađa, njegove žene Jerine i njihovog sina. Na padinama Rajac planine su u Prvom svetskom ratu vođene teške borbe, o čemu svedoči Spomenik 1300 kaplara i Spomen kuća vojvode Mišića. Planina je prepoznata od planinara i meštana kao izvor zdravog i lekovitog bilja. **Levač** - Najveći deo ove istorijske oblasti zauzimaju Gledičke planine, na kojima su rasuti *manastiri Raletinac, Denkovac, Sarinac* (zadužbine tri sestre: Sare, Raletonke i Dene), kao i manastiri *Kalenić* (podignut u vreme Stefana Lazarevića, u XV veku) i *Ljubostinja*, najlepše zdanje moravske škole graditeljstva, posvećen Uspenju presvete Bogorodice. U Ljubostinji su sahranjene kneginja Milica, žene kneza Lazara i monahinja Jefimija. **Gruža**- Smeštena između *Gledičkih planina i Kotlenika*, poznata je po prelepim predelima ruža, vodenica i potoka. Pominje se predanje da je cela Gruža u davna vremena bila pod vodom, a da su za vrhove Boračkog krša vezivani brodovi. Time se povezuje stara slovenska reč "gruža", koja označava veliku vodu ili poplavu. Car Lazar je na teško pristupačnim vrhovima Boračkog krša podigao grad Borač.

Zapadna Srbija- *Cer*, mala planina velikog imena, na čijem se vrhu nalaze ostaci grada cara Trojana, *Valjevske planine, Azbukovića* (klisura reke Trešnjice, specijalni rezervat prirode), *Povlen* (klisura reke Gradac, predeo izuzetnih odlika), *Kablar* (klisura proglašena međunarodno značajnim staništem ptica) i isposnice, koje su posvećene Svetom Savi još i danas sačuvane na Kablaru, nedaleko od manastira Blagoveštenje, zatim Gornja i Donja isposnica kod manastira Studenica, Savina isposnica u Gornjačkoj klisuri... Sve ovo predstavlja samo deo bisernih obeležja regiona zapadne Srbije.

Istočna Srbija- Borbom mora i Karpata stvorena je *Đerdapska klisura*, kroz koju i danas protiču vode polovine Evrope. Istim putem prolazile su ka istoku Rimske legije, formirajući svoj čuveni Via Militaris. Dunav je vremenom postao prirodna granica između pravoslavne Vizantije i katoličke Evrope, a u tom toku kroz vekove, izgrađene su *tvrđave Petrovaradin, Slankamen, Zemun, Beograd, Smederevo, Golubac, Kladovo...* *Nacionalni park Đerdap, kanjon reke Vratne* (spomenici prirode – Vratna i Rajkova pećina), *Homolje* (park prirode Resava), park prirode Kučaj, Negotinska krajina, dolina pet Timoka, opšti rezervat prirode Rtanj, Sokobanjski park prirode (Lepterijska i Ozrenske livade), park prirode Stara planina (najviša, najstarija i najlepša planina Srbije), obeležja su regiona Istočne Srbije, sa nemerljivim turističkim, prirodnim i istorijskim potencijalom.

Jugoistočna Srbija- Reka Jerma izvire ispod Vlasinskog jezera, prelazi u Bugarsku, pa se ponovo vraća u Srbiju, prolazi kroz predivnu klisuru i kod manastira Sukovo, uliva se

u Nišavu. Rimski bazeni pronađeni kod Zvonačke banje pre sto godina, bili su u tako dobrom stanju da su korišćeni bez posebnih preuređivanja. *Manastir Poganovo*, koji je pod zaštitom UNESCO-a, zauzima centralni deo klisure. Zadužbina je sestrića cara Dušana, Konstantina Dejanovića. Njegova žena Jelena je završila manastir i ukrasila ga freskama izuzetne lepote. **Vlasina**- Od rudnika Krive Feje i vrha Besne kobile, u rasponu od dvadesetak kilometara, možete doživeti nezaboravnu šetnju, preko nepreglednih livada do *Vlasinskog jezera*. Jezero se nalazi na visini od 1.200m, dugačko je 13km i široko 3km. Poznato je po svojim plovećim tresetnim ostrvima i brezama. Predeo je prebogat izvorima zdrave vode. Zbog specifičnosti mikroklima, planina je destinacija mnogih sportskih ekipa i pojedinaca, u periodima priprema, a u cilju jačanja organizma. Desetak kilometara prema Bugarskoj granici nalazi se manastir Palja, posvećen Presvetoj Bogorodici. Meštani smatraju da je to najstarija crkva u Evropi. **Crna Trava** se nekada zvala Vilin Lug, ispunjen prelepim mirisnim sočnim livadama. Legenda kaže da je iz okoline krenula vojska da pomogne knezu Lazaru. Vojska je tada, po prelasku planine, rešila malo da odmori u Vilinom Lugu i od mirisa trave se uspavala. Kada su ponovo krenuli, sreli su usput ostatke poražene vojske. Vojvoda Znepolski je prokleo crnu čemernu travu i Lugu zauvek promenio ime. **Prohor Pčinjski** je izgradio car Diogen IV. Sahranjen je u delu crkve, koji nikada nije rušen. Crkvu je obnovio kralj Milutin. U toku njene obnove 1898. godine, pronađeno je veliko blago u zvoniku. Prelepim kanjonom, u kome se manastir nalazi, protiče reka Pčinja.

Tara- Planina je zbog biljnog i životinjskog izobilja proglašena nacionalnim parkom, a njenim šumama slobodno šetaju medvedi. Oštre zime i puno snega odredile su drvenu građu kuća, primerenu hladnoći i padavinama. Pogled sa golog, zaravnjenog vrha Tare, pruža priliku da uživete u neizrecivoj prirodnoj lepoti. **Zlatibor**- Prelepe skupine borova i nepregledne livade na talasastim brdima, veliko Ribničko jezero, malo u samo centru, etno turizam *Sirogojna i Gostilja*, zdravstveno-rekreativni centar *Čigota, skijalište Tornik*, prevoji i padine, odavno su prenosivi utisci mnogih turista, zaljubljenika ovih predela Zlatibora. Fotoaparatom naoružani japanski i drugi strani i domaći turisti, godinama ovekovečuju nezaboravne krajolike *Šarganske pruge*, koja povezuje Taru i Zlatibor. Previja, strme padine Ljubiša i vrh Mučanj sa koga se pruža redak pogled na Stari Vlah, sa svim ostalim prirodnim lepotama ove planine, definiše ovu regiju kao jedan od najlepših turističkih centara Srbije. **Prirodni rezervat Uvac** - Jedno od retkih preostalih staništa beloglavog supa, koji se gnezdi na teško pristupačnim stenama, ima svoje hranilište u regionu *Zlatarskog jezera i manastira Uvac*. Reka Uvac sa svojim nezaboravnim tokom, čarobnih lepota, razdvaja planine Zlatar i Zlatibor. **Planina Zlatar**- Okružena je rekama Uvac, Lim, Mileševka i Bistrica. Poznata je po blagotvornim zdravstvenim osobinama, vrhunskim mlečnim proizvodima i upečatljivim lepotama predela oko manastira i samog *manastira Mileševa*, pod čijim se kupolama nalazi *Beli Anđeo*, jedna od najlepših fresaka među pravoslavnim svetinjama. **Dolina Ibra**- Reka Raška je pritoka Ibra, u kojoj se nalaze *manastiri Sopoćani, Đurđevi stupovi, Žiča, Studenica, Gradac, grad Ras i Petrova crkva*. Dolinu Ibra zovu dolinom jorgovana, kao i dolinom manastira. Oblast je poznata kao region stare srednjevekovne Raške Nemanjića. Posetite *Maglič*, srednjevekovno utvrđenje smešteno na vrhu brda, 20km od Kraljeva.

Južna Srbija - *Kopaonik* je pre dvadeset godina proglašen za nacionalni park. Sadrži devet prirodnih rezervata, a na njemu je izgrađen najveći ski centar u zemlji. Južna Srbija je oivičena Moravom i Ibrom, a u istoj oblasti nalazi se i *planina Stolovi*, na čijim se padinama nalazi *manastir Žiča, kao i lepa Mataruška banja*. *Planina Goč* je u okolini, vrlo posećena planina sa izobiljem najrazličitijih biljnih vrsta i *Vrnjačkom banjom* i njenim

odmaralištima u komšiluku. Termalni izvori Kopaonika formiraju reku Toplicu, po kojoj je cela oblast između planina Radan i Jastrebac, dobila naziv Toplički kraj. U okruženju je i poznata *Prolom banja*. Na obroncima Radana nalazi se svetski poznata *Đavolja varoš*, dok se na padinama Jastrebca, u središtu prelepe vegetacije nalazi se *Ribarska banja*, kao i *manastir Naupare*. U podnožju druge strane planine Radan, formirala se široka plodna dolina kojom protiče Pusta reka. Ovde se nalazi poznato arheološko nalazište *Caričin grad*. Nekada turska mahala i inspiracija Bore Stankovića, Vranje je danas centralni grad ove regije.

Vojvodina obuhvata severoistočni deo Srbije i njeni sastavni delovi su Srem, Banat i Bačka. Na teritoriji Vojvodine ističu se doline Dunava, Tise, Save, Begeja i Tamiša, nizije i Fruška gora sa 17 fruškogorskih manastira (Velika Remeta, Mala Remeta, Grgeteg, Jazak, Krušedol, Hopovo, Fenek i drugi), sa obaveznom posetom Sremskim Karlovcima. Turistu očekuje i neobičan svet vojvodanskih jezera, kao što su Paličko, Ludoško, Rusanda, Obedska bara i mogućnost posete Deliblatskoj peščari, koja odvaja podunavski deo Banata od vršačkog područja. Vršačke planine, šumovito pobrđe sa najvišim vrhom Vojvodine od 639 m, poznato je po lovištu i vršačkim vinogradima. Glavni grad je Novi Sad, administrativni i kulturni centar Vojvodine. Novi Sad ima Petrovaradin i sve zajedno, na mestu ste dunavskog Gibraltara.⁷³⁷⁴

BEOGRAD se nalazi na ušću dveju velikih reka, Save i Dunava, jedan je od najstarijih gradova Evrope nastao pre 7.000 godina. Preko dvadeset vekova se podiže, spaljuje i vaskrsava, nalik ptici iz egipatske mitologije, koja večito živi. Beograd je kao ptica Feniks, koja svakih 500 godina sama sebe spali i ponovo oživi. Kelti su 279 godine p.n.e. pokorili prve stanovnike na toj teritoriji, Singe, postavili prve temelje utvrđenju na uzvišici iznad ušća i dali mu ime Singidunum. Na keltskom "Dunum" znači grad, a "Singi" može da znači voda, a moguće je da su Kelti taj deo imena dali po nazivu stanovnika koje su tu zatekli. U prvoj polovini I veka p.n.e. IV Flavijeva legija preuzela je teritoriju od Kelta i podigla jako utvrđenje, kastrum, od kamena sa Tašmajdana. Sedište Flavijeve rečne flote bilo je na Dunavskom pristaništu Taurunuma. Nekada moćno Rimsko carstvo se u IV veku raspalo na Istočno i Zapadno carstvo. Istočno carstvo nazvano je po svom glavnom gradu Vizantu – Vizantija, a pripalo mu je i Balkansko poluostrvo i Singidunum, kao mesto na njegovoj severozapadnoj granici prema Evropi. Potom Ugari, Nemanjići, Turci, Austrijanci, pa ponovo Turci sve do odluke Maršali ali-paše da Knezu Milošu da grad Beograd na upravljanje. Slede Balkanski ratovi, Prvi i Drugi svetski rat. Na kraju, jedini Evropski grad bombardovan u XXI veku, tačnije 1999. bio je Beograd. Zato mit o egipatskoj ptici, priliči našem Beogradu. Beograd danas, na obalama dveju reka, živi svoju budućnost. Beograd predstavlja administrativni i kulturni centar zemlje i prema najnovijem popisu trenutno u njemu živi 1.639.121 stanovnika. Ima dva državna Univerziteta na kojima studira preko 70.000 studenata. Pozorišne prestave za kartu više, igraju se u mnogim beogradskim pozorištima, kao što su Atelje 212, Madlenianum, Jugoslovensko dramsko pozorište, Beogradsko dramsko pozorište, Zvezdara tetar i druga. Beograd ima i Akademiju nauka, Nacionalnu biblioteku, Nacionalni arhiv i svoju veoma prepoznatljivu Beogradsku filharmoniju, za koju godišnje karte nestaju u prvih deset dana prodaje. Grad obeležava izuzetne manifestacije, kroz segment tradicionalnih festivala, kao što su FEST (festival filma), BITEF (Beogradski pozorišni festival), BELEF (Beogradski letnji

⁷³ Novaković-Kostić R, "Nacionalna turistička geografija", VPTŠ, MHTSPS, project No.544543-TEMPUS-1- 2013-1-RS-TEMPUS-JPCR, Užice, 2015, ISBN 978-86-83573-60-8

⁷⁴<http://www.serbia.travel/>

festival), BEMUS (Beogradski muzički festival). Tradicionalan je i festival piva, a letnja sezona koncerata na otvorenom, koja traje od juna do septembra, nezaobilazna je destinacija i na mapi muzičkih menadžera najpopularnijih izvođača. Gotovo da je već legendaran noćni život Beograda, najprepoznatljiviji na splavovima duž reka, u Skadarliji, ulici Strahinjčića bana, mnoštvu sjajnih barova i afirmisanih klubova. I sve prožeto prijateljskom atmosferom, bez jezičkih barijera, odavno prepoznato od strane posetilaca iz regiona i sve većim učešćem posetilaca iz svih delova sveta. Beograd ima svoje more - Adu Ciganliju, sa 7 km dugom peščanom plažom i sa dnevnom posetom od preko 100.000 kupaca. Posetioci kažu da imaju osećaj Mediterana tokom boravka na Adi, kombinujući dnevne i noćne aktivnosti. U Beogradu je sport u svim oblicima način života, a veliki broj terena na otvorenom, bazeni, sportske hale i biciklističke staze, kojima možete obići gradske obale, glavni su svedoci. U Beogradu imamo i Zvezdu i Partizan i sve što takav rivalitet nosi sa sobom, posebno na stadionu Marakana i stadionu JNA. Beograd ima i svoju Noć muzeja, a uz aerodrom Nikola Tesla je i zanimljiv muzej aviona. Nedaleko od centra grada je Avala, sa komunikacionim i turističkim tornjem, sa koga se pruža neverovatan pogled. Novi toranj je napravljen na istom mestu gde je stari oboren avionskim raketama 1999. a obnovljen je novcem, prikupljenim od pojedinačnih donacija Beograđana. Turističke znamenitosti Beograda su brojne, ali posebno interesovanje turista je za obilazak sledećih lokaliteta:

Kalemegdan - Tvrđava je najznačajniji istorijski spomenik sačuvan u gradu. Ovo je mesto gde se mogu videti ostaci daleke prošlosti Beograda, mesto gde je osnovan Beograd kao malo utvrđeno naselje u I veku i mesto na kome se razvijao sve do druge polovine XVIII veka. Zajedno sa artiljerijskim strukturama iz sredine XVIII veka, postoje srednjevekovni bedemi, kule, kapije i neki vizantijski i rimski ostaci. Tokom poslednjih 2.300 godina, oko 115 borbi vođeno je na ovom mestu, a njegovi delovi i delovi van zidina, srušeni su do temelja 44 puta, kako bi jedan osvajač uklonio drugog. Ono što je ostalo danas datira iz XVIII veka. Osnovu tvrđave čini Gornji Grad, do koga se dolazi putem nekoliko masivnih kapija i mostova, danas drvenih, a preko dubokih rovova. Glavni ulaz je Stambol kapija, koju su napravili Austrijanci za vreme svoje vladavine severnom Srbijom oko 1718/39. a vodi do Vojnog muzeja. Veći deo Gornjeg Grada je danas park i omiljeno mesto Beograđana za šetnju ili mladih parova za romantično uživanje sa pogledom na reku.

Skadarlija - Često hvaljena kao beogradski Monmartr, Skadarlija je boemska četvrt u centru grada. Krajem XIX i početkom XX veka ovde su, zbog blizine Narodnog pozorišta, živeli brojni glumci. Kasnije su im se pridružili i drugi umetnici, pesnici, pisci i slikari. Danas je ova kaldrmisana ulica poznata po svojim kafanama, muzičarima, kafeima i umetničkim galerijama. Od poznatih restorana tu su Tri šešira, Ima dana, Dva jelena i Dva bela goluba. Skadarlija nudi razne specijalitete, a čuvena je lepinja sa kajmakom.

Ada Ciganlija ili kako je još Beograđani popularno zovu "beogradsko more", predstavlja zeleni park i rečnu adu na Savi. Omiljeno je mesto tokom toplih letnjih meseci. Ada Ciganlija je poznata po svojim plažama i sportskim objektima. Može da se iznajmi bicikl ili samo šeta ovom divnom gradskom oazom. Za sve one koji vole nalet adrenalina, Ada nudi mogućnost bandži skokova. Kraj jezera ima puno restorana i kafića u kojima se tokom dana uživa uz hladne napitke, a uveče uz muziku bendova koji sviraju uživo. Jedan od zaštitnih znakova ovog savskog jezera je vodoskok, sličan onom u Ženevi, koji je uveče osvetljen i zaista predstavlja impozantan prizor.

Knez Mihailova, sa redom vila, predstavlja lep primer arhitekture XIX veka. Ovde su živeli najuticajnije i nabogatije gradske porodice. Knez Mihailova ulica bila je prva

regulisana ulica u Beogradu i zvanično imenovana. Danas je Knez Mihailova pešačka zona i trgovinski centar, zakonom zaštićena. Šetalište povezuje Trg Republike i Kalemegdan. Ima puno objekata od kulturne i istorijske vrednosti, kao što su: hotel "Srpska kruna" u kome se danas nalazi Biblioteka grada Beograda, kuća Marka Stojanovića u kojoj se danas nalazi Galerija Akademije, zatim zgrada SANU, zadužbina Nikole Spasića, pasaž Nikole Spasića, restoran "Grčka kraljica", "Ruski car" i drugi. Poseta Beogradu nije kompletna bez posete jednom od najstarijih i najvrednijih gradskih mesta.

Narodno pozorište se nalazi u samom centru grada, na Trgu Republike. Osnovano je 1868. a u sadašnju zgradu, na čijem je mestu bila tadašnja Stambol kapija, uselilo se 1869. Ovde turisti mogu da pogledaju operu, dramu i balet. Narodno pozorište je jedno od najreprezentativnijih i najistaknutijih kulturnih institucija u Srbiji.

Hram Svetog Save - Izgradnja hrama započeta je 1935. a prekidali su je brojni ratovi, Hitler, komunizam i nedostatak novca. Hram Svetog Save je uprkos svemu izgrađen kao najveća pravoslavna crkva na svetu i sa ogromnom kupolom, teškom 4.000 tona, predstavlja jednu od najistaknutijih znamenitosti Beograda. Hram se nalazi na mestu gde je Sinan paša 1595. spalio mošti Svetog Save, najmlađeg sina velikog župana Stefana Nemanje i osnivača samostalne Srpske pravoslavne crkve.

Beogradski zoološki vrt - Nalazi se u centru grada, na prostoru koji je poznat kao Mali Kalemegdan. Beogradski zoološki vrt ili Vrt dobre nade otvoren je 1936. Ubrzo je vrt postao omiljeno mesto među Beograđanima. Na samom početku imao je površinu od 3,5 ha, pa se proširio na 7 ha, a zatim na 14 ha. Tokom II svetskog rata stradao je i zoološki vrt, kada je uginula većina životinja. Nakon razaranja, površina vrta je smanjena za 6 ha, koliko zauzima i danas. Zoološki vrt je imao razne direktore, ali današnji imidž vrt dobija od 1986., zahvaljujući direktoru Vuku Bojoviću, koji je od oronulog zoološkog vrta i malog broja životinja (svega 60), stvorio gradsku oazu sa oko 2.000 jedinki.

Muzej Nikole Tesle - Posvećen je jednom od srpskih heroja, čoveku koji je otkrio naizmerničnu struju. Pored demonstracija fascinantnih Teslinih pronalazaka, posetioci mogu videti i postavku koja je posvećena životu i radu Nikole Tesle, autentičnu dokumentaciju, kao i postavku o razvoju nauke o elektricitetu i magnetizmu.

Zemun je gradsko naselje, koje je postalo deo Beograda 1934. Nastao je na mestu gde se nalazi kula Gardoš i od tada su se na njegovoj teritoriji smenjivali brojni osvajači i narodi. Kula Gardoš je jedna od četiri kule, koju su Mađari sazidali u četiri grada, na krajnjim granicama tadašnje Mađarske države, kako bi obeležili hiljadu godina svog boravka u Panoniji. Zemun je tako dobio svoju kulu, kao najjužniji grad. Ovo je jedina preostala od četiri kule. Na Gardošu se svake godine održava teatar na otvorenom, pod nazivom "Leto na Gardošu". Tu je i Madlenianum, opera i tetar. Zemun kažu, ima dušu. Turisti rado posećuju neke od brojnih zemunskih kafana i restorana, sa dobrom muzikom i još boljim specijalitetima, a sve to na uređenoj obali Dunava.

Kuća cveća je mesto na kome je sahranjen nekadašnji predsednik SFRJ, Josip Broz Tito. Kuća cveća je deo Muzeja istorije Jugoslavije. Tito je umro 1980. a počasna straža koja je čuvala Titov grob, povučena je 1992. Ovde se mogu videti i sve štafete koje su se nosile od 1945., spomen-sobu, kao i razne fotografije.

Konak kneginje Ljubice je gradska kuća u srpsko-balkanskom stilu, sagrađena za suprugu kneza Miloša Obrenovića i njihove sinove, 1831. Ovde se može videti nameštaj iz tog perioda, tepisi i slike. Na jednoj strani je mali hamam (tursko kupatilo), gde je kneginja imala parne kupke i masaže.

2.5.6. ALBANIJA

Albanija je mala zemlja, u zapadnom delu Balkanskog poluostrva u jugoistočnom delu Europe. Graniči se s Crnom Gorom i Kosovom na severu i severoistoku, Makedonijom na istoku i Grčkom na jugu. Prema zapadu, Albanija ima obalu koji se nadovezuje na Jadransko i Jonsko more. Jadran je deli od Italije preko Otrantskih vrata (72km). Veliki deo površine Albanije je brdovit - prosečna nadmorska visina je 708m, a njen najviši vrh, na planini Korab, na makedonskoj granici je 2,753m. Većina stanovništva živi u južnom i središnjem delu nizije i na obalnoj ravnici. Zemlja ima mnogo reka koje izvire u visokim planinama i protiču kroz strme klisure pre nego što dođu u dolinu i nastave dalje prema moru. Većina glavnih reka je intenzivno iskorišćena za proizvodnju električne energije. Albanija ima gotovo 450km morske obale Jadrana, počevši od crnogorske granice južno, sve do zaliva Vlora, gde Jonsko more počinje. Jonska obala je vrlo krševita sa kamenitim uvalama duž uskog obalnog pojasa i strmim liticama planina koje se diže gotovo uspravno nagore. Najviša tačka na tom potezu je na Llogara Pass, preko 1.000m visoka. Geološka aktivnost i erozije su stvorili brojne pećine u podnožju ovih litica, od kojih su neke naseljene već u praistorijsko doba. S druge strane, jadranska je obala niska, s velikim zaštićenim uvalama (poput onih u Vlora i Draču), koje su koristile kao luke još od antičkih vremena. Reke koje se ulivaju u Jadransko more stvorile su plodnu fluvijalno-močvarnu niziju, a na ušćima reka su izuzetno bogate močvare koje predstavljaju dom mnogim pticama močvaricama i pticama selicama.

U Albaniji postoji i veliki broj jezera. Najznačajnija su: **jezero Skadar** - najveće jezero na Balkanu, leži na granici između Albanije i Crne Gore. Hiljade kormorana je zimi na ovom jezeru svake godine. Ono je relativno plitko, sa puno rečica i potoka, što varira vodostaj jezera koje u svom vodenom svetu ima različite vrste šarana i pastrmki. **Ohridsko jezero** je između Albanije i Makedonije, tj. nalazi se u jugoistočnom delu Albanije. U okolini jezera postoje turistička područja kao što su Lini, Pojska, Pogradec, Tushemisht i Drilon. Jezero je izuzetno duboka i hrani se uglavnom izvorima koji se nalaze oko ruba jezera. Iznad Ohridskog jezera leži **Prespansko jezero**, koje se razlikuje po svojoj usamljenosti i prekrasnim pejzažima. U tom jezeru je vrlo važno stanište populacije dalmatinskih i belih pelikana. Jezera Ohrid i Prespansko su starosti između 2-4 miliona godina i imaju jedinstvene vrste riba koje su se u tom periodu razvile, a među njima su najvažnije - riba koran i beluška, od koje se prave nadaleko čuveni ohridski biseri. Više od trećine teritorija Albanije, oko milion hektara, je šumovito i zemlja je sa vrlo bogatom florom. Oko 3.000 različitih vrsta biljaka raste u Albaniji, od kojih se mnoge koriste za lekovite svrhe. Šume imaju razne životinje, kao što su vukovi, medvedi, divlje svinje i divokoze. Divlje mačke, kune i bora tvor su redi, ali opstaju u nekim delovima zemlje.

Turizam u Albaniji još uvek nije dovoljno razvijen, mada beleži impresivno povećanje turista u poslednjih par godina, Zvanični podaci pokazuju da je 2,1 miliona inostranih turista ušlo u Albaniju 2008., a Lonely Planet navodi da je ona na Top 10 listi zemalja najtraženijih u 2011. Razlog tome je njena skorašnja otvorenost granica za posete turista sa zapada, jer se u komunističkom režimu to nije dozvoljavalo. Neki od najposećenijih gradova Albanije su: Berat-grad 1001 prozora; Drač–stari lučki grad; Ćirokastra-grad od kamena; Kruje-balkon preko Jadranskog mora; Tirana-glavni grad; Vlore-plaža grada Valona sa maslinama i grožđem; Leže-istorijski diplomatski centar Albanije; Pogradec-grad pesnika; Skadar-grad. Pod zaštitom UNESCO-a su 3 kulturna središta: **Butrint**-drevni grčki i rimski grad; **Ćirokastra**-dobro očuvani srednjevekovni grad Otomanske imperije i **Berat**-grad 1001 prozora. Sve popularnije destinacije su albanska

rivijera duž Jonskog mora i deo Prokletija kao Albanski Alpi u krajnjem severnom delu Albanije. Neki od problema razvoja turizma u Albaniji su nelegalna gradnja u popularnim turističkim mestima; blizina Kosova na severoistočnoj granici gde ima mnogo neeksplodiranih ubojnih sredstava koji predstavljaju opasnost za turističke grupe koje posećuju prirodu u ovom pograničnom regionu; loša i slabo izgrađena infrastruktura u velikoj meri ograničavaju brži razvoj turizma; postojanje privatnih nezavisnih autobusa i minibusa čija je cena pristupačna, ali raspored polazaka i visina cene nisu fiksne, a putovanje vozom je ograničeno i sporadično; albanska vlada je zabranila korišćenje jedrilica na motorni pogon na svim rekama, jezerima i morima (do 2013.) u cilju suzbijanja organizovanog krimanala, a samo su izuzetak čamci u vlasništvu albanske Vlade i brodovi stranih državljana. Još uvek na ulicama većih gradova ima dosta dece prosjaka ili roditelja sa decom koji sede na trotoarima i prose, što daje ružnu sliku stranim turistima. Uprkos ovim problemima, strani turisti sve češće dolaze u Albaniju jer je jeftina, postoje međunarodni lanci hotela u Tirani i primorskim mestima, a organizuju se i izleti do Krfa, Sarande i Butrinta. Klub Mediterane se uključuje u razvoj obale između Vlore i Sarande, kao i južno od Drača gde postoje lepe prirodne plaže.^{75 76 77}

2.5.7. GRČKA

Grčka je Republika u jugoistočnom delu Evrope. Zahvata južni kontinentalni deo Balkanskog poluostrva, a prostire se i na brojnim ostrvima Egejskog, Sredozemnog i Jonskog mora. Na severozapadu se graniči sa Albanijom, na severu sa Makedonijom i Bugarskom, na severoistoku sa Turskom (granična je reka Marica), zatim na istoku, preko Egejskog mora sa Turskom. Na jugu je Sredozemno more koje Grčku deli od afričkog kopna. Na zapadu Jonsko more odvaja Grčku od Italije. To je izrazito mediteranska zemlja koja se najviše približila Sueckom kanalu i Levantu. Dobrom položaju diprinosi blizina Bosfora i Dardanela, kao i to što se nalazi na važnom putu od Evrope ka Aziji i Africi.

Reljef - Pretežno je planinska zemlja jer 4/5 njenog tla pripadaju planinama. To je zemlja krša, sa brojnim kotlinama, kraškim poljima, nizijama i rečnim dolinama. Grčka se geološki sastoji od dva različita dela. Istočni deo (Egejska Grčka i veći deo Egejskih ostrva) građen je pretežno od kristalastih škriljaca koji stvaraju vrhove (Olimp i Osa). Na severoistoku su ogranci Rodopa koji okružuju niz kotlina i nizije. Poluostrvo Halkidiki odvojeno je od kopna depresijom u kojoj su brojna jezera. Zapadni deo Grčke obuhvataju planinski venci Helenida ili Pinda, kao nastavak Dinarida- mlađih venačnih planina. Na severu Grčke je nizijska Egejska Makedonija s većim brojem kotlina i jezera. Južno od nje na grčkom poluostrvu je pokrajina Tesalija, brežuljkasto podnožje Rodopskog planinskog lanca i najplodniji deo Grčke. Sadašnji izgled Grčke oblikovan je tektonskim pokretima. Ta zemlja je bila u davnoj prošlosti jedinstveno planinsko područje koje se prostiralo od Rodopa pa sve do Male Azije. Zbog snažnih unutrašnjih pokreta kopno se razlomilo i tonulo. Niže delove je preplavilo more, a samo od viših nastala su ostrva i poluostrva. Međutim, zemljina kora se nije još smirila, pa Grčkoj preči neprestana opasnost od potresa i vulkanskih pojava. Na Peloponezu je vulkan Metana, a u Egejskom moru Kos, Nisiros i Tira ili Santorin na istoimenim ostrvima.

⁷⁵<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/>

⁷⁶<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/albania/>

⁷⁷<http://www.albania.al/>

Klima Grčke je sredozemna s blagim i vlažnim zimama i vrućim i suvim letima. Samo planinsko područje u unutrašnjosti zemlje ima kontinentalnu klimu. Planina Pind koja se pruža meridijanski stvara klimatsku razliku između istočne i zapadne Grčke. Predeli zapadno od Pinda imaju blage i kišovite zime, a istočno od njega oštrije. Viši reljef zapadnog dela i neposredna izloženost vlažnim vetrovima, utiče na stvaranje klimatskih razlika, svežijeg i vlažnijeg zapadnog i sušnijeg i toplijeg istočnog. Zbog toga je u Grčkoj zimi prijatno, a leti, posebno u istočnim delovima, prevruće. U Grčkoj postoje i etezijski vetrovi, poznati po svojoj snazi i često prouzrokuju jake oluje.

Vode - Najduža Grčka autohtona reka je Bistrica i Pinios koji se spušta sa Pinda i uliva u Egejsko more. U isto more se ulivaju i Marica, zatim Struma i Vardar. U severnom delu Grčke su značajna jezera. Sa Makedonijom i Albanijom deli Prespansko jezero. Nešto južnije su dva manja jezera Kastorija i Vegoritis. Grčka obala spada u najrazuđenije obale na svetu sa koeficijentom razuđenosti 6, a na pojedinim mestima i 10-15. Razuđenost obale izuzetno pogoduje izgradnji luka koje imaju najčešće turističko-putničku funkciju. U vlažnijim zapadnim krajevima prevladava bujniji prirodni i kulturni biljni pokrivač, izražen u tipičnoj mediteranskoj vegetaciji. Istočni delovi zemlje, pokriveni su mnogo slabijom vegetacijom stepskog tipa u nizijama, s čestom grmolikom makijom koju ovde zovu frigana. Šume pokrivaju samo oko 15% površine Grčke.

Društveno karakteristike. Grčka strateška pozicija između Evrope, Azije i Afrike imala je za rezultat dugu i burnu istoriju. Ona je riznica antičke civilizacije i kulture, raskošnih građevina i umetničkih ostvarenja antičkog doba. Egejsko područje je bilo kolevka minojske civilizacije na Kritu i mikenske na grčkom kopnu. Na grčkom kopnu formiraju se gradovi-države (polisi), među kojima su najznačajniji Sparta na Peloponezu i Atina na Atici. Ekspanzija Persije, koja je pokorila maloazijske grčke gradove, zapretila je i evropskoj Grčkoj, što je dovelo do grčko-persijskih ratova, u kojima su Grci pobedili. Atina je dostigla vrhunac svoga razvoja u Periklovo doba, kada postaje kulturni centar Grčke. Atinsko-spartanski antagonizam rezultirao je peloponeskim ratom u kojem je Atina bila poražena. U 4. veku pre n.e. naglo je ojačala Makedonija i njen vladar Filip II, koji je zavladao celom Grčkom. Njegov sin Aleksandar je svojim osvajanjima proširio grčki kulturni uticaj sve do Indije. To je doba procvata antičkog sveta na kojem je iznikla evropska civilizacija. Nakon njegove smrti i raspada njegovog carstva unutrašnji razdor i spoljašnje prilike omogućili su uspešan prodor Rima i pretvaranje Grčke u rimsku provinciju. Međutim, pad pod rimsku upravu nije i kraj grčke kulture, već je njeno duhovno i intelektualno nasleđstvo proželo sve pore rimskog života. Godine 395. došlo je do podele Rimskog carstva prilikom čega je Grčka pripala Vizantiji, a nakon pada Carigrada pod Turke. Godine 1829. Turska joj je priznala nezavisnost, a 1830. i velesile nakon čega je Grčka proglašena kraljevinom. Velika Britanija joj je predala ostrva u Jonskom moru, a potom su je na Berlinskom kongresu dodeljena Tesalija i deo Epira. Novo proširenje Grčka je stekla nakon Balkanskih ratova. Početkom XX veka u Grčkoj su se dešavala narodna previranja i sukobi. Od sedamdesetih godina dolazi do konstantnog i naglog razvoja Grčke. Najveća koncentracija urbanog stanovništva je oko Atine, Soluna i na zapadnom Peloponezu, kao i na ostrvima: Krf, Zakintos i Ios. Dva najveća izvora prihoda Grčke su brodogradnja i turizam. Glavna luka je Pirej, a ostale veće luke su Patrai, Krf i Solun. Grčka poseduje trgovačku flotu koja ima 2930 brodova i time je među najvećom flotom u svetu. Korintski kanal je važna spona između Korinskog i Eginskog zaliva. Posle Drugog svetskog rata Grčka je kompletno obnovila svoje puteve. Međunarodni aerodromi su Helenikon u Atini, u Solunu, Patrai i Krfu. Turizam je veoma

važana privredna grana. Početkom ovog milenijuma zarada je oko 6 milijardi dolara (oko 13 miliona turista).⁷⁸

Turističke regije Grčke su Atička regija, Peloponeska regija, Kritska regija, Sporadsko-Kikladska regija, Jonska regija, Halkidička regija i solunsko područje.⁷⁹

Savremena Grčka je bolje poznata kao odlična destinacija za dobar odmor, više nego centar učenja i kulture. Danas zemlja privlači na hiljade posetioaca nudeći jednostavna zadovoljstva: ukusnu hranu i vino po povoljnim cenama, prelepe plaže i sunce, atraktivna mesta, naizgled beskrajne obale i mala ostrva puna pejzažnih iznenađenja. Zemlja odiše tradicionalnim šarmom, naročito na njenim sve popularnijim ostrvima, koja se drže svoje tradicionalne arhitekture i načina života uprkos tome što su često preplavljene turistima. Veliki broj ostrva Egejskog mora lako je dostupan iz Pireja, istorijske luke grčke prestonice Atine, trajektom ili hidrogliserom. Mnoga od većih ostrva imaju aerodrome sa vezama do Atine ili sezonski sa većim evropskim gradovima. Na jugu kopna nalazi se Atina, koja fascinira posetioce, dok je Solun na severu živ i moderan grad sa vizantijskim ukusom. Atina dominira sa njenim atrakcijama poput Partenona, a ostaci drugih čuda antičkog grčkog klasičnog sveta mogu se naći uglavnom na Peloponezu, južno od grada Korinta. Glavni grad je Atina. Mnogi hoteli, kafići i restorani sezonski zatvoraju svoja vrata od kraja novembra do početka aprila, autobuske i trajekt usluge su ili drastično smanjene ili su otkazane. Sve počinje da oživljava u vreme oko pravoslavnog Uskrsa (obično oko aprila), kada prvi turisti počinju da pristižu. Od sredine juna do kraja avgusta je špic sezone, vreme žurki na ostrvima i sve je u punom zamahu. U tom periodu je temperature skoro svuda i 40°C u hladu, a plaže su zakrčene, antički lokaliteti puni turista i u mnogim smeštajima je sve rezervisano. Visoka sezona počinje da slabi u septembru, a uslovi za odmor su idealni sve do kraja oktobra. Sneg obično padne na kopnu i na planinama ostrva Evia i Krit, a povremeno ima snega i u Atini.⁸⁰

Halkidiki - Njegov oblik podseća na tri prsta koji ukazuju na Egejsko more ili na Posejdonov trozubac. Ta tri poluostrva se zovu Kasandra, Sitonija i Atos. Poluostrvo Halkidiki je pravi raj, sa očaravajućom prirodom, uvalama, zalivima, stenovitim rtovima i plažama sa zlatnim peskom i kristalnom vodom. Od tri "prsta", samo zapadni i srednji (Kasandra i Sitonija) imaju razvijen turizam sa neverovatnom prirodnom lepotom i razvijenim turističkim objektima. Kasandra je idealna za noćni provod, a Sitonija je idealno mesto za ljubitelje prirode, tišine i mirnih plaža. Istočno poluostrvo Atos pripada monaškoj zajednici Atosa, "Sveta Gora". Poseta je strogo regulisana: muškarci moraju da traže dozvolu do šest meseci unapred, a ženama pristup nije dozvoljen. Halkidiki ima zanimljiva sela, izuzetnu lepotu i najbolje plaže na kontinentalnom delu Grčke, poznatim po svojoj kristalno čistoj vodi i belim peskom. Odmor na Halkidikiju je stvoren za svakoga, sa tihim i divljim plažama na Sitoniji i burnim noćnim životom na Kasandri. Glavni grad Halkidikija je Poligiros, koji se nalazi u centru poluostrva, a 69 km udaljen je od Soluna. Glavna turistička mesta na Kasandri su Polihrono, Pefkohori, Hanioti, Kriopigi, a na Sitoniji su to Neos Marmaras, Nikiti, Vurvuru, Toroni i drugi.

Meteori- Tražeći mesto na kojem će biti zaštićeni od širenja turske okupacije, pravoslavni monasi su ovde pronašli savršeni azil. Nepristupačni kameni stubovi razbacani po ovom jedinstvenom pejzažu, zajedno sa usecima, pećinama i visokim terasama čine

⁷⁸<http://www.visitgreece.gr/>

⁷⁹Novaković-Kostić R., "Turističke regije sveta", VPTŠ, Užice, 2011, ISBN 978-86-913561-1-8, COBISS.SR-ID 183899404

⁸⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/greece/>

idealno mesto za duhovni život. Iako je više od dvadeset manastira ležalo na strmim stenama, samo njih šest danas predstavlja jedan od najvažnijih kompleksa u zemlji. Prevod njihovog imena znači "Lebde u vazduhu". Manastiri su dostupni samo stepenicama koje su usečene u stenama.⁸¹

Epidaur - Svetilište Asklepijon u Epidauru nalazi se na Peloponezu, a posvećeno je legendarnom grčkom lekaru Asklepiju, koga su Grci opisivali kao "Bog medicine". Bio je sin Apolona i veruje se da je dar isceljenja dobio kada mu je boginja Atina, nakon što je Persej Meduzi odrubio glavu, dala Meduzinu krv koja je bila lekovita. Od IV veka pre nove ere, Epidaur je postao široko poznat kao lekoviti centar antičkog sveta. Sa hramovima, bolnicama i raznim tretmanima, predstavljao je mesto gde su ljudi iz daleka dolazili da traže pomoć. Ovo je dovelo do značajnog finansijskog prosperiteta i ambicioznog programa izgradnje, uključujući i izgradnju monumentalnih objekata. Jedan takav projekat, pozorište u Epidauru, danas je na listi UNESCO-ve svestke kulturne baštine. Jedan od najvažnijih antičkih lokaliteta u Grčkoj, skoro savršeno očuvan amfiteatar podignut pre 2.500 godina, još uvek je domaćin grčke drame. Pozorište prima skoro 15.000 gledalaca, a njegova legendarna akustika i dalje zadivljuje posetioce. Mogu se videti i ostaci "abatona" (naziv za nepristupačno mesto), gde su pacijenti spavali u nadi da će ih posetiti Bog iscelitelj koji će ih nekim čudom izlečiti u njihovim snovima. Između pozorišta i svetilišta je muzej ispunjen nizom drevnih hirurških alata i kamenih natpisa sa detaljima nekih čudesnih lekova. Turisti se mogu odmoriti na visokim drevnim kamenim tribinama pozorišta, divite se netaknutoj pozornici koja dostiže 20 metara u prečniku i razmisliti ko je mogao da deli vaše kameno mesto pre par stotina godina.

Delfi- Priznato kao središte sveta i Univerzuma, Delfi je oduvek bilo mesto od istorijskog i duhovnog značaja. Ovde su se saveti sveznajuće proročice Sibile, harmonično uklapali u velelepni pejzaž. Ovo je svakako važna destinacija za sve ljubitelje istorije. Iako večni plamen više ne gori u srcu hrama delfskog Apolona, poseta je obavezna. Postoje brojne lokacije u Delfima koje treba istražiti, uključujući impresivnu restauriranu Riznicu boginje Atine, pozorište i stadion, kao i Tolos i mnoge druge.

Planina Olimp je mesto gde je po grčkoj mitologiji živelo dvanaest bogova, a nastao je nakon poraza Titana u velikom okršaju sa bogovima. Svaki uspon na Olimpu počinje od grada Litohero. Planina se sastoji od 52 vrha od kojih najviši vrh dostiže 2.919m nadmorske visine. Ovde je Zevs postavio svoj presto, Had je nemilosrdno vladao podzemljem, a Posejdon je valjao mora. Pored toga, postoje mitovi koji ovu planinu čine zastrašujućom i nisu nalik lepim bajkama. Takav je mit o Sizifu koji je proklet da beskrajno kotrlja ogromnu stenu uz brdo ili Prometej koji je vezan za stenu, a njegovu jetru izjeda orao.

Drevna Mikena - Visoko iznad savremenog grada Mikene, između dva konusna brda, šire se ostaci moćnog i uticajnog veličanstvenog arheološkog kompleksa. Osnovana oko drugog milenijuma pre nove ere, njene legende inspirisale su mnoge umetnike, od Homera i klasičnih tragedija do prividnih odraza u savremenoj umetnosti. Razbacani ostaci predstavljaju činjecu da je dobar deo grčke mitologije imao u Mikeni svoje korene. Jednom kada se prođe kroz Lavlja vrata postajete svedoci Helenine otmice, deo trojanske drame, razdora ili se suočavate sa proročanstvima Kasandre.⁸²

Santorini - Prelepi vulkanski pejzaži i jedni od najboljih zalazaka sunca na svetu, zasigurno ga stavljaju na vrh svake liste Grčkih ostrva. Njegove plaže su veoma specifične

⁸¹<http://www.pilotguides.com/articles/rocky-monasteries-in-meteora/>

⁸²<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-06/mainland-greece/>

(i nisu privlačne baš za sve) zbog crnog i crvenog vulkanskog peska. Brojne turističke agencije preporučuju da parovi treba da se opredele za mirno i romantično mesto Oja, gde pogled iz luksuznih soba sa kaldere (vulkanskog kratera) može da košta čitavo bogatstvo, dok oni mladi u srcu treba da izaberu Firu, živahnu prestonicu ostrva, izgrađenu na vrhu litice sa podjednako fantastičnim pogledom. Istočna strana ostrva je generalno jeftinija i sadrži malo magije Santorinija.

Tasos - Jedno je od ostrva u severoistočnom Egejskom moru. Tasos je atraktivno mesto sa prelepim peščanim plažama, tradicionalnim selima i neverovatnim planinskim pejzažom. Tasos je ostrvo idealno za one koji traže mir i prelepo prirodno okruženje, ali takođe ima i živa mesta, plaže i vrlo intenzivan noćni život. U nekoliko reči, ostrvo Tasos u Grčkoj je savršeno za sve i ima mnogo toga da ponudi.

Zakintos - Takođe se zove Zante i treće je po veličini od sedam većih jonskih ostrva. Ima lepe peščane plaže sa kristalnom vodom i privlači hiljade posetilaca svake godine. Takođe je poznat po ugroženoj vrsti Velikoglavih morskih kornjača, koje dolaze tokom perioda reprodukcije da polože svoja jaja na meki zlatni pesak ostrva. Glavna atrakcija ostrva je prelepa plaža Navagio ili Šiprek, do koje se može doći jedino brodom.

Krit - Najveće grčko ostrvo, sa posebnom lokalnom kulturom. Poznato je po Minojskoj civilizaciji i palati u Knososu. Gužve u turističkim odmaralištima, divni stari gradovi kao što su Kanija i Retimno, neverovatne divlje plaže, netaknuta planinska sela sa ljudima koje nije dotakla 'zlatna groznica' turizma i najbolja hrana među svim grčkim ostrvima. Krit je rajsko mesto za ljude koji vole da se penju na razne vrhove i da pešice obilaze razne lokacije, a jedna od poznatih i izazovnih je klisura Samarija. Nemoguće je obići Krit pri jednoj poseti, pa se turisti često fokusiraju ili na istok (na Agios Nikolaos) ili na zapad (Kanija i Retimno).⁸³

Mikonos je nešto između Kaprija i Ibice, ali sa veoma kikladskim osećajem. Mikonos ima najbolje plaže u zemlji, najbolji noćni život i najviše cene u celoj Grčkoj. Poznate ličnosti iz svetskog džet seta preplavljuju ostrvo svakog leta. Činjenica da se svetski poznati japanski restoran Nobu prvo otvorio na Mikonosu, a nekoliko godina kasnije u Atini, govori mnogo o vrsti odmora koju bi ovde trebalo očekivati.

Lefkada, planinsko ostrvo sa dosta zelenila deo je Jonskih ostrva. Nalazi se između Krfa i Kefalonije. Ima prirodne lepote i privlači hiljade posetilaca svake godine. Ovde turisti uživaju u predivnim peščanim ili šljunkovitim plažama sa kristalno plavom vodom.

Ostrvo Ios je deo kikladskih ostrva i nalazi se u blizini Santorinija. To je jedno od najpoznatijih grčkih ostrva sa intenzivnim noćnim životom, koji uglavnom privlači mlade. Osim zabave, ostrvo ima mnogo lepih pejzaža i raznih mirnih i tihih mesta za odmor. Njegovu obalu krasi kilometri finog mekog peska i kristalno smaragdne vode.

Rodos - Nekada dom jednom od sedam svetskih čuda "Kolosu sa Rodosa", ovo ostrvo je jedna od prvih destinacija za odmor u Grčkoj. Pripada grupi ostrva Dodekaneza. Najveći grad na ostrvu je divan stari srednjevekovni grad Rodos, koji se nalazi na listi UNESCO-ve svetske baštine. Većina turista dolazi čarter letovima, jer put trajektom iz Pireja može uzeti dosta vremena. Rodos ima dobar izbor odmarališta na ostrvu, u rasponu od vrhunskih hotela sa pet zvezdica pa do privatnog smeštaja. Postoji mnogo mesta za razgledanje i veliki broj muzeja. Turisti mogu da posete palatu Velikog Majstora Vitezova Rodosa, fontanu u Starom gradu, tržnicu.

Skijatos - Za razliku od Kiklada, Skijatos i susedni Sporadi čine grupu ostrva sa obiljem borova koji izlaze na more i koji okružuju njegove brojne peščane plaže, kao što je

⁸³<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/greece/crete/>

Kukuanries jedna od najlepših i najprometnijih plaža u zemlji. Hora, glavno mesto ostrva, predstavlja idilično selo izgrađeno na brdu sa belim kućama i crvenim krovovima koje okružuju luku. Skijatosa je idealna destinacija za porodice i sve one koje ne privlači gruba i kamenita priroda ostrva na jugu Egejskog mora. Može se lako doći i do ostalih ostrva Sporada, kao što su Skopelos, Skiros i Alonizos.

Krf - Drugo po veličini od sedam većih jonskih ostrva, sa mešavinom raznih uticaja počev od Mlečana pa do Francuza, Italijana i Britanaca. Ovo je jedino mesto u Grčkoj gde turisti mogu da uživaju i gledaju meštane kako igraju kriket i piju pivo od đumbira. Stari grad sa dve tvrđave je deo UNESCO-ve svetske baštine, a priroda predstavlja jednu od najboljih kojase može pronaći na svim grčkim ostrvima. Fine plaže, sa prilično hladnim vodama na istočnoj strani, privlače hiljade posetilaca svakog leta, a kao i na svakom velikom turističkom grčkom ostrvu, izbor smeštaja je ogroman.⁸⁴

Paros - Jedno je od ostrva Kiklada i verovatno najtipičnije grčko ostrvo, pogodno za obilazak i ostalih Kiklada, zbog njegove odlične povezanosti sa trajektom. Plaže, noćni život i smeštaj na Parosu su iznad proseka, a mnogi turisti se ponovo vraćaju iz godine u godinu. Najveće ostrvsko naselje Parikija, sa svojim divnim Starim gradom je i glavna luka ostrva Paros, ali većina noćnog života je koncentrisana u Nausu. Međunarodno takmičenje jedrenja na dasci održava se na bučnoj plaži Krisi Akti (Zlatna plaža), ali lako mogu da se pronađu i mirne i izolovane plaže uk kojima turisti mogu da se opuste i uživaju u plavim vodama. Za turiste koji žele tih i miran odmor, onda je malo ostrvo Antiparos idealno mesto. Ono je sused Parosa, udaljeno samo nekoliko minuta lokalnim brodom.

Kefalonija - Luj de Berner učinio je za Kefaloniju ono što i najbolji PR konsultant ne bi mogao ni da zamisli. Sa svojim divnim i jednim od najprodavanijih romana "Mandolina kapetana Korelija", učinio je ovo ostrvo vrlo popularnim. A kada je izašao film nekoliko godina kasnije, prirodne lepote i safirne vode Kefalonije postale su poznate širom sveta. Tada se život na Kefaloniji preko noći okrenuo naopačke. Mirtos je najpoznatija plaža, ali pored nje postoji obilje drugih stvari koje se mogu videti i predivna priroda u kojoj se može uživati. Ostrvo je poznato i kao rezervat morskih kornjača Glavatih kareta, koje snesu jaja na plaži Kaminija na krajnjem jugu ostrva. Argostoli i Liksuri su dva najveća naselja na ostrvu, dok su Fiskardo i Sami (mesto gde je sniman film) zaista vredni posete.⁸⁵

ATINA je dobila ime po Atini, boginji mudrosti koja je slavljena u antičkom hramu (Partenonu) na Akropolju i koji je danas UNESCO-va svetska baština, a ponosno raste u srcu betonske džungle, moderne prestonice Atine. Kao glavni grad države, dostigla je svoj vrhunac u V veku pre nove ere i sa izgradnjom mnogih veličanstvenih klasičnih zgrada smatrala se ikonom stare Grčke. Demokratija je rođena, dramaturgija cveta i Sokrat postavlja temelje zapadne filozofije. Danas je Atina i dalje veliki evropski centar kulture, sa svojim zadivljujućim klasičnim lokacijama i muzejima svetske klase. Glavni grad Grčke poseduje najfinije restorane u zemlji i vrlo raznovrstan noćni život. Povratak Olimpijskih igra 2004. godine doveo je do naleta novog razvoja, uključujući javni prevoz i turističke objekte, kao i dugo očekivani novi Muzej Akropolja koji je konačno otvoren 2009. godine. U Atini turisti neizostavno obilaze:

Akropolj - Ovaj grad na brdu, antičko svetilište posvećeno grčkoj boginji Atini, dominira gradskim pejzažom i spada u itinerer bilo kog turista. Temelji za hram postavljeni su 490. godine pre nove ere, međutim ozbiljni radovi nisu počeli sve do zlatnog

⁸⁴<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-12/cyprus-crete/>

⁸⁵<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-07/greek-islands/>

doba Periklea (461-429 p.n.e.). Ovde se može videti i Muzej Akropolja i četiri svete zgrade, sve iz V veka pre nove ere. Strm uspon do vrha vodi do Propileja, monumentalne kapije Akropolja u jonskom-dorskom stilu, koja služi kao ulaz na lokalitet. Hram Atine Nike je sa leve strane Propileja. Bio je uništen od strane Turskih snaga u XVII veku, ali je prelepo obnovljen. Partenon je najveća zgrada Akropolja i ikona zapadne civilizacije. Izgrađen u potpunosti od mermera, Partenon je posvećen Atini Parteno, zaštitnici grada i sadržao je statuu boginje koja više ne postoji. Uprkos mnogobrojnim turistima, savršen sklad strukture očarava sve posetioce. Erehteonov hram je svetilište čija je istočna strana posvećena Atini, dok je zapadna strana služila kultu Posejdona-Erehteusa, kao i žrtvenik. Erehteon je sagrađen na mestu mitske bitke između dva božanstva. Južna strana ima seriju od šest pomoćnih stubova izrađenih u obliku devojaka ili karijatida. Zbog teških oštećenja usled spoljnih uticaja, karijatide su zamenjene modelima.⁸⁶

Nacionalni arheološki muzej - Smešten u zgradi iz kasnog XIX veka, renovirani Arheološki muzej je nesumnjivo najbolji muzej u Grčkoj sa jednim od najboljih zbirki starih i klasičnih grčkih artefakata. Fascinantni komadi uključuju mikensku kolekciju, koja sadrži veliki broj fino izrađenih zlatnih predmeta od XVI i XI veka pre nove ere, a bronzana kolekcija uključuje i imponantnu bronzanu statuu Posejdona iz 460.g.p.n.e.

Agora (tržnica)- Iako je lokalitet sada zbirka spomenika i ruševina iz raznih perioda i najboljih atinskih dana, Agora je nekada bila fokus gradskog života, služeći ne samo kao mesto trgovine, već i kao politički, administrativni i kulturni centar. Sudovi, hramovi i javne službe imale su svoje sedišta u ovoj oblasti, gde su se obični Atinjani, tezgaraši i trgovci mešali sa zvaničnicima, političarima i filozofima. Lokalitetom dominira Hefest (Hefestov hram), iz V veka p.n.e., jedan od najbolje očuvanih antičkih hramova u Grčkoj. Fascinantni muzej Agora sadrži ekscentričan niz svakodnevnih artefakata nađenih u tom području. Ova dvospratna struktura iz II veka pre nove ere, koju je obnovila Američka škola za arheologiju, smatra se da je bila rani tržišni centar koji je sadržao 42 radnje.

Novi Muzej Akropolja - Dugo očekivani novi Muzej Akropolja konačno je otvoren u junu 2009. godine. Impresivan, ultra moderan stakleni objekat dizajnirao je švajcarski arhitekta Bernar Čumi. Ovde su prikazane statue i eksponati sa Akropoljskog lokaliteta. Grci se nadaju da će ubediti Britanski muzej u Londonu da vrati kontroverzni Elginski mermer, zaplenjen od strane Lorda Elgina 1799. godine.

Pozorište Dionis - Na južnim padinama brda Akropolja, u pozorištu su se održavale originalne predstave, kao što su tragedije Eshila, Sofokla i Euripida i komedije Aristofana. Ovaj kameni auditorijum iz IV veka p.n.e., može da primi 17.000 gledalaca, a njegove ruševine su jedna od antičkih lokaliteta Atine sa najboljom atmosferom.

Trg Sintagma - takođe poznat i kao "Ustavni trg", predstavlja srce Atine na mnogo načina. To je veliki otvoreni trg na kome se često održavaju praznični događaji. Ovo je lokacija za nekoliko najuglednijih luksuznih hotela Atine, pritom je i glavno čvorište za javni transport, a duž jedne njegove strane nalazi se zgrada parlamenta. Ermou ulica je glavna ulica i pešačka zona, a ovde se mogu naći i neke od elitnih radnji u Atini.

Nacionalni vrt - Oni turisti koji su u potrazi za utočištem od vrućine i urbane gužve Atine, voleće fantastični Nacionalni vrt. Odmah iza grčkog parlamenta, ova oaza nudi za istraživanje preko 15 hektara zemljišta sa drevnim ruševinama na svakom koraku.

⁸⁶<http://www.pilotguides.com/articles/the-high-city-of-athens-acropolis/>

Brdo Likavit na visini od 277 metara je verovatno mesto sa koga se pruža najbolji pogled na grad. Sa vrha može da se vidi Akropolj, luka Pirej i ostrvo Egina. Turistima kojima je uspon težak za pešačenje, mogu da uzmu uspinjaču do vrha i nazad.⁸⁷

Obala Atika - Atina je okružena lepim plažama i kad se poseti neku od njih, ima se osećaj kao da ste na nekom grčkom ostrvu, jer vas dočekuju kristalni pesak, fini obluci i čista plava voda. Gradski prevoz vas može turiste odvesti do obližnje gradske plaže za manje od sat vremena.^{88 89 90}

2.5.8. TURSKA

Turska je jedna od zemalja koje se pružaju na dva kontinenta. Većim delom (755.688 km²) je u jugozapadnoj Aziji (Mala Azija), a manjim delom-Trakija u jugoistočnoj Evropi (Balkansko poluostrvo). U azijskom delu graniči se sa Gruzijom, Jermenijom, Iranom, Irakom i Sirijom, a u evropskom sa Grčkom i Bugarskom. Mala Azija je poluostrvo, koje sa severa zapljuskuje Crno more, od evropskog dela odvaja ga Mramorno, a uz zapadne obale je Egejsko i na jugu Sredozemno more. Veliki značaj prostora sa obe strane Bosfora i Dardanela, dolazio je do izražaja u antičkoj Persiji, Grčkoj i Rimu, ali i kasnije za vladavine Vizantije i Osmanlijskog carstva. U novim geopolitičkim odnosima u XX veku, položaj Turske na dva kontinenta još više dolazi do izražaja. Razvoj turizma u Evropi, a posebno na Mediteranu, navodi i Tursku da uz značajna ulaganja aktivira svoje velike turističke potencijale, kako prirodne tako i kulturno-istorijske. Ako se ovome doda da preko prostora Turske prolaze značajni vazdušni pravci iz Evrope prema Aziji i Australiji, onda njen turističko-geografski položaj još više dobija na značaju.

Značajnim prirodnim vrednostima raspolaže razučena obala uz Egejsko more, ali i slabo razučena sredozemna i crnomorska, zatim Anatolijska i Jermenska visoravan, kao i planine u severnom i južnom delu zemlje. Razučena egejska obala, ispred koje su brojna ostrva, nastala je spuštanjem tokom kvartara. Strma sredozemna obala, slabo je razučena, sa dva veća zaliva Antalijski i Iskenderunski. Anatolijsku visoravan sa severa uokviruje mlađe nabrano Pontijsko gorje, koje je građeno od vulkanskih, kristalastih i sedimentnih naslaga. Zapadni deo ovih planina tone pod Mramorno more iz kojeg se izdižu pojedini vrhovi kao ostrva ili poluostrva. Na zapadu, prema Egejskom moru Anatolija se postepeno izdiže. Istočni deo Turske ispunjava Jermenska visoravan iz koje se izdižu ugašeni vulkani Ararat i Supah. Uz istočni obod Anatolijske visoravni planine dosežu visinu i preko 5.000m. Između ovih visokih planina su prostrane kotline; u najvećoj je jezero Van. Između planina i obale je relativno uska primorska ravnica, ali planinski grebeni često izbijaju i do morske obale. U evropskom delu Turske dominira nizija na zapadu uz pograničnu reku Maricu. Turska je velika zemlja sa različitim regionalnim klimatskim uslovima. Egejske i Sredozemne obale imaju tipičnu mediteransku klimu, sa toplim letima i blagim vlažnim zimama. Antalija na južnoj obali ima prosečne letnje temperature oko 30°C. U Istanbulu, letnje temperature su u proseku oko 28°C, a zime su sveže, vlažne i ponekad sa sporadičnim snegom. Leto na Anatolijskoj visoravni je veoma vruće, a zime su veoma hladne. U Ankari, zimske temperature su u proseku oko -4°C, a letnje oko 30°C.

⁸⁷<http://www.pilotguides.com/tv-shows/short-history-of-the-world/ottomans-versus-christians-6-x-26/the-battle-for-the-mediterranean-rhodes/>

⁸⁸<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-06/mainland-greece/>

⁸⁹<http://www.pilotguides.com/destinations/greece/athens>

⁹⁰<http://www.pilotguides.com/articles/the-ancient-greeks/>

Crnomorska obala je vlažna tokom cele godine, sa blagim letom i hladnom zimom. Istočna Turska je veoma hladna sa snegom u zimskom periodu, ali je topla sredinom leta. Istočni deo zemlje je planinski, sa toplim letima i veoma hladnim i snežnim zimama.⁹¹

Najvažnije prirodne i kulturno-istorijske znamenitosti koje privlače brojne turiste da svoj odmor provedu u Turskoj su:

Aja Sofija - smeštena u Istanbulu, prvobitno je bila bazilika izgrađena za rimskog cara Justinijana I u VI veku. Remek-delo rimskog graditeljstva, masivna kupola sa prečnikom od 31m, pokriva ono što je više od 1.000 godina bio najveći zatvoreni prostor u svetu. Crkva je opljačkana u vreme četvrtog krstaškog pohoda 1204. godine, a džamija postaje u XV veku kada Osmansko carstvo preuzima grad. Aja Sofija pretvorena je u muzej 1935. i sada je jedna od najvećih atrakcija u Turskoj.

Kapadokija - Poznata je po svojim neobičnim i divnim prirodnim formacijama stena čija se boja kreće od bele do boje okera i umbre, kao i po jedinstvenom istorijskom nasleđu. Jedno od najboljih mesta gde se mogu videti ove čudne formacije je grad Goreme, koji se nalazi među brojnim velikim kupama pod nazivom "Vilini dimnjaci". Oni su formirani kao posledica erozije, delovanjem vetra i vode na dva različita vulkanska sloja: debeli sloj tufa (kompresovani vulkanski pepeo) i tanak sloj bazalta koji je otporniji na erozije. Zbog lakoće oblikovanja tufa, mnogi "Vilini dimnjaci" u Kapadokiji, izdubljeni su tokom vremena i stvorene su kuće, crkve i skladišta. Ovde se turisti mogu sresti i sa katakombama uklesanim u stene nastalim u prvim periodima razvoja hiršćanstva.

Antički grad Efes - Efes je popularna turistička atrakcija na zapadnoj obali. Grad Efes je nekada bio poznat po hramu Artemide, koji je bio jedno od sedam svetskih čuda. Neki od značajnih gradskih objekata još uvek se mogu videti. Između ostalih tu su ostaci pozorišta i Celzusa biblioteka. Biblioteka je izgrađena oko 125. godine nove ere, za skladištenje 12.000 svitaka i da služi kao monumentalna grobnica za Celzusa, guvernera Azije. Fasada je pažljivo obnavljana tokom godina, sve do sjajanog izgleda koji ima danas.

Plava džamija - Sa svojih šest minareta i raskošnom arhitekturom, Sultan Ahmetova ili Plava džamija u Istanbulu impresionira svojim spoljašnjim izgledom. Plava džamija je postala jedna od najpopularnijih turističkih atrakcija u Istanbulu. Izgrađena je između 1609. i 1616. godine prema planu arhitekta Mehmed Age. Kao i mnoge druge džamije i Sultan Ahmetova sadrži grobnicu osnivača, medresu i predvorje. Unutar džamije, visoki plafon obložen je sa 20.000 plavih pločica u različitim obrascima, zbog kojih je i dobila svoj popularni naziv.

Oludeniz - Malo mesto koje se nalazi u južnom delu zapadne obale Egejskog mora. Ima usamljenu peščanu uvalu na ulazu u Oludeniz. Ova plaža je poznata po svojim nijansama tirkizne boje i važi za jednu od najviše fotografisanih plaža na Mediteranu. Oludeniz se takođe smatra jednim od najboljih mesta na svetu za paraglajding, zbog svoje jedinstvene panorame.

Nemrut je visoka planina (2.134m) u jugoistočnoj Turskoj, u blizini grada Adijaman. Godine 62.p.n.e. kralj Antioh I Komagenski, izgradio je grobnicu na vrhu planine okruženu mnogim ogromnim statuama: samoga sebe, dva lava, dva orla i raznih grčkih i persijskih bogova. Još od njihove izgradnje, glave su popadale sa tela i leže razbacane širom lokacije. Sa Nemruta se pruža sjajan pogled na okolne planine. Glavna atrakcija je gledanje izlaska sunca sa istočne terase, koja ovim glavama daje predivnu narandžastu nijansu i stvara dodatni osećaj misterioznosti samog mesta.

⁹¹<http://www.pilotguides.com/destinations/turkey/istanbul>

Bodrum sa svojim pešćanim plažama, ulicama sa brojnim radnjama i sofisticiranim restoranima, dugo je bio omiljeno primorsko mesto za odmor u Turskoj. Grad je u antičkoj Grčkoj bio poznat pod nazivom Halikarnas i ujedno kao mesto gde je bio smešten mauzolej kralja Mauzola (Mauzolej u Halikarnasu), jedno od 7 svetskih čuda antičkog sveta. Nažalost, serija zemljotresa uništila je spomenik ali i druge istorijske atrakcije poput Bodrumske tvrđave, koju su sagradili vitezovi hospitalci u XV veku. Tvrđava gleda na marinu unutar Bodruma, koja je ispunjena jahtama vrednim više miliona dolara.

Pamukale - Doslovno znači "dvorac od pamuka" i predstavlja neobičan pejzaž u zapadnoj Turskoj, poznat po svojim belim terasama. Terasa su od travertina, a nastale su prelivanjem mineralne vode i taloženjem minerala. Ljudi su se kupali u takvim bazenima hiljadama godina. Antički grčki grad Hierapolis, izgrađen je iznad toplih izvora od strane kralja Pergama. Ruševine kupatila, hramova i drugih grčkih spomenika mogu se videti na ovom mestu.

Patara sa svojih 14 kilometara, jedna je od najdužih pešćanih plaža koja se može naći na Mediteranu. Ovaj deo čine drevna oblast Likija, rimske ruševine i pešćane dine bez ikakvih vidljivih objekata, osim malog kafea. Patara plaža je takođe mesto, gde ugrožena vrsta kornjača "Caretta caretta" polaže svoja jaja. Obližnje selo Patara je rodno mesto Svetog Nikole, episkopa Mire Likijske iz IV veka, koji je u svetu poznatiji kao Deda Mraz.

Aspendos - Posедуje jedno od najbolje očuvanih drevnih antičkih pozorišta. Teatar u Aspendu izgrađen je 155. godine nove ere, za vreme vladavine rimskog cara Marka Aurelija, a moglo je da smesti između 15.000 i 20.000 gledalaca.

Kuşadasi - Jedno je od glavnih letovališta u Turskoj, koje nudi odličan ambijent za nezaboravan odmor. Smešten na zapadnoj obali Turske, 90km južno od Izmir, Kuşadasi ima reputaciju jednog od najatraktivnijih gradova na Egejskom moru, jer je u blizini važnih istorijskih lokaliteta kao što su Efes, Didim, Priene i Milet. Kuşadasi ima tipičnu mediteransku klimu, sa toplim letima i blagim zimama, pružajući na taj način dugu turističku sezonu. Grad je okupan suncem 300 dana u godini. Brojne pešćane plaže imaju toplu, čistu vodu i mirnu atmosferu. Posle sunčanja tokom dana, grad dočekuje izvanredan zalak sunca. Kako sunce zalazi, atraktivni kafići i restorani u bulevaru oivičenim palmama, postaju posećeniji. Veliko zadovoljstvo je gledati jahte i brodove koji dolaze i odlaze sa zalazakom sunca. Restorani služe raznovrsne sveže plodove mora, ribu i egejske specijalitete. Ples i zabava do zore, u živopisnim barovima ili diskotekama, mogu završiti idealan dan u Kuşadasiju.

Marmaris - Postavljen uz padinu prekrivenu borovima, Marmaris je centar koji kombinuje prirodnu lepotu sa neverovatnom životnom energijom. Poznat je po svom noćnom životu, najekstravagantnijem na celoj južnoj obali. S druge strane, okolna mesta nude najbolje od kulture. Kretenje živopisnim seoskim putevima kroz simpatična mesta, dovode turiste do drevnih ruševina i netaknutih plaža. Savršen za sve starosne grupe, Marmaris je jedno od najpopularnijih letovališta u Turskoj.

Belek - Ovaj grad je specijalno razvijen za turizam kao veliko odmaralište, a tokom poslednje dve decenije se toliko proširio da je obuhvatio susedno selo Kadrije. Ima 300 toplih sunčanih dana u toku godine i tirkiznu vodu Mediterana. Čitava oblast je postala raj za one koji traže luksuzne hotelske komplekse sa pet zvezdica, kao i velike golf terene. Mnogi hoteli imaju svoje privatne plaže, tako da gosti ne moraju da napuštaju komfor svog smeštaja. Belek se nalazi u blizini nekoliko interesantnih lokacija. To su ostaci rimskog grada Perga, kao i dobro očuvan amfiteatar u Aspendu; Akustika ovog tetarta izdržala je test vremena i još uvek je domaćin povremenim koncertima. Postoje razni popularni izleti, kao što su džip safari koji od Beleka vodi u obilazak planina, putovanja brodom, sportovi

na vodi, kao i posete obližnjem vodopadu Manavgat i Pamukale mineralnim izvorima. Ronjenje, rafting i jahanje, takođe su u ponudi posetiocima. Grad Belek je kompaktan i ima mali tržni centar, nekoliko suvenirnica i kafiće da upotpune odmor i uživanje. Kadrije ima više da ponudi što se tiče uličnih prodavaca i noćnog života, a dostupni su i izleti do popularnih gradova kao što su Alanja i Antalija. Belek je idealno odmaralište za ljude koji vole da igraju golf i one koji traže mirne dane za leškarenje na plaži ili kraj bazena.

Kemer - Nalazi se na oko 43km od Antalije. To je veoma atraktivno mesto na obodu planinskog sistema Taurus. Populaciju Kemera čini oko 10.000 stanovnika. U Kemeru se šume, more i planine spajaju, tako da nude idealno okruženje za divan odmor. Ulaganje u turizam ima veliku ulogu u ekonomiji Kemera. Ovaj grad je primer urbanizacije. Kemer je prilično tiho i udobno mesto za odmor, sa lakim i organizovanim lokalnim prevozom, izgrađenom infrastrukturom, svim sredstvima za komunikaciju i dobrim radom opštine. Danas je Kemer poznato turističko mesto. Marina u Kemeru je potpuno opremljena, tako da ljubitelji jedrilica mogu da uživaju u plažama i uvalama južno od grada. Kupovina će oduševiti sve turiste sa svojim spektrom kvalitetnih suvenirna. Na oko 16km zapadno od Kemera, nalazi se drevni likijski grad Faselis. Kemer ima bogat noćni život. Posедуje mnogo restorana, barova, plaža sa plavim zastavicama i marinom sa 180 vezova. Popularna priobalna sela su Beldibi, Gojnuk, Kiriš, Čamjuva, Čajova i druga, koja takođe pružaju uzbudljiv noćni život.

Antalija - Od svoje veličanstvene pozicije na vrhu litice iznad zaliva u obliku polumeseca, okružena Taurus planinama, Antalija nudi sve što je turistima potrebno za savršen odmor na plaži u Turskoj; mogućnost jedinstvene kupovine i finu tursku kuhinju u starom gradskom centru uz istraživanje nekoliko antičkih lokaliteta u blizini grada. Postoji mogućnost bavljenja brojnim sportovima na vodi na dve duge plaže ovog popularnog letovališta. Kulturne potrebe turisti mogu da ostvare posetom i uživanjem u više od 5.000 neprocenjivih arheoloških predmeta u Muzeju Antalija na Konjalte plaži, gde neki od njih datiraju unazad 50.000 godina. Tramvaj može da se dođe do obližnjeg istorijskog centra - Stari grad. Odavde se spušta lavirint strmih i uskih ulica, koje vode pored istorijskih lokacija, restauriranih kuća iz perioda osmanskog carstva pa sve do stare luke - danas nove marine okružene restoranima koja je i centar noćnog života grada. Mogućnosti kupovine su odlične jer ima mnogo radnji sa tepisima, nakitom, kožom ili nekim zanatskim proizvodima. Usput se mogu videti drevni kameni zidovi, zaštitne kapije i uzvišene kule, koje datiraju pre rimske i vizantijske ere. Plaže Konjalte i Lara, nudeobalu dugu nekoliko kilometara. Pored plivanja, ronjenja i krstarenja tirkiznom vodom zaliva u Antaliji, postoji i mogućnost ronjenja iznad olupina borbenih aviona i raznih brodova iz II svetskog rata, koji leže blizu obale.

Alanja - Oko 115 km istočno od Antalije, ovo odmaralište je vrlo posećeno. Bilo je popularno kod Turaka još pre 800 godina, a i danas njegovu obalu vrlo rado posećuju Englezi, Nemci i drugi. Alanja mami posetioce svojim dugim peščanim plažama, toplom vodom Mediterana, kao i burnom istorijom grada. Alanja se neverovatno poroširila tokom protekle decenije i danas njenu populaciju čini više od 250.000 stanovnika. Taj broj se udvostručuje tokom letnje turističke sezone. Turistiposećuju ogromno utvrđenje koje dominira gradom, visoku osmougaonu Kızıl Kule (Crvena kula) i Tersane (brodogradilište). Vlažan vazduh pećine Damlataş, kažu da je pogodan za obolele od astme, a najveće atrakcije Alanje su njene peščane plaže.

Side - Lepo primorsko mesto na Mediteranu se nalazi otprilike 15km istočno od Antalije, na malom poluostrvu samo 800m dužine. U ovom lepom gradu moderna arhitektura, šik prodavnice i noćni barovi stoje u suprotnosti sa ruševinama drevnog grada.

Opkoljen sa dva poteza zlatnih plaža, okruženih blistavim vodama Mediterana, Side je mnogo napredovao, kao jedno od najpopularnijih letovališta za turiste iz celog sveta.

Fetije, nalazi se na mestu nekadašnjeg antičkog grada Telmesos. Smešten u širokom mediteranskom zalivu, poseduje neke od najboljih plaža u Turskoj. Široka plaža Calis, duga nekoliko kilometara, nalazi se 5km severoistočno od Fetija. Oludeniz, možda najlepša plaža u Turskoj, nalazi se 8,5 km južno od Fetija. Obe plaže imaju veliki izbor hotela i restorana. Pored plaže, posetiocima su na raspolaganju krstarenja do 12 ostrva u zalivu ili samo do ostrva Gemile, pokriveno nesređenim ruševinama Vizantije. Tokom sezone, brodovi polaze svakog dana iz prometne luke Fetije.⁹²

ISTANBUL je verovatno jedna od najtoplijih destinacija u XXI veku, kada se radi o evroazijskom delu sveta. Uz to i najnaseljeniji grad u Turskoj. Istanbul je bio jedan od glavnih svetskih centara hiljadama godina. Nekada poznat i kao Vizantion, Konstantinopol i Carigrad, bio je dom jednog od poslednjih rimskih uporišta, hiljadu godina pre nego što ga je osvojio osmanski vladar sultan Mehmed II i zatim neizbežno postaje deo muslimanske zemlje. Istanbul je jedna od onih mističnih destinacija koja se može pohvaliti mitskom istorijom i legendama koje okružuju arhitekturu i obasipaju posetioca osećajem čuđenja. Danas je Istanbul turistički grad. Zbog svoje istorije, kao nekadašnji centar nekoliko različitih imperija, ima brojne istorijske i verske spomenike i ultra moderne zgrade novijeg datuma. Od Aja Sofije, Sultan Ahmetove džamije i Galata kule do čuvenih turskih kupatila, turisti imaju osećaj kao da je sve to transportovano iz prošlosti u XXI vek. Nargile ili šiše, orijentalne lule, predstavljaju centralni deo socijalne sredine Istanbula. Postoje razna mesta širom grada gde može da se sedne i jednostavno puše nargile. Duvan je različitog ukusa, od voćnih ukusa pa do vanile, čokolade i drugih. Pored toga, turska kafa i ratluk su dve najvažnije stvari koje svaki turista treba da proba u Istanbulu, jer nigde u svetu neće naći bolje. Turska kuhinja spada u red najboljih kuhinja sveta, pa je i tu turistima data mogućnost da izaberu neki od stotine restorana koje Istanbul nudi. Između džamija, crkava, sinagoga, dvorova, restorana, vrtova, nargila kafea, čaršija i tržnica koje Istanbul nudi turistima treba se opredeliti za ono najvrednije. Obavezna je poseta *Aji Sofiji* i *Plavoj džamiji*, a pored toga treba obići i sledeće:

Dolmabahçe dvor - Arhitekta Garabet Balijan pomešao je stilove Istoka i Zapada i izgradio dvor po nalogu sultana Abdul Medžida, između 1843-1856 godine. Palata je bogato ukrašena luksuznim nameštajem, kristalima i tepisima.

Arheološki muzej Istanbul sastoji se od tri muzeja: Arheološkog muzeja u glavnoj zgradi, Muzeja starih istočnjačkih radova i Muzeja islamske umetnosti. Ispunjen je rimskim sarkofazima, turskom grnčarijom i eksponatima Hetita.

Cisterna Bazilika - Istanbul ima na stotine sumornih cisterni, koje su napuštene još od vremena kada je Istanbul bio Carigrad. Najveličanstvenija od njih je poznata Cisterna Bazilika. Ova gigantska cisterna sa 336 mermernih stubova, nekada je snabdevala vodom centar vizantijskog Carigrada. Kapacitet cisterne iznosio je 80.000 metara kubnih vode. Stekao je holivudsku slavu pojavljivanjem u filmu "Džejs Bond - Iz Rusije s ljubavlju". Scena u kojoj Bond vesla u malom brodu kroz niz mermernih stubova, snimljena je ovde. Danas je glavna turistička atrakcija, zajedno sa muzikom, svetlima i malim kafeom.

Topkapi dvor - Ovaj ogroman dvor bio je skoro 400 godina rezidencija osmanskih sultana. Iako veći deo dvora nije dostupan za razgledanje, dnevne Harem ture su veoma interesantne za turiste. Kroz turu se nauči nešto o njegovom bivšem stanaru, Selimu II koji se udavio u sopstvenoj kadi posle konzumacije velike količine šampanjca. Mahmud II je

⁹²<http://www.pilotguides.com/destinations/middle-east-north-africa/turkey/>

bio poslednji imperator koji je ovde živeo. Iako se palata menjala tokom godina, njena četiri glavna dvorišta nisu. Turisti ne propuštaju mogućnost da posete Harem i bace pogled na njegovu raskošnu strukturu, kao i popločani trg sa fontanom sultana Amheda III, koji je toliko voleo lale da se njegov period vladavine naziva doba Lala.

Veliki bazar - Ova ogromna tržnica počela je kao skladište, a zatim je vremenom izrasla u "trgovačku Meku" najveći pokriveni bazar u Turskoj. Cenkanje je deo kulture i primenljiv za sve proizvode, od tepiha, nakita pa do začina. Sadrži više od 4.000 prodavnica i zato su svi turisti spremni da obuju udobne cipele, prikupe mnogo energije i veliku dozu humora za cenkanje sa prodavcima. Takav stav za cenkanje je dovoljan da se spusti cene krzna, kože i ručno rađenih suvenirna.

Bosfor moreuz je dug 32km i fizički deli dva kontinenta, Evropu i Aziju. Obavezno se ide trajektom od Karakoja, sa evropske strane do Kadikoj sa azijske strane. Na ovaj način turisti uživaju u romantičnoj večernjoj vožnji trajektom gledajući Stari grad.

Čemberlitaš hamami - kupatila - Turska je dom hamama i ovo je jedno od nekoliko turskih kupatila u gradu. Sagradio ga je isti arhitekta, koji je bio odgovoran za izgled Plave džamije.^{93 94}

ANKARA – glavni grad Turske interesantan je za turističke posete zbog širokih bulevara, pešačke zone, ulica u zapadnom stilu sa mnoštvom prodavnica i butika, luksuznih hotela i elitnih restorana koji ukazuju na lepu budućnost ove metropole. Ankara je vredna posete jer, Stara četvrt oko citadel, nudi pronicljivom putniku uvid u tri hiljade godina staru kulturu, koja i danas živi i još uvek se poštuje. Mesta koja se najviše preporučuju za posetu su:

Muzej anadolijskih civilizacija - Sastoji se od starog Osmanskog Mahmut Paša bazara, natkrivene pijace gde se trgovalo sa tkaninama napravljenim od angora-vune i Kurşunlu Han. Smešten ispod citadele u Ankari, na njenoj južnoj strani, stara zgrada je 1951. godine pretvorena u sada već svetski poznati Muzej anadolijskih civilizacija. Kolekcije podeljene po različitim sekcijama, obuhvataju ogroman broj izuzetno impresivnih arheoloških otkrića od paleolita do klasičnog perioda.

Aslanhane džamija - Sagrađena 1289. godine u vreme Ahi Šerafedina je najstarija džamija Ankare. Pre izgradnje Kodžatepe džamija(1967.), bila je i najveća. Prvobitno nazvana Ahi Serafedin džamija po njenom osnivaču, kasnije je postala poznata kao Aslanhane džamija, po rimskom kamenorescu lava koji je nekada stajao u dvorištu. Džamija je deo kompleksa nekoliko zgrada, čiji je ktitor Serafedin. Ovaj kompleks uključuje i medresu (školu) i osmougaonu grobnicu seldžuka iz ranog XIV veka, smeštenu na rimskim temeljima. Glavni ulaz u džamiju ukrašen je stalaktitima i objedinjuje delove vizantijskog i rimskog stila gradnje.

Anitkabir mauzolej Ataturka - Simbol nove Ankare nalazi se na Anit Tepesi. Mauzolej je dizajnirao turski arhitekta Emil Onat, a podignut je između 1944. i 1953. godine. Predstavlja značajan primer moderne turske arhitekture. Kompleks se sastoji od Puta časti koga okružuju Hetitski lavovi, Suda časti, samog Ataturk mauzoleja i muzeja.

Kupatila Karakala - Ostaci rimskih kupatila izgrađenih od strane cara Karakala između 212. i 217. godine. Kupatila, verovatno posvećena Asklepiju, Bogu zdravlja, izgorela su u X veku. Prvobitno su se sastojale od nekoliko svlačionica i najmanje deset prostorija, sa kupatilima i vodom različitih temperatura.

⁹³<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-08/istanbul-city-guide/>

⁹⁴<http://www.pilotguides.com/articles/mosques-of-istanbul/>

Citadela - Stari grad i njegova tvrđava, Ankara Kalesi, bili su pod opsadom i osvajani više puta. Izgrađeni su na 120m visokoj litici i gledaju prema najstarijem “gecekondü” kvartu u Ankari, Altındağ. Veruje se da temelji datiraju još od Galatima. Duple zidove tvrđave, napravljene od velikih kamenih blokova i komada antičkih građevina, najverovatnije je izgradio Mihailo II Amorijac, kao posledicu dva uspešna napada Arapa pod vođstvom Harun el Rašida. Mnoge kuće koje su zbijene u području između zidova, sada su istorijski spomenici pod zaštitom UNESCO-a.

Avgustov hram - Pored Hadži Bajram džamije, nalaze se ostaci onoga što je bez sumnje najvažniji antički objekat u Ankari, Avgustov hram. Pretvoren u hrišćansku crkvu u IV veku, prvobitno je bio sagrađen u II veku pre nove ere i posvećen frigijskim bogovima. Avgust ga je obnovio i postao je zajedničko svetište prvog rimskog imperatora i boginje grada Rima. Kombinacijom zemljotresa i pljačkanja (kamen je korišćen u izgradnji susedne Hadži Bajram džamije), hram je ostao u nekoliko razrušenih delova.

Bulevar Atatürk - Ovaj široki bulevar oivičen drvećem, glavna je saobraćajna arterija Ankare i glavna ulica za šoping. Prostire se 5km od severa ka jugu i povezuje Stari grad i novi deo grada. Južno od Trga Ulus, obe strane bulevara porošarane su javnim zgradama uključujući operu, tursku televizijsku kuću, univerzitet, kao i banke i osiguravajuće kuće.

Trg Ulus - Smešten u srcu Ulus četvrti, ovaj trg sa svojom bronзанom statuom konjanika Mustafe Kemala Atatürka, urađene od strane austrijskog vajara Kripela, fokusna je tačka starog dela Ankare. Među ulicama zrači zelenilo Hisar parka, sa čije se obe strane nalazi tradicionalna gradska poslovna četvrt.

Etnografski muzej - Od 1938. do 1953., telo Mustafe Kemala Atatürka ležalo je ispod kupole u centralnom holu Etnografskog muzeja u Ankari. Prednje dvorište krasi monumentalna statua konjanika Atatürka, koju je izradio italijanski skulptor Pjetro Kanonika, sa scenama iz rata za nezavisnost, zabeleženim u reljefu. Danas deset odeljenja ovog muzeja sadrži sveobuhvatnu zbirku turske narodne umetnosti, koja datira iz vremena Seldžuka, a uključuje kostime, opremu za domaćinstvo, oružje, muzičke instrumente, tepihe, ćilime i drvene rezbarije. Posebno treba spomenuti presto seldžučkog sultana Kej Hosrov III i sarkofag Ani Serafedina.^{95 96 97}

3. TURISTIČKA REGIJA CRNOG MORA

Crno more je zatvorena morska akvatorija stešnjena između jugoistočne i istočne Evrope i jugozapadne Azije i sastavni je deo Sredozemnog mora. Na jugu je preko Bosfora povezano sa Mramornim morem (dalje preko Dardanela sa Egejskim i Sredozemnim morem), dok ga na severu sa Azovskim morem spaja Kerčki moreuz. Na severu u njegovu akvatoriju duboko prodire Krimsko poluostrvo, najveće poluostrvo na njegovim obalama. Sredinom Crnog mora prolazi granica između Evrope i Azije. Crno more ima ovalan oblik maksimalne dužine do 1.150km (od zapada ka istoku) i širine do 580km (sever-jug). Ukupna površina akvatorije je oko 422.000 km² (po nekim izvorima 436.400 km²). Prosečna dubina je oko 1.253m, maksimalna do 2.212m, dok ukupna zapremina basena iznosi oko 555.000km³. Jedna od specifičnosti Crnog mora je i potpuno odsustvo živog

⁹⁵<http://www.pilotguides.com/destinations/middle-east-north-africa/turkey/>

⁹⁶<http://www.pilotguides.com/tv-shows/bazaar/series-2/istanbul/>

⁹⁷<https://goturkey.com/>

sveta (izuzev pojedinih vrsta anaerobnih bakterija) na dubinama većim od 150-200m, a razlog leži u prezasićenosti dubljih slojeva vodonik-sulfidom. Priobalna nizija je dosta široka i ravna u većem delu obale, izuzev na jugu i istoku gde se neposredno iz mora dižu visoke Pontijske i Kavkaske planine. Najvažnije pritoke su reke Dunav, Dnjestar, Dnjeper, Don i Rioni. Akvatoriju Crnog mora deli 7 država: Ukrajina, Rusija, Rumunija, Bugarska, Turska, Gruzija i Abhazija (država sa delimičnim međunarodnim priznanjem). Crno more je najveći anoksični morski sistem. Ovo je rezultat velike dubine i relativno malog saliniteta (kao i gustine vode) na većim dubinama. Slatka voda i morska voda mešaju se samo u gornjih 100 do 150m, dok se voda ispod te granice (nazvane pinoklina) meša tek jednom u hiljadu godina, te se celi život u moru nalazi u sloju od oko 180 m ispod površine. Nedostatak mikroorganizama i kiseonika pogodovao je očuvanju hiljadu godina starih ljudskih artefakata kao što su korita brodova i ostaci naselja.

3.1. BUGARSKA

Bugarska se nalazi u Istočnoj Evropi i graniči se sa Rumunijom na severu, Turskom i Grčkom na jugu, Crnim morem na istoku i Srbijom i Makedonijom na zapadu. Zemlja ima prilično planinski reljef (Pirin, Stara planina, Rodopi i Rila), koji se prostire do obala Crnog mora i njegovih peščanih plaža. Uprkos burnoj istoriji, Bugarska je najstarija postojeća država u Evropi koja je zadržala svoje ime još od 681.g. Na njenoj teritoriji mogu se naći oronule grčko-tračanske ruševine i zgrade sovjetskog stila, koje svedoče o vekovnim nemirima i političkoj borbi. Popularna letovališta na Crnom moru privlače turiste svojim finim peščanim plažama, sunčanom klimom i sigurnim morem, obezbeđujući prilično jeftin odmor. Bugarska se takođe pojavljuje kao nova destinacija i za zimske sportove. Glavni grad je Sofija. Bugarska ima umerenu klimu sa hladnom i vlažnom zimom i vrućim i suvim letom. Generalno gledano, povoljna klima Sofije je jedan od njenih glavnih atributa, sa prosečnim dnevnim temperaturama od 28°C u julu i avgustu i 3°C od decembra do februara. Crno more utiče na klimu istočnog dela zemlje. Kiše ima najviše u planinskim predelima, a tokom zimskog perioda život širom Bugarske je ponekad narušen velikom količinom snežnih padavina. Visoka sezona duž obale Crnog mora traje od sredine jula do kraja avgusta, a na skijalištima je to oko Božića i Nove godine i od februara do sredine marta. Turistički centri su:

Plovdiv, drugi po veličini grad posle prestonice Sofije. Nedavno je proglašen za najstariji grad u Evropi i šesti najstariji u svetu, sa istorijom koja datira više od 6.000 godina. Stari grad Plovdiva je deo UNESCO-ve svetske baštine. Najvredniji odraz antičkog perioda je antičko pozorište. Rimski stadion koji se nalazi u glavnoj pešačkoj ulici Plovdiva, još je jedan važan spomenik antičkog grada. Danas je ovaj grad važan ekonomski, saobraćajni, kulturni, sportski i obrazovni centar. Plovdiv nudi svojim posetiocima mnogo muzeja, umetničkih galerija, prijateljskih hotela, restorana, kafea i noćnih barova, a sve to po veoma pristupačnim cenama.

Koprivštica, jedinstven grad-muzej, smešten u šumovitim brdima između Karlova i Sofije, savršeno je i namerno očuvan zaseok ispunjen arhitekturom iz perioda bugarskog narodnog preporoda, kaldrmisanih ulica i lepih mostova preko potoka. Skoro 400 zgrada arhitektonskog i istorijskog značaja država je zaštitila. Neke od tradicionalnih kuća pretvorene su u pansionere ili restorane, a većina njih ima i tradicionalni ambijent.

Pirin je izuzetno lepa planina koja privlači pažnju već vekovima, a ipak je uspela da ostane zagonetka. Zaštićeno područje od 27.400ha nalazi se u severnom i centralnom planinskom delu. Oko 60 alpskih vrhova, snegom prekrivenih većim delom godine, izdiže

se iznad 2.500 metara. Čista planinska voda uliva se u više od 176 ledničkih jezera. Šuma pokriva više od polovine Pirina. Ima 97 različitih nižih biljnih vrsta. Skoro izumrle životinjske vrste, kao što su divlje koze, divlje mačke i veliki tetrebi takođe su našli utočište na Pirinu.

Veliko Trnovo, kulturni centar severnog dela Bugarske, nalazi se u podnožju Stare planine. To je najveća opština u oblasti Velikotarnovska. Reljef je raznolik; sa ravnica, brdima i planinama. Grad je smešten na obroncima reke Jantra. Veliko Trnovo je poznato po dobro očuvanim crkvama, kao što su: crkva Sv. Dimitrija, crkva Svetih Četrdeset mučenika, crkva Sv. Petra i Pavla, Velika Lavra. Još se mogu videti i staro gradsko jezgro, sa dobro očuvanim kućama u balkanskom stilu.

Trjavna, nalazi se 40km jugozapadno od Velikog Trnova i predstavlja impresivno renoviran grad zahvaljujući donacijama Evropske unije. Kuće iz perioda nacionalnog preporoda, kameni mostovi i kaldrmisane ulice privlače turiste. Trjavna je najpoznatija po svom zanatstvu, a posebno po uglednoj Trjavna školi verskog duboreza, koji je postojao tokom otomanskog carstva. Međutim, uprkos ogromnom broju izložbi i crkava, Trjavna nije postala samo grad muzej; škola za duborez i dalje postoji, a pohađaju je mladi Bugari koji žele da nastave ovaj važan aspekt njihove nacionalne baštine.

Rilski manastir - Najveći i najpoznatiji manastir Bugarske, nalazi se u šumovitoj dolini planine Rila. To je glavna atrakcija i za bugarske hodočasnike i za strane turiste. Leti ima mnogo ljudi, ali van sezone manastir pruža mir i samoću. Takođe može se pešačiti okolnim planinama. Rilski manastir osnovao je pustinjač Ivan Rilski 927.g. Prvobitno je sagrađena 3km dalje na severoistoku, ali je premešten na današnju lokaciju 1335.g. Manastir je pomogao u očuvanju bugarske kulture i religije za vreme Otomanskog carstva, iako su ga oni često uništavali tokom godina. Nesreća je međutim, zadesila ovaj manastir i u novije doba; godine 1883. požar je zahvatio skoro sve manastirske zgrade. Nakon toga manastir je dobijao razne donacije, koje su omogućile da se obnovi u roku od godinu dana. To pokazuje koliko je ovaj manastir važan Bugarima. Proglašen je za nacionalni muzej 1961. od strane komunističke vlasti, a od 1983. nalazi se i na listi UNESCO.

Kazanlak je grad Bugarske u kome različite etničke i verske grupe čine prijatnu životnu zajednicu. To je mesto sa iznenađujuće aktivnim noćnim životom. Ovde možete videti čuvene arheološke ostatke drevne tračke civilizacije. Kazanlak je smešten u prelepoj Dolini ruža, prostranoj ravnici ispunjenoj ružama, koja čini više od 60% svetske ponude mirisnog ulja ruža. Kazanlak područje je razvijeno od strane Tračana, čiji je grad Sevtopolis postojao u blizini. U IV veku pre nove ere, izgrađena je veličanstvena grobnica, verovatno za jednog od kraljeva Trakije, koja još uvek postoji na severoistočnoj strani grada i predstavlja UNESCO-vu svetsku baštinu. Rimljani su potom nasledili grad Sevtopolis, ali danas grad odiše otomanskim duhom, sa džamijom i znatnim turskim i Pomak muslimanskim manjinama.

Varna je dragulj Crnog mora koji se nalazi na kraju velikog Varnenskog zaliva. Grad ima specifičan morskog šarm. Drevne, srednjovekovne, renesansne i moderne kulture mešaju se i koegzistiraju u celom gradu. Varna leži na istoj geografskoj širini kao i čuvena Atlantska letovališta Biaric i Bajon u Francuskoj. Tokom jula i avgusta ovde može da se sunča čak 10-11 sati. Nema hladnog Baltičkog vetra niti velikih vrućina. More je neverovatno mirno i bez opasnih plima i oseka. Na stranu to što je Varna letovalište, ona je konkurent velikim gradovima Sofiji i Plovdivu, u svojoj ponudi kulturnih atrakcija i istorijskih zgrada, muzeja i umetničkih galerija.

Nesebar je drevni grad, poznat po svojim romantičnim prizorima. To je veliko letovalište na obali Crnog mora, koje se nalazi severoistočno od Burgasa. Njegove

karakteristike su kaldrmisane ulice, dobro očuvane srednjevekovne crkve i kuće napravljene od drveta koje datiraju iz XIX veka. Nesebar je jedan od najstarijih gradova u Evropi, koga su osnovali drevni Tračani pre tri hiljade godina pod nazivom Mesembrija. Danas je određen za UNESCO-vu svetsku baštinu. Nesebar je lep grad sa pregršt zanimljivih muzeja i mnoštvom pristojnih hotela u starom gradu.

Zlatni pjasci - Ime ovog letovališta na obali Crnog mora potiče od stare legende, kada su pirati iskopali veliku količinu zlata na obali mora severno od Varne. Zemlja se osvetila razbojnicima tako što je zlato transformisala u predivan pesak. Zlatni Pjasci poznati su po svojim lepim i dugim plažama sa zlatnim peskom. Nalaze se 18km severno od Varne i u blizini nacionalnog parka Zlatni Pjasci. Ovo letovalište je najveće na severnoj obali Crnog mora, sa brdima bogatim šumom, zlatnom plažom i čistim plavim morem. Ima mnogo čuvenih i starih izvora mineralne vode, koji su bili poznati kod Tračana i rimskih cezara. Plaža je duga 3,5km i široka do 100m. Prosečna temperatura vazduha leti iznosi 27-30 stepeni, a temperatura vode je 25-28 stepeni. Zlatni Pjasci su raj za decu i miran odmor za roditelje. Plaža je nekoliko puta bila nagrađena prestižnom plavom zastavicom.

Sunčev breg - Najveće i najistaknutije letovalište u Bugarskoj, koje sa peščanom plažom dugom nekoliko kilometara, privlači više turista nego bilo koje drugo letovalište u zemlji. Plaža je jedna od najboljih u Bugarskoj, sa svojim raznim aktivnostima, od minigolfa do parasejlinga. Ima dosta restorana i pabova. Ovo je verovatno i najskuplje mesto u Bugarskoj.

Sv. Konstantin i Elena - Najstarije naselje duž bugarske obale Crnog mora. Osnovano je 1908. kao balneološki centar, a danas je najluksuznije letovalište u Bugarskoj. Prvi put su ga posetili turisti iz Češke, Poljske i Nemačke. Mesto je dobilo naziv po obližnjem manastiru Sv. Konstantin i Elena, koji je izgrađen početkom XVIII veka. Popularno je mesto zbog jedinstvene kombinacije kristalno čistog planinskog vazduha, mineralnih izvora i mora. Sv. Konstantin i Elena predstavlja elegantnu destinaciju za odmor, koja se ponosi dugom tradicijom gostoprimstva. Smešten u starom parku sa čempresima, ljiljanima i smokvama, tihim zalivima, peščanim plažama i lekovitim mineralnim izvorima, nudi prijatne hotele i kuće za odmor. Odmaralište nudi i moderne restorane, koji služe nacionalnu i evropsku kuhinju.

Pomorje - Kao i njegov sused Nesebar, Pomorje se nalazi na uskom poluostrvu. Godine 1906. bio je razoren u požaru. Moderan centar grada ima prilično opušten karakter, ali na plaži turisti treba da budu spremni na mirise morske trave. Pomorje je letovalište gde izrazito dolaze Bugari, gotovo u potpunosti ga zaobilaze strani turisti, ali je relativno jeftina baza odakle se mogu posetiti Nesebar i Burgas. Grad je takođe poznat po svojim slanim jezerima, lekovitom blatu i spa tretmanima.

Primorsko - Ovo popularno letovalište smešteno je 52km jugoistočno od Burgasa i uglavnom ga posećuju bugarske porodice. Primorsko je daleko manje razvijeno od letovališta na severu, iako je duga, prepuna plaža prilično atraktivna, sa uobičajenim sportovima na vodi, kao što su skijanje i najam pedolina. Voda može biti veoma plitka za vreme oseke.

Kiten - Iako nema gužvu kao Primorsko, malo letovalište Kiten 5km južnije brzo se razvija. Sa brojnim hotelskim kompleksima koji se grade poslednjih godina i sa sve većim brojem stranih turista, naročito Čeha i Skandinavaca, otkriva svoje nekada skrivene čari. Iskopavanja su ukazala na dokaz o tračkom i rimskom naselju u toj oblasti, ali malo je istorije koja se danas zaista vidi. Ne postoji pravi centar grada, tako da su sve prodavnice, restorani i hoteli raštrkani duž puteva između dve plaže. Najveća koncentracija restorana i barova je u ulici Atliman. Severna Atliman plaža je duž zaliva u obliku potkovice, jedna od

najčistijih i najlepših duž obale Crnog mora, a brda u pozadini na sreću ne dozvoljavaju dalji razvoj. Na jugu, morski plaža je zaklonjena i idealna za plivanje, a ima i dosta kafića i objekata za zabavu na samoj obali.

Sozopol sa svojim šarmantnim, kaldrmisanim starim gradom smeštenim na uskom poluostrvu, predstavlja pravu atrakciju obale. Sa dve odlične plaže, smeštajem u izobilju i dobrim saobraćajnim vezama, Sozopol je drugo popularno letovalište. Iako nije sasvim komercijalizovan kao Nesebar i nema toliko gužve, sve više postaje popularan stranim turistima. Ali i zbog cena koje su i dalje mnogo niže nego u Nesebaru, definitivno вреди da se poseti.

Albena - Jedna je od najvećih, namenski napravljenih letovališta na obali Crnog mora. Izgrađena je 1960-ih, a ime je dobila po junakinji iz istoimene drame Jordana Jovkova. Prostire se na velikoj površini i sa lepom plažom dugom 4km i plitkom vodom idealna je za sportove na vodi. Albena je vrlo popularna kod turista iz cele Evrope. Jedina loša strana joj je ta, što je, zajedno sa letovalištem Sunčev breg, najskuplje mesto za letovanje i odmor u Bugarskoj.

Bansko - Skijaški centar broj jedan u Bugarskoj, koji ima najbolji i najmoderniji ski centar, a ujedno i najdužu ski sezonu od svih bugarskih skijališta. Tokom poslednjih godina uloženo je više miliona evra u novu skijašku oblast. Sezona traje obično od sredine decembra do kraja aprila. Bansko se ubrzano širi, a nalazi se 160km južno od glavnog grada Bugarske, Sofije. Postavljen na nadmorskoj visini od 935m, dominira Vihrenom, inače najvišom planinom (2.915m) u spektakularnom prizoru Pirin planine, u blizini makedonske granice. Tri muzeja beleže ulogu Banskog u bugarskoj istoriji, a 500 godina stara crkva ističe se u pejzažu. Na ski stazama se nalaze dva glavna ski centra - Čalin Valog (1100-1600m) i Šiligarnika (1700-2500m). Nalaze se oko 10km iznad grada, na severnim padinama planine Pirin i lako su dostupni; za svega 25 minuta novom gondolom, koja počinje od Banskog. Skijaških staza ima malo, ali postoji oko 750km terena za vožnju van tih skijaških staza, do koga se stiže motornim sankama ili ruskim helokopterom M18.

Borovec - Najstariji bugarski zimski centar, sa istorijom još od 1896. godine. Danas je Borovec najveći i najmoderniji centar u Bugarskoj. Nalazi se u istočnom delu planine Rila, na 1.390m nadmorske visine (sa najvišim stazama na 2.600 m). Čini idealno mesto za opuštajući i miran ski odmor u planinama. Borovec je i najveći skijaški centar (58km) Istočne Evrope. Ima odličnu školu skijanja, dosta snega, niske cene, divan pejzaž - i to samo 90 minuta od Sofije.

Pamporovo - Kao i Borovec, Pamporovo ima za cilj da privuče ljude sa malim budžetom i one koji žele da nauče da skijaju za malo novca. Pamporovo ima odličnu školu skijanja i dobre jaslice, a staze su najpogodnije za početnike i niže srednje skijaše. Nema previše gužve u redu za lift, a i pejzaž je prilično impresivan. Sam centar ima sve što je potrebno, a većina ljudi odseda u dva glavna hotela, Perelik i Moutgaret.⁹⁸⁹⁹¹⁰⁰

SOFIJA glavni grad Bugarske, nalazi se u krajnjem zapadnom delu Bugarske, na svega 50 km od srpske granice. Obala Crnog mora je na oko 450 km istočno. Sofija je jedan od najstarijih gradova u unutrašnjosti Balkana, smeštena u središnjem delu prostranog Sofijskog polja, koje se vezuje klisurama i prevojima ka Vlaškoj niziji i Dunavu na severu, ka dolini Morave na zapadu, ka dolini Strume i Egejskom moru na jugu i ka Trakiji na istoku. Sofija spada u najviše prestonice Evrope. Nadmorska visina

⁹⁸<https://www.pinterest.com/explore/bulgaria/>

⁹⁹<http://www.travel-bulgaria.com/>

¹⁰⁰<http://bulgariatravel.org/>

grada je 550 m, a okolne planine dosežu i preko 2000 metara. Najbliža gradu planina Vitoša nalazi se neposredno južno od grada i visoka je čak 2.290 m. I pored toga grad je u ravnom Sofijskom polju, koje je zatvoreno sa svih strana planinama. Kroz Sofiju protiče nekoliko malih reka poput Vladajske i Perlovske, dok najveća bugarska reka Iskar protiče istočno od grada. Okolina grada bogata je mineralnim izvorima i banjanskim lečilištima. U gradu ima 16 univerziteta, među kojima je Sofijski univerzitet „Sveti Kliment Ohridski“, osnovan 1888. Ova pravoslavna metropola ima mnoštvo crkava, među kojima su značajnije crkva Svetog Đorđa, Svete Sofije, Crkva svete Nedelje (ili Svetog Kralja, poznata po tome što u njoj počivaju mošti srpskog kralja Stefana Milutina) i patrijaršijska katedrala, Hram Aleksandra Nevskog.

3.2. RUMUNIJA

Rumunija je republika u jugoistočnoj Evropi, ali je i balkanska, crnomorska, podunavska, panonska i karpatska država, što ukazuje na njen dobar turističko-geografski položaj. Na severu i severoistoku graniči se sa Ukrajinom i Moldavijom, na zapadu sa Mađarskom i Srbijom, na jugu sa Bugarskom, a na istoku izlazi na Crno more. Mada poseduje značajne prirodne resurse za turističke aktivnosti, Rumunija je tek krajem šezdesetih godina, počela da razvija turizam. Primat je dat crnomorskoj obali, potom delti Dunava i balneološkim centrima, kao i karpatskom planinskom kompleksu koji gravitira crnomorskoj obali. Reljef Rumunije se sastoji od 4 prirodne celine: mlađih nabranih planina Karpata, tektonskih depresija, prelaznog pobrđa između Karpata i Panonskog bazena i starog masiva Dobrudže. Sa severa prodiru u Rumuniju šumoviti Karpati. Oni prelaze u Istočne Karpate, zaokreću prema zapadu i nastavljaju se u Transilvanske Alpe, koje skreću prema jugu i preko Đerdapa prelaze u Staru planinu. Zapadno i južno od rumunskih Karpata nalaze se tektonske depresije: Panonski bazen i Vlaška nizija, koje pokrivaju sedimenti Panonskog mora i nanosi Dunava i njegovih pritoka. Transilvanske ravnice i zapadnorumunske planine čine prelaz između Karpata i Panonskog bazena. Najistočniji rub Vlaške nizije zauzima stari masiv Dobrudže. Klima je umereno kontinentalna. U kotlinama se zimi javlja temperaturna inverzija. Godišnja količina padavina smanjuje se od zapada prema istoku, a povećava s visinom. Najviše padavina pada u toplom delu godine; zbog čestih visokih temperatura i suvih vetrova, neki krajevi imaju izraziti stepski karakter. Za kupališni turizam u Rumuniji najznačajnije je Crno more. Crnomorska rumunska obala, u južnom delu je slabo razučena, a severni deo je delta Dunava, močvarno-jezersko područje, koje presecaju rečni rukavci, dok je uz obalu dosta laguna. Rečna mreža Rumunije dobro je razvijena i vrlo gusta. Najvažnije reke su: Someš, Mureš, Tamiš, Olt, Argeš, Siret i Prut. U planinskim delovima veoma su privlačna mala prirodna jezera. Čitav kraj uz Dunav isprepleten je meandrima i močvarama. Gornji tokovi dunavskih pritoka imaju strm pad, pa im je hidroenergetski potencijal veliki. Kroz Rumuniju Dunav protiče u dužini od 1075km, a most preko Dunava kod Černe Vode, ubraja se u najveće na svetu. Uticajem čoveka prirodna vegetacija Rumunije je takođe izmenjena, posebno u nižim delovima i na platoima. Na višim planinskim delovima, vegetacija je dobro sačuvana. U niziji su razvijene travne stepe, delta Dunava pokrivena je trskom i šašem, a južni deo Dobrudže zimzelenim subtropskim grmljem. Niži delovi planina obrasli su hrastom i bukvom, a viši četinarskim šumama. Najviše planine pokriva subalpska vegetacija. Rumunija je dom grofa Drakule, impozantnih šumskih pejzaža, srednjevekovnih crkava, primorskih sela i istorijskih dragulja. Planinari i sportisti uživaju u

netaknutom prirodnom ambijentu, a ljubitelji istorije naći će mnoge znamenitosti rimske, osmanske i austrougarske vlasti, koje su za sobom ostavile mozaik kulturnih intriga.¹⁰¹

Glavni grad je **BUKUREŠT** koji je i polazna tačka za izlete širom zemlje. Bukurešt vredi posetiti posebno zbog istorijskog centra i uskih uličica, sa tradicionalnim restoranima, elegantnim prodavnicama i popularnim pabovima, koji najbolje podsećaju na nadimak prestonice: "Mali Pariz". Od monumentalnih zgrada do impresivnih vila, od stambenih blokova do velikih komercijalnih centara i prelepih parkova, postoji arhitektonska mešavina koja će sigurno zadovoljiti svačiji ukus. Bukurešt je grad pun kontrasta i grad koji iznenađuje, poslovni, kulturni, politički, finansijski i industrijski centar. Od turističkih znamenitosti treba obići: *Palatu parlamenta*- impozantnu građevinu i reprezentativni spomenik, druga po veličini zgrada u svetu, posle Pentagona. Naručio je Čaušesku tokom njegovog plana sistematizacije 1972. godine. *Muzej nacionalne umetnosti* je osnovan 1948. da bude dom kraljevskoj kolekciji i trenutno je ono što je nekada bila kraljevska palata - pruža sveobuhvatnu sliku rumunske umetnosti od srednjeg veka pa nadalje. *Rumunski Ateneum*, dom kulture je osnovan 1868. od strane grupe muzičara, koja je želela da unapredi i poveća javni interes za simfonijsku muziku. *Etno muzej*- tradicionalni rumunski muzej nalazi se na obali jezera Herastrau i jedan je od najvećih i najstarijih muzeja na otvorenom u Evropi. Ovde možete videti drevne kuće, crkve, vetrenjače, ткаčnice i instrumente koji imaju impresivnu umetničku i istorijsku vrednost. *Kotročeni palata* je trenutno rezidencija predsednika Rumunije. Kotročeni palata je takođe muzej, koji prikazuje istoriju i evoluciju srednjovekovne i moderne Kotročeni palate. Pored palate su crkva i manastir, svedoci tri veka istorije koja je dovela do opšteg razvoja rumunskog društva. *Manastir Snagov i Ruska crkva*- Drevnu građevinu podigao je u XIV veku Mirča I stariji, a nalazi se na malom ostrvu u sredini jezera Snagov. Ovo je važno obeležje u istoriji Bukurešta, jer je Snagov konačno mesto počinka Vlada Cepeša, legendarnog vojvode, poznatijeg kao grof Drakula. Smeštena u centru Bukurešta, Ruska crkva je lepa građevina u vizantijskom stilu i važan orijentir za pravoslavne hrišćane. *Lipscani* je najstariji deo Bukurešta, ono što je danas ostalo od istorijskog grada. Između srednjeg i kasnog XX veka, Lipscani je bio najvažniji i najužurbaniji komercijalni centar glavnog grada. Danas poseduje stare građevine, spomenike i srednjovekovne crkve, kao što je *crkva Stavropoleus*, mesto čuveno po svojoj vizantijskoj muzici i najvećoj zbirci vizantijskih knjiga u zemlji. Arhitektura pripada tzv. "Brankovenis" stilu, koji je razvijen u Rumuniji za vreme vladavine Konstantina Brankovana, a prisutan je na mnogim objektima širom zemlje. *Bašta Cismigiu* je neverovatan kompleks parkova i bašti I savršeno mesto za opuštanje i odmor. Smešten u centru grada, Cismigiu park ima veliko veštačko jezero i prostire se na 17 hektara, što ga čini najvećom zelenom površinom u centralnoj gradskoj zoni. Glavni ulaz je kroz bulevar Regina Elisabeta, preko puta Gradske većnice u Bukureštu. *Muzej rumunskog seljaka* dokumentuje ruralnu prošlost zemlje. Šarene nošnje, ručno oslikana keramika i kompletna drvena crkva iz XVIII veka su u muzeju. Poseban odeljak dokumentuje kolektivizaciju u komunističkoj Rumuniji.

Srednjovekovni gradovi - Tokom perioda od XII do XIV veka, Saksonci su došli na jug Transilvanije i postavili temelje urbanim naseljima, karakterističnim za srednjovekovnu centralnu Evropu, a naročito Nemačku. Zidine, kule i uske popločane ulice sa mostovima i lučnim prolazima, tipični su za ovu vrstu gradova. Turisti se interesuju za srednjovekovnu atmosferu grada *Brašov*, uglavnom izraženu kroz gotsku i baroknu arhitekturu, vidljivu na kućama, zgradama i crkvama. *Sibinji* je bio priznat kao

¹⁰¹<http://romaniatourism.com/>

važan grad srednjeg veka i proglašen za evropsku prestonicu kulture 2007., uglavnom zahvaljujući predivnoj arhitekturi. Sigișoara (Segešvar), jedan od retkih naseljenih srednjevekovnih utvrđenih gradova u Evropi, je najvažnija turistička atrakcija Transilvanije. Turisti ne propuštaju lokalne festivale srednjevekovne umetnosti, koji ih vraćaju u vreme turnira i vitezova.

Oslíkane crkve Bukovine- Istorija Rumunije obeležena je Stefanom Velikim, pod čijom je vladavinom verska arhitektura Moldavije dostigla punu zrelost. Iz njegovog period datira većina oslikanih crkava Bukovine, koje su ukrašene živo obojenim freskama, vizantijskog i gotskog uticaja. Ovakav način ukrašavanja crkvenih fasada predstavlja umetnički fenomen jedinstven za Evropu XV i XVI veka. Umetnici su bojama ispisali svoju verziju istorije i njihovu viziju Biblije. Elegancija arhitektonskih oblika i bogato oslikan enterijer i eksterijer, zaista su izuzetni. Od 1993. godine osam ovih crkava nalazi se na listi UNESCO-ve svetske baštine. Ovde turisti otkrivaju svet narodnih bajki i mašte, freske i ikone, rezbarije i ukrase, koje se ne mogu naći nigde drugde u svetu.

Letovalištana obali Crnog morapostaju glavna turistička oblast, s obzirom na veliki broj rumunskih i stranih turista koji dolaze ovde da uživaju u pesku i morskoj vodi. Bele plaže, topla voda i više od 5 meseci jarkog sunca u toku godine, uz dobar smeštaj i razne slobodne aktivnosti oslikava ponudu rumunskog primorja. Osim sunčanja i kupanja, turisti mogu da uživaju i u vodenim sportovima, kao što su ronjenje, skijanje na vodi, surfovanje, itd. Južno od Konstance nalazi se lanac divnih odmarališta, idealnih za sve ukuse, među kojima su najpopularnija Mamaja, Kostinești i Vama Veke.

Delta Dunava - na kraju svog dugog putovanja kroz Evropu, Dunav formira pravo vodeno carstvo i pejzaž neverovatne lepote, deltu Dunava. Proglašen za rezervat biosfere, delta Dunava je jedna od najposećenijih UNESCO-vih svetskih baština. Meandri reke spajaju se u mrežu kanala i jezera, zaštićeni dinama prekrivenim vekovima starim hrastovima i subtropskim lijanama, zajedno stvarajući fenomenalan prizor. Ne može da se razazna gde se završava tlo, a gde počinje voda i obratno. Može da se krstari brodom kroz hiljade kanala jer je delta Dunava živopisan i bučan svet naseljen velikim brojem ptica različitih vrsta, životinja i insekata, od kojih se neke mogu jedino naći ovde. Delta je raj ne samo za vodenu floru i faunu, već i za ljubitelje ptica i ribolovce.

Rumunski dvorci i palate stekli su slavu elegancijom arhitekture, očuvanim prirodnim pejzažom u okolini i neprocenjivim blagom koje kriju unutra. Različiti i jedinstveni stilovi u kombinaciji sa tradicionalnim elementima, dokazuju impresivno arhitektonsko bogatstvo. Ovi stilovi variraju od srednjevekovne gotike do italijanskih i nemačkih elemenata renesanse, koji se preklapaju sa elementima stare vlaške i moldavske arhitekture vizantijskog uticaja. Mnogi od ovih dvoraca i palata su prava remek-dela, proglašena za "spomenike arhitekture" i uvrštena na listu UNESCO-ve svetske baštine. Štaviše, oni su jedna od glavnih znamenitosti Rumunije, koje godišnje privlače milione turista. A većina turista obavezno ide da "potraži" Drakulu u dvorcu Bran, najpoznatijem dvorcu Rumunije. Iza velike ulazne kapije ovog dvorca, kroz koju dnevno prođe stotine turista, nalazi se misteriozan i fascinantan svet gde legenda i dalje živi. A svi se iz posete vraćaju naoružani "vampirskim zubima" kao suvenirom. Za one koji više vole dvorce kraljevskih porodica, pravi izbor je dvorac Peleș, za koga se smatra da je Versaj u malom. Od srednjevekovnih formalnih tvrđava do savremenih luksuznih palata, Rumunija ima sve, pa nema sumnje da turisti neće naći nešto po svom ukusu.

Skijališta na Rumunskim Karpatima su raj za skijaše i sve ljubitelje zimskih sportova, jer snežni pokrivač ostaje 100-120 dana godišnje. Može da se bira između mnogih skijaških centara, koji nude duge, snežne padine i dobru infrastrukturu (od žičara

do staza za bob) za skijanje, snoubord ili sankanje. *Transilvanija* poseduje najduže i najbolje opremljene ski staze i to su one u dolini reke Prahova. Najbolja odredišta su Pojana Brašov ili Predeal uz prelepe pejzaže, dobru uslugu, ukusnu rumunsku hranu i veselu atmosferu, što ih čini traženom destinacijom za zimovanje.

Divlji Karpati- Bez sumnje, Karpati pružaju najlepši prizor u Rumuniji. Njihov geološki mozaik izražen je kroz spektakularne klisure, pećine, vodopade i planinske vrhove, sve sa svojim legendama. Nacionalni i prirodni parkovi štite neke jedinstvene ili ugrožene biljne i životinjske vrste, a posetiocima nude predivne pejzaže. Karpati pružaju mnoge uzbudljive mogućnosti za odmor u toku leta, kao što su planinarenje, lov u šumama koje su među najbogatijim u Evropi po broju divljih životinja i ribolov u brzim rekama. Takođe, avanturisti mogu da uživaju u paraglajdingu i bandži skokovima. Još od Rimljana i Austrougara, koji su prvi izgradili **banje u Rumuniji**, vrlo se cene efekti mineralnih i termalnih voda. Banja je sve više, raznovrsne su i moderne. Rumunija poseduje više od trećine evropskih mineralnih voda, koje se koriste u preko 70 odmarališta. Ove banje su savršene za rekreaciju, ali i za lečenje, zbog lekovitog svojstva vode, vazduha i blata. Najstarija i najpoznatija u Rumuniji je banja *Herkulane*.¹⁰²

3.3. RUSKO-UKRAJINSKA I GRUZIJSKA CRNOMORSKA RIVIJERA

Severna i istočna obala Crnog mora ne spadaju u poznatije turističke regije Evrope, kao ni ogromno prostranstvo Rusije, Ukrajine i područje Kavkaza, iako se na ovim ogromnim prostorima nalaze veoma interesantne i različite prirodne i kulturno-istorijske vrednosti, dobro očuvane, što može da bude veliki zamajac u budućem razvoju turizma. Ovaj ceo prostor je pripadao SSSR i bio "iza gvozdene zavese", zatvoren za posete turista iz zapadnog sveta, pa ima još "dozu tajanstvenosti", koja može da bude marketinški dobro iskorišćena i mamac za dolazak većeg broja turista. Ova regija Crnog mora je topla submediteranska akvatorija, prostorno je velika, pa je podeljena na 3 regije, već afirmisane u turizmu. To su: Adžarska i Abhaska regija koje se nalaze u Gruziji, Sočinska regija u Rusiji i Krimaska regija u Ukrajini.

Adžarska turistička regija je prostor krajnjeg istočnog dela crnomorske obale tj. jugozapadni deo Gruzije i njeno uže zaleđe. Proteže se od Batumija (gruzijsko-turska granica) pa do Kalhidske nizije, tj. par kilometara severnije od grada Kabultija. U zaleđu ove obale uzdiže se Mali Kavkaz sa Mehčetskim grebenom (2599m do 2850m) koji celu regiju štiti od prodora hladnih vazdušnih masa sa severoistoka. Niz Kavkaz se spuštaju reke sa pitomim dolinama, najpoznatija je Čoroh sa svojim levkastim ušćem. Ova regija zbog svog istočnog položaja na Crnom moru ima umerenu klimu i prema njoj duvaju zapadni vetrovi koji joj donose povoljnosti: toplo vreme, dosta sunčanih sati i padavine, što odgovara vegetaciji, jer preovlađuju agrumi i drugo suptropsko voće i povrće, bambusova trska, čaj. Adžarija ima prostrane peščane plaže, pa je još u vreme carske Rusije postala turističko-rekreativno područje zahvaljujući lekarima koji su još krajem 19. veka ukazali na medicinske vrednosti klime ovog područja na zdravlje ljudi, njihovih pluća, srca i nerava. Već od 1911. u **Batumiju** počinje izgradnja zdravstveno-rekreativnih objekata, sanatorijuma, odmarališta, a bogatiji građani podižu svoje vile i letnjikovce tzv. "dače", grade se putevi, ozelenjava ceo prostor i tako stvara ambijent turističkog mesta. Pored Batumija turistički se razvijaju i druga mesta na obali: Mahindžauri, Čakva, Cihidžiri, Kabuleti, a na padinama Malog Kavkaza formiraju se klimatsko-lečilišni i rekreativno-

¹⁰²<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/romania/>

kupališni centri. Poznati državnici, političari, književnici, umetnici, između ostalih Puškin i Ljermontov borave ovde, o čemu svedoči i spomen-ploča u Batumiju. Drugi turistički centar ove regije je **Kabuleti** sa obalom dugom 4-5km, koji je za 20 godina postao pravi turistički centar. Pored dača otvoreno je nekoliko sanatorijuma za bogatu rusku klijentelu, kao i "klinička stanica" za lečenje železničara. Posle Oktobarske revolucije, a naročito posle II svetskog rata turistička infrastruktura se intenzivira. Danas se Kabuleti proteže kroz jedan ogroman park subtropske vegetacije sa brojnim sanatorijumima, odmaralištima, hotelima sa depadansima i tipičnim sovjetskim dačama. Do raspada SSSR-a to je bio turizam socijalističkog tipa, a u svakom pogledu je sve bilo u ogromnim razmerama, pa i u masovnosti turista koji su se u sezoni i po planu smenjivali u turističkim objektima. U poslednjih 15 godina Adžarska nastoji da privuče pažnju i turista iz ostalog dela Evrope i Bliskog Istoka, što je moguće uz osavremenjavanje materijalne baze i bolju marketinšku aktivnost na emitivnim područjima. Ozbiljnu pretnju bržem razvoju turizma Adžarske regije predstavljaju i stalni sukobi, manjeg ili većeg intenziteta u severnijoj gruzijskoj autonomnoj republici Abhaziji, tj. ruskoj Čečeniji i Osetiji, kao i velika nesigurnost na čitavom pojasu između Crnog mora i Kaspijskog jezera. Procena je da Adžarska turistička regija danas ima kapacitete da primi preko 100.000 turista.

Abhaska regija se nalazi severno od Kolhidske nizije, koja, kao nisko i podvodno područje, razdvaja Abhaziju i Adžarsku, kao dve autonomne republike u okviru Gruzije. Cela Abhaska regija gravitira prema Suhumiju, glavnom gradu AR Abhazije. Za ovu regiju se u turističkom pogledu interesovala carska porodica početkom 20. veka, ali to još uvek nije afirmisana regija. Turističke mogućnosti ove regije su veće od Adžarije, pa čak i od Sočinske rivijere, jer je reč o prirodnim vrednostima obalskog područja u čijem zaleđu se nalazi gorostasni Veliki Kavkaz (vrh Elbrus 5642m samo 100km od Suhumija) udaljen od obale 50-tak km, koji pruža sve mogućnosti za razvoj primorsko-planinskog turizma. Kavkaski vrhovi iznad Suhumija prelaze visinu od 3000m i prava su barijera prodiru hladnih vazdušnih masa sa severa i severoistoka. Brojne rečne doline omogućavaju lak pristup najvišim kavkaskim vrhovima i njihovim zaglečerenim platoima. Veće reke ove regije su Kadori i Inguri uz brojne manje, a ima i veći broj jezera, među njima su i lednička. Brze reke koje se spuštaju niz Kavkaz idealne su za splavarenje, bogate su ribom i pravi raj za ribolovce. Brojni brzaci i vodopadi, lepa priroda, rustikalna sela daju atraktivnu pejzažno-ambijentalnu celinu. Ovde ima dosta i termomineralnih izvora koji nisu dovoljno iskorišćeni, ali sve zajedno omogućava Abhaskoj regiji razvoj različitih sportsko-turističkih i avanturističkih vidova turizma, kako leti, tako i zimi. Retko gde se nalazi takav spoj mora i planina na malom rastojanju od 50km, kao u ovoj regiji, što predstavlja idealnu kombinaciju za razvoj kompleksnog turizma. Prirodni ambijent obale Crnog mora pogoduje razvoju kupališnog turizma, zbog peskovite obale i povoljnih klimatskih uslova i temperature vode, kao što su u Nici (15°C srednja godišnja, 2250 sunčanih sati), pa se ovde razvilo par centara: Suhumi, Novi Afon, Gagra. I istorija ovog prostora nije za zanemarivanje. Legenda kaže da je Suhumi podignut na mestu grčkog grada Dioskuriade, 2500 p.n.e. jer su ovde doplovili Jason i Argonauti u potrazi za zlatnim runom. Obale ove svidele su se blizancima iz Jasonove pratnje, te su ovde ostali i podigli svoj grad (dioskuri-na grčkom blizanci). U antičko doba ovde su se sastajali grčki i kavkaski trgovci pa je grad dobijao sve više na značaju. Etničko šarenilo Kavkaza poznato je i danas po izuzetnim etno-folklornim i gastronomskim vrednostima. Abhaska regija je počela sa turističkom izgradnjom 1890. kada je počeo da se gradi crnomorski obalni put. Tada se izgrađuje i mesto **Gagra** koje je svojom klimom i vegetacijom, obalom dugom 8km, privuklo pažnju carskom zetu Nikolaja II - princu Oldenburškom koji je imao

nameru da od Gagre načini veliko svetsko odmaralište i lečilište za bogate Ruse i tako spreči odliv kapitala iz Rusije u druge zemlje koji se odlivao putem turističke potrošnje. Tako se u Gagri izgradila klimatska stanica, pa prinčev dvorac, potom 3 hotela, nekoliko restorana i prodavnica sve do I svetskog rata. Od 1921. Gagra je bila opštenarodno lečilište, sa razvojem zdravstveno-socijalnog turizma sve do 90-ih godina 20 veka. Sličan razvojni put imala su i druga crnomorska mesta: Suhumi, Gudauata, Novi Afon, Gulripš, Picunda i Gantiadi. Raspadom SSSR-a u Abhaziji je došlo do sukoba između Abhaza i matične države Gruzije, jer je htela da se osamostali, što Gruzija nije prihvatila, pa su izbili žestoki ratni sukobi koji su koliko-toliko smireni posredovanjem Rusije, ali rešenje još uvek nije nađeno. U ovim ratnim sukobima stradala je dosta i turistička infrastruktura, a prave obnove i bržeg razvoja turizma nema dok se ova kriza ne reši.

Sočinsko-tuapseska regija je izgrađeni turistički prostor koji se proteže u dužini od 150km vazdušne linije, od granice sa Abhazijom do grada Džubga i područje severozapadno od Džubga do Kerčkog moreuza gde je samo nekoliko mesta koja razvijaju turizam. Položaj ove regije (geografska dužina i širina) je isti kao što ima Azurna obala ili Dalmacija. Inače u ovoj regiji se turizam prvo razvio oko grada Sočija. Sočinsko-tuapseska regija ima subtropsku klimu sa srednjim januarskim temperaturama 6°C, a u avgustu 23°C, te 290 dana bez mraza i oko 1400mm padavina godišnje, što pogoduje razvoju letnjeg i zimskog turizam. Neposredno zaleđe Sočinsko-tuapseske rivijere čine niži planinski prostori i brda sa visinom od 300-1000m, dok se prema unutrašnjosti visina penje do 2867m, vrh Fišt severoistočno od Sočija tj. 3256m vrh Severni Pseašho. Na najvišim delovima ovih planina ima lednika i ledničkih jezera. Ogranci Kavkaza se potom spuštaju, idući ka severozapadu, tako da u blizini Kerčkog moreuza prelaze u priobalnu niziju. Ovaj deo Kavkaza štiti Soči i celu rivijeru od prodora hladnih vazdušnih masa, a njegovi grebeni, padine i doline imaju izuzetne reljefne vrednosti koji omogućavaju razne vrste rekreativnih, sportskih i turističkih aktivnosti, pešačenje, planinarenje, alpinizam, vožnju planinskog bicikla, do splavarenja, skijanja, snouborda i paraglajdinga. Niz jugozapadne padine Kavkaza spuštaju se vodotoci, od kojih su najznačajnije reke: Psou, Mzimta, Soči i Šahe, a sa severozapadne strane Laba, Mala Laba, Urup, Belaja, Pšeha, Pšiš (dolina joj je pogodna za gradnju saobraćajnica) i Šebš – sve pritoke Kubana koji gradi deltasto ušće u Azovsko more. Brze planinske reke su sa brzacina i vodopadima, najpoznatiji Agruski vodopad, a u kraškim udubljenjima su jezera. Na poluostrvu Taman i uz obalu Azovskog mora izgrađeni su limani. Na kavkaskim grebenima ima dosta šuma, listopadnih, mešovitih, četinarskih i na višim delovima su pašnjaci, a od životinjskog sveta ima lisica, ris, mrki medved, kuna, divlja svinja, jelen, srna, kavkaski tetreb itd, što je dobra osnova za razvoj lovnog, eko i safari turizma, a pojedini predeli su rezervati prirode ili su u Sočinskom nacionalnom parku.

Sočinsko-tuapseska rivijera je izgrađena drumskim i železničkim saobraćajnicama, razvijen je pomorski saobraćaj, izgrađeno nekoliko marina, a najznačajnije luke su Soči, Tuapse i Novorosijsk. Izgradnjom kanala Volga-Don omogućena je plovidba čak od Murmanska na obali Barenčovog mora do Crnog mora tj. Sočija i drugih turističkih centara ove rivijere, naravno samo u letnjim mesecima.

SOČI je i sa pristaništem-vodenim putem povezan sa drugim međunarodnim centrima, a uspostavljena je turistička saradnja i sa Venecijom i Bejrutom. Aerodrom u Adleru može da primi avione svih veličina i tipova, što omogućava brz dolazak turista u ovu rivijeru, npr: iz Moskve se stiže za 2,5 sata, a iz Lenjingrada za 4 sata. Gradnja zdravstvenih objekata na sočinskoj rivijera počela je 1902. u mestu Mecesta koje obiluje termomineralnim sulfidnim i hlorido-natrijumskim izvorima velikih lekovitih svojstava

pogodnih za lečenje reume, bolesti srca, kože, otorinolaringoloških bolesti, te ubrzo ova rivijera postaje poznata. Slični termomineralni izvori su i u okolini - Krasna Poljana uz srednji tok reke Mzimte. Soči se kao turistički centar planski izgrađuje od 30-ih godina 20. veka, šireći se do granice sa Gruzijom, kraj oko Adlera i na severozapadu do Lazarevskoe, tako da je Sočinska rivijera niz od 13 turističkih naselja koji se od jugoistoka ka severozapadu nižu sledećim redom: Adler, Kudepsta, Hosta, Macesta, Soči, Mamajka, Dagomis, Lo, Galovinka, Lazarevskoe, Aše, Makopse i Magri.

Receptivne objekte je počeo tada da gradi i moskovski trgovac Tarnopoljski, a potom i jedno akcionarsko društvo, imajući u vidu lekovitost termomineralnih izvora, ali Oktobarska revolucija prikada izgradnju Sočija. Vrlo brzo, 1919. nova sovjetska vlast proglašava Soči za "udarno gradilište" i počinje planska izgradnja: 10 sanatorijuma i poliklinika, 30 odmarališta, hotela, termalnih kupališta i bazena, prave se četvrti i avenije, ozelenjava ceo grad, betoniraju se obale mora, grade saobraćajnice, međunarodni kampovi, dečji kampovi i nastavlja dalje duž cele obale.

Soči je grad-park, grad palmi, magnolija, čempresa, belog duda, mimoze, akacije, oleandara i cvetnih zasada po celom gradu. Gradski park "Rivijera" je na 10ha i ima 100 vrsta drveća i žbunja, a u botaničkom parku "Dendrarija" ima 1600 raznovrsnih biljnih vrsta na površini od 16ha. Ovde se razvija lečilišni turizam, ali i kupališni i planinski s obzirom na blizinu Kavkaza, zahvaljujući kome je Soči dobio organizaciju Zimske olimpijade 2014. Sve u svemu za Soči i sočinsku rivijeru se može reći da ima svetsku reputaciju, a i da će planinsko zaleđe uskoro postati svetski poznato.

Krimska regija i područje Odese zahvata južni deo poluostrva Krima, širok 3-10km i dug oko 100km, pa zato ima svojstvo rivijere. Obala nije naročito razuđena, mestimično je ravna, a zaleđe je blago zatalasano da bi se odmah izdiglo na Krimske planine visoke preko 1500m (vrh Roman koš 1545m), strmih odseka, golih i stenovitih strana iza kojih se nalazi šumovita i žbunska vegetacija. Krimske planine isto imaju svojstvo "klimatskog zida" jer ovu usku rivijeru štite od uticaja kontinentalnog zaleđa Ukrajine i južne Rusije. Klima ima osobine sredozemne klime, mada ponekad prodru i hladne vazdušne mase sa severa. Padavina ima malo, 500-600mm, suša je leti, srednja godišnja temperatura je 14°C (kao na Azurnoj obali, Nica i Đenova), 4 meseca su temperature vode i vazduha pogodne za kupanje. Blizina Krimskih planina pruža dopunske sadržaje za razvoj turizma, sportsko-rekreativnih oblika. Severozapadna strana Krimskih planina je blaga, pa postepeno prelaze u stepe, visine 150m, ali su zato zapadna, severna i istočna obala Krima sa brojnim limanima i močvarama gde se skuplja veliki broj ptica, a zbog malih dubina i lakog zamučivanja nisu podobni za kupanje, mada se koristi lekovito blato. Do I svetskog rata Krimska rivijera je imala najveću turističku reputaciju u okviru svih drugih mesta u carskoj Rusiji, pa je nosila i naziv "Ruska rivijera" a bila je zimovalište ruske aristokratije. Prirodni potencijal razvoja turizma na Krimu je morsko priobalje i mineralni izvori (ima ih više od 100) koji čine osnovu balneološkom turizmu, a leče se bolesti disajnih organa, nervni sistem, srčane bolesti, organi za varenje i bolesti žuči i žučnih kanala.

JALTA je centralno turističko mesto krimske rivijere, nastala u 12 veku i bila malo ribarsko mesto sve dok Krim nije bio pripojen Rusiji (1783). I Jalta je počela turistički da se aktivira po preporuci lekara jer klima povoljno deluje na nervni sistem i srce, pa imućnija aristokratija kupuje zemlju i podiže dače. Podignut je prvi hotel "Rusija" 1875. čemu je prethodila izgradnja železnice 1873, koja je povezivala Simtefepolj i Sevastopolj sa centralnim delovima Rusije. To su bili počeci transformacije Jalte u mondensko odmaralište ruske aristokratije. Do kraja 19 veka centar grada je imao fizionomiju turističkog centra sa hotelima, vilama, pansionima, restoranima, a lečenje se sprovodilo

inhalacijom, rekreativnim šetnjama, kupanjem i groždem (jedino ga je ovde bilo). Do završetka II svetskog rata Jalta je imala 18 sanatorijuma, a od 1941. taj broj se utrostručio. Permanentna izgradnja područja kao regije turizma, odmora i rekreacije učinilo je da danas Velika Jalta čini teritorijalnu i turističku funkcionalnu celinu sa turističkim mestom Alupka, proteže se u dužini oko 100km priobalja, od Farusa na jugozapadu do Feodosijskog zaliva na severoistoku. Obuhvatajući i mesta Simiez, Koreiz, Gaspra, Livadija, Masandra, Gurzuf, Mišor, Alušta, Nova Svetlost, Sunčana Dolina, Fedosija i td. Jalta ima istorijski značaj jer je tokom II Svetskog rata u njoj održana konferencija antifašističkih savezničkih vođa, Staljina, Ruzvelta i Čerčila, koji su tom prilikom dogovorili uređenje, tj. podelu sveta posle Drugog Svetskog rata.

Ukrajinska obala severozapadno od Krima je niska, sitno razučena sa brojnim plitkim limanima i zalivima koji su se obrazovali na ušćima većih reka, Dnjepar, Dnjestar, Ingul. Zaleđe ove obale čine nepregledne stepe – Pricnomorska nizija visine 200m. Na njih se prema severu nadovezuje nisko Pridnjeparsko visočje sa rudarsko–industrijskim reonima Krivog Roga iza Porožja. Neki limani sadrže lekovito blato, pa su takva mesta postala balneološko–turistički centri. Tu funkciju ima naselje Nikolajev. Najznačajnije naselje na ovoj obali je *Odesa*, koja se razvila zahvaljujući lekovitom blatu.

ODESA je jedna od najvećih crnomorskih luka bivšeg SSSR-a, važan industrijski centar i glavni grad istoimene ukrajinske oblasti. Na mestu današnje Odese postojala je antička kolonija, staroruska tvrđava, potom su je osvojili Turci, a Rusi je oslobađaju od njih i grade kao vojnu i trgovačku luku, a ime je dobila 1795. godine. Izgradnjom železnice 1866. razvija se i postaje treći grad, po veličini, u Rusiji. Pretrpela je velika razaranja u Oktobarskoj revoluciji, u I i II Svetskom ratu. Odesa je danas značajan kulturni i turistički centar sa Univerzitetom osnovanim 1865., ima društvene i religiozne objekte, konzervatorijum i svetski poznatu operu. Po nekim podacima ovde je nastalo i predćirilčno pismo (praslovensko pismo), kojima su ispisane brezove daščice tzv. *Izenbekove daščice* ili Velesova knjiga. Turističku vrednost imaju i katakombe koje se protežu ispod ulica i kuća, jer je u stepi kamen redak pa je kopanje bilo intezivno i tako su se formirali ovi dugački podzemni hodnici koje danas razgledaju turisti. Lekoviti morsko–rečni mulj i lepe plaže bili su osnova na kojoj se Odesa razvila kao poznato sovjetsko lečilište, u kome je još 1966. bilo 20 sanatorijuma i lečilišta od kojih se neki danas pretvaraju u moderne hotele, a grade i novi smeštajni kapaciteti u cilju privlačenja što većeg broja domaćih i stranih turista.¹⁰³

4. TURIZAM JUGOZAPADNE AZIJE

Jugozapadna Azija predstavlja sponu tri kontinenta–Evrope, Azije i Afrike tj. prostor na kome se teritorijalno nalaze Liban, Izrael i Jordan. Ovaj prostor je od antičkog vremena bio među najznačajnijima, a i danas ima veliku geo-stratešku važnost. Saobraćajno-geografski položaj ove regije se ogleda u postojanju ili prelaženju najvećih svetskih saobraćajnica-vazdušnih koridora, vodenih i kopnenih puteva, naftovoda. Celokupna regija Jugozapadne Evrope ima površinu od 6,5 miliona km²; mlade planine - Taurus, Pontijske planine i Iranske planine; vulkansku planinu - Jermenske planine; stare visoravni – Arabijska i Sirijska visoravan; mlade visoravni– Anadoljska i Iranska visoravan; vulkanska Jermenska visoravan, te Mesopotamiju kao nizijski prostor i uske primorske ravnice. Ovo je prostor na prelazu između dva okeana, dominantna je

¹⁰³Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta", VPTŠ, Užice 2011

suptropska klima sa suvim pustinjskom i polupustinjskom klimom u unutrašnjosti regije, a slične osobine imaju i prostori uz obale Persijskog zaliva, Arabijskog i Crvenog mora. Padavina ima malo, a zadovoljavajuću količinu imaju samo obale Turske. Visoki planinski delovi regije imaju planinsku klimu. Ceo prostor je sušan što se ogleda u nedostatku površinskih tokova i vode za piće, a česta su slana jezera – Mrtvo more, Tuz, Kizil. Glavni rečni tokovi su reke Tigar i Eufkrat, koji daju život Mesopotamiji, a značajne su i reke koje se spuštaju sa Pontijskih i Jermenskih planina, Taurusa, te reka Jordan. Ovaj prostor se odvodnjava u Sredozemno more, Indijski okean, Kaspijsko more i neka jezera koja nisu u vezi sa okeanima (unutrašnje odvodnjavanje). Nedostatak vode je usko povezan sa vegetacijom, tako da regija ima mediteransku vegetaciju, ali i polupustinjsku i pustinjsku, pa do listopadnih i četinarskih šuma na padinama planina koje imaju više vode. Upravo su vode, reke Tigar i Eufkrat i Sredozemno more, odredile postojanje najstarijih i najznačajnijih civilizacija starog sveta: Sumerska, Akadska, Asirska, Vavilonska, Egipatska, Feničanska, Grčka, Rimska, Vizantijska, Turska civilizacija i kultura koje su ostavile značajne tragove svog materijalnog i duhovnog postojanja, koji su od izuzetnog značaja za razvoj turizma. Ovaj prostor često zovu i Istočni Levant.

4.1. SIRIJA

Siriya je jedna od najdrevnijih civilizacija naše planete koja se nalazi u istočnom Sredozemlju. Često je nazivaju kolevkom civilizacija i kapijom istorije, što opravdava činjenica da ima puno toga da ponudi istoriji i obrazovanju civilizovanog čoveka. Geografski položaj je Siriju učinio i raskrslom trgovačkih puteva između Mediterana i Istoka. Na obali turista može da uživa u belim talasima Mediterana, a na severu u raznolikosti prolećnog pustinjskog cveća. Sve do I svetskog rata, geografski gledano, Siriya je obuhvatala današnju Siriju, Liban, Jordan i Palestinu. Uvijala se pod građevinskim ambicijama Egipta, Vavilona, Persije, Rima i Turske, a svaki od tih graditelja ostavio je svoj pečat u njenoj bogatoj istoriji. Kao rezultat mešavine spomenika drevne istorije, raznovrsnih pejzaža i ljubavnosti današnjih Sirijaca, za posetioce, turiste, avanturiste, ili za one koji se tako osećaju, nude se različiti oblici turizma: eko-turizam, seoski, religiozni, kulturni, pustinjski, kamperski. Siriya se može podeliti na nekoliko turističkih regija, sa različitim geografskim odlikama i terenom. Na zapadu se prostire 175km morske obale, koja je podeljena na dve oblasti - istočnu i zapadnu. U istočnom delu priobalja, na granici sa Libanom, nalazi se planinski masiv Istočna planina Liban, sa najvišim vrhom od 2.814m, koji je tokom cele godine prekriven snegom. U zapadnoj oblasti tj. Zapadna planina Liban, prekrivena je gustim šumama. Reka Oronies protiče između ta dva planinska masiva i stvara plodnu ravnicu, koja se proteže do Homsa, Hame i do visoravni Alepa. Centralni deo Sirije je, u stvari, pustinja Al Ham, u kojoj se nalazi slavna oaza Palmira, koja ovom delu zemlje daje nezaboravan i neuobičajen šarm, pomešan sa duhom drevne istorije. Na severu pustinje nalazi se plodni basen, formiran u dolini Eufrata, koji otpočinje u Turskoj. Na jugozapadu, oaza Guta obrazuje širok pojas voćnjaka i farmi, koje okružuju glavni grad - Damask, koji je i sam prepun raznovrsnih stabala i voćaka. Kroz to područje protiče reka Barada, koju su Rimljani nazivali "Zlatna reka". Na jugu Sirije se protežu brda, vulkanske stene, istorijski lokaliteti i bogati vinogradi. Sirijska kuhinja obiluje raznolikošću ukusa. Jedno od najpoznatijih glavnih jela je birjan (tanjir sa pirinčem, mesom i pilećim prelivom, obogaćen đumbirom, timijanom, biberom i crnim lukom). Na kraju obroka se služe nezaboravni slatkiši helateja, koji će zadovoljiti i najprobirljivije sladokusce. Posle takvog deserta, obavezno treba probati sveže ili sušeno

voće, koje upotpunjuje gastronomski doživljaj. Uz obilne obroke pije se veoma zdrava mineralna voda, koja izvire na planinskim vrhovima Sirije.¹⁰⁴

DAMASK je glavni i najveći grad Sirije, sa tri i po miliona stanovnika. Sagrađen je između reke Barada i Guta oaze i da nije ta dva prirodna blaga, ovaj prostor bi bio potpuno nenastanjen. Damask je, najverovatnije, najduže nastanjen grad na svetu - u njemu se živelo još pet hiljada godina pre nove ere. Danas, šarm grada leži u mističnim orijentalnim bazarima, kao i u pomalo oronulim, a opet gracioznim islamskim spomenicima. *Trg Mučenika* je ujedno i centar grada, u blizini kojeg se nalaze hoteli i restorani. "Epicentar" šarma Damaska je upravo u njegovom Starom gradu, okruženom Rimskim zidom i kapijama. Rimski zid je sagrađen u rimskom periodu, sa 7 kapija, koje se nalaze u samom zidu: Bab Šarki, Bab al Džabije, Bab Kisan, Bab al Sagir, Bab Tuma, Bab al Dženik i Bab al Faradis. Prvi pronalazak dela zida dogodio se 1950, kada je pronađen trijumfalni luk kapije Bab Šarki, uzdignut na nivo ulice i potpuno restaurisan. Većina kapija je još uvek tu, ali sa znatnim dodacima i kamenim reljefima, koji su svedoci duge istorije i vekova prošlosti. Poseta starom gradu je svakako nezaobilazna. *Glavna pijaca* u gradu je pokriveni Suk al Hamadija sa popločanim ulicama, velikom gužvom, pokretnim prodavcima, koji robu nose u torbama, i sa prodornim povicima cenkanja. Sa obe strane uličica, na *Midat pijaci* nalaze se prodavnice pretrpane odećom, maramama, svilom i ostalim lokalnim tekstilnim proizvodima. Polovina te pijace je nepokrivena i bogata je proizvodima od bakra i filigranskim radnjama. Na suprotnoj strani, nalazi se *džamija Omajada* koja je sagrađena 705., na mestu koje je vekovima bilo molitveno - pre tri hiljade godina kao hram sirijskog boga Hadada, zatim kao paganski hram (hram Jupitera), u doba Rimljana, a u IV veku je bio pretvoren u crkvu Jovana Krstitelja, sa širenjem hrišćanstva na Istok. Nakon islamskog osvajanja, vernici različitih veroispovesti su počeli da se mole, jedni uz druge. Iako je džamija veoma oštećena u požaru koji je izbio u 19. veku, ona je i dalje pravi "dragulj" muslimanske arhitekture, sa nekoliko veličanstvenih mozaika i tri originalna očuvana minareta. Sva tri minareta su sagrađena u različitim arhitektonskim stilovima, sa gornjim delovima koji su renovirani u doba Ajobita, Mameluka i u otomanskom periodu. Džamija ima veliki molitveni hol i ogromno dvorište. Unutrašnjost zidova je prekrivena mozaicima, napravljenim od obojenog stakla, na kojima su prikazane scene iz prirode. Kupola je sivo-plava, a posebno je interesantna zbog svoje veličanstvenosti. U molitvenom holu se nalaze mošti Jovana Krstitelja. *Saladinov mauzolej* sagrađen je 1193., a smešten je u prijatnom vrtu pored zida na severnoj strani džamije. Saladin je bio veliki muslimanski vođa koji je ujedinio muslimane i vodio sveti rat, a 1187. je osvojio Jerusalim, nakon pobede u bici kod "Rogova Hatina" (područja koje je ime dobilo po dva oštra stenovita vrha, koji podsećaju na rogove), kod Galilejskog jezera. Svojim vojnicima nije dozvoljavao da ubijaju civile, niti da pljačkaju ili oštete Jerusalim. Kakav vođa i ratnik je Saladin bio govori i podatak da je za vreme krstaških ratova, svom neprijatelju, Ričardu Lavljeg Srca, on lično poslao zaleđenu vodu i voće, kada je Ričard bio u jakoj groznici. Da li je to bio samo pozitivan gest, koji je odražavao religiju Islama (pomozi onome u nevolji), ili lukav plan da njegovi ljudi izvide Ričardov kamp, ostaje kao jedna od mnogobrojnih nedoumica istorije. Izmučeni i iscrpljeni nakon mnogobrojnih borbi, Saladin i Ričard su u septembru 1192. potpisali primirje i tada je hodočasnici sa Zapada ponovo omogućeno da posećuju Jerusalim, bez bojazni od napada muslimana. *Azem palata*, južno od džamije, sagrađena je 1749. od crnog bazalta i belog krečnjaka. Palata je sada Muzej umetnosti i popularne tradicije. U hrišćanskoj četvrti se nalazi *kapela Sv. Pavla*, podignuta na mestu gde je jedan

¹⁰⁴<http://www.visit-syria.com/>

od apostola spustio sv. Pavla kroz prozor, da bi uspeo da pobegne Jevrejima. Nacionalni muzej takode južno od reke, zavređuje barem jednu posetu. Fasada muzeja je nekada bila ulaz u vojni logor, Kasr al Hajr al Gabi. U njemu se mogu videti rukopisi iz 14. veka p.n.e., napisani prvim poznatim pismom, statu iz Marija, staru preko 4.000 godina, statue iz Palmire od mermera i terakote, oružje Damaska, stare hirurške instrumente i još mnogo toga što turiste može da vrati u daleku prošlost i ostavi ih na tren, bez daha.

Hama - mirni gradić, 200 km severno od Damaska, jedan je od najatraktivnijih u Siriji, i predstavlja odlično polazište za istraživanje obližnjih ruševina. Hama je grad sa dugačkom istorijom, koja datira još od bronzanog i metalnog doba. Iskopine, pronađene na obližnjem brdu, otkrivaju ostatke još iz doba neolita. Dobar deo šarma ovog grada dolazi upravo od reke Orontes, koja protiče kroz Hamu. Njene obale su oivičene drvećem i predivnim vrtovima, kao i *drevnim točkovima*, koji su široki i do 20 metara u prečniku. Ti točkovi su sagrađeni u vreme Vizantije i služili su za navodnjavanje. Spadaju u najstarije točkove za navodnjavanje na svetu (rekonstruisani su, u prvobitnom obliku). Obale reke su bile previsoke da bi se voda dopremala direktno iz nje, tako da su konstruisani točkovi sa ciljem da vodu izvlače iz reke i sprovode je u kanale, koji su vodili do polja kojima je bilo potrebno navodnjavanje. 17 točkova je preživelo burnu istoriju, te iako danas nemaju praktičnu primenu, iz obližnjih kafea može se često videti kako se sporo pokreću, unoseći duh prošlosti u sadašnjost. U Hami je *Veliku džamija* koja je demolirana u pobuni 1982., a nakon destrukcije dobila intenzivno "šminkanje". *Azem palata i muzej* smešteni u njoj, datiraju iz 18. veka, a u riznici se može naći nekoliko značajnih iskopina.

Krstaški zamak - Krak de Ševalije je zamak koji nije "samo gomila ruševina i kamenja", jer izgleda onako kako je izgledao i pre otprilike 800 godina. Krak de Ševalije, predstavljao je utvrđenje glavnog puta od Antakije, u Turskoj, do Bejruta, u Libanu. Sagrađen je i proširen između 1150. i 1250. Zamak je odolevao mnogobrojnim napadima, dok ga konačno nije osvojio sultan Baibar, 1271. Zamak ima dva dela: spoljni zid sa 13 kula, kao i unutrašnji zid. Ta dva zida su razdvojena kanalom, sada punim ustajale vode koja je nekada korišćena za punjenje kada i hranjenje konja. Nakon što se prođe kroz imponantnu kapiju visoku 5m i debeli zid i kule koje su branile zamak, nalazi se dvorište. Prolaz, koji vodi do ogromnog zasvođenog hola, prekriven je skladnim drvorezom. U holu je bunar i nekoliko poljskih nužnika. Kapelu i dvorište je sultan Baibar pretvorio u džamiju (sada propovedaonica). Na poslednjem spratu Kule kraljeve kćeri, sada se nalazi kafe gde, osim u raznolikosti čajeva i u dobro poznatoj kafi, turisti uživaju i u predivnom pogledu.

Palmira - grad 1.000 stubova je relativno tiho mesto koje se nalazi, bukvalno rečeno, u "nedodij", 150 km zapadno od reke Orante i 200 km istočno od Eufrata. U pitanju je oaza u Sirijskoj pustinji, severoistočno od Damaska, koja poseduje monumentalne ruševine velikog grada koji je nekada bio najznačajniji kulturni centar drevnog sveta. Od I do II veka, umetnost i arhitektura Palmire, koja je stajala na raskrsnici civilizacija, spojili su grčke i rimske tehnike sa lokalnom tradicijom i persijskim uticajima. Ruševine Palmire datiraju iz II veka, mada je grad postao slavan za vreme Asiraca. Jedno vreme je bio grčka predstraža, a 217. je pripojena Rimu i postala centar neizmernog bogatstva. Najpoznatija ličnost grada je bila ambiciozna kraljica Zenobija, koja je tvrdila da vodi poreklo od Kleopatre, a koja je vladala Palmirom od 267., kada je njen suprug preminuo pod neobjašnjivim okolnostima. Kružile su glasine da je ubijen i da je i Zenobija umešana u taj zločin. Zenobija je, budući pohlepna, napala rimske snage, ali je pretrpela težak poraz 271. godine. Dve godine kasnije, Palmira je spaljena, a dokrajčio je zemljotres 1089. Nakon poraza u ratu protiv Rimljana, Palmira nikada nije povratila svoje pozicije. Tek u 18. veku vratila se iz potpunog zaborava, kada ju je "otkrilo" dvoje engleskih turista,

zapanjivši svet svojim skicama iz te, tada daleke i neistražene oblasti. Lokalitet je podeljen na četiri jasno razgraničene regije, koje je najbolje posetiti sledećim redosledom: rano ujutro - Veliku kolonadu i spomenike duž nje; na kraju jutra - muzej; u rano popodne - veličanstveni hram boga Bela; krajem popodneva - grobnice, i na kraju arapski zamak. Pogled na Palmiru u smiraj dana je veličanstven. Velika kolonada je napravljena sa obe strane puta, koji je nekada bio širok 11m. Grandiozni stubovi, sa korintskim kapitelima, imaju prečnik 95cm, što čini jednu desetinu njihove visine. Spomenici su podizani u čast značajnih ličnosti, ali i običnih građana koji su dali veliki doprinos u građenju same kolonade. Putevi se pod pravim uglom pružaju ka Velikoj kolonadi obilaze oko još potpuno neotkrivenih iskopina. Poseta *Muzeju istorije i folkloru* turistima daje odgovore na skoro sva pitanja sa kojima se susreću dok obilaze celokupni lokalitet. Ekspoziti su pažljivo odabrani (od skulptura drevnih bogova, preko scena iz svakodnevnog života, preko slika i predmeta ručne izrade, do prizora iz današnjeg beduinskog života, kamila i karavana). Ekspoziti pokrivaju svaki aspekt civilizacije Palmire, kroz vekove. Objašnjenja i nazivi su ispisani na arapskom i francuskom jeziku. *Hram boga Bela* (pandan mu je grčki bog Zevs i rimski bog Jupiter), sagrađen je u II veku p.n.e. i ima dve ogromne odaje (severnu i južnu). U severnoj odaji se nalazi sedam planeta, okruženih sa 12 znakova zodijskih, isklesanih u kamenu, kao i karavan kamila i žena prekrivenih velom i bog plodnosti Makabel. Tri kolosalne kapije, nalaze se na zidu, koji se u dužini od 205m proteže oko samog hrama. *Dioklecijanov logor* se nalazi u samom gradu i kroz njega se prolazi krećući se ka jugu i ka dolini grobova. Grobovi su građeni u četiri tipa. Vodič vas vodi do grobnica poznatih ličnosti i, ujedno, objašnjava tipove skulptura i samih grobnica. Vekovi su ovaj grad bukvalno "obojili" ružičastom bojom. Njegova značajnost i vrednost može se doživeti istražujući svaki njegov kutak, koji su se nekada nalazili na samom putu karavana svile i mnogobrojnih putnika namernika.

Alep je drugi grad po veličini u Siriji, koji je ujedno i trgovački centar još od vremena Rimljana. To je jedan od najduže nastanjenih gradova na svetu. Meštani ga zovu Halab al Šahba. Još od III veka p.n.e., Alep je bio prosperitetan grad, sa jedinstvenim strateškim položajem. Zahvaljujući tako dobroj poziciji, Alep su osvajali Hititi, Egipćani, Asirci, Persijanci, Grci i Rimljani. Sukob između Vizantije i Persije je rezultirao osvajanjem Alepa, 440. Persijanci su opljačkali grad, spalili njegove velike delove i uništili mnoge od njegovih spomenika, a harali su Alepom sve do 636., kada je nastupilo arapsko osvajanje, nakon čega je grad povratio svoj status u kulturnom i ekonomskom smislu. Jedna od boljih strana tako dobrog strateškog položaja oslikavala se u razvijenoj trgovini između istočnih mediteranskih zemalja i trgovaca iz Venecije. Sa svojim fascinantnim muzejom, tvrđavom i brojnim karavan-sarajima, predstavlja odlično mesto za turistički bioravak od nekoliko dana. Pokrivene pijace u Alepu imaju i jednu uzbudljivu karakteristiku lavirinta, jer su njihove uličice dugačke i do 10km i isprepletane oko centralne fontane i bašte, u kojoj omamljuje miris zasađenih jasmina i ruža. U Alepu, pijace su podeljene po proizvodu koji dominirama u radnjama, tako da postoje pijace pamuka, bakra, zlata... Mnogi od njih datiraju još iz 15. veka. Nekih 50m iznad grada, nalazi se *tvrđava* koja je sagrađena u vreme Saif al Daula al Hamadanija, na ostacima starijih civilizacija. Ulaz u tvrđavu je primer arapske vojne arhitekture. Glavni delovi tvrđave su: odaja za krunisanje, kupatilo, mala i velika džamija, sagrađena 1213., sa minaretom visokim 21m, sa kojeg se pruža pogled na okolinu. U unutrašnjosti tvrđave se nalazi muzej, koji čuva relikvije, otkrivene u periodu njene restauracije i rekonstrukcije.

Latakija je glavna luka Sirije, na Sredozemnom moru, udaljena 186km jugozapadno od Alepa. Sačuvala je svoju važnost još od najdavnijih vremena. To je jedan od pet gradova

koje je sagradio rimski imperator Seleukos Nikator, u II veku p.n.e. Grad je dobio ime po Nikatorovoj majci Laudeciji. Nema puno istorijskih spomenika koji su sačuvani do danas, ali pored građevine iz vremena Otomanskog carstva, pod nazivom Han al Dukan, postoje i četiri stuba i luk iz doba Rimljana. Latakija je "morska kapija" Sirije, koja može biti odlično polazište za istraživanje priobalnih područja ove zemlje.

Bosra- grad na 145km južno od Damaska, poznat po svojoj izuzetno dugoj istoriji, koja počinje još u dalekom 14. veku p.n.e. Car Trajan je 106.p.n.e. proglasio grad prestonicom Arabijske provincije. Bosra se nalazila na raskrsnici mnogobrojnih puteva karavana, a posle pada Rimskog carstva, odigrala je značajnu ulogu u procesu kristijanizacije. Početak širenja islama nije je obišao. U njoj je živio i monah Bahiram koji se sreo sa mladim prorokom Muhamedom kada se njegov karavan tu zaustavio. Što se tiče same arhitekture, u gradu se mogu videti najstariji minareti kvadratnog oblika. Najinteresantniji deo grada danas predstavlja Rimski teatar, sagrađen u II veku, koji prima 15.000 posetilaca i smatra se jednim od najočuvanijih i najlepših rimskih teataru na svetu. Bina je dugačka 45m, a duboka 8m. Svakog leta se, između veličanstvenih rimskih stubova i lukova, održavaju predstave domaćih i stranih izvođača, za vreme međunarodnog umetničkog festivala. Sam grad poseduje velik broj rimskih ruševina (zidovi, kupatila, trijumfalni luk), i deo zaostavštine iz perioda vladavine Vizantije, kao što su, na primer, crkva Bahira i džamija Al Mabrak, za koju se veruje da je izgrađena na mestu gde je prvo kročila kamila proroka Muhameda. U Bosri možete videti i Omar džamiju, sagrađenu u najranijem razdoblju islama, koja je još od sedmog veka sačuvana u svom originalnom obliku. Sirija je izuzetno bogata mestima koja treba posetiti, poput Dura Europosa, drevnog mesta gde su pronađeni prve slike sa biblijskom tematikom, zatim Rusafa, takođe stari grad, poznat još iz doba Asiraca, zatim Kalat Siman, mesto gde je sv. Simeon živio na stubu, pa Maalula, Mari, itd. Sirijci su, inače, veoma otvoreni i gostoprимljivi narod. Izraz koji se kod njih najčešće ponavlja je "Alan va šalan" i znači "Dobro došli".^{105 106}

4.2. LIBAN

Liban je republika u Jugozapadnoj Aziji, na Bliskom istoku i istočnoj obali Sredozemnog mora i graniči se sa Sirijom i Izraelom, a izlazi na zapadu na obalu Sredozemnog mora. Od prirodnih vrednosti Libana najveći značaj ima istoimena planina – Liban - 3083m i Antiliban- 2628m, a između njih je dolina Beka – tektonski rov, sa rekama Litani, Orontes, dok je uz sredozemnu obalu primorska ravnicа. Klima je povoljna za razvoj kupališnog turizma jer su vode istočnog Sredozemlja tople, sa peskovitim plažama, sa 2900 sati sunčevog sjaja godišnje, pa je kupališna sezona 8 meseci. Za planine Libana se kaže da su ‘Švajcarska Bliskog istoka’ i prava su klimatska područja pogodna za zdravlje ljudi, naročito aklimatizaciju Evropljana koji se vraćaju iz južnoazijskih predela. Padavine se u Libanu kreću u rasponu od 3000mm na planinama, do 400mm u dolini Beka, dok je 800mm u primorju. Padavina ima najviše zimi, a na planinama je sneg, što omogućava razvoj zimskog sportsko-rekreativnog turizma. U nižim delovima je mediteranska vegetacija; do 1500m rastu bukva, hrast, alpski bor, kedar; iznad 1500m ima borovnica i drugog grmlja, a iznad 2400m je alpska vegetacija. Liban je jedna od retkih zemalja u svetu gde je moguće provesti jutro na plaži u sunčanju, a u popodnevnim satima otići na ski staze. Potrebno je manje od tri sata vožnje da bi turisti stigli od jednog kraja Libana do

¹⁰⁵<http://www.pilotguides.com/destinations/middle-east-north-africa/syria/>

¹⁰⁶<http://www.syriatourism.org/index.php>

drugog, a duž tog puta nailazi se na vekovima staru istoriju, kulturu i raznovrsne prirodne lepote. U poslednjih nekoliko godina, Libanci su naporno radili na obnovi svoje zemlje i svoje turističke industrije nakon decenija razaranja i građanskog rata. Skijanje na vrhu planine Liban, 225km plaža duž Sredozemnog mora od kojih zastaje dah, druželjubivi i prijatni meštani i jedna od najstarijih svetskih civilizacija, samo su neki od razloga zašto je toliko mnogo ljudi privučeno ovom zemljom, nekada poznatom kao “Švajcarska Bliskog istoka”. Zabavan noćni život i uređena odmarališta kraj mora su na 15km severno od Bejruta, u primorskom gradu Žunje. Liban je zemlja puna drevnih feničanskih i rimskih ruševina, posebno u gradovima Balbek, Biblos, Sidon i Tir. Mnogi od ovih gradova spadaju među najstarija naselja u svetu. Liban je zemlja sa odličnom kuhinjom, koja se smatra najbogatijom u regionu, pa turisti obavezno probaju i specijalitete. Glavni grad je Bejrut. Najinteresantnije lokalitete Libana nude skoro sve turističke agencije, a to su:

U brdima Libana nalazi se **kompleks hramova grada Balbek**, jednog od najzagonetnijih svetih mesta antičkog vremena. Prema pravoslavnoj arheološkoj teoriji, priča o Balbeku stara je oko 5.000 godina. Iskopavanja oko rimskog Jupiterovog hrama otkrila su ostatke, koji datiraju još iz ranog bronzanog doba (2900-2300p.n.e). Tokom 1. milenijuma pre nove ere, Feničani su izabrali Balbek za mesto hrama njihovog boga Sunca, Bal, a legenda kaže da je Balbek mesto rođenja Bala. Rimljanima arheolozi pripisuju mnoge i masovne temelje hramova Balbeka. Rimski grad kod Balbeka, nazvan Heliopolis ili “Grad Sunca”, posvećen bogu sunca Jupiteru, sadrži najveće kamene strukture ikada izgrađene u Rimskom carstvu. Kamenje Balbeka pokazuje stilsku sličnost sa drugim kolosalnim kamenim zidovima, kao što su Akropolj u Atini, temelji Mikene i megalitske konstrukcije Olantajtambo u Peruu i Tijavanako u Boliviji.

Biblos je drevni feničanski lučki grad, ispunjen starim ulicama i ruševinama. Izvan grada iskopani su ostaci drevnog grada, Krstaški zamak i crkva, kao i oblast stare tržnice. Mnogo toga se može istraživati u ovom istorijskom gradu. Intrigantne ruševine najbolje se mogu videti ukoliko se popnete na vrh zamka. Voštani muzej smešten je u blizini zamka, a prikazuje scene iz istorije Libana i ruralnog života zemlje. Grad Biblos nudi razne restorane, hotele i prodavnice.

Tir je izdržao dugu i burnu istoriju, koja je savremenom gradu poklonila mnoštvo istorijskih i kulturnih znamenitosti. Turisti uživaju u šetnji egzotičnim sukovima i tako “zaviruju u dušu” grada, upoznaju tradicionalne zanate i uživaju u prizoru, koji pruža užurbana tržnica. Ali, putovanje u četvrti najvećeg grada Libana nije potpuno bez posete rimskim ruševinama. Tir je za vreme Starog Rima bio važan grad Feničana i danas se ovde nalazi mnogo antičkih spomenika.

Sidon - grad na obali Sredozemnog mora, izgleda kao evropski primorski grad, sa parking mestima duž obale i stolovima sa suncobranima, gde može da se sedne i popije piće. Gradska plaža je potpuno pusta, jer je ovo izrazito muslimansko područje i nije mesto za pokazivanje novog kupaćeg kostima. Prvo što se ugleda kad se stigne u grad je Sidonski zamak uz more iz krstaškog perioda, sagrađen 1228. Nakon razgledanja zamka posećuje se Muzej sapuna, gde se može videti razvoj i tehniku proizvodnje sapuna ovog regiona. Petak u muslimanskom svetu je isto što i nedelja kod hrišćana, dakle neradni dan.

Dolina Beka– Turisti se iznenade saznanjem da je Liban “izvor” vina svetske klase. Već vekovima se ovde uzgaja grožđe i pravi vino, ali je uglavnom bilo za lokalnu potrošnju. Pod uticajem Francuza, koji su uspostavili protektorat nad Libanom između dva svetska rata, libanska vina dostigla su viši nivo. Libanski vinogradi i vinarije skoncentrisani su u dolini Beka, a jedna od najkomercijalnijih vinarija u ovoj oblasti je “Chateau Ksara”.

Jeita Grotto je sistem dve pećine, jedna od najpopularnijih atrakcija u Libanu, i jedna od najneobičnijih i najneverovatnijih pećina u svetu. Pećine su bile poznate još u doba paleolita, ali su “ponovo otkrivene” 1830-ih. Niže galerije ukrašene su prirodnim kamenim skulpturama, kao i prelepim vodopadom, dok gornje galerije imaju dramatične kamene zavese, kanjone i vrtače.

Gradić Beit ed-Din poznat je po svojoj palati, jednim od najlepših primera arapske arhitekture u zemlji. Palata je sagrađena u XIX veku i izgleda kao savršen ambijent za filmsku verziju priča iz “Hiljadu i jedne noći”, čak i ako je njen raskošni nameštaj opljačkan tokom rata. Palata je otvorena za posetioce, a poseduje veličanstvenu zbirku vizantijskih mozaika, otkrivenih u drevnom gradu Porphirion.

Tripoli, drugi grad po broju stanovnika u Libanu je pravi arapski grad. Stari srednjevekovni centar u podnožju Krstaškog zamka prošaran je mnogim džamijama, uključujući Al-Muallaq Burtasiyat Madrassa, Al-Qartawiyat Madrassa, Veliku džamiju i Taynal. Njegovi užurbani sukovi imaju fantastičnu atmosferu i obavezni su za posetu.

BEJRUT, glavni grad Libana, danas je poznat kao jedna od najboljih turističkih destinacija u svetu. Kao jedini pravi kosmopolitski grad u Libanu, Bejrut je finansijski, politički i kulturni centar zemlje. S obzirom da se nalazi na obali Sredozemnog mora, Bejrut je i najveća luka Libana. Grad je otprilike udaljen 100km severno od linije stalnih sukoba sa Izraelom, pa treba napomenuti da svakom pojedincu koji pokaže pasoš sa ulaskom u tu zemlju neće biti dozvoljen ulazak na teritoriju Libana. Bejrut je postao jedan od najživljih i najzbudljivijih gradova, posebno noću, a često se naziva i “svetskom prestonicom zabave”. Ovaj aspekt Bejruta dopunjuje mnogo muzeja, umetničkih galerija, internacionalnih restorana, tržnih centara, kao i plaža dostupnih tokom dana, što ga čini atraktivnom turističkom destinacijom za sve. Bejrut ima istoriju staru preko pet hiljada godina i nasleđe Grka, Rimljana i Arapa, koje se prostire širom grada, što omogućava ‘putovanje’ kroz drevne kulture. Neprimetan spoj starog i novog daje gradu poseban šarm, koji privlači milione posetilaca svake godine. Nacionalni muzej je epicentar kulture u Libanu i mesto gde se može upoznati sa mnoštvom feničanskih artefakata. Impozantna Džamija Muhamed Al Aminse nalazi na trgu, u samom centru Bejruta, sa plavom kupolom, izgrađena je u periodu od 2002/07. godine, od strane bivšeg libanskog premijera Rafika Haririja, koji je pored nje i sahranjen. Burdž Hamud- Bejrut ima vitalnu jermensku katoličku zajednicu, naročito u distriktu Burdž Hamud, koje je pretežno i naseljeno Jermenima. Oni predstavljaju preživeli iz genocida nad Jermenima, koji su bili prisiljeni na masovnu deportaciju početkom XX veka. Tada je stradalo preko milion Jermena. Muzej Nikolas Sursok - muzej moderne umetnosti, glavna je atrakcija istorijske i bogate hrišćanske četvrti Bejruta Ašrafije. Nekadšnja privatna vila jednog od najcenjenijih aristokrata u gradu, iz kasnog XIX veka, danas je muzej, koji sadrži bogatu kolekciju libanske i svetske umetnosti. Roše- Najistaknutija prirodna znamenitost Bejruta nalazi se u priobalnom delu Roše okruga. Poznate kao Golubije stene ili Stene samoubice, ove dve ogromne stene stoje kao gigantski čuvari i popularna su destinacija kako za domaće tako i za strane posetioce. Korniš je popularno mesto gde se meštani i posetioci okupljaju, kako bi gledali zalazak sunca i uživali u divnom pogledu na more. Prepun kafića, restorana i barova, Korniš je jedno od najboljih šetališta pored mora u svetu. Pre građanskog rata ulica Hamra je bila Šanz Elize Bejruta. Iako su je danas ulice Verdun, Monot i Gouraud nadmašile u njenoj kosmopolitskoj privlačnosti i dalje je turisti obilaze. Rimska kupatila- Čak i Bejrut ima rimske ruševine u kojima se može uživati. Tokom turističke sezone ovde se održavaju brojne opere i predstave na otvorenom. Američki univerzitet je privatni i nezavisni univerzitet, osnovan 1866. u okviru koga se nalazi 64 objekata, među kojima su i

Američki univerzitet medicinskog centra Bejruta (sa 420 kreveta), pet biblioteka, tri muzeja i sedam domova. Ašrafije- pored Sursok muzeja, ovo istorijsko predgrađe nudi obilje znamenitosti.^{107 108}

4.3. IZRAEL

Izrael se nalazi u jugozapadnom delu Azije. Okružen je sa četiri južnoazijske zemalje: Libanom na severu, Sirijom i Jordanom na istoku, a na jugozapadu se graniči sa Egiptom. Fizičko-geografska struktura Izraela je veoma raznovrsna, počevši od pustinje Negev na jugu, preko Galileje i planine Karmel, duge Velike razvodne doline, sve do Golanske visoravni na severu. Zapadna obala zemlje poznata je kao priobalna ravnica, a obuhvata dva važna grada u Izraelu, Tel Aviv i Haifu. Planinska oblast proteže se od Libana do zaliva Eilat na jugu. Na teritoriji Izraela nalaze se i dva čuvena jezera, Galilejsko jezero i Mrtvo more. Izrael dugo bije loš glas, kao zemlju sa intenzivnom političkom nestabilnošću, ratnom istorijom, vojnim i civilnim nemirima. Ovi problemi, međutim nisu pokolebali hiljade turista, koji svake godine dolaze da dožive ovu zemlju bogate istorije, kulture i prirodnih lepota. Za sledbenike različitih religija, Izrael je Sveta zemlja, mesto gde je kralj Solomon vladao, gde je Isus stradao i odakle je prorok Muhamed otišao ka nebesima. Izrael je jedina jevrejska država na svetu i samim tim se sastoji od velikog dela jevrejske populacije. Čak 73% stanovništva Izraela su Jevreji. Izrael posetiocima nudi mnoštvo mogućnosti, od skijanja na planini Hermon tokom zimskih meseci do kupanja u zalivu Eilat u suvim letnjim mesecima. Zvanični jezici u Izraelu su hebrejski i arapski, ali se takođe govore francuski, španski, jidiš, ruski i mađarski. Glavni grad je Jerusalim. Turisti u svom putovanju ovom zemljom najčešće posećuju sledeće:

Tel Aviv-Jafa je u Izraelu isto što i Njujork u SAD-u, komercijalni i kulturni centar. Činjenica da je osnovan 1909., čini ovaj grad mladim u delu sveta gde mnogi gradovi postoje ne samo vekovima, već milenijumima. Za razliku od modernog Tel Aviva, stari grad Jafa vuče korene još iz biblijskih vremena, a možda čak i pre.

Jerusalim (Stari grad) je zvanično glavni grad Izraela i sveto mesto tri glavne religije: hrišćanstva, judaizma i islama. Jerusalim je grad gde je Isus Hristos mučen, razapet i vaskrsao. Pravoslavni turisti i vernici mogu da prošetaju ulicom kojom je Isus prošao kada je vođen na pogubljenje. Ulica se zove *Via Dolorosa* ili "*Put bola*", a u njoj su označena mesta na kojima je Isus padao noseći krst. Na mestu gde je Isus razapet, na *brdu Golgota*, danas se nalazi *Crkva Svetog Groba*. Drevni Stari grad je okružen imponantnim zidinama, koje datiraju još iz osmanskog perioda. Ovde se nalazi jevrejska svetinja Zapadni zid ili *Zid plača*, najposećenije mesto u Izraelu i mesto gde Jevreji iz celog sveta dolaze da se mole i unutar pukotina u zidu na hartiji ostavljaju poruke. Unutar Starog grada nalaze se i *Kupola na steni*, kao i *džamija Al Aksa*, koja je jedna od najpoznatijih muslimanskih svetinja.

Pustinjska tvrđava Masada bila je mesto gde je vođena čuvena bitka između jevrejskih branilaca i rimskih legionara, 73. godine za vreme Prvog jevrejsko-rimskog rata. Još uvek se mogu videti bedemi koje su Rimljani izgradili kao deo njihove opsade Masade, kao i mnoge druge ruševine koje podsećaju na taj događaj. Vide se i Irodova palata, rimsko kupatilo, restaurirane slike, golubarnik, cisterna za vodu, sinagoga, kuće jevrejskih

¹⁰⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/middle-east-north-africa/lebanon/>

¹⁰⁸<http://www.destinationlebanon.gov.lb/>

pobunjenika, kao i jedanaest rimskih kasarni. Do vrha se može popeti krivudavim putićem ili žičarom.

Mrtvo more, na 422m ispod nivoa mora, predstavlja najveću depresiju u svetu. Njegova voda ima oko deset puta veći salinitet od obične morske vode, a zbog velike gustine ne može da se potone. Voda je zbog saliniteta veoma dobra za one koji imaju problema sa kožom.

Jad Vašem u Jerusalimu predstavlja memorijalni centar za jevrejske žrtve holokausta u Izraelu, a nalazi se na Brdu sećanja (Har Hazikaron). Osnovan je 1953. ali noviji Istorijski muzej holokausta (deo istog kompleksa), po projektu arhitekta Moše Safdie, otvoren je 2005. Osnovna namena muzeja je dokumentovanje 6 miliona stradalih Jevreja tokom II svetskog rata.

Muzej Izraela smešten u Jerusalimu je najveći kulturni kompleks u Izraelu. Poznat je po velikom broju eksponata biblijske arheologije, etnografije, retkih rukopisa i drevnih statua. Sadrži i Svitke Mrtvog mora, najstarije poznate biblijske rukopise na svetu. Bili Rouz, vrt skulptura, sadrži dela poput Pikasa i Rodena. Rokfeler arheološki muzej u istočnom Jerusalimu je takođe deo Muzeja Izraela.

Na pola puta između Tel Aviva i Haife, **Cezareja** je jedan od najsjajnijih arheoloških dragulja Izraela. Cezareju, antički grad i luku, izgradio je pre oko 2.000 godina Irod Veliki i posvetio je caru Avgustu. Ruševine iz rimskog i krstaškog perioda uokvirene su zadivljujućim pogledom na more, a obnovljeni drevni amfiteatar danas se koristi za koncerte u letnjem periodu.

Galileja je neraskidivo povezana sa životom Isusa Hrista, posebno sa Galilejskim jezerom poznatijim kao jezero Kineret i sa dva od četiri sveta grada judaizma, Tiberijadom i Safedom, koji se nalaze u ovom raskošnom severnom regionu. Izraz "zemlja u kojoj teče med i mleko" veoma je pogodan za ovaj region, koji obiluje ne samo istorijskim lokacijama, već i poljoprivrednim bogatstvom.

Eilat, na Crvenom moru, je predivno letovalište u Izraelu. Kad se turisti zasite istorije, agencije ih odvedu u posetu Eilatlu gde sunčanje, sportovi na vodi i plivanje sa delfinima daju potpuno drugačiju sliku Izraela. **Bahajski vrt u Haifi** se zajedno sa centralno postavljenim, širokim stepeništem i 19 terasa, prostire severnim padinama planine Karmel. Na centralnoj terasi se nalazi zlatna kupola hrama Baba, centralne figure Bahai vere. Bahajski vrt je najprepoznatljiviji deo Haife i jedna od najposećenijih atrakcija Izraela. Ovaj veličanstveni vrt nalazi se na listi UNESCO-ve svetske baštine. Malo je gradova koji su inspirisani sa toliko mnogo strasti, kao što je to Jerusalim, duboko ukorenjen u prošlosti i cenjen od strane tri glavne religije; hrišćanstva, judaizma i islama. Svojom prijatnom, umerenom klimom, postavljen među brdima Judeje, sa izvanrednim istorijskim znamenitostima i muzejima svetske klase,

JERUSALIM predstavlja kontrast drevnog i modernog, orijentalnog i zapadnog. Veći deo grada, uključujući i njegov centar sa prodavnicama i mestima za zabavu, je živ, jevrejski zapadni Jerusalim, koga karakterišu široke avenije, prometne pešačke ulice i trgovci, kafei, restorani i dinamičan noćni život. Manji istočni Jerusalim, pretežno arapski, je iz XIX veka i leži severno od Starog grada. Ima usporen, ali haotičan tempo života, sa pretrpanim, šarenim uličnim tržnicama. Stari grad, na istočnoj granici, je mesto gde se nalazi većina glavnih znamenitosti Jerusalima. Opasan zidinama iz XVI veka, Stari grad predstavlja lavirint krivudavih uličica. Podeljen je na četvrti, nazvane po četiri glavne zajednice u XIX veku: arapsku, jevrejsku, hrišćansku i jermensku četvrt. Jerusalim je nastao pre više od 3.000 godina kao veliki sveti grad Jevreja i mesto jevrejskog Svetog Hrama. Zapadni zid ili "Zid plača" u podnožju Svetog Hrama predstavlja sve što je od

hrama ostalo. Hram su uništili Rimljani, ali ovo ipak u judaizmu ostaje najpoštovanije mesto za molitve. Obimna restauracija i arheološka istraživanja daju zapanjujući uvid u strukturu i izgled prostranog Hrama u vreme Isusa. Za pravoslavne i katoličke hrišćane, *Crkva Svetog Groba* predstavlja mesto raspeća i mesto gde je Isus sahranjen, a potom i vaskrsao, nakon što je nosio krst duž *ulice Via Dolorosa*. Muslimanska pozlaćena *Kupola na steni* je jedno od obeležja Jerusalima, dok je *džamija Al Aksa*, pored nje, proglašena trećim najsvetijim mestom islama. *Davidova kula* je stara citadela koja se nalazi u blizini Jafa kapije i možda je najpoznatiji simbol Starog grada. Sastavni je deo Muzeja Davidove kule, koji sa svojim dvorištem i arheološkim ostacima, datiraju 2.700 godina unazad. Ne može da se nađe agencijski turistički program i plan obilaska Jerusalima, a da u njega nije uključen obilazak "*Shuk*"-tržnica . Šareni štandovi, raznovrsna roba i dobra atmosfera deo su ovih tržnica. Tu su i brojni mali kafići, autentični restorani koji mame turiste svojim ukusnim specijalitetima.¹⁰⁹

Maslinova gora- Nalazi se istočno od Starog grada Jerusalima. Njen naziv potiče od maslina koje su nekada pokrivale ovu brdovitu goru. Maslinova gora je sveto mesto judaizma, islama i hrišćanstva. Deo je grebena koji okružuje Jerusalim sa istoka, a ima dužinu od 3,5km i visinu 815m. Preko 3.000 godina služila je kao jevrejsko groblje, u čijoj zemlji počiva oko 150.000 ljudi, od kojih su mnogi rabini, naučnici, pisci i javne ličnosti. Maslinova gora je u hrišćanskoj religiji mesto gde je Isus plakao nad uništenjem Jerusalima, a u islamskoj, mesto gde će stajati vaga pravde i odmeravati dobra i zla dela čovečanstva. Sa Maslinove gore pruža se divan pogled na grad i njegove važne znamenitosti, kao što su Kupola na steni i džamija Al Aksa.

Davidov grad - Priča o Davidovom gradu počela je pre oko 3.000 godina, kada je kralj David odlučio da napusti svoj grad Hebron i ode u Jerusalim kako bi ujedinio ljude Izraela oko jednog glavnog grada. Danas je Davidov grad mali i magični grad, koji se nalazi u blizini Zapadnog zida. Davidov grad nudi svakome ko prođe kroz njegove kapije jedinstvenu posetu gradu kraljeva i proroka, kao i mestu gde je napisana većina poglavlja iz Biblije.

Botanička bašta- Sadrži više od 6 hiljada biljnih vrsta, koje su donete u Izrael iz raznih delova sveta i čuvane zarad uživanja posetilaca. Biljke su podeljene u šest sekcija: Severna Amerika, Južna Afrika, Evropa, Australija, Centralna Azija i Mediteran. Svaka sekcija je kreirana tako da predstavlja mali deo pejzaža iz regiona odakle biljka potiče. Tokom leta u botaničkoj bašti se može posetiti *kuću leptira*, sa radionicama i raznim aktivnostima. Takođe postoji vozić, koji turiste vozi u obilazak vrta.

Biblijski zoološki vrt u Jerusalimu nalazi se u lepom okruženju, na oko 24 hektara površine. U centralnom delu vrta je veštačko jezero sa malim ostrvima, gde različite vrste životinja slobodno šetaju. Ova izvanredna zoološka kolekcija sastoji se prvenstveno od životinja koje su zabeležene u bibliji, kao i vrlo retke životinje, one blizu istrebljenja. Postoje životinje bukvalno iz celog sveta, od afričkih pustinja do kišnih šuma Južne Amerike i australijske divljine. Može se videti divan šou pingvina i doživeti jedinstveno posmatranje ptica.^{110 111}

¹⁰⁹<http://www.visitisrael.com/>

¹¹⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/middle-east-north-africa/israel/>

¹¹¹http://www.goisrael.com/Tourism_Eng/Pages/home.aspx

4.4. JORDAN

Hašemitska Kraljevina Jordanje u jugozapadnoj Aziji, u severozapadnom delu Arabijskog poluostrva. Graniči se sa Sirijom na severu, Irakom na severoistoku, Saudijskom Arabijom na istoku i jugu, Izraelom na zapadu, na jugu dopire do Crvenog mora – Akabski zaliv dug 26km, a na zapadu izlazi na reku Jordan i Mrtvo more. Glavni grad je Amman. Jordan je visoki plato 800-1000m, građen od peščara i krečnjaka; na jugu je ovaj plato oivičen planinom Habel Ram 1.754m i drugim nižim planinama. Okolo je peskovito i kamenito pustinja i polupustinja područje. U velikoj tektonskoj udolini Gor, od Akabskog zaliva prema severu u dolinu reke Jordana, leži depresija Mrtvog mora koja većim delom pripada Jordanu. Klima je stepska i pustinja, sa suvim i vrućim letima i relativno vlažnom i hladnom zimom. Kiše su retka pojava, a kada padnu to su jaki i kratkotrajni pljuskovi, oko 600mm na zapadu i 100mm na jugu i istoku. Temperature u januaru su 7-12°C, a leti se kreću 35-40°C u avgustu. Jedina stalna reka je Jordan, ostalo su povremeni tokovi – vadi. Zbog slabog pritanja vode i velikog isparavanja Mrtvo more je toliko slano da u njemu nema živih organizama. Vegetacija je siromašna, suva stepa i polupustinja koja na jugu i istoku prelazi u Sirojsku pustinju. Istorijski posmatrano ovaj prostor je bio naseljen u antičkom dobu, ali nije sačuvano mnogo, potom sledi arapski period, pa turski od 16-20 veka, potom ratovi sa Izraelom. Zapadna obala ostaje Izraelu i sa njom 80% hotelskih kapaciteta, a istočno područje je "Muzej na otvorenom". Među značajnije arheološke lokalitete spadaju Jeraš (Hera) i Medaba iz bronzanog doba, Al Agbah–13 vekova pre Hrista, a najznačajniji lokalitet **Petra** severno od Akabe, na putu Akabski zaliv-Damask. Petra se razvija do 4 veka, a onda opada. Od 6-8 veka ovo je trusno područje, pa je pesak postepeno zatrpava oko 1100 godina. Posle gubi značaj jer se trgovina seli na sever. Petra je otkrivena 1812. a prilaz gradu je impresivan – 2km dug put sa stubovima, mešavina egipatskih i rimskih građevina. U gradu su hramovi, grobnice i drugi objekti. Kao i Palmira u Siriji i Petra je obezbeđivale karavane između rimskog carstva–luka u Sredozemlju i Crvenog mora i Persijskog zaliva. Severno od Amana je Hera (Jeraš) grčko-rimski grad koji je takođe pod peskom, a krasi ga veliki trg, te put sa stubovima. U Medabi južno od Amana su hrišćanske crkve i mozaici. U pustinji oko Amana su zamkovi dinastije Omajda. U pojedine delove pustinje organizuje se safari, posebno u Nacionalnom parku oazi "Al Azrak" istočno od Amana gde su i ostaci iz rimskog perioda. Na Mrtvom moru se nalazi ostaci 2 grada iz turskog perioda. Značajni istorijski lokaliteti su i Kirbat, severoistočno od Akaba; Mačerus zapadno od Mrtvog mora; Dabah, Al Mušata i Al Mivakoar zapadno od Amana; Al Mušaš, Amrah, Al Karanž jugoistočno od Amana i As Sijah severoistočno od Amana. Oaza Burku sa antičkim ostacima je na severoistoku zemlje.

Jordanski "zlatni turistički krug" čine: Akaba, zbog prelepog Crvenog mora bogate i burne istorije, sa najmodernijim hotelima koji niču duž obale, uređenim plažama i suncem u izobilju, a odatle se mogu posetiti zanimljiva mesta u južnom Jordanu. Petra, svetsko čudo, najvrednije blago i najveća turistička atrakcija Jordana. Smeštena između Crvenog i Mrtvog mora nekada je bila važan karavanski centar na putevima svile i začina. Danas je Petra jedan od najpoznatijih arheoloških lokaliteta koji su sagradili, a delimično i uklesali u stene Nabatejci, semitski narod pristigao sa Arabijskog poluostrva. U Petru se ulazi kroz uzani kanjon, dugačak 1 km, koji je sa obe strane zaklonjen gotovo nestvarnim vertikalnim stenama, visokim oko 80m. Dah zastaje tek kada se ugledaju boje i oblici stena. Pošto se gotovo izade iz kanjona, ukazuje se najpoznatija fasada Petre - Riznica ili Kazneh. Za zapadni svet Petra je zaista bila „izgubljeni grad“ jer su za nju znali samo

lokalni beduini. Godine 1812. ponovo ju je otkrio Švajcarac Johan Ludvig Burkhard, a 1985. Unesko je Petru uvrstio u Svetsku kulturnu baštinu. Ovog nabatejskog grada proneo je slavu i film „Indijana Džons i poslednji krstarški ratnik“. Harison Ford i Stiven Spielberg doprineli su velikoj popularnosti Petre, koja je 2007. proglašena novim svetskim čudom.

Mnogi će za **pustinju Vadi Ram** reći da podseća na Mesečev pejzaž, mada njen veći deo čine planine i visoravni. Ipak, Vadi Ram je pustinja jer se duž njenih dolina nailazi na pustinjski pejzaž koji je od crvenkastog peska i kamenja. Sastavni kolorit su i strma, vertikalna brda do kojih dospevaju uzani kanjoni i tesnaci. Oko 5.000 ljudi danas živi u Vadi Ramu, među kojima dominiraju beduinska plemena. Izuzetno su gostoprимljiva, i kad se već krene u razgledanje pustinje, treba obavezno posetiti neki od šatora beduina. Turisti su tada u prilici da upoznaju mnoge njihove običaje i karakteristike. Jedno od plemena je zaduženo za razvoj turizma u pustinji, koja se može razgledati džipovima ili na kamilama.

Mrtvo more čuveno je po svojoj izuzetno slanoj vodi, prirodni je fenomen usko povezan sa istorijom naroda, koji ovaj prostor naseljava vekovima. Temperatura u plićaku može da dostigne 50°C, a gustina vode je takva da je gotovo nemoguće potonuti, dok plivate. Širom sveta poznata su lekovita svojstva blata i vode.

Džeraš, drevni grad je jedna od najintrigantnijih destinacija u Jordanu. Nalazi se 48km severno od glavnog grada Amana i poznat je kao jedan od najbolje očuvanih rimskih gradova na planeti. Veruje se da je bio naseljen pre 6.500 godina i da je služio kao jedan od deset velikih gradova Rimskog carstva - Dekapolis. Danas posetioци mogu da vide tragove onoga što je nekada činilo slavnu metropolu - Artemidin hram, Rimski forum, stadion, kao i veliki broj kuća i crkava, ulica i pijaca, kupatila i fontana.

Karta iz Madaba predstavlja mozaik kartu Bliskog istoka, koja datira iz VI veka. Prostire se 16m u dužinu i 5m u visinu, iznad poda stare vizantijske crkve, na čijim se temeljima danas nalazi grčka pravoslavna crkva Sv. Georgija. Karta je čuvena jer sadrži jedini poznati nacrt Svete zemlje i otkriva detaljnu sliku Jerusalima i okolne zemlje.

Rezervat biosfere Dana je najveći prirodni rezervat Jordana, poznat po svojoj raznovrsnoj flori i fauni, uključujući i neke gotovo izumrle vrste, koje se mogu naći jedino ovde. Nepristupačni planinski masiv i bujne doline zajedno čine očaravajući teren. Rezervat je veoma cenjeno mesto kod ljubitelja prirode.

Hamamat Ma'in (Minejski topli izvori) su neverovatna serija prirodnih toplih izvora i vodopada, od kojih se neki ulivaju u živopisne bazene i jezera. Voda u ovim izvorima smatra se lekovitom već vekovima. Danas, moderna banja okružuje region, dočekujući posetioce iz celog sveta.

Jabal al-Qal'a (citadela Amana) - Amman je prestonica Hašemitske Kraljevine Jordan i predstavlja raskršnicu suprotnosti - jake kulture i modernog razvoja, granične pustinje i plodne doline. U srcu grada leži citadela, koja je simbolično mesto rođenja tri glavne monoteističke religije - judaizma, hrišćanstva i islama. Od grčkih ostataka Herkulovog hrama do ruševina vizantijske crkve, citadela nudi mnoge lepote koje se mogu videti i služi kao galerija ljudskog napretka i prosperiteta, na otvorenom prostoru.

Dvorac Adžlun kao jedinstvena mešavina prirodnih čuda i arhitektonske genijalnosti, podseća na godine slave. Izgrađeno da zaštiti trgovačke puteve i rudnike gvožđa iz Jordana, utvrđenje je remek-delo u smislu odbrane, jer je i region na taj način čuvan od krstaških vojnih napada. Danas je dvorac Adžlun omiljena destinacija za stotine turista, koji dolaze da uživaju u pogledu na ove masivne zidine.

Kazr Amra je izuzetna i dobro očuvana pustinjska tvrđava, sagrađena početkom VIII veka. To je ujedno i tvrđava sa garnizonom i rezidencija dinastije Omejada. Karakteristična obeležja, ove male po veličini ali neverovatno lepe znamenitosti, su

prijemna soba i tursko kupatilo (hamam), bogato ukrašeni divnim freskama, koje odražavaju talentovane umetnike starih vremena.¹¹²¹¹³

4.5. EGIPAT

Egipat je jedna od četiri zemlje koje se prostiru na dva kontinenta. Najveći deo je u Africi, a manji u Aziji. S obzirom da je spona dva kontinenta, izlazi i na obale Sredozemlja i Crvenog mora, preko Egipta prolazi Suecki kanal i da je "dar Nila", logično je da ima veoma dobar turističko-geografski položaj. Glavni grad je Kairo.

Reljef - Staro kopno, koje se proteže zapadno od Nila i obuhvata Saharsku ploču, čini osnovu reljefa ove zemlje. Deo ove ploče su: Libijska pustinja na zapadu, Arabijska pustinja istočno od Nila i Nubijska pustinja na jugozapadu. Sinajska pustinja je na severoistoku kao deo arabijske ploče. U Libijskoj pustinji javljaju se depresije. Ima i nekoliko oaza, a najpoznatije su Fajum, Siva i Baharija. Na tromeđi Egipta, Sudana i Libije je niski stari masiv Džebel Uvajnat, a uz Crveno more je Saib al Banat i na Sinaju Katrina, kao najviši deo Egipta. Teren se prema Crvenom moru spušta strmo. Ovde su kiše retke i neredovne. Mediteranska klima je u delti, a prema unutrašnjosti je suptropsko-pustinjska. Iz pustinja duva vetar Hamzin koji nosi pesak i prašinu.

Hidrografija - Iako Egipat izlazi na dva mora: Sredozemno i Crveno, ona do skoro nisu imala veći turistički značaj. Bez obzira na povezanost sa Indijskim okeanom, ***Crveno more*** ima osobine zatvorenog dubokog morskog basena. Temperature vode u severnom delu Crvenog mora kreću se od 20°C do 26-27°C, pa se može reći da je kupališna sezona gotovo tokom cele godine. U ovom delu salinitet je oko 39‰, a tople vode su izuzetno pogodne za formiranje prekrasnih korala. Pravi raj za ronioce je oko novih turističkih mesta *Šarm el Šeika i Tabe*, na obali Sinaja, *Hurgade* na afričkoj obali, te oko brojnih ostrva i kod Dedalovog grebena. ***Sredozemno more*** takođe spada u topla mora, sa temperaturom vode u januaru od 17-26°C. Ovo more ima relativno dobru providnost i salinitet od 38‰. Ali, na egipatskim obalama Sredozemlja nema mnogo turističkih mesta, a najpoznatija su Al Ariš na istoku, plaže kod Aleksandrije i na zapadu Marsa. Ipak je najznačajniji hidrografski objekat ***reka Nil***, koji u Egiptu nema pritoka, a u gornjem toku kao značajne tokove prima Plavi Nil, Beli Nil i Atbaru. Nil inače izlazi iz Viktorijinog jezera, iako mnogi uzimaju da je njegov izvorišni krak reka Kagera, pritoka ovog jezera. Dolina Nila zbog okolnih pustinja ima karakter izdužene oaze. Nizvodno od Kaira Nil gradi veliku deltu (20.000 km²), prepunu rukavaca i kanala. Od delte do Sueckog kanal prokopan je još jedan kanal. Zatim Nil stiže do brzaka (katarakte) kod Asuana, gde je podignuta istoimena velika brana i formirano *Naserovo jezero*.

Vegetacija se razvila uglavnom u dolini Nila, gde su od prirodnih biljaka najznačajnije palme, lotos, trske, akacije, u novije vreme i aukalptus. Uz Nil, pored palmi, danas dominira kultivisano bilje, u oazama dominiraju palme, dok su pustinje gotovo bez ikakvog rastinja. Za određenu kategoriju turista interesantne su pustinjske životinje - hijene, šakali, pustinjske lisice, gušteri, zmije (kobra simbol antičkog Egipta), škorpije, insekti. Pravu retkost predstavljaju ptice kraljevski soko, lešinar i jastreb.

Egipat, zemlja drevne civilizacije i piramida, proistekao je iz doline Nila oko 3100. godine pre nove ere. Spada među glavne atrakcije ovog sveta. Rani Grci, Rimljani i drugi išli su u Egipat samo zbog zabave, kao i da vide čuda nekih najranijih trijumfa čovečanstva

¹¹²<http://www.pilotguides.com/destinations/middle-east-north-africa/jordan/>

¹¹³<http://www.visitjordan.com/>

koja i danas motivišu hiljade posetioca svake godine da istražuju ovu zemlju. Ali Egipat je mnogo više od piramida i spomenika. Ronjenje u Crvenom moru, večernje zabave, luksuzni hoteli i restorani sa pet zvezdica neodoljivo privlače turiste. Tu je i romantično krstarenje Nilom svečanim rečnim brodovima i noć u grand operi, koja predstavlja kulturni doživljaj kao ni jedan drugi. Egipat je smešten u severoistočnom delu afričkog kontinenta, a graniči se sa Izraelom na severoistoku, Jordanom i Saudijskom Arabijom na istoku, Sudanom na jugu i Libijom na zapadu. U reljefu dominiraju reka Nil i Arabijska (Istočna) i Libijska (Zapadna) pustinja. Kairo nije samo prestonica ove druge najmnogoljudnije zemlje afričkog kontinenta, već i glavna destinacija Egipta. Ostale popularne destinacije uključuju Aleksandriju, Gizu, Asuan, Luksor, Šarm el Šeik i još mnogo drugih. Istorija Egipta čini ga atraktivnim i interesantnim za istraživanje. Egipat poznat po svojoj istoriji, dom je jedne od najstarijih civilizacija na svetu i sadrži jedno od sedam svetskih čuda - piramide. Pored ovih dragulja, egipatska istorija sadrži i drevne hramove, spomenike i svetski poznate antičke gradove, od plodne doline Nila do velikog peščanog prostranstva, od hrama u Karnaku do Dendera hrama i od planine Sinaj do Tiran ostrva; savršena mesta za razgledanje razbacana po celoj zemlji. Zvaničan naziv Egipta je Arapska Republika Egipat. Glavni grad je Kairo. Turističke posete ovoj drevnoj zemlji podrazumevaju da se obavezno obidu:

Aleksandrija - drugi po veličini grad u Egiptu, sa atmosferom koja je više mediteranska nego što je bliskoistočna. Ambijent i kulturno nasleđe odvaja Aleksandriju od ostatka zemlje, iako je samo 225 km udaljena od Kaira. Osnovana je od strane Aleksandra Velikog 331. p.n.e. i poznata je i po nekadašnjem svetioniku u Aleksandriji, koji je ubrajan u sedam svetskih čuda. Pored burnih odnosa Kleopatre i Marka Antonija, Aleksandrija je bila i centar učenja u antičkom svetu. Od XIX veka Aleksandrija igra novu ulogu, kao fokus za komercijalnu i pomorsku ekspanziju Egipta. Ovakva Aleksandrija je ovekovečena od strane pisaca kao što su Edvard Morgan Foster i Kavafis. Generacije imigranata iz Grčke, Italije i zemalja Levanta doselile su se ovde i napravile grad koji je sinonim za trgovinu, kosmopolitizam i boemsku kulturu.

Piramide u Gizi - još ih nazivaju Velike piramide, nalaze se blizu Kaira na platou Gize. Tri glavne su *Keopsova*, *Kefrenova* i *Mikerinova piramida*. Vreme je dozvolilo samo Kefrenovoj piramidi da zadrži deo svog spoljašnjeg omotača. Prva u nizu Velikih piramida je stepenasta piramida iz Sakare, napravljena da čuva telo faraona Džosera, koji je umro oko 2649. p.n.e. Piramida faraona Kufua sagrađena je u periodu između 2589-2566. p.n.e. Njegov sin Kefren je tokom svoje vladavine nadgledao izgradnju druge po veličini piramide - Kefrenova piramida. Ova piramida je sagrađena tokom 2558-2532. p.n.e. a treća piramida je sagrađena od strane Mikerina, koji je vladao od 2490-2472 p.n.e. *Sfinga* je još jedna važna struktura izgrađena u kompleksu piramida. Sa glavom faraona i telom lava, veruje se da je duhovni čuvar celog kompleksa piramida.

Hurgada je prepoznatljiv primorski lučki grad sa razbacanim peščanim plažama, koralnim grebenima, vodenim svetom, noćnim klubovima i barovima, zajedno sa spoljašnjim rekreativnim aktivnostima. Hurgada se nalazi na obali Crvenog mora, čija je voda topla. Ova oblast je bila okrenuta ribolovu do 1970., a onda se okrenula razvoju turizma, što je Hurgadu učinilo jednom od top turističkih destinacija u svetu. Turisti obavezno obilaze pijace i kupuju lokalnu robu kao što su koža, zlato, tepisi, odeća i šiše. Iz Hurgade često kreću turističke ture do obližnjih destinacija, kao što su Kairo i Luksor, odakle se može uživati u lokalitetima poput Doline kraljeva i hrama u Karnaku. Postoje i razne aktivnosti poput džip safarija i vožnje kvadova duž pustinjskog regiona, a tu su i ronjenje, jedrenje, podvodni ribolov, plivanje, jedrenje na dasci, itd.

Crveno more je bilo jedno od važnijih trgovačkih puteva za muslimane tokom XIV veka. Obala Crvenog mora u Egiptu prostire se od Sueckog kanala do granice sa Sudanom. Crveno more je zaista egzotična destinacija i dom je koralima i koralnim grebednima, kao i čitavom svetu morskih stvorenja. Duž obale su letovališta odakle može da se uživa u lepoti ovog mora, kao što su Šarm el Šeik, Ain Sukhna, Hurgada, Taba, El Gouna, Dahab, Makadi zaliv, itd. Postoji veliki broj ekskluzivnih lokacija za ronjenje duž cele obale Crvenog mora. To je jedna od najtraženijih destinacija na svetu. Lokacije za ronjenje kao što su Ras Mohamed, Delfinov greben, SS Tislegorm, Braders ostrvo i Elfinston greben su neka od najpoznatijih mesta za ronjenje. Čuvena plaža Šarm el Šeik je popularna destinacija za putovanje. *Al Salam džamija* je glavna u gradu. *Planina Sinaj* nije daleko od grada i može se lako posetiti. Mogućnosti za kupovinu u Šarm el Šeiku su neograničene. Stara tržnica i Namma tržni centar su odlična mesta za kupovinu. Dahab je još jedan popularan grad za ronjenje i jedrenje na dasci. Može se uživati u kupovini u Ghazala marketu. Ain Sukhna ima lepe plaže koje pružaju aktivnosti za celu porodicu. Hurgada je zapanjujuća destinacija, kao i El Gouna- odmaralište koje sadrži atraktivne aktivnosti i zabavu. Sa neverovatnom kombinacijom pustinje s jedne strane i svetlucavim zlatnim plažama s druge strane, Crveno more nudi mnoge lepote.

Reka Nil i *Krstarenje Nilom* je popularan način da se obiđe gornji Egipat. Reka Nil je od davnina egipatska žila kucavica i ne postoji bolji način da se uđe u trag istoriji Egipta nego da se prati tok Nila. Gotovo svi egipatski brodovi za krstarenje putuju od Luksora do Asuana, rutom koja je sigurna, živopisna i koja se završava u dva najznačajnija egipatska grada. Kao avanturistička opcija, može da se izabere plovidba duž Nila felukom. Feluke su jedrenjaci koji se koriste na Nilu od davnina. Feluka nije tako udobna kao brod za krstarenje, ali ništa ne može da zameni plovidbu u tihom plovilu, koje je dizajnirano pre par hiljada godina.

Luksor je mesto sa atraktivnim istorijskim spomenicima i grobnicama, koji očaravaju svojom veličinom i neverovatnim hijeroglifima ugraviranim pre mnogo vekova. Spektakularni hram u Luksoru je atrakcija koja nikako nesme da se zaobiđe - nalazi se u centru grada. Hram u Luksoru gradili su mnogi egipatski vladari, kao što su Amenofis III, Amenofis IV, Tutankamon, Ramzes II i drugi. Hram je bio poznat po festivalu, a posvećen je bogu Amonu, njegovoj ženi Mut i sinu Konsu. Iako su ga gradili mnogi vladari, on je uvek ostao mesto poštovanja za hrišćane, a kasnije muslimane. Džamija izgrađena u unutrašnjosti hrama još uvek postoji i jedna je od važnih atrakcija. Hram je lepo osvetljen noću, tako da ga vredi posetiti pri zalasku sunca. Jedan od granitnih obeliska, koji su stajali ispred ovog hrama, danas se nalazi u Parizu, na Trgu Konkord. Luksor je destinacija koja turistima "obara s nogu", a njegove atrakcije se pamte do kraja života. Luksor pruža sve vrste smeštaja, od luksuznog boravka do vreća za spavanje, a izbor je prepusten turistima. Ova turistička destinacija vekovima uživa popularnost. Stari Grci i Rimljani su Luksor smatrali svojom krajnjom destinacijom, gde se mogu zabaviti i podmladiti u miru, sa toplom klimom koja im pruža potpuni užitak.

Dolina Kraljeva u kojoj su od XVI do XI veka pre nove ere, izgrađene grobnice za kraljeve i privilegovano plemstvo Novog carstva. Dolina sadrži 63 grobnice i odaje, rangirane po veličinama, od običnih jama do složenih grobnica sa preko 120 odaja. Kraljevske grobnice su ukrašene scenama iz egipatske mitologije i prikazuju pogrebne rituale i verovanja iz tog perioda. Sve grobnice su otvorene i opljačkane, osim čuvene grobnice Tutankamona.

Egipatski muzej, sa najmanje 120.000 predmeta drevnih egipatskih starina, je jedna od top atrakcija u Kairu. Postoje dva glavna sprata u muzeju, prizemlje i prvi sprat. U

prizemlju postoji velika zbirka papirusa i kovanog novca, koji su koristili drevni Egipćani. Na prvom spratu su eksponati iz poslednje dve dinastije starog Egipta i takodje mnogo eksponata uzetih iz Doline kraljeva. Mogu se izdvojiti objekti iz Tutankamonove grobnice i prostorija kraljevskih mumija, koja sadži 27 mumija iz vremena faraona.

Karnak, iako je prilično uništen, još uvek je veoma impresivan. To je najveće drevno religiozno mesto ikada napravljeno, a predstavlja kombinaciju ostvarenja mnogih generacija egipatskih vladara. Hram u Karnaku se zapravo sastoji od tri glavna hrama, manjeg zatvorenog hrama i nekoliko spoljnih hramova, koji se nalaze na oko 2,5km severno od Luksora. Jedna od najpoznatijih struktura Karnaka je hipostil dvorana sa 134 masivna stuba, površine 5.000m².

Abu Simbel je arheološki lokalitet koji obuhvata dva velika hrama, isklesana u steni u južnom Egiptu, na zapadnoj obali jezera Naser. Dva hrama su prvobitno isklesana u steni za vreme vladavine faraona Ramzesa II u XIII veku pre nove ere, kao večni spomenik njega i njegove kraljice Nefertari. Kompleks je u celosti preseljen 1960., kada je hramovima pretilo da budu poplavljeni, zbog izgradnje Asuanske brane. Abu Simbel je i dalje jedan od najboljih egipatskih turističkih atrakcija.

KAIRO svojim posetiocima nudi veliki izbor mesta za kupovinu, ali i posetu kulturnim i turističkim znamenitostima. Moderan Kairo obuhvata mnoge bivše gradove i njihove spomenike, a istorija grada se može pratiti unazad do 4225. p.n.e. Većina posetilaca dolazi da vidi veličanstvene spomenike drevne egipatske kulture. Kairo je svetski poznat kao "dragulj Nila". Kairo je mešavina ljudi, autobusa, zaprežnih kola, muzike, raznih mirisa i pešćanih kovitlaca. U srcu grada je trg Tahrir, na kome je uvek gužva. Na severnoj strani posetioci mogu posetiti Egipatski muzej, a južno je Stari Kairo, najstariji islamski i hrišćanski deo grada. Stari Kairo poseduje čuveni bazar Han El Halili i Citadelu. Piramide, Sfinga, Abu Simbel i Luksor su znamenitosti koje se moraju videti. Posetioci zainteresovani za šoping izlet, treba da se prošetaju do Talaat Harb ulice, jednog od glavnih trgovinskih centara u Kairu. "Mena House" ima golf terene koji pružaju pogled na piramide. Krstarenje Nilom i ronjenje u Crvenom moru, takođe su dostupni za one turiste koji žele da napuste kopno. Još jedna lokacija koja interesuje posetioce je Kairski toranj, moderan toranj sa visinom 187m i odličnim pogledom na grad. Na vrhu tornja je rotirajući restoran sa koga se pruža panorama na ceo grad. Kairo oživljava noću. Najbolje vreme za kupovinu, hranu i opuštanje je po zalasku sunca. Ima mnogo restorana koji su specijalizovani za bliskoistočnu kuhinju. Ulice su prošarane i atraktivnim kafićima.

Han El Halili bazar je podignut 1382. Kada je sultan Barkuk otvorio svoju školu u Bain el Kasrainu, tržište je obnovljeno, a Han El Halili je osnovan. Takođe je bio poznat i kao Turski bazar tokom Osmanskog carstva. Turisti mogu samo šetati bazarom ili kupovati stvari poput suvenira, šiše, začina, papirusa, lampi, čilima, tepiha, nakita i svega ostalog, uz obavezno cenkanje. Počinje se sa 30% od cene iz prodavnice i polako se smanjuje do 50% i ne odustaje se tako lako, jer sigurno ćete dobiti nižu cenu. Bazar je veoma živopisno mesto i praznik za sva vaša čula.

Feluka jedrenjaci se mogu iznajmiti za krstarenje Nilom. Vožnja traje oko sat vremena i vodi do srca reke, na izlet ili privatnu žurku.

Od svih egipatskih spomenika, nijedan nije tako veličanstven i misteriozan kao Sfinga. Naziv su joj dali Grci, zbog fizičke sličnosti sa mitskim stvorenjem tela lava i ljudskom glavom, koje proždire prolaznike koji ne umeju da odgovore na njenu zagonetku. Arapi je znaju kao Abu el Hol (otac užasa). Isklesana od krečnjaka i smeštena ispred piramida u Gizi, Sfinga je visoka 20m i duga 73m. Konvencionalni arheolozi smatraju da je izgrađena tokom četvrte egipatske dinastije, za vreme vladavine faraona Kefrena koji je

izgradio jednu od tri piramide iza nje, ali drugi sugerišu da je možda mnogo starija. Sfingi danas nedostaje nos, a priča se da su ga odstrelili Napoleonovi vojnici, prilikom pohoda na Egipat. Posetiocima je zabranjeno da se penju na spomenik, ali postoji platforma za razgledanje, koja je dostupna kroz grobnicu hrama.

Kairska Citadela - ili Saladin Citadela nalazi se u srcu Kaira, ali visoko iznad grada. To je srednjevekovna tvrđava sagrađena u XII veku, a Egipat je vladao iz nje 700 godina. Citadela obuhvata džamiju Muhamed Alija Egipatskog, kao i nekoliko manjih džamija, Muzej kočija, Policijski muzej, Vojni muzej i palatu el-Gavhara.

Koptski muzej sadrži najveću kolekciju koptskih dela na svetu i pruža vezu između starog hrišćanskog i islamskog Egipta. Sveti Marko je napravio prvi preobražaj u Aleksandriji 61. godine, a većina stanovnika ostala je hrišćanske veroispovesti sve do XI veka; punih 500 godina nakon što su Arapi doneli islam u Egipat. Prvi sprat sadži klesani kamen i gips, freske i stolariju. Drugi sprat obuhvata tekstil, manuskripte, ikone i metalne radove. U nekim slučajevima su napravljene hronološke podele kako bi bolje pokazali evoluciju umetničke forme. Interesantni su rimski bronzani orao iz IV veka na drugom spratu i pesme na jeziku kopta iz IV veka, koje su pronađene ispod glave devojčice, u njenoj plitkoj grobnici u blizini Beni Suef.^{114 115}

5. SEVEROZAPADNA AFRIKA (ZEMLJE MAGREBA)

Severozapadna Afrika zauzima područje između Sahare, Sredozemnog mora i Atlantskog okeana, a po svojoj geološkoj i geomorfološkoj građi više pripada Evropi nego Africi. Od Evrope je odvajaju uska Gibraltarska vrata i prolaz između Tunisa i Sicilije. Planinski predeo ove regije čine Atlaske planine, po kojima je i dobila ime Atlaska Afrika tj. arapski naziv je Dzejirat el Maghrib (ostrvo na zapadu). Ovo ostrvo je izolovano morem i pustinjom, a obuhvata zemlje Tunis, Alžir i Maroko, a u regiju severozapadna Afrika ulaze još Zapadna Sahara i Mauritaniya. Cela oblast ima malo reka stalnog toka, osim uada, koji za vreme kiše nabujaju i plave noseći sa sobom velike količine peska i šljunka, a leti presuše. U Tunisu, Alžiru i nešto manje u Maroku, nalaze se područja šotova, stalnih jezera koji u sušnom periodu presuše, a nakon isparavanja vode na dnu jezera ostaju naslage soli. Prelaz prema Sahari čini pred-Saharska zona oaza usred prostorno otvorenih stepsko-pustinjskih područja kontinentalne klime sa malom količinom padavina. Oaze su zeleni delovi u pustinji i uz njih se nalaze palme. *Sahara* je najveća pustinja na zemlji i proteže se od Atlantskog okeana do obala Crvenog mora. Na arapskom jeziku "sahara" znači kamenita pustinja, jer ona to i jeste: more kamenja i peska koji ne miruje, već se stalno pokreće, stvara nepregledne dine i talase. Temperatura u Sahari se kreće tokom dana do +45°C, a tokom noći se spusti ispod 0°C, što je uticalo na razgradnju i pucanje kamena i stvaranje peska. Sušni periodi ovde traju godinama, bez i kapi kiše, što utiče na formiranje specifičnog biljnog i životinjskog sveta.

Istorija severozapadne Afrike je kao i u drugim zemljama Sredozemlja, jer su ovde Feničani u 7 veku p.n.e. osnovali Kartaginu koja je u antičkom svetu bila jak centar i moćna država, koju osvaja Rimsko carstvo; potom dolaze Vandali u 5. veku; pa Arapi u 7. veku koji ostaju sve do 16. veka, kada Turci ovde ostaju 3 naredna veka. U 19. veku ovaj prostor osvajaju Španci i Francuzi, a domicilno stanovništvo-Berberi postaju manjina.

¹¹⁴/ <http://www.pilotguides.com/destinations/middle-east-north-africa/egypt/>

¹¹⁵<http://www.egypt.travel/>

Tunis i Maroko dobijaju svoju nezavisnost 1956. a Alžir 1962. nakon krvavog rata, jer su Francuzi smatrali da je on njihov, s obzirom da je tu živelo 17% Francuza. Zahvaljujući njima na ovom prostoru je počeo da se razvija relativno rano turizam, koji se vezivao za obale Sredozemlja i Atlaskih planina, a sada sve više i za pustinjske predele. Ovde je očuvano dosta istorijskog, arheološkog i arhitektonskog nasleđa. Da bi pospešile razvoj turizma 1972. zemlje Magreba formiraju Magrebsku konfederaciju turističke operative sa ciljem unapređenja promocije turizma i koordiniranje delovanja i izgradnje.

5.1. MAROKO

Maroko, zvanično Kraljevina Maroko, se graniči sa Zapadnom Saharom, na istoku Alžirom, zapadnom stranom izlazi na Atlantski okean, a na severu izlazi na Sredozemno more i Gibraltarski moruz, kojim je Maroko samo 14km udaljen od Evrope. Glavni grad je Rabat. Ovde su bili Feničani, Rimljani, Vandali, Goti, Arapi koji su ostavili najviše tragova svoje civilizacije i kulture. U vreme velikih geografskih otkrića i ovaj prostor osvajaju španski i portugalski osvajači. U 18. i 19. veku obalom Maroka vladaju gusari koji odlaze u pohode Sredozemlju, pljačkaju brodove, odlaze i do Velike Britanije i izazivaju pomorske akcije Francuza koji potom ovaj prostor i zaposedaju.

Prirodne turističke vrednosti Maroka se vezuju za more, pa se mogu izdvojiti 4 regije: *Zapadna obalna nizija sa širokom visoravni*; *Planina Atlas*; *Planina Rifa* koja se proteže paralelno sa mediteranskom obalom; *ravnica predsaharskog Maroka* koja prelazi u pustinju. U unutrašnjosti, celom dužinom Maroka, od Atlantskog okeana na jugozapadu prema planini Rifa na severoistoku, proteže se *masiv Atlasa*, koji kao zid odvaja atlantski deo Maroka od saharskog. Atlas se sastoji od 3 paralelna planinska lanca: *Srednji Atlas*, *Visoki Atlas* i *Anti Atlas*. Atlas se prema severozapadu spušta preko stepenastih ravnica – marokanskih mezeta u primorsku niziju, a prema jugu i jugoistoku, preko predsaharske ravnice, u pustinju. *Marakonska mezeta* ima prosečnu visinu od 700m, a najviši vrhovi Atlasa su Ibel Toubkal 4.165m u Visokom Atlasu, Ibel Bovnaceur 3326m u Srednjem Atlasu i Ibel Aklim 2531m u Anti Atlasu. Posebnu turističku atrakciju čine *kanjoni Todre* dubokog i do 300m, *kanjon Dobes*, kanjonska dolina Draa i Ziz. Na 200km od Visokog Atlasa započinju beskrajni pojasevi pustinje koja se proteže do crne Afrike. Pustinja se sastoji od 20% peska, strmog reljefa, ispresecanog dubokim pustinjskim mrtvajama (privremeni tok vode) ili od predivnih figura koje je izvajao vetar. Pustinja Sahara je u praistorijskom periodu imala reke, čiji su stari tokovi još vidljivi, mada sada nemaju vodu i samo oaze omogućavaju život jer su one nastale na podzemnim vodama ili izvorima. Oaze su naselja sa palmama i urmama, stecište karavanskih puteva, zahvataju površinu od nekoliko stotina ili hiljada km², gusto su naseljene. Najlepše oaze Maroka su: Erfuod, Tinerir, Zagora, Figig, Guelmin.

Klima Maroka je pod uticajem Atlantskog okeana, Atlasa i Sahare. U priobalnom delu je sredozemna klima sa prosečnom godišnjom temperaturom od 20°C. U regionu planine Rifa je alpska klima, a idući prema unutrašnjosti Maroka prelazi u kontinentalnu, gde zime mogu biti prilično hladne, a leta vrlo topla; na jugu i istoku je klima stepska i polustepska sa velikim temperaturnim kolebanjima između dana i noći. Najveće *reke* pripadaju slivu Atlantskog okeana – Sous, Draa, Rbia, Sebou, Tensift, Bu Regreg, Lokkos, a u Sredozemno more utiče Mulaja. Najlepša *jezera* su Dayet Roumi i Sidi Boruhaba, Markhazine, Jusuf Ben Taštin, a pravi raj za robolovce je jezero Sehouls. Za razvoj turizma Maroka najvažnija su dva mora, čije su obale duge 1835km, a širina obale iznosi 80km. Sredozemno more ima veliki ekonomski, saobraćajni, politički, vojno-strateški i

turistički značaj za Maroko. Odlikuje se mediteranskom klimom sa suvim i toplim letima i blagim zimama; voda je tamno plave boje, providna do 45-50m, prosečnog saliniteta od 36‰, temperature od 24°C leti, a zimi 16°C; padavina nema mnogo i kiša pada u jesen i proleće. Obala se prostire od Tangera do Saidie. Gibraltarski moreuz između Pirinejskog poluostrva i afričke obale koji spaja Atlantski okean sa Sredozemnim morem dubok je 324-942m, dug 60km i širok od 14,2-44km. Atlantska obala ima najviše značaja za razvoj turizma u Maroku pruža se od rta Spartel do Zapadne Sahare. Srednja godišnja temperatura vazduha je 20°C, insolacija je oko 3000 sati godišnje, temperatura vode iznad 18°C je 8 meseci, što omogućava dugu kupališnu sezonu. Ova obala je bogata zalivima i lagunama, kao i lukama u kojima se razvija nautički turizam.

Biljni i životinski svet Maroka je raznovrstan, od mediteranske vegetacije do alpske, gde se susreću sve vrste južnog voća i urme, do hrasta, smreke, kedra, jele i bora, a na jugu u oblasti Susa raste trnovito drveće argan, a u pustinji su kaktusi, tamaris. Fauna je isto raznovrsna i obuhvata gazele, divlje svinje, pantere, divlje koze, babune, lisice, zečeve, vidre, veverice, rogate vipere (zmija otrovnica), prugaste hijene, a u pustinji su fenek (saharska lisica sa veoma velikim ušima), skink i jednogrba kamila, a veoma su retki lavovi i leopardi. Ni ptičji svet ne zaostaje, pa na ovim prostorima ima orlova, sokolova i jastrebova, a na morskoj obali galebova, čaplji, flamingosa, pelikana itd.

Kulturno-istorijsko nasleđe Maroka je bogato i prati istorijska zbivanja. Tako imamo tragove feničanske kulture u Likusu, Tangeru, Melili i Tamudu; rimsku kulturu u Cotta i Likusu – ostaci hrama, pozorišta, kupatila, mozaika sa likom Neptuna, ruine carske prestonice; arapska kultura ima najviše ostataka u Fesu; islamska ostavila najdublje tragove u vidu džamija, medresa, bezistana, karavan-seraja, amama, palata. U Kazablancije džamija Hasana II, Korniš i spomenik Sidi Abderamanu, u Tetuanu je palata Kalifa iz 17. veka, u Tangeru je džamija Sidi Bou Abid, palata Dar el Makhezen iz 17. Veka. Marakeš je tipičan arapski grad gde su građevine od crvene ilovače po čemu je i dobio ime "crveni grad". Turisti posećuju čuveni Trg Ćema el Fna gde su ukrotitelji zmija, akrobate i pripovedači, kako zabavljaju masu. Gradski muzej ima egzotičan ukus severnoafričke umetnosti i skulptura. Bazeni za štavljenje i farbanje kože različitim prirodnim bojama, nude zaista bizarno iskustvo. Simbol Marakeša je džamija Kutubija iz 17 veka sa minaretom visokim 67m, palata Badi i mauzolej Ahmeda Al-Mansura, imperijalni vrtr Agedal iz 12 veka, kapija Bab Adžena. Fes sa starim delom grada "Fes El bali" iz 9 veka sa čuvenom džamijom Karauin koja ima 20 vrata, od toga 14 monumentalnih, površine 16.000m³ koja može da primi 20.000 vernika, tu je i biblioteka sa više od 2000 retkih rukopisa, medresa Bu Inanija građena u mavarskom stilu. Rabat, glavni grad Maroka, i u 12. veku carska prestonica dinastije Almohada sa spomenicima: Hasanova kula - 44m visoka, zidovi debeli 2,5m džamija koja je po svojoj lepoti na 3 mestu posle Kutubije u Marakešu i Žiralde u Sevilji; tu je i mauzolej Mohameda V, nekropola Čelah.

Turističke regije Maroka su Atlantska obala, Mediteranska obala, krajnji jug i provincije Marakeš i Fes.

Na Atlantskoj obali turistički centri su Rabat, Agadir, Kazablanka, Es Savira i Sale. Agadir je danas najpoznatije letovalište Maroka, smešten u zalivu sa plažom dugom 60km, povoljnom klimom, izgrađenim sportskim terenima i kupališnom sezonom koja traje cele godine, a u blizini grada je i biodiverzitet Suss Massa. Kazablanka je najveća luka Afrike, naselje iz 12 veka, mešavina starog i novog, kao i kultura i stilova, gde se svojom lepotom ističu džamija Hasana II i katedrala "Svetog srca". Sale, star 6 vekova, danas spojen sa Rabatom, ima stare kapije, tvrđave, kazbu, veliku džamiju, brojne muzeje, a posebno su

interesantne plava laguna "Merđa Zerga" i "Egzotični vrtovi" blizu grada, kao i šuma hrasta plunjaka "mamora" i jezero "Sidi Bourhaba".

Na **Mediteranskoj obali** od Tangera do Saidie ima divnih plaža, zaliva i more je tirkizno plave boje, a u pozadini paralelno sa obalom je planina Rifa. *Tanger* se nalazi na raskršću Evrope, Afrike, Atlantika i Sredozemlja, potiče iz 4 veka p.n.e., a turističke atrakcije su monumentalna kapija, džamija Sidi bu Abid, palata iz 17. veka sada Muzej, izletišta gde se nalaze čuveni "herkulovi stubovi" i rimski ostaci. Istočno od Tangera su vile, porodični pansioni, poznata kupališta, gde se pored kupanja, peca, roni, krstari obalom, a Cabo Negro je poznat po golf klubu. U blizini Tangera su *Tetuan i Šeššauen* koji imaju vredne kulturno-istorijske vrednosti, a tu je i najlepší zaliv Maroka – Al Holeim.

Regija Krajnji jug obuhvata padine Atlasa, doline reka Draa, Dades i Zizi, pa sve do granice sa Alžirom, spoj prirodnih lepota i bogatog kulturnog nasleđa. *Urزازag* je na raskrsnici puteva koji vode prema dolinama Zizi, Ades i Draa, najveći je grad i centar regije. Tu je neizbežni Suk sa obiljem proizvoda ovog dela Maroka – tepisi, berberska grnčarija, začini, ruže, a tu su i posete muzejima, starom delu grada, odlazak u kozbe. A *Ben Hadu* je poznat i kao "Zamak od peska" koji je pod zaštitom Uneska, a u prostorima ovog zamka su se snimali filmovi "Čaj u Sahari" i "Lorens od Arabije". *Dolina Dades* je poznata po oazi Skoura iz 12 veka i tu počinje predeo "Hiljadu kozbi" gde se smenjuju palme, ružičnjaci sa dvorovima, stari običaji. Nedaleko je i *kanjon Todre i oaza Tinerir* koju na dva dela deli reka Todra, a u grad se ulazi kroz visoku crvenu kapiju nalik trijumfalnim kapijama. Folklorni običaji, melos i tradicija se neguju u Tineriru što privlači pažnju turista. *Dolina reke Draa* koja izvire u Visokom Atlasu ide do Agadea u dužini 200km i svojim tokom daje život niz oazu; tu su palme i urme, žbunje lovorike, manja naselja Tamangula – prestonica Berbera, Igdun sa visokim kulama, Tinzulin i oaza Jagora. *Dolina reke Ziz* stvara spuštajući se niz Visoki Atlas brojne kanjone, a navodnjava ogromne površine pod palmama i gubi se u pesku Tuza. Tu je i brana "Hassan Addakhil" čije su obale obrasle ružama i kajsijama i "Plavi izvor". U mestu Erfoud se u oktobru održava praznik urmi. Istočno odavde su džinovske dine Merzuga i počinje beskrajna pustinja Sahara.

Provincija Marakeš sa centrom Marakeš je u podnožju snežnih vrhova Visokog Atlasa, podignut u 11 veku između crvenih bedema i u senci palmi. Pet arhitekata ga je izgradilo, i po legendi, vlast ih je osudila na doživotnu robiju koju su proveli u kuli, sve do svoje smrti, a potom su u temelje kule i sahranjeni. Razlog njihovom tamnovanju je želja tadašnje vlasti da tajne arhitekture i lepote Marakeša nikom ne otkriju i ne izađu iz zemlje, te da on jedini bude tako lep. I stvarno je Marakeš jedan od najlepših i najzanimljivijih gradova Maroka, čuven po svojim minaretima, medresama, palatama, grobovima Sa'adita, po slavnoj džamiji Kutubije, stari deo grada, medina i jevrejska četvrt, a sa druge strane novi – moderni deo grada sa luksuznim vilama, hotelima, školama, robnim kućama.

Provincija Fes se nalazi u centru severnog Maroka, između planina (Rifa i Srednji Atlas) i suvih ravnica koje se spuštaju prema moru i visokih platoa – mezeta pokrivenih travom, nalazi se Fes kao centar ove regije. Fes je sveto mesto Islama, svojim izgledom stiće epitet "ukras spansko-arapske kulture". Fes je osnovao Idris II u 9. veku kada je tu pristiglo 8000 prognanih porodica Arapa iz Kordobe u Španiji, a potom još 2000 iz Karavana. Oni su svojom kulturom, znanjima, veštinama i prefinjenošću načinili da Fes postane duhovni i intelektualni centar zemlje. Za vreme Merinida 13-15 vek Fes se razvio kao središte arapsko-berberske kulture i u tom periodu je uređen medresama po kojima je i danas poznat u celom svetu. U starom delu Fesa "Fes El Bali" nalazi se čuvena džamija Karauin, sačuvan je ambijent srednjovekovnog doba, tu je i univerzitet iz 14. veka - Bu

Inanija sa medresama Attarin i Bu Inanija i trgom Nažarin (trg začina i mirisa). U novom delu grada ‘Fes El Džedida’ koji je van bedema, izgrađen u 13 veku pod Merinidima, nalazi se palata Rojal i džamija Mulaj Abdelaha, kao i arapska kupatila. Maroko ima izuzetan turističko-geografski položaj i dobru saobraćajnu povezanost, 12 velikih luka i flotu od 3000 brodova za ribolov, 50 trgovačkih brodova, 3 putnička broda, 8 trajekata, 69 aerodroma od toga 12 međunarodnih koji ga povezuju sa 150 zemalja sveta. I smeštajni kapaciteti oko 100.000 smešteno je u turističke regije pa je razvoj turizma u ekspanziji, a broj turista sve veći.^{116 117}

5.2. TUNIS

Sa lepim plažama, koje se prostiru duž Mediterana Tunis je idealna turistička destinacija. Ali pored peska, mora i sunca, Tunis ima dosta da ponudi: plodnu zemlju na severu, pustinjsku regiju, živopisne gradove i sela u unutrašnjosti zemlje, kao i tragove duge i uzbudljive prošlosti. Geografski položaj Tunisa, ostavljao ga je od pamtiveka pogodnim za uticaje drugih zemalja, a tokom tri hiljade godina bio je svedok prolaska Feničana, Rimljana, Vandala, Vizantinaca, Arapa, Turaka, Španaca i konačno Francuza. Svi oni, ostavili su dokaz o svom prisustvu. Danas je Tunis i dalje most između zapadnog, afričkog i islamskog sveta. Tunis je najviša severna zemlja u Africi, okrenuta ka Evropi, od koje je odvajala samo 140 kilometara mora između poluostrva Kap Bon i zapadnog vrha Sicilije. Tunis se na severu i istoku graniči sa Mediteranom, na zapadu sa Alžirom i na jugoistoku, preko severne Sahare, sa Libijom. Glavni grad je Tunis. Tunis ima mediteransku klimu, sa toplim i suvim letima i blagim zimama. Leta su odlična za plažu i kupanje, a turisti koji posećuju saharske dine treba da putuju u kasnu jesen. Ono što privlači pažnju turista kad se odmaraju u Tunisu su mogućnosti obilaska:

“Star Wars” lokacija, je obavezna destinacija koju turisti posećuju jer su se tu snimali filmovi Star Wars i mnogi drugi. Ogromna pustinja Tunisa i čudne ukopane kućice (iskopane i sagrađene pod zemljom), bile su kao stvorene za snimanje.

Ksar Hadada i njene “gorfe” (prostorija za čuvanje grožđa) su najpoznatije iz filma "Star Wars: The Phantom Menace" Džordža Lukasa. Snimanje je bilo 1997. godine, a Lukas je koristio ovaj istorijski spomenik kako bi stvorio mesto Mos Espa na galaktičkoj planeti Tatuin. Stari kvart Ksar Hadada, uključujući gorfe, pripada lokalnom hotelu koji je najvećim delom ugrađen u Ksar.

Borj El-Kebir - Dvorac je izgradio sultan Ali Mutavakil 1432. Bio je sedište mnogih koji su vladali na ostrvu Đerba, kao što su Osmanlije, Numidijci, Arapi, Španci i Francuzi sve do 1956., kada je nakon nezavisnosti Tunisa, dvorac postao deo Humt Suk, glavnog grada Đerbe.

Monastir - Grad koji ima puno interesantnih zgrada i prodavnica, koje prodaju dobre suvenire i sitnice. Monastirski ribat (utvrđenje), po kojem je nazvan grad, sagrađen je od strane islamskog verskog reda 797. da odbrani grad od nomadskih plemena i vizantijskih ratnih brodova. Utvrđenje poseduje lep muzej islamske umetnosti i eksponate iz tog perioda. Monastir je kombinacija savremenih i tradicionalnih objekata. Ovde se nalazi drugi po veličini aerodrom u Tunisu.

Kartagina - antički grad koga su osnovali feničanski trgovci iz Tira, 814.p.n.e. Vremenom je postala veoma važna trgovačka sila, a oko ovog grada je nastalo

¹¹⁶<http://www.pilotguides.com/destinations/middle-east-north-africa/morocco/>

¹¹⁷<http://www.visitmorocco.com/index.php/eng/>

Kartaginjansko carstvo, najvažnija pomorska sila na Mediteranu. Zbog toga je često bila napadana. Danas se mogu posetiti ostaci ovog grada, čije su masivne zidine bile smatrane svetskim čudom. Pored dobro poznate Kartagine, Tunis ima veliki broj zanimljivih arheoloških nalazišta. Dva koja treba navesti su *Duga i Bula Regija*.

Duga je na UNESCO-voj listi svetskih baština, kao "najbolje očuvani rimski gradić u Severnoj Africi", što nije mali uspeh s obzirom na broj nekadašnjih rimskih gradova u ovom delu sveta. U julu i avgustu, renovirano pozorište je domaćin Duga festivalu, koji predstavlja klasične drame. Obilazak iskopina traje oko sat vremena.

Sus je poznat po jednoj od najočuvanijih i najvećih Medina u islamskom svetu, koja privlači veliki broj ljudi. Medina se nalazi u centru, blokirana od ostatka grada zbog visine. Srednjevekovno utvrđenje izgleda kao zamak od peska. Sus takođe ima jednu od najatraktivnijih plaža, sa savršeno finim i mekim peskom.

Sidi Bou Said - Poznato i prelepo, belo i plavo selo, smešteno na litici sa pogledom na zaliv Tunisa, dobilo je ime po muslimanskom svecu koji je tamo živeo.

Hamamet - još ga zovu tunižanski Sant Trope. Smešten na plodnom poluostrvu Kap Bon, oko 65km južno od Tunisa, *Baifront rizort* okružen je zelenim brdima i citrusovim šumama. *Jasmin Hamamet* - Namenski napravljen za odmor, na isti način kao i Port El Kantaoui. Blizu je popularnom turističkom letovalištu Hamamet i poseduje elegantnu marinu, glamurozni kazino i dva velika terena za golf. Jasmin Hamamet ima dosta zabavnih aktivnosti, savršene za porodični odmor. "*Carthage land*" je tematski park u odmaralištu, a deca uživaju igrajući se na terenu za mini golf, pa čak i na jedinom klizalištu u Tunisu, *Blue Ice*. *Port el Kantaoui*, 7 km severno od Susa, odgovor je Tunisa na šik marine, koje se nalaze duž obale Španije. Čak i priroda odaje mediteranski osećaj. Ovo odmaralište je namenski napravljeno, a nudi predivan, opuštajući i pristupačan odmor, na nekoj od njegov peščanih plaža. Restorani, prodavnice i kafići su glavna atrakcija u prometnoj marini. Iako hoteli nude diskoteke i zabavu uživo, Port el Kantaoui nije mesto za buran noćni život.

Ostrvo Derba je destinacija koju turisti posećuju zbog svoje prijatne klime i atraktivnih plaža. Na ostrvu se mogu posetiti džamije, ima ih oko 200, prestonica Humt Suk, i Griba sinagoga.

Grad Tunis i *Avenija Habib Burgiba* - Glavna ulica sa elegantnim drvoredom, koja vodi od železničke stanice TGM do glavnoog ulaza u Medinu (stari deo grada). Prošarana sa bankama, prodavnicama, restoranima i kafe baštama, takođe se može pohvaliti velikim modernim Gradskim pozorištem i San Vinsent de Pol katedralom iz XIX veka. Medina (stari deo grada) je mesto UNESCO-ve svetske baštine, srednjevekovni grad Tunisa ostao je trgovačko srce grada sve do francuskog protektorata 1881. godine. Uske uličice kriju džamije, mauzoleje i škole Kurana. *Al-Zaytuna džamija* - Medina je izgrađena oko najveće džamije Tunisa, "džamije masline", koja pokriva više od 5.000 m². Izgrađena je 732. uglavnom koristeći kamenje iz obližnje rimske Kartagine, ali je cvetala od XIII veka pa nadalje, kao važan islamski univerzitet. *Nacionalni muzej Bardo* - Sagrađena u XIII veku, ova sjajna palata je sada, ne samo izvanredan primer arapsko-muslimanske arhitekture, već i Narodni muzej Tunisa, sa najvećim i najboljim kolekcijama rimskih mozaika u svetu, od II veka p.n.e. do VII veka. *Muzej popularnih umetnosti* - Impresivna palata Dar Abdallah Ben Talef, izgrađena krajem XVIII veka, poseduje bogatu zbirku nameštaja, tekstila i zanata i daje fantastičnu sliku života Medine iz XIX veka. ¹¹⁸¹¹⁹

¹¹⁸<http://www.pilotguides.com/destinations/middle-east-north-africa/tunisia/>

¹¹⁹<http://www.visit-tunisia.com/intro.aspx>

5.3. ALŽIR

Narodna Demokratska Republika Alžir je u severozapadanoj Africi, između Sredozemnog mora na severu, Tunisa i Libije na istoku, Nigera i Malija na jugu, Mauritanije na jugozapadu, Zapadne Sahare i Maroka na zapadu. Glavni grad je Alžir. Alžir se sastoji od primorskog pojasa – Tel, Alžirskih planina i Alžirske Sahare. Oko 80-180km širok pojas uz more obuhvata *Tel Atlas* i *Mali Atlas* koji su se nabrali u tercijeru. *Masiv Velike Kabilje* sa 2308m visokim vrhom Đurđura građen je os kristalastog kamenja, na zapadu su Alžirske planine više i šire, oko 1200m, nego na istoku, 600-800m. Raščlanjeno je kotlinama u kojima su mestimično nastala plitka i slana jezera – šotovi. Na južnom rubu Alžirskih planina nalazi se *saharski Atlas* sa najvišim vrhom Aures 2328m. Saharski Alžir je deo vrlo suve Saharske pustinje. Klima je u primorskom delu sredozemna sa dosta padavina na severnim padinama pobrđa, dok je u Alžirskim planinama klima kontinentalna sa malo padavina, 300-400mm. U Saharskom Alžiru kiša ne pada po nekoliko godina, a najmanje padavina ima Turgur 58mm godišnje. Uticaj Sahare se oseća sve do Sredozemnog mora. Znatna su dnevna i godišnja kolebanja temperature, naročito u unutrašnjosti gde dostižu i 50°C. Reke su većinom bujice–vadi (uadi) koje imaju više vode samo za vreme jakih pljuskova, a pobrđem teku uskim i dubokim dolinama i ulivaju se u Sredozemno more. Najveće reke Alžira su: Tafna, Sig, Habra, Šelif, Seubose i Mederda. Jezera su slana i nalaze se većinom na južnom obodu Alžirskih planina. U primorju Alžira je mediteranska vegetacija i uspevaju masline, agrumi, a šume rastu po padinama brda – hrast plutnik do 1200m, a kedar do 2000m. Stepski pojas pokriven je halfa travom, a u saharском pojasu, delimično uspevaju pistačije i tamarinde. Životinjski svet Alžira je evropski, a na jugu zemlje afrički, pa se ovde susreću turski ili berberski majmuni.

Najstarije stanovništvo Alžira su Numidani, berberska plemena, a prvi kolonisti su Feničani. Nakon njih dolaze Rimljani, Vandali, Vizantija, Arapi koji su islamizovali zemlju. Berberi su imali svoju državu od 8-10. veka, potom Španci zauzimaju primorski pojas, da bi ih onda turski gusari oterali i razvili gusarstvo do te mere da su bili strah i trepet za brodove zapadnih zemalja. Tako se formirao Alžir do 1830., kada su u zemlju provalili Francuzi. Njihovom osvajačkom pohodu ka unutrašnjosti Alžira žilavo su se odupirali domoroci, posebno emir Abl el Kader od 1832-47. Alžir je 1848. proglašen francuskom teritorijom, a na referendumu jula 1962. izjasnio se za nezavisnost i proglasio je 3. jula 1962. Nakon 2 godine Alžir je međunarodno priznat kao država.

Kulturno-istorijske vrednosti Alžira su brojne i interesantne, s obzirom da su imali i burnu prošlost. Na stenama planine Tasili-n-Ajer sačuvani su crteži ljudi i životinja iz neolita. Uz obalu Sredozemnog mora nalaze se ruševine gradova iz feničanskog, rimskog i vizantjskog perioda (Chercell, Tebessa, Timgad, Constantine). Stari gradovi su Zana i Hamila. U srednjem veku nastaju utvrđeni gradovi Kala iz 11. veka, prestonica Hamadida, iz 12. veka je velika Hamija u Tlemcenu, sa 13 brodova, kupolom i bogatom dekoracijom. Kroz 17. i 18. vek građene su El Djezairu i Constantineu dvorci i vile turskih namesnika. U 19. i početkom 20. veka u arhitekturi vodeću ulogu imaju francuski arhitekti i graditelji, pa nastaju novi gradovi: Sidi Bel Abbes, Orlenville sada El Asnam. Korbizje (Le Corbusier) 1933 radi urbanistički plan za El Djezair. U ovom periodu izgrađuju se u gradovima nove stambene četvrti, javne zgrade, raskošne vile po projektima i graditeljima iz Francuske. Razvoj turizam Alžira započeo je krajem 60-ih godina 20 veka, nešto kasnije od drugih zemalja zbog sukoba sa Francuzima. Svoje prirodne i kulturno-istorijske vrednosti i proizvode starog zanatstva ponudio je evropskom tržištu. Objekti koji su podigli Francuzi, letnjikovci na planinskim predelima okrenutim ka Sredozemnom moru, na obali oko grada

Alžira, postaju prvi značajniji smeštajni kapaciteti, a ubrzava se i izgradnja novih u mavarskom stilu.

Oko glavnog grada ubrzo se izgrađuju *turistički centri Moreti i Sidi Feruh* koji razvijaju ekskluzivni turizam nudeći i moderne luke za jahte. Na plažama zapadno od mesta Orana grade se novi hoteli, kao i u regiji Anabe prema Tunisu i oko Skikida i Bejaia, zajedno sa sportsko-rekreativnim kompleksima. Istovremeno Alžir ulaže i u turistički razvoj unutrašnjosti: u obalskom zaleđu je venac Tel Atlasa koji ima nešto šuma, sačuvanih antičkih i srednjevekovnih utvrđenja, arheoloških lokaliteta, nekoliko termomineralnih centara. Južno od Tela je područje šotova, kotlina i platoa, te suvih rečnih korita, na kojima danas žive nomadske i polunomadske grupe beduinam sa brojnim etnofolklorom i specifičnostima.

Saharski Atlas je pogodan za planinarenje, visina je i do 2000m, a ima više manjih mesta sa karavan sarajima, malim hotelima u kojima turista može da boravi. Na to se nadovezuje i *Sahara* – ogromno prostranstvo pustinje koja sve više interesuje turiste. Pored Gardane su podignuta turistička zimska sela u kojima se prosečno boravi oko 2 nedelje, a ona su i baza za odlazak u pustinjske oaze, peskovite ili kamenite pustinjske delove, ili u brdovito-planinska područja južnog Alžira, gde dominira nestvarni Ahagar sa 2.908m visine i odlazak do njega je pravi avanturistički doživljaj.

I pored evidentnih turističkih vrednosti, u Alžiru još nije razvijena saobraćajna mreža niti su sva turistički atraktivna mesta pristupačna. Vrlo je retka naseljenost saharskog dela, prirodni prostor je delimično degradiran, mada se sve više stavlja pod zaštitu države, materijalna baza nije dovoljno razvijena, a česti politički, teroristički i oružani sukobi imaju negativan uticaj na razvoj turizam. ^{120 121}

6. TURISTIČKA REGIJA ALPA

Alpe su dobile naziv od keltske reči 'alb' što znači planina. Od Azurno-Ligurijske obale do Bečkog basena Alpe su izvijene polulučno u dužini od 1200km. Širina im se kreće od 135-260 km. Predstavljaju klimatsku, hidrografsku, florističku i etničku granicu između srednje i južne Evrope. Svojim prostranstvom Alpe zalaze na teritoriju sledećih država: Francuska, Švajcarska, Italija, Lihtenštajn, Nemačka, Austrija, Slovenija. Alpe su relativno lako prohodne zbog prevoja i rečnih dolina, a i nekoliko novoizgrađenih tunela. Najznačajniji prevoji su: Ženevre, Frežis, Sveti Bernard, Simplon, Sveti Gotard, Brenner. Bez obzira na ove prirodne i pogodne prevoje (radi o visinama iznad 2.000m, pa se tokom zime, usled snežnih nanosa i vetra javljaju problemi u saobraćaju) izgrađeno je nekoliko tunela impozantnih dimenzija, koji su obično oko 1.000m niži od prevoja. Najznačajniji tuneli su: Simplon (dug 19,8km), Frežis, Mon Blan, Sveti Gotard, Tauern. Pogodnost položaja Alpa upotpunjuju rečne doline koje se protežu uz obod ovih planina ili delom zalaze u njih. Severno, severoistočno i istočno je dolina Dunava, severozapadno je dolina Rajne, zapadno i jugozapadno je Rona, na jugu Po i na jugoistoku Sava.

Reljef - Alpi su složena visokoplaninska regija sa masivima, na jednoj, i vencima, na drugoj strani; oni su odvojeni uzdužnim i poprečnim dolinama, a mestimično i samo unekoliko povezani visokim prevojima. Jezgro Alpa-središnji deo, izgrađen je od

¹²⁰ Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta". VPTŠ, Užice, 2011

¹²¹<http://www.tourismalgeria.com/>

kristalaste mase (Pralpe iz arhaika), između istočnog i zapadnog dela, koje razdvaja linija Bodensko jezero-Komo jezero. Prema građi i položaju Alpi se dele u veće plananinske celine. Najopštija podela je na *istočne i zapadne*, koje razdvaja linija na pravcu Bodensko jezero-jezero Komo. Ova dva dela se razlikuju među sobom, naročito u pogledu reljefa.

Zapadni Alpi su izrazito zasvođeni i asimetričnog su reljefa, sa širokim i blagim padinama na francuskoj i strmim na italijanskoj strani. Ali su dva dela izražena i po pravcu pružanja: južni, sa vencima meridijanskog pružanja, i severni, gde se venci i grebeni izdužuju u pravcu zapad-istok. Oko Mon Blana ova dva dela Zapadnih Alpa se dodiruju. Zapadne Alpe su: Ligurijske, Primorske, Provasanske, Gotijske, Grajske, Savojske (Mont Blan), Peninske ili Vališke, Lepoitske, Bernske i Glariske.

Istočni Alpi su niži od Zapadnih. U njihovim središnjim delovima javlja se snop grebena sa alpskim reljefom, koji u Visokom Tauernu dostižu najveću visinu. Severno i južno od toga snopa grebena protežu se široke površi Predalpa, mahom srednje visine. Istočne Alpe su: na severu krečnjačke Retijske, Bavarske, Salcburške, Gornjoaustrijske i Donjoaustrijske;

Središnje Alpe su: Minstertalske, Estalske, Visoke Ture, Niske Ture, Noričke, Pohorje, Kozjak i

Južne Alpe su: Bergamske, Dolomiti, Gailske ili Ziljske, Karnske, Julijske i Karavanke.

Za reljef Alpa kao mladih venačnih planina, od značaja su i egzogeni procesi. Fluvijalna i glacijalna erozija kvartarnog perioda bile su posebno značajne. Fosilni glacijalni reljef se dobro očuvao u središnjoj kristalastoj zoni: to su brojni *cirkovi* predvojeni ostrim šiljcima i piramidastim vrhovima, duboke doline strmih strana, sa visećim sporednim dolinama iz kojih se reke vodopadima ulivaju u glavne reke.

Klima Alpa je različita. Na jugu mediteranska, na zapadu atlantska, na severu i istoku kontinentalna. Pošto leže blizu Atlantskog okeana i Sredozemnog mora i imaju znatnu nadmorsku visinu, Alpi dobijaju dosta padavina. Naravno, zimi svuda pada sneg koji obrazuje dugotrajan snežni pokrivač, utoliko duži ukoliko je veća nadmorska visina. Na Alpima ima 1.200 dolinskih i cirknih lednika. Najveći *lednik* je *Aleč*, a poznat je i *lednik Mer d Glas*. Jedna od klimatskih osobenosti ove visoke regije jesu dolinski i fenski vetrovi. *Fenski vetrovi*, mogu u zimskom delu godine da pređu planinske grebene, kada se adijabatski zagrevaju i dovode do naglog porasta temperature i otapanja snega ili pokretanja lavina, što može prouzrokovati velike probleme. U hladnijem delu godine, pri mirnom i stabilnom vremenu u kotlinama i dolinama, česte su temperaturne inverzije, što stvara mogućnost bavljenja zimskim sportovima i na nižim visinama.

Vode - Alpi predstavljaju najveći hidrografski čvor Evrope. Rečna mreža je vrlo gusta. Među alpskim rekama najbogatije vodom i hidroenergijom su *Rona, Rajna, Po, Adiđe i desne pritoke Dunava*. Reke pretežno imaju nivalni režim (otapanje snega i leda) sa maksimalnim proticajem u proleće i leto. U višim planinskim prostranstvima ili u podgorini Alpa, formirana su lednička jezera. Pored *Ženevskog tektonskog jezera*, najpoznatija lednička su: *Garda, Mađore, Komo, Nojšatel, Tuners, Ciriško, Bodensko jezero* itd.

Vegetacija - Površine pod šumama smenjuju se sa visinom. Vertikalna biljna zonalnost u Alpima sastoji se od pet pojaseva. *Podgorinski sprat* je do 800m.n.v. sa sredozemnim klimatskim uticajima. *Planinski sprat* je do 1.800m, ima umerenu i umereno hladnu a vlažnu klimu, sa lišćarima (bukvom i dubom) i četinarima (jela, bor, smrča). *Subalpski pojas* je rasprostranjen do 2.300m, ima hladnu planinsku klimu i visokoplaninske pašnjake sa poslednjim šumarcima i žbunjem. *Alpski pojas* dopire najviše

do granice večnog snega; ima dosta surovu klimu i proređenu planinsko-suvatsku vegetaciju. Ovde je prvi nacionalni park Evrope- *Engandin* u Švajcarskoj. U francuskom Alpima poznat je nacionalni park *Vanoissa* izuzetnim vrednostima. Nešto južnije su nacionalni parkovi *Ekrins* i *Merkantour*. Vanois se u Italiji produžava u nacionalni park *Grand Paradizo*. U italijanskim Alpima je nacionalni park *Selvio*, a u Sloveniji je *Triglav*.

Pored velikog bogatstva u vegetaciji, Alpe obiluju i raznovrsnim **životinjskim svetom**: ptice, sisarska divljač, gmizavci, vodozemci, ribe, insekti. Među najvrednije vrste spadaju divokoza, kozorog, nekoliko vrsta glodara i alpske ptice. Alpe imaju ogromno bogatstvo u hidroenergiji i zalihama drveta. Duge zime i nemogućnost bavljenja drugim delatnostima, uticale su na razvoj zanata i kućne radinosti, kroz koje se razvila proizvodnja najkvalitetnijih satova i drugih proizvoda, od kojih neki imaju karakter suvenira.

Turističko aktiviranje Alpa počinje zahvaljujući velikom misliocu Žan Žak Rusou, čija deviza "povratak prirodi", ogromno utiče na popularisanje prirodnih lepota, tako da ljudi počinju da se penju na najviše alpske vrhove već u drugoj polovini XVIII veka. Žak Balmat iz Šamonija godine 1786. prvi u istoriji "osvaja" Mon Blan. Literarna dela Raskina, Šelija, Getea i Igoa, prosto su "lansirala alpinizam". Od 1850. britanska klijentela sve masovnije "osvaja" najviše alpske vrhove, a 1857. već se osniva prvi alpinistički klub. U međuvremenu se ubrzano razvija jedan od najstarijih vidova letovanja i boravka u prirodi: termalizam i banjski turizam. U drugoj polovini XIX veka otkriva se zdravstvena vrednost i privlačnost zimskih sportova. Neki od njih tada se prvi put pojavljuju (skijanje ili smučanje). Godine 1896. u Grenoblu je osnovan prvi ski-klub. U Francuskoj, kao i u tipičnim alpskim zemljama, krajem prošlog i početkom ovog veka bila je popularna jedna od norveških metoda skijanja: sa krivinama ("kristijanija") i zadržavanjem ("telemark"). Izgradnja drumova i razvitak automobilizma u XX veku, ogromno su doprineli daljem razvoju turizma. Od tada se uobličavaju velike turističke rute, a počinje i razvitak visinskih "stanica". Pred II svetski rat, a naročito posle njega, u turistički promet se uključuju i avioni, kojima se dolazi u Alpe. Poslednje dve decenije sve se više uvodi helikopter u turistički promet.

Zdravstveni značaj planina utvrdili su medicinski stručnjaci odavno, jer je planinska klima pogodna u zdravstvenom smislu. U umerenim geografskim širinama, znači na Alpima, na visini od 600-1.200m sa visinom iščezavaju infektivne bolesti jedna za drugom. Pri smanjenju vazdušnog pritiska za 100mm povećava se hemoglobin u krvi čoveka približno za 10%; takođe se povećava broj crvenih krvnih zrnaca i količina vazduha koji se udiše. Hladniji planinski vazduh posredno utiče na poboljšanje apetita i procesa varenja organa, iz čega proizlazi da je za zdrave osobe zima najpovoljnije doba za boravak na planinama. Intenzitet ultraljubičastog zračenja se naglo povećava sa porastom nadmorske visine i deluje baktericidno. Tuberkuloza je primer bolesti za čije je izlečenje potrebno ojačavanje organizma na planinskom vazduhu. Zato se podavno podižu brojni sanatorijumi u raznim evropskim planinama, naročito u Alpima. Takvi su *Brijanson*, *Sent-Iler di Truve*, *Pasi*, *Arosa* i *Davos*.

U *Sent-Iler di Truve*, koji se nalazi blizu Grenobla, podignut je specijalni sanatorijum za bolesne francuske studente. U njemu su koncentrisani mahom lakši plućni bolesnici, koji dok se leče mogu istovremeno da uče. Klimatizam i termalizam kao dva vida zdravstveno-lečilišnog turizma zašli su u fazu krize tokom poslednjih dvadesetak godina. Klimatizam je izgubio jedan od svojih atributa, sanatorijume, koji nisu iščezli, ali im se sudbina polako menja jer su naučnici pronašli efikasne lekove, na prvom mestu za lečenje tuberkuloze. Stoga se jedan za drugim sanatorijumi preobraćaju u hotele. Ali klimatizam kao vid zdravstveno-lečilišnog turizma ima perspektivu u Alpima. On je,

naime, sve značajniji za bolesti u kojima lekovi nisu dovoljno efikasni, dakle, za astmu, bronhitis, hepatitis, velika ranjavanja.

Brijanson u francuskim Alpima odavno je čuven po tome što astmatičari u njemu "nemaju krize". Neka dečja oporavilišta, naročito ona u zoni subalpskog klimata, preobratala su se u takozvane visinske gimnazije. Pokazalo se da klima na visini od 1.000m veoma blagotvorno deluje na malokrvnu, slabunjavu gradsku decu. Najpre je otvorena visinska gimnazija u gradu Brijansonu, na francusko-italijanskoj granici, zatim u Embrinu. Socijalna uloga Alpa, zahvaljujući nekim vidovima turizma, posebno zdravstvenog i boravišnog uopšte, dobija jednu sasvim drugu dimenziju.

Termalizam, kao poseban vid zdravstveno-lečilišnog turizma, postoji u svetu više od hiljadu, a ponegde i duže od dve hiljade godina. Videli smo da se on u Alpima intenzivnije razvijao u XIX veku, da je imao samo letnju sezonu i da se držao mahom banjskih centara koji leže na ivicama ove planinske makroregije. Ljudi se vraćaju toplim i mineralnim vodama radi lečenja u *Eks-le Ben, Badgaštajn, u Irijaž, Sen Žerves, Le Fajet, Alevar*. Izgleda da su danas u Alpima, i u svetu uopšte, najprosperitetnije banje sa radioaktivnim vodama i emanacijama radioaktivnih gasova, koji blagotvorno deluju na disajne organe. Banje su izgubile "visoku klijentelu" i dobile skromniju klijentelu, koja koristi socijalni program, odnosno razne sindikalne olakšice pri lečenju. Umesto raskošnih hotela tipa "palas", dostupnih ranije samo bogatoj aristokratsko-mondenskoj klijenteli, sada se grade skromniji, ali funkcionalni hoteli.

Odmor, socijalni i kulturni turizam - Krajem XIX veka u aristokratskim krugovima zapadne Evrope pojavila se moda odlaska na letnji odmor i osveženje u planine. Tako su u Alpima nikla poznata odmarališta, koja su se razvila i u poznate banje. Zašavši dublje u visokoplaninske regione, ljudi su naišli na impozantne lednike koji su ih duboko impresionirali kao prirodni fenomen. Bogata aristokratska klijentela je odlazila u zaglečerenе visokoplaninske regione što je dovelo do gradnje mnogobrojnih hotela u planinskim naseljima kao što su *Šamoni, Interlaken, Cermat*. Za tu klijentelu, bilo je potrebno da se izgrade saobraćajnice, uvedu nove linije isaobraćajna sredstva koja bi omogućila penjanje do velikih visina bez ulaganja fizičkih napora. Tako je otpočela izgradnja zupčastih železnica i uspinjača. Od četrdesetih godina 20. veka sve se češće pojavljuje termin *socijalni turizam*. Njegova je suština u skupu mera koje se predviđaju za olakšavanje putovanja i boravka najširih narodnih masa. U Švajcarskoj je još 1939. osnovana Švajcarska putna kasa, kao jedna od prvih organizacija socijalnog turizma u Evropi. Socijalni turizam podrazumeva smeštaj kod lokalnog stanovništva, kampiranje i kolektivni smeštaj. Iz državnih i privatnih sredstava osnivaju se u Alpima i sela odmora. U takvim "selima" podižu se brojni ali veliki šalei, sa pokretnim drvenim zidovima između soba. Posetioци mogu lako i vrlo brzo da naprave prostorije kakve žele po dimenzijama i obliku. Nešto pre socijalnog počeo se razvijati *kulturni turizam* u Alpima. Alarmirani navalom gradskog življa na visoke planine koja preti fauni, flori i pejzažima, prirodnjaci ili obični ljubitelji prirode "preduzeli su inicijativu za zaštitu prirode". U Švajcarskoj je tako osnovan NP Engandin, a nešto kasnije i NP Grand Paradis. U francuskim Alpima proglašen je NP Vanoise. Ovde je izvedena još jedna značajna novina: u periferijskoj zoni parka rezervišе se zemljište za izgradnju skromnijih objekata socijalnog turizma.

Značaj automobilizma za razvoj turizma u Alpima je veliki. Neki turisti koriste redovne automobilske linije, naročito ako putuju kroz krajeve bez železničkih pruga. Takav je slučaj sa čuvenim "Napoleonovim putem", koji vodi od mesta Bolije, na Azurnoj obali, ka Grenoblu, zatim sa putem Velikih Alpa. Drugi turisti koriste najpoznatije linije za turistička kruženja. Putnički automobil je još više doprineo opštem razvitku turizma u

planinama. Zahvaljujući njemu i dobrim asfaltnim putevima, turisti su u mogućnosti da dopru do velikih prirodnih atrakcija, koji su ranije bili van domašaja turističkih tokova. Kako klimatski uslovi nisu svakog meseca povoljni za ovaj *tranzitni turizam*, to se on obavlja mahom leti. Ovaj tranzitni i istovremeno letnji turizam ima u Alpima tri vida.

Prvi vid se odlikuje time što turisti etapno putuju, što znači da prave predah u mestima koja su za to najpogodnija.

Drugi vid sastoji se u tome što turisti putuju čuvenim alpskim putevima. Sem "Napoleonovog puta" i "puta Velikih Alpa", tu treba ubrojiti i sledeće alpske rute: "put Rona-Rajna-Grison"; "put Tirol-Gros Glokner-Koruška"; "Minhen-Insbruk 61"; "Brener" i "put kroz Dolomite".

Treći vid tranzitnog turizma jesu kružne ture koje započinju u većim alpskim gradovima. Svakako se može uzeti da se ona preduzimaju uglavnom radi razonode.

Značaj planinskih sportova za razvitak turizma, naročito alpinizma je sve veći. Uprkos ogromnom porastu broja automobila i uspinjača, alpinizam kao planinski sport postaje sve masovniji. Planinarska društva se sve više staraju o tome da se podignu solidna i komforna skloništa; da se jasno i redovno markiraju planinske putanje; da se dobro pričvrsti metalna užad za penjanje; da se uspostavi služba spasavanja alpinista uz pomoć helikoptera. Posle II svetskog rata alpinizam kao sport znatno je unapređen zahvaljujući usavršavanju opreme i metoda penjanja. Uspinjače danas omogućuju alpinistima da izbegnu dugotrajna *pešačenja* od dolinskih naselja do podnožja vrhova. Alpinisti moraju dobro da savladaju *metodepenjanja*, pa se u tu svrhu otvaraju prave škole. Spomenimo samo čuvenu *Nacionalnu školu skijanja i alpinizma u Šamoniju*. Ovaj planinski sport postoji više od 100 godina i obavlja se skoro samo leti. Kao najčuveniji ciljevi smatraju se: litice Dolomita; padine i vrhovi Bavarskih Alpa; Bernski Oberland; masivi Verkora, Mon Blana i Primorskih Alpa u Francuskoj. Kortina d' Ampeco se smatra za najveći alpinistički centar u krečnjačkim Alpima. Na sveove masive ili vrhove ide se individualno, ali i kolektivno; na ovo poslednje se ide duž lakših staza, u organizaciji sporstkih ili turističkih društava. Od planinskih sportova turizmu je najveću uslugu učinilo skijanje.

Skijanje, kao izrazito planinski sport, počinje da se razvija krajem XIX veka, ali je do njegovog naglog razvitka došlo znatno kasnije, tridesetih godina XX veka. Drugim rečima, skijanje kao planinski sport omasovilo se gotovo istovremeno kada i automobilizam. Ova koincidencija nije slučajna, jer automobil je više od svih drugih prevoznih sredstava omogućio ljudima da se brzo i udobno prebacuju od gradova do snežnih padina u planinama. Ipak, omasovljenje skijanja, pa time i stvaranje velikih zimsko-turističkih središta, povezano je sa razvitkom takozvanih alpskih disciplina (spusta i slaloma). Prvi skijaši tražili su umerene nagibe, a takvi se nalaze, pre svega, u područjima sastavljenim od škriljaca Prealpa i centralnih masiva. Kasniji skijaši sve su sistematičnije učili ovaj sport, pa su postajali i bolji sportisti. Stoga su davali prednost dugim padinama raznolikijeg nagiba. Visoki Alpi su po svojoj prirodi pogodni za to moderno skijanje. U njima je snežni pokrivač duži i deblji, insolacija pravilnija no u unutrašnjim planinama. Skijaška sezona na najnižim alpskim stanicama duga je tri meseca (januar, februar i mart), četiri meseca na nešto višim, a ponegde i pet meseci (od početka decembra pa do kraja aprila ili početka maja). Visoke i zaglečerenе planine mogu se samo delimično koristiti za skijanje. Ali je na tim lednicima moguće letnje skijanje. Isina, ono je skopčano i sa opasnostima: preko lednika, na mnogo mesta, stvaraju se "mostovi snega", koji skrivaju pukotine u ledu. Drugu opasnost predstavljaju lavine, koje se oburvavaju niz strme nagibe planina. Ipak, skijanje nema monopol jer ljudi sve više dolaze zimi u Alpe radi uživanja u zimskim planinskim pejzažima; njih privlači i veliki zdravstveni efekat planina. Ogroman

uspeh skijanja i sve veće popularisanje zimskog odmora imali su za posledicu veliki razmah građevinske delatnosti. Mnoge zimsko turističke stanice proširivane su do maksimalnih granica, tako da imamo više tipova. U prvi tip svrstane su male stanice, u drugi tipične zimske stanice, u treći letnje stanice koje su se preobratile i u zimske. Male stanice su veoma brojne u Alpima. Vrlo su raznolike po stepenu izgrađenosti, izgledu i položaju. Neke su bile pioniri planinskog turizma, ali su ih modernije i veće stanice prevazišle. Sredinom zime, kada je deblji snežni pokrivač, pohrle ovamo skromniji smučari i to pretežno nedeljom i u vreme raspusta. Tipične zimske stanice se iz godine u godinu uvećavaju i namnožavaju. Po pravilu su novijeg datuma i duga snegovitost bila im je presudna osnova. Neke su nastale između 1920-40. u vreme kada su se tražili umereni nagibi, bez mehaničkih prepreka i relativno skromne nadmorske visine. Neke zimske stanice sagrađene su posle II svetskog rata i to na pustom terenu. Ima, međutim, takvih zimskih stanica u kojima su uvedeni svi mogući gradski uređaji. Naravno, to su stanice blizu velikih alpskih gradova Innsbruka i Grenobla, koji su bili domaćini zimskih olimpijskih igara. Sve one imaju veliki kapacitet smeštaja i prevoza uspinjačama. Letnje stanice preobraćene u zimske su vrlo raznolike. Jednu kategoriju čine one koje su dugo bile samo letnje, a potom postale skoro kolevke zimskih sportova (Šamoni, Sen Moric, Miren, Vengen); one su, dakle, odavno iskoristile prirodne pogodnosti za dve sezone. U drugu grupu spadaju stanice koje su nedavno uvele i zimsku sezonu. U treću grupu spadaju stanice sa približno istom iskorišćenošću postelja leti i zimi. U četvrtoj grupi još uvek prevladava letnja sezona, ali se čine napori za sve veće produžavanje zimske sezone. Ovde spadaju i čuveni skijaški centri, kao što je Kurmajer, Sen Moric i Davos, gde su vrlo dobri uslovi i za zimsku sezonu. Petu kategoriju svakako predstavljaju Garmiš Partenkirhen, Kortina i Cermat. Hotelijeri znatno više priželjkuju zimske nego letnje posetioce u alpskim turističkim regijama. Prvo, što je zimi boravak duži; drugo, što tada nema tranzita, jer prolaznici ne ostvaruju veću potrošnju; treće, što su cene zimi veće, a mogućnost zarade raznovrsnija. Veliki polet skijaškog sporta izazvao je jednu novu i složenu turističku aktivnost. Naime, on je prouzrokovao izgradnju pristupnih puteva do skijaških stanica, zatim uspostavljanje posebne službe za održavanje stalne prohodnosti puteva. Skijanje je dalje prouzrokovalo izgradnju hotela u blizini skijaških terena. Ovaj zimski sport doveo je i do posebnog opremanja skijaških terena (postavljanje markacija, zatim znakova za opasnost, izgradnja skakaonica). U tome pogledu značajna novina bilo je postavljanje uređaja za mehaničko vraćanje skijaša sa dna piste u hotele (ski-lift).

Opšte posledice planinskog turizma u društveno-ekonomskom pogledu su: izgradnja puteva i železničkih pruga, uspinjača i vazdušnih železnica, podizanje hotela i okupljanje radne snage u njima. Turizam je prouzrokovao pravu "ljudsku plimu" koja je zamenila dotadašnje odsustvo ljudskog života u toku zime. Zbog ovakve uloge, danas se turističko i hidroenergetsko iskorišćavanje planina smatra najznačajnijim oblikom civilizovanog života u visokim regijama. Poznati centar planinskog turizma, Kurševal u francuskim Alpima, predstavlja primer zamašne izgradnje i izmene prirodnog pejzaža. Intenzivno se grade najmodernije saobraćajne linije, parkinzi, hoteli i razni drugi smeštajni objekti, rekreativni objekti, restorani, najraznovrsnije javne ustanove u kojima se organizuju sve neophodne javne službe. Taj ekipman koji stvara neophodan preduslov za savremeni urbani život sam po sebi predstavlja novi i veliki privredni izvor za lokalne administrativno-političke zajednice: one ubiraju znatne prihode od boravišne takse i poreza.

Problemi i perspektive turizma u Alpima - Prvi problem jeste podložnost ove delatnosti zakonima sezone. U Alpima, na primer, svuda su turističke stanice zatvorene od

15.9. do 20.12. i tokom maja i juna. Dakle, po pravilu, sedam meseci se radi, a pet meseci gotovo ne radi. Iz izloženih razmatranja jasno se vidi da su naročiti prosperitet imale stanice u kojima postoje dve sezone, letnja i zimska. Drugi značajan problem predstavlja *velika spekulacija sa zemljištem*. Čim se otkrije da određeno područje ima uslova za turističko aktiviranje, vlasnici zemljišta abnormalno podižu cenu. Poseban kompleks problema izaziva *ubrzana i masovna izgradnja*. Renomirana turistička mesta imaju unekoliko specifične probleme. Tamo trgovci suvenirima, planovima i razglednicama često dobro zarađuju. Što se tiče budućnosti turizma u Alpima, ona zavisi u velikoj meri od daljeg razvitka saobraćaja. Na dalji razvitak turizma uopšte utiće i slobodno vreme, odnosno njegovo produžavanje. Turizam se razvija skoro u svim delovima ove prostrane planinske regije. Njeni gradovi i doline velikih reka postali su "jezgra": Grenobl, Innsbruck, Linc, Bolcano, Šamberi, Celovac, Beljak i Leoben. Čuvene "turističke stanice" su nastale na stranama alpskih dolina. Tako su alpske doline od dvostruke važnosti za turizam: predstavljaju glavne ose turističkih kretanja i područja najpogodnija za lociranje čuvenih turističkih centara. Ima i takvih centara, pa i geografskih regija, koje su u znaku sporadičnog i difuznog turizma: one primaju posetioce i na duži boravak, iako nemaju veliku opremljenost; u njima se ustalio mahom "porodični i socijalni turizam". I dok se na jednoj strani u Alpima zapažaju izolovani turistički centri, dotle se na drugoj jasno ističu velike turističke regije posebne geografske fizionomije, u kojima je turizam ne samo dominirajuća funkcija, nego su u njemu i ostale funkcije manje ili više podređene. Turističko-geografske regije Alpa uslovno možemo svrstati u dve grupe: u prvu spadaju spoljašnje, a u drugu unutrašnje.

Spoljašnje turističko-geografske regije Alpa su idući od zapada ka istoku, tj. preko severozapadne i severne ivice Alpa, ističu se sledeće turističko-geografske regije: Severni francuski Prealpi; Bernski Oberland i Severni krečnjački ili Bavarski Alpi. U južnoj podgorini turizam se najviše razvio u dvema regijama: oko velikih italijanskih i švajcarskih jezera i u području Dolomita na drugoj strani.

Severni francuski Prealpi su većim delom srednjoplaninska, a manjim delom visokoplaninska regija. Pošto leži zapadnije od svih pobrojanih spoljašnjih regija, to je više izložena uticaju vlažnih vetrova sa Atlantskog okeana. Znatna vlažnost vazduha i tla pogodovali su bujnoj vegetaciji. Ovim geografskim osobinama treba dodati još i to da je teren diseciran brojnim dolinama, sa slikovitim klisurama i privlačnim kanjonima. Ovde se razvio kompleksan turizam, sa zamašnim prometom posetilaca tokom čitave godine. U ovoj regiji nije došlo do izgradnje velikih turističkih stanica, već do nicanja desetina manjih centara u Verkuru, Šartrezu, Bornu, Gifru, Šableu.

Bernski Oberland leži skoro u sredini severnoalpskih, spoljašnjih venaca i na neki način "ujedinjuje" kristalaste i krečnjačke planine. Mnogi planinski vrhovi dostižu visinu od 4.000m i preko 4.000m. Lednici, od kojih vredi posebno spomenuti Aleč kao najduži u čitavim Alpima, probijaju se između kolosalnih planinskih vrhova. I dok je pristup do vrhova veoma težak za obične turiste, dotle je on relativno lak do lednika. Da bi se omogućilo razgledanje ove izuzetne celine vrhova i lednika, izgrađene su brojne zupčaste železnice, a u novije vreme i uspinjače. Jedan od najvećih graditeljskih poduhvata, koji je ikada izveden u planinskim prostorima, ostvaren je gradnjom zupčaste železnice do Jungfraujohe. Na Jungfraujohe je lociran hotel koji je najviši stalno otvoren hotel na svetu. Čuvena turistička mesta ove regije su: Grindelvald, Miren, Gštad, Kandersteg, Adelboden.

Severni krečnjački Alpi se nalaze severoistočno od Bernskog Oberlanda, protežu se kroz granično područje Bavarske i Austrije; većim delom se sastoje od krečnjaka, a manjim od škriljastih stena. U osnovi to je visokoplaninski, vlažan i snegovit prostor, koji

je znatno više obrastao šumom nego što bi se moglo očekivati, s obzirom na prevladajući krečnjački sastav. Skijanje "caruje" skoro svuda, a pre svega u regijama Kicbiela i Arlberga, gde se zimska sezona održava najmanje pet meseci. Brojna planinska jezera takođe imaju velik broj posetilaca. Turistička mesta ove regije su: Garmiš Partenkirhen, Arlberg, Kicbiel, Halštat, Bad Isl, Mariacel i drugi.

Regija italijansko-švajcarskih jezera je jezersko područje u južnoj podgorini samih Alpa sa velikim brojem posetilaca i sezonom koja "ujedinjuje proleće sa jeseni". Čar italijansko-švajcarskih jezera je u njihovoj izuzetnoj lokaciji: leže na samom kontaktu dveju ogromnih, a sasvim različitih geografskih celina – Alpa i Lombardijske nizije. Preko te nizije prodiru sredozemni klimatski uticaji sve do Alpa, pa stoga na obalama ovih jezera rastu palme, magnolije i mnoge druge toploljubive biljke. Kad turista obuhvati jednim pogledom jezersku pučinu, raskošnu vegetaciju na jezerskim obalama i alpske vrleti sa svim nabrojanim visokoplaninskim obeležjima, doživljava izuzetne impresije. Izuzetno privlačan ambijent, neznatna nadmorska visina i uticaji mediteranske klime koji doprinose tolikom zagrevanju jezerske vode da je ona prijatna za kupanje tokom nekoliko meseci bili su presudni činioci stvaranja niza "turističkih stanica" kao što su: Lugano, Lokarno, Palanca, Strezam Komo, Černobio, Riva.

Dolomiti - Dok je regija italijansko-švajcarskih jezera stekla veliku reputaciju zahvaljujući kupališno-boravišnom tj. letnjem turizmu, dotle su se Dolomiti proćuli blagodareći zimsko-sportskom turizmu. Planinske skupine su odvojene jedna od druge, okružene depresijama pod travom i šumom kroz koje vode dobri putevi; planinske strane su "vrlo koloritne", često u obliku stenovitih litica; vrhovi izgledaju kao da ih je neko gradio i veštački rasporedio. Reklo bi se da ovakve topografske osobenosti regije isključuju svaku mogućnost razvitka zimsko-sportskog turizma. Međutim, on je veoma razvijen gotovo u ćitavim Dolomitima, a pre svega u *Kortini d'Ampeco*. Zahvaljujući tome što se sneg održava dugo, što je tokom zimskih meseci tiho i vedro pa čak i sunćano vreme, mogućna je duga sezona skijanja. S druge strane, kroz Dolomite vodi ćuveni '*Olimpija alpenrute*' koji povezuje turistićke centre u kojima su se održavale zimske olimpijske igre. U stvari, taj najvaćniji put koji preseća Istoćne Alpe pravcem S-J poćinje znatno severnije od Garmiša i produćava se i jućnije od Kortine; taćnije, on vodi od Minhena pa preko nabrojanih alpskih turistićkih centara ka Veroni i Veneciji. I dok su Dolomiti zimi preplavljeni sportskom klijentelom, dotle su leti zagućeni turistima u tranzitu od nemaćkih zemalja ka sunćanim rivijerama, takoće izletnicima iz velikih severnoitalijanskih gradova. Istoćno od Kortine snaćno su se razvili turistićki centri Misurina, a zapadno Ortisei, Kanazei i San Martino di Kastroca. Pored toga, na mnogim lokalitetima pogodnim za zimske sportove i sa privlaćnim pejzaćima ponikle su male "turistićke stanice" ili izolovani hoteli. Naroćito su prevoji postali privlaćni za izgradnju hotela i skromnih benzinskih pumpi. Dolomiti se na istoku zavrćavaju omanjom geografskom celinom poznatom pod imenom la Brenta. U njoj je mesto Madona di Kampiljo zahvaćeno poletnim turistićkim razvitkom.

Unutraćnje turistićko-geografske regije Alpa su kristalaste stene velike otporne moći, veće nadmorske visine i znatno jaće zaglećerene od onih u spoljaćnjim vencima. Turizam je doneo revolucionarnu prekrećnicu, pa su unutraćnje regije Alpa postale najveće turistićko-geografsko područje planinskog turizma u Evropi, a verovatno i u svetu. Krupni turistićki centri su locirani u dolinama i predstavljaju polazne taćke ka planinskim vrhovima i skijaćskim terenima. U novije vreme ubrzano se grade zimsko-sportske stanice na velikim nadmorskim visinama najćeće u uvalama i na platoima. I u ovoj alpskoj zoni vremenom su se izdiferencirale pojedine turistićko-geografske regije, koje se razlikuju po

nadmorskoj visini, položaju, tipu turizma, nivou opremljenosti. To su: regija Mon Blana, francusko-italijanski visoki Alpi, Peninski Alpi, Grison ili Graubinden i kristalasti masivi sa Tirolom u Istočnim Alpima.

Regija Mon Blana je sa turističkog stanovišta pristupačna. Mon Blan nije samo rekorder u visini nego i naročiti skup glacijalnih i stenovitih pejzaža jedinstven u Evropi i što je još značajnije, on se otvara lako u svom sjaju dolinama umerene visine. Tri značajne atrakcije privlače leti hiljade posetilaca: *grandiozni masiv Mon Blana (4.807m)*, *lednik Mer de Glas*, *Egij di Midi - džinovske kamene piramide visoke skoro 4.000m*. Otkako je sagrađena uspinjača na Egij di Midi do 3.842m (najviša turistička žičara na svetu), stotine hiljada posetilaca čeka da se popne ovom "vazдушnom železnicom" na veliku nadmorsku visinu. Četvrta atrakcija je *tunel kroz Mon Blan* dug 11.600m, kroz koji vodi put iz Ženeve dolinom Arva, da bi se ka istoku nastavio dolinom Aoste za Torino i Milano. Letnja turistička sezona najpre je trijumfovala u Šamoniju i Kurmajeru. Tamo se odlazilo radi divljenja Mon Blanu, penjanja na ovaj džinovski vrh i šetnje do lednika. Poznata je činjenica da je Napoleon III, posetivši dolinu Šamonija prilikom obilaska novopripojene oblasti Savoje Francuskoj, obišao lednike; od tada je nastala "moda" odlaska u planinski prostor Mon Blana i razgledanje lednika. Zna se i to da su mnogi poznati umetnici, političari i državnici dolazili u regiju Mon Blana. Spomenućemo samo neke od tih istorijskih ličnosti: Getea, Šatobrijana, Viktora Igoa, Lamartina, Aleksandra Dimu Starijeg, Žorž Sandovu, Gotjea, Bajrona, Lista. Zanimljivo je da je skijanje u regiji Mon Blan otpočelo najpre u Meževu, sa padinama blagih padova, a kasnije se njegovo težište prenelo na Kurmajer. Kako se usavršavala tehnika skijanja i ekipirao teren, tako je Šamoni preuzimao prvenstvo. Uspinjače su presudno uticale na pojavu letnjeg skijanja po ledniku u La Vale Blanš, tj. u visinskom regionu iznad 3.000m. Francuska strana masiva Mon Blana je jače discirana valovima i rečnim dolinama, pa je stoga pristupačnija od italijanske i švajcarske. Na padinama Mon Blana iznad Šamonija uređene su izvrsne šetališne staze i sagrađena brojna planinska skloništa. Mon Blan predstavlja turističko-ekonomsku, ali ne i fizičko-geografsku celinu; ona je, dakle, u prirodnom pogledu prilično heterogena, što je uticalo na to da se turistička delatnost jače razvije u tri grupe stanica: Meževu, Sen Žerveu le Kontaminu i u dolini Šamonija sa Mon Blanom. *Grupa Mežev* ima izvrsne prirodne pogodnosti za zimski i letnji turizam. Kada je sagrađena uspinjača Mežev-Šamoni-Lez Sen-Žerve, znatno se produžila zimska sezona, a samim tim povećao i turistički promet. Mežev je poodavno stekao reputaciju i velikog međunarodnog mondenskog turističkog centra. Brojni su noćni klubovi, kazino, priredbe i ekskurzije. Mesto Komblu, severno od Meževa, predstavlja malu turističku stanicu na jednoj zaravni eksponiranoj prema jugoistoku, tačno naspram Mon Blana. Zahvaljujući insolaciji od 14 sati dnevno, spomenutom pogledu i obilju pastrmki u rekama Arv i Arli, preko leta na sve strane ožive kampovi i ostali smeštajni objekti. Val d'Arli poslednja veća stanica meževske grupe ima postojan i dug snežni pokrivač i vrlo raznolike skijaške terene. *Grupa Sen Žerve le Kontamin* odlikuje se kompleksnim turizmom: termalizmom, alpinizmom, klimatizmom i letnjim boravkom uopšte i zimskim sportovima. Tako u Sen Žerve le Benu postoje dva termalna centra: Fajet i Sen Žerve. Sen Žerve, lociran je na većoj nadmorskoj visini od Fajeta: nalazi se na jednoj terasi iznad Arva. Turistički stručnjaci mu često daju epitet "klimatska prestonica" ili "raj za decu". Sen Žerve je polazna tačka ekskurzista koji se upućuju na Mon Žoli, pa i na sam Mon Blan. Ali se grupa Sen Žerve ne završava ovde, već se produžuje prema jugu. Čitava sukcesija seoskih naselja posle II svetskog rata se postepeno preobratala u jednu privlačnu perlu turističkih stanica, koja se označava imenom "grupa Kontamin - Monžua". *Dolina Šamonija sa Mon Blanom* je jedinstven turistički

kompleks, kakav se ne sreće nigde drugde u Alpima, pa ni izvan njih. Duž reke Aroa, koja otiče džinovskim valovom pleistocenskog lednika, poređalo se dvadesetak sela. Kao i u grupi Kontamin - Monžua i ovde su seljaci preuzeli masovno preuređenje kuća i privrednih zgrada u objekte za smeštaj turista. Šamoni je uvek bio "prestonica alpinizma". Ovde se izvodi i nastava iz alpinizma, od 1h do jednog ili više dana. Prve Zimske olimpijske igre održane su u Šamoniju 1924. Prva alpsko-turistička uspinjača sagrađena je u njemu.

Francusko-italijanski visoki Alpi imaju položaj u pograničnom prostoru Francuske i Italije, južno od regije Mon Blana. To je kompleksna celina kristalastih masiva, unutrašnjih i spoljašnjih, koji okružuju krečnjačku i kristalastu intraalpsku zonu. I kao što je komplikovan tektonski sklop regije, tako je raznolik i njen reljef. Pod uticajem snažne glacijalne i fluvijalne erozije, izgrađene su duboke klisure i kanjoni. Pod uticajem velike nadmorske visine i znatne vlažnosti ovde se javljaju brojni lednici. No kako je regija južnog položaja i samim tim više osunčana od regije Mon Blana, to se ne mogu obrazovati dugi lednici. U njoj napada dosta snega, ali se ne održava dugo na svim lokacijama. Čitav niz mesta stekao je renome čuvenih letovališta, dok je Brijanson jedno od najpoznatijih klimatskih lečilišta Evrope. Još su brojnije stanice zimsko-sportskog turizma. Francuski deo ove regije prosečen je sa tri visoke unutrašnje doline, koje predstavljaju manje geografske celine: najsevernija je *dolina gornjeg Izera*, a najjužnija je *dolina Romanš*. *Mezoregija Tarantez*, u koju spadaju Val d'Izer, Kurševal, Tinj, Meribel lez Alie, danas je jedna od najposećenijih francuskih zimsko-sportskih regija. Dolinom Izera se prilazi NP-u Vanoaz, koji predstavlja produžetak italijanskog NP-a Grand Paradis. Jedna grupa vrlo sunčanih turističkih stanica sistemom žičara se međusobno povezala, a najizgrađenije mesto jeste čuveni Kurševal. La Morijen je mezoregija prosečena klisurastim dolinama, a pre svega, glavnom odvodnicom, rekom Arkom. Valoar se smatra za geografsku granicu između Severnih i Južnih francuskih Alpa.

Peninski Alpi se odlikuju najvećom "kolekcijom" vrhova od 4.000m, naravno, van područja Mon Blana. Neki od njih spadaju u najlepše vrhove Alpa (Servin); neki lednici su među najprivlačnijim i najposećenijim (Vajshorn). Naročito je lak pristup od velike ronske magistrale. Određena kategorija međunarodne turističke klijentele upravo traži područja u kojima se otvaraju grandiozni visokoplaninski pejzaži, kao što su Servin, Monte Roza, Mišabal, Cermat, Sas Fe, Makunjaga i Breil Servinija. U ovoj regiji turizam je najpre trijumfovao leti. Vremenom se sve više razvijala zimska sezona. Ponegde se turistička izgradnja razvila sasvim u divljini, visoko i daleko od stalnih naselja, magistralnih puteva i turističkih skupina. Takav usamljeni punkt predstavlja Kornergrat. U čitavoj regiji Peninskih Alpa jedna turistička stanica se izuzetno ističe ne samo po vrsti klijentele nego i po intenzitetu razvitka, prometa, pa i po koncepciji izgradnje objekata. To je *Verbije*, koji se proćuo po dugoj sezoni skijanja; *Cermat* ispod Servina, jednog od najimpozantnijih vrhova u čitavoj Evropi, međutim, do njega se teško probija automobilski saobraćaj jer je "naglašena negostoljubivost prirode", tako da je Cermat sušta suprotnost Šamoniju, a Servina Mon Blanu.

Regija Grison (Graubinden) sa planinskim masivom Berninom predstavlja najistočniji deo unutrašnjih planinskih regija sa 4.000m.n.v. Sem Bernine i impresivnih litica Pik Badile (3.308m), nijedna planina nije izrazitije privlačna za turizam. Ove dve planine su značajne klimatske barijere. Od toga ima naročite koristi čuveni *Sen Moric*. Dugotrajna insolacija ne isključuje snegovitost; naprotiv, snežni pokrivač se dugo održava. Međunarodna klijentela, naročito britanska, pri čemu je ona većim delom mondenska i bogata, postojano dolazi u Sen Moric, Davos, Arosu.

Tirol i susedni kristalasti masivi Istočnih Alpa imaju dve prirodno-geografske osobenosti: prevladavaju kristalasti škriljci u geološko-petrografskom sastavu terena i nadmorska visina masiva ispod 4.000m. Kristalasti tereni su rasprostranjeni na velikim površinama u Austriji i Italiji. Od njih su sastavljene visokoplaninske regije koje su poodavno poznate u svetu turizma. To su: *Visoki Tauern* sa vrhom Gros Gloknerom (3.798m), najvišom tačkom Austrije; *Tirol* sa svojim masivima Ectalom i Štubaitalom. I dok su ogranci Severnih krečnjačkih Alpa nepogodni za zimske sportove i zimski turizam, dotle su kristalaste trupine skoro svuda sasvim drugačije oblikovane: vrhovi su im zaobljeni, strane sa blagim i često kontinuelnim nagibima. Ovakve topografsko-geomorfološke osobenosti toliko su imale prednosti kao prostorni činilac turističke izgradnje da su svi krupniji zimsko-sportski objekti koncentrisani na kristalastim terenima. To se najbolje vidi na primeru *Insbruka i Bergizel* sa olimpijskom skakaonicom. Prirodni prelazi u kristalastim planinama Istočnih Alpa su, zbog znatne nadmorske visine, teško savladivi za drumski i železnički saobraćaj. Turističke stanice, naročito one koje su stare i velike, nalaze se u dolinama kojima su disecirani ovi masivi: *Badgaštajn; Bormio, Pontedilenje*. Male stanice nastale od sela u planinskoj podgorini, pa čak i od katuna kao privremenih stočarskih naselja, kao i turizam na selu veoma su prosperitetni u Istočnim Alpima, posebno u austrijskom Tirolu. Tirol i susedni kristalasti masivi imaju znatno kontinentalniju klimu, što znači, dugo održavanje snežnog pokrivača i pojava prostranih lednika. Kulturno-istorijske, umetničke i folklorne privlačnosti Tirola su velike. U Evropi ne postoji nijedna planinska regija tako kompletnih prirodnih, kulturno-istrijskih, umetničkih i folklornih privlačnosti kao što je Tirol. Za procvat privrede, kulture i umetnosti u prošlosti Tirola bila su od značaja još dva momenta: eksploatacija rudnog blaga (srebra, bakra i soli) i brodarenje Inom. Tokom čitave istorije u Tirolu su negovane različite grane umetnosti. Samo tirolsko stanovništvo vekovima je izrađivalo razne ukrasne predmete od kamena, a naročito od drveta i kovanog gvožđa. Folklorne privlačnosti Tirola dopunjuju inače upadljivu raznovrsnost turističkog ambijenta. Širom Evrope, a naročito po evropskim planinskim regijama, poznata je tirolska nošnja, naročito muška. Zelene kratke pantalone sa "tregerima", zelene bluze, zeleni šeširi sa zadnutim perom od ptice, nose se gotovo na celom prostoru od Salcburga na istoku do Arlberga na zapadu. Tirolske narodne pesme koje se pevaju na poseban način (poznato "jodlovanje") i danas se svuda neguju. U Tirolu, toj najznačajnijoj turističkoj regiji Istočnih Alpa, turizam se počeo razvijati upravo oko termo-mineralnih izvora, i to intenzivnije u XVIII i XIX veku. Tome banjskom turizmu prethodila je vekovna konačišno-ugostiteljska uloga niza naselja na Brenerskom putu, kojim se odvijao karavansko-trgovački saobraćaj između Venecije i Minhena. Tokom XVIII i XIX veka grade se bolji putevi, usavršavaju saobraćajna sredstva, te narod iz gradova, pa i sela, sve češće odlazi na odmor i lečenje u mnogobrojne tirolske banje. Takođe počinje sistematsko reklamiranje zimskog turizma u tirolskim planinama, jer se u to vreme počinje jače razvijati smučarski sport. Oko 1900. već postoje brojna turistička mesta, skijaške stanice u Tirolu. Sve to naglo privlači posetioce, naročito inostrane: Englezi među prvima počinju pristizati u masama, pa osnivaju svoju turističku koloniju.¹²²

¹²² Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta". VPTŠ, Užice, 2011

Slika 2 . Karta turističke regije Alpa

<https://www.google.rs/search?q=geografska+karta+alpa>

7. TURIZAM PIRINEJA

Pirineji, planine alpskog tipa na granici Španije i Francuske, raspolažu znatno većim brojem turističkih privlačnosti no Alpi, ali su manje iskorišćeni za razvitak turizma od Alpa. Tome je uzrok položaj Pirineja koji su po strani od velikih evropskih gradova. Pirineji se odlikuju obilnim i čestim *termalnim vodama*, čiji se izvori javljaju duž cele planinske regije, od Atlantskog okeana do Sredozemnog mora. Druga značajna turistička privlačnost ove planinske regije jesu mnogobrojna *glacijalna jezera* (u našim dinarskim krajevima takva jezera poznata su pod nazivom "gorske oči"). Izvesno je da su Pirineji zbog svoje specifične disekcije i makroreljefa bogatiji jezerima nego Alpi. Samo u visinskom regionu iznad 2.000m nalazi se 527 jezera obrazovanih u cirkovima. Mnoga od pirinejskih jezera leže u nižim regionima. Zbog toga, kao i usled dugotrajne i intenzivne insolacije koja je izražena na ovoj južnoj planini, ona su leti pogodna i za kupanje. Njihova velika privlačnost je u tome što su veoma bistra, bogata ribom i najčešće okružena gustim šumama ili bujnim planinskim pašnjacima. Određeni delovi Pirineja sastoje se od krečnjaka, pa se tu nailazi na mnogobrojne površinske i podzemne kraške oblike, kao što su: *ponori, jame, pećine*. Sa stanovišta turističke atraktivnosti, najznačajnije su pećine. Privlačni su i visoki *pirinejski vrhovi i platoi* koji su pod većitim snegom, kojim inače jako obiluju ove planine. Mesto Prad dobija 4,80m snega u toku zime. Klimatolozi su utvrdili da ono po *debljini snežnog pokrivača* prevazilazi sve meteorološke stanice u južnim Alpima. Središni Pirineji snegovitiji su i od severnih Alpa. Ova njihova osobenost posledica je gotovo stalnog kretanja tzv. biskajskog ciklona duž severnog dela Pirineja. Dolazeći sa okeana, on stalno donosi velike količine vlage, naročito zimi. Ali snežni pokrivač se održava znatno kraće no u Alpima. Jedino na visini iznad 2.000m traje 6 i više meseci. Prema tome, Pirineji su pogodni za *zimске sportove i zimski turizam*, utoliko pre što se znatne površine sastoje od zatalasanih platoa ili blagih planinskih strana. Gotovo svuda u Pirinejima, a naročito na njihovim južnim i istočnim stranama koje su povoljnije

eksponirane, insolacija je duža nego u Alpima. I ova značajna pogodnost za turizam potiče kako od povoljne ekspoziције, tako još više od položaja planine na ivici subtropskih širina, poznatih po *dugotrajnom sunčevom sjaju*. Još jedna klimatska osobina pogoduje razvitku turizma i većem turističkom prometu u Pirinejima: sukobljavanje (*mešanje*) "*planinskog i morskog vazduha*", što je sa zdravstvenog stanovišta povoljno. Na kraju, treba pomenuti *prostrane šume i planinske pašnjake* bogate divljači, pogodne za lov. Zatim *planinske brzake* pogodne za splavarenje, kajakarenje i ribolov (bogate su pastrmkom). Uz to, ispod najviših vrhova nailazi se na česte cirkove ispunjene većitim ledom. Postoje i mnoge istorijske, arhitektonske, folklorne i druge turističke privlačnosti. Pirineje često nazivaju "tragičnim planinama", "bedenom zapadne civilizacije" itd. Oko svakog značajnijeg prevoja vodile su se borbe prilikom arapskih pokušaja da u srednjem veku provale iz Španije u jugozapadnu Francusku. Zato su zbog odbrane prevoja građene *jake tvrđave* na njima. Kako su borbe vođene i u znaku "odbrane hrišćanstva", tvrđave su često građene u obliku krstova. Uz njih su gotovo svuda podizane crkve, manastiri ili druga svetišta. Takva mesta su često izrastala u središta hodočašća. Naposljetku, treba spomenuti *živopisne narodne nošnje Baska*, njihove stare običaje, svečanosti, igre i pesme, a naročito veoma slikovite sajmove koji se u avgustu održavaju po šumama. Baski, narod čije poreklo nauka nije sasvim utvrdila, ali koji su, verovatno, najstariji evropski narod, interesantni su i po nizu drugih osobenosti koje su privlačne za turiste. Pre svega, neguju duh srodničkih veza kao retko koji evropski narod. Negovanje tog duha ide dotle da gotovo sva bliža a često i dalja rodbina stanuje zajedno. Zbog toga se grade kuće velikih dimenzija kao po gradovima. Nije redak slučaj da u jednoj kući stanuje 40, 50, 60, pa i više lica. I same baskijske kuće su slikovite. Dve trećine Baska živi u Španiji, a jedna trećina u Francuskoj, ali redovno u pograničnim pirinejskim regijama. Iako perifernog položaja, Pirineji su sa Francuskom povezani dosta dobrim asfaltnim putevima i električnim železnicama. Pri tome su dve komunikacije važne sa turističkog stanovišta: asfaltni putevi koji vode dolinom Ariježa do planinske državnice Andore i dolinom Garone do slikovitog turističkog područja Val d' Aran.

Andora (površina 466km²; broj stanovnika 53.000) je jedan od najinteresantnijih turističkih centara Pirineja. Andora je doživela gotovo neverovatan prosperitet u toku II svetskog rata, a naročito posle njega. Dva osnovna činioca omogućila su taj prosperitet: krijumčarenje robe iz Francuske u Španiju i obrnuto, i turizam. Duž tri glavne andorske doline, koncentrisana su sva naselja. U glavnom gradu, Andori Veli (sagrađenom na dnu glacijalnog valova širokog samo 800m i visokog najmanje 1.000m), zapažaju se oblakoderi sa 12-15 spratova, veliki broj automobila koji zakrčuju ionako uske ulice, najraznovrsnija roba doneta krijumčarenjem iz celog sveta (prodaje se po neverovatno niskim cenama jer nije podložna carinama), veliki broj ultramodernih hotela (oko 100). U glavnom gradu za turiste su interesantne srednjovekovne građevine, zatim zgrada vlade i mostovi. Pored glavnog grada treba pomenuti i **Ordino**, centar isoimene parohije, koji se nalazi u središnjem delu Andore. To je interesantno naselje seoskog tipa, sa kamenim kulama. Na severozapadnim padinama su skijaški tereni, sa centrom Ordino-Arkalis. Zapadnije od Ordina je *najviši vrh Koma Pedrosa* (2.942m) i *ski centar Arinsal*. Severozapadno od La Vele je i *ski centar Pal*. Interesantna naselja su Soldeu, Les Eskaldas, Enkamp. Andoru godišnje poseti 10-12 miliona lica, od kojih je veliki broj u tranzitu.

Banjski turizam Pirineja - Pirineji obiluju termalnim vodama, koje su oduvek bile od prvorazrednog turističkog značaja. Ovo obilje termalnih voda u najtešnjoj je vezi sa rasedanjem Zemljine kore. Oni su naročito česti u takozvanoj aksijalnoj zoni, sastavljenoj pretežno od kristalastih škriljaca. Dele se u četiri grupe: *slani izvori, karbonatno-kalcitni,*

sumporno-sodični i topli sumporoviti izvori. Temperatura vode na nekima od njih iznosi i do 77°C. Niz pirinejskih toplih izvora odlikuje se i *velikom radioaktivnošću*. Prirodno je onda što su Pirineji odavno stekli glas jedne od najpoznatijih evropskih banjsko-turističkih regija. Tako su još Rimljani visoko cenili tople izvore Lišona i Aks le Terma; ima tragova galsko-rimske gradnje i u Ameli le Benu. Tokom dugog srednjovekovnog duhovnog mraka nije se mnogo obraćala pažnja telu, ali kada je nastalo doba renesanse, dolazi do ponovnog aktiviranja nekoliko banja. Posete poznatih i istorijskih ličnosti mnogo su doprinele širenju reputacije tih banja. Od svih pirinejskih balneo-turističkih centara ističu se *Koteret*, a naročito *Lišon*. Za Lišon se kaže da je "kraljica Pirineja". Leži na 630m.n.v. severno od glavnih pirinejskih venaca. Ima 68 sumporovito-sodnih izvora, koji su istovremeno i radioaktivni. Usled emanacije velike količine tih gasova, vazduh iznad banje je izvanredno prijatan za disajne organe. U Lišonu se leče ne samo disajni organi nego i govorne mane. Naselje je prekrasno uređeno i utonulo je u ogromni park. Za mondenski svet sagrađen je kazino. Privlačnost ovog mesta sastoji se u vrlo raznolikim vidovima rekreacije i rasonode. Najvažnije je dopunjavanje banje Lišon sa *skijaškim centrom Siperbanjer*, koji se nalazi 17 km južnije. Takođe, 12km južno od Lišona razvila se još jedna poznata stanica zimskog turizma, *Lez Egid*. Ukupno je pet takvih stanica oko ove čuvene banje. U *Aks le Termu* (dolina Ariježa) izbija 61 izvor i u njima se ljudi leče od reumatizma, kao i od oboljenja disajnih organa. Za potrebe banjskih posetilaca izgrađen je i skijaški centar. *Ameli le Ben* ima sumporno-sodne vode, u kojima se leče skoro iste bolesti kao i u Aks le Termu. *Bulon* sa svojim bikarbonatnim izvorima služi za lečenje jetre, a Prad u dolini Teta čuven je po muzičkom festivalu. Blizu je Verne, sa sumporno-radioaktivnom vodom. Ali pirinejske banje i banjski turizam ipak imaju probleme. One su izložene stalnoj konkurenciji banja u Centralnom masivu i Alpima. S druge strane, one su relativno slabo opremljene: termalne vode su ponegde loše kaptirane te se gube; banjska služba je slabo organizovana, a hotelsko osoblje nije dovoljno osposobljeno za usluživanje teško pokretne klijentele.

Religiozni turizamu širem području Pirineja razvio se naročito u gradiću *Lurdui* to na pomalo neobičan način. Jedan domišljati stanovnik ovog gradića je tvrdio da mu se javila Bogorodica; čak je rekao kako je ona ostavila ikonu sa svojim likom u *pećini Masabiel*. Kada je sa radoznalim građanima otišao u pećinu, zaista je našao ikonu, za koju niko do danas ne zna kako je tamo dospela, odnosno ko ju je tamo ostavio. Bilo kako bilo, tek od tada je ikona, kao najveća svetinja, nošena po katoličkim zemljama, a potom ostavljena u lurdsku crkvu. Mnogo unesrećenih paraličara iz čitavog katoličkog sveta dolaze u crkvu da "izmole milost" božju. Vremenom se ovo posećivanje kompletiralo na taj način što je određen datum velikog hodočašća, na koji dolaze desetine hiljada bolesnika i turista da bi prisustvovali vrlo svečanom religioznom obredu. Svake godine na taj dan održava se izuzetno složen verski ritual u bazilici, zatim u novoj podzemnoj crkvi i ispred specijalnog basena u koji se polažu bolesnici. Još 1910. bilo je više od 3 miliona posetilaca. Tako se Lurd uvrstio u najkrupnije centre hodočašća ili religioznog turizma na svetu. Za potrebe ogromnog broja turista morao je biti sagrađen aerodrom, i to velikih dimenzija, podešen za sletanje čak i velikih aviona. Tako se Lurd razvio u najveći turistički centar središnjih Pirineja. Ali njegovom prosperitetu doprinosi blizina atraktivnih pirinejskih pećina. Svoje goste lurdski turistički radnici najčešće vode u pećinu *Betaram*, poznatu po nakitu i po podzemnoj reci dugoj oko 300m. Kako se u blizini nalazi čuvena banja Banjer de Bigor, to se gostima obezbeđuje smeštaj u banji, ukoliko su hoteli u Lurdu zauzeti. U blizini je i pećina Meduz.¹²³

¹²³ Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta". VPTŠ, Užice, 2011

8. TURIZAM CENTRALNOG MASIVA

Poznata geografska celina zapadno od reke Rone i severno od Lionskog zaliva, Centralni masiv, predstavlja posebnu turističku regiju Francuske. U njemu se turizam snažno razbuktao zahvaljujući centrima, kao što su Pariz i Lion. Ti gradovi, ma koliko da su sami po sebi turistički privlačni, ipak su daleko više disperzivni. U Centralnom masivu su razvijeni brojni vidovi turizma: *banjski ili takozvani termalizam, ekskurzioni zimsko-sportski, kulturni*. Svi veći gradovi ove regije razvili su se zahvaljujući banjama (svaki ima banju) i železničkoj vezi. I danas železnica ima izvesnu ulogu u turističkom prometu kroz ovu regiju. Direktna kola dolaze leti iz Pariza, Bordoa i Marselja, a do Višija još iz Nanta i Strazbura. Viši je dobio i aerodrom. I pored toga, vremenom je opadao broj luksuznih hotela, kao i broj inostranih gostiju. Ekskurzioni turizam ovde se razvio takođe u vezi sa "termalizmom". Tako značajna uloga toplih voda je razumljiva kada se zna da su ovdašnje banje bliže velikim francuskim gradovima od alpskih i pirinejskih banja. Uostalom, te su banje locirane u slikovitim predelima, često sa veoma bogatim kulturnim nasleđem. Bolesnicima se često priređuju prijatna kruženja autobusom po regiji. Privlačnosti na tim rutama su mahom jezera u vulkanskim kraterima, grandiozne klisure i kanjoni, vodopadi i slapovi. Zanimljivi su i veliki tehničko-građevinski objekti (železnički vijadukti, najduži u Evropi, do 465m; velike brane za hidrocentrale). Predeli su bogati tvrđavama i zamkovima, lociranim na raskrsnicama puteva i što je najneobičnije, na strmim ivicama platoa, na ulazima u klisure itd. Mnogo ljudi, poreklom iz siromašnih planinskih sela ovog masiva, zaposlili su se u velikim gradovima. Otuda dolaze u zavičaj na odmor. Otkako se turizam počeo naglo razvijati, mnoge seoske kuće i farme zakupljuju građani i preobraćuju ih u vikendice. Tako turizam vraća deo života selima koja se raseljavaju. Uz to se sve češće podižu letovališni i odmarališni centri. Predeo *Mon Dora* nekada je bio skijaška "pista Pariza". Alpi i Pirineji su neuporedivo dalji, te mu dugo nisu konkurisali, sve dok nisu efikasnije saobraćajno povezani sa gradovima. Godine 1937. Mon Dor je još bio treći skijaški centar Francuske. Kasnije su ga prevazišle desetine planinsko-turističkih stanica. Ali od 1960. ponovo oživljava, jer se na jugoistočnim padinama uređuje 130km raznolikih pista, na kojima se istovremeno može skijati 15.000 ljudi. Ovo je najviše područje regije (1886m). Kako se nalazi blizu Atlantskog okeana, to dobija dosta snega. Ima još nekoliko značajnih skijaških centara. Centralni masiv je u stvari jedan kristalasti štit, koji je rasednut, izdignut i "vulkanizovan". Kako leži blizu okeana, to ima dosta padavina, pa otuda na sve strane otiču mnogobrojne reke. Stoga francuski geografi s pravom kažu da je to "vodeni zamak Francuske", što znači ogroman hidrografski čvor. Centralni masiv čini nekoliko planinskih celina: Mon Dor, Mon Overnj, Margerid, Mon Obrak, Mon Lozer, Mon Igual, Vivaras, Mon Pilat, Forez, Madelein i Plato Milevaš. *Izdvajaju se dve manje turističke regije: Overnj i Limuzen.*

Overnj je planinske prirode, sa izrazitim vulkanskim reljefom i unutrašnjim kotlinama u kojima su locirani gradovi. Ti gradovi-banje istovremeno leže i u dolinama reka. Oni su turistički privlačni i zbog toga što su bili središta romanske umetnosti. U Overnju postoje dva tipa reljefa: stari hercinski masiv sa duboko usečenim dolinama i *vulkanski tereni*. Ovaj drugi tip je turistički zanimljiviji: raznovrsni vulkanski oblici sreću se na velikom prostoru (u pravcu sever-jug). Oko 70 vulkanskih kupa nalazi se na toj liniji.

Nigde na teritoriji Evrope ne postoji tako prostrano područje starih vulkana. Poneki vulkanski krater ima izrazito oštar oblik, pa su tu građeni nekadašnji feudalni zamkovi ili crkve. Najpoznatiji je Pi de Dom, "sveta planina", ovenčana ruinama Merkurvog hrama. Već sam vulkanizam ukazuje na to da je ovde nestabilna Zemljina kora. Duž brojnih dislokacija pravca sever-jug ne samo da su se izlili mnogi vulkani nego su se pojavili obilni termalni izvori, oko kojih su se razvile banje evropske i svetske reputacije. Takva je Šatel Gijon sa 30 izvora tople vode. Na reci Dordonji razvile su se banje La Burbul i Mon Dor. Doline Loare i Agijea su kompozitne kotline rastavljene slikovitim klisurama. Stoga ta područja narod naziva baseni. Mnogi stari gradići i vredni istorijski spomenici sreću se po tim kotlinama. Od svih gradova najveći značaj ima Klermon-Feran, glavni grad Centralnog masiva. Njegov začetak je bio u podnožju *masiva Pi de Dom*. Kasnije se razvio industrijski deo, u kome su čuvene fabrike automobilskih guma "Mišelin". Oko ovog drugog dela izgrađen je niz stambenih četvrti. Klermon-Feran je uz to velika raskrsnica turističkih tokova, budući da je prvi veliki grad i saobraćajni centar na koji se naiđe kada se dolazi iz Pariza. Višija najveća francuska banja, izgrađena u vreme Napoleona III. Izvori su sa bikarbonatno-sodnom vodom, u kojoj se leče: hepatitis, alergije i stomačne bolesti. Danas ima oko 10.000 stranih posetilaca godišnje. Od 1960. preduzimaju mere za sportsko ekipiranje Višija kako bi se nekako privukli strani i domaći turisti.

Limuzen nije toliko turistički privlačan kao Overnj. Sastoji se od zatalasanog platoa, sa kojeg se izdižu niske planine. Inače, to je pejzaž prosečen klisurastim dolinama. U nekim od tih klisura reke prave velike slapove (Žimel, višestruki slap visok 125m), koji su turističke atrakcije. Veći turistički značaj ima grad Limož, regionalno središte, grad-most, raskrsnica tri važna puta, čuven po muzeju keramike i emajla. Ovde se proizvodi i porculan (danas u gradu ima 35 fabrika porculana). Unekoliko je specifična manja regija *Le Kos*, kraške prirode, raščlanjena retkim i dubokim dolinama, puna jama koje su često povezane sa pećinama. *Gorž di Tarn* je prvorazredna turistička atrakcija, duboka klisura, kroz koju dnevno prođe u vreme sezone preko 3.000 automobila. Kanjon Ispanjak je još privlačniji, pa su stoga na njegovim ivicama uređeni brojni vidikovci. Od pećina je posebno privlačan Aven Arman sa 400 vrlo lepih stalagmita. Pećina Dargilan je poznata po pećinskom nakitu u boji. Ovde je i pećina sa konstantnom temperaturom vazduha od 7°C, u kojoj se vrši "oplemenjivanje" sira, širom sveta poznat sir *Rokfor*.¹²⁴

9. TURIZAM SREDNJE EVROPE

U regiju srednje Evrope ubrajamo: Nemačku, Austriju, Švajcarsku, Poljsku, Češku, Slovačku, Mađarsku, Rumuniju i Lihtenštajn. Srednja Evropa zauzima prostor od 1.253.000km², na kojem živi 185 miliona stanovnika, prosečne naseljenosti 148 st/km². Ovaj veliki prostor, tretiran u geografskoj literaturi kao jedinstvena regija srednje Evrope sve do posle II svetskog rata, podeljen je na Srednju i na Istočnu Evropu. Razlog ovom novom shvatanju treba potražiti u posleratnim dešavanjima i promenama koje su se desile u političkom i društveno-ekonomskom životu srednjoevropskih zemalja. Od 1989. ovo je ponovo jedinstvena regija. U svom severnom delu, koji izbija na Baltičko i Severno more, srednja Evropa je velika ravnica, koja se proteže kroz Poljsku i Nemačku, kao sastavni deo velike evropske ravnice, koja ide neprekinuto od Urala do Atlantika. Idući prema jugu s te

¹²⁴ Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta". VPTŠ, Užice, 2011

velike severne ravnice, zemljište se diže u obliku zaravnjenih starih planina vrlo umerene visine, među kojima se nalaze mnoge plitke zavale. Takve su planine: Harc, Porajnsko gorje, Šapska i Franačka Jura, Tirinska šuma, Rudne planine u Nemačkoj i Češkoj, Sudeti, Češka šuma. Veće su zavale: Tirinska, Saska, Češka, Moravska i druge. Najvišu, južnu stepenicu srednje Evrope čini pojas visokih ulančanih planina Alpa na koje se nastavlja prema istoku nešto niži luk Karpata. Između Karpata, Alpa i Dinarida smestila se vrlo prostrana Panonska nizija. Položaj srednje Evrope, između istočne i zapadne i uzdužni smer njenih planina, koje ne čine smetnje kretanju od istoka prema zapadu i obratno, napravili su od nje područje na kojem se sukobljavaju i prepliću uticaji zapadne okeanske klime s uticajima istočne kontinentalne klime, te je ona u klimatskom pogledu prelazna regija. Što kroz srednju Evropu odmičemo dalje prema istoku, razlike između leta i zime postaju sve veće, a padavina ima sve manje; tako se vlažna i ujednačena okeanska klima postepeno gubi i prelazi u polusušnu i oštriju kontinentalnu klimu. S područja srednje Evrope odvode vode prema Baltiku velike reke Visla i Odra, prema Severnom moru Laba i Rajna, a prema Crnom moru Dunav, po veličini druga evropska reka. Zbog dobre plovnosti tih reka i njihove radijalne usmerenosti od središta kontinenta prema periferiji, na njima se razvio živ saobraćaj. Na jugoistoku odvaja planinski luk Karpata Vlašku i Moldavsku niziju koje su široko otvorene prema Crnom moru i prema susednoj istočno-evropskoj niziji. Ova periferna regija srednje Evrope je pod jakim uticajima oštre kontinentalne klime sa prostranih ravnih stepa Ukrajine, koje ublažavaju samo donekle uticaji Crnog mora. Njom protiče velika plovna reka Dunav koji je u njoj izgradio svoje deltasto ušće. Upravo Dunav, koji svojim tokom povezuje zapadne industrijske zemlje sa pretežno agrarnim istočnim i jugoistočnim zemljama, daje ovoj regiji jedno od bitnih obeležja. Srednja Evropa imala je najburniju istoriju među velikim evropskim regijama. Simbolično rečeno, ona je bila "kazan" u kojem su se vekovima menjali došljaci iz Azije i njihov način života sa starosedocima Evrope i evropskom kulturnom baštinom. Tu se odlučivalo koji će od pridošlih naroda biti kadar da se srodi s evropskim kulturnim nasleđem da uđe u red evropskih naroda, a koji će isčeznuti s vihorom kako je i došao. Već u starom veku tim je delom Evrope prolazio rimski limes (Rajna-Dunav) koji je delio narode rimske civilizacije od varvara. U 4. i 5. veku preko njega se prelio talas germanskih i slavenskih plemena i silovita najezda Huna. U 6. i 7. veku tu se smirio veliki prodor Avara i Slovena. U 9. veku pojavili su se ovde Mađari, a u 13. veku Tatari, u 15. veku Turci. Zbog toga velikog istorijskog mešanja naroda taj deo Evrope do danas je ostao evropska regija koja je po poreklu svog stanovništva najšarenija. Srednju Evropu nastanjuju od Germana: Nemci, Austrijanci i deo Švajcaraca germanskog porekla; od Slovena: Poljaci, Česi i Slovaci, a delimično Slovenci, Hrvati i Srbi; od Romana: Rumuni i deo Švajcaraca romanskog porekla; pa napokon Mađari, narod mongolskog porekla.¹²⁵

¹²⁵ Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta". VPTŠ, Užice, 2011

Slika 3. Karta Evrope sa državama
<https://www.google.rs/search?q=geografska+karta+evropa>

9.1. ŠVAJCARSKA

Švajcarska, zvanično Švajcarska Konfederacija se nalazi u srednjoj Evropi i prostire se između Ženevskog i Bodenskog jezera, u središnjem delu visokih Alpa i severno od njih, sa vrlo razvijenom privredom, a posebno bankarstvom. Graniči se sa Nemačkom, Francuskom, Italijom, Austrijom i Lihtenštajnom. Švajcarska je savezna republika i ima dugu i snažnu tradiciju političke i vojne neutralnosti. Ova činjenica je omogućila Švajcarskoj da bude zemlja domaćin mnogim međunarodnim organizacijama kao što su Međunarodni olimpijski komitet, Svetska zdravstvena organizacija, FIFA ili Svetska trgovinska organizacija. Švajcarska je savezna parlamentarna republika koju čine 26 kantona. Službeni jezici Švajcarske su nemački, francuski, italijanski i romanš. Švajcarska je alpska zemlja čija je prosečna nadmorska visina 500-800m. Njeni najveći vrhovi prelaze 4.500m, a 82 planine imaju vrhove preko 4000m, većinom u unutrašnjosti Švajcarske. Najveći vrhovi su Dufuršpic (4.636 m) i Nordend (4.609 m). Klima je umereno-kontinentalna, dok je na planinama planinska i alpska. Tokom zime duva vetar zvani fen, koji duva sa Alpa u pravcu dolina. Veći, južni deo države zauzimaju Visoki Alpi (Bernski Alpi, Glarnski Alpi, Vališki Alpi, Adulski Alpi). U Švajcarskoj postoje 2 nacionalna parka. Klima u Švajcarskoj je umereno-kontinentalna, na planinama planinska, pretežno alpska. Na većim visinama sneg je stalno prisutan. Zime na planinama su sa naizmeničnim suncem i snegom. Leto je toplo i vlažno sa povremenom kišom što je veoma povoljno za pašnjake i ispašu stada, te je trava tokom celog leta zelena. Najvažniji gradovi Švajcarske su Bern,

Cirih, Bazel, Lucern, Ženeva i drugi. Ekonomsko i saobraćajno središte Švajcarske je Cirih, dok je Bern administrativno središte. Značajne uloge imaju i Bazel i Ženeva. Bazel je sedište mnogih biotehnoških i hemijskih institucija, dok se u Ženevi nalazi sedište Ujedinjenih nacija za Evropu. Švajcarska se smatra spoljnopolitički neutralnom, tj. praktikuje politiku nemešanja u sukobe između država, i ne meša se u unutrašnje stvari drugih zemalja. Neutralnost Švajcarske je bila priznata na Bečkom kongresu 1815. godine. Ova neutralnost je i danas međunarodno priznata. Švajcarska je veoma važna tranzitna država za ljude i robu koji putuju ka unutrašnjosti Evropske unije. Zbog svog geografskog položaja, Švajcarska ima veliki značaj u međunarodnom saobraćaju sa posebno dobro razvijenom saobraćajnom infrastrukturuom. Ukupna dužina železničke mreže u Švajcarskoj je 5.035km, što je jedna od najgušćih železničkih mreža na svetu, a ukupna dužina puteva je 71.011km od čega je 1.638km auto-puteva. Već danas, mreža auto-puteva Švajcarske je jedna od najrazvijenijih na svetu. Najznačajnija saobraćajnica Švajcarske je drumsko-železnički put koji spaja severnu Švajcarsku sa Italijom (Auto-put A2, Bazel-Lucern-Belinconca-Lugano-Italija; kao i Auto-put A1, Ženeva-Lozana-Bern-Cirih-Sankt Galen-Austrija), koji spaja zapadnu Švajcarsku i Francusku, sa istokom Evrope (Austrija). Kroz Švajcarsku teče reka Rajna, važan vodeni put koji povezuje Švajcarsku sa Atlantskim okeanom. Jedina međunarodna luka Švajcarske se nalazi u Bazelu na Rajni. Aerodromi za međunarodni putnički saobraćaj u Švajcarskoj su u Cirihu, Bazelu i Ženevi. Sa više od 20 miliona putnika godišnje, Aerodrom Cirih je postao glavna saobraćajna kapija Švajcarske. Mnoge avionske kompanije lete za Cirih: Amerikan erlajns, Lufthanza ili Iberija. Ostali međunarodni aerodromi Švajcarske su Aerodrom Bazel i Aerodrom Ženeva. Veći gradovi i turistički centri Švajcarske su:

Cirih - ekonomska prestonica zemlje i jedan od najznačajnijih bankarskih i kongresnih centara Evrope, leži na obalama reka Lima, Šil i Ciriškog jezera. To je najdinamičniji švajcarski grad sa mnogobrojnim poslovnim i kulturnim manifestacijama i vrlo bogatim zabavnim i noćnim životom. Treba obići najlepše gradske četvrti na obodima Ciriškog jezera, čuvenu Politehničku školu (na kojoj je predavao Ajnštajn i koju je završio Nikola Pašić), švajcarski Nacionalni muzej, trg Lindenhof, na vrhu brdašca, iznad reke Limat, gde se nalazilo keltsko, a zatim rimsko utvrđenje, kao i crkvu svete Marije ukrašene Šagalovim vitražima.

Bern - glavni grad Švajcarske konfederacije, sedište najznačajnijih državnih institucija, sa slikovitim gradskim jezgrom u meandru reke Are i ulicama sa natkrivenim trotoarima koje krasi kolonade duge više od 6 kilometara (deo svetske kulturne baštine pod zaštitom Uneska). Znamenitosti Berna su zgrada Saveznog parlamenta, katedrala i gradska kula sa satom, trgovačka ulica Kramgase sa kolonadama. U kantonu Bern je i Interlaken, poznato turističko mesto, smešteno između jezera Brienc na istoku i jezera Tun na zapadu, s pogledom na masiv Jungfrau.

Lozana - izgrađena na severnoj, sunčanoj strani Ženevskog jezera, univerzitetski je grad i prestonica svetskog sporta u kome je sedište Međunarodnog olimpijskog komiteta i gde se u prelepom parku „Mon Repos“ nalazi Olimpijski muzej.

Ženeva - kosmopolitski grad, kulturni centar frankofonske Švajcarske i jedna od diplomatskih prestonica sveta, leži na granici sa Francuskom, na Ženevskom jezeru, gde reka Rona ističe iz jezera. Evropsko je sedište UN i mnogobrojnih međunarodnih organizacija. Treba obići kompleks u kome su Palata naroda, zgrada Međunarodnog crvenog krsta i sedišta različitih međunarodnih organizacija, most Monblan, katedralu, gradsku većnicu i impresivni spomenik velikanima reforme - Žanu Kalvenu, Gijomu Farelu, Teodoru de Bezu i Džonu Noksu.

Montre - čuveno letovalište poznato po televizijskom i džez festivalu. Centar grada odiše atmosferom „bel epoka“. U blizini je čuveni dvorac Šijon odakle se pruža predivan pogled na celo Ženevsko jezero. Dvorac je poznat po poemi lorda Bajrona „Zatvorenik Šijona“ iz 1816., posvećene poznatom svešteniku i političaru Fransoa de Bonivaru, zatvorenom u dvorcu od 1530-36. godine.

Lucern - po mnogima najlepší švajcarski grad na obalama Firveltštatskog jezera i reke Rojs, ispod visokih alpskih vrhova pod večitim snegom, koji ga okružuju. Poznat je po maštovito oslikanim fasadama svojih građevina, elegantnim hotelima naspram obalskog šetališta, najstarijem pokrivenom drvenom mostu u Evropi iz 13. veka i jednom od najpoznatijih i najposećenijih muzičkih festivala u svetu. Treba videti franjevačku i jezuitsku crkvu, staru gradsku četvrt, oko vinske pijace, spomenik umirućem lavu, podignutom u znak sećanja na pripadnike Švajcarske garde, pale braneći Luja 16. u Parizu, za vreme Francuske revolucije.

Švajcarski Alpi su destinacija koja je interesantna turistima tokom cele godine. Leti su planine idealne za planinarenje, dok su zimi pravi raj za ljubitelje snega. Tokom leta vodiči predvode planinare sve do vrhova koji prelaze visinu od 4.000m. Ti isti vrhovi su prava atrakcija zimi, kao i 29 zimskih sportskih centara, jer ni jedna evropska zemlja nema toliki broj dobrih skijaških staza. Turizam u Švajcarskoj se razvija još od početka 19. veka, kada su nekada zabranjeni Alpi počeli da se doživljavaju kao otelotvorenje prirodnog poretka. U to vreme privlačili su velikane evropske i američke književnosti, poput Byrona, Dickensa, Conana Doylea, Twaina i mnogih drugih, koji su uživali u lepoti i veličanstvenosti planina. Nakon njih počeli su da dolaze oni koji su osvajali alpske vrhove, a zatim i oni koji su uživali u alpskim banjama. Sve dok jedan ugostitelj preduzetničkog duha iz St Moritza nije ubedio neke engleske letnje turiste, da će im se pejzaž još više dopasti zimi, što je dovelo do velikog interesovanja za zimski turizam kod engleske srednje klase. Prihvatanjem nordijskih tehnika skijanja, organizovanjem takmičenja i ubeđivanjem železničkih kompanija da nastave da voze istu rutu i tokom zimskih meseci, Englezi su postavili temelje modernoj zimskoj sportskoj industriji. Za to vreme ni Švajcarci nisu sedeli skrštenih ruku već su se pokazali kao izuzetno preduzimljivi i ekstremno sposobni domaćini. Do 1860. Davos i St Moritz, a do početka dvadesetog veka i Arosa, Leysin, Adelboden i Jungfrau su već bile dobro poznate zimske turističke destinacije. Dugo je najpopularniji zimski sport bilo klizanje, ali se sa dolaskom modernih skijaških disciplina kao što su spust i skakaonica to promenilo. Prvo takmičenje u slalomu je organizovao Sir Arnold Lunn, čovek koji je i osmislio ovu disciplinu, 1922. u Mürrenu. Nakon čega je na Schilthornu 1931. organizovano i prvo Svetsko prvenstvo u alpskom skijanju. Ovaj neverovatni planinski vrh krase rotirajući restoran sa pogledom koji oduzima dah, i poslužio je kao scenografija za kulturni film o Jamesu Bondu iz 1962. „U službi njenog Veličanstva“. Nakon Prvog svetskog rata, alpski turizam je posustao, ali je ljubav prema zimskim sportovima nadvladala i ljudi su počeli da dolaze, a tome je doprinelo i otvaranje prvog ski-lifta na svetu u Davosu 1934. Zimski turizam u Švajcarskoj jedna je od bolje razvijenih industrija na svetu. Danas je na Alpima razvijena savremena infrastruktura, u okviru koje postoji nešto za svačiji ukus i džep. Godišnje turizam državi donese oko 6% od ukupnog prihoda. Svesni njegove važnosti, kao i uticaja koji on ima na okolinu, danas prioritet Švajcarcima postaje održivi turizam. Samo nekoliko godina ranije sneg je bio zagarantovan za vreme odmora, danas odmarališta na nižoj nadmorskoj visini moraju da pribegavaju snežnim topovima kako bi gostima pružili potpuni užitek. S toga je očuvanje životne sredine jedan od najvećih zadataka za turističku industriju Švajcarske. Švajcarska je i dalje najekskluzivnija i najskuplja destinacija za skijanje. Sa preko 200

skijaških centara, hiljadama hotela i stotinama kilometara izvanrednih staza za skijanje, jedna je od najposećenijih zemalja u toku zime. Gostima se nudi uživanje u svim zimskim sportovima, kao i vrhunski sadržaji van skijaških staza.

Davos je mesto rođenja alpskog skijanja. Ski-stazeu Davosu odgovaraju onima koji tek počinju sa skijanjem, ali i vrhunskim skijašima.

St. Moritz se smatra za najstarije zimovalište na svetu. Ovo skijalište je najpoznatije po bogatim gostima, skupim hotelima i restoranima, polo utakmicama i reli vožnjama na smrznutom jezeru.

Zermatt je okružen mnogobrojnim planinskim vrhovima, ali je najpoznatiji po Materhornu, jednim od poslednjih osvojenih alpskih vrhova i poznati turistički ski-centar u Švajcarskoj i za mnoge jedan od najboljih. Nalazi se na nadmorskoj visini od 1.860 metara. U Cermat se ne može automobilom, jer nije dozvoljen pristup. Najbliže mesto gde se može ostaviti automobil je selo Taš, udaljeno 5km od Cermata, a voz 'Matterhorn Gotthard Railway' je jedino transportno sredstvo kojim se može stići do ovog gradića. Krase ga divlja alpska reka, tradicionalne drvene kućice, moderni hoteli i prodavnice, ali pre svega mnogo cveća. Tokom leta ovde dolaze ljubitelji planinarenja i planinskog turizma, a tokom zime ljubitelji skijanja na Alpima. Jedna od prednosti Cermata je svakako blizina vrha Materhorn, prirodne lepote, klimatski uslovi i veoma mali broj automobila. Okružen je sa 29 vrhova viših od 4.000 metara, ali je najpoznatiji po Materhornu, koji se nalazi na južnoj granici švajcarskoga kantona Vale. *Materhorn (Monte Červino)* je planinski vrh Peninskih Alpa. Nalazi se na visini od 4.478 m i jedan je od najviših vrhova Alpa. Ima oblik strme i zakrivljene piramide, čija je severna stena skoro vertikalna i pruža se oko 1.200m od lednika. Jedan je od poslednje osvojenih alpskih vrhova (1865 godine). Cela ekspedicija se tragično završila - samo su 3 od 7 članova preživeli uspon. Iznad Cermata uzdiže se najviši vrh švajcarskih Alpa *Difuršpic ili Monte Rosa* 4.634m, a ceo ovaj masiv ispresecan je velikim lednicima. U podnožju vrha je impresivan planinarski dom Monte Rosa. Najbolji pogled na ovaj deo Alpa, od koga zastaje dah, pruža se sa vrha *Gornegrat* na nadmorskoj visini od 3.089m, gde se, verovali ili ne, stiže vozom. Na malom platou nalaze se hotel, šoping centar, opservatorija, mala kapela i drugi objekti.

Švajcarski Nacionalni park nalazi se u samom istoku Švajcarske u Kantonu Graubinden u području gde je lokalni jezik retroromanski, pa njegov zvaničan naziv je "Park Naziunal Svizzer ". Jedini nacionalni park u Švajcarskoj osnovan je 1914. od strane švajcarskog društva za zaštitu prirode u oblasti Gornji Engadin u kantonu Graubinden, kako bi se zaštitile šume uništene rudarskim aktivnostima. Ovo je jedan od prvih nacionalnih parkova u Evropi. Leži na nadmorskoj visini između 1400 i 3200m iznad nivoa mora. Priroda sa florom i faunom je u potpunosti zaštićena i prepuštena prirodnom razvoju. Glavne atrakcije su neprevaziđeni alpski pejzaži, bradati sup, suri orao, jarac, divokoza, jelen, mrmoti, alpska šuma i cveće. Jedino što može da se radi u ovom parku je – da se šetate. Oblast je pod najvišim nivoom zaštite, pa ovde nema poljoprivrednih aktivnosti, izgradnje bilo kakvih objekata, zabranjeno je kampovanje, biciklizam, lov i ribolov, paljenje vatre, branje cveća, šetanje pasa, jahanje konja, kretanje van označenih staza i uopšte, zabranjene su bilo kakve aktivnosti koje mogu ostaviti traga u parku. Zabranjeno je čak i sečenje drva za ogrev, pa se do hotela i koliba za smeštaj drvo za ogrev dovozi helikopterom! Oblast je za posetioce otvorena od juna do oktobra, kada je poseti i do 150.000 šetača. Postoji samo jedan put, koji prolazi kroz nacionalni park. Zove se "Pass dal Fuorn" (ili "Ofenpass" na nemačkom jeziku) i povezuje Cernec sa Mustairom, dolinom blizu italijanske granice. Glavne aktivnosti su planinarenje i šetnje. Sa mrežom od 80 km staza i izborom od 21 pravca, Švajcarski Nacionalni park je raj za planinare. Pojedine staze

su katkad strme, posute kamenjem i korenjem drveća, pa pomalo i opasne. Posetioci se moraju držati brojnih pravila i zabrana radi očuvanja njegovih prirodnih lepota i vrednosti. Moto ovog parka glasi: Uzmi samo slike, ostavi samo tragove!*Švajcarska kuhinja* je oblikovana uticajem nemačke, francuske i italijanske kuhinje, uz neke originalne švajcarske recepte. S obzirom da je Švajcarska zemlja brdsko-planinske poljoprivrede i tradicionalna hrana zasniva na krompiru i siru. Vrste hrane koje se najčešće povezuju sa Švajcarskom su čokolade i sirevi. Švajcarska je postojbina oko 450 vrsta sireva. Najpoznatije vrste su ementaler, grijer, vaherin, tilsiter i apenceler. Sirevi su glavni sastojak nacionalnih jela fondi i raklet. Drugi poznati švajcarski recepti su: resti (jelo od pečenog rendanog krompira), musli (mešavina žita, sušenog voća i oraha), servela (vrsta kuvanih kobasica), bazelski hleb i biskviti, španski vetar (meringe) i dr. Švajcarska važi kao postojbina apsinta.^{126 127 128}

9.2. NEMAČKA

Nemačka se graniči na istoku sa Poljskom i Češkom; na jugu sa Austrijom i Švajcarskom; na zapadu sa Francuskom, Luksemburgom, Belgijom i Holandijom; na severu sa Danskom, a izlazi na Severno i Baltičko more. U morfološkom pogledu deli se na Alpsku regiju, srednju Nemačku, dolinu Rajne i Severnonemačku ravnicu. *Alpe* obuhvataju najjužniji deo Nemačke između Bodenskog jezera i austrijske granice. Tu se nalazi *Cugšpic* najviši vrh Nemačke. Između Alpa i Dunava pruža se Švapsko-Bavarska brežuljkasta visoravan. *Srednju Nemačku* obeležava zaravnjeno staro pobrđe sa kojeg se uzdižu čunasti vrhovi, mestimično vulkanskog porekla. U severozapadnom delu srednje Nemačke pruža se Rajnsko škrljasto pobrđe, građeno od starih naslaga pokrivenih mladim paleozojskim sedimentima. *Rajnska dolina* je tektonska udolina, koju s istoka okružuju Švarcvald i Odenvald, a sa zapada Vogezi i pobrđe Pfalca. Reljef *Severnonemačke ravnice* karakterišu glacijalne udoline (pradoline) između morenskih uzvišenja i glacijalna jezera. Severozapadni deo Nemačke ima maritimnu klimu (pod uticajem Atlantika), a ostali delovi umereno-kontinentalnu. Vrlo hladne kontinentalne vazdušne mase sa severoistoka i istoka, često prodiru preko cele Nemačke pa su apsolutne temperature često i ispod -25°C. Jedna od specifičnih pojava u južnom delu Bavarske, posebno u Gornjoj Bavarskoj je vetar *fen*. To je topao vetar koji duva u proleće i jesen niz zavetrinske strane planinskih grebena i preovladava na Alpima, posebno na severnim obroncima. Kod ljudi on izaziva često glavobolje, umor i nervozu. Vode sa severnog i srednjeg područja Nemačke teku u Severno i Baltičko more, a s južnog u Dunav. *Najveće reke* su: Rajna, Ems, Vesper, Laba (Elba) i Odra. Gornja Rajna i gornji Dunav imaju celog leta dovoljno vode zbog topljenja alpskih lednika. Oko Baltičkog mora, na Alpama i Švarcvaldu, jezera su pretežno glacijalnog porekla, a na Ajfelu su jezera u vulkanskim kraterima. Za unutrašnju plovidbu važna su jezera: *Bodensko, Čiem, Virn, Amer*. Od mnogobrojnih *plovnih kanala* najvažniji su: Miteland kanal, Dortmund-Ems kanal, Ludvigov kanal i Rajna-Majna-Dunav, kojim je uspostavljen plovni put Severno-Crno more. Šume su se pretežno održale u planinskim predelima. Pored srednjoevropskih životinjskih vrsta, u Alpima ima reliktnih vrsta koje potiču iz ledenog doba. U višim delovima žive alpska divokoza i alpski kozorog i brojni glodari. Bistri i hladni vodotoci, koji se spuštaju sa Alpa obiluju ribom, posebno

¹²⁶<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/switzerland/>

¹²⁷<http://www.myswitzerland.com/en-rs/home.html>

¹²⁸<http://www.visitswitzerland.net/>

pastrmkom. Na prostoru severne Nemačke ima dosta predela sa močvarnom vegetacijom, gde obitava dosta ptica, posebno u toplijem delu godine. Nemačka posvećuje veliku pažnju zaštiti prirode, pa je organizovala 34 nacionalna parka. Među najinteresantnije spadaju *Bavarska Šuma i Berhtesgaden*. Bavarska Šuma je prvi nacionalni park osnovan u SR Nemačkoj i najveća je zaštićena šumovita oblast u Evropi (95% ovog parka je pod šumom).

Turističke regije Nemačke - Veliki broj nemačke populacije aktivno učestvuje u svetskim turističkim kretanjima, pa se beleži velika disproporcija u broju između stanovništva koje izlazi iz zemlje kao turisti i dolaska stranih turista u Nemačku. Iako nije među vodećim turističkim nacijama, može da pruži stranom turisti svojevrsan doživljaj. Znatnije ulaganje u turizam, poslednjih petnaestak godina, uz veću pokretljivost evropskog stanovništva, dalo je vidne rezultate i u povećanju broja stranih turista u Nemačkoj. Nemačka država ima dve nacionalne turističke kancelarije, jedna za turiste koji dolaze u Nemačku i druga za njene građane - turiste koji odlaze u inostranstvo.

Dolina Rajne je posebno turistički atraktivna od Bingena do Bona, gde je u starim stenama erozija oblikovala interesantnu konfiguraciju terena sa prekrasnim pejzažima. Na brdima oko doline Rajne nalaze se mnogi *zamkovi i tvrđave*, o kojima postoje brojne srednjovekovne legende. Na terenu na kojem je bilo i vulkanizma ostali su mineralni i termalni izvori oko kojih su izgrađene poznate nemačke *banje*: *Bad Godesberg, Krip, Nider, Bad Honingen, Baden-Baden*. Ističući iz Bodenskog jezera Rajna se probija između Švajcarske Jure na jednoj strani i *Švapske Jure i Švarcvalda* na drugoj strani i dobrim delom čini granicu Nemačke i Švajcarske. Na obali jezera je srednjovekovni grad *Konstanc*, u kome je bilo značajnih dešavanja vezanih za Reformaciju. Do Bazela Rajna je generalno tekla istok-zapad, od ovog grada naglo skreće (za 90°) na sever ulazeći u Gornjerajnsku udolinu, koja predstavlja tektonski rov u kome je bilo jezero. Gotovo paralelno sa Rajnom, uz njenu desnu dolinsku stranu izdiže se *Švarcvald* (1493m), a uz levu je pobrđe Vogezi u Francuskoj. Najznačajnije naselje u zapadnoj podgorini Švarcvalda je *Frajburg*. Rasedne linije su predisponirale pojavu nekih termomineralnih izvora, a na jednom izvoristu je *banja Baden-Baden*, koja je bila poznata i u rimskom periodu, a u 19. veku je posećuju neke poznate ličnosti (Viktor Igo, britanski kralj Edvard II). Nizvodnije na donjem toku Nekera je poznati grad *Hajdelberg*, jedan od najstarijih univerzitetskih gradova Evrope. Turisti koji iz doline Rajne odlaze na istok, prema Bavarskoj, imaju priliku da posete nekoliko gradova između Švarcvalda i Švapske jure. Svakako najinteresantniji je *Stuttgart*, glavni grad pokrajine Baden-Virtemberg. Uz granicu sa Bavarskom, na Dunavu, je *Ulm* u kome dominira Minster katedrala visoka 161m. Do njenog vrha vodi 768 spiralnih stepenika. Kako je već napisano, od Bingena dolina Rajne ponovo ima klisurasti deo u kome prima nekoliko važnih pritoka. Najimpresivnije je *utvrđenje Burg Reinfels* iznad St. Goara. Na suprotnoj strani Rajne je *Lorelaj* stenski odsek (klif) o kome postoje brojne legende, a sa koga je izuzetan pogled na okolni prostor. Nedaleko od granice sa Luksemburgom je grad *Trier*, jedan od najstarijih nemačkih gradova, osnovan 400.p.n.e. Za Avgusta je bio prestonica Galije, drugi grad po značaju posle Rima. Od Majnce prema severoistoku dolina Rajne prelazi u prostrano proširenje oko donjeg toka Majne. Ovo je prostor sa dosta očuvanih ruralnih sredina i malih gradića slikovitog izgleda. Uz donji tok Majne je *Frankfurt*, jedan od najznačajnijih gradova Nemačke, a takođe jedan od najvažnijih centara vazdušnog saobraćaja u Evropi. Najvredniji deo grada svakako je staro gradsko jezgro, koje je tokom II svetskog rata oštećeno, ali kasnije rekonstruisano. U starom jezgu ističe se trg Romerberg sa Gradskom kućom. U blizini je Geteova kuća, u kojoj je ovaj poznati naučnik i književnik rođen 1749.

Kod Bona dolina Rajne se ponovo širi i postepeno dobija ravničarski karakter. Turistički atraktivniji je deo doline od Bona do Kelna, a nizvodno od Kelna je jedan od najvećih svetskih industrijskih basena Rur. Bon je interesantan grad, koji je dobio na zanačaju posle II sveskog rata, kada je postao glavni grad Zapadne Nemačke. To je stari grad, koji karakteriše barokna arhitektura, a turisti rado posećuju poznatu banju *Bad Gadsberg* nekoliko kilometara uzvodno. Najpoznatiji objekat u Bonu je romano-gotička Minsterska katedrala, a vredni pažnje su: Sterntor kula, Betovenova kuća, palata Šaumburg. Keln je staro naselje, koje je u rimskom periodu bilo glavni grad provincije Germanije. Stari gradski centar smatra se jednim od najlepših u Nemačkoj. U njemu dominira katedrala Dom, čija gradnja je počela 1248. u francusko-gotičkom stilu, a uz brojne zastoje i prepravljena završena je tek 1880. Pažnju turista privlače lokaliteti vezani za antički period: Rimska kula, Pogrebna dvorana i Kastrum Divitium. U blizini granice sa Belgijom je Ahen, veoma staro naselje, koje je u rimskom periodu bilo poznato po termomineralnim vodama. Najznačajniji objekat u gradu je katedrala Dom, pod zaštitom UNESCA

Bavarska je najznačajniji turističko područje Nemačke. Ona je deo Severnih Alpa, odnosno, krečnjačkih Predalpa i prostiru se od stenovite regije na severu do granice sa Austrijom na jugu i istoku, tj. do Bodenskog jezera na krajnjem zapadu, zauzimajući krajnji jug Bavarske. Bavarska visoravan prostire se od podnožja Bavarskih Alpa na jugu do reke Dunav na severu. Tipičan pejzaž ovih planina su guste šume sa manjim jezerima kojima dominiraju vrhovi. Ovde je i prvi nacionalni park SR Nemačke - Bavarska šuma. Bavarska je izuzetno bogata vodama. Brze planinske reke koje prosecaju Bavarsku visoravan spuštajući se sa Alpa, zatim *Majna* i *Dunav*, zajedno sa *1.600 jezera i jezerskih grupa*, predstavljaju izuzetan hidrološki potencijal. Neke reke, kao na primer Izar, zahvaljujući svojim brzim tokovima, pružaju priliku za organizovanje sportskih aktivnosti, kao što su rafting i kajakarenje. Veliki broj jezera ne privlači samo prirodom, jer se na obalama mnogih nalazi i bogato kulturno-istorijsko nasleđe. Alpsko jezero nalazi se ispod zamkova *Hohenšvangau* i *Nojšvanštajn*, između šumovitih planinskih obronaka u oblasti netaknute prirodne lepote. Jezero Amer okruženo šumovitim brdima, a kada duva vetar fen, Alpi na jugu izgledaju mnogo bliži i stvaraju neverovatnu pozadinu. Bodensko jezero nalazi se na severnoj ivici Alpa, na tromeđi Nemačke, Austrije i Švajcarske. Jezero Him je najveće jezero u Bavarskoj, koje je još poznato i kao „Bavarsko more”. U ovom nazivu ima i trunka istine: uz površinu od 80km², ono ima plime i oseke, a predstavlja ostatak Tetisa, pramora, koje je nekad prekrivalo skoro pola Evrope. Jezero Kenig je smaragdno zelene boje i okruženo stepenastim stenama, sa 1.800m visokim istočnom stranom planine Vacman.

Minhen je glavni grad Bavarske i treći po veličini grad u Saveznoj Republici Nemačkoj. Leži na reci Izar i privlači veliki broj turista svojim kulturno-istorijskim nasleđem. Minhen je osnovan 1158, a vlast u gradu preuzima moćna porodica Vitlsbah. Veliki požar 1327. gotovo da je uništio čitav grad, ali je pod pokroviteljstvom Ludviga IV obnovljen i iznova sagrađen, pa već sledeće godine postaje carski grad. Zlatno doba Minhena počinje od 1806. kada postaje glavni grad Bavarskog kraljevstva. Grad se može podeliti na četiri dela: 1) Stari grad i to severni i južni; 2) deo oko reke Izar; 3) univerzitetski deo i 4) muzejski deo. *Marienplac* je glavni trg u južnom delu Starog grada, a takođe, je i centralna tačka celog Minhena. *Karlova vrata* ili Karlova kapija su jedini ostatak srednjevekovnih zidina gradskog utvrđenja koji se nalazi na zapadnoj strani Starog grada. *Nova gradska većnica* nalazi se na samom Marienplacu. Monumentalno zdanje sa šest bašti je najznačajniji primer nemačke pseudo-istorijske arhitekture. Na vrhu je bronzana *figura Minhenskog deteta*, simbola bavarske prestonice. *Sat na kuli* je četvrti po

veličini u Evropi. Svakog dana njegova 43 zvona sviraju koncert uz koji igraju obojene bakarne figure. *Crkva Frauenkirhe* dominira centralnim delom južnog dela Starog grada. To je najveća građevina u gotskom stilu u Južnoj Nemačkoj, simbol Minhena. *Crkva Svetog Petra* nalazi se na najvišoj tački Starog grada, na njegovom krajnjem istoku, a ujedno je i najstarija javna građevina u Minhenu. Sagrađena je u 11. veku kao bazilika i jednim svojim delom je pripadala manastiru po čemu je i grad Minhen dobio ime (Mönchen znači monasi). *Izarska kapija* je u jugoistočnom delu starog grada. *Nemački muzej* nalazi se na ostrvu u reci Izar. To je najstariji i najveći muzej tehnologije i inženjeringa na svetu koga godišnje poseti oko 1,4 miliona ljudi. *Rezidencija* se nalazi u centralnom delu severnog Starog grada. To je bio dom dinastije Vitlsbah. *Feldhernhale* je pivnica koja se nalazi u severnom delu Starog grada u ulici Rezidenc. Poznata je po tome što je 8. novembra 1923. Adolf Hitler objavio početak „narodne revolucije” i naredio preuzimanje centralne oblasti Minhena.

Augsburg se nalazi u centralnom delu Bavorske, na sastavci reka Leh i Vertah. Grad je dobio ime po osnivaču, rimskom imperatoru Cezaru Augustu. Nalazi se na raskrsnici trgovačkih i putnih pravaca. Renesansa je ostavila najdublji trag na kulturnu istoriju grada. U to vreme Augsburg je bio centar arhitekture, muzike i slikarstva. Augsburg ima veliki broj kulturno-istorijskih vrednosti.

Regensburg je centar istočne Bavorske. Tada je pod imperatorom Markom Aurelijem na prostoru gde je današnji grad, završena izgradnja Rimskog kampa Castra Regina. Kameni most preko Dunava poslužio je kao model za čuveni praški Karlov most. Klisura Dunava kod *Veltenburga* je jedan od najlepših rečnih pejzaža u Evropi. Takođe, u Veltenburgu se nalazi i najstarija Nemačka manastirska pivara, osnovana 1050.

Virzburg ima baroknu Palatu prinčeva, jedno od najvrednijih arhitektonskih blaga Evrope, koja je pod zaštitom UNESCO-a. Virzburg je poznat i kao grad iz kojeg kreće *Romantični put*, jedna od turističkih atrakcija, a takođe i po vinima. Uz veće gradske turističke centare treba pomenuti i neka područja i manje gradove, koji su u turističkom smislu izuzetno važni.

Algojska oblast je deo Švapske Bavorske. Ovde se nalazi već pomenuti *skijaški centar Oberstdorf*, a alpske stene pogodne su kako za amatersko tako i za profesionalno planinarenje, dok su neki vrhovi pogodni za paraglajdere. Poseban pečat ovoj oblasti daje *Nojšvanštajn*, zamak koji privlači posetioce iz celog sveta. *Nemački alpski put* predstavlja jednu od najvećih turističkih atrakcija u čitavoj SR Nemačkoj. Put počinje u Lindau na Bodenskom jezeru i dalje vodi kroz bujne livade Algoja do poznatih banja. U okolini se nalaze i dva najromantičnija zamka u Nemačkoj - Nojšvanštajn i Hohenšvangau, koji su kralja Ludviga II učinili besmrtnim.¹²⁹

„Romantični put” jedna je od najpoznatijih nemačkih turističkih maršruta-put koji se nalazi između gradova *Virzburg* u Frankoniji i *Fusen* u Bavarskim Alpima, blizu austrijske granice. Oko dva miliona turista godišnje poseti ovaj put čija putanja povezuje mnoge bavorske gradove sa brojnim znamenitostima. Put počinje u Virzburgu, koji je zvanično kapija ovog puta i koji je ujedno centar kulture, arhitekture i vina. U vreme Rimskog Carstva ovaj put je bio glavna i najuspešnija trgovinska deonica. U Bavarskoj je još nekoliko manjih gradova i turističkih lokaliteta. Oberstdorf je najpoznatiji zdravstveni i turistički centar u Bavarskim Alpima. Nalazi se u dolini reke Iler i poznat je po skijaškim skakaonicama.

¹²⁹<http://www.visitgermany.com/top-german-sights.asp>

Garmiš-Partenkirhen je nastao spajanjem dva sela Garmiša i Partenkirhena 1935. Nalazi se u neposrednoj blizini Cugšpica. Godine 1936. ovde su održane Zimske olimpijske igre pa je novoosnovano mesto postepeno postalo jedan od najpoznatijih zimskih sportskih centara u SR Nemačkoj, a kasnije i u Evropi.

Obermergoj je severno od Garmiš-Partenkirhena. Sinonim za ovaj grad su obojene kuće rađene u takozvanoj Luftlmoleraj tehnici. Internacionalnu reputaciju dobio je zahvaljujući manifestaciji „Strastvena igra” koja se održava svake godine na Uskrs još od 1633. U spektaklu koji traje oko šest sati, učestvuje 1.400 glumaca amatera koji moraju biti iz lokalnog stanovništva ili članovi njihovih porodica.

Mitenvald predstavlja poznat zimski turistički centar. Bavarska je poznata širom sveta po velikom broju zamkova i palata, koji se uz ambijent, karakterišu po raznolikosti i arhitekturi. Predstavljaju pravo turističko blago ove regije, a građeni su uglavnom kao rezidencije careva i kraljeva poznatih bavarskih dinastija. Najupečatljiviji su zamkovi Kralja Ludviga II (koga istoričari zovu i "Ludvig ludi"), po kojima je ostao upamćen i koji danas predstavljaju simbole Bavarske.

Nojšvanštajn ili „zamak iz bajke”, postao je zaštitni znak Bavarske i Nemačke, poznat u celom svetu (čak je i u Diznilendu sagrađen mini zamak po uzoru na ovu velelepnu građevinu). To je prvi zamak koji je Ludvig II sagrađio. Prvi trenutak inspiracije za ovaj divni zamak, dogodio se u vreme Vagnerovog festivala, koji je Ludvig organizovao za Minhenski dvorski teatar. On se identifikuje sa fiktivnim ličnostima iz opere "Lohengrin". Prema priči, Lohengrina su na bavarski dvor doneli labudovi na svojim krilima. Očaran ovom pričom, Ludvig II je hteo sagrađiti dvorac da bi u njega mogao da dođe kao Lohengrin, iz Vagnerove opere. Stari **zamak Švangau ili Švanštajn**, u neposrednoj blizini Nojšvanštajna, podigla je aristokratska porodica Švangau. Bio je zapušten, preuzeo ga je plemić i kraljevski savetnik i renovirao ga. Dao mu je novo ime **Hohenšvangau. Herenhimze** je poslednji i zasigurno najkitnjastiji od tri zamka Ludviga II. On je neverovatna replika pariskog Versaja i nalazi se na ostrvu u sredini jezera Him. Čini se kao neverovatan prizor, posebno posle posete originalnom versajskom zamku. Ludvig je bio opsednut idejom apsolutne monarhije. Pošto je izgubio pravu kraljevsku moć, on je bar u snovima uvećao svoju moć do stepena apsolutnog monarha, kao što je bio Luj XIV koga je obožavao. „Novi Versaj” je Ludvig video kao spomenik „dobu apsolutizma” u 17. i 18. veku.

Bavarska je izuzetno bogata etnografskim turističkim motivima. U južnoj Bavarskoj pojavljuju se **jodleri** (brzom prelazu iz prirodnog glasa u visoki falset, koji predstavlja najviše registre ljudskog glasa) i **Šuplatler plesovi**. Oni potiču od imitacija šepurenja i pokreta prilikom lova šumskog tetreba. Od tradicionalnih muzičkih instrumenata izdvajaju se **alpski rog i citra**. Narodna nošnja je takođe zanimljiva. Tradicionalna muška narodna nošnja ili **traht** sastoji se od šortseva od kože, a ženska narodna nošnja naziva se **dirndl**. Nacionalni kulinarski specijalitet je kobasica. Nacionalno piće je pivo. Godine 1040. sveštenici manastira Sveti Stefan, koji se danas nalazi na periferiji Frajzinga, dobili su dozvolu od gradskog biskupa da prave piće pod imenom pivo. Ta pivara postoji i danas i predstavlja najstariju na svetu. Prema podacima Evropske Unije svaka druga pivara u zajednici nalazi se u Bavarskoj. Festival piva **Oktobarfest** smatra se najvišom tačkom u bavarskoj tradiciji proizvodnje piva.

Na ostalom prostoru Nemačke ne mogu se izdvojiti još neke turističke regije, mada ima interesantnih područja, koja imaju određeni turistički značaj. Uglavnom se radi o većim gradskim centrima, koji svojim sadržajima, posebno kulturno-istorijskim mogu privući veliki broj turista.

Berlin je svakako najznačajniji i najveći grad Nemačke, posebno nakon ponovnog stvaranja jedinstvene države i činjenice da je ponovo postao prestonica. Nakon rušenja 162km dugog zida koji je delio Berlin na Istočni i Zapadni, on ponovo postaje jedinstvena celina i ujedno jedan od najposećenijih gradova u Evropi. Berlin se nalazi uz donji deo reke Špree. Od srednjovekovnih objekata najznačajnije su gotičke *crkve Marienkirhe i Klosterkirhe*. Tokom 18. i 19. veka Berlin je građen planski, a formira se centar Mite (*Aleksandarplac*) na kome dominira *TV Toranj*. Oko centar su brojne državne i druge građevine, a svaki dan veliki broj šetača je na ulici Pod lipama, koja predstavlja veliki bulevar sa klasicističkim građevinama. Uz ovaj bulevar su: *Nemačka opera, Humboltov univerzitet, Nemačka državna biblioteka*, a u blizini Univerziteta je crkva *Sv. Hedvige*, podignuta po ugledu na rimski Panteon. Najveće ostrvo reke Špree naziva se i *Ostrvo muzeja*, jer je na njemu nekoliko poznatih muzeja: Pergamon, Bode. Jedan od najpoznatijih objekata u Berlinu je *Branderbuška kapija* koja predstavlja vezu između Istočnog i Zapadnog dela grada. Kapija je simbol Pruske imperije. Jugozapadno od Berlina je **Potsdam**, grad na reci Havel, koji je u 17. veku bio sedište brađenburških upravitelja, kasnije kraljeva Pruske. U delu Nemačke koji je uz severozapadnu granicu sa Češkom i gde je ostalo dosta tragova slovenskog uticaja (Saksonija), nekoliko je interesantnih i značajnih gradova, a ističu se **Drezden i Lajpcig**. Jugoistočno od Drezdna, na Labi, je Pilic Palata romantična letnja rezidencija saksonske kraljeve i kraljice. Severozapadno od Drezdna je atraktivna Maricburg palata, koja je podignuta kao objekat za lov saksonske vojvode. **Veimar** danas nije velikograd, ali je u srednjem veku bio jedan od najznačajnijih. Grad izuzetne humanističke tradicije u kome su živele i radile brojne poznate ličnosti J. Bah, F. Šiler, J. Gete, F. List, F. Niče, V. Gropius, V. Kandinski. **Ejzenah** je rodno mesto J. S. Baha, veoma slikovit gradić na ivici Tiringiške šume. Pored grada je *Vartburg dvorac*, jedan od najprivlačnijih u Nemačkoj. Tu je Martin Luter tokom 1521. i 1522. sa grčkog na nemački jezik preveo Novi zavet. Uz severni rub Herc planine je gradić **Goslar**, centar turizma za ovu planinu. Grad je star oko 1000 godina, a stari deo je pod zaštitom UNESCO-a. Severozapadnije je **Hanover**. Na razvoj Hanovera uticala je i unija sa Engleskom. **Kil**, jedna od najznačajnijih nemačkih luka, posebno nakon izgradnje kanala Kil-ušće Labe. Jedna od najpoznatijih manifestacija u severnoj Nemačkoj održava se u Kilu, a to je Kilska nedelja u okviru koje je Regata jahti sa takmičarima iz celog sveta (preko 4000 jahti). Na severozapadu Nemačka ima izlaz na Severno more, gde svoj tok završava i reka Laba. Uz obalu su dve ostrvske skupine, *Istočna i Severna Frizijska ostrva*. Na Severnim Frizijskim ostrvima je *nacionalni park Vatenmer*. Na ovim ostrvima interesantan je i životinjski svet.

Najznačajniji grad severne Nemačke je **Hamburg**, za koji se kaže da je jedna od najvećih svetskih luka. Pošto je prostor na kome je grad nizak, reke su često plavile i formirale brojne rukavce, a izgrađeni su i veštački kanali i mala jezerca, tako da je voda jedan od najvažnijih segmenata života i turističke ponude Hamburga. Da bi grad što bolje funkcionisao izgrađeni su brojni mostovi, pa se kao vrednost i kuriozitet navodi da Hamburg ima više mostova nego Venecija, Kopenhagen i Amsterdam skupa.

Jugozapadno od Hamburga je **Bremen**, takođe lučki grad, koji je bio član Hanze. U turističkoj ponudi severne Nemačke je i *“Put bajki i legendi”*. To je interesantna maršruta, na kojoj se mogu obići Bremen, Hanover, Getingen i brojna manja naselja koja privlače slikovitošću. Još neke turističke atrakcije Nemačke su **Stena Lorelaj** u St. Goarshauzenu na Rajni. Pesnik Hajnrih Hajne je u 19. veku o njoj napisao pesmu: "Opijeni pesmom devičanske Lorelaj u reku tonu i brodovi i brodari".

Obala Severnog mora sa upadljivom smenom plime i oseke. U vreme oseke vidi se samo malo vode. U vreme plime nadolazeća voda pokrije i po nekoliko stotina metara u dubinu obale. Njih izaziva smena gravitacionih sila Zemlje i Meseca. **Ostrvo Rigen** je najpoznatije nemačko ostrvo u Baltičkom moru, sa krečnjačkim stenama ovekovečenim na platnu "Litice Štubemnkamera" slikara Kaspara Davida Fridriha. **Rurska oblast** nalazi se u Saveznoj pokrajini Severna Rajna Vestfalija i najveća je industrijska regija u Nemačkoj. U Rurskoj oblasti nalaze se gradovi Gelzenkirhen, Bohum, Oberhausen, Botrop i Dortmund. Rurska oblast se naziva i "Kohlenpot", što znači basen uglja. Ta oblast je do pre nekoliko decenija živela od proizvodnje uglja i čelika. Danas, informacione tehnologije, logistika i novi izvori energije odlikuju privredni razvoj ove oblasti. **Planina Broken** je ime mitske planine u Saveznoj pokrajini Saksonija - Anhalt. Prema starim mitovima i legendama, na planini Broken se u noći između 30. aprila i 1. maja, odnosno, na "Valpurgijsku noć", sastaju i piruju veštice.

Menhetenneboderi u centru **Frankfurta na Majni** (skraćena Ffm), su tako blizu jedan drugom da njihov obris na nebu podseća na njujorški Menheten, pa se on zato i naziva "Menhetn". Frankfurt je nemačka bankarska metropola i sedište Evropske centralne banke. **Šprevald** je stara kopnena delta sa razgranatom mrežom koju obrazuje više stotina kilometara vodenih puteva. Kaže se da je krastavac iz Šprevalda poznatiji nego sam Šprevald, koji ima dugu tradiciju povrtarstva. Šprevald je deo područja koje su naseljavali Sloveni, odnosno, Lužički Srbi.

Švarevald se nalazi na jugu Nemačke, u Saveznoj pokrajini Baden-Virtemberg i jedno je od najpoznatijih područja u toj zemlji. Posebno je poznato po proizvodnji satova s kukavicom, kod kojih se na svaki sat na kućištu časovnika otvaraju vrata i pojavi mehanička ptica koja se oglašava svojim "ku-ku". **Alpi** su najveći i najviši planinski masiv u Evropi. U Saveznoj pokrajini Bavarskoj nalazi se najviši vrh Alpa u Nemačkoj, **Cugšpic**, koji doseže 2,962m. Flora i fauna Alpa je raznovrsna, a ovaj masiv je i najvažniji rezervoar vode u Evropi. Čitava regija je veoma popularna turistička destinacija.^{130 131}

9.3. POLJSKA

Republika Poljska je država u srednjoj Evropi. Graniči se sa ruskom enklavom Kalinjingradskom oblašću i Litvanijom na severoistoku, Belorusijom i Ukrajinom na istoku, Slovačkom i Češkom na jugu i Nemačkom na zapadu, dok na severu izlazi na Baltičko more. Poljska je članica Evropske unije i NATO pakta. Poljska je svoju samostalnost obnovila 1918. nakon I svetskog rata, da bi je ponovo izgubila u II svetskom ratu. Poljska je u ratu izgubila oko 6 miliona građana, a iz rata je izašla u značajno promenjenim granicama. Posleratna Narodna Republika Poljska bila je u okviru Istočnog bloka, pod jakim sovjetskim uticajem. Za vreme revolucija 1989. komunistička vlast je ukinuta. Poljska je unitarna država, koju čini 16 vojvodstava.

Prirodne vrednosti: Poljska teritorija se sastoji iz pet geografskih područja. Na severozapadu uz baltičku obalu *Pomorja i Gdanjskog zaliva* nalaze se brojne morske prevlake, priobalne dine, jezera, reke i kanali. Skoro sasvim pravu liniju obale razbijaju *Ščećinski, Pucki i Vislanski zaliv*. Na severu i u centralnom delu Poljske su se formirale ravnice tokom ledenog doba. Tako su nastale četiri velike ravnice: *Mazurska, Kašupska,*

¹³⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/germany/>

¹³¹http://www.germany.info/Vertretung/usa/en/04__W__t__G/03/04/dzt-reiseland-deutschland-en.html

Pomorska i Velikopoljska. Ovi predeli su blago brdovite morene u kojima postoje brojna jezera. Južno od ravnica je područje širokih rečnih dolina Šleske i Mazovije. Još južnije prostiru se predeli poljskih planina srednje visine: *Beskid, Sudeti, Svetokriške planine i zapadni Karpati.* Najviše je područje planina *Visoke Tatre.* Poljska ima 21 vrh sa preko 2.000m.n.v. i svi oni se nalaze u planinama Tatre. Ovo područje se u Poljskoj deli na oblast Visokih i Zapadnih Tatri. To je najviši planinski lanac Poljske i Karpata. Sa 2.499m najviši je vrh Risi. Drugi po visini je lanac Beskida 1.725m, a najviši vrh Sudeta je Snješka sa 1.602m. Najniža tačka Poljske je na -2m.n.v. kod Elblaga. Deo *obale Baltičkog mora* koji pripada Poljskoj dug je 528km. Prostire se od mesta Svinojušće na ostrvima Usedom i Volin na zapadu, do mesta Krinica Morska na Vislanskoj prevlaci na istoku. Poljska morska obala je velikim delom ravna i peščana i nju su oblikovale morske struje i stalni zapadni vetrovi. Tu postoje mnoge litice, peščane dine i prevlake, a za kopno su karakteristične bare i jezera. Primer je Lebsko jezero u Slovinskom nacionalnom parku. Najpoznatije prevlake su poluostrvo Hel i Vislanska prevlaka. Najveće poljsko ostrvo je Volin. Najveći lučki gradovi su Gdinja, Gdanjsk, Ščećin i Svinojušće. Poznata letovališta su Sopot, Kolobreg, Leba, Vladislavovo i poluostrvo Hel.

Najduže reke Poljske su *Visla* (1.047km), granična reka *Odra* (854km), *Varta* (808km) i *Bug* (772km) koja čini istočnu granicu zemlje. Visla i Odra se ulivaju u Baltičko more. Neke manje reke u Sudetima pripadaju slivu Labe, odnosno Severnog mora. Reka Orava u Beskidima se preko reke Vag uliva u Dunav, dok se neke male reke u zapadnim Karpatima preko Dnjestra ulivaju u Crno more. Reke Poljske se vekovima koriste za plovidbu. Svojim dugim lađama Vikinzi su plovili na svoje pljačkaške pohode rekama Visla i Odra. U srednjem i novom veku, transport žita i poljoprivrednih proizvoda iz Poljsko-litvanske države rekama do Danciga (Gdanjska) i dalje u Zapadnu Evropu bio je jedan od najznačajnijih trgovačkih puteva. O vremenu prosperiteta svedoče renesansni i barokni spomenici u gradovima duž ovih reka. Poljska ima oko 10.000 jezera površine veće od 1ha i po tome je jedna od jezerima najbogatijih država sveta. U Evropi samo Finska ima više jezera po jedinici površine. Najveća jezera površine veće od 100km² su *Snjardvi i Mamri* u Mazuriji, kao i *Lebsko i Dravsko jezero* u Pomorju. Pored jezera u ravnicama na severu, postoje i *planinska jezera* u Tatrama, od kojih je Morskije Oko površinski najveće (34,9ha). Najdublje jezero je *Hanjča* sa 108,5m dubine, u Podlaskom vojvodstvu. Šume pokrivaju 28% površina. Preko polovine teritorije se koristi za poljoprivredu, od čega najviše za ratarstvo. Stočarstvo je zastupljeno u brdsko-planinskim područjima. Preko 1% ukupne površine (3.145 km²) otpada na 23 nacionalna parka. Po ovome Poljska zauzima prvo mesto u Evropi. Većina poljskih nacionalnih parkova nalazi se na jugu zemlje. Pored njih, zaštićene su i oblasti reka, jezera i močvara u centralnom delu zemlje, kao i obale na severu. U Poljskoj žive neke životinje koje su izumrle u ostatku Evrope, kao što su: *bizoni u prašumi Bjalojveža*, mrki medvedi u Bjalojveži, Tatrama i Karpatima, vukovi i risovi u šumskim područjima, losovi na severu Poljske, dabrovi u Mazuriji i Pomorju. U šumama se susreću jeleni i divlje svinje. Na istoku Poljske postoje nedirnuti prastare šume, od kojih je najpoznatija Bjalojveža. Velika šumska područja postoje i na planinama, u Mazuriji, Pomorju i donjoj Šleskoj. Poljska je najvažnije područje za razmnožavanje evropskih ptica selica. Četvrtina svih ptica koje leti stignu u Evropu, izleže ptiće u Poljskoj, najviše u obalskim predelima i zaštićenim močvarama reka Bjebža, Narev i Varta. U Mazuriji ima sela gde živi više roda nego ljudi. Klima Poljske je umerena, koja prelazi u kontinentalnu što se više ide na istok i jugoistok. Leta su umereno topla sa srednjim temperaturama između 16 i 19°C. Zime su hladne sa srednjim

temperaturama od 0°C na severozapadu, do -5°C na jugoistoku. Padavina ima tokom čitave godine, pri čemu su na istoku zime sušnije od leta.

Antropogene osnove: Najčuveniji arheološki nalaz iz Poljske praistorije je utvrđeno naselje Biskupin, koji potiče iz vremena Lužičke kulture iz ranog gvozdеног doba, oko 700.p.n.e. Poljaci spadaju u slovenske narode. Govore poljskim jezikom. Delu Poljaka maternji jezik je Kašupski jezik veoma sličan poljskom. Poljska kultura je pretrpela uticaje i sa istoka i sa zapada. To je vidljivo u poljskoj arhitekturi, folkloru, književnosti i likovnim umetnostima. U Poljskoj su rođeni: papa Jovan Pavle II, fizičar i hemičar Marija Sklodovska Kiri, astronom Nikola Kopernik, kompozitori Frederik Šopen i Kšištof Penderecki, slikar Jan Matejko. *Poljski narodni plesovi mazurke i poloneze* su u umetničkim obradama stekli veliku popularnost u 19. veku širom Evrope. Gradovi Poljske ilustruju širok spektar evropskih istorijskih arhitektonskih stilova, od romanike do moderne. Istorijska jezgra Varšave i Krakova su primeri razvoja arhitekture od srednjeg veka, preko renesanse i baroka i kasnije. U više mesta sačuvane su srednjevekovne tvrđave i građevine, na primer u Torunju i Malborku. Zamošč je primer grada građenog po renesansnom idealu. Barokne crkve postoje u gradovima širom Poljske. Lublinski dvorac pripada pravcu neogotičke arhitekture.

Turističke regije Poljske čine: Alpski, subalpski i viši planinski regioni; Niži planinski regioni i Baltičko primorje; Jezera blizu Baltika; Krečnjačka visoravan, brežuljksati tereni i jezera srednje Poljske; šumovite visoravni, krečnjačko pobrđe i morenski predeli bez jezera; privlačne ravnice. Najveću turističku vrednost imaju visokoplaninske regije Poljske u kojima Karpati imaju najveći značaj. A oni se mogu podeliti u 6 manjih celina: **Živjecka regija** obuhvata prostor Šljonskih Beskida i Živječkih Beskida, koji se izdižu do 1726m – Babina gora, a između njih je Živjecka kotlina koju odvodnjavaju reke Sola tj Visla. Padine Beskida su pogodne za zimske sportove, a u višim područjima sezona skijanja traje 3-4 meseca. Regija je šumovita i na prostoru najvišeg vrha je *Babiogorski nacionalni park* sa središtem u mestu Živjec, odakle kreću i sve turističke ture. Pored šuma u NP je turistički atraktivan i folklor brđanskog stanovništva. Putevi su dobri, serpentiniski, a samim tim i privlačni, a izgrađeni su i drugi smeštajni kapaciteti. **Tatransko-podhalinska regija** je najprivlačnija i najpopularnija jer se radi o području Tatre, predgorja Gubalovske, Skalice sa Pieninima, Zakopanske i Novatorske kotline sa dolinom reke Dunajca i visokim planinskim vrhovima – *Risi 2499m*. Planinska klima sa dugotrajnim snežnim pokrivačem, biljni i životinjski svet, prostrani prirodni rezervati, nacionalni park i gorštački folklor imaju izuzetnu turističku vrednost. Polovina smeštajnih kapaciteta ove regije je u *Zakopanskoj kotlini* koja je na visini od 800-1000m u prostoru okruženom Tatrom sa juga i njenim vrhovima Risi 2499m, Gevont 1909m i Kasprovi 1985m. Na tim planinama ima i glacijalnih jezera ‘gorske oči’, *odličnih skijaških terena*, a južno od Zakopana u Tatrama je *NP Tatra*, površine 3289ha, sa atraktivnim planinarskim stazama, vrhom Risi i jezerima ‘gorske oči’. Jugozapadno od Zakopana su doline Čočolovska i Košcielska u kojoj je ledničko jezero Smerezinski i pećina Jaskinia morožna. Najveću privlačnost ima *Dolina 5 jezera*. Uz ova jezera, podno vrha Risi su dva jezera Čarni stav i Morsko oko. Pored ovih prirodnih lepota za razvoj turizam ove regije važnu ulogu ima i podhalinski brđanski folklor sa narodnom nošnjom, muzikom i plesovima, starom arhitekturom. Zakopane, kao najpoznatiji turistički centar Poljske je dobro povezano sa svim delovima zemlje, a put Zakopane-Krakov se smatra najlepšim jer prolazi kroz atraktivne predele. Zakopane imaju dugotrajan snežni pokrivač, oko 110 dana a insolacija je 1619 sati, pa sezona traje do 4 meseci. Još 1886. je Zakopane dobilo status turističkog mesta – lečilišta, kada se u njega više ulaže i grade kapaciteti za

smeštaj, ishranu, rekreaciju. Svetsko skijaško prvenstvo 1929. i 1939. doprinele su popularisanju zimskih sportova i Zakopana koje su jedan od vodećih zimskih turističkih centara Evrope. **Sondetska mezoregija** je prostor Sondetskih Tatri sa istoimenom kotlinom, kao i deo Čenzkovskog pobrđa koga krase brojne *ledničke i rečne doline, duboki kanjoni i klisure*, strmi kameni odseci, vidikovci, bistri planinski vodotoci, *planinska jezera*, očuvane šume i fauna, što je uslovalo formiranje *Pieninskog nacionalnog parka*. U središnjem delu kotline su gradovi Novi i Stari Sač, polazišta za turističke grupe, a uz granicu sa Slovačkom su mesta Pivnična i Mužina. U podgorini Tatri ima više izvora *thermo-mineralnih voda* oko kojih su izgrađene banje, a najpoznatije su Sčavnica i Krinjica. Ostale tri regije **Gorlicka, Rimanovska i Gorčansko-lubanska** imaju manji turistički značaj, ali se i njihovi potencijali razvijaju i turistički valorizuju. Na istoku, uz granicu sa Slovačkom i Ukrajinom, u planinskom prostoru Karpata 1348m visine i uz levu izvorišnu dolinsku stranu reke San je *Bieščadski nacionalni park* sa dosta šuma i pašnjaka i pogodan je za pešačenje. **Mazurija sa Mazurijskim jezerima** zauzima severoistočni deo Poljske, prema granici sa Kalinjingradskom oblasti, Litvanijom i uz severni deo granice sa Belorusijom. To je ravničarsko - brežuljkasta regija koja po turističkom značaju sledi Karpate. Tipičan postglacijalni reljef i preko *3000 glacijalnih jezera*, koja povezuju vodotoci ili kanali čine najveću vrednost ovog kraja. Velike vodene površine veoma su pogodne za *razvoj jahtinga i za vožnju kanua*, a uz brojna mala poluostrva, ostrva i zalive, brdašca i šume, interesantne arheološke i druge ostatke, palate i naselja predstavlja područje koje privlači sve veći broj turista. Ovo je područje gde su se u prošlosti sukobljavali interesi Prusije, Poljske i Rusije. Središnji deo ove regije čini područje hidrografski povezanih *Velikih Mazurijskih jezera* koja su u pravcu sever-jug izdužena oko 110km, a posebno se ističu jezera: Šnjardvi, Roš, Beldani, Mikolajskie, Taiti, Rinskie, Jagodne, Njegocin, Dejguni, Kisajno, Dargin, Dobskie, Mamri i Šviecajti. Oko 50% površine područja Velikih Mazurijskih jezera čini voda, a oko 30% šuma. Ovaj prostor, pored jahtinga, vožnje kanuom i drugih sportsko-rekreativnih aktivnosti, privlači i veliki broj ribolovaca, ljubitelja pešačenja, bicikliste, naročito leti, u julu i avgustu, a najznačajniji centri su Mikolajki i Gižicko u središnjem delu, te Rusiane-Nide na jugu i Vegorževo na severu. U Mazuriji je čitav niz interesantnih gradova, a među njima su najprivlačniji Olštín u kome je bio administrator Nikola Kopernik 1516/20., a atrakcija u gradu je Visoka kapija iz 14. veka, Muzej Varmije i Mazurije, kao i *''Kopernikov put''* koji podrazumeva obilazak mesta u kojima je živeo i radio N. Kopernik. Turisti posećuju i Mikolajki - jedan od centara za jahte i kanue sa slikovitim kućama i mostovima, kao i Gižicko – istorijski grad sa lepim palatama. Na jugoistoku od Mazurije, a uz granicu sa Belorusijom je *Bialowiecki nacionalni park*.

Među gradskim celinama posle Varšave ističe se grad **Krakov**, koji leži na gornjem delu toka Visle i spada među najstarija naselja Poljske. Sačuvani su tragovi naselja iz 7. veka, a 1000-te godine u njemu je osnovana biskupija. Krakov 1038. postaje prestonica kraljeva za dinastije Pjastovića. Poljski kraljevi su vladali iz Krakova tj. *prekrasnog zamka Vavel*, sve do 1596., kada je prestonica premeštena u Varšavu. Kroz srednji vek Krakov postaje trgovačko središte između dela Zapadne Evrope i Vizantije, te između Baltika i Južne Evrope. Tokom 1364. u Krakovu je osnovana Akademija ili Jegielonski univerzitet kao drugi u Evropi, posle Praga. Na ovom univerzitetu je N. Kopernik studirao i razradio svoju heliocentričnu teoriju 1490. U borbama za oslobođenje Poljske u januaru 1945. grad je dosta oštećen, mada je dosta sačuvano, a potom i obnovljeno. Posebno se ističe Stari grad, zatim svetski vredni muzeji, gotičke crkve, jevrejska četvrt, te je 1978. UNESCO stavio pod zaštitu istorijski centar Krakova. Najveća istorijska i turistička vrednost

Krakova je *dvorac Vavel* iz 14. veka, iz koga su vladali poljski kraljevi. U okviru dvorca danas funkcioniše nekoliko raznolikih muzeja, a ispred njega je renesansni park u italijanskom stilu. Dvorac poseduje kolekciju flamanskih tapiserija iz 16. veka, zbirku turiskih šatora iz 17. veka, te krunidbene sablje poljskih kraljeva. Pored dvorca je *Vavel katedrala* iz 1364. koja je 4 veka bila mesto krunidbe i pokopa poljskih kraljeva. U kripti je sahranjeno 100 kraljeva i kraljica. Uz katedralu je Sigizmundova kapela iz 1539. u renesansnom stilu, tu je i Kula-zvonik, Muzej katedrale, Zmajeva pećina. Centralni deo Starog grada je Rinek Główni (Glavna tržnica) jedan od najvećih srednjevekovnih trgova u Evropi, Na trgu dominira renesansna zgrada Sukiencje, uz nju je Galerija poljskih slikara iz 19. veka, Kula Gradske većnice iz 15. veka, crkva Sv. Marije iz 14. veka, Istorijski muzej Krakova, Šolajski muzej, Čartorijski muzej sa delima Leonarda da Vinčija i Rembranta; barokna crkva Sv. Ane i Kolegium maius – najstariji deo Krakovskog univerziteta. Tu su crkva Sv. Petra i Pavla, prva barokna crkva u Poljskoj. Jugoistočno od Vavela je deo grada pod imenom *Kazimierz* koje je izgrađen 1335., a u 15. veku. se ovde doseljavaju Jevreji kojih je pred II svetski rat bilo 70.000, a koje su nacisti deportovali u geto i u logore smrti. U ovom delu grada znamenitosti su Jevrejska četvrt, Jevrejski Muzej, Remuh Sinagoga, crkva Tela Hristova iz 1340. gotička crkva Sv. Katarine iz 1363., Etnografski muzej, Gradska većnica. U Krakovu se održavaju brojne manifestacije a poznatije su: Dani orguljaške muzike, Filmski festival, Festival Jevrejske kulture, Muzika Starog Krakova. Na 15km od Krakova je *Vielička – rudnik kamene soli koji je pod zaštitom UNESCO-a*.

Na 60km od Krakova je Ošvicim – *Aušvic* gde je u II svetskom ratu bio najveći fašistički koncentracioni logor u kome su nacisti vršili razne genocidne eksperimente, do tada nepoznate u svetu. Uz logor je i veliko groblje. Logor je formiran u aprilu 1940. i u njega su najviše dovoženi evropski Jevreji, ali i ljudi drugih nacionalnosti. Na 2km od Ošvicima je bio logor Brezezinka za koji se kaže da je Aušvic II. Područje Aušvica imalo je oko 40 manjih kampova-logora, a u njemu je ubijeno oko 1,5 miliona ljudi 27 nacionalnosti, a Jevreji su činili 85-90%. Čitav *kompleks Aušvic-Birknau* je uređen kao spomen područje i osposobljen je da primi veliki broj posetilaca.

Čestohova je srce duhovnosti Poljske i nacionalni religiozni centar, jer je tu *manastir Jasna gora u kome su čudotvorne ikone Crne Device*. Ovde su vekovima dolazili posetioci i vernici, a Čestohova je danas jedan od najvećih centara hodočašća u svetu. Manastir su 1382. podigli Paulitanci iz Mađarske, a *Crna Madona* sa sinom je najznačajnija ikona. Manastir i ikone su oštetili Husiti 1430., a posle i Šveđani 1655. Pored manastira u Čestohovi ima još nekoliko crkava i katedrala, Gradski muzej i Slikarska galerija. Najznačajniji verski praznici su 3. maj; 15. avgust; 8. septembar i 8. decembar, kada u grad i manastir stiže veliki broj hodočasnika. Turistički interesantni su i gradovi: *Zamość* iz 1580. osnovao ga je Jan Zamojski, pokretač renesanse u Poljskoj, a pod zaštitom je UNESCO-a od 1992., *Lublin* iz 14. veka, *Kozłovka* sa baroknim palatama i rezidencija porodice Zamojski; *Vroclov* koji se oko 1000. formirao na ostrvu na reci Odri, srednjevekovni grad, jedan od većih centara i kulturno središte Poljske; *Poznanj* ima veliki značaj za istoriju Poljske od 9. veka kad je nastao, pa kroz sva istorijska zbivanja sa brojnim spomenicima kulture.

Severozapadni deo Poljske, prema Baltičkom moru, između granice sa Nemačkom na zapadu i doline donje Visle na istoku naziva se Pomeranija ili *Primorsko*. To je prostor između luka Šćećin na zapadu i Gdanjska na istoku. *Obala Baltičkog mora* je niska i peskovita, sa brojnim priobalnim jezerima i plažama koje omogućavaju kupanje. Tu je i *Slovinski nacionalni park* koji se proteže na 30km najsevernijeg dela baltičke obale Poljske kod mesta Leba. Unutrašnjost je valoviti kraj izbrazdan ledničkim reljefom u kome su

najniži delovi sa ledničkim jezerima, oko kojih su šumski predeli. Pored prirodnih vrednosti ističu se sledeće istorijski gradovi i tvrđave: *Torun* u kome je rođen N. Kopernik, sa starom arhitekturom, uskim ulicama utvrđenim delom, podrumima i muzejima, sa tri crkve u gotskom stilu i gradskom kućom; *Malbork* sa jednom od najvećih evropskih srednjevekovnih tvrđava, a najveća je u Poljskoj, koju su izgradili Tautonci 1276-1309. a kontrolisala je komunikaciju Poljske i Litvanije; *Gdanjsk* je najveći grad severne Poljske, na obali Baltičkog mora, iz 9 veka, a najveći razvoj ima u 14 veku u vreme vladavine Teutonaca. Danas je to veliki grad sa brojnim arhitektonskim spomenicima i crkvama iz perioda od 14-17 veka, a tu su i brojne kulturne institucije; *Sopot* najpoznatije kupalište sa hotelima, hostelima, pansionima i kampovima; *Gdinja* malo ribarsko mesto, sada jedna od najvećih luka na Baltiku sa Okeanografskim muzejom sa Akvarijumom, a interesantni turistima su i Muzej brodova i Pomorski muzej; *Slovinski nacionalni park* u dužini od 33km uz obalu sa brojnim raznolikostima prirode, more, pesak, pokretne dine, klifovske obale, šume, jezera, močvare svrstale su ga 1977. pod zaštitu UNESCO-a kao rezervat biosfere. I dalje na zapad je obala ista, što je pogodovalo formiranju *Volinskog nacionalnog parka* na istorimenom ostrvu, blizu granice sa Nemačkom u kome je moguć ribolov, lov i foto-safari.¹³²¹³³

VARŠAVA je glavni grad, u centralnoj Poljskoj, od 1596. je prestonica i važni naučni, kulturni i politički centar. U Varšavi je središte parlamenta, predsednika i centralnih vlasti. Grad se nalazi sa obe strane Visle. Varšava je udaljena oko 350km od Karpata i Baltičkog Mora. Klima je vlažna kontinentalna. Varšava je kroz istoriju prošla kroz razne dramatične trenutke. Najvažniji istorijski događaji su: Premeštanje prestonice u Varšavu; Najezda Švedana; Kosćuškov ustanak; Novembarski i Januarski ustanak; Prvi svetski rat i dobijanje nezavisnosti Poljske; Drugi svetski rat i Varšavski ustanak; izgradnja posle uništenja u Drugom svetskom ratu. Usled štete koja je nastala u II svetskom ratu samo nekoliko saobraćajnica je ostalo u upotrebi, pa je jedan od prioriteta grada bio razvoj saobraćajnica. Sad je raskrsnica drumskih i železničkih pruga, a povezuje istočnu sa srednjom i zapadnom Evropom, a nalazi se na pravcu Baltičko-Sredozemno more i Baltičko-Crno more; Hag-Hanover-Varšava-Moskva; Pariz-Ninberg-Prag-Varšava-Sankt Peterburg. Varšava ima 4 železničke stanice (Zapadna, Istočna, Gdanjska i Centralna), aerodrom Okenće, a u gradu je razvijen i rečni saobraćaj na Visli. Turisti se upoznaju sa znamenitostima Varšave, pre svega upoznavanjem četvrti Starog grada sa istoimenim trgom i gradskim zidinama – *Barbakan*, a tu su i Sirenin spomenik, Lazienki, Palata na vodi, Bela kućica, Belveder, Vilanov i prekrasne varšavske crkve. *Trg* ispred kraljevskog dvorca ima oblik nepravilnog trougla i na istočnoj strani je kraljevski dvorac, na severozapadu su građevine Starog grada, a sa juga je trg otvoren. Na trgu dominira skulptura Zigmunda (nastala na inicijativu kralja Vladislava IV koji je želeo da sačuva uspomenu na oca), visoka 22m. *Kraljevski dvorac* potiče s kraja 13 veka, a u 14. veku je sazidana Velika kula, a u 15. veku je izgrađena kneževska spratna rezidencija tzv. Veći dvorac s okruglim tornjem. U 17 veku dvorac dobija oblik petougla sa unutrašnjim dvorištem i kao takav ostaje nepromenjen do 1939. *Stari grad* je severozapadno od dvorca i kao i svaki srednjevekovni grad opasan je zidinama sa kulama, puškarnicama i kapijama. Nastao je na prelazu 13. u 14. vek. U vreme II svetskog rata u Starom gradu su se mesec dana vodile žestoke borbe kada je ceo kvart potpuno uništen, a preostale zgrade su Nemci minirali. Posle rata je sve to ponovo restaurirano i vodilo se računa da se hronološki

¹³²Novaković-Kostić r. "Turističke regije sveta", VPTŠ, Užice, 2011

¹³³<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/poland/>

povrate sve faze u razvoju ovog dela Varšave, pa je Stari grad kao jedna od najlepših znamenitosti Varšave stavljena pod zaštitu UNESCO-a 1981. Trg Starog grada je posebna turistička atrakcija sa kućama grupisanim oko trga, a bile su sve u vlasništvu aristokratskih porodica. Među njima se ističe građevina "Pod Sv. Anom" po figuri Ane Samotrešić, iz 16 veka je, a danas je u zgradi Institut za istoriju. Lepa je zgrada "pod crncem" a ime je dobila po rezbariji glave crnca, podignuta u prvoj polovini 18 veka. Pored ovog trga, Varšavu krase i zidine Barbakan, izgrađen 1548, više puta oštećene i ponovo obnovljene (zadnji put 1953/63). *Spomenik Sireni* je spomeik ženi-ribi, sa štitom u jednoj i podignutim mačem u drugoj ruci. To je simbol Varšave na zidinama Starog grada, na mestu nekadašnje Maršalske kule. Mesto na kome je Sirena je izuzetan vidikovac sa pogledom na Barbakan i Vislu. Od Starog grada na jug, turistu očekuje "Kraljevski put" uz koji su smeštene reprezentativne građevine, palate i crkve, upravne zgrade vlade, univerzitet, hoteli i ambasade. Tu se nalazi i najlepší *varšavski park – Lazienki* ili *Kupatila sa dvorcem na vodi* i otvorenim pozorištem, koji je izgradio poljski kralj Stanislav August, a početkom 17. veka je kralj Zigmund III Vaza podigao ovde novi dvorac Ujazdovski, koji 1674, postaje vlasništvo maršala Stanislava Ljubomirskog. Na njegovu inicijativu na ovom terenu izgrađena su dva paviljona: jedan je Ermitaž (mesto za meditacije), a drugi *Laznija*. *Laznija* je izgrađen na ostrvu okruženom kanalima i po njemu je ceo kompleks dobio ime *Lazienski*. Centar ovog kompleksa je Palata na vodi nastala preuređenjem nekadašnjeg kupatila Ljubomirskog. Ograda ovih stepenica je ukrašena skulpturama starovekovnih bogova i šumskih demona sa malim rogovima, repom i kozjim nogama. Od 1918. Palata na vodi je Muzej. *Bela kuća* je izgrađena od 1774/7. i bila je prvi objekat u Varšavskom parku. U osnovi je kvadratnog oblika, ima jedan sprat oivičen drvenom ogradom, a na vrhu je vidikovac. Ova mala zgrada je do danas sačuvala svoj prvobitni izgled. *Belveder* je vidikovac jugozapadno od Palate na vodii van kompleksa Kupatila. Zdanje na Belvederu je završeno 1822. a od 1918. je reprezentativno sedište i rezidencija predsednika Republike Poljske, a i ovo zdanje je nepromenjenog izgleda do danas. *Vilanovo* je kraljevska rezidencija Jana III Sobjeckog-Vilanova. Posed u Vilanovu je 1677. pripao kralju i od tada se pristupilo gradnji rezidencije. U vreme II sv. rata u kraljevskim odajama je bila kasarna, a u južnom krilu bolnica, a pri završetku rata je opljačkana. Po završetku rata palata je postala vlasništvo varšavskog Narodnog muzeja. Temeljno je restaurirana i sve opljačkane zbirke, tapiserije, srebrni predmeti i keramika su vraćeni. Otvorena je za turističke posete 1962. *Varšavske crkve* takođe treba posetiti, a najlepše i istorijski najznačajnije su: *Crkva sestara Sakramenta*, u baroknom stilu 1668/9., zadužbina je Marije Kazmir Sobjecke posvećena kralju Janu III Sobjeckom; *Crkva Sv. Ane* iz 15 veka, zadužbina kneginje Ane Mazovjecke u gotskom stilu; *Crkva Sv. Krsta* iz 1679/96 u baroknom stilu, a posvećena je poznatim Poljacima iz oblasti nauke i umetnosti; *Katedrala Svetog Jana* je najstarija crkva u Varšavi, podignuta početkom 15 veka, a prvobitno je bila drvena. U 18. veku je dobila novu fasadu, a temeljno je rekonstruisana u 19. veku u stilu engleske gotike. U Varšavi se nalazi: sedište Poljske Akademije nauka, sa brojnim univerzitetima i naučno-istraživačkim institucijama, tu je i Narodna Filharmonija; postoji oko 30 većih pozorišta, a među njima su najvažniji Narodno Pozorište (1765.), kao i Veliko Pozorište (1778). Značajno je i Pozorište Varšava, koji je organizator eksperimentalnih predstava. U Varšavi postoje mnogi muzeji i galerije umetnosti, kako državni tako i privatni, 26. U najvažnije spadaju: Zahenta, Centar Savremene Umetnosti, kao i Muzej Poljske Vojske. U najveće spadaju Narodni Muzej i njegove filijale: u Kraljevskom zamku i u Zamku u Vilanovu. Od 2004.

otvoren je Muzej Varšavskog Ustanka. Jedan od najlepših i najluksuznijih hotela u Varšavi je "Sobjecki".^{134 135 136}

9.4. ČEŠKA I SLOVAČKA

Češka i Slovačka zauzimaju središnji položaj u Evropi. Do raspada Istočnog bloka bile su jedna zemlja Čehoslovačka, a njegovim raspadom dele se na dve samostalne države. Na zapadu u Češkoj su *Češka i Moravska zavalala* koje okružuju niže i starije planine, na istoku u Slovačkoj su mlađi *Karpati*, a južno od njih je severni deo *Panonske nizije*. *Češku zavalu* u centralnom delu Češke okružuju planine *Šumava* 1378m na jugu, *Češka šuma* 1042m na jugozapadu i zapadu, *Rudna gora* ili Krušne hori 1244m na severozapadu, *Lužička gora* 793m i *Sudeti* na severu i severoistoku, gde se nalazi i *najviši vrh Krkonoše* sa 1603m visine, koji je ujedno i istoimeni nacionalni park. Uz južni deo zavale je *Srednječeško visočje* 723m, *Brda* 862m i *Douporske planine* 934m, a uz severni obod *Češke Sredohori* 837m. Douporske planine i Češke Sredohori su vulkanskog porekla i na ovom prostoru se javljaju mnoga termalna vrela. Češku zavalu od Moravske na istoku odvaja prostrano *Češko-Moravsko visočje* 837m. Planine su izbrazdane rečnim tokovima sa interesantnim dolinama, na pojedinim sektorima su pod šumom, pa su pogodne za rekreaciju i planinarenje. *Moravsku zavalu* sa severa zatvara jugoistočni deo Sudeta tj *planinsko područje Jeseník* 1492m, a sa istoka, preko srednjeg toka Morave, uz granicu sa Slovačkom zapadni ogranici *Karpata (Beli karpati)* 970m), dok je na jugu, uz reku Dije, granica sa Austrijom i pobrđe uz severni obod Bečkog basena. U središnjem delu Moravske, severno od grada Brna je *Moravski karst* 120km² sa brojnim podzemnim kraškim oblicima (pećine, ponornice, podzemna jezera, jame). Jedan od lokaliteta je Makoča jama duboka 138m.

Karpati ispunjavaju najveći deo Slovačke, mlade venačne planine su i pružaju se u pravcu zapad-istok, sa najvišim vrhovima u središnjem delu severne Slovačke. Početak Karpata u jugozapadnom delu Slovačke predstavljaju *Mali Karpati* 754m, severno od Bratislave, koji prema severoistoku prelaze u *Bele Karpate i Javornik* 1071m, a njih od *Stražovskih hornatina* 1214m i ogranka *Male Fatre* 1709m odvaja reka Vah. Prema istoku, uz granicu sa Poljskom su *Slovenski Beskidi* 1725m i *Visoke Tatere* – najviši deo Karpata. Južnije, preko doline gornjeg Vaha je greben *Velike Fatre* 1592m i *Niske Tatere* 2043m. Između gornjeg toka Nitre i srednjeg toka Hrona je *planina Vtačnik* 1346m, a južno od gornjeg toka Hrona je *Slovensko rudogorje* 1447m, te nešto zapadnije *Štiavinsko pohorje* 1009m i *Krupinsko visočje* 1044m. U istočnom delu Slovačke, uz granicu sa Poljskom su *Niski Beskidi* 1303m, a severoistočno od Košica je *Slansko pohorje* 1092m. U Slovačkoj su lednici izgradili veoma interesantne valovske doline i formirali brojna veća ili manja udubljenja u kojima su se formirala jezera, a ceo prostor okružuju šumski kompleksi. Najvredniji je sektor Visokih Tatri sa planinskim grebeniam pogodnim za planinarenje i alpinizam sa zaštićenom prirodom. Najniži delovi Slovačke su južna pogranična područja, a prave panonske ravnice su na jugozapadu uz Dunav i granicu sa Mađarskom i na istoku uz reke Bodrog, Uh i Ondavu. Slovačka je pretežno planinska zemlja i 80% njene teritorije ima visinu iznad 750m.

¹³⁴<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/poland/>

¹³⁵<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-04/czech-republic-poland/>

¹³⁶<http://www.poland.travel/en>

Klima Češke i Slovačke je umereno-kontinentalna i planinska. Srednja januarska temperatura u Češkoj se kreće od -3 do -4°C, u Moravskoj oko -2°C, a u niskoj Slovačkoj -2°C u Bratislavi, dok je u planinskom delu Visokih Tatri oko -7°C. Srednja julska temperatura u Češkoj je 15,5-17°C, u Moravskoj oko 18°C, a u Slovačkoj 19°C i na Visokim Tatrima 13-14°C. Količina padavina je isto različita, tako da Češka ima 500-700mm godišnje, a u nizijama se izluči oko 550mm. Jugozapadni delovi Karpata primaju 850mm, a viši planinski delovi, posebno Tatre imaju dugotrajan snežni pokrivač, preko 4 meseca što omogućava dugu zimsku sezonu i razvoj zimskih sportova. Planinski delovi imaju i blagotvorna vazдушna strujanja, pa su neki lokaliteti vazdušne banje.

Vode – najveći deo zapadne Češke se odvodnjava preko Labe, prema Severnom moru. U planinskom sektoru reke su izgradile lepe doline, klisure, obrasle šumama. Češku zavalu presecaju brojni vodotoci, a pored Laba značajnije reke su Vltava sa pritokama Lužnicom, Sazavom i Beroukom, zatim Ohre, Jizera, Orlice. Najveći deo Moravske i Slovačke odvodnjava se prema Dunavu. U istočnoj Češkoj najznačajnija je reka Morava, koja je u donjem toku granica Češke i Slovačke. Značajne reke u Moravskoj su Dvje, Jihlava i Svitava. Krajnji severni deo – područje Ostrave koji se naziva i Češki Šljonsk (Šlezija) preko Odre i njenih pritoka odvodnjava se prema Baltičkom moru. Oko 12km zapadno od Bratislave u Slovačkoj ulazi Dunav, koji je 15km nizvodno granica između Slovačke i Mađarske. Turistički značaj Dunava još je relativno mali, ali se očekuje njegovo aktiviranje. Jugoistočno od Bratislave Dunav i njegov rukavac Mali Dunav formirali su Veliko Žitno ostrvo dugo oko 90km, čije se obale i unutrašnjost mogu turistički valorizovati. U ovom nizijskom delu Slovačke u Mali Dunav ili Dunav uliva se nekoliko značajnih slovačkih reka – Vih, Nitra, Hron i Ipoli. Gornji tokovi Vaha i Hrona dolaze sa Visokih tj. Niskih Tatri, te na tom sektoru primaju i veliki broj pritoka. Neki od ovih vodotokova izviru iz ledničkih jezera ili protiču kroz njih, što daje još veću vrednost čitavom kraju, a tu su i vodopadi i brzaci, na odsecima ili u rečnim suženjima kanjonskog ili klisurastog tipa. Istočni deo Visokih Tatri, preko reke Poprad odvodnjava se prema Visli tj. Baltičkom moru. Na istoku Slovačke je nekoliko reka koje se direktno ili posredno odvodnjavaju u Tisu – Sajo, Bodrog, Hornad, Ondava, Laborec i Uh.

Flora i fauna – Ovo područje pripada holartičkoj flornoj oblasti. Šume se najbolje razvijaju na prostorima preko 700mm padavina, a trave ispod 600mm, te je najveći deo planinskog prostora pod šumom, ali su one u Češkoj devastirane. U Slovačkoj je oko 40% područja pod šumom. Od faune u Slovačkoj su se sačuvali vukovi, medvedi, risevi, mrmoti, divokoze, vidre, kune, a u malom broju jeleni, fazani, jarebice, divlje patke i guske, rode, tetrebi i orlovi. Da bi zaštitila svoju prirodu u Slovačkoj je osnovano 5 nacionalnih parkova: Mala Fatra, Niske Tatre, Visoke Tatre. Pieninj i Slovenski raj.¹³⁷

ČEŠKA je popularna turistička destinacija, poznata po svojim raznolikim i bogatim prirodnim lepotama i kulturnim blagom. Nalazi se u srcu Evrope i ima prelepe planinske vence, koji je okružuju gotovo sa svih strana. Planine i brda u Češkoj pokrivaju čak 95%, a samim tim zemlja je idealna za planinski biciklizam, skijanje i pešačenje. Češka ima dosta lepih jezera i veštačkih vodenih basena. Može se pohvaliti bogatom istorijom, a postoje i mnogi istorijski ostaci te prošlosti, koji privlače ljude da zemlju uvek ponovo posete. Češka Republika ima istoriju koja obuhvata deset vekova, počevši od Velikomoravskog carstva, a bila je i svedok nekih najvažnijih događaja u Evropi, kao što su: tridesetogodišnji rat, Napoleonovi ratovi, Drugi svetski rat, talas komunizma, revolucije i mnogih drugih. Češka zaista ima mnogo toga da ponudi; od živog glavnog grada Praga do Moravskih sela,

¹³⁷Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta", VPTŠ, Užice, 2011

od Dvoržaka i Smetane do popularnog Pilsnera, od odmaranja u nekoj od banja do napornog penjanja po planinama. Postoje mnogi nacionalni parkovi, što govori o posvećenosti Češke Republike da očuva svoju prirodu. Glavni grad je Prag. Tokom letasu najviše temperature, a ima i jakih pljuskova. Hladni zimski meseci dostižu temperature u gradovima oko -5°C, od -10-15°C u planinskim oblastima, a u višim krajevima i do -30°C. Planine su prekrivene snegom oko 130 dana godišnje, što čini dobre uslove za razvoj zimskog turizma. Brojne su turističke vrednosti Češke, a neke od najposećenijih su:

Lednice-Valtice - Ovaj kulturni krajolik sastoji se od raznih dvoraca, baštenskih struktura i dekorativnih skulptura različitih stilova, postavljenih među jezerima i šumama. Valtice zamak je okružen prelepim prirodnim parkom, koji je prošaran mnogim romantičnim građevinama, retkim drvećem i staklenicima sa tropskim biljkama. Područje je ispresecano gustom mrežom pešačkih i biciklističkih staza i savršeno je za istraživanje u kombinaciji sa okolnim vinogradima. Ceo ovaj kompleks, koji se prostire na površini od 283km² između naselja Lednice i Valtice, proglašen je za UNESCO-vu svetsku baštinu.

Kutna Hora - Teško je zamisliti danas, ali u svoje vreme ovaj grad na oko 65 km od Praga, bio je najvažniji grad pokrajine Bohemija, posle Praga. Krajem XIII veka, srebrna ruda pronađena je u ovim brdima i grad je "procvetao". Godine 1308. Vaclav II doveo je tim italijanskih rudara i doneo kraljevski rudarski zakon. Danas je Kutna Hora samo deo starog grada, ali i dalje prošarana zbirkom arhitektonskih spomenika. Istorijski centar je dovoljno kompaktan za šetnju peške. Većina atrakcija nalazi se između centralnog trga, Palačke namesti i katedrale Svete Barbare u jugozapadnom delu grada.

Plzenj u zapadnoj Bohemiji, prestonica Plzenjskog kraja, je važan kulturni, ekonomski, saobraćajni, komercijalni i industrijski centar, poznat pre svega po pivu – Pilsner Urkuel i mašinskoj fabrici Škoda. Plzenj se takođe smatra centrom obrazovanja, a ovde se nalazi i Univerzitet zapadne Bohemije i medicinski fakultet Karlovog univerziteta. Istorijskim centrom grada, dominira tanak toranj gotičke katedrale Svetog Bartolomeja. Sa svojom visinom od 102m, ovaj toranj je najviši crkveni toranj u Češkoj.

Marijanske Laznje - Drugi najveći grad u trouglu zapadno-bohemijskih banja. Ona je svetski poznata zahvaljujući rezultatima lečenja i odličnom kvalitetu prirodnih resursa. Grad se nalazi u dolini okružen uređenim zelenim šumama. Postoji oko 100 izvora hladne vode sa sadržajem karbon oksida i mineralnim solima. Prvi izvori otkriveni su u XVI veku. Gradom dominira neoklasična arhitektura. Kolonada, izgrađena 1889. pravi je arhitektonski biser. Muzička i svetlosna produkcija savremene "pevajuće fontane" nudi neobičan i zanimljiv doživljaj.

Zamak Karlštejn nalazi se 45 minuta vožnje vozom od Praga. Ovaj gotski zamak je sagradio Karlo IV u XIV veku, prvobitno je izgrađen kao riznica za čuvanje dragulja Svetog rimskog carstva. Kao i većina zamaka, Karlštejn je doživeo izmene i dopune - kao i renoviranja - tokom svoje vekovima duge istorije. Iako su mnoge od najboljih soba nedostupne za posetioce, spoljašnjost zamka, kao i unutrašnjost čini ovo putovanje nezaboravnim. Kada se ode u **Češki raj**, nije samo Kost zamak vredan pažnje, jer ima još puno veličanstvenih i mističnih zamaka i romantičnih ruševina. Krajolik je ukrašen zelenim šumama, mirisnim livadama, kristalno čistim jezerima i dobro poznatim kamenim gradovima. Kao dokaz da je Češki raj naseljen vekovima je tradicionalna arhitektura, koja je i dalje ovde prisutna (kapele, skulpture, itd).

Nacionalni park Šumava - najveći u Češkoj, pokriva površinu od 690 km². Zajedno sa susednim grebenima, Šumava je deo tzv. "zelenog krova Evrope", najvećeg šumskog područja u Evropi, posle Skandinavije i Rusije, koji je na UNESCO-voj listi. Prostire se 125km duž granice sa Austrijom i Bavarskom. Iako divlja po svojoj prirodi i sa netaknutim

bukvama i jelama, takođe je poznata po svojim idiličnim pejzažima i malim selima rasutim u podnožju planine, netaknutim rekama sa pastrmkama, starim dvorcima i drugim mirnim mestima.

Moravski kras jedno je od najlepših i najposećenijih područja u Češkoj. Postoje prošireni kraški pećinski sistemi skriveni pod zemljom, gde male podzemne reke prolaze kroz neke od njih. Moravski kras pripada najvažnijim kraškim područjima centralne Evrope.

Češki Krumlov - Krunisan dvorcem, koji je centralno postavljen na elegantnom starom gradskom trgu, Češki Krumlov je mali Prag. Renesanse i barokne zgrade smeštene su uz vijugavu reku Vltavu. Nakon zapostavljanja arhitekture tokom komunističke ere, bajkovita lepota ovog grada ponovo blista, uz pažljivu restauraciju njegovog nasleđa. Nakon što je dospao na listu UNESCO-ve svetske baštine 1992, Češki Krumlov je postao drugo najprometnije turističko mesto u Češkoj, posle Praga. Tokom leta ulični izvođači ispunjavaju svaki ćošak grada i posetilaca je zaista mnogo. Zimi je očaravajuće, sa dvorcem prekrivenim snegom i dimom iz dimnjaka koji se prostire preko reke.

Karlove Vari - Neprikosnoveni kralj čuvenog trougla bohemijskih banja, sa daleko najvećom listom gostiju uglednih evropskih ličnosti. Ono što ga čini tako posebnim, jeste njegova dobra lokacija, brdovit krajolik i vile nagomilane jedna iznad druge duž strme šumovite obale krivudave reke Teple. Širom sveta poznat je i po svom nemačkom imenu, Karlsbad.^{138 139 140}

PRAG - glavni i najveći grad Češke, vekovima je bio poznat kao Zlatni Prag - blistavi dragulj umetnosti i arhitekture smešten u srcu Evrope. Dom careva i kraljeva, umetnika i astronoma, ovaj lepi grad je uticao na mnoge generacije posetilaca. Bio je inspiracija muzičara i pisaca; od Mocarta do Dvoržaka i od Kafke do Klime. U Pragu živi oko 1,2 miliona ljudi. Grad se nalazi sa obe strane reke Vltave. Ima tradiciju jednog od glavnih intelektualnih i umetničkih centara u centralnoj Evropi. Njegov kulturni život opao je jedino u periodu komunističke vladavine (1948-89), nakon čega je doživeo preporod. Prag je političko, administrativno, finansijsko i komercijalno srce Češke. Stari centar Praga datira iz srednjeg veka i sastoji se od pet sektora. Stari grad, Novi grad i Josefov (nekada jevrejski geto) nalaze se na istočnoj obali reke. Na zapadnoj obali smešteni su Mala strana i Hradčani, gde se nalazi i veličanstveni kompleks Praškog zamka - bivša rezidencija čeških kraljeva i od 1918. sedište čehoslovačkih predsednika. Najstariji most preko Vltave je Karlov most, čija je izgradnja počela 1347. Karlov most - Često u prvom planu mnogih razglednica Praga, Karlov most vrvi od ljudi tokom celog dana. Bilo da se koristi samo da se pređe od Starog grada do Male Strane ili da se razgleda svaka od njegovih brojnih statua, posebno statua Svetog Jovana Nepomuka, jer se veruje da donosi sreću ukoliko se dodirne pločs ispod njega. Tokom dana, na mostu se nalaze brojni umetnici, koji slikajuturistima portrete ili karikature, muzičari i prodavci razglednica i sitnica. Stari gradski trg - Bio je glavna tržnica Praga do XX veka. Datira još iz XI veka i predstvalja srce Praga. Posetioci uživaju u lepim zgradama pastelnih boja, sede pored statue Jana Husa i prisustvuju pomeranju figurica svakog punog sata na Astronomskom satu. Može se popeti na sat kulu i razgledati trg i okolinu odozgo. Noću je trg lepo osvetljen, a gotaska crkva Device Marije izgleda vrlo impresivno. Praški zamac i katedrala Sv. Vity - Na brdu, na levoj obali Vltave, nalazi se najveći kraljevski kompleks na svetu. Potrebno je nekoliko

¹³⁸<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-04/czech-republic-poland/>

¹³⁹<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/czech-republic>

¹⁴⁰http://www.nationsonline.org/oneworld/czech_republic.htm

dana da se u potpunosti istraži. Kupljene karte važe dva dana, što daje dovoljno vremena za razgledanje. Čak i ako se ne obilazi zamak iznutra, ima mnogo toga da se vidi spolja, uključujući katedralu Sv. Vita, Zlatnu ulicu i baštu zamka. Vaclavske Namesti - Ovo je bilo mesto raznih važnih događaja u istoriji zemlje. Gradsko veće ima planove da ga potpuno zatvori za saobraćaj i pretvori u pešačku zonu. Na kraju trga je statua Svetog Vaclava na konju, a iza njega Narodni muzej. Mnogi muzeji su se udaljili od arhetip pristupa i postali više interaktivni. Ne i Narodni Muzej. Park Letna - Na levoj obali reke, uzvodno od Male strane, je brdo koje počinje od samog priobalja. Njegovo najvidljivije obeležje je veliki metronom. Tu je nekada bila ogromna statua Staljina na postolju, koja je uništena nakon što je Kruščev izložio njegove zločine. Kada se penje stepenicama od nasipa do postolja, ulazi se u Letna park, sjajnom mestu za šetnju i veoma popularnom kod lokalnog stanovništva. Brdo Petrin ima veliki broj znamenitosti i atrakcija, uključujući Petrinjski toranj i čeličnu konstrukciju sa kružnim stepeništem nalik na Ajfelovu kulu. Tu je i spomenik žrtvama komunizma, a uspinjačom se stiže skoro do vrha, odakle se dolazi do lavirinta sa ogledalima i Petrinjskog tornja. Višehrad - Nalazi se van centra, ali lako se dolazi metroom ili peške od reke. Glavni ulaz u ovo utvrđenje je kroz Taborsku kapiju na jugoistočnom kraju. S druge strane bedema su oskudni ostaci gotičke brane Špički, fragment luka koji je danas deo informacione kancelarije - sve što je ostalo od Karla IV i utvrđenja iz XIV veka. Iza toga nalazi se Leopoldova kapija iz XVII veka, najelegantnija kapija tvrđave. Višehrad nudi lep pogled na reku i grad. Pored jugozapadnog bastiona nalaze se temelji male kraljevske palate, koju je sagradio Karlo IV, ali je srušio 1655. Na samom bastionu je Višehrad galerija, koja ima privremene izložbe. Ispod bastiona su uništene osmatračnice, koje su poetski nazvane kupatila Libuše. Južno od crkve Svetog Petra i Pavla, nalazi se Višehradska bašta, sa četiri statue na osnovu češke legende; Libuša, Premisl, Šarka i Ctirad. Leti se ovde održavaju koncerti i predstave na otvorenom. Jevrejska četvrt - ili jevrejski geto, datira iz XIII veka i predstavlja priliku da posetioци vide malo od onoga što je život bio za Jevreje tog doba. Naime, jevrejski geto je nastao kada je jevrejskoj zajednici u Pragu naređeno da napusti svoje domove iz različitih delova grada i da se nastane u jednoj oblasti. Vekovima, kako je Prag nastavio da nameće zakone koji zabranjuju Jevrejima da žive bilo gde drugde u gradu, prostor je sve više rastao i postajala je sve veća gužva. Takođe su postojala ograničenja na kretanje Jevreja koji su se naselili u ovoj zajednici, kao i na trgovinu. U Jozefovu su strukturne promene stvarane kroz vekove, sa poslednjim koje su se dogodile na prelazu u XX vek, posebno od 1893. do 1913. godine. Jevrejska četvrt u Pragu sadrži najviše dobro očuvanih spomenika jevrejske istorije u Evropi. Šest sinagoga i dalje stoje na ovim prostorima, pored stare jevrejske opštine i starog jevrejskog groblja, koje se smatra jednim od najznačajnijih grobnih površina te vrste u Evropi. Nekoliko sinagoga imaju karakteristiku muzeja, prikazujući eksponate koji predstavljaju istoriju Jevreja ovog dela Evrope. Posle II svetskog rata, Pinkasova sinagoga je pretvorena u spomen centar na Jevreje Bohemije i Moravske, koji su ubijeni od strane nacista, a njeni zidovi ispisani su sa 80.000 imena jevrejskih žrtava. Jozefova Staronovasinagoga je najstarija sačuvana sinagoga u centralnoj Evropi. Izgrađena je krajem XIII veka, u ranom gotskom stilu. Ova sinagoga danas služi kao glavno mesto za molitvu jevrejske zajednice u Pragu. Ispod Karlovog mosta, na Maloj strani je Kampa ostrvo, do koga se lako dolazi silaženjem niz stepenice sa Karlovog mosta. Kampa pruža mirno utočište i bekstvo iz gužve na mostu, sa svojim živopisnim trgom i zelenim prostorom iza. Na ostrvu se nalazi veliki broj odličnih restorana, a lepo je mesto i za piknik. Opštinska kuća je izgrađena kao reprezentativna zgrada češkog kraljevstva, pre nego što je Čehoslovačka nastala, a Češka još uvek bila deo Austrougarske imperije. Ima

koncertne dvorane i izložbene prostore. *Prašna brana* - Visok 65m, ovaj toranj predstavlja kapiju na srednjevekovnom kraljevskom putu, koji vodi kroz Stari grad, preko Karlovog mosta do ogromnog dvorca na brdu. Do 1836. ovaj put su koristili češki vladari na putu do svog krunisanja u katedrali Sv. Vít u Praškom zamku. Gotska Prašna brana sagrađena je 1475. za vreme vladavine kralja Vladislava II na mestu nekadašnje kapije iz XI veka, jedne od 13 originalnih gradskih kapija Praga. Izgrađena je po uzoru na raskošnu kulu tornja starog gradskog mosta iz XIV veka. Izgradnja tornja je prekinuta između 1477. i 1485. kada su pobune naterale kralja Vladislava II da napusti grad. Kako je građevina služila kao prostor za skladištenje baruta u XVII veku, nazvana je Prašna brana. Tokom pruske okupacije 1757. kula je teško oštećena, ali konačno obnovljena između 1875. i 1886. godine.^{141 142}

SLOVAČKA je turistička destinacija sa očuvanom prirodom, ledničkim jezerima, nacionalnim parkovima i starim dvorcima, što turistima omogućava raznovrsne sadržaje na otvorenom: od šetnji, planinarenja, vožnje bicikla do skijanja i raftinga.

Nacionalni park Slovački raj je jedan od najživopisnijih prirodnih predela sa dubokim klisurama, vodopadima i kanjonima.

Visoke Tatre idealne su za pešačenje, a za one koji vole skijanje najpodesnije je odmaralište Jasna u Demanovskoj dolini. Tatre su popularna destinacija tokom cele godine. Slovačka ima brojne *mineralne izvore i banje* u kojima seposed opuštanja nude i svi medicinski i spa-velnes tretmani. Rasuti između brda i dolina, nalaze se brojni *utvrđeni dvorci*, ostaci iz srednjeg veka izgrađeni blizu zaseoka i glavnog puta kao zaštita od osvajača. Najveće arhitektonsko blago u zemlji predstavljaju drevne *drvene crkve* u severoistočnoj Slovačkoj, jedinstvene po njihovoj izgradnji bez eksera, a koje i danas funkcionišu kao verski objekti. Slovačka je postala nezavisna država 1993. kada je Čehoslovačka podeljena na Češku i Slovačku Republiku. Dok su Češka i njen glavni grad Prag jedna od najposećenijih destinacija u Evropi, Slovačka je ostala tiha sa svojim relativno neistraženim čarima. Glavni grad je Bratislava. Slovačka ima kontinentalnu klimu sa četiri različita godišnja doba, a najbolji uslovi za sve turističke aktivnosti su tokom leta. Ono što turisti u Slovačkoj neizostavno treba da obiđu su:

Spiški zamak, 200m iznad okolnog zemljišta u selu Žehre u oblasti Spiš. Ovaj zamak je dokaz velikog arhitektonskog razvoja od XII do XVIII veka i sa površinom od 41.426m², predstavlja jednu od najvećih tvrđava Srednje Evrope. Izgrađen je u XII veku i ubrzo je postao politički, administrativni, privredni i kulturni centar Spiškog okruga. Kroz svoju istoriju imao je mnogo vlasnika, među kojima su mađarski kraljevi, porodica Zapolja, porodica Turzo i porodica Čak. Od 1945. Spiški zamak je u vlasništvu Slovačke. Njegov izgled i lokacija privukli su pažnju i mnogim filmskim stvaraocima. Ovde su snimani filmovi: Poslednja legija, Zima jednog lava i drugi. Postoje samo 3 aragonitske pećine u svetu; jedna u Meksiku, jedna u Argentini i jedna u Slovačkoj.

Ohtinska aragonitska pećina nalazi se u južnom delu zemlje, u blizini grada Rožnjava. Pećina je duga samo 300m, ali je veoma značajna zbog svojih stalaktita i "pećinskih cvetova" koje je formirao aragonit. Otkrivena je 1954. a otvorena za javnost 1972. godine. Najatraktivniji deo pećine je dvorana Mlečni put sa svojim karakterističnim ovalnim formacijama. Dvorana je dobila naziv zahvaljujući dugoj pukotini na plafonu, ispunjenoj formacijama belog aragonita, koje zrače kao zvezde Mlečnog puta.

¹⁴¹<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/czech-republic>

¹⁴²<https://www.czechtourism.com/home/>

Dobšinska ledena pećina je u blizini rudarskog grada Dobšina, u *planinama Slovački raj*, 130m iznad reke Hnilec. Ukupna dužina pećine iznosi 1.483m, od čega je 515m otvoreno za javnost od maja do septembra. Nalazi se na UNESCO-voj listi svetske baštine. Pećinu je otkrio rudarski inženjer Eugen Rufini 1870. a posle godinu dana je već bila otvorena za javnost. Postavljanjem struje 1887. postala je prva električni osvetljena pećina u Evropi. Prosečna temperatura u pećini je oko 0°C.

Bojnice - Topli izvori u ovom regionu poznati su još od davnina. Postoje tragovi neandertalaca stari oko 100.000 godina, koji se mogu naći u obližnjoj pećini Prepoštska u blizini mesta Bojnice, koji potvrđuju prisustvo homo sapiensa u ovoj oblasti. Grad Bojnice čuven je po svom dvorcu, zoološkom vrtu i termalnim bazenima. *Bojnički dvorac* je nacionalni kulturni spomenik i muzej u isto vreme. To je jedan od najlepših i najposećenijih spomenika u Slovačkoj ujedno i najstarije i najstaknutije slovačko utvrđenje, smešteno na brdu iznad grada. Prvi pisani podaci o njegovom postojanju potiču iz 1113. godine. Prvobitno je tvrđava bila napravljena od drveta, a tokom XIII veka izgrađena je od kamena, pod vlasništvom porodice Poznanovec. Spoljni zidovi tvrđave su oblikovani po neravnom stenovitom terenu, tako da stvaraju nepravilne konture sa proširenim utvrđenjem. Godine 1970. dvorac je proglašen za nacionalni spomenik kulture.

Visoke Tatry su planinski venac i simbol Slovačke. Najviši vrh Visokih Tatri je Gerlahovski štít sa visinom 2.655m. Visoke Tatry su najlepša prirodna i turistička atrakcija Slovačke i veoma popularna turistička destinacija tokom zime, jer ima velika skijališta (Štrbske Pleso, Stari Smokovec, Tatranska Lomnica) hotele i prelepe pejzaže. Ovde turisti mogu videti brojne divlje životinje kao što su medved, vuk, lisica i evroazijski ris. Godine 1949. Visoke Tatry su proglašene za prvi slovački nacionalni park. **Slovački raj** je nacionalni park koji se nalazi u istočnoj Slovačkoj. To je planinski venac sa klisurama i kanjonima, dolinama, pećinama i vodopadima. Najviši vrh je Predna Hola na 1.545m. Ovde je i Dobšinska ledena pećina, koja je jedna od najposećenijih atrakcija. Divlji životinjski svet je veoma bogat u parku. Tu su medvedi, vukovi, kune, divlje mačke, jeleni, divlje svinje, ali i neke ugrožene vrste kao što je stepski soko. **Košice** - drugi najveći grad Slovačke se nalazi na istoku zemlje. Najpoznatije turističke znamenitosti Košica *sukatedrala Sv. Alžbete* u gotskom stilu, ujedno i najveća crkva u Slovačkoj, a na nekoliko metara od katedrale je *muzička fontana* koja izbacuje mlaz vode u ritmu muzike, u pratnji obojenih svetala noću. Od znamenitosti, tu su crkva sv. Mihaila, Toranj svetog Urbana, Državno pozorište, Stara gradska većnica, Stari univerzitet, Trg oslobođenja, zoološki vrt za sve ljubitelje životinja.¹⁴³

BRATISLAVA je najveći i glavni grad Slovačke i ujedno politički, ekonomski i kulturni centar zemlje. Prostire se sa obe strane reke Dunav. Ima bogatu istoriju: bila je deo mađarskog kraljevstva više stotina godina, a prestonica nezavisne Slovačke postala je 1993. Bratislava nudi zanimljivu mešavinu filharmonije sa modernim atrakcijama, kao što su kockarnice, klubovi i najsavremeniji bioskopi. Zahvaljujući bogatoj istoriji, kuhinja u Bratislavi je raznovrsna (knedle od krompira, bezalkoholno piće kofola). Bratislava ima i mnogo šoping molova u kojima turisti zaista uživaju. Znamenitosti Bratislave su: *Katedrala svetog Martina* je najveća, najbolja i jedna od najstarijih katedrala u Bratislavi, sagrađena u gotskom stilu u XIV i XV veku. U njoj je krunisano 11 mađarskih kraljeva. *Zamak Bratislava* dominira gradom na platou iznad Dunava, na 82m visine i predstavlja simbol Bratislave. Prvi put se pominje 907. Vekovima je bio mesto gde se čuvala kruna svetog Stefana, kao i ostali kraljevski dragulji. Posle požara 1811. ruševine su obnovljene

¹⁴³<http://slovakia.travel/>

tokom 1950-ih i 1970-ih, a koristi se kao skladište izložbenog materijala slovačkog narodnog muzeja. Glavni trg - centralni i najznačajniji deo Starog grada je srce Bratislave. Ovo vekovima staro središte velikih događaja, uključujući i tržnice, vojne parade, pozornicu srednjovekovnih pozorišnih predstava i pogubljenja, definitivno svi turisti posećuju. Palate i kuće uglednih stanovnika Bratislave okružuju trg. U samom centru nalazi se renesansna Roland fontana, koja je podignuta kao poklon kralju Maksimilijanu 1570. i kompleks stare gradske većnice, koja se nalazi na istočnoj strani trga. Stara gradska većnica u srcu Starog grada je skup dragocenih istorijskih građevina, različitih arhitektonskih stilova. Kompleks se razvijao od XIII veka, kada je kula služila kao privatna kuća gradonačelnika Jakoba, koji je bio prvi gradonačelnik Bratislave. Kasnije, Gradska kuća je obnovljena više puta, poslednji put pre početka I svetskog rata. Danas služi za kulturne namene kao Gradski muzej i arhiva. Renesansno dvorište je leti pozornica, na kojoj se održavaju koncerti, a u decembru za Božić, ovde je tradicionalna tržnica. Palata Primata - Primat Estergoma bio je poglavar katoličke crkve u Mađarskoj. Kako je Bratislava u XVIII veku bila značajan naseljeni grad, tako je primat imao svoju zvaničnu rezidenciju izgrađenu u gradu. Otuda se veliki šešir, u stvari najveći u Bratislavi, može videti na vrhu palate, koji kruniše grb graditelja palate princa Jozefa. Neoklasična palata iz perioda 1778-1781. danas je muzej, a posetioци mogu istraživati bogat enterijer poznatih engleskih tapiserija iz XVII veka, ovalnu kapelu sveti Ladislaus i veličanstvenu dvoranu sa ogledalima, gde je Presburški mir između Austrije i Francuske dogovoren 1805. godine. Dvorac Devin je smešten na mestu gde se Morava i Dunav sastaju, a litica dvorca je zvaničan početak planinskog venca Karpata, koji se odavde širi preko nekoliko evropskih zemalja. Ovo područje je vekovima strateška raskrsnica, a istorija dvorca je dokaz: Kelti, Rimljani, germanska plemena, Sloveni i stari Mađari. Svi su bili ovde. Francuska Napoleonova vojska uništila je dvorac 1809. Od tada je postao jedan od bitnih simbola Slovaka, a ove istorijske ruševine popularna turistička atrakcija. Slavin brdo - sa brda se pruža pogled na celo područje, uključujući dvorac, Stari grad i Male Karpate. Ovo mesto bilo je izabrano posle II svetskog rata kao groblje za sovjetske vojnike koji su poginuli u aprilu 1945. kada je Bratislava oslobođena od nacista. Tada je sahranjeno 6.845 vojnika. Slavin spomenik je glavni orijentir i vidljiv iz celog grada. Na vrhu spomenika je ogromna statua ratnika sa zastavom, koji stoji na polomljenoj svastici (ili kukastom krstu). U parku ima i drugih skulptura. Novi most ili UFO - Ovo je drugi most izgrađen preko Dunava na vrhuncu komunističkog režima krajem 1960-ih. Glavna atrakcija je platforma za posmatranje, sa restoranom UFO. Odavde se može uživati u panoramskom pogledu na Bratislavu i Dunav. Hatam Sofer memorijal - ovo je jedini preostali deo jevrejskog groblja uništenog 1943., koje je preživelo decenije pod tramvajskom linijom. Godine 2002. mesto je dobilo potpuno nov izgled, u duhu moderne arhitekture i ponovo otvoreno kao atraktivan podzemni kompleks. ¹⁴⁴ ¹⁴⁵

9.5. MAĐARSKA

Republika Mađarska je u središnjem delu Podunavlja, u Panonskoj niziji i srednjoj Evropi. Na severu se graniči sa Slovačkom, na istoku sa Ukrajinom i Rumunijom, na jugu sa Srbijom, na jugozapadu sa Hrvatskom, a na zapadu sa Austrijom. Mađarska se nalazi u središnjem delu Podunavlja, obuhvata deo Panonske nizije. Više od 4/5 njene teritorije su

¹⁴⁴<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/slovakia/>

¹⁴⁵<http://www.slovakia.org/tourism>

nizijski i brežuljkasti predeli, a gotovo polovinu Mađarske obuhvata nizija *Alfeld*. Mađarsko sredogorje građeno pretežno od paleozojskih i mezozojskih naslaga i vulkanskih stena, nalazi se u severnom delu Mađarske i sastoji se od *Bakonjske šume*, *Verteške gore*, *Pilisa*, *Nogradske gore*, *Matre* i *Bika*. Na granici Mađarske i Austrije nalazi se *Nežidersko jezero*. Jugozapadni deo Mađarske pokriven je lesom. Klima je umereno kontinentalna. Kontinentalna klima je najizrazitija na istoku Mađarske. Cela rečna mreža Mađarske pripada slivu Dunava, koji protiče sredinom Mađarske, od severa prema jugu. *Dunav* i ostale reke prave veliki broj meandara, oko kojih ima i močvarnih predela, veoma bogate biljnim i životinjskim svetom. Tokovi istočnog dela ulivaju se u *Tisu*, glavnu pritoku Dunava. Zapadnim delom protiče *Raba* i *Drava*. Najveće je *Blatno (Balaton) jezero*, koje spada u najznačajnija turistička područja Mađarske. Radom čoveka prirodna vegetacija je gotovo potpuno izmenjena. Listopadne šume su sačuvane samo na višim planinskim delovima na severu, zapadu i jugu. Tipična *stepta* očuvana je u okviru nacionalnog parka *Hortobađ*. S obzirom na umerenu klimu i pretežno nizijski (stepski) karakter i životinjski svet ima srednjoevropske stepske karakteristike.

Pred kraj 9. veka ugro-finski Mađari pod vođstvom Arpada naselili su Panonsku niziju oko Dunava i Tise, pokorili zatečeno stanovništvo, postepeno se hristijanizovali i organizovali državu. Uzdrmao ju je pustošeći prodor Mongola u 13. veku. Nakon učvršćivanja kraljevske vlasti u vreme Anžuja, nove dinastijske borbe, uplitanje ugarskih vladara u srednjoevropske poslove i okrutan odnos prema kmetovima slabili su odbrambenu snagu zemlje, koja je na kraju podlegla u bici kod Mohača. Deo zemlje koji nije pao pod Turke pripao je Habzburgovcima. Akciju za ekonomski, društveni i politički preobražaj Ugarske poveo je Lajoš Košut, koji je težio da izvojuje što veću samostalnost Ugarske i da nasilnom mađarizacijom mnogonacionalnu zemlju pretvori u centralizovanu, jedinstvenu i isključivo mađarsku državu. Ugarska je 1867. po Austro-Ugarskoj nagodbi ušla u realnu uniju sa Austrijom i do 1918. postojala kao zasebna država unutar Austro-Ugarske Monarhije. Poražena u I svetskom ratu Austro-Ugarska se raspala, a pred kraj 1918. proglašena je Republika Mađarska. Pod uticajem oktobarske revolucije radnička klasa je preuzela vlast i proglasila Sovjetsku Republiku Mađarsku. Trianonskim mirovnim ugovorom Mađarska je izgubila oko 70% nekadašnje teritorije Ugarske. Nakon obaranja Sovjetske Republike vlast je preuzeo admiral Mikloš Horti, koji je uveo diktaturu uz podršku konzervativnih elemenata. Kasnije prilike obeležene su promenama u državnom i partijskom aparatu, reformama i razvojem ekonomije. Kao članica Varšavskog pakta Mađarska je 1968. učestvovala u oružanoj intervenciji u ČSSR. Već godinama Mađarska ima negativan prirodni priraštaj. U starosnoj strukturi stanovništva značajan udeo imaju stari, a čitava populacija je u fazi demografske starosti.

Najznačajnije vrednosti su iz srednjeg veka. Arhitektura se razvija od doba rane romantike, a njeni istaknuti spomenici su katedrala u Pečuju i benediktanske crkve u Jaku i Lebenju i utvrđeni gradovi (burgovi). Najveći deo građevina uništen je u vreme prodora Tatara. Posle njihovog povlačenja nastaje faza gotike. Osmanlije, zauzevši veći deo zemlje, podižu islamske bogomolje i druge građevine. Nakon oslobođenja u 17. veku razvija se arhitektura baroka pod italijanskim i austrijskim uticajem. U fazi istoricizma u drugoj polovini 19. veka nastaju Opera, neogotski Parlament i neobarokno obnovljen kraljevski dvor.¹⁴⁶

¹⁴⁶http://gotohungary.com/?utm_source=www.gotohungary.com&utm_medium=referral&utm_campaign=redirects

Turističke regije Mađarske: Tradicija turizma u Mađarskoj je duža nego što bi se to na prvi pogled zaključilo, što je posledica načina života mađarskog plemstva koje je gajilo visoki stil življenja, kako u mađarskoj metropoli, tako i u brojnim dvorcima izvan nje, takmičeći se i stvarajući osoben miks u odnosu na druga evropska plemstva. Kada je posle II svetskog rata nestalo plemstva i buržoazije, tradicija turizma ne prestaje, već se za turistička putovanja masovno interesuje narod, te i država obraća sve veću pažnju turističkoj delatnosti. Čak su izrađeni planovi turističke izgradnje pojedinih područja i to po sledećem redosledu: Balaton, Dunakaniar, Dunantul i jezero Valence.

Balaton ili Blatno jezero nalazi se u zapadnom delu Mađarske, u podnožju Bakonjske šume, na 104m nadmorske visine. Površina jezera iznosi 598km². To je najveća vodena površina u Mađarskoj, pa i u čitavom Panonskom basenu. To je plitko jezero, u koje utiče nekoliko desetina manjih tokova, najviše sa Bakonjske šume. Turističku vrednost jezera ne čini samo velika vodena površina nego i čitav niz mineralnih i termalnih izvora blizu obale. Blatno jezero je leti vrlo toplo. Voda se brzo zagreje do 26°C, a u najplićim, južnim delovima basena, iznad 26°C. Zna se da su još Rimljani gradili kupatila na lekovitim izvorima Balatonfireda (severozapadna obala). Mnogo vekova kasnije oživljava interesovanje naroda za lekovite vode, pa se Balatonfired spominje kao popularna banja već 1632. Vremenom je jezero povezano sa četiri železničke pruge i nizom savremenih asfaltnih puteva. Krajem 19. veka već postoje brojna letovališta u Balatonu. Danas je "mađarsko more" najvećim delom u znaku posete stanovnika Budimpešte, ali ne samo njih. Po smeštajnim kapacitetima, na prvom mestu je Šiofok.

Za mađarski turizam veoma važni su **gradski centri**. Najvrednije kulturno-istorijske celine imaju gradovi: Budimpešta, Pečuj, Segedin, Čongrad, Debrecin, Eger, Kečkemet, Đer i Kapošvar. Posebnu vrednost, vezanu za srpski narod, ima grad ***Sentandreja***, severno od Budimpešte, koji je bio kulturni i verski centar Srba u Mađarskoj nakon Velike seobe Srba 1690godine pod vođstvom patrijarha Arsenija Čarnojevića. Iz Srbije se u Sentandreju doselilo 8000 srpskih porodica. Danas je Sentandreja gradić mediteranske atmosfere sa kaldrmisanim uličicama, baroknom arhitekturom i crkvama svih konfesija. Sedište je Budimske eparhije Srpske pravoslavne crkve. Blizu grada se nalazi etnografski muzej na otvorenom i izvor „Stara voda“ gde se po predanju odmarao patrijarh Arsenije Čarnojević. U Sentandreji živi oko 90 Srba, dok je ranije ovde bilo više plemićkih porodica. Od sedam crkava u Sentandreji, četiri su u vlasništvu Srpske pravoslavne crkve: *Požarevačka crkva*, *Preobraženjska crkva*, *Bogorodičina crkva* poznata i kao Saborna ili Beogradska katedrala. Bogorodična crkva je podignuta između 1756. i 1764. Njen ikonostas potiče iz 1780. *Blagoveštenskacrkva*, građena u stilu rokokoja je i danas pravoslavni hram. U Sentandreji se nalazi „Srpski pravoslavni muzej“ koji sadrži veliki broj sačuvanih ikona i drugih crkvenih predmeta još iz doba Seobe.

Pored gradskih centara, za mnoge turiste privlačna su ***mađarska sela***, posebno ona na brežuljkastim prostorima. Kroz ruralnu ponudu Mađarska nudi svoje etno-folklorne sadržaje, gastronomske specijalitete (gulaš, paprikaš). Mađarska turistička ponuda, obuhvata i istorijsko-memorijalni park ***O pusta ser***, severozapadno od Segedina, gde je u okviru čitavog kompleksa, na platnu prikazano doseljavanje Mađara u Panoniju. Šumske površine na brdima i planinama, kao i stepski i šumo-stepski prostori, ali i močvarni predeli omogućavaju razvoj lovnog i fotosafari turizma, te sportskog ribolova.

BUDIMPEŠTA -Savremeni naziv Budimpešta nastao je spajanjem imena gradova Budima i Pešte. Krajem XVIII veka u velikoj niziji Alfelda dolazi do bržeg naseljavanja stanovništva, a zatim i do razvitka poljoprivrede, pre svega proizvodnje žita. Budimpešta postaje centar za prodaju i izvoz žita. Veliki industrijski polet bio je omogućen njenim

povoljnim geografskim položajem, blizinom ugljenih nalazišta i obiljem radne snage. Tom industrijskom poletu je doprinela i mađarska politika prestiža i nacionalne autonomije u okviru Austro-Ugarske. Ovde su sagrađene pivare, najveći mađarski mlinovi, klanice, fabrike za proizvodnju konzervi i suhomesnatih proizvoda, veliki vinarski podrumi. Veći deo budimpeštanskih fabrika koncentrisan je na obalama Dunava ili blizu njih. Najstariji deo grada je Buda (**Budim**). Sagrađen na višoj, desnoj obali Dunava, na brdu Varhed, on je predstavljao snažno vojnostrateško uporište. Na južnom kraju Varheda nalazio se kraljevski dvor iz XVIII veka, u stilu baroka. Prilikom rušenja otkriveni su ostaci mnogo starijeg, srednjovekovnog dvorca, koji je postojao na istom mestu. Severno od budimskog Varheda nalazio se čisto naseobinski deo, *Obuda*. Buda je sve do 1700. imao daleko veću ulogu od **Pešte**, koja je predstavljala trgovački centar Bude i pomoćno utvrđenje. Već u drugoj polovini XIX veka Pešta je uspela da dostigne, a zatim i da prestigne Budu po broju stanovnika. Ova dva grada se prostorno približavaju jedan drugom i povezuju preko 8 velikih mostova.

Turističke atrakтивности Budimpešte su termomineralni izvori, brojni kulturno-istorijski spomenici i sportsko-rekreativna područja.

Termomineralni izvori ne izbijaju samo duž raseda što se proteže podnožjem Bakonjske šume, nego i na samim obalama Dunava, pa čak i na ostrvu Margitsiget. Izdašnost budimpeštanskih termalnih izvora je tako velika da je u gradu podignuto sedam velikih banjskih kupatila i niz plivačkih bazena napunjenih lekovitom toplom vodom. *Kupatilo-bolnica "Gelert"* se snabdeva termalnom vodom sa 13 izvora, čija temperatura iznosi od 27-48°C. Kupatilo "*Sečenji*" dobija vodu iz arteskog izvora sa dubine od 1.250m, a njena temperatura iznosi 70°C. U banjskim kupatilima "*Lukač*" i "*Časar*" voda se kaptira iz 17 izvora sa temperaturom od 17-50°C i koristi se od davnina. Do danas je očuvan i još uvek je u upotrebi turski bazen. Pored njega izgrađeni su i moderniji bazeni za plivanje u toploj vodi, koji se koriste tokom čitave godine. U okviru "Lukača" i "Časara" radi Državni institut za reumatologiju i hidroterapiju.

Kulturnoistorijski spomenici - U zapadnom delu grada, u Budimu, izdvojili bismo sledeće značajne komplekse: *Varhed*, *Gelert*, *Obudu* i *Akvinkum*. *Gelert* je, u stvari, brdo iznad desne obale Dunava. Njegovu dolomitsku masu Dunav je toliko podsekao da je stvorena padina s nagibom od čitavih 80°. Kada se još ima u vidu to da je brdo 140m iznad nivoa Dunava pa i iznad Pešte, onda se može zamisliti kakva se panorama otvara sa njega. Izgleda da je brdo dobilo ime po venecijanskom biskupu Gelertu, koga su Mađari bacili odavde u reku, a on je kasnije proglašen za sveca, tj. posle pokrštanja Mađara. *Obuda* (stari Budim) u svom severnom delu je širok oko 3km, dok se prema jugu sužava. Krajem I veka rimski legionari su ovde podigli svoj prvi logor. Kasnije je ponikao građanski deo naselja, *Akvinkum*. Pred najezdom varvara krajem IV veka iščezli su stanovnici i logora i grada. Mađari grade kraljevski dvor-tvrđavu (Budavar), koju su porušili Mongoli sredinom XIII veka. U narednom veku ona se obnavlja a u tursko doba ponovo iščezava. Njeno naseljavanje i ponovno oživljavanje nastaje tek početkom XVIII veka. Izgleda da je na mestu rimskog amfiteatra iz II veka bio logor sa zamkom henskog vođe Atile. *Akvinkum*, kao civilno rimsko naselje, pripadalo je veteranima, koji su se bavili poljoprivredom, zanatstvom i trgovinom. Car Trajan je ovo naselje proglasio čak za centar provincije. Kasnije su ga rušili Sarmati i Huni. *Belvaroš* ("unutrašnji grad"), se proteže od leve obale Dunava do velikog Bulevara Korut. Pešta se teritorijalno širi, a njen najstariji deo, Bevaroš, prilično često strada, od poplave i od ratnih vihara. *Tamo se nalaze: Parlament Mađarske, Gradska skupština, Savet peštanske oblasti, Univerzitet, najelitnije robne kuće i prodavnice, hoteli i čuveni restorani, poslastičarnice, putničke agencije.* Tu se

i najznamenitiji peštanski trgovi: *Vigado*, sa istoimenom koncertnom dvoranom; *Marciuš*, sa najstarijim spomenicima *Pešteč Trg Petefi*, sa spomenikom pesniku Šandoru Petefiju, *Trg Eđetem* (Univerzitetski trg) sa monumentalnom zgradom rektorata i čuvenom baroknom univerzitetskom crkvom. Na Trg Eđetem izbija Srpska ulica, sa srpskom pravoslavnom crkvom. *Ruzveltov trg* nalazi se u severnom delu Belvaroša i sa njega je najlepši pogled na Budu. Od Belveroša se protežu čuveni peštanski bulevari, koji po pravilu izbijaju na dunavske mostove. Za najlepši se smatra *Nepkeztarsasag*, sa kućama u stilu neorenesanse i baroka, bogato ukrašenih fasada, stepenica i vrata. Bulevar izbija na *Trg Hešek* (Trg heroja). Ispod ovog bulevara izgrađen je prvi metro u Evropi. *Varošigetje* budimpeštanski park. Dunav, obale i ostrva, u najvećoj meri doprinose evropskoj pa i svetskoj slavi Budimpešte kao turističkog centra. Reka se dva puta rastače severno od grada gde stvara *ostrvo Sentandreju* i u samom gradu gde je izgradila *ostrvo Margitsiget*. Desna obala na dužini od 8km prekrivena je raznovrsnim rekreativnim prostorima. To je čuveni budimpeštanski Romai-part ("rimski obala"). Ostrvo Margitsiget, danas najprivlačniji rekreativni dragulj ovog grada, bilo je tiho područje na kome su od XII do XVI veka bila tri manastira. Na severnom kraju ostrva iskopan je arteski bunar, a nešto kasnije otkrivene su lekovite vode na još dva mesta. U glavnom gradu Mađarske nalazi se oko 150 hotela. Budimpešta je jedan od turistički najposećenijih gradova u Evropi, sa gotovo 2 miliona registrovanih posetilaca. Najbrojniji su turisti iz Nemačke, zatim iz Italije, SAD, V. Britanije i Španije.^{147 148}

9.6. AUSTRIJA

Austrija je država srednje Evrope koja se graniči sa Nemačkom i Češkom na severu, Slovačkom i Mađarskom na istoku, Slovenijom i ItaGlijom na jugu, Švajcarskom i Lihtenštajnom na zapadu i nema izlaz na more. Glavni grad je Beč. Austrija je savezna republika i deli se na 9 saveznih država. To su: Gradišće, Koruška, Donja Austrija, Gornja Austrija, Salzburg, Štajerska, Tirol, Vorarlberg i Beč. Republika Austrija je većim delom alpska i podunavska zemlja (ima samo 20% obradivog zemljišta). Karakteriše je kontinentalna klima, sa hladnim zimama i svežim letima. Severni deo je ravničarski, ostali planinski sa kontinentalnom i planinskom klimom. Austrijski zapad i jug leže na Alpima. Zbog tih planinskih područja, Austrija je poznato turističko odredište za zimske sportive. Najviši vrh je Grossglockner (3.798m), a nakon njega Wildspitze (3.774m). Sever i istok zemlje su uglavnom brežuljkasti i ravni. Najveća reka je Dunav, čiji je tok regulisan sa 9 hidroelektrana. Veće reke su In sa svojom desnom pritokom Salcahom, zatim reka Ens, Ips, Raba i drava sa levom pritokom Murom. Duž zapadne granice sa Švajcarskom teče Rajna. Crnomorskom slivu pripada 96% rečnih tokova, dok se mali deo uliva u Vltavu i sa Labom uliva u Severno more. Značajnije rečne luke za međunarodni promet su Beč i Linz. U podnožju Alpa ima dosta glečerskih jezera nastala još u ledenom dobu. To su: Nežidersko, Traunsko, Atersko, Mondsko, jezero Sv. Volfanga. Austrija ima 5 nacionalnih parkova i 60-ak prirodnih rezervata. Najveći gradovi: Beč (glavni grad), Salzburg, Innsbruck, Graz i Linz. Austrija je razvijena industrijska, moderna poljoprivredna i visoko razvijena turistička zemlja, sa značajnim prirodnim bogatstvom. Austrija je alpska zemlja, jer 2/3 njene površine zauzimaju Alpe koje se prostiru od zapada ka istoku u tri paralelna venca između kojih su reke Inn, Ens, Mura, Drava i Salzah sa

¹⁴⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/hungary/>

¹⁴⁸<http://www.budapest.com/>

gusto naseljenim dolinama. Srednji i najviši venac čine Središnji Alpi (tu je i vrh Groglokner) sačinjeni od metamorfih stena i u višim predelima uglavnom zaleđen. Severno od njih su Severni krečnjački Alpi, a na krajnjem jugu su Južni krečnjački Alpi. Krećući se od zapada ka istoku, Alpi se snižavaju i utapaju u tercijarne stene zapadnog dela Panonske nizije, koje su raščlanjene u niske, gusto naseljene i plodne brežuljke Gradišća i dela Štajerske. Severno od Alpa nalazi se brdovito alpsko predgorje sačinjeno od nanosa planinskih reka, delimično pokrivenih lesom i oblikovanih radom glečera. Na rubu Alpa se pružaju gusto naseljene kotline, ispunjene rečnim i glečerskim nanosima (Bečka, Gradišćanska i Klagenfurtska kotlina). Na planinama je vegetacija raspoređena prema visinskim pojasevima: do 1000m su mešovite šume bukve, hrasta, lipe i javora, iznad toga su četinarske šume (smreka), a na gornjoj granici šume ariš. Na središnjim Alpima su mnogobrojni glečeri (ima ih 925, a najveći je kod vrha Groglokner). Šume pokrivaju 42% teritorije Austrije, dok su niži delovi intenzivno obrađeni. Austrija je savezna država, demokratska parlamentarna federativna republika. Austriju čini devet samostalnih saveznih zemalja s vlastitim pokrajinskim vladama. Austrija je članica Evropske unije, Organizacije Ujedinjenih Naroda i većine njenih delova (UNESCO, UNICEF i drugi). Austriju godišnje poseti oko 19 miliona turista, od tog broja više od polovine je iz Nemačke. Zimi preovlada skijaški turizam koji je razvijen u zapadnom delu zemlje, gde se nalaze mnogobrojni, veliki i svetski poznati centri zimskih sportova (Selden, Kicbil, Leh, Mittelberg, Tuks). Leti su najprivlačnija alpska jezera posebna ona u Koruškoj, seoski turizam i planinarenje, ali letnji turizam je u velikoj krizi zbog zavisnosti od nemačkih turista i prezasićenosti turističke ponude. Značajni turistički centri su stari, istorijski gradovi, posebno Beč i Salzburg.¹⁴⁹

BEČ - Prestonica zemlje je ujedno i jedna od saveznih država. Beč je na 10. mestu po veličini među gradovima Evropske unije. Beč može da se pohvali istorijom dugom čak 4 miliona godina, pa se smatra jednom od najstarijih naselja na svetu. Vrhunac razvoja, grad je dostigao krajem 19. veka. U toku dva svetska rata je doslo do stagnacije, da bi nakon toga preuzeo vodeću ulogu. U ovom gradu su živeli i stvarali poznati svetski kompozitori, poput Mocarta i Betovena, pa se Beč sa pravom naziva svetskom muzičkom prestonicom. Najveći deo bečkih znamenitosti su oko *Ringa*, počevši od zgrade *Opere*, pa sve do *Gradske većnice (Rathaus)*. S druge strane ulice nalazi se *Burgteatar*, a nešto niže i zgrada *Univerziteta u Beču*. Dve najupečatljivije građevine uz Ring jesu *Parlament* i carska palata *Hofburg* (karakteristična po brojnim raskošnim krilima i dvorištima u kojima se kriju vredne zanimljivosti, najinteresantnije one vezane uz caricu *Sisi*, najpopularniju stanovnicu tih odaja). Glavni gradski simbol je gotška *katedrala sv. Stefana* iz 12. veka. Preko puta Katedrale nalazi se kontroverzna *Haas Haus*, koja je svojim modernim izgledom izazivala mnoge komentare, jer je prilično visoka i zaklanja pogled na crkvu, koja se praktično vidi tek kad stignete pred nju. No, zgrada je ipak dobro uklopljena u okolinu, te je mnogi i ne primjećuju. Na trgu, *Stefansplacu*, nalaze se brojne kočije koje turiste odvoze do ostalih gradskih crkava kao što su *Votivkirhe*, *Peterskirhe* ili *Karlskirhe*, koja je sagrađena kao zavet za zaštitu od kuge. Kao pravi carski grad, Beč ima i brojne dvorce, od kojih su najpoznatiji *Belvedere* sa svojim vrtovima, te *Šenbrun*, koji je pod zaštitom UNESCO-a i gde se nalazi *Tirgarten*, najstariji zoološki vrt na svetu. *Muzejska četvrt*, naziv je najpoznatijeg kulturnog dela grada, koji je ujedno i osma najveća muzejska četvrt na svetu. Nedaleko se nalaze i *Muzej istorije umetnosti*, *Prirodnjački muzej* i *Albertina*. Umetnost zaista krasi ovaj grad, što se može videti po brojnim spomenicima

¹⁴⁹<http://www.aboutaustria.org/>

velikanima poput Mozarta, Betovena, ŠubertailiŠtrausa. Turisti se u Beču mogu malo i opustiti u čuvenim bečkim kafanama, prošetati po *Prateru* i *Donau inselu*, obaviti šoping u *Mariahilferstrase* i *Kerntner Strasu* ili otići u noćni provod oko Ringa i *Girtela*. Mocart kugle i komad Zaher torte neizostavni su bečki suveniri.¹⁵⁰

Salzburg - Smešten u samom središtu države, Salzburg je četvrti najveći grad Austrije i sedište istoimene pokrajine. Poznat je po starom gradskom jezgri iz doba baroka, koje je jedno od najočuvanijih u Evropi. Zato se i nalazi na listi UNESKO-a. Salzburg je rodno mesto velikog kompozitora Wolfganga Amadeusa Mocarta, pa ga zovu i gradom klasične muzike. Krase ga brojne palate, uređeni parkovi, crkve i kapele. Kako se nalazi blizu Alpa, Salzburg je važna turistička destinacija, posebno u zimsko doba.

Grac - Na jugoistoku Austrije, u pokrajini Štajerskoj, nalazi se Grac, drugi po veličini austrijski grad. I on, kao Salzburg ima prilično dobro očuvano staro gradsko jezgro i nalazi se na listi UNESKO-a od 1999. godine. Takođe, Grac je poznat i po obrazovno-univerzitetskoj funkciji.

Nežidersko jezero - Nalazi se na granici sa Mađarskom. Izuzetno je plitko i bogato trskom, a blago slano. U njegovoj okolini su i dva Nacionalna parka pod zaštitom UNESKO-a. Od 315 kvadratnih kilometara ukupne površine, 240 pripada Austriji, a 75 Mađarskoj. Austrijski deo jezera je dug oko 40 kilometara, a širok od 6 do 12 kilometara. Jezero leži na nadmorskoj visini od oko 115 metara, a duboko je 60-80 centimetra, uglavnom. Najveća dubina koju dostiže je 1,8 metara.

Nacionalni park Gezojze - Treći po veličini nacionalni park u Austriji. Ukupna površina koju zauzima je nešto preko 11 000 hektara. Nalazi se u austrijskoj pokrajini Štajerskoj i 99% ukupne površine su štajerske šume, dok je samo 1% njegove teritorije u privatnom vlasništvu. U Parku se izdvajaju vodena staništa, šume, pašnjaci i stenoviti delovi. U njemu su utočište pronašle brojne retke vrste ptica, ali i divlje životinje. Takođe, krase ga i brojne biljne vrste, od koji se neke mogu sresti samo na ovom mestu.

Kicbil - Omanji srednjovekovni grad smešten u austrijskoj pokrajini Tirol, Kicbil je i poznato turističko mesto. Ujedno je i jedan od najvećih skijaških centara u Austriji. Skijaška staza je duga 168 km, sa ukupno 56 žičara. Jedna od žičara „3C Cable Car“ je žičara sa najvišim nadzemnim rasponom na svetu. Kicbil je živ tokom cele godine. U njemu postoje staze za planinski biciklizam, 6 terena za tenis i 4 za golf i još mnogo toga.

Grosglokner sa visinom od 3798 m je najviša planina Austrije. Ovaj vrh je, posle Mon Blana, drugi po visini vrh u Alpima, kada se meri relativnom visinom. Grosglokner leži na granici između Koruške i Istočnog Tirola i najveći je vrh Glokner grupe. Sam vrh leži na Glokner brazdi, a *Pasterce*, austrijski najveći lednik, leži u podnožju Grosgloknera. Karakterističan vrh oblika piramide se zapravo sastoji od dva vrha, Grosglokner (*Großglockner*) i Klajnglokner (*Kleinglockner*) (3700 m), koji su razdvojeni formacijom poput sedla koja je poznata kao „Grosgloknerov uski prevoj“ (*Glocknerscharte*).

Zolden - Smešten u Austrijskoj pokrajini Tirol, ovo je treći najveći skijaški centar u toj zemlji. Ujedno je i najveća austrijska opština, sa površinom od oko 180 km².

Bodensko jezero - Nalazi se na tromedi: Austrije, Nemačke i Švajcarske, na reci Rajni, na 395 metara nadmorske visine. Posle mađarskog Balatona i Ženevskog jezera, ovo je treće po veličini u srednjoj Evropi. Dugačko je skoro 70 kilometara, a na najširem delu čak 13. Ukupna površina Bodenskog jezera je 540 km². Dostiže dubinu i od 252 m na najdubljoj tački. Smatra se da je jezero nastalo još u ledeno doba.

¹⁵⁰<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-08/vienna-city-guide/>

Linc - U pokrajini Gornjoj Austriji, na severu zemlje nalazi se treći po veličini austrijski grad, Linc. I Linc može da se pohvali prilično dobro očuvanim starim gradskim jezgrom. Zanimljivo je da se na glavnom gradskom trgu nalazi Stub kuge, podignut u znak sećanja na sve koji su umrli od kuge u ovom gradu. Najstarija austrijska crkva se nalazi u ovom mestu. Takođe, u njemu se nalazi i najveća austrijska katedrala, Katedrala svete Marije, izgrađena 1924. godine. Valjalo bi posetiti i muzej moderne umetnosti „Lentos“, koji je otvoren 2003., zatim koncertnu dvoranu „Brucknerhaus“ i park uz Dunav, koji se nalazi između ova dva zdanja. I da se probaju čuveni austrijski specijalit i Zaher torta.

Inzbruk je peti po veličini grad u Austriji, smešten u zapadnom delu države, privredno i kulturno središte pokrajine Tirola, gde čini zaseban gradski okrug. Inzbruk je poznat kao jedan od retkih velikih gradova u središnjem delu Alpa i stoga je jedan od čuvenih alpskih zimskih centara. Grad je svake godine domaćin novogodišnje ski turneje „4 skakaonice“, a dvaput je bio domaćin Zimskih olimpijskih igara, 1964. i 1976. godine. Udaljen je 150km od Minhena, a 500km od Beča. Kroz grad protiče reka In i niz manjih potoka sa okolnih brda i planina. Inzbruk se nalazi na istoj udaljenosti i od italijanske i od nemačke granice. Kao i većina većih austrijskih gradova Inzbruk ima prilično dobro očuvano staro gradsko jezgro.

U svetu alpskog skijanja Austrija zauzima posebno mesto. Austrijska skijališta su pojam kvaliteta, počevši od usluge pa do samih skijališta i pratećih sadržaja. Austrija ima oko 400 ski-centara i u njima je sve savršeno organizovano i sve funkcionise.

Flahau je ski-centar u pokrajini Salcburg. Do njega se može stići kolima ili autobusima, a od Beograda je udaljen 800 km. Najbliži aerodrom je u Salcburgu, odakle je skijalište udaljeno nešto manje od sat vremena vožnje. Ski-centar pripada najvećoj skijaškoj regiji Austrije, poznatoj pod imenom Sportvelt armade, koja raspolaže s preko 300 km staza povezanih žičarama. Ako se zimuje u Flahauu, skijanje je u Cuhenzu, Šladmingu ili Radštatu. Sam ski-centar ima preko 100 km staza, koje su na nadmorskim visinama od 800 do 1.950 metara, a povezuje ih šest gondola i 17 žičara. Staze su uglavnom blage; široke su i veoma dugačke, tako da odgovaraju većini skijaša. Ovde se svake godine održavaju takmičenja u Svetskom kupu u alpskom skijanju. Staze su veoma dobro uređene, a čak 85 % staza pokriveno je snežnim topovima, pa nema bojazni od nedostatka snega za skijanje, mada je tada skijanje teže i ima dosta leda na stazama. Staze su veoma dobro obeležene i odlično pripremljene. Najpopularnija je Rote anher, koja kreće s vrha Grsenkarek, sa 1.992m, do kojeg se stiže gondolom „Ahter jet“. Za one smelije tu je i staza koja kreće s vrha Saukarkopf, koja je na visini od 2.014m i spada u teže staze.

Kaprun - Cel am Ze spada u jedan od najlepših skijaških regiona u Austriji. Sam Kaprun nalazi se na 786m, odmah ispod vrha Kircštajnhorna, visokog 3.029m i pripada regionu pokrajine Salcburg. Ukupna dužina skijaških staza je 55km, od čega je 31km lakih staza, a 24 km su staze srednje težine. Skijalište raspolaže velikim brojem ski-liftova, žičara, uspinjača i gondola. Ukoliko se ne nađe smeštaj u blizini ski-staza, postoji besplatan autobus koji vozi skijaše do skijališta. Preko 25 km staza uređeno je za pešačenje, za nordijsko skijanje i snoubording. U samom mestu postoje barovi i restorani, klizališta i bazeni, ali noćni život bi mogao biti malo bogatiji. Cena ski-pasa uključuje i prevoz autobusima iz Kapruna do stanice vozića ili žičare do skijališta koja su od Kapruna udaljena nekoliko kilometara.

Gerlicen je malo skijalište u Koruškoj, a posetioce privlači lepotom predela i veoma pozitivnom atmosferom. Nalazi se na brdu iznad jezera Osiaher, veoma blizu Vilaha. Skijalište je organizovano tako da staze vode na sve četiri strane sveta, a s vrha staza pruža se zaista veom lep pogled, bilo na jezero koje se nalazi u podnožju, bilo na Karavanke.

Staze su pretežno lake i nisu previše strme, a postoji i jedna bebi staza. Desetak staza opslužuje šest sedežnica, nekoliko sidra i tanjira, a dužina staza je 25 km. Uz same staze postoji dosta restorana, tako da nema gužvi, ako skijaši žele da se malo odmore od skijanja uz šolju tolog čaja.

Šladming se nalazi u pokrajini Štajerskoj, a samo skijalište obuhvata nekoliko mesta i vrhova kao što su Hohvurcen, Planai, Hauzer-Kajbling i Dahštajhn glečer. Mesto se nalazi na 745m, dok skijališta idu i do 1.900m, to jest do vrha Planai. Osnovni problem je što je ulazak na skijalište organizovan preko samo jedne kabinske žičare, pa postoji mogućnost gužvi, naročito u jutarnjim časovima. Šladming ima 55 km ski-staza, a s okolnim planinama ukupno 180 km. Cela regija zajedno s Flahauom, Bad Goštajnom i skijalištima koja se nalaze u okolini ima 830 km skijališta. Može se kupiti regionalna karta (dnevni ski-pas) i skijati se na svim okolnim skijalištima, ali problem je što nisu sva skijališta povezana žičarama. Pored skijanja, Šladming nudi i dosta pratećih sadržaja, ali sam noćni život i nije tako intenzivan kao u ostalim ski-centrima.

Bad Klajnkirhajm spada u red manjih austrijskih ski-centara i pogodan je za porodični odmor. Ovaj ski-centar je poznat i po izvorima lekovite tople vode. Nalazi se u blizini Klagenfurta (Celovca) u pokrajini Koruškoj. Ono što poslednjih godina pada u oči jeste činjenica da ovaj ski-centar polako postaje više mondenski, a manje skijaški. Pored toga, u odnosu na skijališta koja se nalaze u blizini, čini se da zaostaje po opremljenosti. Ipak, staze su pokrivene najnovijim sistemom za praćenje broja skijaša na stazi, otvorena je nova gondola za osam osoba i puštena je nova staza. Mesto se nalazi na 1.035m i smešteno je unutar nacionalnog parka Nokberge. Zime su uglavnom suve i s više sunca u odnosu na ostala austrijska skijališta. Skijaška sezona u ovom centru traje od decembra do sredine aprila. Staze se prostiru u ukupnoj dužini od 90 km i uglavnom spadaju u lakše i srednje teške. Postoje i dve crne staze koje se ne uređuju. Pokriva ih 26 ski-liftova, a s vrha Kajzerburgaban, s visine od 2.055m, kreće najduža staza sa spustom od 4 km. Pored nje, skijaši vole i stazu Malbrunfart; a najveći izazov za snoubordere je staza Franc Klamer, mada za njih postoji i posebno uređen snoubord park u podnožju staze Kajzerburgaban. Zbog manjih snežnih padavina, staze su pokrivene topovima za veštački sneg, a moguće je i skijati se ili se sankati i noću. Na stazama postoje planinske taverne, a u mestu ima dosta dobrih restorana. Ono što ovaj ski-centar izdvaja od ostalih jesu izvori termalne vode u banjama Sveta Katarina i Romebad. Na termalnim izvorima izgrađeni su spa-centri s otvorenim i zatvorenim bazenima, pa ko voli, može da se kupa na otvorenom i u januaru. Postoji i veliki broj uređenih pešačkih staza, a ne propušta se ni poseta Crkvi svete Katarine iz 1492., u čijem podrumu po verovanju izvire lekovita voda koja leči očne bolesti.^{151 152 153}

10. TURIZAM ZAPADNE EVROPE

U regiju zapadne Evrope ubrajamo Veliku Britaniju, Irsku, Francusku, Belgiju, Luksemburg i Holandiju. To je najgušće naseljena regija kontinenta. Zapadnu Evropu se koncentrisala oko Severnog mora i kanala La-Manš, koji se između Francuske i Velike Britanije sužava na svega 33km (Dover-Kale). S obe strane pružaju se nizije i ravnice; u

¹⁵¹<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/austria/>

¹⁵²<http://www.austria.info/uk/>

¹⁵³<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/austria/>

Velikoj Britaniji sve do starog, zaobljenog i niskog Peninskog i Kambrijskog gorja, a u Francuskoj, Belgiji i Nemačkoj, sve do Centralnog masiva, Ardena, Porajnskoga gorja i Herca. Prirodnoj povezanosti ovog velikog i plitkog morfološkog basena pridonosi i orijentacija rečnih tokova koji teku prema Severnom moru i Kanalu; s evropskog kopna to su plovne reke: Laba, Rajna, Šelda i Sena; s Britanskog ostrva to su Temza i Humber. Zapadna Evropa široko je otvorena klimatskim uticajima s Atlantika. Topla Golfska struja zagreva njene obale, a česti i snažni zapadni vetrovi donose joj dosta vlage s Atlantika te je klimu blaga i ujednačena, a u Velikoj Britaniji i Irskoj, zahvaljujući Golfskoj struji, sneg i led su sasvim retki gosti. Čitava zima je čak blaža nego u drugim evropskim zemljama, izuzevši jedino njene mediteranske krajeve. Otkriće morskog puta u Indiju, otkriće puta u Ameriku krajem 15. veka, razvoj pomorstva i trgovine omogućavaju da Zapadna Evropa postane koevka progresa, a more uz njene obale ima najgušći saobraćaj na svetu. U zapadnoj Evropi počela je i razvila se industrijska revolucija na čijim su tehničkim dostignućima učili svi narodi sveta. Pronalazak parne mašine, razvoj crne metalurgije, konstrukcija mnogih mašina vezani su za Veliku Britaniju, odakle su se ubrzo proširili i na ostale zapadnoevropske zemlje, te ova regija postaje prvi industrijalizovani prostor na Zemlji. U njoj je bila izgrađena najgušća saobraćajna mreža na svetu. U zapadnoj Evropi razvili su se i prvi milionski gradovi savremenog doba. Taj primat zapadne Evrope počeo se postepeno gubiti već posle I svetskog rata, a izgubljen je posle II svetskog rata. Zapadnoevropske sile izgubile su definitivno gotovo sve svoje kolonije, što je bio rezultat oslobodilačke borbe koloniziranih naroda. S tim, doduše, nisu još izgubile i sve privilegije koje vuku koren iz pređašnjih kolonijalnih odnosa. Mlade oslobođene zemlje mahom su nerazvijene i bez sredstava. Bivši kolonijalni gospodari, politikom kredita, naučno-proizvodnih licenci i stručne pomoći, raznim uslugama, kontrolom tržišta i danas obezbeđuju znatne prednosti za sebe, čak se neke i pojačavaju.

10.1. VELIKA BRITANIJA

Geografski pojam Velika Britanija obuhvata istoimeno ostrvo, ali i pokrajine koje se na njemu nalaze: Englesku, Vels i Škotsku. Pojam Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Severne Irske obuhvata teritorije Engleske, Velsa, Škotske i severnoistočni deo irskog ostrva koji je priključen Kraljevini. Britanska ostrva su nekada bila deo evropskog kopna, a danas ih deli kanal La-Manš, čija je najmanja širina 31km. Jačanjem Velike Britanije kao pomorske sile, raste i značaj ovog prostora. Od izolovane stočarske (agrarne) zemlje, ostrva postaju najveća pomorska i industrijska sila sveta. More ima veliki uticaj na prirodu Velike Britanije. Veći deo države je planinski, ali u južnom delu ima i prostranih basena. Planine severne Škotske formirane su još početkom paleozoika. Kaledonskim nabiranjem stvorene su planine Severne Irske, srednje i južne Škotske. Ostale planine su formirane hercinskom orogenezom, kada su stvorene i velike količine uglja. Dugotrajnim dejstvom spoljnih sila planine su uravnjene i snižene. Najviši vrh velikobritanskih ostrva je *Ben Nevis*. Značajne tragove u površinskim oblicima reljefa ostavili su glečeri. Baseni su ispunjeni sedimentima: Londonski je ispunjen mezozojskim, koji se prostiru ispod La Manša i nastavljaju se u Pariski basen; Srednje Škotski je tektonski rov ispunjen paleozojskim sedimentima. Ovakav postanak reljefa uticao je i na formiranje pojedinih zaliva. Najznačajniji zalivi su: *Fert Fort, Bristolski zaliv, estuar Temze, Voš, zaliv Belfast*.

Klima je pod uticajem Atlanskog okeana i kraka tople Golfske struje, koja protiče zapadno od Britanskih ostrva, *okeanska* sa umerenim temperaturama i malom godišnjom amplitudom, sa dosta padavina tokom cele godine. Zime su blage, a leta relativno sveža, te

ovaj prostor karakteriše velika oblačnost i maglovitost. Reke su brojne i kratke, a tokom zime se ne zamrzavaju. *Severn* je najduža, a zatim slede *Temza*, *Trent-Hamber*, *Mersi*, *Klajd*, *Fort*. Brojna jezera, posebno lednička, ali i druga prirodna, te veštačka, pružaju velike mogućnosti za različite turističke aktivnosti. Najznačajnija su: *Loh-Nej* u Severnoj Irskoj, *Loh-Lomond*, *Loh-Nes* i *Loh-Lohi* u Škotskoj. Dva poslednja su u velikoj udolini čije istočni i zapadni deo spajaju kanali. U kambrijskim planinama je veliki broj malih jezera - *Leik distrikt*, takođe tektonskog porekla. Pored kopnenih voda treba pomenuti i more. Kao deo Atlanskog okeana, britansko ostrva, zapljuskuju vode *Irskog mora*, te *Severnog mora* na istoku. Na ovim geografskim sredinama morska voda je hladnija, nego u Sredozemlju, mada Golfska struja deluje ublažujuće, a i salinitet je nešto niži. Zbog klimatskih karakteristika ovo područje nema pogodnosti za značajniji razvoj kupališnog turizma. Najveći deo Velike Britanije prekrivaju travnjaci i paprati. Šume uglavnom prikrivaju niske i sušnije predele na jugu i jugoistoku. U škotskim planinama rastu četinari i breze, a na Peninskom gorju stalno zelene šikare.

Odturističkih vrednosti Velike Britanije izdvajamo: arheološke, spomeničke, umetničke, etnografske i najznačajnije gradske centre kao turističke vrednosti.

Arheološke turističke vrednosti Velike Britanije su brojne. Najpoznatiji arheološki lokaliteti - megaliti iz mlađeg kamenog doba su: *Stonehenge*, *Amsebury*, *Avebury*, *Abor Lonj*, *Louci Meg*, *Kintranj*. Megaliti su iz mlađeg kamenog doba; sastoje se od ogromnih kamenih blokova i služe kao nadgrobni spomenici. Postoje tri vrste: *Dolmeni* – grobnice u kojima su kamene ploče postavljene preko uspravnog kamena, često pokrivene humkom zemlje; *Kromlesi* - kameni blokovi poređani u krugu, verovatno predstavljaju simbol sunca ili po nekim istraživačima "astronomske opservatorije"; *Menhiri* - uspravno i grubo otesano kamenje, visoko do 2m, katkad poređano jedno za drugim, kojim su praistorijski ljudi obeležavali grobnice u mlade kameno doba. U senci kamenih blokova *Druidi*, sa kapuljačama i u belim haljinama, počeli su godišnju svetkovinu vatre i vode, slaveći dolazak najdužeg dana u godini. Julije Cezar ih je opisao kao vrlo učene ljude koji se prepuštaju raspravama o zvezdama i njihovim putanjama, veličini svemira i Zemlje. Zapravo, niko ne zna pouzdano ko je i zašto sagradio te krugove od kamenih blokova, a razlog tome je jednostavan: graditelji nisu imali pismo. Arheolozi veruju da su bili podizani između 3250. i 1500.p.n.e, a sačuvani su zato što su bili sagrađeni u područjima koja su zabačena i retko nastanjena. Izgradnja *Avebury* kruga je rad mnogih naraštaja, čije je oruđe bilo primitivno, a život kratka, okrutna borba za opstanak. Štaviše, arheolozi nisu našli gotovo ništa što bi im moglo objasniti namenu tih u krug poređanih kamenih blokova. Kod *Stonhendža* nađeno je pijuka, od rogova jelena, kojim su drevni graditelji kopali rupe za usađivanje blokova, maljeva za doradu kamena, komada kamena i sekira, krhotina grančarije iz različitih razdoblja, koštanih igala i poneki kostur. Premda je malo poznat izvan Irske, *Nenjgrunge* ima posebno značenje: on je izgrađen oko 3250.p.n.e., otprilike 500. godina pre egipatskih piramida. Stoga je on i najstarija postajeća građevina na svetu. U podnožju humke položeno je 97 masivnih rubnih kamenih blokova i u mnoge su uklesane zamršene šare. Na Mainlandu na Orkneyskim ostrvima stoji *Maes honje*, još jedna grobnica sa hodnikom izgrađena oko 2670.p.n.e.tj. 600. godina nakon *Nenjgrangea*. Najstariji poznati stanovnici Britanskih ostrva bila su *keltske plemena Briti, Pikti, Škoti*. Od starih kulturnih naroda na tle ostrva dolazili su Feničani, Grci i Rimljani. Rimska kolonizacija nije bila velikih razmera, Rimljani su se naseljavali uglavnom na južnom delu ostrva, gde su podizali mnoge gradove, među kojima i *Londonium* (London), koji je postao centar rimske uprave i civilizacije na ostrvu. Keltski uticaj se najviše osetio u ornamentici oružja i oruđa i njega neće moći sasvim da potisnu ni Rimljani koji su za svoje duge

vladavine ostavili relativno malo spomenika, od kojih je najznačajniji *zid Vallom Hadriani* iz II veka.

Spomeničke turističke vrednosti. Sa dolaskom Normana u XI veku formira se tzv. *Normanski stil* kao sinteza lokalnih anglosaksonskih i romanskih elemenata. Najizrazitiji primer tog stila je *katedrala u Daramu*, masivnih oblika i sa malo ukrasa. Procvat arhitekture vezan je za *gotiku* koja dolazi iz Francuske. Razlikujemo tri faze gotike: rani, dekorativni i perpendikularni stil. Od svetovnih građevina u gotskom stilu podignuti su mnogi *koledži u Oksfordu i Kembridžu*. Novo doba je na samom početku obeleženo krupnim događajem (odvajanjem engleske crkve od Rima za Henrija VIII) što će odrediti i karakter umetničkih oblika. *Renesansne* uticaje donose italijanski majstori ili engleski majstori putuju u Italiju, što će trajno obeležiti englesku arhitekturu tog vremena. U isto vreme javljaju se i suprotne tendencije - oživljavanje gotike, tzv. Gothic revival kao povratak domaćoj tradiciji. Za razvoj turizma u Velikoj Britaniji značajni su i srednjovekovni spomenici predstavljeni manastirima. *Kanterberi katedrala* je najpoznatija u engleskoj arhitekturi. Tu je ubijen i arhiepiskop Tomas Beket od strane Henrija II 1170., a ovo mesto je posle toga postalo *mesto hodočašća*. Posebnu grupu srednjovekovnih spomenika arhitektonske vrednosti predstavljaju *utvrđeni gradovi*. Njih ima u gotovo svim delovima Velike Britanije. Jedan od značajnijih utvrđenih gradova je *zamak Dover*. Zatim slede *zamak Kareg, Neidpat, Kirlverok, Kilhvru zamak. Adrdžihart zamak* je najveći zamak Škotske i nalazi se na obali jezera Loh Nes.

Umetničke turističke vrednosti. Velikom umetničkom vrednošću, a samim tim i turističkom privlačnošću, odlikuju se *mozaici, freske i vitraži u mnogim katedralama*. Mnoge od ovih vrednosti izložene su u muzejima i zbirkama. Uz slikarsko-vajarska ostvarenja, značajne su i mnoge arhitektonsko-urbanističke celine, različite osnovne namene. U ovu grupu ostvarenja ubrajamo *mostove* na velikim britanskim rekama kao *Tauer Bridž na Temzi, Ajronbridž na reci Severn u Šropširu, Plimska brana u Londonu, Pakstanova Kristalna palata* iz 1851., prva moderna građevina od stakla i čelika u Engleskoj. Neke teatarske priredbe kao *kulturno-turističke manifestacije: međunarodni muzički i pozorišni festival u Edinburgu*, festival posvećen Šekspirovom memorijalnom pozorištu u Stratfordu, pa da spomenemo i jednu specifičnost ovog tipa u Londonu, naime svake godine, već nekoliko decenija iz večeri u veče igra se u Kovent Gardenu predstava "Mišolovka" Agate Kristi.

Etnografske turističke vrednosti. Pošto Velika Britanija okuplja više naroda (Englezi, Škoti, Velšani, Irci) odlikuje se izvanrednim bogatstvom i specifičnostima etnografskih turističkih motive. U muzičkom folkloru Velike Britanije *gajde* su poznati narodni duvački instrument. Gajde su kao instrument, rasprostranjene po celom svetu, ali su svoju izvornost i specifičnost zadržale na britanskim ostrvima, naročito *u Irskoj i Škotskoj*. Pored gajdi, najpopularniji narodni instrument je *harfa*. Harfisti, većinom kompozitori i pesnici, vekovima su bili predstavnici narodne muzike.¹⁵⁴¹⁵⁵

LONDON je najveći grad i prestonica Ujedinjenog Kraljevstva, drugi grad po veličini u Evropi posle Moskve. Leži na obalama Temze u jugoistočnoj Engleskoj. Zahvaljujući plimi, iako udaljen 70km od mora, razvio se u veliku luku (po prometu četvrta u svetu), opremljenu najsavremenijim uređajima za plovidbu, utovar i istovar robe. Ovaj grad je saobraćajno, trgovačko, industrijsko i kulturno središte. U njemu se nalaze brojne kulturno-istorijske znamenitosti. London je i bankarsko središte svetskog značaja,

¹⁵⁴<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/england/>

¹⁵⁵<http://www.visitbritain.com/en/EN/A>

središte znamenitih međunarodnih događaja i sedište Komonvelta. Urbani deo Londona ima 8.278.251 stanovnika. Londonom u najvećoj meri dominira reka Temza. Istorijski gledano, prva naselja u ovom području nastala su upravo oko Temze, da bi se vremenom širila i međusobno spajala. Budući da je London relativno ravan, sa manjim brojem brda zanemarljive visine koji nisu ometali njegov razvoj, on je danas, grubo rečeno, kružnog oblika. Sama Temza intenzivno meandrira prolazeći kroz London. Razvitkom grada i izgled Temze se menjao. Ona je nekad bila plitka i znatno šira, često je plavila okolno zemljište koje je bilo močvarno. Međutim, intenzivna regulacija njenog toka izgradnjom nasipa i brana je u velikoj meri izmenila Temzu, tako da je plovna najvećim delom svoga toka kroz London. Na periferiji grada nalazi se sad već predgrađe *Grinič*, po kojem je nulta geografska dužina dobila ime. Sama linija prolazi kroz dvorište opservatorije koja se nalazi na vrhu brega u sred Griniča. London ima umerenu klimu. Najveće količine padavina se izlučuju između oktobra i decembra (57mm) dok je februar najsuvlji mesec (36mm). U proseku, London ima 145 dana sa padavinama u toku godine. Sneg je retkost, kratko se zadržava i pokrivač ne prelazi dubinu od par centimetara.

Najznačajniji *spomenici kulture* i mesta koje turisti iz celog sveta rado obilaze su:

Buckinghamka palata sagrađena pre 300 godina za Vojvodu od Buckinghama, službena je londonska rezidencija britanske monarhije, koju je takvom u 19. veku "učinila" kraljica Viktorija. Prethodne su rezidencije bile *Palace of Westminster*; *Palace of Whitehall* i *St. James's Palace*. Veličine je gotovo 80.000m², a najveća prostorija u palati je *The State Ballroom*, dok se prestolna dvorana, *Throne Room*, nalazi u glavnoj prostoriji zvanoj 'piano nobile'. Iza palate je **Buckingham Palace Garden**, najveći privatni park u Londonu, gde kraljica održava letnje prijeme-čajanke. Glavna atrakcija je *ceremonija smene kraljevske straže*, poznate po svojim živopisnim uniformama.

Houses of Parliament-Palace of Westminster (Westminsterska palata) sedište je dva parlamentarna doma: *House of Lords* i *House of Commons*. Jedna od najlepših građevina na severnoj obali reke Temze ima više od 1100 soba, 100 stepeništa i skoro 5km hodnika. Današnji izgled je iz 19. veka, dok je iz prošlosti preostao *Jewel Tower*, kao i *Westminster Hall*, najstariji dio palate. Glavni simboli *Parlamenta* su njegova dva tornja: onaj viši, *Victoria Tower*, i onaj poznatiji: *The Clock Tower* u kojem se nalazi nalazi *Big Ben*, njegovo najveće zvono.

Piccadilly Circus – Jedno od glavnih saobraćajnih čvorišta u gradu gde započinju West End, City of Westminster te Regent Street. Ime "duguje" obližnjoj kući jednog od tadašnjih krojača, Bakeru, koji je šio *piccadill*, u prošlosti vrlo popularnu vrstu ovratnika; dok *circus* na latinskom znači krug, tj. otvoreni prostor. Ovdje započinje i najkraća stanica podzemne železnice između istoimenog trga i Leicester Squarea. Piccadilly je poznat i po *fontani sa statuom Erosa*, ali definitivno je najpoznatiji po svojim neonskim svetlima, gde se prva električna reklama pojavila davne 1910. Danas se tamo nalaze reklame s oznakom Coca-Cola (od 1955.), Sanyo, TDK, McDonald's i Samsung.

Katedrala Sv. Petra - anglikanska katedrala i sedište londonskog biskupa, peta je crkva na istom mestu. Prva je sagrađena još početkom 7. veka, dok je današnja s početka 18. veka. Po veličini je druga najveća crkva na svetu, odmah nakon sv. Petra u Vatikanu. Kupola joj je visoka 108m, a pri uspinjanju na vrh pruža se odličan pogled na celi grad, kao i na obližnji *Millennium Bridge*, a "srešćete" i tri galerije: *Whispering Gallery*, *Stone Gallery* i *Golden Gallery*. U ovoj crkvi su se venčali princ Čarls i Dajana.

Tower of London - Službeni naziv je *Her Majesty's Royal Palace and Fortress*, prvobitno je služila kao tvrđava, zatvor i mučilište, a od 14. veka kao mesto gde se čuvaju kraljičini dragulji. Tower of London je dvorac na severnoj obali Temze u središtu

Londona. Izgrađena je krajem 1066. Jedno je vreme tu bio i opservatorij, koji je posle premešten u poznatiji Greenwich. Utvrđenje se deli na dva dela, *Inner Ward*, gde se nalazi 13 tornjeva i *Outer Ward*, sa svojih 6 tornjeva. Najstariji i središnji toranj zove se *The White Tower*. Čuvari dragulja se zovu *Yeomen Warders* ili *Beefeaters*, za koje kažu da su ime dobili po mesnim odrescima, jer su bili jedni od retkih ljudi koji su ih u to vreme smeli jesti. Zanimljivost toga dvorca su i *gavrani*. Danas ih je devet u tornju, a kažu da ih je uvek bilo najmanje šest. Legenda tvrdi da će englesko kraljevstvo propasti u slučaju da gavrani napuste toranj ili ih bude manje od 6.

The Collegiate Church of St Peter at Westminster nalazi se zapadno od *Westminsterske palate*. To je gotska katedrala iz 11. veka, a prvi prikaz njene arhitekture je oslikan na tapiseriji iz Bayeuxa. Na popularnom prestolu kralja Edvarda krunisani su gotovo svi engleski kraljevi i kraljice, a u obližnjim kriptama i sahranjeni mnogi od njih. *Westminsterska opatija* je poznata i kao elitna škola, koje je do kraja 19. veka, uz Oxford i Cambridge, bila treći najbolji univerzitet u Engleskoj.

Windsor Dvorac u engleskoj županiji Berkshire je najveći naseljeni dvorac u svetu. Površina dvorca je oko 45.000 m². Zajedno s Buckinghamsko Palace u Londonu i Holyrood Palace u Edinburghu zamak Windsor jedna je od tri službene rezidencije Britanskog Carstva. Ovde često kraljica Elizabeta organizuje javne i privatne događaje.

Tower Bridge je kombinacija pokretnog i visećeg mosta preko reke Temze u Londonu. Smešten u neposrednoj blizini Castle Tower of London, posle čega je i dobilo ime. Sastoji se od dva tornja, koji su na višem nivou povezani s pešačkom stazom, dizajnirani za preuzimanje horizontalnih sila koje se stvaraju kada je most podignut. Izvorno, most je bio obojen u boju čokolade, a 1977. kada je kraljica slavila jubileja, obojen je u crveno, belo i plavo.

London Eye je 135m visok panoramski točak, koji se nalazi na obalama Temze. Službeno je otvoren 31.12.1999. kao simbol ulaska u novi milenijum, ali je zbog tehničkih poteškoća, postao upotrebljiv 9. marta 2000. Neki kažu da je London Eye za London isto što i Eiffelov toranj za Pariz. Trenutno, najveći je u Evropi i najpopularnija turistička atrakcija u Velikoj Britaniji. Veći od njega je Singapore Flyer (2008) s visinom od 165m. Kao panoramski „točak“ nudi turistima neverovatne i spektakularne poglede na preko 55 najpoznatijih londonskih znamenitosti, a sve u pola sata nezaboravne vožnje.

Britanski muzej osnovan 1753. odlukom Parlamenta jedan je od najvećih muzeja na svetu. U muzeju su stalno postavljene izložbe od praistorijskih do modernih vremena, sa kolekcijama skupljanim po celom svetu, dok program rada muzeja uključuje i specijalne tematske izložbe, stručne razgovore i vođene obilaske.

Nacionalna galerija ima jednu od najvećih kolekcija evropskog slikarstva na svetu. Sa slikama datiranim od 1250-1900., kolekcija sadrži radove Botticellija, Leonarda da Vincija, Rembrandta, Gainsborougha, Turnera, Cezannea i Van Gogha.

Tate Modern Gallery - Impresivni britanski nacionalni muzej moderne umetnosti, smešten je u nekadašnjoj Bankside elektrani, na obali reke Temze. U stalnoj postavci muzeja mogu se naći najveća dela Matissea i Picassa, kao i mnoga druga dela savremene umetnosti, izložbe i instalacije.

Prirodnački muzej ima stalnu izložbu dinosaurus, a poseduje i kolekciju najvećih, najviših i najređih životinja na svetu. Turistima najviše privlači pažnju postavka Plavog kita u prirodnoj veličini, pauka starog 40 miliona godina, simulator zemljotresa i jaje slonovske ptice.

Naučni muzej u kome je moguće pogledati, dodirnuti i doživeti najveća naučna dostignuća u poslednjih 300 godina u najvećem muzeju ove vrste na svetu. Sa preko 40

galerija i 2000 dostupnih postavki, turista zakoračuje u svet nauke i budućnosti, a može i da poseti IMAX bioskop i simulator virtualne realnosti.

Tate Britain je nacionalna galerija britanske umetnosti od 1500. do danas, a poseduje najveću kolekciju uključujući dela Nacionalne galerije i dela britanskih umetnika Constablea, Gainsborougha, Gilberta i Georgea, Hockneya, Hodgkina, Hogartha, Moorea, Rossettia i Turnera.

Muzej Victoria & Albert priređuje izložbe sa područja umetnosti i dizajna. Predstavlja dom artefaktima starim i do 3000 godina poreklom iz većine najbogatijih svetskih kultura. Preporučuje se poseta izložbi keramike, nameštaja, stakla, nakita, fotografija, skulptura, tekstila i naravno, slika.

Nacionalna galerija portreta poseduje i izlaže portrete poznatih Britanaca rađene u svim tehnikama izrade. Uz istorijske portrete, tu su i izložbe savremenih radova pojedinih umetnika, a galerija je i domaćin godišnjeg takmičenja za nagradu za najbolji portret.

Nacionalni Pomorski Muzej u Greenwichu, vodeći je pomorski muzej u Velikoj Britaniji i možda najveći muzej takve vrste u svetu.

Vredi navesti i **British Library** u St Pancrasu, britansku nacionalnu biblioteku, s 150 miliona elemenata, a čuvena je i zbirka voštanih figura **Madam Tiso**.

Nelsonov stup je nacionalni spomenik na trgu Trafalgar Square.

Upper Street u Islingtonu, dugačka jednu milju (1,6km) sadrži više barova i restorana od bilo koje druge ulice u Velikoj Britaniji.

Oxford Street, najžurbanija trgovačka zona u Evropi, dugačka oko 1,6km, što je čini najdužom trgovačkom ulicom u Britaniji, s mnogim trgovinama i robnim kućama, među kojima *Selfridges*.

Jedna od najistaknutijih karakteristika londonskog urbanizma, fascinantni i slavni parkovi, posebno najveći parkovi u središnjoj zoni Londona su: **Kraljevski parkovi**, **Hyde Park**, susedni, s kojim stvara jedinstvenu cjelinu, **Kensington Gardens i Regent's Park** na severnom kraju centralnog Londona. Regent's Park sadrži londonski zoološki vrt, najstariji naučni zoo u svetu. Bliže samom centru grada manji su Kraljevski parkovi **Green Park i St. James's Park**. Hyde Park, posebno je popularan za sport, dok se ponekad održavaju i koncerti na otvorenom. Nekoliko velikih parkova pruža se izvan gradskog centra, uključujući i ostale Kraljevske parkove, **Greenwich Park** na jugoistoku, te Bushy Park i Richmond Park na jugozapadu, kao i Victoria Park na istoku. Primrose Hill severno od Regent's Parka popularno je panoramsko mesto s pogledom na grad.

Postoji i nekoliko manje formalnih, polu-prirodnih otvorenih prostora, uključujući i Hampstead Heath, površine 3,2 km², na severu Londona, koji uključuje **Kenwood House** i popularnu lokaciju gde se tokom leta održavaju uz obalu jezera koncerti klasične muzike, koji i vatrometom, svakog vikenda privlače brojne posetioce.

Britanska mornarica je bila vodeća svetska pomorska sila, a važnu ulogu igrala je i tokom Drugog svetskog rata. Najmoćniji ratni brod u tom razdoblju bio je **HMS Belfast**, kojeg danas turisti slobodno razgledaju privezanog na Temzi nasuprot Tower of Londona.

Horse Guards Parade jedan je od najvećih londonskih otvorenih prostora i mesto na koje turisti dolaze ako hoće da vide smenu straže, a ne žele da se guraju ispred Buckinghamske palate.^{156 157 158}

¹⁵⁶<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/england/>

¹⁵⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/england/london/>

¹⁵⁸<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/england/great-buildings-of-england-part-2/>

10.2. BELGIJA

Belgija, kraljevina u severozapadnoj Evropi, graniči se sa Holandijom, Nemačkom, Luksemburgom, Francuskom i izlazi na Severno more. Deli se na priobalne nizije na severu, centralni brdoviti deo i Ardenske planine na jugu. Najviši vrh je Botranž 694m. Belgija ima okeansku klimu. Zime su blage i maglovite, a leta prohodna sa retkim kišama. Rečna mreža je gusta. Sve reke pripadaju slivu Severnog mora. Glavne su Šelda i Meza. Najviši vodostaj je zimi kada u nizijskom delu reke plave okolno zemljište. Velik je broj kanala, koji osim za plovidbu služe i za navodnjavanje. Pod šumom je oko 21% površine zemlje. Prirodni biljni pokrivač očuvan je samo u Ardenima, koji obiluju hrastovim i bukovim šumama, dok u nizijskom delu rastu mešovite šume breze i hrasta. Crnogorične šume nastale su pošumljavanjem pustih terena. Belgija ima 3 zvanična jezika: holandski, francuski i nemački. Belgija je jedan od osnivača Ujedinjenih nacija, Evropske unije i NATO-a i sedište je većeg broja međunarodnih organizacija. Zauzima površinu od 30.519 km², što je čini jednom od najmanjih evropskih država. Njena maksimalna dužina iznosi 290km. Iz prestonice Brisela do svih delova zemlje može se doći automobilom najviše za dva sata, a vozom za dva i po, tako da se Belgija može istinski nazvati "zemlja kratkih puteva". Glavni grad je Brisel. Kraljevina Belgija je bogata interesantnim mestima za turiste, najviše zbog toga što su se baš ovde evropske kulture jednom sastale i preklapile. Stanovništvo Belgije čine Flamanci (58%), Valonci (31%) i imigranti iz Italije, Francuske, Nemačke i Severne Afrike. Interesantan pejzaž i mnoge kulturne atrakcije čine je vrednom posete u bilo koje doba godine. Leti, turisti će naći lepe plaže i slikovite dine u letovalištima duž belgijske obale Severnog mora. Oni koji su zainteresovani za umetnost, oduševljeni su izvanrednim muzejima i njihovim kolekcijama, istorijskim gradskim centrima i verskim objektima, kao što su one u *Gentu i Brižu*. Turisti koji su ljubitelji tehničkih dostignuća, fascinirani su lučkim instalacijama u *Antverpenu*, mostovima, vodenim kapijama, kanalima ili opremom za podizanje i prenošenje brodova. Ljubitelji prirode biće privučeni *šumskim regionom Ardeni*, gde će naći najveću pećinu stalaktita i stalagmita u Evropi, kao i banje visokog kvaliteta. Belgija je poznata po kulinarskom umeću i nijedna druga evropska zemlja ne može se pohvaliti sa toliko restorana, koji su osvojili nagrade od međunarodnih gurmana, kao što ih ima Belgija.

Turističke znamenitosti Belgije su:

Kraljevski muzej lepih umetnosti u Antverpenu koji poseduje ogromnu kolekciju umetničkih slika iz XIV veka pa nadalje. Ovo uključuje najznačajnije slikare Antverpena, kao što su Rubens, Jan van Eyck (Jan van Ajk) i Jacob Jordaens (Jakob Jordans). Osim izvanredne umetničke kolekcije, muzej ima veličanstvenu neoklasičnu arhitekturu. Izgrađena kao hram fine umetnosti za svetsku izložbu 1894. godine, zgrada je ukrašena korintskim stubovima i sa dve velike bronzane kočije.

Watterlo (Vaterlo) - Bitka kod Vaterloa dogodila se 18. juna 1815. i sa njom su završeni Napoleonovi ratovi. Napoleona I porazio je vojvoda od Velingtona. Spominjan od strane Viktora Igoa, kao i grupe "Abba" u svom hitu iz 1974., Vaterlo je danas veoma popularna turistička atrakcija. Možete videti borbenu opremu, kao i spomenik pobeđe "Butte du Lion", velikog lava teškog 28 tona smeštenog na vrhu brda. Ukoliko možete, popnite se uz više od 200 stepenica koje vode do velikog lava i imaćete sveobuhvatni pogled na ovu lokaciju. Posetite *bojno polje, Napoleona i Velingtona, spomen ploču Viktora Igoa i Velington muzej za audio-vizuelnu rekonstrukciju bitke*.

Zamak Gravensten - Belgija ima preko 3.000 zamaka, od kojih su oko 300 njih otvoreni za javnost. Gravensten je jedan od najpoznatijih i najpopularnijih, a nalazi se u

Gentu. Takođe poznat i kao zamak grofova, predstavlja jednu od najjačih tvrđava u Evropi, okruženu kanalom ispunjenim vodom. Izgrađen između 1180. i 1200. godine, Gravensten je mnogo godina korišćen kao vojna baza, sve do XIV veka kada je služio gradu kao sud, zatvor i fabrika pamuka. Turisti obavezno pogledaju kriptu zamka, njegove podzemne tamnice i sprave za mučenje.

Grad Spa sa svojim kupatilima, poznat je još od rimskog doba. Bio je tako posećen da je sama reč "Spa" (banja), postala sinonim u engleskom jeziku za "mesto gde se možete oporavljati i negovati". Od XVI veka bogati, plemstvo i poznati dolazili su u banje da se osveže i podmlade moćima vode. Pisac Viktor Igo je bio veliki zagovornik Spa (banjskih) voda. Danas se još uvek možete opustiti u lekovitim svojstvima vode grada, u Pouhon Pierre le Grand Spa (Puon Pjer le Gran Spa), nazvan po Petru Velikom. Ako turisti nisu zainteresovani za opuštanje u njegovim lekovitim vodama, grad Spa takođe nudi prelepu arhitekturu i istorijski šarm u kojima se možete uživati.

Grad Briž se često naziva "Venecija severa" zbog svoje mreže kanala i 50 mostova koji ih premošćuju. Od XIII do XV veka bio je jedan od najznačajnijih centara trgovine u severnoj Evropi. Danas je živa istorijska knjiga, zbog dobro očuvane srednjevekovne arhitekture i atrakcija koje su stare vekovima. Briž je jedna od najuzbudljivijih i najromantičnijih turističkih destinacija u Evropi. Turisti posećuju njegove muzeje i crkve, lutaju njegovim uskim kaldrmisanim ulicama ili putuju brodom duž kanala.

Muzej dijamanta u Antverpenu - Antverpen je odavno svetski centar za obradu dijamanta i njihovu trgovinu. Čuveni "Antverpen rez" i napredna naučna istraživanja, dokumentovani su u ovom neobičnom muzeju. Ona prati proces proizvodnje, od rudnika do blistavih gotovih proizvoda. Postoji rekonstruisani dijamant iz XIX veka i odaja sa blagom u kojoj se mogu videti neki neprocenjivi komadi nakita. Svake subote popodne može da se pogleda kako se vrši sečenje i obrađivanje dijamanta.

Groeningemuseum - Ovaj muzej poseduje veliku zbirku flamanskih, holandskih i belgijskih slika kroz šest vekova. Izložba muzeja obuhvata svetski poznatu kolekciju flamanske primitivne umetnosti, rađenu od strane niza renesansnih i baroknih majstora, kao i kolekciju slika iz XVIII i XIX veka neoklasičnog perioda i perioda realizma, remek dela flamanskog ekspresionizma i komada iz posleratne kolekcije moderne umetnosti.

BRISEL je istorijski i savremeni grad, gastronomski raj i raj za kupovinu, metropola u ekspanziji, kada su u pitanju moda i dizajn. Mnoge interesantne izložbe, festivali i parade čine grad odličnom destinacijom tokom cele godine; od džez maratona u maju, raznih muzičkih festivala tokom leta do prijatne Božićne tržnice u decembru. Brisel je grad koji se lako može istražiti peške ili biciklom. Od gotičkih katedrala do Art Nuvo vila, od zelenih površina do modnih oblasti, od tradicionalnih malih kafea do trendi restorana; svaki distrikt ima svoje blago. U Briselu treba posetiti:

Kraljevski dvorac Laken - glavna rezidencija belgijske kraljevske porodice od 1831. kada je kralj Leopold II došao na presto. Nalazi se u neposrednoj blizini centra Brisela u regionu poznatom kao Laken. Dvorac se nalazi u prelepom parku, u kome je i čuvena belgijska skulptura Atomium. Izgrađen je između 1782-84. kao letnja rezidencija za holandsko i austrijsko plemstvo.

Muzej filma sadrži stalnu postavku posvećenu istoriji kinematografije. Osim održavanja svakodnevnih projekcija od pet filmova, stalni deo izložbe pruža uvid u istoriju kinematografije, od lutaka do Edisona i braće Limijer. Serija primera ilustruje etape koje su dovele do pronalaska filma. Muzej poseduje niz izuma XVIII i XIX veka, kao što su magični fenjeri (čarobne lampe), kaleidoskopi, taumatropi, fenakistiskopi, praksinoskopi, zoopraksiskopi itd. Izloženi predmeti se mogu koristiti, tako da posetioci mogu lako da

razumeju kako rade. Muzej projektuje tri zvučna i dva nema filma, od kojih je većina iz Kraljevske arhive Belgije.

Kraljevski muzej umetnosti i istorije čuva značajne kolekcije raznih antičkih zbirki vanevropske civilizacije i evropsku dekorativnu umetnost. Zbirka muzeja potiče iz gotovo svih perioda i sa skoro svih kontinenata. Rimsko carstvo prikazano je preko portreta, freski i impresivnih maketa Rima. Egipat je predstavljen preko skulptura, kamenih ploča, mumija, papirusa i dragog kamenja kao i 4.500 godina stare plemićke grobnice Mastabe. Ostale vrednosti uključuju table klinastog pisma, bronzane obredne predmete i asirske reljefe koji ilustruju kulturni svet Bliskog Istoka i drevne Persije. Postavljeni predmeti nacionalne arheologije pokrivaju 300.000 godina. Dvorana praistorije obuhvata predmete koji potiču iz najranijih naselja gvozdenog doba.

Crkva Notr Dam du Sablon, gotska crkva se nalazi u ekskluzivnom delu Brisela, nekoliko blokova južno od Velikog trga.

Manneken Pis (Dečak koji piški) - ono što je Ajfelova kula u Parizu i Kip slobode u Njujorku, to je figura "dečaka koji piški" u Briselu. Iako mala, ova figura je bez premca najveća znamenitost po efektu spektakularnosti. "Dečak koji piški" je podjednako drag i stanovnicima njegovog rodnog grada. Međutim, nije uvek bilo ovako. Originalna verzija statue, izlivena u bronzi od strane Žeroma Dukesnoa, bila je postavljena 1619. i ubrzo postala omiljeni predmet vandala. Uništena je više puta, ali je uvek bila obnovljena. Jednom prilikom je bila razbijena na komade. Ostaci su korišćeni za kreiranje kalupa iz kojeg je izlivena prvobitna verzija statue.

Belgijski centar za strip - Belgija ima više strip umetnika po 1km² nego bilo koja druga zemlja. Ovaj muzej posvećen stripu, smešten je u Voke skladištu, remek delu samom po sebi, po Art Nuvo projektu arhitekta Viktora Horta. Ima preko 5.000 originalnih crteža i ceo odeljak čuvenog belgijskog strip junaka - Tin Tina. Mogu se videti 6 dramatičnih, iznenađujućih i zabavnih murala oslikanih na bočnim stranama zgrada.

Heysel park i Atomium se nalazi u zapadnom delu Brisela i posvećen je rekreaciji i razonodi. Jedna od najvećih atrakcija ovog parka je i Atomium. Ovaj blistavi model atoma napravljen od čelika i hroma, visine 102m dizajnirao je Andre Vaterkejn. Podignut je za Svetski sajam 1958. godine, da simbolizuje novo "atomska doba". To je precizan opis molekula gvožđa koji je uveličan 165 milijardi puta. Sastavljen je od 9 čeličnih sfera prečnika 18m povezanih sa ogromnim cevima. Svaka sfera ima svoju izložbu. Impresivniji spolja nego iznutra, sa brzim liftom sa staklenim krovom koji vodi posetioce do vrha za svega 23 sekunde, gde se može uživati u pogledu na grad.

Mini Evropa - Pored Atomiuma je Brupark (25ha) sa 27 bioskopskih kompleksa nazvanih Kinopolis i IMAX ekran, kao i planetarijum i vodeni park zvani Losead.

Horta Muzej je osnovan u privatnoj kući i ateljeu čuvenog arhitekta, Viktora Horta. Izgrađene između 1898. i 1901. godine, dve zgrade predstavljaju najbolje primere secesije. U kući je sve netaknuto, a zadržana je i većina njenog unutrašnjeg dekora: mozaik, tonirana prozorska stakla, nameštaj, slike i murali. Muzej je takođe centar za istraživanja Viktora Horta i secesije.

Muzej Magrita poseduje najveću zbirku radova poznatog slikara nadrealizma. Od fasade napravljene kao optička iluzija do izloženih slika koje savijaju um, naslikanih od strane renomiranog belgijskog umetnika, posetioce će zabaviti i zaintrigirati ono što će videti.¹⁵⁹

¹⁵⁹<http://visitbrussels.be/bitc/front/home/display/lg/en/section/visiteur.do>

Antwerpen je savršen grad za turiste, ako žele da iskuse noćni život Belgije. On ima i modnu akademiju iz koje su izašli neki od najvećih avangardnih dizajnera. Ljubitelji Rubensa, upravo ovde mogu da se upoznaju sa njegovim delom, a pritom i da uživaju u neverovatnim srednjovekovnim građevinama. Preporučuje se i poseta De Antwerpse Zoo, jednom od najstarijih zooloških vrtova na svetu, a turistima željnim dobre kupovine, preporučuje se da prošetaju najpoznatijom šoping ulicom De Meir. Iako Briž nije popularna destinacija, kao što je to primera radi Pariz, on ima da ponudi mnogo više od velikog broja evropskih gradova. Mnogi ga smatraju najlepšim gradom na svetu, a tome sigurno doprinose predivna arhitektura, umetnost, kanali koji presecaju gradić, ali i brojne prodavnice nadaleko čuvene belgijske čokolade. Takođe, preporuka je da turisti posete i čuvene pivare ovog grada, kao što su to recimo *Gulden vlis* i *Brug bertje*, gde se može probati čak 300 vrsta piva! Hent je grad u Flandriji, treći po veličini u Belgiji, smešten između Briža i Brisela. Ukoliko vas zanima stvarna dinamika života ovog regiona koji obuhvata severni deo Belgije, bez horde turista koji vas okružuju, zaputite se u ovaj univerzitetski grad i uživajte u kafićima, restoranima, autentičnom senfu koji se pravi ovde, ali i brojnim uličnim performansima. Obavezno turisti obilaze zamak Gravensten, koji je svojevremeno služio kao vojna baza, pa čak i kao sud, zatvor i fabrika pamuka. Spa je mali belgijski gradić smešten usred guste šume, na predelima ispresecanim brojnim rekama i brdima. Grad se zove Spa upravo zbog činjenice što predstavlja lečilište koje postoji od 14.veka, zasnovano na izvorima tople lekovite vode. Pored toga, u njemu je otvoren i prvi svetski kazino, u 18. veku.

Belgija je poznata po svojoj dobroj kuhinji, a restorani su veoma popularna mesta za izlaženje. Izraz kojim bi belgijska hrana najbolje mogla da se opiše bio bi ''francuska hrana u nemačkim količinama''. Postoje određena jela koja se smatraju izrazito belgijskim specijalitetima i svaki posetilac bi trebalo da ih proba: *Moules frites* – dagnje i čips/pomfrit; *kobasice Ardennes*, šunka i pašeta su čuvena jela; *Salade Liégeoise* – salata sa zelenim pasuljem, slaninom, lukom i sirćetom; *Stoemp* - pire od krompira i šargarepe, sa slaninom i kobasicama, tipično briselsko jelo. Za Belgiju je pivo ono što je vino za Francusku - iz ove zemlje potiče jedna od najvećih pivskih tradicija na svetu. Postoji preko 400 vrsta piva koja se spravljaju u Belgiji, od lagera i pilznera do ''lambika'' (koji se pravi od pšenice i ječma), belih i voćnih piva, kao i piva trapistskih manastira. Voćna piva, poput piva od višnje zvanog ''krik'', smatraju se specijalitetima. Belgijska čipka je jedan od najčuvenijih proizvoda zemlje, a taj zanat pravljenja zamršenih mustri datira još iz renesanse. Stotine zanatlija u Brižu i Briselu još uvek rade sa čipkom - u Kantcentrumu u Brižu se redovno prikazuje njihov rad.¹⁶⁰

10.3. HOLANDIJA

Holandija je zemlja klompi, lala i vetrenjača. Ima prirodnu granicu na severu i zapadu sa dugom i razuđenom obalom na Severnom moru, na istoku se graniči sa Nemačkom, a na jugu sa Belgijom. Veći deo Holandije nalazi se ispod nivoa mora, odakle i potiče naziv ''Niska zemlja''. Izgradnjom nasipa i kanala, Holandija se već vekovima bori i odvaja od mora. Prva asocijacija turista je ''zemlja lala'', a Holandija je zemlja koja se najviše brine o životnoj sredini i mnogo pažnje usmerava na reciklažu. Gusto naseljena, ova liberalna zemlja sa mnogo vode i vetra, ima dosta čamaca, bicikala, ptica, vetrenjača, cveća, riba, mostova, kanala, kafića, sira. Omiljene turističke oblasti su *zapadna Frizijska*

¹⁶⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/belgium/>

ostrva i odmarališta na obali Severnog mora, kao što su Ševeningen, Nordvejk i Bergen. Gradovi i sela oko jezera *Ejselmer* privlače brojne posetioce. *Zeland*, koga čini niz ostrva i poluostrva, je poboljšanjem saobraćajnih veza dobio veliki broj turista. Stari gradovi kao što su Amsterdam, koji je glavni grad kulture, kafića i kanala, Lajden, Delft, Gauda, Harlem i Midelburg sa svojim umetničkim i arhitektonskim riznicama, takođe su značajne turističke atrakcije. Glavni grad je Amsetrdam. Holandija ima tipičnu maritimnu klimu, sa blagim zimama i prijatnim letima, tako da je tokom cele godine dobro vreme za posetu, ali se treba pripremiti i za vetrovito i promenljivo vreme. Proleće je predivno, jer su biljke u cvatu - april sa narcisima, maj sa lalama. Ono što agencije preporučuju turistima da obavezno posete kad su u Holandiji su:

Roterdam - Najprometnija luka na svetu i drugi najveći grad Holandije. Ovaj grad je izgubio svoju staru arhitekturu i pejzaže kada je bombardovan u II svetskom ratu, te je gradska arhitekturamoderna, sa visokim zgradama i sam Roterdam ne liči na tipičan holandski grad. Turističke atrkacije su luka, muzeji, parkovi i čuveni *Euromast toranj*, koji pored restorana i mnogih zanimljivosti pruža panoramski pogled na grad. Roterdam je poznat po svojim muzičkim festivalima.

Ajndhoven je moderan industrijski grad na reci Domel, koji jedo druge polovine XIX veka bio gradić bez posebnog značaja. Njegov ubrzani razvoj počeo je nakon osnivanja "Philips" fabrike sijalica 1891. Danas se razvio u najveći grad na jugu Holandije i peti po veličini u zemlji. U XX veku industrija se proširila na proizvodnju DAF vozila. Izvan grada nalazi se mali dvorac. Dugogodišnji obrazovni centar,

Lajden je mesto prvog Univerziteta u zemlji, koji datira iz 1575. Među desetak muzeja rasutih duž kanala je i *De Lakenhal*, sa remek-delima Rembrant van Rijn, kao i *Boerhave muzej* prirodnih nauka, koji ima mikroskope koje je koristio van Levenhuk.

Delft je grad izuzetne lepote, sa svojim kućama, kanalima oivičenim drvećem i istorijskim znamenitostima. Nalazi se između Roterdama i Haga. Živopisan stari deo grada oivičen je kanalima i ima veliki broj starih i novih crkava, gradsku većnicu i Istočnu kapiju, jedini ostatak starih originalnih gradskih zidina.

Harlem, tipičan holandski grad, ima nekoliko istraživačkih instituta, obrazovne ustanove i biblioteke, brodogradilište, železničke radionice, štamparije. Prvi put se pojavljuje u spisima u X veku, pod nazivom Harulahem. Od XI do XIII veka Harlem je bio sedište grofova Holandije, od kojih je dobio opštinski status 1245. U XVII veku Harlem je bio poprište velike umetničke aktivnosti i mesto boravka mnogih slikara, uključujući i Fransa Hals, Jakoba van Rojsdal, Filipisa Vauverman i Adriana van Ostade.

Keukenhof bašta je najveća bašta sa lukovicama na svetu. Svake godine je poseti po 800.000 ljudi, a cvetna je samo dva meseca godišnje. Ima milione lala, zumbula i narcisa. Bašte se prostiru u nedogled, a pored lala postoje i staklenici sa osjetljivijim sortama cveća.

Hohe Veluve nacionalni park je blizu Arnhema, među čijim atrakcijama je i *podzemni muzej* posvećen životu podzemlja i *Kröller-Müller muzej* koji sadrži 280 Van Gogovih slika, kao i mnoga druga dela.

Mastriht je dragulj juga, možda čak i cele zemlje. Daleko je od tipičnih holandskih gradova, klompi, lala i vetrenjača. Ovde su španske i rimske ruševine, kosmopolitska hrana, francuska i belgijska arhitektura. Čak je i pejzaž drugačij; postoje brdovite ulice. Prostirući se sa obe strane reke Mas, sa mnoštvom kafića i divnim starim kaldrmisanim ulicama, Mastriht je poznat po hrani svetske klase i elegantnoj atmosferi.

Madurodam – turisti uživaju u minijaturnom pogledu na celu Holandiju u minijaturnom gradu Madurodamu, koji predstavlja repliku zemlje u razmeri 1:25, uključujući vetrenjače, tržnicu sira i najprostraniju minijaturnu železnicu na svetu.

Tesel ostrvo je zbog blizine Amsterdama i lagane vožnje trajektom od 20min, najviše posećeno od svih Frizijskih ostrva. Mesto je sa širokim belim plažama, bujnim prirodnim rezervatima, šumom i selima. Lokalna vuna je veoma cenjena i ovaca ima svuda.¹⁶¹

AMSTERDAM je glavni i najveći grad Holandije, finansijski i kulturni centar zemlje koji privlači oko 4 miliona posetilaca svake godine. Jedan je od najstarijih gradova u Evropi. Centar grada je projektovan u XVII veku u koncentričnim polukrugovima oko mreže kanala. Turisti najbolje vide arhitekturu i ovaj lepi grad kad krstare brodom duž kanala. Sa druge strane najjeftiniji i najfleksibilniji način da se vidi Amsterdam je da se iznajmi bicikl. Kao grad velikih holandskih umetnika, Rembranta i Van Goga, Amsterdam ima: Muzej Van Goga koji poseduje njegovu najveću zbirku radova na svetu i Rembrandthaus bivšu kuću i atelje velikog slikara Rembranta. Gradski Rijksmuseum poseduje veliku kolekciju holandskih i azijskih umetničkih dela, sa vrhunskim atrakcijama kao što su Rembrantova "Noćna straža" i Vermerova "Mlekarica". U Amsterdamu se tokom nedelje nalazi veliki broj uličnih tržnica, na kojima se prodaje sve, a jedna od najboljih (i najprometnijih) je plutajuća tržnica na Singel kanalu, na kojoj se prodaje cveće. Amsterdam ima i veliki broj restorana sa jelima raznih kuhinja, bogat noćni život, barove poznate kao "braon barovi" i kafiću kojima može da se puši kanabis, do svetski renomiranih klubova, bioskopa, umetničkih kuća i kazina koji su otvoreni sve do kasno u noć. Znamenitosti koje treba videti su: Trg Dam, srce grada i mesto prve brane koja je podignuta 1270. Okružen je građevinama, uključujući Kraljevsku palatu, gotsku Nova crkva i Madame Tiso - muzej voštanih figura.

Ulica crvenih fenjera je najozloglašena oblast u Amsterdamu koja privlači hiljade posetilaca svake godine. Najveći broj stereotipa o ovoj oblasti su tačni, ali ono što mnogi ljudi ne znaju je da je "Rosse Buurt", ono što je poznato meštanima, jedan je od najstarijih i najlepših delova grada. Ni jedna poseta Amsterdamu ne bi bila potpuna bez posete ovoj poznatoj oblasti.

Magere – Tanki - most se nalazi preko reke Amstel i jedan je od najlepših mostova Amsterdama. Originalni most izgrađen je 1691. godine, a ime Magere (mager znači mršav na holandskom) stekao je jer čak dva pešaka nisu mogla da se mimoiđu bez poteškoća. Noću je most lepo osvetljen, pa je omiljeno mesto za fotografisanje.

Pivara Hajniken, jedno od nacionalnih obeležja Amsterdama, svrstana u evropsku rutu industrijskog nasleđa. Hajniken doživljaj pruža posetiocima interaktivni odnos - upoznavanje istorije kompanije kroz izložbe, bioskop i degustaciju "Heineken" piva.

Istočni Indijaman Amsterdam - Replika broda Indijaman Amsterdam Istočnoindijske kompanije u Holandiji, privezan je u Pomorskom muzeju. Savremena replika je završena 1990. nakon 5 godina izgradnje. Izgrađen je u čast originalnog broda iz XVIII veka, koji je nasukan na svom prvom putovanju van Engleske obale 1749. Slavno je ponovo otkriven 1969. i predstavlja najbolje očuvani brod takve vrste u svetu.

Koncertna dvorana je jedna od najboljih svetskih dvorana i svojom arhitekturom privlači pažnju. Ovde je sedište kraljevskog orkestra.

Muzej Van Goga ima najveću kolekciju slika, crteža i pisama ovog čuvenog slikara. Muzej poseduje i veliku kolekciju dela Van Gogovih savremenika i prijatelja kao što su Gogen i Tuluz-Lotrek, kao i jedan broj starijih umetnika kojima se Van Gog divio, uključujući Leon Lermite i Žan-Fransoa Mije. Muzej ima redovne izložbe ističući umetnost krajem XIX veka.

¹⁶¹<http://www.holland.com/global/tourism.htm>

Rembrantov muzej spada među najbolje muzeje Amsterdama. Sadrži skoro sve originalne Rembrantove grafike i štamparsku presu. Sam muzej se nalazi u trospratnoj zgradi, u kojoj je nekada Rembrant živeo. Kada se Rembrant preselio u kuću, već je bio uspešan umetnik, ali ga je ona na kraju dovela do finansijske propasti, jer je bio prinuđen da proda lične stvari, uključujući i slike, kako bi isplatio svoj dug. Muzejske vitrine pokazuju Rembrantovu detaljnu i jedinstvenu upotrebu svetla i senke. Rembrantov muzej je remek-delo samo za sebe.

Rijksmuzeum ili Državni muzej smatra se istinskim nacionalnim blagom. Njegovi eksponati obuhvataju slike umetnika iz Zlatnog doba Holandije XVII veka, kao što su: Rembrant, Vermer, Frans Hals, JanSten. Rembrantova "Noćna straža" je glavna atrakcija muzeja, a tu su i radovi iz srednjeg, XVIII i XIX veka, vrhunske zbirke srebra i deltske keramike, stare kuće lutaka i primeri azijske umetnosti.

Kuća Ane Frank - Oto Frank, otac Ane Frank, preselio je svoju porodicu iz Nemačke i kupio zgradu u kojoj se danas nalazi muzej. Oto je tu napravio kancelarije i skladište. Ana je želela da postane poznati pisac i za svoj 13. rođendan dobila je na poklon dnevnik. Kada je Nemačka izvršila invaziju na Amsterdam, plašeći se za bezbednost svoje porodice, Oto ih, zajedno sa prijateljima, seli na skriveno mesto u potkrovlju zgrade. Tamo je osam Jevreja, više od 2 godine, bilo sakriveno u tišini, od nacističkog terora koji se dešavao svuda oko njih. Ana je marljivo pisala u svom dnevniku o užasu koji se dešavao na ulici, osećaju straha i promenama koje je ona doživljavala kao adolescent. Gestapo ih je otkrio, po dojavu, i celu porodicu Frank deportovao u koncentracione logore. Ana je umrla u koncentracionom logoru u martu 1945. Oto je jedini preživio. Po povratku u kuću, pronašao je dnevnik koji je kasnije objavio u čast voljene ćerke; "Dnevnik Ane Frank". Kuća je i dalje kakva je bila i posetioci mogu da razgledaju tavan gde je Ana napisala svoj čuveni dnevnik. Godine 1957. kuća je bila donirana Fondaciji Ane Frank. Kasnije je muzej izgrađen sa ciljem da se progon Jevreja tokom Drugog svetskog rata i ta tragedija nikad ne zaborave. ^{162 163}

11. TURIZAM SEVERNE EVROPE

Severnom Evropom nazivamo veliku regiju koju obuhvataju Norveška, Švedska, Finska, Danska, Litvanija, Letonija i Estonija. Njima se obično pripaja i ostrvo Island, koje je vulkanskog karaktera. Po svom prostranstvu Severna Evropa je veća od zapadne Evrope, ali po broju stanovništva daleko zaostaje za njom. Dobro je naseljena Danska, a ostale zemlje su još ređe naseljene. Severna Evropa spada u pogledu reljefa izvrnutom štitu čiji je najniži deo pokrilo Baltičko more, a geološki je najstariji deo Evrope (Fenoskandijski štit). S površine Baltika diže se zemljište preko nizija Finske i Švedske prema severu i zapadu. Dugi greben tog starog gorja deli Skandinavsko poluostrvo na zapadni deo (Norvešku) koji gravitira Atlantiku i na istočni deo (Švedska) koji gravitira Baltiku. Na istoku prostire se niska ploča Finske posuta mnogobrojnim jezerima i obrasla gustim šumama, a na zapadu zatvara Baltičko more nisko poluostrvo Jiland, koje sa susednim ostrvima sačinjava Dansku. Prostor Litvanije, Letonije i Estonije takođe ima karakteristike nizijskog zemljišta, na kome su kao posledica rada lednika ostale morene i formirala se brojna jezera. Poluostrvo Jiland i zapadni deo Skandinavskog poluostrva izloženi su uticajima severnog Atlantika i njegovoj okeanskoj klimi. Jedan krak Golfske struje ide uz obalu Norveške, pa

¹⁶²<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/belgium/>

¹⁶³<http://www.holland.com/global/tourism/cities-in-holland/amsterdam.htm>

su norveške luke pošteđene od zaleđivanja. Mnoge švedske i finske luke ostaju zamrznute 3-6 meseci u godini. Skandinavske zemlje odeljene su Baltičkim morem od evropskog kontinentalnog dela. Pa i široka kopnena veza između Finskog zaliva i Belog mora, kojom se Finska drži istočne Evrope, pokrivena je mnogobrojnim jezerima i gustim šumama i uglavnom je nenaseljena. U međunarodnom turističkom prometu ovo područje nema veći značaj, mada i ovde broj stranih turista lagano raste. U nedostatku razvijenog kupališnog turizma, skandinavske zemlje razvijaju kompleksni domaći turizam. U Skandinaviji se mogu izdvojiti sledeće specifične turističke regije:

Brda i doline ispod fjordova najtipičniji su u južnom i jugozapadnom delu poluostrva. To je šumovit kraj sa brojnim jezerima. Planine južno od Laponije postaju sve privlačnije. Posebno se naglašavaju mogućnosti za masovni zimski turizam i rekreaciju. Veliki sever zahvata prostor severno od 64. paralele, a to je već Laponija. Ona pruža doživljaje polarnih noći, pejzaže tundre i slikoviti folklor laponskog stanovništva. Turisti su retki, naročito stranci, ali od kada je izgrađena železnica sve do Narvika turizam postaje permanentna pojava i u ovim krajevima. Dovoljno je napomenuti da se u laponskom delu Norlanda nalazi 7 od ukupno 10 nacionalnih parkova Švedske.

Skagerak koji izlazi na Severno more je, prema kriterijumima Skandinavaca, kupališna regija. Uz obalu su brojna mala ostrva (džepna ostrva) tako da svaki turista nalazi svoje ostrvo. Dva se ostrva po turističkom prometu ističu. To su: *Bohuslan* (švedska obala) i *Oland* pored istočne švedske obale.

Fjordovi su svetska turistička atrakcija. To znači da imaju i inostrane turiste. Turistički su dobro ekipirani, mada nema velikih turističkih centara jer Skandinavci jednostavno neće preveliku turističku dinamiku i gužvu. Hoteli se obično nalaze u dnu fjordova i klisurastim dolinama blizu morske obale.

Gradski turizam u Skandinaviji uglavnom se koncentriše u Oslu i Stokholomu, mada su i drugi gradovi postali turistička središta. Na krajnjem severu Norveške, na oko 71os.g.š. nalazi se najseverniji grad Evrope Hamerfest.

11.1. DANSKA

Danska je najmanja skandinavska zemlja, koju čine poluostrvo Jiland i preko 400 ostrva različite veličine, neka naseljena i povezana sa kopnom trajektom ili mostom. Kraljevini Danskoj takođe pripadaju Grenland i Farska ostrva. Pejzaž se uglavnom sastoji od niskog, plodnog zemljišta, bukovih šuma, malih jezera i fjordova. Farska ostrva čine grupu od 18 ostrva u severnom Atlantiku, naseljena sa oko 48.600 stanovnika, čija istorija datira još iz vikinškog perioda. Ribolov i uzgoj ovaca su dva najvažnija zanimanja. Danska je lepa zemlja, sa prijateljski nastrojenim stanovništvom, moderna, sa brojnim muzejima i odličnom infrastrukturom. Oseća se karakterističan srednjevekovni duh u zemlji, zahvaljujući očuvanosti starih crkava i istorijskih spomenika. Danska je turistička destinacija poznata po svojim festivalima (od džeza, roka, klasične muzike do narodne); ostrvima, čije su obale načičkane živopisnim ribarskim selima i malim slamnatim vikendicama; čuvenom Legoland-u, interaktivnim muzejima i aktivnim centrima namenjenih za zabavu mališana. Glavni grad je Kopenhagen. Turističke atrakcije koje se preporučuju za posetu turistima su:

Legoland - Originalni Legoland otvoren je 1968. i nalazi se u zapadnom delu Danske, pod nazivom Jiland. Do Legolanda se može doći kolima (od Kopenhagena je udaljen 240km) ili avionom (aerodrom Billund je bukvalno pored ulaza u park). Park je otvoren od kraja marta do početka oktobra. U Legolandu je bukvalno sve napravljeno od

bezbroy Lego kocki, sa velikom veštinom i kreativnošću. Mogu se videti čitave zemlje, u malim razmerama, izrađene u potpunosti od Lego kocki.

Zamak Kronborg je strateški pozicioniran na najdaljem vrhu ostrva Zeland, između Danske i Švedske. Srednjevekovni kraljevi su tako regulisali uvoz i izvoz, zajedno sa taksama koje su plaćali brodovi koji tu prolaze. Zamak se nalazi u blizini danskog grada Helsingera, koji nije daleko od Kopenhagena. Dvorac Kronborg je bio inspiracija za "Elsinore" u Šekspirovom "Hamletu".

Eresundski most povezuje Amager i Eresund u Danskoj (na ostrvu Zeland) sa regijom Skone u Švedskoj ukupne dužine oko 16,5km. Ovo je putna veza između gradova Kopenhagen i Malme. Savršen je za turiste koji žele brzu vezu između Švedske i Danske, a bez leta avionom. Most ima 4 trake i dve trake za voz. Izgrađen je 2000. godine, a u izgradnju mosta uključena je i izgradnja tunela dugog 4km i veštačkog ostrva koje označava kraj mosta i početak tunela. Ostrvo zovu Biberno ostrvo i dugo je oko 4km, a široko oko 500m. Kulturno i komercijalno srce Jilanda,

Orhus ima jednu od najboljih muzičkih i zabavnih scena Danske, dobro očuvan kvart Stari grad, muzeje (ne propustite Moesgard) i crkve u centru, do živopisnih šumskih staza i plaža duž obale na periferiji grada. Drugi je grad po veličini u Danskoj, a važan trgovački centar i luka još od doba Vikinga.

Ostrvo Bornholm je u Baltičkom moru, istočno od Danske i južno od Švedske, zapravo bliže Švedskoj nego Danskoj. To je popularna letnja destinacija, a nadimak Bornholma je "dragulj sa Baltika". Najveći grad na ostrvu je Rene. Ostrvo je posebno popularno zbog dugih pešćanih plaža i biciklističkih staza kojih ima svuda. Takođe, ne bi trebalo propustiti arhitekturu lokalnih gradova iz XIX veka, ostrvski muzej, kao i ruševine Hameršuš. Sama Danska obala je jedna duga pešćana plaža, a **popularne plaže u Danskoj**, koje jednostavno zasenjuju sve ostale: *Amager Strandpark* (plaža blizu Kopenhagena); *Midelfart Marina* na Danskom ostrvu Fin; u jugozapadnom delu Jilanda, u blizini Esbjerga su dve velike pešćane plaže: *Nimindegeb Strand* i *Hini Strand* (imaju visoke pešćane dine i lepe talase sa Severnog mora); *Bisnap plaža* je blizu severnog kraja Jilanda, van grada Hals; i *Bildsu plaža* koja je jedna od mirnijih, manjih plaža u Danskoj, sa zelenilom i prirodom karakterističnom za Zeland. Sve plaže imaju plave zastavice za kvalitet vode.

Odense je mesto u kome je živeo Hans Kristijan Andersen. Hiljadu godina stara prestonica ostrva Fin, Odense je mesto za pešake i bicikliste. Glavne atrakcije su vezane za Andersona; nekoliko muzeja posvećeno je Hans Kristijanu Andersenu i njegovim najpoznatijim pričama. Odense ima bogatu zbirku galerija i muzeja, impresivnu katedralu sa moštima sveca u podrumu, naprednu kafe kulturu, živopisni festival cveća sredinom avgusta i mesta za zabavu, bioskop i noćne klubove. Odense je u 1800-im konačno povezan sa morem velikim kanalom.

Skagen—mesto u koje su sredinom XIX veka dolazili umetnici šarmirani pejzažom. Danas turisti hrle u ovaj grad zbog duge pešćane plaže, brojnih muzeja i galerija, biciklističke staze i očuvane priroda.

Ribe, osnovan početkom VIII veka, prvi je i najstariji poznati vikinški grad u Danskoj. Ribe se sve više razvijao do XVI veka, kada je niz nemilih događaja označio kraj njegovog napredovanja; u prirodnu luku, koju je formirala reka, nagomilao se pesak, grad je pogodila kuga, bio je spaljen i poplavljen. Danas je Ribe lep, mali i miran grad sa velikom istorijom. Mnoge kuće u centru grada su iz XVII veka, nikada nisu srušene, već se konstantno koriste. Danas je centar grada muzej i veoma popularna turistička destinacija.

Roskilde - srednjevekovna prestonica Danske (na kraju fjorda Roskilde, stara vikinška oblast), danas je moderan grad sa dobro očuvanim turističkim znamenitostima:

Stari grad, katedrala Roskilde, koja je vekovima bila grobnica danske kraljevske porodice, muzej vikinških brodova sa preko 60 plovila, kao i širom sveta poznat Roskilde festival. I to su samo neke od atrakcija. Roskilde je grad pun istorijskih spomenika: u neposrednoj blizini je poznati Lejre eksperimentalni centar, sa rekonstruisanom praistorijskom i istorijskom sredinom na otvorenom, kao i znatan broj izuzetnih muzeja i istorijskih lokaliteta.¹⁶⁴

KOPENHAGEN je najveći i najživlji grad Skandinavije. Ime grada znači "trgovačka luka". Smešten među malim ostrvima, Kopenhagen se nalazi na ostrvu Zeland i predstavlja prolaz od Baltika do Severnog mora, što ga čini jednom od najprometnijih luka u severnoj Evropi. Kopenhagen ima mnogo toga da ponudi turistima, uključujući muzeje svetske klase, kraljevske palate i čuveni Tivoli zabavni park. Najprepoznatljiviji simbol Kopenhagena je "*Mala sirena*" iz Andersenove bajke. Statua "Male sirene", tek nešto veća od prirodne veličine, smeštena je na steni pored luke Kopenhagena. Otkrivena je 1913. Svaki dan stotine turista prolazi kroz parkove, bašte i zelene površine koje okružuju luku, kako bi videli ovu statuu. Danci su dobro obrazovani, govore engleski i veoma su otvoreni prema turistima. *Pešačka ulica Strøget* je mesto gde su butici, restorani i fini kafići. *Park Tivoli* - Zabavni park i obeležje Kopenhagena, najveća je atrakcija Danske. Park Tivoli je otvorio svoja vrata za javnost 1843. i smatra se jednim od najstarijih zabavnih parkova koji danas rade. Sa površinom od 8.5ha, park nudi veliki asortiman zabave, uključujući vožnje za decu, streljane, igre na sreću, vožnju balonom i jedan od najstrašnijih drvenih rolerkosteru u okolini. Ne postoji bolje mesto za degustaciju danske kuhinje od Tivolija. Tivoli očarava svoje posetioce palatama, jezerom sa labudovima i hiljadama raznobojnih cvetova. U večernjim satima, park je osvetljen hiljadama svetiljki, dajući mu čaroban izgled. Svake subote, neposredno pre ponoći, u parku se ispaljuje sjajan vatromet. Park privlači preko 4 miliona posetilaca godišnje. *Strøget* je mesto za kupovinu dizajnirane garderobe i centralna šoping ulica sa poznatim robnim kućama kao što je Magasin du Nord. *Stara pivara Karlsberg* iz 1847. pretvorena je u moderan centar za posetioce površine od 10.000 km², gde posetioći imaju priliku da se upoznaju sa korenima Karlsberga i verovatno najboljim pivom na svetu. *Zamak Rosenborg* sagradio je danski kralj Kristijan IV 1600-ih godina, kao mesto za odmor. Priča se da je to bio njegov omiljeni dvorac, gde je živio i umro. Dvorac je korišćen kao kraljevska rezidencija do 1720. a svaki kralj je ostavio svoj trag na njemu. Godine 1838. zamak Rozenborg pretvoren je u muzej sa predmetima danske monarhije tokom poslednjih 400 godina. Uprkos tome što je relativno malih dimenzija, lepo je uređen i vredi ga posetiti. Zamak je okružen kraljevskom baštom. *Rundetarn (Okrugli toranj)* je završen 1642. i nalazi se u Latinskoj četvrti, pored crkve Svetog Trinitatisa i nedaleko od Stroget ulice. U svojim ranim danima, bio je korišćen od strane naučnika kao astronomska opservatorija i još uvek je odlično mesto sa pogledom na živopisne krovove Kopenhagena i krivudave uličice. *Frederikova crkva*, poznata kao Mramorna crkva, sa svojom karakterističnom zelenom kupolom od bakra, jedna je od najimpresivnijih crkava u Kopenhagenu. Crkva se nalazi u ravni sa Amalienborg palatom i Operom, u sred oblasti Frederiksteden. *Botanička bašta* - Živi muzej, koji poseduje najveću kolekciju biljaka u Danskoj - rododendrona, starih sorti ruža, stabala starih 100 godina, herbariuma biljaka i pečuraka iz celog sveta. Botanička bašta se sastoji od 10 hektara pejzažne bašte postavljene 1874. godine. Ovde se mogu videti i neke tropske i subtropske biljke. *Kraljevska palata Amalienborg* je postala zvanična kraljevska rezidencija 1794. godine, nakon što je spaljena palata Kristijansborg.

¹⁶⁴<http://www.visitdenmark.com/denmark/tourist-frontpage>

Amalienborg palata se sastoji od četiri raskošne vile u francuskom stilu, podignutih oko velikog trga. Smena straže se održava svakodnevno u 11:45h, kada je kraljica Margareta II u rezidenciji. Kraljevska porodica je obično tu od decembra do aprila. Kraljica Margareta i njen suprug princ Henrik su tokom letnjih meseci u Fredensborg palati na severu Zelanda. Stražari su raskošno odeveni, sa šeširima od medveđe kože. Veći deo palate bio je zatvoren sve do 1994. kada je jedan broj soba otvoren za posetioce. Danas, posetioci mogu obići privatnu učionicu Kristijana IX, dnevni boravak kraljice Luize i učionicu Frederika VIII. Privatne sobe su ukrašene ličnim stvarima plemstva. Impresivni fjord Roskilde ima muzej vikinških brodova, na samo 30km od Kopenhagena. Godine 1962. pronađeno je pet vikinških brodova, koji su kasnije rekonstruisani. Brodovi su prvobitno bili namerno potopljeni kako bi zaštitili luku od napada. Muzej je izgrađen sa namerom da se brodovi tu smeste i rekonstruišu. Svih pet brodova se veoma razlikuju. Oni su izgrađeni za različite namene, različite vode i od strane različitih vikinških graditelja. Muzej je prerastao svoju prvobitnu ulogu, tako da danas ovde postoje i druga nordijska plovila. Pored muzeja postoji veštačko ostrvo na kome se nalaze arheološka radionica i obrazovne institucije.^{165 166}

11.2. NORVEŠKA

Poznata kao “Zemlja ponoćnog sunca”, ova lepa severna zemlja je zemlja glečera i fjordova. Nalazi se na zapadnom kraju Skandinavskog poluostrva i zauzima površinu od 324.220 km². Zemlja ima obalu sa fjordovima i planinsku unutrašnjost sa nekim od najvećih evropskih glečera. Dani ponoćnog sunca - kada sunce nikad ne zalazi ispod horizonta - javljaju se od 14. maja do 30. jula na Nordkapu. Južna Norveška sredinom leta ima dnevnu svetlost od 04-23h. Suprotno se dešava zimi, kada sunce ne izlazi na severu od kraja novembra do kraja januara. Prvi stanovnici Norveške stigli su pre 10.000 godina, na kraju ledenog doba. Nordijski pirati - poznati kao Vikinzi - stigli su u Englesku 793.g.n.e. Ovo je bio početak vikinškog perioda. Godine 1380. Norveška je bila pod vlašću Danske i ustupljena Švedskoj 1814. godine. Zemlja je konačno dobila nezavisnost 1905. i uspostavljena je monarhija. Norveška je zemlja za turiste koji vole prirodu, jer mogu da odu na skijanje, pećanje i planinarenje, a oni koji nisu za takav vid aktivnosti, mogu da uživaju u lepoti norveških sela, sa bezbroj strmih dolina, visokih planinskih jezera i nezaboravnim pogledom. Zima nudi i najspektakularniji prizor, auroru borealis ili polarnu svetlost. Glavni grad Norveške je Oslo. Turističke znamenitosti ove daleke severne i hladne zemlje su:

Nordkapp (Severni rt), poluostrvo koje često nazivaju krajnjom tačkom severa Evrope, u stvari nije deo norveškog kopna, već deo ostrva pod nazivom Magere. Severni rt je dom za 90% od 25.000 norveških Laponaca. Glavni grad je Honingsvåg koji ima 3.000 stanovnika i predstavlja živ i kulturno aktivan grad.

Geirangerfjord je norveški najpoznatiji i najdramatičniji fjord. Okružuje ga neverovatna prirodna lepota sa 1.400m visokim planinama i Geiranger vodopadi.

Lillehammer je živopisan grad u jugoistočnoj Norveškoj, a mnogi ga pamte po Zimskim olimpijskim igrama iz 1994. godine. Danas Lillehammer privlači putnike tokom cele godine, koji dolaze da uživaju blizu jezera Mjøsa. Postoji mnogo sportskih događaja svake godine, naročito u februaru i martu.

¹⁶⁵<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/denmark/>

¹⁶⁶<http://denmark.dk/en/practical-info/visit-denmark/>

Nekada glavni grad Norveške, **Bergen** je poznat kao grad između sedam planina i kapija ka fjordovima. Stari delovi grada ogrezli su u istoriji sa muzejima i galerijama, čuvajući na taj način od zaborava umetnost predaka i nasleđe Bergena. Duž istočne strane luke nalaze se *građevine Brigen* koje su na UNESCO-voj listi svetski najvrednijih istorijskih i kulturnih mesta. Turisti posećuju i riblju pijacu, kuću kompozitora Edvarda Griega u Trolldhaugenu, akvarijum i Stari Bergen, a oni koji vole izazov i avanturu, mogu se popeti na najvišu planinu Bergena – Ulriken.

Osnovan 997. godine **Trondhejm** ima mnogo istorijskih zgrada. Treći je grad po veličini posle Osla i Bergena. Sa svojim širokim ulicama, muzejima, kafićima, restoranima, bogatim noćnim životom vredan je turističke posete. Najznačajnija građevina je gotska *katedrala Nidaros* u kojoj se i danas krunišu norveški kraljevi.

Snežni hotel je jedinstven hotel sa puno prostora i lepo osvetljenim umetničkim delima napravljenim od snega. Geografska lokacija ovog hotela, omogućava da se doživite polarne noći svake zime od 21. novembra do 21. januara. Počevši od sredine decembra, Snežni hotel nudi gostima individualne sobe koje se nazivaju “snežni apartmani”. Ove sobe imaju vreće za spavanje, dušeke i naravno dosta snega i leda, a turisti moraju da imaju preko 20 godina da bi bili smešteni u njima. Ujutru treba da se prošetate do saune na jezeru da bi se zagrejali. Snežni hotel ima i poseban mali prostor za spavanje, ukoliko ne možete da spavate u “snežnim apartmanima”.

Tromse se smatra “kapijom ka Arktiku”. Ovaj grad karakteriše ulična muzika, kulturne aktivnosti, puno barova i restorana i najbolja pivara u zemlji. Priroda je predivna, sa snegom pokrivenim planinama, prošaranim fjordovima i lepim zgradama. Posećuje se planetarijum - prvi norveški virtuelni planetarijum, koji se može pohvaliti vizuelnim i specijalnim efektima.

Lofoten ostrva su skup planinskih ostrva na 96km iznad Arktičkog kruga, na severu Norveške obale. To su lepa ostrva, naseljena više od 6.000 godina sa najstarijom planinom na svetu, ugašenim vulkanom smeštenim na ostrvu Bo. Zbog Golske struje, na ostrvima nikada nije previše hladno. Imaju raznovrsnost morskog, životinjskog i biljnog sveta, kao i lepe pejzaže. Na zapadnim i severnim ostrvima, ponoćno sunce vidljivo je u periodu od 27. maja do 17. jula - nešto što ne treba propustiti.

Jostedal nacionalni park se nalazi između zaliva i glečera, poznatijeg kao Jostedalsbreen. Sa površinom od preko 432 km², *Jostedalsbreen* je najveći glečer u Evropi, mada ima i mnogo manjih zasebnih glečera širom parka. Sa 1.000m visine, zaleđeni vodopadi su impresivan prizor, kao što je i kretanje samog glečera koje iznosi i do 1,5m dnevno. Turisti ovde mogu da šetaju, planinare i skijaju u nacionalnom parku ili jednostavno da posete Jostedal centar i muzej.¹⁶⁷

OSLO, glavni grad Norveške, nalazi se u jugoistočnom delu zemlje, na priobalnom području Baltičkog mora. Ova napredna metropola nudi širok spektar aktivnosti za posetioce. U zimskom period turisti odlaze na skijanje u neko od mnogobrojnih skijališta koja se nalaze blizu centra grada ili prisustvuju Holmenkollen ski festivalu. U letnjim mesecima, gradski parkovi su puni meštana i turista koji se šetaju i uživaju u sredeim vrtovima. U Oslu ima prodavnice vodećih svetskih dizajnera i ekskluzivnih brendova, dok je Aker Brygge šoping oblast pretvorena u veliki centar koga karakterišu mnogi poznati brendovi. Grad nudi širok spektar restorana, koji služe jela internacionalne i domaće kuhinje. Aerodrom u Oslu udaljen je 45km od centra grada. Oslo ima muzeje, predivnu arhitekturu i titulu gurmanske prestonice Skandinavije. Turističke znamenitosti koje u oslu

¹⁶⁷<http://www.visitnorway.com/>

treba posetiti su: Vigeland park u naselju Frogmer, u zapadnom delu grada je najposećeniju atrakciju u Oslu, sa više od milion posetilaca godišnje. Park skulptura Vigeland sadrži više od 200 originalnih skulptura, dok se jezera i zelenilo prostiru ostatkom parka, što ga čini savršenim mestom za piknik. Ove skulpture čine životno delo čuvenog skulptora Gustava Vigelanda. Fram muzej - Fram je najjači drveni brod ikada izgrađen, koji i dalje ima zapise sa jedrenja najudaljenijim severom i najudaljenijim jugom. U Fram muzeju možete se ukrcati na brod i videti kako su ekipa i njihovi psi živeli i uspeli da prežive u najhladnijim i najopasnijim mestima na Zemlji - Arktiku i Antarktiku. Izložbe su ilustrovane uz pomoć modernog dizajna, fotografije, filma, interaktivne mape, specijalnih svetlosnih efekata, modela Frama zamrznutog u ledu, kao i samog broda. U polarnom simulatoru možete osetiti hladnoću i opasnosti polarnih ekspedicija pre više stotina godina. Izložba je prevedena na deset jezika. U neposrednoj blizini muzeja, nalazi se i Amundsenov brod Gjøa. Prirodjački muzej uključuje nekoliko muzeja, botaničku baštu i staklenike. Zoološki muzej prikazuje životinje iz celog sveta, a zgrada Mineraloško-geološkog muzeja obuhvata paleontološki muzej i jedini norveški Muzej dinosaurus. Botaničke raznovrsnosti i različitosti u bašti čine je idealnim mestom za opuštanje od stresnog gradskog života. Većina ove oblasti je uređena kao arboretum. U muzeju dinosaurus nalazi se najstariji fosilni primat i najkompletniji fosil ranih primata, poznatiji kao "Ida". Gradska opera - Norveška nacionalna opera i balet predstavljaju najveću kulturnu instituciju Norveške u starom delu luke Bjørvika. Ovo je prva operaska kuća u svetu, gde posetioци mogu da hodaju po njenom krovu. U njoj se održavaju brojne operске i baletske predstave, uključujući i izložbe i nekoliko zatvorenih festivala. Holmenkolen skakaonica otelotvoruje tradiciju skijanja staru više od jednog veka. Unutar prave skakaonice nalazi se Holmenkolen skijaški muzej, najstariji skijaški muzej na svetu. Muzej predstavlja istoriju skijanja i artefakte polarnih istraživanja. Nacionalna galerija poseduje najveću norvešku javnu zbirku slika, crteža i skulptura. Centralne atrakcije muzeja su "Krik" i "Madona" Edvarda Munka i slike Sezana i Manea. Muzej je osnovan 1837. godine. Muzejske izložbe predstavljaju umetnost Norveške, najbolje kolekcije i nacionalne ikone, od romanike do sredine 1900-ih. Takođe su prikazani radovi međunarodnih slikara i vajara, uključujući i francuske impresioniste. Nacionalna galerija je deo Narodnog muzeja umetnosti, arhitekture i dizajna. Muzej vikinških brodova predstavlja velika otkrića vikinških brodova Gokstad, Oseberg i Tuna, kao i druge predmete pronađene u vikinškim grobovima širom Oslofjorda. Dva, svetski najbolje očuvana, drvena vikinška broda izgrađena su u IX veku. Ovde se mogu videti i mali čamci, sanke, kola sa izuzetnim ornamentima, oruđa, alati, tekstil i pribor za domaćinstvo. Aker zamak i utvrđenje - Smešten u samom centru grada, kraj Oslofjorda, odlično je mesto za otkrivanje istorije Osla. Izgradnju zamka Aker i utvrđenja započeo je 1299. kralj Hakon V. Srednjevekovni zamak završen 1300-ih, imao je strateški položaj na samom kraju rta i izdržao je brojne opsade tokom vekova. Kralj Kristian IV je modernizovao zamak i pretvorio ga u renesansni zamak i kraljevsku rezidenciju. Tokom XVII i XVIII veka zamak je prilično propao i njegova restauracija počela je 1899. Tvrđava se koristi za veliki broj značajnih događaja, uključujući koncerte i svečanosti. Smena straže održava se svaki dan u 13.30h. Kon Tiki muzej sadrži svetski poznati splav napravljen od drveta, koga je naučnik Tor Hejerdal koristio 1947. u ekspediciji preko Tihog okeana iz Perua do Polinezije. Predmeti sa putovanja obuhvataju statue lave sa Uskršnjih ostrva i druge arheološke nalaze iz istočne Polinezije, Galapagosa i Perua. Tu su i interaktivni ekrani osetljivi na dodir, koji

vode kroz muzej. Takođe je izložen brod Ra II, sa kojim je Hejerdal plovio na eksperimentalnom putovanju od Severne Afrike do Barbadosa 1970. godine.¹⁶⁸ ¹⁶⁹

11.3. ŠVEDSKA

Kraljevina Švedska je vrlo raznolika zemlja. Od šumovitih područja do veoma savremenih gradova, Švedska nudi za svakog po nešto u njenom obilju kulture Starog sveta. Ova zemlja je odlično mesto za uživanje u sportovima na otvorenom, kao što su planinarenje, skijanje i plovidba. Takođe može da se obiđe arhipelag, grupa ostrva od kojih su samo neka sa gradovima, kao i palate i muzeje, restorane i prodavnice i bezbroj znamenitosti iz bogate švedske istorije koja obuhvata eru Vikinga, hrabrih istraživača koji su isplovili zbog trgovine u neistražene vode, čak do Vizantije. Godina 1600-ih, švedski kralj Gustav II Adolf, osvojio je niz vojnih kampanja koje su uticale da Švedska stekne veliko bogatstvo i veliku moć. U današnje vreme Švedska je savršena kombinacija starog i novog. To je napredna industrijska nacija sa visokim životnim standardom, ali u isto vreme nacija koja je pored industrije uspela da očuva prirodne resurse sa nezagađenim rekama, čistim vazduhom i šumama punih divljači. Građani Švedske još uvek drže do tradicije njihovih predaka, očuvanjem istorijskih crkava, palata i spomenika. Švedska obiluje kulturnim svečanostima, koja se održavaju tokom cele godine. Gotovo svako godišnje doba ima svoj kulturni događaj. Ova skandinavski zemlja nudi niz turističkih programa u okviru svojih gradova, živopisnih srednjevekovnih sela, priobalnih ostrva arhipelaga, jezera i šuma i ledenih tundri severne Laponije. Uprkos njenoj severnoj poziciji u Evropi, Švedska nije toliko hladna kao što se očekuje. Jug ima tokom cele godine umerenu klimu, a na severu leta mogu biti prilično topla. Švedska je u svom najboljem izdanju tokom leta i jeseni (krajem maja do septembra). Zbog velike geografske širine zemlje, leti su dani veoma dugi. Grad Malme dobija 17 sati dnevne svetlosti sredinom leta, a Sundsväl ima konstantnu dnevnu svetlost u drugoj polovini juna, ali mora da se otputuje severno od Arktičkog kruga kako bi se doživelo pravo ponoćno sunce u gradu Kiruna, kada sunce ostaje iznad horizonta 45 dana (od 31. maja do 14. jula). Turizam je zimi donekle ograničen i zahteva dobro planiranje, kao i ozbiljnu zimsku odeću. Mada postoje dobre mogućnosti za aktivnosti kao što su skijanje, vožnja saonice sa psima i vožnja motornim sankama. Veliki gradovi su u punom jeku tokom cele godine. Glavni grad je Stokholm. Švedska turistima nudi sledeće atraktivnosti:

Laponija - Smatra se najvećom netaknutom prirodom u Evropi, koja pokriva četvrtinu ukupne površine Švedske sa samo 5% stanovništva. Laponija je verovatno najpoznatija kao dom Deda Mraza i zaista, poseta "Santa World" u Dalarni je ono o čemu većina dece sanja. Laponija nudi veliki broj avantura, kao što su uspon do najvišeg vrha Švedske – Kebnekaise, šetnja u nacionalnim parkovima Sarek i Padjelanta ili vožnja sankama koje vuku psi, vožnja motornim sankama i skijanje. Boravak u ledenom hotelu u mestu Jukasarvi, pruža posetiocima neobično iskustvo.

Skoloster palata je iz XVII veka i jedan od najboljih baroknih muzeja u Evropi. Poznata je po svom neobičnom enterijeru i ogromnoj zbirci slika, nameštaja, primenjene umetnosti, tapiserija, oružja i knjiga. Palata poseduje i restoran, konferencijske sale i muzej automobila.

¹⁶⁸<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/norway/>

¹⁶⁹https://www.tripadvisor.co.uk/Tourism-g190479-Oslo_Eastern_Norway-Vacations.html

Birka je vikinški grad na ostrvu jezera Malaren, 18 km od Stokholma. To je bila glavna luka pre više od 1.200 godina. Birka je najstariji grad Švedske, koji se nalazi na UNESCO-voj listi svetske baštine. Novi muzej sadrži eksponate, otkrivena nakon obimnih iskopavanja. Poseta muzeju približava posetiocima način kako su živeli Vikinzi.

Hanzeatski grad **Visbi**, bivše mesto Vikinga na ostrvu Gotland, bio je glavni centar Hanzeatske lige na Baltiku od XII do XIV veka. Njeni bedemi iz XIII veka i više od 200 skladišta, kao i trgovačke institucije iz istog perioda, čine je najbolje očuvanim utvrđenim komercijalnim gradom severne Evrope.

Gripsholm palata se nalazi u malom gradu Mariested na jezeru Malaren izvan Stokholma. Divna renesansa palata, izgrađena je 1540. i sadrži izuzetan renesansni enterijer, pozorište i najveću i najstariju svetsku kolekciju portreta.

Nacionalni park Sareks impozantanog pejzaža sadrži preko 100 glečera i planine koje dostižu preko 2.000m. Treba da se obidu I dožive uz pomoć turističkog vodiča, sim ako niste stručnjak za opstanak u prirodi. Najbolji pogled je preko jezera i delte Laiture na Rapa alv, u blizini istočnog oboda parka.

Eland - Malo ostrvo koje se može pohvaliti mnogim ruševinama, utvrđenjima i sa skoro 400 vetrenjača. Najveći prsten utvrđenja gvozdenog doba na ostrvu, Graborg je neverovatan prizor. U blizini, Eketorp je delimično obnovljen kao muzej koji prikazuje kako jedno utvrđeno srednjovekovno selo mora da izgleda. Podjednako su impresivne ruševine palate Borgholm, koja je na kraju spaljena i napuštena početkom XVIII veka. Takođe se ističu svetionici na severnom i južnom kraju ostrva. U Eland se stiže od Kalmara preko najdužeg mosta u Evropi, dugog 6.000m.

Stari grad Upsala, smešten kraj savremenog grada Upsala smatra se najvažnijim praistorijskim spomenikom u Švedskoj i kolevkom švedske civilizacije. "Kungshögarna" ili kraljevske humke (ima ih 3) nalaze se na grebenu i mogu se videti kilometrima daleko. U centru svake humke, nalazi se kamen koji obeležava tačno mesto groba. Mrtav kralj je spaljen na lomači zajedno sa darovima, koji uglavnom uključuju nakit i zlato.

Kraljevina kristala se nalazi u pokrajini Smaland, u jugoistočnom delu Švedske. Mnoge od najpoznatijih svetskih staklara možete naći ovde. Kraljevina kristala nastala je kada je prva količina stakla istopljena u Kosti 1742. godine. Kosta je danas najstarija staklara u Švedskoj, koja i dalje ručno pravi staklo.¹⁷⁰

STOKHOLM - Većina stanovništva zemlje koncentrisano je u njenom glavnom gradu Stokholmu, čak preko 1,8 miliona Šveđana. Stokholm se nalazi na ostrvima koja razdvajaju jezero Malaren i Baltičko more. Slično kao i susedni Kopenhagen i Sankt Peterburg, Stokholm je težio da postane prometni lučki grad. Danas se Stokholm prostire na više od 14 ostrva, koja su jedinstveno povezana mostovima. Tokom prošlog veka Stokholm je postao prometna i moderna metropola. Centar grada zove se Normalm i to je mesto gde su najbolji restorani, hoteli i mesta za kupovinu. Većina turista voli istorijski Gamla Stan (Stari grad) i njegove starinske ulice pune dekorativnih prodavnica, romantičnih restorana i prijatnih poslastičarnica(švedsko pecivo). U blizini Starog grada nalazi se Kungliga Slottet, poznatija kao kraljevska palata. Smena straže je svaki dan i prilično je interesantno da se vidi. Takođe, u neposrednoj blizini je i narodni muzej na otvorenom - Skansen. Posle pretraživanja Skansena, turisti stvore pravu sliku o kulturi Švedske. Ovde se, među brojnim drugim aktivnostima održavaju i festivali, koncerti i

¹⁷⁰<http://www.visitsweden.com/>

folklor. Stokholm ima i mnoštvo muzeja svetske klase, uključujući čuveni Vasa muzej, u kome se nalazi najstariji brod na svetu, kraljevski ratni brod Vasa.

Skansen- U neposrednoj blizini Starog grada Stokholma, nalazi se muzej na otvorenom - Skansen. Više od 150 kuća, preseljeno je iz cele Švedske u Skansen, gde su rasute na površini od 30 hektara. Većina njih je iz XVIII i XIX veka. Svaki objekat sadrži razne eksponate. Večeri u Skansenu mogu biti interesantne. Folklor i koncerti su popularne aktivnosti. Tokom leta, internacionalne zvezde često nastupaju u Skansenu.

Vasa muzej ima najstariji brod na svetu - Vasa. Godine 1628. kraljevski ratni brod Vasa, potonuo je na dno luke u Stokholmu gde je mirovao stotinama godina. Tek 1961. brod je izvađen sa dna. Veći deo broda ostao je netaknut, uključujući i nekoliko stotina ukrasnih skulptura pored mnogih drugih predmeta od arheološkog značaja. Delovi broda Vasa su obnovljeni, tako da posetioci imaju pravi osećaj o tome kakav je bio život na brodu. U muzeju se saznaju i neke zanimljive činjenice o istoriji broda.

Gradska većnica je jedna od najlepših primera moderne arhitekture u svetu. Nalazi se na ostrvu Kungsholmen, a izgradnja je završena 1923. godine. Bilo je potrebno 8 miliona cigli da se izgradi ova čuvena zgrada, a švedski nacionalni grb nalazi se na 106m visokom tornju. Međunarodna dodela Nobelovih nagrada održava se ovde, u Zlatnoj dvorani, koja je dobila naziv po svom mozaiku od 18 miliona zlatnih pločica.

Kraljevska palata spada među najznačajnije turističke destinacije Stokholma. Kraljevska rezidencija je najveća aktuelna Kraljevska palata u svetu, mada kralj i kraljica više vole da žive u Drotningholm. Kungliga Slottet ostaje njihova zvanična rezidencija. Shodno tome, Kraljevska palata je obično otvorena za javnost, a unutra je raskošni barokni dekor. Palata je izgrađena na mestu stare palate koja je izgorela 1697. godine. Delovi stare palate koji su ostali, korišćeni su u izgradnji nove. Smena straže održava se svakodnevno u 12:05h, događaj koji privlači veliki broj posetilaca. U letnjim mesecima, ova promena straže propraćena je paradom.

Stari grad Stokholma osnovan je 1252. On svoje posetioce vraća u period srednjevekovne Švedsk i jedan je od najbolje očuvanih lokaliteta te vrste. Ovde ima dosta istorijskih znamenitosti, muzeja, crkava, kao i zanatskih radnji, restorana i kafića.

Djurgarden - Stokholm je izgrađen na četrnaest ostrva, a na Djurgardenu, jednom od tih ostrva nalazi se nekoliko ključnih gradskih atrakcija, uključujući i muzej na otvorenom, zoološki vrt i Vasa muzej. Djurgarden privlači više od deset miliona posetilaca svake godine i smešten je skoro u samom centru Stokholma.

Za manje od 10 minuta javnim prevozom od centra Stokholma, nalazi se Millesgarden, park pun skulptura u art deko stilu. Kuća i zemljište pripadali su skulptoru Karl Milesu i njegovoj supruzi, a mnoge njegove skulpture, između radova drugih umetnika, nalaze se ovde. Par je kupio imanje 1906. i Miles je za sebe izgradio otvoreni skulptorski atelje u kome je radio više decenija. Pretvoren je u fondaciju 1936. i poklonjen švedskom narodu.

Drotningholm palata je divan primer evropske kraljevske arhitekture i pozorišta koje je sagrađeno 1766.

Skargard Arhipelag u Stokholmu sa preko 24.000 ostrva i stena stvara veličanstveni prizor, koji povezuje švedsku prestonicu sa Baltičkim morem. Neka ostrva su ravna, a neka brdovita, neka su pokrivena sa par žbunova, a neka sa šumom, neka imaju plaže, a neka stene. Ovaj arhipelag nastao je krajem ledenog doba i ostao je netaknut od tada. Samo

nekoliko ljudi ima ovde svoje domove. Većina njih živi u ribarskom mestu Vaksholm, jednom od bisera arhipelaga. Arhipelag je neverovatno lep, čak i tokom zime.^{171 172}

11.4. FINSKA

Finska Republika je ograničena Baltičkim morem na jugozapadu, Finskim zalivom na jugoistoku i Botničkim zalivom na zapadu. Graniči se sa Švedskom, Norveškom i Rusijom. Olandska ostrva, na jugozapadnoj obali, nalaze se pod Finskom upravom i imaju neki vid veće autonomije. Prostor Finske je pojas u kome se Skandinavsko poluostrvo graniči sa velikom Ruskom ravnicom, zapadni sa istočnim svetom, Arktik i Baltik. Nazivaju je još i zemljom jezera i šuma, jer je više od dve trećine površine pod šumama, ima 187.888 jezera većih od 500 m², a najviši vrh jedva prelazi 1.300m. Ima izlaz na Baltičko more, zapljuskuju je Finski zaliv i Botnijski zaliv. Najveći i glavni grad je Helsinki. Državnu teritoriju preseca polarni krug, četvrtina njene teritorije je iznad severnog polarnika jer se prostire od 60° do 70° severne geografske širine. Sa 15 stanovnika na km² spada u red najređe naseljenih zemalja u Evropi. Turistički radnici smatraju da je Finska veliko iznenađenje nordijskih zemalja, dom leda i zime, ima više stabala nego ljudi i više ostrva od bilo koje druge zemlje na svetu. Finsku karakterišu beskrajni kilometri divljine, umerena klima, renovirane palate i industrijska područja, lepi bulevari i spomenici, gotske katedrale, veličanstveni manastiri i starinski muzeji koji predstavljaju bogatu kulturnu baštinu. Jedna je od najposećenijih turističkih destinacija Skandinavije, jer nudi plivanje u zaleđenoj vodi što je sport Finskoj i smatra se odličnim za zdravlje: poboljšava cirkulaciju, olakšava simptome artritisa i jednostavno daje osećaj sreće i zadovoljstva. Pored zdravstvenih benefita, u Finskoj je vrlo izražen takmičarski duh. Cele godine u raznim delovima zemlje, muškarci i žene između 20 i 60 godina takmiče se u plivanju na ledenih 25 metara, sve to zbog slave da su plivali u ledenim dubinama mora i preživeli da ispričaju priču o tome. Sa druge strane, Finska je dala najznačajniji doprinos svetskoj kulturi sauna - ima zapanjujućih 1,6 miliona njih. Oko 10% finske teritorije pokriveno je vodom, a 69 % zemlje pokriveno je šumama, obezbeđujući prirodne avanture. Oko 8.000km² čine zaštićeni nacionalni parkovi (ima ih 35) koji pružaju mogućnost posmatranje ptica, irvasa, jelena i medveda. Zimi se može videti polarna svetlost i uživati u skijanju i vožnji sankama koje vuku psi. Finci su postali poznati po svojim tehnološkim inovacijama – odavde je Nokia - i njihovom smislu za dizajn. Ono što treba obići u Finskoj su:

Olandska ostrva - Jedinstvena grupa ostrva, sa svojom različitom kulturom, zastavom i poštanskim markama. Ostrva su prošarana srednjevekovnim crkvama i starim ribarskim selima, a posebno su interesantna za biciklizam, kamping ili odmor u brvnari.

Laponija je zemlja ponoćnog sunca i polarne svetlosti, jedna od najvećih svetskih divljih i netaknutih regija sa brdima, nenaseljenim šumama, bistrim jezerima, potocima i brzacima, Santaparkom i Deda Mrazom.

Muonio pruža mogućnost da se vidi polarnu svetlost zimi, da se ode na haski safari, safari sa motornim sankama i safari sa irvasima. Tokom leta se ide na splavarenje, izlete biciklom do farme irvasa, love lososi ili vozi kanuom. Smeštajni kapaciteti su vrlo raznoliki; od hotela, brvnara do mesta za kampovanje.

¹⁷¹<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/sweden/>

¹⁷²<http://www.visitsweden.com/sweden/Regions--Cities/Stockholm/>

Inari je glavna zajednica Laponaca (Saami) u regionu i centar domaće radinosti gdje kupuju pravi laponski, ručno rađen tekstil, nakit, srebro i drvenarija.

Oulu se prostire na nekoliko ostrva, povezanih elegantnim pešačkim mostovima što je stvorilo idelane uslove za biciklizam sa mrežom biciklističkih staza koja je jedna od najboljih u Evropi. Oulu, najveći grad severno od Tampere i šesti po veličini u Finskoj, takođe je jedan od vodećih svetskih tehnoloških gradova.

Tvrđavu Suomenlina iz XVIII veka je na ostrvu, na ulazu u helsinšku luku i pod zaštitom je UNESCO-a od 1991. Ova jedinstvena tvrđava je dobar primer evropske vojne arhitekture, istorijska i turistička atrakcija i omiljeno mesto rekreacije građana Helsinkija.

Turku je najstariji srednjevekovni grad Finske, nekada prestonica, star 750 godina, ima potpuno obnovljen dvorac iz XIII veka koji je danas vikinški muzej. Njegova srednjevekovna gotska katedrala jedna je od najimpresivnijih u Finskoj. Muzej ruktvorina nalazi se u starom gradu, gde je i većina originalnih srednjevekovnih kuća. Tu je i trideset radionica koje predstavljaju različite zanate Finske.

Pori je industrijska baza u zapadnom delu Finske, glavni centar obrazovanja u zemlji, poznat po međunarodnom Pori džez festivalu, koji se održava svakog jula i privlači najbolje muzičare i ljubitelje ove muzike iz celog sveta.

Iteri i priobalni deo predstavljaju izvanredna mesta za rekreaciju. Svake godine hiljade posmatrača ptica dolazi u deltu da bi videli domaće i migracione vrste. Peščane Iteri plaže su besprekorno očuvane, a može se posetiti i ostrvo Reposari i jedriti arhipelagom Luvia.

Stari grad **Rauma** nedavno je svrstan na UNESCO-vu listu svetske baštine i to na svoj 550. rođendan. Ona ima jednu od najstarijih luka u Finskoj, franjevačku crkvu Svetog Krsta iz XV veka i Rauma muzej, koji se nalazi u Gradskoj većnici. U očuvanim starim zgradama rade zanatlije koji izrađuju čipku, zlatari i stolari.¹⁷³

HELSINKI, prestonica Finske je najveći grad u Finskoj poznat i kao istorijski, kulturni, ekonomski, komercijalni i turistički centar zemlje. Osnovan 1550. godine, do danas se razvio u moderan grad i značajnu evropsku turističku destinaciju. U njemu vredi posetiti sledeće znamenitosti: Helsinška katedrala u neoklasičnom stilu, sagrađena je 1830. godine po uzoru na katedralu Svetog Isaka u Sankt Peterburgu. Muzej umetnosti Ateneum ima najveću kolekciju javne umetnosti u Finskoj i dela nekih od najpoznatijih svetskih umetnika. Kaivopuisto park se prostire na 0.5km², a karakterišu ga uređeni travnjaci, litice, pa čak i ostaci kamenog utvrđenja izgrađenog u XVIII veku. Narodni muzej Finske predstavlja istoriju finskog života od praistorije do danas. Smešten u zgradi u nacionalnom romantičnom stilu, muzej je otvoren 1916. Plafon u holu ima freske o finskom narodnom epu Kalevala, koje je naslikao Akseli Galen-Kalela. Kiasma muzej savremene umetnosti otvoren je 1998. Zbirka se fokusira na finsku i stranu umetnost, naročito slikarstvo skandinavskih i baltičkih zemalja i Rusije od 1960-ih. Muzej poseduje specijalne izložbe i Kiasma pozorište, čiji program obuhvata ples, dramu, muziku, multimediju, film i video umetnost, kao i seminare, predavanja i javne rasprave. Esplanadi park je jedno od najpopularnijih mesta u gradu za rekreativne aktivnosti i piknik. Prirodnjački muzej kroz niz izložbi istražuje prirodnu istoriju Finske od južnog arhipelaga do Laponije. Kolekcija uključuje botaničke, zoološke, geološke i paleontološke primerke, ne samo Finske, već i celog sveta. Trg senat je glavna turistička atrakcija sa Helsinškom katedralom i statuom cara Aleksandra II. Katedrala Uspenski je završena 1868. i danas je najveća pravoslavna

¹⁷³<http://www.visitfinland.com/>

katedrala u zapadnoj Evropi i jedna od najvažnijih i najsitaknutijih građevina Helsinkija.
174 175

12. TURIZAM ISTOČNE EVROPE

Istočna Evropa se prostire od Karpata do Urala i Kavkaza, zatim od Baltičkog mora i Severnog ledenog okeana do Kaspijskog jezera i Crnog mora. Zauzima oko 52% celokupne površine Evrope. U reljefu se ističe blago zatalasana ravnica, sa niskim uzvišenjima vrlo blagih nagiba: Litvansko-Belorusko, Valdajsko, Srednjorusko i Privološko pobrđe. Zatalasana ravnica pripada prostranoj Istočno-evropskoj niziji, koja je deo nizija Evroazije. Klima ovog prostora najviše zavisi od Sibira te su u ovom regionu zime najhladnije u Evropi. Leta su vrlo topla zbog zagrevanja ogromne kopnene mase. Zbog toga Istočna Evropa ima najviši stepen kontinentalne klime u Evropi. Najviše padavina ima u crnomorskom i baltičkom primorju, a najmanje u području oko Kaspijskog jezera. Istočna Evropa se odvodnjava prema pet mora (Barencovo, Belo, Baltičko, Crno i Kaspijsko more). Ovde se nalaze najduže evropske reke. Karakteristična su jezera i močvare. Istočna Evropa do skora je u celosti pripadala jednoj državi, bivšem SSSR-u. Posle raspada ove države, regiji Istočna Evropa pripadaju države: Rusija, Ukrajina, Belorusija, Moldavija, Litvanija, Letonija i Estonija. Ova regija (najviše Rusija) dala je krupan doprinos evropskoj i svetskoj kulturi svojim stvaralaštvom u nauci, literaturi i u raznim granama umetnosti, još u doba Ruskog carstva. Najvrednije što turista može da vidi u današnjoj Rusiji ili Ukrajini su vrednosti iz carskog perioda.

12.1. UKRAJINA

Ukrajina je država u istočnoj Evropi. Graniči se sa Rusijom na severoistoku i istoku, Belorusijom na severu, Poljskom, Slovačkom i Mađarskom na zapadu, Rumunijom i Moldavijom na jugozapadu, a na jugu izlazi na Crno more i Azovsko more. Izuzev Krima, sadašnje granice Ukrajine uspostavljene su 1954., a nezavisnost je stekla nakon raspada Sovjetskog Saveza, 1991. Odlikuje se raznovrsnim geografskim i klimatskim uslovima. Njen središnji deo zauzimaju stepe isprekidane niskim visoravnima i slivovima reka, naročito nizijom i visoravni reke Dnepar. Na severu Ukrajinu od Belorusije dele močvare reke Pripjat. Južni deo obuhvata obalnu nizinu duž Crnog i Azovskog mora. Istočna Ukrajina sastoji se od sliva reke Donjec i zapadnog ruba Srednjoruske uzvisine. Najvažnije obeležje zapadne Ukrajine su planine Karpata s najvišim vrhom Goverlja (2.061 m). Poluostrvo Krim na samom jugu, koji čini zasebnu geografsku jedinicu, odlikuje se sredoziemnom klimom. U Krimskim planinama najviši vrh je Roman-Koš (1.545 m). Šume u Ukrajini zauzimaju 18% i uglavnom su karakteristične za Karapte i severozapadne krajeve zemlje. Ukrajina ima sedam glavnih reka: Desna, Dnepar, Dnjestar, Dunav, Pripjat, Donjec i Južni Bug. Klima u Ukrajini je kontinentalna, izuzev poluostrva Krim na kom je delimično i mediteranska klima. U Ukrajini temperature leti mogu biti i do 30 °C, a zime su poprilično hladne (i do -30 °C), često hladnije nego u većini severnijih zemalja Evrope. Glavni grad je Kijev. Ovu zemlju turističke grupe sve češće posećuju, naročito crnomorsku obalu, Karpate i krstare rekama Dnepar i Dnjestar. Jedna od glavnih letnjih i

¹⁷⁴<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/finland/>

¹⁷⁵<http://www.visitfinland.com/helsinki/>

kulturnih atrakcija Ukrajine su raznovrsni festivali, a tokom zime Karpati nude nekoliko dobrih ski centara.

Karpati su “zeleni biser” Ukrajine. Lepa kombinacija prirode, šume, livada, pastira i ljudi koji žive u harmoniji sa prirodom je ono što čini ove planine tako atraktivnim za turizam. Lepota alpskih livada i šuma, reka i planinskih jezera, blaga klima, lekoviti mineralni izvori, istorijski i arhitektonski spomenici, privlače veliki broj posetilaca. Ukrajinski Karpati imaju terene za skijanje ili vožnju snoubordom. Najveća odmarališta su Slavsko, Bukovel, Tisovets i Dragobrat.

Turističke agencije vode turiste i do sablasnog **Černobila**, mesta najgore svetske nuklearne katastrofe u istoriji, koja se desila 26. aprila 1986. u nuklearnoj elektrani. Siguran je za kratku posetu i definitivno predstavlja jedinstveno iskustvo.

Posećuje se i divan grad zapadne Ukrajine, **Kamenec Podolski**, srednjevekovno zdanje na stenovitom uzvišenju, koje je vekovima zavaravalo putnike. Najpoznatije atrakcije grada su stari dvorac, katedrala Sv. Petra i Pavla, Gradska većnica i brojne druge građevine.

Lavov, muzej na otvorenom izuzetnog arhitektonskog bogatstva. Stari grad, uvršten na listu UNESCO-ve svetske baštine, nalazi se na centralnom trgu Rinok, punim zgrada u stilu gotike, baroka, renesanse i rokoka. Uveče turisti mogu da pogledaju neku predstavu ili operu u Nacionalnom akademskom teatru opere i baleta, ekstravagantno izgrađenog, bogato ukrašenog i svrstanog među najbolja pozorišta u Evropi.

Odesa je najveći kosmopolitski grad u zemlji, najvažnija luka na Crnom moru, sa brojnom jevrejskom populacijom. Odlika svih stanovnika Odesa je otvorenost prema svetu i gostoprimljivost.

Jalta, “bisera Krima” i poznato letovalište, nalazi se u podnožju planine Krimska Gora. Ovde sunce sija oko 2.500 sati godišnje i stalno duva povetarac, što je slično uslovima u Nici. Od poznatih ličnosti ovde su živeli Čehov, Tolstoj i Čajkovski. Jalta je poznata i po Livadijskom dvorcu, u kome je održana čuvena konferencija, na kojoj su se sastali Ruzvelt, Čerčil i Staljin 1945. godine, kako bi odlučivali o uređenju svetskog poretka nakon Drugog svetskog rata.¹⁷⁶

KIJEV, glavni grad i drevna kolevka ruske civilizacije iz kojeg se pravoslavna vera proširila širom istočne Evrope. Izuzetna Zlatna vrata Kijeva su poslednji ostatak zidina podignutih u X veku za odbranu grada. Kijev je duša Ukrajine i ima ključnu ulogu u njenoj prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Jedan od najlepših gradova u svetu, Kijev je prekriven zelenilom, što se može videti po mnogim parkovima, bulevarima i vrtovima. Na svakom uglu su lepa istorijska mesta. Kijev, nekada sveti centar Rusa, a danas najveći grad Ukrajine, nalazi se na obali reke Dnjepar. Tokom II svetskog rata Nemci su uništili 40% grada, a prilikom povlačenja Sovjeti su uništili veći deo ulice Krešatik, inače glavne ulice u Kijevu. Čak i u mirna vremena, stotine crkava i katedrala, arhitektonskih i istorijskih remek-dela, dignuto je u vazduh tokom 1920-ih i 1930-ih. Svaka epoha ovde je ostavila svoj trag. Sa populacijom od preko tri miliona stanovnika, isto kao u Rimu, Parizu i Madridu, u Kijevu se promene dešavaju neverovatnom brzinom. Kijev krasi crkve, drveće, arhitektura, parkovi i bogata istorija, a na turistima je da odluče šta će prvo da upoznaju od kulturno-istorijskih znamenitosti:

Mystetskyi Arsenal, nekada napuštena zgrada vojnog arsenala u centru grada, danas je pretvorena u prostor vrhunske umetnosti i kulture Kijeva. Sa preko 53.000m², jedan je

¹⁷⁶<http://www.traveltoukraine.org/>

od najvećih muzeja u Evropi. Sadrži laboratorije umetnosti, biblioteke i učionice, kao i izložbeni prostor.

Katedrala Svete Sofije izgrađena između 1011. i 1018., jedna je od najstarijih sačuvanih crkava u Kijevu. Njen graditelj bio je veliki knez Kijevske Rusije, Jaroslav Mudri. Ova veličanstvena katedrala sa 13 kupola danas je muzej i nacionalna svetinja. U njoj se nalaze 260m² jedinstvenih mozaika iz XI veka, kao i 3.000m² očuvanih fresaka.

Kijevsko-pečerska lavra deo je verskog nasleđa Kijeva i jedan od najznačajnijih spomenika pravoslavne vere za Ruse i Ukrajince. Manastir je sagrađen za vreme Kijevske Rusije, na mestu gde je 1015. godine bio manastir u pećini (lavri). Može se popeti na vrh zvonika (96,5m) i uživati u fantastičnom panoramskom pogledu na grad. Manastir se nalazi na listi UNESCO-ve svetske baštine i spada u sedam čuda Ukrajine. Neki od najinteresantnijih muzeja Ukrajine nalaze se na manastirskom imanju, kao što je *Muzej istorijskog blaga i nakita*, *Muzej ukrajinske dekorativne i primenjene umetnosti* i *Muzej minijatura*. Muzej minijatura je divna atrakcija Kijeva. Njegovi eksponati mogu se videti jedino pod mikroskopom. To su: buva koja nosi zlatnu potkovicu, ruža unutar ljudske dlake, karavan zlatnih kamila uklopljen u iglene uši, kao i druga čuda.

Crkva Svetog Andreja je izgrađena u periodu od 1747/54. godine, a za glavnog arhitektu izabran je Bartolomeo Rastrel. Crkva Svetog Andreja nalazi se na vrhu Andrejevskog uzviza. Sa svojih pet manjih i jednom velikom kupolom nalazi se na mestu gde je apostol Andrej podigao krst i preokao da će se "ovde razviti veliki hrišćanski grad".

Katedrala Svetog Vladimira je izgrađena 1882. u neovizantijskom stilu. Ova prelepa žuto-bela katedrala je sedište patrijarha Ukrajinske pravoslavne crkve.

Nacionalni muzej istorije Velikog otadžbinskog rata i spomenik Majci Domovini sa težinom preko 500t gigantski je spomenik koji predstavlja žensku figuru kako drži mač i štit. Ovaj spomenik od nerđajućeg čelika, podignut je 1981. U podnožju se nalazi muzej, koji izlaže oko 15.000 eksponata. Oni prikazuju različite faze i aspekte II svetskog rata. Tu je i muzej posvećen Avganistanskom ratu.

Nasuprot katedrale Svete Sofije nalazi se katedrala Svetog Mihaila, sa istorijom koja odražava ukrajinski duh. Prvobitno izgrađenu u X veku, originalnu katedralu srušile su sovjetske vlasti 1930-ih. Unutrašnji mozaici su skinuti i zajedno sa ostalim poslani u muzej Ermitaž u Sankt Peterburg. Kasnih 1990-ih, sa obnovljenim nacionalnim ponosom, ukrajinske vlasti preuzele su zadatak da obnove katedralu kao što je prvobitno bila. Rezultat je katedrala čiji izgled oduzima dah. Godine 2004. originalne freske katedrale Svetog Mihaila, vraćene su Ukrajini iz muzeja Ermitaž. U blizini katedrale nalazi se prvi spomenik u Ukrajini posvećen sećanju na 10 miliona žrtava umrlih od gladi (1932-1933), usled nametnutog Staljinovog terora. Naziv za ovaj veliki pomor stanovništva na teritoriji Ukrajinske SSR je "Holodomor".

Marinska palata i zgrada parlamenta - Veličanstvena *Marinska palata* (1750-1755) podignuta je prema izgledu palate baroknog stila, a za arhitektu je izabran Bartolomeo Rastrel. Palata je danas mesto za zvanične funkcije i državne prijeme. Pored ovog baroknog remek-dela je i *Vrhovna Rada* ili zgrada ukrajinskog parlamenta, koja se može pohvaliti staklenom kupolom težine preko 100 tona.

Nacionalni muzej istorije Ukrajine ima oko 800.000 muzejskih eksponata, podeljenih u osam tematskih delova, koji reflektuju različite aspekte istorije Ukrajine, od praistorije do danas. Muzej ima bogatu zbirku arheoloških i etnografskih pronalazaka, novčića, oružja, umetničkih dela i starih knjiga.

Državni muzej Tarasa Ševčenka je posvećen Tarasu Ševčenku, ukrajinskom nacionalnom heroju, pesniku, piscu, umetniku. Njegov doprinos za ukrajinsku nezavisnost

bio je od neprocenjive vrednosti. U zbirci muzeja nalazi se više od 4.000 eksponata, uključujući njegove lične stvari, crteže, rukopise, skoro 200 slika. Rođen kao kmet, Ševčenko je postao proslavljeni slikar i pesnik čiji su radovi uzdigli ljudska prava, socijalnu pravdu i duboko inspirisali narod za suverenitet Ukrajine. Može se posetiti i park Taras Ševčenko, koji se nalazi preko puta muzeja. Jedan je od najživopisnijih parkova Kijeva i predstavlja idealno mesto za porodični šetnju.

Nacionalni muzej Černobil posvećen je najgoroj, ikada zabeleženoj ekološkoj katastrofi u istoriji, koja se desila 26. aprila 1986. godine u nuklearnoj elektrani u blizini grada Černobil. Više od 7.000 eksponata prikazano je u pet velikih dvorana. Zbirka prikazuje tajna dokumenta, mape, fotografije, lične predmete i one koji prikazuju ruralni život u regionu Černobila. Turisti mogu pogledati i dokumentarne filmove.^{177 178}

12.2. RUSIJA

Ruska federacija ima teritoriju koja je gotovo dvostruko veća od teritorije SAD-a, Kine ili Kanade. Graniči se sa 18 država. Po broju stanovnika je na 9 mestu i ima 15 gradova sa više od million stanovnika. Rusija se obično deli na zapadni evropski (oko 3.500.000 km²) i istočni azijski deo - Sibir (13.500.000 km²). Prirodnu granicu ovih dveju delova čini planina *Ural*, koja se prostire u smeru sever - jug u dužini od oko 2.100 km od Severnog ledenog okeana do granice sa Kazahstanom. Većina predela Rusije su ravnice, koje su na jugu stepe, dok su na severu šumovite. Na krajnjem severu su tundre. Pored Urala, planine Rusije su: *Kavkaz* (vrh Elbrus je sa 5.642m najviši vrh Rusije i Evrope), *Altaj* i *vulkani na Kamčatki*. Najveće reke Rusije su *Volga* i *Don* u evropskom delu i *Ob*, *Irtiš*, *Jenisej*, *Lena* i *Amur* u azijskom. Preovladava kontinentalna klima koja na krajnjem severu prelazi u polarnu, a u uskom pojasu crnomorskog priobalja je mediteranska klima. Uz obale *Kaspijskog mora* zbog jakog isparavanja prisutna je i polupustinja. Na krajnjem jugu evropske Rusije granicu sa Gruzijom i Azerbejdžanom čini planina Kavkaz. Na zapadu Sibira prostire se velika *Zapadnosibirska ravnica* kroz koju protiče najduža ruska reka Ob (sa Irtišem 5.568km, 5. na svetu). Između reke Jenisej na zapadu i Lene na istoku nalazi se *Srednjesibirska visoravan* sa vrhovima do 1.700m. *Srednjejakutska ravnica* kroz koju protiče Lena deli ovu visoravan od planinskih lanaca istočnog Sibira. Na jugu i istoku Sibira do obala Tihog okeana prevladava planinski reljef sa lancima čiji su vrhovi uglavnom iznad 2.000m (Beluha u Altajskom lancu - 4.506m, Ključevskaja Sopka na Kamčatki - 4.750m). Ovde se nalazi i najveće i najdublje rusko jezero, *Bajkalsko* (31.500km², dubina 1.637m, najdublje na svetu). Rusija ima najveće svetske šumske rezerve i naziva se plućima Evrope, pošto zaostaju samo za Amazonskom prašumom po količini ugljendioksida koji apsorbuje. U Rusiji živi 266 vrsta sisara i 780 vrsta ptica. Ukupno 415 životinjskih vrsta je uvršteno u Crvena knjiga Ruske Federacije i zaštićeno. Prostire se od Kalinjingrada na zapadu, preko Urala i prostrane sibirске ravnice do Ohotskog mora na istoku. Najveća, a možda najmanje istražena zemlja na svetu, definitivno zaslužuje posetu bilo radoznalih avanturističkih putnika, bilo turista koji se opredeljuju za upoznavanje ruske istorije i obilaske muzeja u Moskvi i Sankt Peterburgu ili čak onih koji istražuju kulturno blago ove ogromne zemlje kroz beskrajn spisak destinacija; planina Kavkaz, plaže Crnog mora, prostrana reka Volga, nepregledne tajge u Sibiru, magično Bajkalsko jezero ili vulkani na Kamčatki. Iako je ljudi često prepoznaju

¹⁷⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/ukraine/>

¹⁷⁸<http://www.traveltoukraine.org/mustsee.htm>

jednostavno kao Rusiju, ona je zapravo mnogo kompleksnija Ruska federacija – imajući pri tom u vidu preko 100 različitih nacionalnosti i jezika, uključujući muslimansku, jevrejsku i budističku populaciju, od Čečenije na granici sa Gruzijom do ledene Čukotke na severu, na kratkoj udaljenosti od Aljaske. Sve je ovde u ogromnim razmerama, od auto puta u Moskvi sa osam traka do nepreglednog prostranstva ruske stepe. Ogromne razdaljine prelaze se avionom, koji čini jedini razumni vid putovanja s obzirom na velike udaljenosti, kao i čuvenom transsibirskom železnicom, koja omogućava da upoznate razne predele Rusije. Uz čašu votke ili piva Baltika, upoznajete ljude kojima su smeh i veselje način života. Rusija je posebna destinacija i posebno turističko iskustvo. Više je to avantura nego klasičan odmor, iako se iz godine u godinu slika menja i uslovi sve više prilagođavaju turistima. Glavni grad je Moskva. Rano leto i jesen su omiljeni periodi kada turisti dolaze u posetu Rusiji. Do maja, sneg se uglavnom otopio i temperature su prijatne. Jul i avgust su najtopliji meseci i predstavljaju glavnu sezonu, kako za strance tako i za Ruse. U ruralnim delovima Sibira i Dalekom istoku ruska zima može da bude bajkovita. Sve je pokriveno snegom i sve izgleda živopisno. Turističke centre koje treba posetiti su:

Novgorod je jedan od najstarijih gradova u Rusiji, osnovan 859. godine. Tokom srednjeg veka, ovaj grad je bio predvodnik razvoja umetnosti i slikarstva, a primeri se mogu naći u mnogim drevnim crkvama. Može se posetiti gradski Kremlj iz XI veka, katedrala Svete Sofije, Jurjev manastir i muzej ruske drevne arhitekture na otvorenom. Stari grad, Kremlj i crkve su pod zaštitom UNESCO-a.

Vladivostok znači “vladar istoka”. Izgrađen oko zaliva Zlatni rog, grad je danas najvažnija luka na istoku Rusije, najvažnija istočna stanica na trasi transsibirske pruge i glavni grad Primorskog kraja. Zbog blizine kineske granice i brodskih veza sa Japanom, ekonomska pozicija Vladivostoka je veoma važna. Kao glavna baza ruske Tihookeanske flote bio je zatvoren za posete stranih turista. Od 1991. ova politika je promenjena i stranim turistima više nije potrebna posebna dozvola za ulazak. Veći deo zemljišta Vladivostoka je pod gustom vegetacijom, pa turisti mogu videti i sibirskog tigra kako slobodno trči.

Volgograd je osnovan 1589. godine kao Carcin, moćna tvrđava na ušću Volge i Dona. Ništa nije ostalo od drevnog Carcina, koji je tokom sovjetskog perioda preimenovan u Staljingrad, u čast lidera koji je organizovao odbranu grada tokom građanskog rata. Predstavlja mesto odlučujuće bitke u II svetskom ratu, kada je stari grad srušen sa zemljom, a stotine hiljada ljudi je poginulo ili umrlo od gladi. Godine 1952. izgrađen je poznat Volga-Don kanal koji povezuje dve reke i završena je isprepletana mreža plovnih puteva od Arktika do Mediterana. Grad je 1961. ponovo promenio ime, ovog puta po reci Volgi koja dominira u geografskom, ekonomskom i kulturnom smislu. Ponovo izgrađen od nule, Volgograd je pomalo sterilan, a sećanja na veliki otadžbinski rat su i dalje sveža.

Jezero Bajkal je jedno od najpoznatijih prirodnih lepota Rusije, koje često nazivaju biserom Sibira. To nije samo najdublje i najstarije (25 miliona godina) jezero na svetu, već i odlična destinacija za one koji žele da provedu svoj odmor u okruženju sibirske divljine. Bajkalsko jezero nudi termalne izvore, putovanje u udaljene oblasti helikopterom, ronjenje, lov, ribolov, planinarenje, skijanje, rafting.

Kamčatka - Otkrili su je ruski Kozaci pre više od 300 godina. Međutim, čak i danas Rusi vrlo malo znaju o njoj, da ne govorimo o ostatku sveta, gde većina ljudi jedva da je i čulo za Kamčatku. U ovom veku, avioni su bili ti koji su Kamčatku približili Evropi i Americi. Misteriozno poluostrvo našlo se na listi onih regiona, koji su se nekada zvali zatvorenom vojnom zonom u SSSR-u. Do 1990. godine ni jedan stranac nije smeo da stupi na tlo Kamčatke, čak je i Rusima bila potrebna posebna dozvola. Ekspedicije geologa i

istraživača otkrile su njene crne okeanske plaže, aktivne vulkane i planinske vence sa snežnim vrhovima. Kamčatka je verovatno jedino mesto za koje se može reći da medvedi zaista šetaju ulicama Rusije.

Čukotka - Najistočniji region Rusije i cele evroazijske površine. Zapljuskuju je dva okeana, Severni ledeni okean i Pacifik. Polovina teritorije nalazi se iznad arktičkog kruga. Gotovo celo područje je pod tundrom. Obale imaju zalive pune morskih ptica i sisara. Narodi koji ovde žive, Čukči, Eskimi i druge lokalne nacionalnosti bave se uzgajanjem irvasa i lovom na morske sisare. Čukotka je i dalje restriktivna oblast Rusije, koja ima ograničen kontakt sa ostatkom sveta. Svaki turista, bilo Rus ili stranac, mora imati posebnu dozvolu za ulazak na teritoriju Čukotke. Mali broj posetilaca i vrlo mali broj lokalnog stanovništva, pomažu u očuvanju jedinstvenog pejzaža, flore i faune ovog regiona.

Jakutija ili Saha zauzima veći deo severoistočnog Sibira. Jakutija je zemlja sa bezbroj reka i jezera, stotinama glečera i zaleđenim površinama. Više od 40% teritorije nalazi se iznad arktičkog kruga. Polarne noći tokom zime počinju na teritoriji koja se nalazi iznad arktičkog kruga. Neke noći osvetljene su polarnom svetlošću, poznatom aurora borealis. U leto počinju polarni dani. Dan može trajati do 20 sati, dok dalje na severu Sunce nikad ne zalazi ispod horizonta.

Planinski sistem Altaj, duboko u srcu sibirske divljine, pokriven je neprohodnim šumama tajgi i visokim planinskim vrhovima. Altaj je jedna od najvećih atrakcija ruske divljine i mesto za avanture u prirodi, kao što su rafting, planinarenje, ribolov, jahanje itd. Cvetna polja alpskih livada, ledeni planinski potoci, čuveni altajski med i naselja "starih vernika", sibirskih šamana, definitivno su dobar razlog što turisti žele da posete Altaj i otkriju visoke planinske glečere, gde su letnje snežne padavine veće nego u zimskom periodu, puste stepe i gustu sibirsku tajgu.

Alpski region na najjužnijem obodu evropskog dela Rusije, **Veliki Kavkaz**, predstavlja prirodnu granicu između Evrope i Azije. Najviši vrh Evrope - Elbrus (5.642m), nalazi se na Kavkazu i predstavlja ugašeni stratovulkan. Južne padine Velikog Kavkaza spuštaju se do Crnog mora. Kavkaz je zemlja izrazite lepote, od čije netaknute prirode posetiocima zastaje dah. Njegovi snežni vrhovi, borova šuma, ledeni potoci i glečeri privlače hiljade planinara, skijaša, avanturista i ljubitelja prirode širom sveta.

Karelija je neverovatno lepa zemlja, zemlja ponoćnog sunca i zemlja belih noći. Šume, reke i jezera Karelije, čine je savršenom za lov, ribolov, safari, rafting... U ponudi su raznovrsne ture, tokom kojih je moguće obići istorijske spomenike, napuštena sela i utvrđenja iz II svetskog rata.

Planina Ural predstavlja granicu između Evrope i Azije. Daleko je od gradske vreve i svakodnevnih briga. Planinska jezera i livade, stene, četinarske šume i šume tajge, reke i potoke, teško je zaboraviti. Ural je poznat i po svojim arheološkim nalazištima u Arkaimu. Arheolozi pretpostavljaju da je to mesto gde je prvi put pripitomljen konj i gde su nastale prve borbe sa zapregom na dva točka.

Sajan je velika planinska zemlja sa najvišim planinskim vencima istočnog Sibira. Sastoji se iz Istočnog i Zapadnog Sajana. Netaknuta tajga sa bujnom vegetacijom, divan pejzaž planinskih reka, vodopadi i jezera, gotovo bez tragova savremene civilizacije, čijim pejzažom dominiraju oštri vrhovi udaljenih planina, privlače i osvajaju turiste.

Tiva je republika u Ruskoj federaciji puna arheoloških spomenika iz različitih vekova. Turisti su ovde u prilici da se upoznaju sa tradicijom i ceremonijama šamana i da žive realan život pravog Tuvincea, kao i da sebe zamisle u ulozi drevnog nomada.

Primorska Pokrajina se nalazi na krajnjem jugoistočnom obodu Rusije, okružena toplim vodama Japanskog mora. Poseban geografski položaj, na granici evroazijskog

kontinenta i Tihog okeana, pruža ovoj pokrajini jedinstvenu prirodu i klimu. Najveći deo teritorije čini planinski masiv Sihote Alinj, prekriven nepreglednom tajgom. Ovo je prirodan arboretum, koji ima jednu od najbogatijih i najneobičnijih šuma umerene zone na svetu. Ovde zajedno žive životinjske vrste kao što su amurski leopard, sibirski tigar, azijski crni medved, ris, irvas, vuk. Morska obala privlači posetioce svojim egzotičnim uvalama i zalivima, nenaseljenim ostrvima i veoma bogatim podvodnim životom.¹⁷⁹

MOSKVA ponosno prkosi svom nekadašnjem strogom imidžu sovjetskog vremena. Ovaj evropski grad danas je jedan od najnaseljenijih (11,5 miliona ljudi) a odiše luksuzom i zadovoljstvom. Imućni Moskovljani borave u elitnim restoranima i kupuju u izrazito skupim buticima. Moskva je takođe jedna od najprefinjenijih kulturnih prestonica na svetu, sa poznatim svetskim institucijama kao što su Boljšoj teatar, Moskovski konzervatorijum Čajkovskog i Muzej likovnih umetnosti Puškin. Grad se takođe ponosi svojim velikim piscima, kompozitorima, koreografima, kao i filmskim stvaraocima. U pogledu arhitekture, Moskva nema barokno savršenstvo Sankt Peterburga, ali ima neke izvanredne crkve, kao i ogromna zdanja iz perioda Staljina. Najprepoznatljivije zgrade su naravno Kremlj i crkva Svetog Vasilija Blaženog na Crvenom trgu.

Nadimak Kremlja nalazi se čuveni *Crveni trg*. Turisti ovde mogu pogledati promenu straže kod spomenika Večna vatra ili posetiti Lenjinov grob. Crkva Svetog Vasilija Blaženog podjednako je lepa spolja i iznutra i takođe bi je trebalo posetiti.

Moskovski Kremlj se mora videti i jedna je od najboljih atrakcija ruske prestonice. Može se videti Saborni trg, čije su istorijske saborne crkve obožavane od strane careva i njihovih porodica. Ovde se još nalaze Car-zvono i Car-top, kao i grob neznanom junaku. Ne propušta se ni obilazak Palate oružja, koja predstavlja jedan od najstarijih muzeja Moskovskog Kremlja.

Boljšoj teatar je jedno od istorijskih pozorišta u zemlji. Ovde se nalazi i jedna od najstarijih i najznačajnijih kompanija - Boljšojska baletska Akademija, vodeća svetska škola baleta.

Tretjakovska galerija ima jednu od najboljih kolekcija ruske likovne umetnosti. Katarina Velika i Puškin voleli su ovu galeriju. Veliki deo izložene kulturne baštine XIX veka Rusije u galeriji Tretjakovska, upoznaje posetioce sa delima Rjepina, Vrubela, Kandinskog, Šagala i mnogih drugih ruskih umetnika.

Izmailovo je glavna pijaca suvenira u Moskvi i to je mesto gde se mogu pronaći gotovo sve vrste ruskih suvenira po najrazličitijim cenama. Domaća radinost u svim oblicima, nakit, antikviteti, šahovske table.

Ulica Stari Arbat je najpoznatija turistička ulica u Moskvi, pešačka avenija u kojoj je moguće pronaći najrazličitije suvenire i mesto gde će, zavisno od vremenskih uslova, mnoštvo umetnika i uličnih zabavljača nastojati da skrene pažnju turistima.

Park pobede je Moskovski park u znak sećanja na Veliki otadžbinski rat, poznatiji kao II svetski rat, tokom koga je ruski narod položio ogromne žrtve. Predstavlja izraz poštovanja prema desetinama miliona sunarodnika, koji su poginuli u ovom ratu. Spomenike iz II svetskog rata moguće je videti širom Rusije, ali je Park pobede dom skulpturama, fontanama i obelisku koji obeležavaju to vreme.

Vrapčeva brda sa kojih turisti imaju izuzetan pogled na Moskvu, a gradska panorama savršena je za fotografisanje, romantične trenutke ili kratke beleške sa putovanja.

¹⁷⁹<https://www.visitrussia.com/>

GUM nacionalna robna kuća, u blizini Crvenog trga je najpoznatiji moskovski tržni centar. Praćenje prepoznatljive fasade na Crvenom trgu iz XIX veka, omogućuje lako pronalaženje tržnog centra. Veliki broj različitih prodavnica koji se ovde nalazi, samo potvrđuju koliko je Rusija daleko od svojih sovjetskih dana.

Muzej likovnih umetnosti Puškin - Dok Tretjakovska galerija predstavlja najveću kolekciju ruskih umetničkih dela, Muzej likovnih umetnosti Puškin poseduje ogromnu kolekciju remek-dela stranih umetnika. Poznavaoi i ljubitelji impresionizma, postimpresionizma i renesansne umetnosti uživaju u razgledanju ovog izuzetnog muzeja.

Crkva Svetog Vasilija Blaženog je jedinstvena, elegantna, šarena i izuzetno lepa. Teško da postoji crkva u svetu koja bi mogla da joj konkuriše sa lepotom. Smeštena je jugoistočno od Crvenog trga. Ponekad zbunjuje sa svojom pozicijom, jer izgleda kao da je sastavni deo Kremlja, ali to zapravo nije.^{180 181}

SANKT PETERBURG je jedan od najlepših gradova na svetu, koji nudi nezaboravno turističko iskustvo, sa svojim vrhunskim umetničkim delima, raskošnom arhitekturom, izvanrednom istorijom i bogatom kulturnom tradicijom. Sankt Peterburg je inspirisao mnoge svetske umetnike, književnike i muzičare svojim misterioznim sumrakom belih noći, preko vrhunskih operskih i baletskih produkcija tokom zimskih večeri. Turisti u ovom gradu posećuju:

Ruski muzej koji je u prostorijama palate Mikhailovski, a takođe je i institut za akademska istraživanja. Osnovan je od strane cara Nikole 1895., kao prvi muzej ruske likovne umetnosti.

Crkva Sv. Isaka je najviša crkva u Rusiji, visoka 101,5m. Turisti mogu da vide bronzanu skulpturu konjanika ispred crkve, kao i slike Karla Brilova unutar crkve.

Zimski dvorac i muzej Ermitaž - Zimski dvorac je bio dom carevima od 1760-ih. Ova palata je izgrađena na obalama reke Neve i oslikava klasičan stil barokne arhitekture. Takođe je popularan i kao glavna zgrada muzeja Ermitaž. Ovaj muzej je jedan od najuglednijih muzeja u svetu i najveća umetnička galerija u Rusiji. Muzej poseduje više od 60.000 eksponata i predstavlja širok spektar predmeta i umetničkih dela iz celog sveta.

Crkva Vaskrsenja Hristovog je jedna od najlepših građevina u Sankt Peterburgu. Podignuta je u znak sećanja na cara Aleksandra II, na mestu gde je ubijen. Takođe je izgrađena u znak sećanja na mnogobrojne reforme koje je sproveo u gradu. Ovo je moderna, umetnička, politička i istorijska crkva, koja podseća posetioce na teška vremena u ruskoj istoriji.

Petropavlovska tvrđava je jedna od najatraktivnijih znamenitosti Sankt Peterburga. Predstavlja bedeme jednog od najranijih utvrđenja, izgrađenog u cilju zaštite i ojačavanja novoosnovanog grada 1703. Petropavlovska katedrala bila je gradska crkva, a do 1917. grobnica ruskih careva. Katedrala ima vrlo složen dekor i izuzetne lustere. Pored katedrale, Petropavlovska tvrđava u svom sklopu sadrži i brojne istorijske zgrade. Nekada je služila i kao baza za gradski garnizon i kao zatvor za političke neprijatelje ili zatvorenike visokog ranga. Ovde je i Josip Broz Tito bio zatočen. Tvrđava i dalje čuva tradiciju pucanja iz topa u podne svakog dana.

Svaka turistička poseta Sankt Peterburgu sadrži i posetu **Dvorcu Jusupova**. Nekada dom bogate Jusupov porodice, čiji je knez Feliks poznat u istoriji kao učesnik u ubistvu Grigorija Raspućina. **Raspućin** je postao ozloglašena ličnost u udžbenicima istorije, misteriozna i nepoželjna figura koju su svi omrzli, imajući u vidu njegovu ulogu u propasti

¹⁸⁰<http://www.pilotguides.com/articles/icon-of-elegance-moscows-red-square/>

¹⁸¹<http://www.visitrussia.com/citiesguide/moscow/moscow.htm>

porodice Romanov. Imao je snažan uticaj na njih, a samim tim i na politički život. Knez Jusupov i drugi plemići u Sankt Peterburgu udružili su se da ga ubiju. Danas je mesto njegovog ubistva značajan istorijski lokalitet i može se posetiti. Iako je dvorac sam po sebi dovoljno primamljiv, priča o propasti Raspućina je dodatni motiv za posetu.

Smoljni crkva i manastir - Jelisaveta I Petrovna, ćerka Petra Velikog i Katarine I, podigla je ovaj manastir koji je prvobitno trebao da služi kao starački dom. Kada joj nije bilo dozvoljeno da preuzme presto, odlučila je da živi kao monahinja. Međutim, kada je njen prethodnik bio svrgnut sa prestola, ona je postala carica. Crkva je ostala nedovršena sve do 1835. a mnoga originalna rešenja baroknog enterijera promenjena su u savremene neoklasične elemente. Danas je to jedna od mnogih atrakcija Sankt Peterburga, otvorena za javnost, gde se održavaju i izložbe i koncerti.

Dvorac Pavlovsk i park - Na periferiji Sankt Peterburga nalazi se dvorac Pavlovsk, nekada letnji dom ruskog cara Pavla I i njegove porodice. Park, koji se nalazi u sklopu dvorca, u prošlosti je korišćen i kao kraljevski lovni prostor. Palata je prvobitno poručena od Čarlsa Kamerona, arhitekta škotskog porekla, koji je bio omiljen Katarini Velikoj. Kamerona je zamenio njegov pomoćnik Vincenco Brena, koji je završio dvor sa znatnim izmenama prvobitne Kameronove ideje. Unutrašnjost palate je svečana i kitnjasta, prepuna lepih primera arhitekture, sa umetničkom kolekcijom prikupljenom iz svih delova Rusije i čitave Evrope.^{182 183 184}

12.3. BELORUSIJA

Belorusija se graniči sa Rusijom na severoistoku, Ukrajinom na jugu, Poljskom i Litvanijom na zapadu, te Letonijom na severozapadu. Glavni i najveći grad je Minsk, a ostali veći gradovi su Gomelj, Mogiljov, Vitepsk, Grodno i Brest. Najviši vrh Dzeržinska gora visok je 346m (a sledi Lisaja sa 342m), a prosečna nadmorska visina je oko 162m. Najniža tačka je u dolini Njemena, na granici sa Litvanijom, oko 80m. Na jugu, oko reke Pripjat nalazi se velika močvarna nizija Polesje. Preko 3.000 vodotoka, 42 su reke, i na hiljade manjih jezera čini hidrološku kartu Belorusije veoma bogatom i raznovrsnom. Najveće jezero je Naroč u Minskoj oblasti. Oko četvrtine državne teritorije prekriveno je šumama. Najveća je Bjalošeška šuma, reliktna prašuma koja se prostire između Bresta i Bjalistoka (Poljska) i nalazi se pod zaštitom Uneska. Zbog blizine Baltika Belorusija ima umereno kontinentalnu klimu, što predstavlja prelaz između okeanske i kontinentalne klime. Leta su dosta sveža i vlažna dok su zime blage sa obiljem snežnih padavina. Nekada deo Sovjetskog Saveza, Belorusija sa svojim prostranim pejzažima i gustim šumama, mirnim jezerima i živopisnim selima, užurbanim gradovima, fantastičnim dvorcima i starim manastirima privlači sve veću pažnju turista. Osim prestonice koja je bila potpuno uništena za vreme Drugog svetskog rata, posetioci su privučeni impresivnim nacionalnim parkovima, koji obiluju divljim životinjama. Iako politička situacija u Belorusiji i dalje nije najsjajnija, ljudi su veoma prijatni i gostoljubivi, a bogato nasleđe ove oblasti evidentno je i u kulturi i u kuhinji. Tradicionalna kuhinja se bazira na dosta povrća, mesa (uglavnom svinjskog) i hleba (uglavnom raženog), a od pića su najpopularnija vodka i kvas. Tu su i

¹⁸²<http://www.pilotguides.com/destinations/europe/russia/>

¹⁸³<http://www.pilotguides.com/articles/icon-of-elegance-moscows-red-square/>

¹⁸⁴<http://www.visitrussia.com/citiesguide/spb/spb.htm>

skijanje na vrhovima u blizini Minska, kao i hajking kroz prelepe šume. Pored posete prirodnim rezervatima, mogu se organizovati ture do tvrđave u Brestu ili do zankova.

Prestonica **Minsk** je svakako nezaobilazna turistička destinacija u Belorusiji. Ovo je grad sa hiljadu godina starom istorijom, ima muzeja i galerija. Noću, kada je osvetljen, grad je najlepši i to je vreme za operu, balet ili noćni klub. *Trg Pobede* je jedan od najznačajnijih istorijskih lokaliteta zemlje. Smešten u samom centru Minska, trg ima impresivni granitni obelisk, koji je izgrađen 1954. u čast palim beloruskim vojnicima za vreme Drugog svetskog rata.

Nacionalni park Braslavski jezera se nalazi na severozapadu Belorusije. Ova oblast je jedinstvena po svojim čistim jezerima, koja su okružena slikovitim brežuljcima prekrivenim borovom i hrastovom šumom. Oko 260 jezera prisutno je na teritoriji Braslavskog okruga. U parku se nalazi oko 500 biljnih vrsta, 189 vrsta ptica, a u jezerima živi 29 vrsta riba. Od velikih životinja može se videti los, evropski mrki medved, divlja svinja, srna, vuk, ris. Park poseduje i različite istorijske i kulturne spomenike: stara naselja, humke, verske objekte.

Bjalovješka šuma - Ova prašuma smeštena sa obe strane poljsko-beloruske granice, jedna je od poslednjih i najvećih preostalih delova ogromne drevne šume, koja se nekada prostirala širom Evropske ravnice. Granica između dve zemlje prolazi kroz ovu šumu. Šuma ima oko 800 evropskih bizona, najkrupnijih sisara na kontinentu, kao i jelene, divlje svinje, losove, srne, vukove, lisice, risove i dr.

Neobična mešavina gotike, baroka, renesanse i arhitektonskih uticaja u **Mirskom zamku** odličan je primer centralnoevropskog dvorca. Njegova izgradnja počela je krajem XV veka u gotskom stilu, a završena je oko 1568. u renesansnom stilu. Bio je napušten gotovo čitav vek. Za vreme Napoleona pretrpeo je teška oštećenja, ali je obnovljen u XIX veku. Za vreme Drugog svetskog rata Nemci su ga koristili kao geto za lokalno jevrejsko stanovništvo pre njihove likvidacije.

Tvrđava u Brestu izgrađena je sredinom XIX veka. Bila je mesto herojskog otpora nacističkom okupatoru. Prvo je bila zarobljena od strane nemačke vojske 1915., a potom 1939. okupirana od strane Rusa. Danas predstavlja simbol junaštva i neustrašivost duha naroda Belorusije.

Nacionalni park Pripjatski se nalazi u samom centru beloruske Poljsje, jedne od najvećih močvarnih područja Evrope, 250km južno od Minska. Zaštićena teritorija u oblasti Pripjat osnovana je 1969. a nacionalni park osnovan je 1996. Ukupna površina parka iznosi više od 83.000ha. Flora parka predstavljena je sa 826 vrsta i više od 200 vrsta mahovina. Fauna nacionalnog parka obuhvata 45 vrsta životinja, 265 vrsta ptica, 7 vrsta gmizavaca, 11 vrsta vodozemaca i 37 vrsta riba. Mogu se videti evropski bizon, jazavac, ris, crna roda, sivi ždral, ptice-zmije, močvarne kornjače i mnoge druge.

Prema mišljenju mnogih **Njasviž** je jedno od najlepših mesta u Belorusiji, a **Nesviški dvorac** je glavna turistička destinacija u gradu. Ceo kompleks čini deset objekata. Iako sagrađen u XIII veku, dvorac dostiže najviši nivo svoje grandioznosti u XVI veku, kada je postao dom ozloglašene porodice Radzivil. Palata i crkva-mauzolej Telo Hristovo postali su modeli za mnoge objekte izgrađene u to vreme u Centralnoj Evropi i Rusiji. Prelepe bašte i raznovrsna arhitektura učinile su Nesviški dvorac jednim od najlepših mesta za posetu u Belorusiji.¹⁸⁵

¹⁸⁵<http://www.belarus.by/en/>

II TURIZAM AZIJE

Najveći kontinent sveta nosi najviše i najprostranije planine naše planete, ističe se ogromnim visoravnima i još većim ravninama, ima velike reke, pustinje, stepe i šume; klima i vegetacija prave na njemu vrlo velike ujednačene regije.

Za *reljef* Azije karakteristični su u prvom redu visoki i dugi, čvrsto međusobno povezani planinski lanci, koji se protežu od obala Mediterana, smerom zapad-istok, sve do obala Pacifika. Oni se na Pamiru ("krovu sveta") razdvajaju u dve velike grane od kojih se jedna pruža prema severoistoku (Tjenšan, Altaj), a druga prema istoku (Himalaji, Kvenlun) i jugoistoku (Burmanske i Malajske planine.). Ti planinski lanci zatvaraju vrlo visoke visoravni koje se dižu od 1.000-5.000m (Anadolska, Iranska, Tibetska, Mongolska). Visoke ivične planine sprečavaju prodor vlažnih vetrova u njih pa su one vrlo sušne. Nizije se nalaze na perifernim delovima kontinenta. Azija je u proseku najviši kontinent sveta (1.000 m). Horizontalna razruđenost kontinenta je značajna. Na poluostrva i ostrva otpada četvrtina njegove površine. Ipak njena obalna razruđenost mnogo zaostaje za razruđenošću Evrope. Na severu su joj obale, na ušćima velikih sibirskih reka, najvećim delom godine blokirane ledom; na istoku, gde ima dobrih prirodnih luka najviše, prostire se veliki Pacifički okean; na jugu je Indijski okean; samo na zapadu su dobro razruđene obale Male Azije. Azija na jugu dopire skoro do ekvadora, a na severu prelazi polarni krug i približava se do 1.300km severnom polu.

Zbog toga ne treba da se čudimo velikim razlikama u *klimi* njenih pojedinih regija. Dok u Sibiru vlada *surova polarna klima*, na Cejlonu, Malaji ili Javi vlada trajno vrlo topla ekvatorska klima. Dok Pakistan ima jednu od najviših izmerenih letnjih temperatura vazduha na svetu (+52,5°C), u severoistočnom Sibiru ona se spušta zimi čak do -72°C. Na kontinentu možemo razlikovati uglavnom tri velika klimatska područja: *na severu* kontinenta polarno klimatsko područje s hladnom i pretežno suvom klimom; u *sredini* veliko kontinentalno klimatsko područje s jakim kolebanjem temperatura između leta i zime i sa jakom sušom, osim zone u koju dopiru atlantski umereno vlažni vetrovi sa zapada; na *istočnoj i jugoistočnoj* periferiji kontinenta - veliko monsunsko klimatsko područje u kojem se preko godine pravilno smenjuju zimski monsun i letnji monsun. Monsunsko klimatsko područje svakako je za kontinent najznačajnije. Na tom području živi više od 85% celokupnog stanovništva Azije.

Jedna od specifičnosti Azije jeste i njena *hidrografska mreža*. Sve reke teku iz planinskog centra kontinenta prema periferiji. Azija ima po dužini toka tek četvrtu svetsku reku (*Irtiš-Ob*), a koja je po veličini sliva tek peta na svetu. S planinskog ruba centralne Azije prostire se prema severu slivno područje Severnog ledenog mora, prema istoku slivno područje Tihog okeana, prema jugu slivno područje Indijskog okeana. Reke koje teku na zapad ne dospevaju uopšte do mora. Velika Turanska nizija, Iranska visoravan i područje centralne Azije najveća je na svetu površina bez oticanja. Unutrašnjost poluostrva Arabije i unutrašnjost Sirije takođe su bez oticanja. Zahvaljujući samo dubokom prodoru Persijskog zaliva u kopno, dopiru reke Eufrat i Tigris do mora i dele veliko azijsko područje na dva nejednaka dela.

Azijska flora i fauna raspoređene su u skladu s njegovim klimatskim područjima. U području monsunu rastu guste tropske šume koje na više mesta poprimaju lik džungle. To su staništa velikih gmizavaca, sisara i raznolikih ptica. Idući prema severu, šume subtropskih i umerenih predela postaju svetlije, a životinjski svet skromniji. Broj kultivisanih biljaka vrlo je brojna i značajan. Među njima se ističu: pirinač, pšenica,

kukuruz i ječam; mnoge vrste voća, povrća i uljarica; šećerna trska, čajevi, pamuk, kaučuk i razni začini. Unutrašnjost kontinenta deli se prema količini vlage uglavnom na stepe i pustinje. Zemljoradnja je vezana samo za oaze, prirodne ili veštačke. Ako ostavimo na strani relativno mali primorski pojas Mediterana na zapadu, posebno se ističe veliko područje šume na severu kontinenta, najveće na svetu. U tom šumskom carstvu živi mnogo vrednih krznaša. Na krajnjem severu tajga se proređuje i degradira sve dok je skroz ne zameni tundra sa mahovinama i lišajevima.

Raspored stanovništva u Aziji je neravnomeran. Tri četvrtine kontinenta su prazne. Nasuprot tome, jugoistočni deo kontinenta (monsunske zemlje) su prenaseljene. U *rasnom pogledu* stanovništvo Azije najvećim delom pripada žutoj, mongolskoj rasi. Jug i zapad Azije naseljavaju narodi bele indoevropske ras, a na velikim ostrvima između Azije i Australije žive narodi mrke, malajske rase. Spomenimo samo neke predstavnike koji unose u rasni mozaik Azije elemente raznolikosti nastale mešanjem ili pak otporom starih rasa da se asimiliraju, a to su: Dravidi u Dekanu; Vedidi na Cejlonu, južnoj Sumatri, i na Celebesu; Negriti na Malajskom poluostrvu i na Filipinima; Paleoazijci na ostrvu Hokaidu, Sahalinu i Kurilima, pa u istočnom Sibiru; pripadnici orijentalne (mediteranske) rase u Arabiji i Mesopotamiji; pripadnici prednjoazijske (alorodijske) rase u Maloj Aziji i u Armeniji. Narodi Azije *govore mnogojezikako*ji bi se dali grupisati u nekoliko velikih zajednica. Najveće područje zauzimaju takozvani spajalački (alutinirani) jezici koji se prostiru preko severoistočne, severne i zapadne Azije. Centralna i istočna Azija područja su jednosložnih (monosilabičnih) jezika (*kineski, tibetski, vijetnamski, sijamski*). Arabija, Sirija i Mesopotamija čine područje *semitskih* jezika. Armenija, Iran i Indija su područja *indogermanskih jezika*. *Evropski jezici* proširili su se u Aziji u manjoj meri.

Azija je kolevka **religija** koje su uspele da izvrše velik uticaj na život i razvoj naroda ne samo na tom kontinentu nego i na drugima. Najznačajnije politeističke religije u Aziji su: *hinduizam* u Indiji; *budizam, taoizam i konfučionizam* u Kini, *šintoizam* u Japanu. U susedstvu Mediterana nikle su monoteističke religije: *judaizam, hrišćanstvo i islam*, od kojih se hrišćanstvo masovno proširilo po Evropi, Americi i Australiji, dok se islam van Azije proširio po Africi. Kontakti Azije s drugim kontinentima bili su vrlo značajni. Prastari došljaci iz Azije prelazili su u Afriku, Evropu, Ameriku i Australiju. Posebno je u ranom srednjem veku etničku kartu Evrope izmenila velika seoba naroda (od 4-7. veka) pod pritiskom stepskih ratničkih naroda iz Azije. Kretanja u suprotnim smerovima bila su kraćeg dometa i manjeg obima. Novi vek koji karakteriše prodiranje evropskog kolonijalizma na sve kontinente nije mimoišao ni Aziju. Posle otkrića morskog puta u Indiju (1498), evropske kolonijalističke zemlje zasnovale su svoje velike kolonijalne imperije u Južnoj Aziji, tako da je u čitavoj toj regiji formalnu nezavisnost uspeo da sačuva samo Sijam ili Taj. Na severu kontinenta prodrli su Rusi od Urala do obala Ohotskog i Japanskog mora i osvojili Sibir. Kraj 19. veka doveo je SAD na Filipine, a Francuze i Engleze u prostor zapadne Azije. Usprkos svemu tome Azija nije pretrpela onakve promene kao drugi kontinenti. Azija, kontinent ogromnih ljudskih aglomeracija i snažnih starih kultura (kineska, japanska, kmerska, indonezijska, indijska, persijska, arapska), koje su u ranijim istorijskim razdobljima nadmašivale evropske kulture, pokazao se vrlo rezistentnim. Na čitavom kontinentu Evropljani se nisu nigde u značajnijem broju naselili. Izuzetak čini deo zapadnog Sibira i uski pojas uz transsibirsku saobraćajnu magistralu, gde su se doselili Rusi i Ukrajinci. Stare kulture azijskih naroda bile su snažan zaštitnik pred naletom evropskih kulturnih uticaja.^{186 187}

¹⁸⁶Novaković-Kostić R, "turističke regije sveta", VPTŠ, Užice, 2011

1. INDIJA

Indija je republika u središnjem delu južne Azije, na istoimenom poluostrvu, smeštena između Kine, Butana i Nepala na severu, Burme i Bangladeša na istoku, Bengalskog zaliva na jugu i jugoistoku, Pakistana i Arabijskog mora na zapadu i Afganistana na severozapadu. Indiji pripadaju i grupe ostrva: Lakadivi, Andamani i Nikobari. Visoke planine su na severu, Dekanska visoravan je na jugu i velika Indogangeška nizija (Hindustan) u sredini. Planinski sever čine mlađe venačne planine Himalaji i Karakorum. Hindustanska nizija je akumulativna sa naslagama debljine nekoliko stotina metara. Dekan je visoravan koju na zapadu uokviruju Zapadni Gati, sa najvišim delovima na jugu, koji se strmije spuštaju prema Malabarskom primorju, a Istočni su sa manjim padovima prema Kormandelskom primorju. *Klima* je pod velikim uticajem monsuna. Letnji monsun duvaju sa jugozapada, tj. arapskog mora i indijskog okeana i donose mnogo kiše, najviše Zapadnim Gatima, te južnim i istočnim delovima Himalaja, gde mesto Čerapundži (1200m) na južnim padinama masiva Kasi (država Asam) primi godišnje preko 12.000mm padavina. Zimski severoistočni monsun duva sa kopna, od novembra do maja. Pošto su Himalaje najviše planine na svetu i u Indiji ima veliki broj vrhova preko 7000m, dobijaju mnogo snega. Ovi potencijali nisu ni počeli da se koriste, osim za planinarenje i alpinizam tj. njihove vrednosti tek treba turistički da dođu do izražaja. Velika količina padavina dovela je do formiranja *velikog broja reka*. Najznačajnije su Gang i Bramaputra, koje grade neverovatnu deltu (Sanderbens) u vrhu Bengalskog zaliva. Sa Dekana u Bengalski zaliv, od većih reka slivaju se Godavari, Krišana, Mahandi i Bramani, a u Arapsko more Narbada i Tapti. Da bi se poboljšalo vodosnabdevanje, na mnogim rekama izgrađena su veštačka jezera, pa se te površine koriste kao plovni putevi, ali i za razne sportsko-rekreativne aktivnosti. Reke koje se spustaju sa Himalaja imaju još veći pad i formirale su raznolike doline: kanjonske, klisuraste, kompozitne, sa brojnim prirodnim lepotama - strmi odseci, brzaci, vodopadi. Obronci Himalaja su pod stalno zelenom vlažnom šumom, a deltu ispunjava gusta i podvodna mangrova šuma. Južni deo Hindustana i istok Zapadnih Gata prekrivaju monsunske listopadne šume, dok je u središnjem delu Dekana stepa i stepo-savana. U ovakvim uslovima živi veliki broj tropsko-suptropskih životinja, počevši od slonova, lavova i tigrova, do krokodila, zmija i brojnih ptica. Ove i druge vrste predstavljaju izuzetan turistički potencijal, koji se i ovde sve više promovira kroz lov i foto safari.

Indija je prelepa zemlja, gde svete krave bezbrižno šetaju ulicama, gde turisti uživaju na rajskim plažama pored modernih hotela i gde se drevni hramovi savršeno nalaze pored sjajnih, novih kancelarija. Na teritoriji Indije živi 1/6 ukupnog stanovništva sveta, od ruralnih mesta u kojima se život nije promenio stotinama godina unazad, do ultra modernih gradova poput grada Mumbaj. Najposećeniji deo Indije je Zlatni trougao, koga čine Delhi, Agra i Džajpur. Prenaseljeni gradovi kao što su Mumba i Kalkuta, imaju užurban, poslovan šarm, dok su sveti grad Varanasi i hramovi Tamil Nadua mesta hodočašća. Drevne freske se mogu videti u Adžanta pećinama u državi Maharaštra, a širom Indije nalazi se 28 mesta svetske baštine. Svaki region u Indiji ima neuporedivu istoriju, različite kulture i jezike, znamenitosti i lepote predela. Za svakog turistu postoji po nešto: u Delhiju turisti koriste rikše da se provozaju kroz uske ulice do Crvene tvrđave ili posete divne Lodi vrtove, a mogu da se provozaju brodom po reci, kroz maštovite pejzaže u državi Kerala. U državi Radžastan može da se jaše kamilom kroz mistične pustinjske predele ili da se sa

¹⁸⁷<http://www.visitasiatravel.com/>

meštanima gurate u vozu, kroz plantaže čaja u planinskom području. Indija je zemlja velikih suprotnosti. Sa jedne strane bogatstvo, a sa druge siromaštvo, te se jednom turističkom posetom ne može upoznati svo kulturno i istorijsko bogatstvo ove velike zemlje. Glavni grad je Nju Delhi. Po programima turističkih agencija obavezno je posetiti:

Tadž Mahal je ogroman mauzolej od belog mermera, sagrađen između 1632. i 1653. po nalogu mogolskog vladara Šah Džahana, u znak sećanja na njegovu omiljenu suprugu. Nalazi se u srednjevekovnom gradu Agra, a gradilo ga je 22.000 ljudi. Nazvan "suza na obrazu večnosti", jedno je od remek-dela mogolske arhitekture i jedna od najvećih turističkih atrakcija u Indiji. Tadž Mahal obuhvata i nekoliko drugih zgrada, bazena i ukrasnih bašta sa cvetnim drvećem i grmljem.

Varanasi je smešten na obalama reke Gang i najsvetiji je grad hindusa, budista i đainista, a ujedno i jedan od najstarijih neprekidno naseljenih gradova na svetu. Na mnogo načina Varanasi ilustruje najbolje i najgore aspekte Indije. Scena hodočasnika u njihovim molitvama na reci Gang, tokom izlaska sunca, verovatno je jedan od najimpresivnijih prizora na svetu.

Adžanta pećine - Pećinski spomenici datiraju iz II veka pre nove ere. Veličanstvene Adžanta pećine su napuštene oko 650. i zaboravljene sve do 1819. kada je britanski oficir prilikom lova na tigrove, naišao na ove divne formacije. Njihova izolacija doprinela je finom stanju očuvanosti, gde su neke od slika ostale do današnjih dana. Dobro očuvani murali oslikavaju sve, od borbi do jedrenjaka, gradskih ulica i raznih životinja koje ispunjavaju šume, snegom pokrivenih planina. Grad Aurangabad je kapija za Adžanta pećine, kao i za spektakularne Elora pećine.

Džajsalmer je smešten u krajnjem zapadnom uglu Radžastana, u blizini granice sa Pakistanom. Tipičan je pustinjski grad. Žuti zidovi peščara "Zlatnog grada", dižu se iz pustinje Tar i podsećaju na scenu iz "Hiljadu i jedne noći", a utvrđenje Džajsalmer kruniše grad. Džajsalmer je jedna od najpopularnijih turističkih atrakcija u Indiji.

Harmandir Sahib je poznat kao Zlatni hram, glavna je turistička atrakcija u gradu Amricar i duhovni i kulturni centar sikizma. Izgradnju hrama započeo je Guru Ram Dast u XVI veku. U XIX veku, Maharadža Randžit Sing pokrio je gornje spratove hrama zlatom. To je divan hram, uvek pun hiljadama hodočasnika, koji su došli iz svih krajeva Indije, uzbuđeni što su na mestu koje obično vide samo na TV-u

Kanha nacionalni park jedan je od najlepših divljih rezervata u Aziji i jedno od najboljih mesta da se vidi tigar u Indiji. Bujne šume drveta sal i bambusa, travnate livade i kotline Kanha, bile su inspiracija Radjard Kipling za njegov čuveni roman "Knjiga o džungli". Tako je učinio da ovaj park postane jedna od najvećih atrakcija u Indiji.

Palolem - Smeštena u južnom delu države Goa, predstavlja jednu od najrazvijenijih i najlepših plaža. To je prirodan zaliv okružen uzvišenjima sa obe strane, koja stvaraju mirno i idilično more. Palolem je pravo mesto za sve one koji veruju da plaža ne može biti raj, bez pristojnog izbora jeftinih restorana i dobrih hotela, kao i mesta za noćni život.

Virupakša hram - Nalazi se u gradu Hampi. Na početku je bio mali hram, a kasnije je prerastao u veliki kompleks za vreme vladara Vidžajanagara. Veruje se da ovaj hram neprekidno funkcioniše još od malog hrama izgrađenog u VII veku, što ga čini jednim od najstarijih hindu hramova u Indiji.

Na jezeru Pičola, u gradu Udajpur, izgrađena je **jezerska palata** kao kraljevska letnja palata u XVIII veku. Danas je luksuzni hotel sa 5 zvezdica. Do jezerske palate saobraća brod koji prevozi goste od pristaništa kod Gradske palate, na istočnoj obali jezera Pičola do hotela. Palata je postala poznata 1983. kada je u njoj sniman film Džems Bonda - Oktopusi

Kerala rukavci su lanac laguna i jezera, koji leže paralelno sa obalom Arabijskog mora u državi Kerala. Ovi rukavci su stanište za mnoge jedinstvene vrste vodenog sveta, uključujući račiče, žabe, glavoče, vodene ptice, životinje kao što su vidre i kornjače. Danas je splavarenje najpopularnija turistička aktivnost u rukavcima, sa nekoliko velikih "kettuvallam" (tradicionalni čamac za pirinač, sada pretvoren u plutajući hotel) koji plutaju vodom.^{188 189}

NJU DELHI je nacionalna prestonica i ovde se nalazi sedište vlade Indije. Sa površinom od 47,2 km² jedan je od najbrže rastućih gradova na svetu. S obzirom da je bio pod vlašću nekoliko vladara i dinastija, grad ima bogatu istorijsku i kulturnu pozadinu. Muhamed Gori zauzeo je grad 1192. a svrgnut je 1398. od strane Tamerlana. Prva bitka Panipata 1526. doživela je primopredaju Delhija. Dinastija Lodi predala je grad dinastiji Mogul i tada je Babur uspostavio Mogulsko carstvo. Grad je zatim došao pod britansku vlast 1803. Kasnije, Delhi je postao glavni grad Britanaca 1911. i na kraju glavni grad moderne Indije 1947. Delhi ima dva dela: stari i novi. Dok Stari Delhi čine uličice, mogulska i britanska arhitektura, Novi Delhi je dom kancelarijama i modernim zgradama. Neke od glavnih atrakcija u gradu uključuju Crvenu tvrđavu, Indijsku kapiju, Kutub Minar, Džantar Mantar i druge. Ostale znamenitosti uključuju razgledanje Raj Bhavan (zgrada vlade), hrama Akshardham, hrama Lotus, Parlamenta, Radž Ghat, kao i nekoliko muzeja. Drugi značajan aspekt Nju Delhija čine bazari i hrana. Dilli Haat je još jedno mesto za kupovinu u Delhiju, koje bi trebalo posetiti. Najbolji način da se obiđe Delhi je da se uzme rikša ili da se ide metroom, koji povezuje glavne delove grada. Rikša je bolja kada se istražuju starinske uličice Starog Delhija. Najvrednije turističke znamenitosti su:

Crvena tvrđava koja je pod zaštitom UNESCO-a. Crvenu tvrđavu i grad Šahdžahanabad izgradio je mogulski car Indije, Šah Džahan 1639. Izgled Crvene tvrđave je organizovan tako da zadrži i integriše ovaj lokalitet sa Salimgarh tvrđavom. Predstavlja vrhunac mogulske kreativnosti koja prevladava u regionu cara Šah Džahana i prikazuje veoma visok nivo umetničke forme i ukrasnih radova. Sinteza je persijske, evropske i indijske umetnosti, što je rezultiralo razvoju jedinstvenog Šah Džahan stila, veoma bogatog u formi, izrazu i boji.

Humajunova grobnica - Ovo je kompleks zgrada mogulske arhitekture, koja obuhvata glavnu grobnicu cara Humajuna, kao i brojne druge. Kompleks je pod zaštitom UNESCO-a i prvi je primer ovog tipa mogulske arhitekture u Indiji. Ovaj stil mauzoleja je isti kao i stil kojim je urađen Tadž Mahal u Agri. Grob Humajunu sagrađen je po nalogu Hamide Banu Begum, Humajunove udovice, a izgradnja je počela 1562.

Kutub Minar je najviši minaret u svetu izgrađen od cigli i važan primer indoislamske arhitekture. Kula je smeštena u Kutub kompleksu i nalaze se na listi UNESCO-ve svetske baštine. Kutub Minar je visok 72,5m i ima 399 stepenika koji vode do vrha. Nekada su ovaj prostor zauzimali džainski hramovi, kojih je bilo oko 20. Takođe se u Kutub kompleksu nalazi i Gvozdeni stub. To je jedan od najznačajnijih metalurških kuriozitetu u svetu. Stub je visok skoro 7 metara i težak više od 6 tona, a podigao ga je Čandragupta II. Stub se sastoji od 98% kovanog gvožđa čistog kvaliteta i svedoči o visokom stepenu veštine drevnih indijskih kovača gvožđa, u njegovoj eksploataciji i preradi. Privukao je pažnju arheologa i metalurga, jer je odoleo procesu korozije za poslednjih 1600 godina, uprkos oštrm vremenu.

¹⁸⁸<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/india/delhi-and-rajasthan/>

¹⁸⁹<http://tourism.gov.in/>

Stara tvrđava, poznata je kao Purana Kila, a jedan je od najpoznatijih spomenika u Delhiju. Predstavlja i najstariji istorijski lokalitet. Tvrđava je sagrađena u XVI veku od strane osnivača dinastije Sur, Šer Šah Suri. Jedinstvena mogul-hindu-avganistanska arhitektura tvrđave, čini je popularnim turističkim odredištem.

Mogulska bašta- projektovao je Edvin Lutjens za lejdi Harding. Bašta je dizajnirana u mogulskom stilu sa mešavinom britanskog stila i prostire se na površini od 6 hektara. Ukrašena kanalima u mogulskom stilu, terasama i fontanama, Mogulska bašta predstavlja kružni vrt. Posедуje četiri vodotoka sa lepim fontanama, na mestima gde se ukrštaju.

Lodhi bašta - Sadrži arhitektonske radove Sajid i Lodhi dinastija, koje su vladale većim delom severne Indije tokom XVI veka. Bašte su smeštene između Khan tržnice i Safdardžung grobnice na Lodhi putu. Ovi vrtovi su postavljeni 1936. oko četiri spomenika, podignuta za vreme dinastije Lodhi, poslednjih sultana Delhija.

Džantar Mantar predstavlja kolekciju od trinaest arhitektonskih astronomskih instrumenata, koje je sagrađio Maharadža Džaj Singh II od 1724. pa nadalje. Senke ovih instrumenata su ranije korišćene za izračunavanje vremena, lunarne i solarne kalendare i sve sa neverovatnim stepenom tačnosti. Džaj Sing je kasnije imao još jednu sličnu opservatoriju, danas poznatu pod istim imenom, koja je napravljena za njega u Džajpuru.

Smeštena na Rajpath (Kraljeva ulica) u Nju Delhiju **Indijska kapija** je spomenik podignut od strane Edvina Lutjensa u znak sećanja na indijske vojnike koji su poginuli u I svetskom ratu i ratovima u Avganistanu. Imena vojnika koji su poginuli u ovim ratovima, upisana su na zidovima. Završena je 1931. Od 1971. gori pod njim plamen besmrtnog ratnika, koji označava grobnicu neznanom junaku.

Hram Lotus je bahajski hram i istaknuta atrakcija Delhija. Izgradnja je završena 1986. Inspirisan lotosovim cvetom, njegov dizajn sastoji se od 27 slobodno stojećih, mermerom presvučenih "latica", svrstanih u grozd tako da formiraju devet strana sa po tri laticе. Dizajnirao ga je iranski arhitekta po imenu Fariborz Sahba.

Konot Plejs je najveći finansijski, komercijalni i poslovni centar Delhija. Smešten u srcu Nju Delhija, sedište je nekoliko indijskih firmi. Odmah je prepoznatljiv na svakoj mapi Delhija, budući da se veliki krug u sredini, sa radialnim putevima, širi u svim pravcima poput žica na točku.^{190 191 192}

2. KINA

Kina je jedna od najvećih i najmnogoljudnija zemalja na svetu i najstarija svetska civilizacija. Svetska turistička organizacija predviđa da će do 2020. Kina postati turistička destinacija broj jedan u svetu. Kina se nalazi u istočnom delu Azije, na zapadnoj obali Tihog okeana. Rastojanje od istoka ka zapadu je preko 5.200 km, a od severa ka jugu, preko 5.500 km. Kada mećave zimi zaveju sever provincije Hejlungđang, prolećna setva je u toku na ostrvu Hajnan na jugu. Kina se graniči sa dvanaest zemalja: Korejom na istoku, Rusijom na severoistoku i severozapadu, Mongolijom na severu, Indijom, Pakistanom, Nepalom i Butanom na zapadu i jugozapadu i sa Burmom, Laosom i Vijetnamom na jugu. Pored ogromne površine zemljišta, postoje nepregledna susedna mora i brojna ostrva. Obala se proteže više od 14.500 km. Preko Istočnog kineskog mora na istoku i Južnog kineskog mora na jugoistoku, nalaze se Japan, Filipini, Malezija i Indonezija. Više od

¹⁹⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/india/>

¹⁹¹<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/india/delhi-and-rajasthan/>

¹⁹²<http://www.yatra.com/travel/india-tourism/>

5.000 ostrva razbacano je preko ogromne površine kineskih mora, od kojih je najveće ostrvo Tajvan, a drugo po veličini Hajnan. Kina se sastoji od pet autonomnih regija, 22 pokrajine, četiri regiona i dve specijalne administrativne regije. Glavni grad je Peking. Kina kao nova turistička destinacija sve više privlači pažnju turista iz celog sveta pa su posete i gužve u Kini najveće za vreme glavnih državnih praznika i za vreme kineske Nove godine, ali je tada zemlja najšarenija i najzabavnija. U ovoj ogromnoj zemlji ima mnogo toga što turističke agencije preporučuju i turisti posećuju. Na prvom mestu je to:

Peking, glavni grad Narodne Republike Kine, politički, kulturni i obrazovni centar zemlje i savremena metropola. Peking je jedan od šest drevnih gradova u Kini, zajedno sa Ksianom, Luojangom, Kaifengom, Nankingom i Hangžouom. Top atrakcije u Pekingu su: Trg Tjenanmen, Zabranjeni grad, Hram neba, Letnja palata, Veliki kineski zid, Ming grobnica, Hutong, hram Lamae, Beihai park, itd.

Si'an je jedan od najpoznatijih istorijskih i kulturnih centara Kine. Bio je glavni grad zemlje u vreme 13 dinastija, od kojih su najznačajnije Džou, Ćin, Han i Tang. U okolini grada nalazi se mauzolej prvog kineskog cara Ćin Š' huanga, u kojoj možete videti čuvene *Glinene ratnike - kolekciju od 7.000 skulptura vojnika i konja napravljenih od gline*. Sve skulpture su u prirodnoj veličini i ne postoje dve iste. Još možete videti Banpo muzej, Huaking tople izvore, Gradski zid, Velika pagoda divlje guske, Muzej Šensi provincije, Sianski muzej stela, itd.

Šangaj, kao najveći grad u Kini, se nalazi u centralno-istočnom delu zemlje, uz obalu Istočnog kineskog mora. Šangaj je uglavnom podeljen u dva dela: Pudong (istočno od reke Huangpu) i Pusi (zapadno od reke Huangpu). Pudong je nova razvojna zona. Šangaj ima dva aerodroma - Internacionalni aerodrom Pudong i aerodrom Hongčiao, za domaće letove. Top atrakcije u Šangaju su: Šangajski Bund, Hram Bude od žada, bašta Ju, Šangajski muzej, četvrt Ksintiandi, itd.

Guilin je smešten na obalama reke Li, a stekao je slavu i kod kuće i u svetu svojim živopisnim pejzažom; zelene planine, jedinstvene stene raznih oblika, kristalna voda i brojne pećine. Mnoge etničke manjine, koje ovde žive puno su uticale na kulturni život grada. Može se posetiti reka Li, pećina Svirala od trske, brda Slonova surla, Fubo brdo i druge atrakcije.

Jangcekjang - Krstarenje rekom trebalo bi da bude na listi onih koji tragaju za romantičnom plovidbom. Jangcekjang krivuda kroz planine i gradove, od zapada ka istoku i uliva se u Istočno kinesko more u blizini Šangaja, sa ukupnom dužinom od preko 6.300km. Rangirana je kao treća najduža reka na svetu, posle Nila i Amazona. Uz Jangcekjang reku možete posetiti grad Čungking, Fengdu, Branu Tri klisure, grad Vuhan, Čungking i druge.

Tibet i Lasa - Tibet je često nazivan "Krov sveta". Prilično usamljen od ostatka sveta, predstavljen je krivudavim brdima Tibetanske visoravni i neverovatnim Himalajima. Danas u eri informacija, ljudi mogu lako doći do ovog misterioznog mesta avionom, autoputem, pa čak i vozom. Lasa je politička i kulturna prestonica Tibeta. Lasa na tibetanskom znači "zemlja bogova". Postoje brojna impozantna mesta i istorijske lokacije u Lasi, koje možete posetiti. Neka od njih su: palata Potala, Norbulingka palata ili "Park blaga", manastir Drepung, manastir Sera, manastir Ganden i hram Jokhang koji je i najposećeniji. Šigatse je drugi najveći grad na Tibetu. Šigatse na tibetanskom znači "mesto koje ostvaruje snove", a Tašilunpo manastir je njegova glavna istorijska atrakcija. Planina Kailas, u zapadnom Tibetu je najsvetija planina za hinduizam i budizam.

Džiudžaiigu dolina - Smeštena u dalekim planinama u graničnoj oblasti Nanping, Songpan i Pingvu, Džiudžaiigu je zemlja koja u prevodu znači "Dolina devet sela". I zaista,

ovde se nalazi devet tibetanskih sela. Dolina ima dužinu oko 50 km i poznata je po svojim vodopadima i šarenim jezerima. Godine 1992. ona je uvrštena u listu UNESCO-ve svetske baštine. Jedna od najposećenijih atrakcija ove doline je centar za uzgoj džinovskih pandi.

Lidiang - Nalazi se u provinciji Junan na jugu Kine. Nalazi se na listi UNESCO-ve svetske kulturne baštine. Lidiang ima istoriju staru preko 1.300 godina. Nalazi se na visoravni, na 2.600m nadmorske visine. Ovaj srednjevekovni grad poznat je po svojim prirodnim pejzažima i zelenilu. U pozadini ima planinu Satseto (Zmaj od žada), a Stari grad se stapa sa prirodom.

Džangdiadié- Grad se nalazi u severozapadnom delu provincije Hunan. Pod upravom grada je i okrug koji se zove Vulingjuan. Prelepi predeli Vulingjuana mogu se podeliti u tri dela: Džangdiadié šumski nacionalni park, planina Tianzi i dolina Suoksi. U decembru 1992. Vulingjuan je svrstan na listu UNESCO-ve svetske kulturne baštine.

Put svile - Ima istoriju staru više od 2.000 godina. Put se protezao od današnjeg Si'ana na istoku, pa sve do Rima u Italiji na zapadu. Drevni Put svile prolazio je kroz provincije Šensi, Gansu, Činghaj, autonomne regione Ningsja naroda Hui i ujgurski region Sikjang, a potom je prelazio preko Pamira i dalje se širio na centralne i zapadne delove Azije. I konačno Put svile dolazi do istočne obale Sredozemnog mora i istočne Evrope. Put svile je imao ukupnu dužinu od preko 2.485km i više od polovine je prolazio kroz Kinu. Duž Puta svile može se posetiti Lanžou, Vuvei, Džangje, prolaz Điajuguan, Dunhuang, Hami, Turpan, Urumčí, Loulan, Korla, Kuča, Aksu, Kašgar i Hotan.¹⁹³¹⁹⁴

Hong Kong je nezaobilazan grad među azijskim turistima, a njegova popularnost i finansijski status čine ga jednim od najzanimljivijih gradova na svetu. Hong Kong predstavlja miks savremenih oblakodera, kolonijalnih zgrada i tradicionalnih hramova. Za relaksaciju, 260 ostrva Hong Konga pruža mirnu alternativu u odnosu na buran gradski život. Mogu da se istraže okolne planine, otkriju udaljene plaže ili uživa u fantastičnom pogledu na grad sa vrha Viktorija. Bilo da turisti provode vreme kladeći se na konjske trke, trčeći za decom po Hong Kong Diznilendu ili se vraćaju prirodi u nekom od zadivljujućih javnih parkova, ovaj grad će zadovoljiti svačije potrebe.

PEKING je glavni grad Narodne Republike Kine i strateški je lociran u severoistočnom delu zemlje. Urbano planiranje Pekinga je veoma jedinstveno u poređenju sa drugim gradovima širom sveta, jer se putevi i razvoj šire od zabranjenog grada koji je u centru. Kada se posmatra mapa Pekinga, može se primetiti da su glavni putevi postavljeni u obliku kvadratnih prstenova, jedan oko drugog. Uostalom, brz rast i razvoj Pekinga prouzrokovao je da se grad nekontrolisano širi u svim pravcima. Pored toga što je glavni grad Kine, Peking je takođe politički i kulturni centar zemlje. Peking se može smatrati kao jedan od najstarijih gradova širom Kine, jer poseduje preko 3.000 godina razvojne istorije, kao i 850 godina istorije kao glavni grad. Prethodna slava, obogatila je Peking jakim uticajem i jedinstvenim kulturnim blagom carskog grada. Bez sumnje, to je jedan od najznačajnijih i najpoznatijih drevnih carskih gradova širom Kine. *Zabranjeni grad*, krunisan kao najveća zaštićena palata na svetu, nalazi se u samom centru Pekinga. Štaviše, letnja palata koja je služila kao drevna carska bašta, kao i veliki zid koji okružuje grad, postali su najposećenije atrakcije Pekinga. Kada ste u Pekingu, nije teško primetiti savršenu integraciju između istorije i modernog vremena u ovoj prestižnoj metropoli. Kada prolazite kroz najprometniji poslovni centar, kao što je pešačka ulica Vangfuđing, iznenada ugledate i pekinške hutonge sa starim prodavnicama i suvenirima. Stare prodavnice čaja,

¹⁹³<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/china/>

¹⁹⁴<http://www.cnto.org/>

ulice sa barovima, tipični hutonzi i autentični pekinški sleng, savršeno se slažu sa lokalnim elementima grada. Peking je bio domaćin Letnjih olimpijskih igara 2008. i na taj način dodatno stimulisao brzinu razvoja grada. Peking nije samo veličanstveni i svečani drevni carski grad, već i užurbana i moderna metropola, sa velelepnm objektima i pogodnostima dostojnim kineske prestonice. Najznačajnije znamenitosti grada su:

Zabranjeni grad - Za mnoge ljude Peking je drevni glavni grad na istoku, a Zabranjeni grad je pravo mesto da se otpočne turneju po kineskoj prestonici. Zabranjeni grad se sastoji od preko 9.999 prostorija i 800 zgrada, a zauzima površinu od preko 720.000m². Ova velika palata izgrađena je između 1406. i 1420., ali je u međuvremenu spaljena, obnovljena i renovirana bezbroj puta, tako da je veći deo arhitekture koju turisti mogu danas videti, iz XVIII veka. U obilazak se obavezno kreće sa vodičem, jer će on objasniti lokacije kojima se prolazi i ispričati istorijske događaje vezane za Zabranjeni grad. Kada se obiđe carska palata i izađe kroz Vrata božanske moći, može se ući u Džingšan park i videti panoramu carske palate. U večernjim satima, posebno tokom leta, Zabranjeni grad je prelep.

Trg Tjenanmen je definitivno prvi na listi simbola Pekinga. Smešten u samom srcu Pekinga, to je mesto za masovne parade i skupove. Najveći je trg ove vrste u svetu. Ovo je mesto odakle je 1949. sa govornice na Tjenanmenu, predsednik Mao proglasio osnivanje Narodne Republike Kine. Trg Tjenanmen je okružen Tjenanmenom ili Kapijom nebeskog spokojsstva na severu, Velikom dvoranom naroda na zapadu, na istoku trga je Kineski narodni muzej, a na jugu je Spomenik narodnim herojima i Maov mauzolej. Prilikom izlaska i zalaska sunca, može se pogledati ceremonija podizanja i spuštanja kineske zastave. Preciznost mladih vojnika je veoma dobra pri obavljanju tog zadatka.

Hram neba - Jedna je od najvećih atrakcija u Pekingu. Nalazi se u južnom delu grada i više od V veka hram je bio jedno od najvažnijih svetih mesta za celu zemlju. Kompleks su posećivali carevi dinastija Ming i Čing. Ako odete u Hram neba u ranim jutarnjim satima, možete videti ljude koji vežbaju Kung fu i Taj či, a možete i vežbati sa njima. Ono što hram čini jedinstvenim, jeste nekoliko vekova staro drveće kineskog čempresa, kineskih kleka i japanskih sofora.

Kineski zid je najveća građevina na svetu, a njegova ukupna dužina iznosi 8.851km. Ukoliko ste kratko u Pekingu, najbolje da posetite jedan deo Kineskog zida. Deo Kineskog zida, prostire se u severnom delu Pekinga u dužini oko 600 kilometara. Veći deo Kineskog zida u Pekingu dobro je očuvan i to su uglavnom ostaci dinastije Ming.

Poseta **Olimpijskom parku**, koji se nalazi na severnom kraju grada, definitivno je mesto koje turisti posećuju pri obilasku Pekinga.

Hutong čine jedinstvene stare gradske ulice. U njima se mogu naći rikše, drevna vozila za prevoz putnika, još uvek čuvane za prevoz turista. Ovo je glavni način kretanja kroz hutong oblast. Uske, krivudave uličice predstavljaju "stvarni život" Pekinga, gde prolazi povezuju dvorišta tradicionalnih kuća. Hutong ima mnogo malih restorana, barova i kafića. Sa vrha zvonika može se posmatrati okolina.

Paviljon pandi je u pekinškom zoološkom vrtu i atrakcija je koju treba videti.

Nacionalno pozorište ima oblik jajeta, a projektovao ga je francuski arhitekta Pol Andre, koji je projektovao i terminal na aerodromu Šarl de Gol u Parizu. Nacionalno pozorište nalazi se zapadno od Pekinga, na centralnom trgu Tjenanmen i predstavlja kupolu od stakla i titanijuma okruženu vodom.

Umetnička zona 798 je umetnički prostor ili fabrika 798, pekinški "Greenwich Village" ili "SoHo", deo koji ima bogatu umetničku zajednicu. Nalazi se u 50 godina

starom napuštenom vojnom fabričkom kompleksu, u distriktu Čaojang, pod funkcionalnim uticajem Bauhaus stila.

Hram Lame je jedini hram u Pekingu koji ima svoju metro stanicu. Yonghe, poznatiji kao hram Lame, najlepší je i najimpresivniji budistički hram u gradu, podignut u 33. godini Ćing Kansi i sada je najveći i najbolje očuvani hram žute sekte u Pekingu. Sagrađen 1694. za vreme dinastije Ćing, ova zgrada je bila sedište cara Jongčeng. Međutim 1744. dinastija Ćing je zvanično promenila status palate u hram Lame i tako je Jongčeng palata postala nacionalni centar Lama administracije.

Muzej glavnog grada - Pekinški novi muzej ima pet spratova, a sama zgrada omogućava najviše 13 istovremenih izložbi, koje se mogu videti za oko 5 sati. U Muzeju glavnog grada može se uživati u raznim radovima, osetiti umetnički doživljaj slobodnog vremena i prepoznati široka i duboka kultura duge kineske istorije. ^{195 196}

3. INDONEZIJA

Indonezija je najveći arhipelag na svetu koji se sastoji od 13.000 manjih i većih ostrva, a najveća su *Java, Sumatra, Celebes, Borneo i Nova Gvineja*. Arhipelag čine brojne avanturističke aktivnosti, uz najbolju zabavu i druge turističke atrakcije. Odmor u Indoneziji je zaista nezaboravan, sa svim što okružuje ovu zemlju. Zavodljiv ukus egzotičnih začina, divlje atmosfere, živopisnih boja i prelepih pejzaža, čine Indoneziju idealnom destinacijom za savršen odmor. Zemlja nudi nenadmašnu i retku prirodnu lepotu, intenzivnih boja. Indonezija je jasno podeljena na ruralne i urbane delove, sa gradovima koji su u stanju stalne promene i razvoja. Gradovi predstavljaju finu mešavinu guste naseljenosti, modernog građevinarstva i razvojne tehnologije, sa tradicionalnim načinom života. Veći deo arhipelaga je još uvek neistražen, tako da Indonezija i dalje pruža posetiocima mogućnost da istražuju netaknute zemlje i otkrivaju prirodne tajne, skrivene na ostrvima. Arhipelag je toliko veliki i toliko ostrva broji, da je od 13.000 ostrva samo 1.500 njih imenovano. Glavni grad je Džakarta. U Indoneziji nikada nije vruće. Naime, klima Indonezije podseća na njeno stanovništvo, koje je mirno i predvidivo. Klima se vrlo malo menja i te varijacije u indonežanskoj klimi nisu u temperaturi vazduha ili pritisku, već u padavinama. Arhipelag Indonezije je podeljen ekvatorom, čime se obezbeđuje tropska klima tokom cele godine. Priobalne ravnice imaju prosečne godišnje temperature od 28°C, dok je u unutrašnjosti temperatura u proseku 26°C, a na višim planinama iznosi 23°C. Relativna vlažnost vazduha je od 70% do 90%, sa umerenim i uglavnom predvidivim vetrom. Monsuni u Indoneziji uglavnom duvaju sa juga i istoka, u periodu od juna do septembra i donose ogromne količine padavina. Monsuni menjaju pravac od decembra do marta, kada duvaju sa severozapada. Nema mnogo opasnosti od velikih oluja i tajfuna. Postoji vrlo kratak period suve sezone, u periodu od juna do septembra. Najviše turista ima oko Nove godine i Božića, za vreme festivala, kao i tokom školskih raspusta. Najposećenije destinacije ove turističke regije su:

Bali jedno od najpopularnijih svetskih ostrva, koje uvek uzima nagradu za najbolju destinaciju. Raznovrstan pejzaž, robusne obale, tropske plaže, bujne pirinčane terase i vulkanski obronci, daju slikovitu pozadinu šarene, duboko duhovne i jedinstvene hindu kulture. Kombinacija druželjubivih ljudi, veličanstvene kulture i spektakularnih plaža dobrih za surfovanje i ronjenje, učinili su Bali turističkom atrakcijom broj jedan u

¹⁹⁵<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/globe-trekker-specials/great-historic-sites/>

¹⁹⁶<http://www.travelchinaguide.com/attraction/>

Indoneziji. Glavna turistička oblast je *Kuta*, smeštena u blizini aerodroma. Tokom turističkog buma 70-ih godina, ovo seoce je postalo glavna atrakcija zbog svoje čuvene bele peščane plaže, surfovanja i imponantnih zalazaka sunca. Danas je Kuta glavni turistički centar, sa stotinama hotela, barova, restorana i prodavnica. Oni koji su u potrazi za malo mira i tišine, pravi izbor su odmarališta Sanur i Kandi Dasa na istočnoj obali, Ubud u centru ili Lovina na severu. Još jedno veliko odmaralište na krajnjem jugu ostrva, Nusa Dua, poseduje skoro sve veće hotele sa 5 zvezdica, kao i jedan od golf terena Balijsa.

Borobudur se nalazi 40km severozapadno od grada Džogdžakarta na Javi. Borobudur je jedan od najpoznatijih budističkih hramova u svetu, građen nekih 75 godina u VIII i IX veku, za vreme dinastije Sailendra. Izgrađen je od procenjenih 2 miliona kamenih blokova. Napušten u XIV veku, iz razloga koji su i danas misterija, vekovima je ležao skriven u džungli, ispod slojeva vulkanskog pepela. Danas je jedna od najpopularnijih turističkih atrakcija u Indoneziji.

Komodo nacionalni park se nalazi se u okviru Malih Sundskih ostrva i obuhvata tri velika ostrva: Komodo, Padar i Rincah, kao i 26 manjih. Park je dobio ime po komodo zmaju, najvećem živom gmizavcu na svetu, koji može da dostigne 3 ili više metara dužinu i težinu oko 70kg. Iako komodo zmajevi jedu uglavnom tela uginulih životinja, oni su teški predatori koji takođe love ptice i sisare. Napadi na ljude su veoma retki.

Ostrva Gili - Najpopularnija turistička destinacija ostrva Lombok, Gili ostrva čine arhipelag od tri mala ostrva: Gili Travangan, Gili Meno i Gili Air. Ostrva su veoma opuštene, sa bezbroj kafića na obali u kojima se još uvek pušta rege muzika i gde nema automobila ili motora da remete taj mir.

Tana Toraja (zemlja Toraja)- Brdsko-planinsko područje provincije Južni Sulavesi, dom je Toraja ljudi. Torajci su poznati po svojim kućama sa masivnim zašiljenim krovovima, koje zovu tongkonan i spektakularnim, ali jezivim pogrebnim obredima. Posle smrti jedne osobe, telo se čuva - često nekoliko godina - do prave pogrebne ceremonije koja može trajati nekoliko dana. Preminuli je tada konačno sahranjen u maloj pećini ili u šupljem drvetu.

Bunaken je smešten na severu ostrva Sulavesi i jedna je od najpoznatijih oblasti za ronjenje u Indoneziji. Ostrvo je deo Bunaken parka podvodnog sveta, gde se može videti više od 70% svih vrsta riba koje žive u zapadnom Tihom okeanu. Najbolje vreme za ronjenje u Bunakenu je između aprila i novembra.

Gunung Bromo je aktivni vulkan i deo Tenger masiva u istočnom delu Jave. Sa 2.329m nije najviši vrh masiva, ali je najpoznatiji. Područje je jedno od najposećenijih turističkih atrakcija u Indoneziji i na ostrvu Java. Vrh vulkana je raznesen, a iz kratera stalno izbija beli dim. Okružen je vulkanskim peskom.

Baliem dolina u visoravnima zapadne Nove Gvineje, nudi uvid u svet iz kamenog doba. Dolina nije bila poznata spoljnom svetu do 1938. kada je iz vazduha izviđački let južno od Džajapure, otkrio veliku poljoprivrednu populaciju. Vamena je polazna tačka za većinu posetilaca, koji dolaze da se dive planinskom pejzažu, svetlucavim rekama, plemenskim selima i prijatnim Dani ljudima.

Tanjung Puting nacionalni park se nalazi se na ostrvu Borneo, u indonežanskoj provinciji Centralni Kalimantan. Park je popularna destinacija za ekoturizam, gde mnoge turističke agencije nude višednevne ture brodom, kako bi se video život u divljini i posetili istraživački centri. Divlje životinje koje ovde žive su: giboni, makaki majmuni, oblačasti leopardi, sunčani medvedi, pitoni i krokodili, kao i orangutani. Nažalost, park je veoma ugrožen ilegalnom sečom šume i stvaranjem poljoprivrednih površina.

Jezero Toba se nalazi na ostrvu Sumatra i predstavlja ogromno vulkansko jezero, dugačko 100km i široko 30km. Formirano je ogromnom vulkanskom erupcijom pre nekih 70.000 godina. Genetske procene ukazuju na to da je bilo samo nekoliko hiljada ljudi, koji su preživeli katastrofu. Ostrvo u sredini, Pulau Samosir, najveće je ostrvo na ostrvu i sadrži dva jezera. Turisti dolaze ovde da se opuste i da plivaju u vulkanskoj toploj vodi.¹⁹⁷

DŽAKARTA, glavni i najveći grad Indonezije, nalazi se na severozapadnoj obali ostrva Jave. Postoji nekoliko istorijskih lokaliteta, muzeja i odličnih mesta za kupovinu, koja su rangirana kao neka od najboljih u jugoistočnoj Aziji. Grad je prošao kroz dinamičan razvoj u poslednjih nekoliko godina i danas je jedan od najvažnijih u Aziji. U severnom delu Džakarte, nalaze se *istorijski stari grad i stara luka*. Ljubiteljima muzeja Džakarta ima mnogo da ponudi. Na *Trgu Fatahillah*, u starom gradu smeštena su tri važna gradska muzeja. Još može da se poseti nacionalni spomenik Monas, Narodni muzej u centru Džakarte i Istorijski muzej Džakarte koji se nalazi u zapadnom delu grada. *Kineska četvrt* se nalazi u zapadnom delu Džakarte i takođe je mesto sa nekoliko odličnih muzeja i prodavnica. U istočnom delu Džakarte posetioci mogu da obiđu *Indonežanski park minijatura*, koji daje dobar pogled na indonežansku kulturu. Džakarta nudi i veliki broj *zabavnih parkova* u kojima će uživati deca. To su: “Ancol” vodeni park i “Fantasy World” zabavni park, koji se nalaze na severnoj obali grada, Ragunan zoološki vrt, “Sea World” akvarijum i mali arhipelag poznat kao Hiljadu ostrva, koji se nalazi u neposrednoj blizini Džakarte. Turisti se odmaraju u prelepoj bašti orhideja, koja poseduje stotine vrsta biljaka iz cele Indonezije. Kupovina je odlično iskustvo u Džakarti, gde postoji veliki broj tržnih centara širom grada, a neki od njih su: Plaza Indonesia, Pacific Place, Gandaria, Plaza Senayan, Pondok Indah tržni centar i drugi. *Nacionalni spomenik Monas* u centru grada, visok 137metara, na trgu Merdeka, sa mnogim vladinim zgradama, predstavlja administrativno srce Džakarte. Oblast *stare luke Sunda Kelapa* i dalje je centar za one koji su uključeni u živu trgovinu između ostrva, kao i za one koji prodaju svežu ribu. Graciozni jedrenjaci Bugis Phinisi, poslednja flota jedrenjaka na svetu koje pokreće vetar, korišćeni vekovima za trgovinu, još uvek su usidreni na keju. *Pomorski muzej* priča priču o bogatoj pomorskoj istoriji Džakarte, sa modelima čamaca i fotografijama koje prikazuju razne avanture na moru. *Nacionalni muzej* predstavlja istoriju glavnog grada i ostatka Indonezije, smešten u zgradi iz XIX veka, uključuje i kinesku keramiku, iskopane komade mnogih hramova Jave i bronзаног slona koga je muzeju poklonio kralj Tajlanda. *Trg Fatahillah* se nalazi u istorijskom Starom gradu sa tri najzanimljivija gradska muzeja i fontanom na sredini. Trg je doživeo veliku obnovu 1970-ih godina. *Trg Merdeka džamija Istiklal* sunajveće turističke znamenitosti u gradu okruženepalatom Merdeka, Narodnim muzejom Indonezije i džamijom Istiklal. Ova impozantna nacionalna džamija, najveća je džamija jugoistočne Azije. U centru trga, smešten je čuveni nacionalni spomenik Monas. Tu je i *Indonežanski park minijatura*, otvoren je 1975. sa površinom od 100 ha i *Ragunan zoološki vrt* na 75 ha koji sadrži 3.600 životinskih vrsta, od kojih su i neke retke: komodo zmaj, crvena rajnska ptica sa Papue, javanski tigar i razne vrste orangutana. Ove životinje žive u uslovima koji su bliski njihovom prirodnom staništu.^{198 199}

¹⁹⁷<http://www.visitindonesia.co.in/index.php/en/>

¹⁹⁸<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/indonesia/>

¹⁹⁹<http://www.indonesia.travel/>

4. JAPAN

Japan je ostrvska zemlja i proteže se duž pacifičke obale Azije. Glavna ostrva od severa prema jugu su Hokaido, Honšu, Šikoku i Kjušu. Osim njih, Japanski arhipelag obuhvata oko 3000 manjih ostrva. Japan okružuje više mora: na severu Ohotsko, na istoku Japansko i Žuto more, na jugu Istočno Kinesko more i na zapadu Tihi okean. Najviši vrh u Japanu je planina Fudži 3.776m, a najniža tačka je Hadžiro-gata -4m. Najduža reka je Šinano 367km i najveće jezero je Biva 670km². Oko 73% zemlje je brdovito, sa planinskim lancem koji se proteže preko glavnih ostrva. Kako je malo ravnica, mnoga brda i planinski obronci se obrađuju sve do vrha, a na svakoj većoj ravnici su se razvili važniji gradovi. Nizije (najveća je Tokijska) se nalaze odvojeno, duž priobalja. Japan se nalazi u vulkanskoj zoni na Pacifičkom vatrenom krugu. Duž svih ostrva se osećaju česta slaba podrhtavanja tla i povremene vulkanske aktivnosti. Razorni zemljotresi, čiji rezultat su često cunami, događaju se nekoliko puta u veku. Najveći zemljotres bio je na ostrvu Honšu 2011. godine, kao najveći u istoriji Japana, a peti po jačini u svetu. Mnogo je toplih izvora, koje su razvili u odmarališta. Neki od gradova u Japanu su Tokio, Kjoto, Nagasaki, Nagoja, Osaka, Saporu, Hirošima. Tokom poslednjih pedeset godina, japanska ekonomija se razvijala brzinom svetlosti. Moderni gradovi su prepuni ogromnim oblakoderima, tržnim centrima i uređajima poslednje generacije. Ipak, ispod arogantnog eksterijera i svetla, nalazi se zemlja koja ima duboko ukorenjenu tradiciju i kulturu, fascinantnu i zbunjujuću za strane posetioce. Ovo je zemlja koja se može pohvaliti dugom istorijom i zemlja gde su carevi imali veliku moć, a samuraji i šoguni dominirali vekovima. Japan je zemlja u kojoj je razvijena drevna umetnost tradicionalnih zabavljačica, poznatijih kao gejša, kao i manje elegantnih i tromih sumo rvača. Kultura se proslavlja kroz mnoštvo festivala, koji su različiti i imaju tradiciju staru stotinama godina. Japan je zemlja velike prirodne lepote. Sunčane plaže na jugu, jasno se razlikuju od hladnih i snegom pokrivenih japanskih Alpa. Ima četiri različita godišnja doba, mada u većem delu zemlje kišna sezona traje od sredine juna do početka jula. Postoji ogromna razlika između subarktičkog severa i subtropskog juga, a klima znatno varira u zavisnosti od regiona i sezone. Zima može biti oštra na Hokaidu i japanskoj obali, sa jakim smetovima. Japan ima šta da pokaže turistima:

Planina Fudži, najviša planina u Japanu, sa nadmorskom visinom 3.776m, bez sumnje je najpoznatije obeležje zemlje. Fotografisana u svim godišnjim dobima i iz svih uglova, na njenu savršenu vulkansku kupu godišnje se popne 250.000 ljudi, obično u julu i avgustu. Smatra se jednom od tri svete planine u Japanu, zajedno sa Tatejama i Hakusan. Iako je poslednja erupcija bila 1707. geolozi Fudži svrstavaju u aktivne vulkane. Popularne rute za planinarenje su Gotemba, Fudžinomija i Kavagučiko. Sve staze imaju deset stanica, koje se nalaze na strateškim pozicijama, da ponude osveženje i odmor za planinare i turiste. Većina planinara počinje penjanje od pete stanice, koja se nalazi na oko 2.000m.

Dvorac Himeđi je najpoznatiji dvorac u Japanu i jedan od dvanaest, koji su u svom originalnom stanju. Poznat kao "Dvorac bele čaplje", jedan je od tri najposećenijih dvoraca. Smešten u Himeđi nedaleko od Osake, dvorac je okružen borovom šumom i trešnjinim drvećem, što ga čini impozantnim u proleće. Pod zaštitom UNESCO-a, originalna konstrukcija je bila izgrađena između 1333-1346. sa drugim proširenjima u periodu od 1601-1608.

Memorijalni centar Hirošima posvećen je stradalima u atomskom bombardovanju Hirošime, 6. avgusta 1945. Ostaci zgrade nakon bombardovanja, predstavljaju Genbaku Domu ili Kupolu atomske bombe. Projektovan 1916. od strane češkog arhitekta Jan Lecel, objekat je ostao relativno netaknut, iako je bio na samo 150me od epicentra udara. Danas

je centralni element u Memorijalnom parku mira Hirošime i privlači hiljade posetilaca. Nalazi se na listi UNESCO-ve svetske baštine od 1996. iako su se i SAD i Kina tome snažno usprotivile. Muzej ima fotografije efekta bombe, koja je u trenutku usmrtila 70.000 ljudi. Od posledica radijacije, umrlo je još 200.000 ljudi.

Kamakura je japanski gradić, koji se nalazi na 50km jugozapadno od Tokija. Poznat je po bronzanoj statui *Velikog Bude* iz XIII veka, visoke 13m i teške 93 tona. Nekada je bila smeštena u zgradi koju je uništio tajfun u XV veku. Danas veliki broj turista dolazi da se slika ispred Velikog Bude. Grad ima dugu istoriju i nije slučajno da je period u japanskoj istoriji dobio naziv Kamakura period (1185-1333), koji je obeležio početak osnivanja šogunata u gradu. Kamakura je grad poznat po ničirenskom budizmu, koji je osnovao Ničiren (1222-1282). Takođe se nalazi na listi UNESCO-ve svetske baštine.

Kjoto asocira turiste na žene odevene u kimono, prelepu arhitekturu i procvetale trešnje, koje izgledaju nestvarno. Postoji dobar razlog zašto se Kjoto nalazi na listi UNESCO-ve svetske kulturne baštine. Sa preko 1.000 godina istorije, Kjoto je jedan od najvažnijih kulturnih, umetničkih, verskih i političkih centara Japana. Postoji opipljiv osećaj starog Japana u ovom gradu. Može se osetiti u hramovima koji su raštrkani po gradskom pejzažu, u pogledu na vanvremenske gejše u Gion distriktu i kroz reke i kanale koji se ukrštaju sa gradskim betonom. Savršeno uravnoteženi vrtovi ispunjavaju prazninu između zgrada i trotoara, a ljudi koji žive ovde ponose se jedinstvenim kvalitetom svog grada. Kjoto nije samo hram ili naselje, to je kompletna lepeza istorije, umetnosti i religije, koja se još uvek razvija. Srećom, Kjoto nije bombardovan tokom Drugog svetskog rata. Zlatni i Srebrni paviljoni, Carska palata i Nidžo zamak, mesta su koja bude maštu i stvaraju slike šoguna i bogatih carskih dinastija.

Macumoto dvorac - Izgradnja je počela 1504. da bi na kraju dvorac bio nazvan "Vrana dvorac", zbog svoje sličnosti sa tom pticom raširenih krila. Spada u tri najbolja i najposećenija dvorca u Japanu. Ono što ga čini jedinstvenim je kanal ispunjen vodom, nešto što druga dva nemaju. Posle revolucije Meidži, planirano je da se dvorac sruši, ali meštani su uspeli da ga sačuvaju. Ipak spoljni dvorac je srušen. Dvorac se smatra nacionalnim blagom Japana.

Mijadžima – Plutajući Tori ili tradicionalna japanska vrata koja plutaju na vodi, verovatno su najpoznatije obeležje Japana koje je napravio čovek, zajedno sa statuom Velikog Bude u Kamakuri. Ovaj spomenik simbolizuje Japan, ali je zapravo mali deo kompleksa hramova na ostrvu Mijadžima, što u prevodu znači "Ostrvo svetinja" i to sa dobrim razlogom. Smešteno u neposrednoj blizini Hirošime, ostrvo je formalno poznato kao Icukušima i ima populaciju jelena koji su pitomi i slobodno se šetaju. Naravno, mnogi dolaze da fotografišu "Tori", prvobitno izgrađen u VI veku i nekoliko puta uništen. Tori koji danas turisti vide, podignut je u XVI veku, po uzoru na dizajn iz XII veka. Za vreme oseke, može se videti da se on zapravo nalazi na muljevitom dnu. Možete se popeti i do najvišeg vrha na ostrvu, planine Misen (535m). Tori je na listi UNESCO-ve baštine.

Niko - Smešten u planinama, ovaj grad ima veliki broj poznatih svetilišta i hramova, koje ga čine vrednim za posetu. Sa planinama u pozadini, prelepom šumom i stenovitim kotlinama sa potocima, hramovi i svetilišta savršeno su postavljeni u svom prirodnom okruženju. Grad se u suštini razvio oko hramova. Među najpoznatijim su *Tošugu svetilište*, osnovano 1617. sa ukrašenom kapijom i *Tri mudra majmuna*. Svetilište je postavljeno među džinovskim drvećem kriptomerija. *Futarasan svetilište*, osnovano 767. nalazi se u podnožju Nantai-san, svete planine popularne kod planinara. U blizini je divan *Sveti most*, koji prelazi iznad potoka. Tu je i *Rinno-ji*, kompleks budističkih hramova, osnovan 766.

Svi se nalaze na listi UNESCO-ve svetske baštine. Pored hramova i svetilišta postoji i lepa priroda; *Jezero Čuzendži i Kegon vodopadi*, jedni od najviših u Japanu.

Nara je najstarija prestonica i prvi grad Japana. Nara je osnovana u VIII veku, a njen najpoznatiji spomenik je *Todajdži*, Veliki istočni hram koji predstavlja najveću drvenu zgradu u svetu. Unutra su gigantski Daibucu-Buda i druge ogromne statue. Postoje i drugi hramovi, kao što su *Sajdadži, Kofokudži, Kasuga, Gangodži, Jakušidži, Tošodajdži i Hejđžo Palata*. Pored hramova i svetilišta, Nara poseduje i druge atrakcije, a poznata je po jelenima, koji slobodno šetaju gradom, pitomi su i turisti mogu da ih hrane ili samo uživaju u njihovom društvu.

Hokaido poseduje neke od najlepših pejzaža koje Japan ima, a veliki deo ostrva proglašen je za nacionalni park. Postoje brojni topli izvori, planinska odmarališta i vulkanska jezera. Zimi, skijališta privlače mnogo posetilaca i zaljubljenika u zimske sportove, koji dolaze da uživaju u odličnim snežnim uslovima.^{200 201}

TOKIO je glavni grad Japana i sasvim drugačiji od bilo kog drugog grada na planeti. Ako se uzme u obzir šire područje Tokija, japanska prestonica je daleko najveća u svetu, sa oko 35 miliona stanovnika. Centralna gradska oblast, sa oko 9 miliona stanovnika, može se svrstati među najveće gradove na planeti, kao što su Peking i London. U svakom slučaju ovo je ogroman, naizgled beskrajn pejzaž oblakodera. Tokio je jedan od najskupljih gradova na svetu. Uprkos svom modernom izgledu, Tokio je ostao prestonica sa tradicijom u srcu. Asakusa hramovi, Meidi svetilište u Harađuku i Carska palata u Čijoda, potiču iz dana kada je Tokio bio nešto više od proslavljenog ribarskog sela na japanskoj obali. Ako posećujete Tokio spremite se za uzbudljivu i često bizarnu vožnju kroz najprostraniju i najrazvijenu urbanu džunglu, koju je čovek ikada stvorio. Obavezno treba obići:

Carska palata, dom japanskog cara i njegove porodice. Nalazi se na mestu nekadašnjeg Edo zamka, koji je bio sedište šogunata Tokugava, režim koji je vladao Japanom od 1603. do 1867. Godine 1868. šogunat je srušen, a zemljin kapital i Carska palata premešteni su iz Kjota u Tokio. Carska palata je uništena u bombardovanju tokom II svetskog rata, ali je obnovljena u istom stilu 1968. Palata je uglavnom zatvorena za javnost, ali su moguće ture sa vodičem, koje moraju biti rezervisane unapred. *Istočni vrtovi palate*, otvoreni su za javnost tokom cele godine, dok je unutrašnji posed palate otvoren za javnost samo dva dana u toku godine: za carev rođendan (23. decembar) i za Novu godinu (2. januar), kada se mogu videti i članovi carske porodice na balkonu.

Tokio toranj je otvoren 1958. ima visinu 333m i težak je 4.000t. Konstrukcija tornja se zasniva na izgledu Ajfelove kule u Parizu. Od 1958. bio je najviši samostojeći toranj od gvožđa u svetu. Toranj je obojen u belo i narandžasto, u skladu sa bezbednosnim vazdušnim propisima. Od sumraka do ponoći, toranj je osvetljen narandžastom bojom, a za posebne događaje osvetljenje se menja. Ima dva sprata za posmatranje, gde može da se uživa u pogledu od 360 stepeni, jedan na 150m i drugi na 250m. Toranj ima Akvarijum, Voštani muzej, restorane i kafiće. Služi još i kao televizijski i radio toranj.

Odaiba je veliko veštačko ostrvo u Tokijskom zalivu, prvobitno izgrađeno 1853. od strane Tokugava šogunata, kao niz od 6 utvrđenja, a u cilju zaštite Tokija od napada sa mora. Godine 1996. izgradnja je počela da pretvara ovaj relativno pust prostor u oblast zadovoljstva i poslovnih prostora, što je rezultiralo pojavom modernih zgrada, prodavnica i zabavnih centara. Ovde se nalaze: Fuji TV studio sa prepoznatljivom zgradom koju je

²⁰⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/japan/>

²⁰¹<https://www.jnto.go.jp/>

projektovao Kenzo Tange, zatim tokijska plaža, replika Kipa slobode, "Aqua City" šoping centar. Takođe se ovde nalaze "Palette Town" šoping i zabavni kompleks, jedan od najvećih panorama točkova u svetu i "Venus Fort" tržni centar, sa preko 150 prodavnica i kafića u stilu gradskih ulica južne Evrope iz XVII veka, osvetljen veštačkim nebom. "Palette Town" takođe uključuje "Megaweb", koji ima ogroman prodajni salon automobila, uključujući simulirane i prave vožnje na najnovijim modelima. Ovde možete videti i "Tokyo Big Sight" (Konferencijski centar), masivnu zgradu koja se koristi za sajmove i izložbe.

Sensodi hram je Budistički hram završen 645., predstavlja najstariji hram u Tokiju. Međutim, sadašnja zgrada iz 1950-ih je replika ranijoj zgradi iz 1692., koja je bila uništena za vreme II svetskog rata. Legenda kaže da su 628. dva brata upecala statu u boginje milosti Kanon iz reke Sumida. Iako su statu vratili nazad u reku, ona se njima uvek vraćala. Ovaj hram je sagrađen u njenu čast. Veruje se da je statua Kanon smeštena na tajnom mestu u velikoj glavnoj dvorani, ali javnosti nikada nije bilo dozvoljeno da je vidi. Pored hrama nalazi se šinto svetište Asakusa, koje je sagradio 1649. Tokugava Iemicu.

Hram Meidi - Šinto hram posvećen je dušama, cara Meidi i carice Šoken. Car Meidi je preminuo 1912. a njegova žena, carica Šoken 1914. Nakon njihove smrti podignut je ovaj hram, a njihove duše su utemeljene 1. novembra 1920. Originalni hram je bio uništen u II svetskom ratu, ali je obnovljen 1958. Baštu irisa (Jingu Naien) je car Meidi projektovao za svoju ženu. Posebno je popularna sredinom juna, kada su irisi u cvatu.

Hram Zođodi, osnovan 1393. nekada je bio porodični hram porodice Tokugava. Katedrala, hramovi i mauzolej porodice Tokugava spaljeni su vazдушnim napadima tokom II svetskog rata. Hram i ostale građevine kasnije su rekonstruisane i danas služe kao centar budističke sekte Čista zemlja. Glavni ulaz u hram, crvena Sangedatsumon kapija iz 1622. preživela je bombardovanje i danas ostaje arhitektonski podsetnik o ranim danima Edo perioda, kada je originalni Zođodi hram izgrađen.

Disneyland Park i Disney Sea - ukoliko ste ljubitelj Diznijevih tematskih parkova, obavezno posetite ova dva u Tokiju.

Šibuja - Jedna od najpoznatijih šoping oblasti u Tokiju, poznata je i po svojim "ljubavnim hotelima", klubovima, barovima i noćnom životu.

Nacionalni muzej u Tokiju je najstariji i najbolji muzej u Japanu i ima brojne izložbe japanskih i azijskih artefakata. Sastoji se od pet izložbenih zgrada u kojima se nalaze eksponati: odeća samuraja, mačevi, keramika, kaligrafski zapisi, skulpture, umetnost stara 2000 godina, moderna umetnost. Tu je i galerija dragocenosti Horjudži, kao i muzejski vrt, primer tradicionalnih japanskih vrtova.^{202 203 204 205}

5. MALEZIJA

Malezija je država u jugoistočnoj Aziji na obali Južnog kineskog mora. Sastoji se od dva dela. Zapadna Malezija zauzima južni deo Malajskog poluostrva i graniči na severu sa Tajlandom, a na jugu je mostom povezana sa Singapurom. Istočna Malezija obuhvata

²⁰²<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/japan/>

²⁰³<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/japan/tokyo/>

²⁰⁴http://www.seejapan.co.uk/jnto_consumer/index

²⁰⁵<http://www.japan-guide.com/e/e623a.html>

severozapadni deo ostrva Borneo i graniči se sa Brunejom i Indonezijom. Oba dela zemlje, razdvojena Južnim kineskim morem, imaju sličan reljef: niski obalni pojas, često močvaran, prelazi u unutrašnjosti u šumovita brda i planine, od kojih je najviša Kinabalu (4.101m) na severu Bornea. Klima je ekvatorijalna na jugu i monsunska na severu. Poluostrvski (Zapadni) deo Malezije je podeljen na istočnu i zapadnu obalu planinskim masivom Titivangsa. Obronci ovih planina su prekriveni šumom. Malajski prolaz, smešten između Sumatre i poluostrvske Malezije, jedan je od najvažnijih globalnih trgovačkih puteva. Populaciju ove zemlje čine Malajci, Kinezi i Indijci. Malezija je jedna od vodećih turističkih destinacija i veoma je popularna po svojim oblakoderima, prirodnim čudima, prekrasnim plažama i najboljim mestima za ronjenje u svetu. Stanovnici Malezije govore malajskim jezikom i to je službeni jezik, a engleski je dosta u upotrebi. Malezija se može pohvaliti velikim brojem turističkih atrakcija. Osim grada Kuala Lumpur, popularne turističke destinacije u zemlji su Penang, Johor, Selangor, Langkawi i mnoge druge. Malezija ima toplu ekvatorijalnu klimu sa temperaturom koja varira između 26°C i 29°C, te je turisti mogu posetiti tokom cele godine. Najvažnije turističke znamenitosti su:

Pećine Mulu koje se nalaze u Gunung Mulu nacionalnom parku, u malezijskom delu ostrva Borneo. Park obuhvata pećine i kraške formacije u planinskom okruženju ekvatorijalnih kišnih šuma. Saravak dvorana u jednoj od podzemnih pećina, najveća je pećinska dvorana u svetu. Dvorana je toliko velika, da bi mogla da primi 40 aviona tipa "Boeing-747", bez preklapanja njihovih krila. Ogromna kolonija slepih miševa, svako veće izlazi iz obližnje pećine u potrazi za hranom i ovaj spektakularni prizor se ne propušta.

Rehabilitacioni centar Sepilok za orangutane otvoren je 1964. kada su spašeni mladunci koji su ostali bez roditelja. Orangutani su učeni da prežive u divljini i kasnije su pušteni. Utočište orangutana nalazi se u okviru Kabili-Sepilok šumskog rezervata, od kojeg je većina netaknuta prašuma. Od 60 do 80 orangutana živi slobodno u rezervatu. To je jedna od najvećih turističkih atrakcija države Sabah.

Ostrva Perhentian su smeštena severoistočno od obale Malezije, nedaleko od tajlandske granice. Ostrva imaju neke od najlepših plaža na svetu i odlična mesta za ronjenje, sa dosta jeftinog smeštaja. Dva glavna ostrva su Veliki Perhentian i Mali Perhentian. Oba ostrva imaju bele peščane plaže, okružene palmama i tirkizno plavo more.

Langkavi je najpoznatija destinacija za odmor u Maleziji, a predstavlja arhipelag od 99 ostrva u Andamanskom moru. Ostrva su deo države Kedah, koja se graniči sa Tajlandom. Najveće ostrvo je Pulau Langkavi, oivičen dugim belim peščanim plažama i sa džunglom u unutrašnjosti ostrva. Najpopularnije plaže nalaze se na zapadnoj obali, sa restoranima i najboljim odmaralištima u arhipelagu Langkavi.

Planina Kinabalu sa visinom od 4.095m je najviša planina na Borneu. Planina je poznata širom sveta po svom ogromnom biodiverzitetu. Preko 600 vrsta paprati, 326 vrsta ptica i 100 vrsta sisara, identifikovano je na planini Kinabalu i okolini.

Pulau Tioman je malo ostrvo koje se nalazi istočno od obale Malajskog poluostrva. Godine 1970. Tioman je izabran za jedno od najlepših ostrva na svetu. Turisti od tada u velikom broju dolaze na ostrvo, tragajući za delićem raja. Ostrvo je okruženo brojnim belim koralnim grebenima, što je raj za ronioce, a unutrašnjost čine guste šume.

Taman Negara doslovno znači nacionalni park, na malajskom jeziku i jedna je od najstarijih tropskih kišnih šuma na svetu. Posедуje ogromno drveće, vodopade, mnogobrojne staze kroz džunglu i najduži viseći most za pešake na svetu. Nekoliko staza omogućavaju posetiocima da istražuju šumu bez vodiča. Taman Negara je raj za ugrožene vrste, kao što su azijski slonovi, tigrovi, leopardi i nosorozi.

Džordžtaun - Grad nazvan po britanskom kralju Džordžu III, nalazi se u severoistočnom delu ostrva Penang. Većina stanovništva Džordžtauna je kineskog porekla. Zbog stroge kontrole, Džordžtaun je zadržao mnoge objekte sa prodavnicom u prizemlju i mestom za stanovanje na spratu, još iz kolonijalne ere. Prepoznatljiv je po svojoj jedinstvenoj arhitekturi i kulturnom gradskom pejzažu, koji se ne nalazi nigde više u jugoistočnoj Aziji.

Kule Petronas se nalaze u Kuala Lumpuru i bile su najviše zgrade na svetu, pre nego što ih je nadmašio neboder Tajpej 101, 2004. godine. Kule su još uvek najviše bliznakinje na svetu, sa 88 spratova, izgrađene od armiranog betona, sa čeličnom i staklenom fasadom, dizajniranom tako da liči na motive koji se nalaze u islamskoj umetnosti, kao odraz muslimanske veroispovesti u Maleziji. Kule Petronas imaju most koji ih spaja, na 41. i 42. spratu.²⁰⁶

Kuala Lumpur, glavni grad smešten je na rekama Klang i Gombak, na jugozapadu Malajskog poluostrva. Mešavina starog i novog, ima neke od najviših zgrada na svetu, veliki broj elegantnih džamija i kolonijalne objekte rasute po parkovima. Kuala Lumpur ima ogromne *kule Petronas* i podjednako impresivan *KL toranj* za telekomunikacije i emitovanje. *Trg Merdeka* smešten je u srcu grada i ima značajnu istorijsku važnost za svakog stanovnika. Sa bakarnom kupolom, *zgrada Sultan Abdul Samad* na Merdeka trgu u samom srcu grada, verovatno je najpoznatija atrakcija Kuala Lumpura. Zajedno sa susednim zgradama, kao što su *Stara gradska većnica i katedrala Svete Marije*, ovo je jedna od najvećih turističkih atrakcija glavnog grada. *Pećine Batu* - Smeštene oko 11km severno od Kuala Lumpura. Batu pećine predstavljaju brdo koje obuhvata tri glavne pećine i veliki broj manjih. Ovaj stogodišnji hram sadrži bogove i statue, podignute unutar glavne pećine i oko nje. Hram je smešten u unutrašnjosti krečnjačkih formacija stare oko 400 miliona godina i predstavlja važno versko obeležje Hindusa. U podnožju brda Batu, nalaze se druga dva pećinska hrama, umetnička galerija i muzej, u kojima se nalaze brojne hindu statue i slike. U srcu Kuala Lumpura nalazi se oblast koja nikada ne spava. *Kineska četvrt*, sa sedištem u Petaling ulici. Ovo je mesto poznato po rasprodajama i mesto gde možete pronaći sve, od kineskog bilja do kopija poznatih robnih marki koje nude robu po izrazito niskim cenama. Nalazi se u suterenu Konvencionog centra u srcu grada. *Aquaria* je ogroman akvarijum i relativno nova atrakcija u gradu. Posедуje podvodni tunel, preko 5.000 egzotičnih riba, kao i drugih interesantnih životinja i biljaka. *Jezerske bašte* - Park se nalazi zapadno od Trga Merdeka sa površinom od 92ha. Ovde se mogu videti bašte orhideja i hibiskusa, park sa pticama, planetarijum, park leptira i muzej insekata i iznajmiti čamac za vožnju na jezeru Tasik Perdana. *Nacionalni spomenik* je masivna bronzana struktura, postavljena u znak sećanja na vojnike koji su se borili i dali svoj život za Maleziju. Ovaj spomenik čini sedam vojnika, koji drže zastavu Malezije i predstavljaju sedam vrlina: jedinstvo, snagu, vođstvo, žrtvu, patnju, hrabrost i opreznost. *Džamija Jamek* je jedna od najstarijih džamija u Kuala Lumpuru, odmah prepoznatljiva po tri elegantne kupole. Džamija je sagrađena 1909. i nalazi se na mestu gde se reke Klang i Gombak spajaju. *Nacionalni zoološki vrtnje* najbolje mesto u Maleziji za upoznavanje autohtonih životinja ove zemlje. Možete videti stotine vrsta sisara, gmizavaca i ptica. U zoološkom vrtu je i veliki akvarijum, koji sadrži mnoge vrste morskih i slatkovodnih životinja.^{207 208}

²⁰⁶<http://www.visit-malaysia.com/#promo>

²⁰⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/malaysia/>

²⁰⁸<http://www.visitkl.gov.my/visitklv2/>

5. MALDIVI

Maldivi ili *Maldivska ostrva*, zvanično Maldivska Republika je ostrvska država Indijskog okeana u južnoj Aziji. Maldivi su grupe atola rasprostranjenih južno od indijskih Lakadiva, između ostrva Minikoj (na krajnjem severu) i arhipelaga Čagos (na jugu) i 700 kilometara jugozapadno od Šri Lanke u Lakadivskom moru Indijskog okeana. Dvadeset šest maldivskih atola pokriva teritoriju na kojoj se nalazi 1190 ostrvaca, od kojih je dve stotine ostrva naseljeno. Pokrivena palmama sa blistavim belim plažama, tirkiznim lagunama, bistrim toplim vodama i koralnim grebenima sa mnoštvom morskih vrsta flore i faune, fasciniraju posetioce hiljadama godina. Marko Polo je govorio za Maldive da su "cvet Indije", a Ibn Batuta ih je u svojim člancima nazivao jednim od svetskih čuda. I zaista su čudo prirode. Visina ostrva retko dostiže iznad dva metra. Ostrva kojih ima 1.190 čine 26 atola, a prostiru se na površini od 1.000.000km². Atoli Maldiva su koralna ostrva, obično prstenastog oblika. Korali rastu oko vulkanskih ostrva koja se vremenom povlače i ostavljaju koralni prsten iznad vode, sa plitkom lagunom u sredini. Ostrva su okružena kristalno čistim lagunama. Ostrva Maldiva pružaju posetiocima jedinstven pogled na podvodni život. Uglavnom su prekrivena gustom tropskom vegetacijom. Kokosove palme nadvijaju se nad gustim žbunjem, a izdržljivo rastinje štiti obalu od erozije. Manja ostrva sa peščanim obalama takođe su čuda sama za sebe. Najbliži susedi Maldiva su Indija i Šri Lanka. Samo 200 ostrva je naseljeno, dok je 88 ostrva isključivo izdvojeno za razvoj turističkih odmarališta. Glavni grad je Male. Turisti odlaze na Maldive od decembra do aprila, kada ostrva imaju suvi monsun sa malo kiše i nisku vlažnost, dok je u Evropi zima. Maldivi su destinacija za odmor i opuštanje tj. ne nude atrakcije koje se mogu posetiti, već one u kojima se uživa. To su:

Ronjenje - Maldivi su jedna od najboljih svetskih destinacija za ronjenje istraživanje podvodnih lokacija. Najbolji način da se upozna podvodni svet Maldiva je safari brodom.

Opuštanje u odmaralištima - Maldivi imaju interesantnu turističku politiku u vezi osnivanja odmarališta. Samo jedno odmaralište može da se gradi na jednom ostrvu i svi novi hoteli moraju biti izgrađeni po određenom standardu. Rezultat toga je izbor najskrovitijih, najintimnijih, najluksuznijih i najspektakularnijih odmarališta u celom svetu.

Plaže - Postoji mnogo divnih plaža, koje su u suštini glavni razlog dolaska turista na Maldive. Zbog prijatne tropske klime, uživa se u ronjenju i sunčanju. Mnogi parovi dolaze da se venčaju na plažama Maldiva, a popularana su destinacija za medeni mesec.

Hrana - Na Maldivima je hrana jedna od najsvežijih i najukusniji na svetu. Ovde se jastozi, školjke, hobotnice, lignje, tune i razne vrste ribe, spremaju na sve moguće načine. Azijske arome na ostrvima često uključuju kari, kokos i druge egzotične začine. Turisti dok su ovde na odmoru, probaju sve, jer postoje stvari koje nikada nisu čuli i videli, a neće biti razočarani kad ih probaju.²⁰⁹

Male je glavni grad Republike Maldivi i pokriva celu površinu ostrva Male. Od međunarodnog aerodroma na ostrvu Hulule, udaljen je 10 minuta vožnje tradicionalnim brodom (doni). Turisti se nikada nisu izgubili u Maleu, jerse celo ostrvo može obići za 15-20 minuta taksijem ili motociklom. Poznata ulica je Majeedhee Magu, koja je prepuna radnji. Postoje i brojni restorani, kao što su indijski, italijanski, tajlandski, indonežanski i drugi. Jedino nedostaju restorani brze hrane. S obzirom da je 100% muslimanska zemlja, alkoholna pića nisu dostupna u Maleu. Male ima dosta hotela i jeftinog smeštaja, ali nema hotele sa 5 zvezdica. Treba posetiti *Riblju pijacu*, *belu peščanu plažu* koja nudi mnoštvo

²⁰⁹<http://www.visitmaldives.com/en>

opcija za zabavu, vodene sportove i karnevale i lokalni muzej, koji se nalazi u Sultan parku u staroj palati. Posедуje rukopise, oružje, antropološke predmete, nakit i kostime koje su nosili različiti kraljevi i kraljice u zemlji.²¹⁰

Slika 4. Karta Azije,

<https://www.google.rs/search?q=geografska+karta+azije+sa+državama>

7. SINGAPUR

Republika Singapur je ostrvska grad-država u jugoistočnoj Aziji na jugu Malajskog poluostrva, na 137 km severno od ekvatora, južno od Maležanske države Džohor i severno od Indonezije. Sa svojih 710 km² jedna je od nekoliko preostalih gradova-država na svetu i najmanja država u Jugoistočnoj Aziji. Ima strateški važan položaj i zovu „Azijski Gibraltar“. Singapur znači lavlji grad. Teritoriju države Singapur čine 63 ostrva, uključujući i glavno ostrvo Singapur. Postoje dve napravljene veze sa Johorom u Maleziji — nasip Johor-Singapur na severu i most Malezija-Singapur na zapadu. *Ostrva Jurong, Pulau Tekong, Pulau Ubin i Sentosa* su najveća od mnogih manjih ostrva. Najviša prirodna tačka u Singapuru je *Bukit Tima brdo* sa svojih 166m. Južni deo Singapura, u okolini ušća *Singapurske reke* i dela koji je danas poslovni centar grada, je nekada bio jedina naseljena urbana sredina, dok je ostatak ostrva bio ili nerazvijena tropska kišna šuma ili je korišćen za poljoprivredu. Od 1960-ih godina, vlada je izgradila nova naseljena mesta u prigradskim oblastima, što je dovelo do potpuno izgrađenog urbanog pejzaža. Singapur ima tropsku klimu sa istom temperaturom, pritiskom, visokim stepenom vlažnosti vazduha i obilnim kišama cele godine. Temperatura se kreće od 22-34°C u proseku, a relativna vlažnost je oko 90%. Singapur posetiocima nudi neverovatan niz atrakcija, od tropskih šuma od kojih zastaje dah do drevnih hramova i jedinstvenih ulica, koje su pune ljudi različitih nacionalnosti i kultura. Ljudi u Singapuru vole da jedu, tako da ovde ima puno restorana, a kuhinja se kreće od kineske i japanske, do indijske i tajlandske. Singapur je takođe poznat po dobroj kafi, odlične arome i kvaliteta. Da bi se upoznala istorija Singapura, turisti posećuju muzeje, spomenike i hramove. Kupovina u Singapuru prevazilazi sva očekivanja i svega ima. Danas je Singapur centar biznisa, kulture, trgovine i turizma. Glavni grad je Singapur. Posete Singapuru podrazumevaju da turisti obidu:

Universal Studios Singapur, top turističku atrakciju, koja se nalazi u Resort World Sentosa, odmaralištu koje predstavlja integrisani centar smeštaja i zabave, otvoren 2010. “Universal Studios Singapur” je podeljen u 7 zona: Madagaskar, Palata iz crtanog filma

²¹⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/maldives/>

Šrek, Izgubljeni svet gde se može pronaći Park iz doba jure i Vodeni svet, Drevni Egipat, Sci-Fi grad budućnosti i poslednje dve zone sa temom poznatih mesta u Americi, Holivud i Njujork. Jedno je od glavnih mesta koje turisti u Singapuru posećuju.

Drugo mesto koje se rado obilazi je **Zoološki vrt** sa hiljadama retkih životinja, a kada sunce zađe, turisti mogu da uživaju u drugačijoj atmosferi parka - noćnom safariju.

Botanička bašta (26ha) u centru grada ima veliku zbirku biljaka, čak i one kojima preti nestanak, sa labudovim jezerom, koje se nalazi nedaleko od ulaza.

Brodski kej i Klark kej, nekada kolonijalna skladišta, danas sunajpopularniji restorani i klubovi u gradu.

Little India (Mala Indija) je odlično mesto gde turisti mogu da kupe sve, od svežeg voća i indijskih slatkiša do odeće i obuće sa izrazito niskim cenama.

Marina Bay Sands je drugo integrisano odmaralište u Singapuru, otvoreno 2010., posle Resort World Sentosa. Nalazi se u oblasti Marina Bay, zajedno sa *statuom Merlion, Esplanade i Singapur Flyer* (singapurski točak za panoramsko razgledanje). Ovde su i kazina, hoteli, restorani, kafići. Marina Bay Resort je raj za šoping sa tržnim centrima i restoranima što čini ovo mesto najvećim luksuznim tržnim centrom u Singapuru.

Jurong park ptica (20ha) je najveći park takve vrste u svetu, sa preko 8.000 ptica i više od 600 vrsta. Najatraktivniji su *African Waterfall Aviary* – najveći kavez na svetu kroz koji se može prošetati, uz najviši vodopad na svetu koji je stvorio čovek i 1.500 jarko obojenih ptica; i *The Lori Loft*, sa visećim mostovima, drvenim stazama i mogućnošću da hranite neke od mnogobrojnih jarko obojenih papagaja. Klimatizovani “monorail” (jednošinski voz), omogućava turistima da se udobno provozajui uživaju u panorami parka.

Nacionalni muzej Singapura - glavna atrakcija je “Singapurska galerija istorije”, moderna, visoko-tehnološka izložba koja vodi posetioce kroz istoriju ove zemlje, od XIV veka do sadašnjeg doba. Pored “Galerije istorije”, nalaze se četiri galerije koje prikazuju singapursko društvo i kulturu tokom godina kroz hranu, modu, fotografiju i film.

Kineska četvrt je oblast južno od reke Singapur koja obuhvata dva različita okruga – *Chinatown (Kineska četvrt)* i *CBD (Centralna poslovna oblast)*. Može izgledati čudno da ovaj grad, sa pretežno kineskim stanovništvom, ima Kinesku četvrt. Ovo se pripisuje urbanističkom planu Tomasa Reifsa, po kome različite etničke grupe naseljavaju različite krajeve južnog dela ostrva. Tako su imigranti iz Kine naseljavani u Kineskoj četvrti, živeći u skučenom i tamnom kvartu. Današnja Kineska četvrt gotovo da ne može da se uoči, zbog visokih zgrada koje je okružuju, ali tragovi tradicije i dalje se mogu videti. Egzotične znamenitosti i mirisi, još uvek dominiraju. Turisti mogu ovde videti svetilišta, kao što su hram Šri Mariaman, Jamae džamija, kineski hram Budinog zuba i muzej u kome se nalazi zub svetog Bude.²¹¹

8. ŠRI LANKA

Šri Lanka sa istorijom dugom 2500 godine, ranije poznata kao Cejlon, ostrvska je zemlja koja se nalazi u južnoj Aziji. Kolombo je najveći grad Šri Lanke i finansijski i komercijalni centar zemlje. Ostrvo je nedavno otvoreno za posetioce, posle završetka građanskog rata, pa je turizam nedovoljno iskorišćen. Najveća stradanja su bila od cunamija 2004. Raspolaze lepicim plažama, bogatim kulturnim nasledem, raznovrsnim tropskim divljim životinjama, mogućnošću razvoja avanturističkog turizma, srdačnim meštanima i dobrom kuhinjom, što su sve preduslovi da turizam bude vodeća privredna

²¹¹<http://www.yoursingapore.com/en.html>

grana u ovoj zemlji. Oni koji vole prirodu uživaće u 14 nacionalnih parkova, sa brojn timer divljim životinjama kao što su leopard, azijski slon, languri, lori i mnoge druge vrste. Postoji čak i mala biosfera kišne šume, danas pod zaštitom UNESCO-a, a turisti mogu da istražuju slikovita imanja čaja, planinske vence, škole mladih budista i džunglom opkoljen grad Kandi.

Turisti se najviše zadržavaju u **Kolombu** jednom od najrazvijenijih gradova, gde se posećuje *Narodni muzej Kolomba* u kome ima nekoliko drevnih relikvija. *Privodnjački muzej*, *Muzej holandskog perioda*, *Sapumal fondacija* i *Lajonel Vend centar umetnosti*. Tu je i *Zoološki vrt*, a Kolombo kao primorski grad pruža posetiocima brojna mesta za šetanje duž plaža.

Gale, lučki grad, nalazi se na jugozapadnom kraju Šri Lanke. *Gale utvrđenje* je deo svetske baštine, a mesto koje se posećuje je *Nacionalni pomorski muzej* unutar Gale tvrđave, u kojem se nalazi nekoliko podvodnih artefakata. Posetioci mogu da uživaju u ronjenju u zalivu Unavatuna pored Gale luke. Glavna džamija u gradu je *džamija Gale utvrđenja*.

Kendi, grad se nalazi na vrhu brda i *Kraljevska palata* je glavna atrakcija. Mnoge prostorije u palati pretvorene su u muzeje, koje karakteriše impresivna drvena arhitektura. *Kraljevska botanička bašta Peradenija*, je nezaobilazno mesto za sve ljubitelje prirode, dok je *Stejšn Roud* mesto za kupovinu.

Anuradhapura, drevni grad osnovan 900. godine pre nove ere, bio je prva prestonica Šri Lanke. Deo *Citadel* je bio centar grada i ima palate i stare gradske zidine. *Arheološki muzej* ima nekoliko predmeta, od nakita do novčića i grnčarije. *Narodni muzej* je takođe odlično mesto za posetu, kao i Lovamahapaja, takođe poznata kao *Brazen palata*.

Polonaruvaje istorijski grad, koji je u prošlosti bio prestonica Šri Lanke, a cela lokacija je deo svetske baštine. Mogu se videti ruševine starog grada i kraljevska citadela.

Nacionalni parkovi - Šri Lanka ima veliki broj nacionalnih parkova, uključujući Jala nacionalni park, Kitulgala, Bundala nacionalni park i Sinharaja kišne šume.

Sri Džajavardenepura Kote, poznat i kao Kote, glavni je grad Šri Lanke. Deo je grada Kolomba i od 1982. ovde je sedište skupštine Šri Lanke. Kote je bio glavni grad istoimene kraljevine od XIV do XVI veka. Znamenitosti su: *Tvrđava i grad* sa ruševinama bedema i šanca, koji se još uvek mogu videti. Zapadni deo tvrđave je renoviran, ali je istočni deo uništen zbog ubrzanog razvoja grada. *Dijavana Oja* i *okolne močvare* su važna istorijska obeležja koja datiraju još pre doba kralja Ravana. Grad Kote je imao kompletnu prirodnu zaštitu okolne vode i močvarnog zemljišta. *Ambalama (odmaralište)* je zgrada koja je služila kao mesto za odmor ljudima iz ovog područja ili drugim posetiocima, koji su želeli da uđu u grad. Njena površina je oko 25m² i još uvek se može videti sa svojim originalnim kamenim stubovima. Nalazi se u centru grada. *Grob Alakešvara* osnivača Kote kraljevstva može se videti među ruševinama i predstavlja identitet grada.^{212 213 214}

9. UJEDINJENI ARAPSKI EMIRATI

Ujedinjeni Arapski Emirati zauzimaju teritoriju jugistočnog dela Arabijskog poluostrva u jugozapadnoj Aziji kod Persijskog zaliva. Oman je na istoku, Saudijska Arabija na jugu i zapadu i Katar na severozapadu. Ujedinjeni Arapski Emirati (UAE) čine

²¹²<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/sri-lanka/>

²¹³<http://srilanka.travel/index.php?route=common/home>

²¹⁴<http://www.srilanka.travel/>

savez 7 emirata - *Abu Dabi, Dubai, Adžman, Fudžejra, Ras el Hajma, Šardža i Um al Kajvejn*. Ove države su formirane 1971. nakon što su stekle nezavisnost od Velike Britanije. *Abu Dabi* je glavni grad i najveća država, relativno ravna i sa dosta peščanih površina. Ponekad se naziva Menhetn Bliskog istoka i ima mnogo oblakodera i modernih zgrada. Grad Abu Dabi nalazi se na ostrvu. Ostali emirati su poznati kao Severni emirati i pretežno su prekriveni pustinjama i planinama. *Dubai* ima niz atrakcija i postao je veoma popularan za posetioce. Lako se obilazi čitav niz atrakcija, u toku jednog dana - od planina do peščanih dina i zelenih parkova. Veoma poznat po šopingu. Svi ga znaju kao Biser zaliva, zbog svoje duboke reke Dubai. Reka predstavlja prirodni zaton, koji je vremenom proširivan i produbljivan, tako da je danas siguran plovni put i za velike brodove. Godine 1966. Ujedinjeni Arapski Emirati su započeli proizvodnju nafte, koja je dala podsticaj lokalnoj privredi. Dubai izvozi naftu po prvi put 1969. i tako postavlja osnovu za današnju proizvodnju nafte. Ne postoje političke stranke u UAE, međutim, najviši savezni organ je Vrhovni savet vladara, koji se sastoji od vladara svih 7 emirata. Da bi se odluka donela, mora da postoji saglasnost najmanje 5 emirata, uključujući Dubai i Abu Dabi. Ujedinjeni Arapski Emirati nude razne atrakcije koje turisti mogu da posete ili u njima uživaju.

Prisustvujte trci kamila - U *Abu Dabiju*, *trkačka staza ElVatba* koristi robot džokeje, koji stvarno nose uniforme i čiji se pokreti kontrolišu daljinskim upravljačem od strane vlasnika kamila. Vlasnici se voze u paralelnoj stazi u automobilima i sa daljinskim upravljačem kontrolišu svog robot jahača za vreme trke. Samo najbogatiji ljudi mogu da priušte vrhunske trke kamila i osoblje potrebno za njihovo održavanje.

Grad Šardža nije samo prestonica kulture UAE, već je 1998. imenovan od strane UNESCO-a kao *kulturna prestonica arapskog sveta*. Vladar Šardža posvetio se dugoročnom razvoju kulturnih institucija u gradu, uključujući muzeje, džamije i druge. Šardža je odlično mesto da okusite pravu kuhinju Emirata i jedini arapski emirat u kome su posedovanje, prodaja i konzumiranje alkohola zabranjeni, a propisani su i strogi zakoni o obaveznom konzervativnom oblačenju, kako žena tako i muškaraca.

Fudžejra je više "staromodni" deo Ujedinjenih Arapskih Emirata, sa kulturom koja se i dalje bazira na tradicionalnim morskim aktivnostima, poput ribolova. Istočna obala UAE nije imala tako brz privredni rast kao Dubai i Abu Dabi, ali je vredna pažnje zbog tradicionalne kulture, planina, plaža i tradicionalnih zanata, kao što su pravljenje kanua od palminog lišća.

Zlatni suk u Dubajju je atrakcija u oblasti Deira koji ima više od 300 prodavnica nakita, pre svega zlatanog, dok neke od većih prodavnica imaju i druge vrste. Politika UAE o slobodnoj trgovini, dovela je do velikog porasta trgovine zlatom. Veliki deo zlata se uvozi iz Švajcarske, a Indija je najveći kupac zlata iz UAE.

Iako postoje mnogi arheološki lokaliteti, možda je najpogodniji za većinu posetilaca UAE **Džumeria, arheološki lokalitet** u Dubajju, okružen najmodernijim objektima, a opet sa brojnim arheološkim blagom. Lokalitet Džumeira je nekada predstavljao rutu za karavane, između Omana i Iraka.

Nacionalni muzej ElAin je smešten u Abu Dabiju. Otvoren je 1971. i najstariji je muzej UAE. Muzej prikazuje etnografske i arheološke aspekte zemlje i često se ažurira novim arheološkim artefaktima, pa je vredan turističke pažnje.

Skijanje - Da, dobro ste pročitali. Turisti i građani mogu da idu na skijanje u Dubai. Smešten pored Mall of the Emirates - tržnog centra Emirata, *Ski Dubai* je zatvoreni skijaški objekat, koji ima pravi sneg tokom cele godine. Može se iznajmiti kompletnu opremu za skijanje, uključujući i odelo za skijanje. Jedna od staza je prva "crna" (za napredne skijaše) staza u svetu, koja se nalazi u zatvorenom prostoru.

Dreamland Aqua Park je smešten u emiratu Um al Kajvejn, najveći je u UAE i jedan od najvećih u svetu. Idealan je za jednodnevni izlet ili za prenoćište onih koji borave u Dubajju. Ima sve, uključujući i slani bazen u kome može da se pluta po površini vode, baš kao i u Mrtvom moru. Tu su brojni tobogani, "lazy river", pa čak i karting staza. Odrasli mogu da uživaju u ogromnom đakuziju ili u bazenu sa barom, gde se u potpunosti mogu opustiti. Vodeni park ima sedam restorana, kao i igraonice sa video igrama, za trenutke kada se treba skloniti malo sa sunca.²¹⁵

ABU DABI je glavni grad Ujedinjenih Arapskih Emirata i privlači manje svetske pažnje od svog blještavog suseda, koji se brzo razvija, grada Dubaia. Abu Dabi je zapravo bogatiji nego Dubai i pažljivo prateći njegov razvoj, posebno su vodili računa o umetnosti i očuvanju nasleđa grada. Abu Dabi ima uličnu mrežu sličnu kao Menhetn, sa širokim avenijama i puno zelenog prostora. Kao i Dubai, Abu Dabi ima svoj deo plaže, Zlatne sukove i internacionalne restorane. Abu Dabi ima brojne atrakcije, a posebno su interesantne ture, u pustinji izvan grada. *Korniš*, put duž obale Abu Dabija, karakterišu elegantane staze koje koriste pešaci, džogeri i biciklisti. Velike zelene površine predstavljaju idealno mesto za porodični piknik. Restorani i kafići služe internacionalnu kuhinju, arapske specijalitete i tursku kafu. Zelene površine, kao i kafići na otvorenom, čine idealno mesto za sedenje i uživanje u koncertu, gradskoj arhitekturi ili zalasku sunca. *Etno selo* prikazuje kako je izgledalo jedno beduinsko selo. Kompletno sa šatorima od kozije dlake, sokacima sa malim zanatskim radnjama i malom džamijom, predstavlja calokupan doživljaj nekadašnjeg izgleda Abu Dabija. *Palata El Hosn i hotel "Palata Emirata"* su dve impresivne strukture u Abu Dabiju koje privlače mnogobrojne posetioce. *El Hosn palata* je najstariji objekat Abu Dabija i datira iz 1761. Bio je sedište vladajuće porodice do sredine 1990-ih. *Hotel "Palata Emirata"* poseduje lustere sa Svarovski kristalima i pozlaćene kupole, a sve to predstavlja bogatstvo Abu Dabija. Hotel je domaćin poznatim muzičkim zvezdama, čiji se koncerti održavaju u sali hotela. *Ostrva Sadijat i Lulu* - *Lulu* je veštačko ostrvo sa dinamama u boji breskve, do koga se lako može doći trajektom. Ovde posetioci mogu da plivaju, jašu kamile, idu vozom oko ostrva ili jednostavno uživaju u pogledu na panoramu grada. *Ostrvo Sadijat*, od strane lokalnog stanovništva poznatije kao "Ostrvo sreće", danas ima ogranke Luvra i Gugenhajm muzeja, kao kompleks za umetnička izlaganja. Oba ostrva su veoma blizu obale. *Zlatni sukovi* - Bilo da su kupci ili ne, turisti ne propuštaju posetu arapskoj pijaci. Zlato i renomirani persijski tepisi, glavne su atrakcije, a cenkanje je obavezno jer je to deo kulturnog miljea arapskog sveta inebično iskustvo samo po sebi. *Džamija Šeik Zajed* je treća po veličini u svetu i ima najveći persijski tepih na svetu. Spolja, džamija izgleda graciozno, sa klasičnim arhitektonskim stilom. Neki od najboljih svetskih materijala korišćeni su u izgradnji džamije; italijanski mermer, poludrago kamenje, kristali i fina keramika. Svi koji nisu muslimanske veroispovesti, džamiju mogu obići jedino u pratnji vodiča iz Emirata i moraju se prikladno obući. *Vožnja po dinamama u pustinji* je deo turističke ponude i posete Abu Dabiju. Turistiodlaze u pustinju, izvan grada, specijalnim vozilima, uživaju u vožnji dinamama, od kojih su neke najviše na svetu. Pustinjске farme su dom trkačkim kamilama, a u beduinskim šatorima se pravi roštilj za večeru.

DUBAI je od malog grada, koji je živeo od ribolova i lova na školjke, postao poznat u svetu kao jedna od najatraktivnijih turističkih destinacija. U centru pažnje je sve najveće, najviše, najduže i najbogatije. Sa morem i peskom, Dubai je nezaustavljiva mašina, koja se svojim bogatstvom širi daleko izvan kopna. Dok se ostali emirati naporno

²¹⁵<http://www.visitdubai.com/en/>

trude da isprate Dubai u njegovim inovativnim stopama i izgrade svoje prisustvo u svetu turizma i trgovine, Dubai ima interesovanje za investicije širom sveta. Ovde se nalazi jedini hotel u svetu sa sedam zvezdica, najviša zgrada na svetu i dva veštačka ostrva, navodno vidljiva iz svemira. Bilo da se traži kultura, zabava, avantura ili mesto da se zaradi novac, Dubai je ikona svih velikih stvari u životu. Omiljen kao destinacija na Bliskom istoku, Dubai ne samo da nudi prijatno i bezbedno mesto za boravak, već i liberalne stavove o tome šta pijete i šta nosite, kao i kosmopolitski način života, koji je izuzetno teško napustiti. Ali, turisti ipak moraju da imaju obzira prema lokalnim običajima i kulturi, kako ne bi uznemirili tradicionalne vrednosti ovog ponosnog naroda. Sa populacijom od jedva milion i po stanovnika, a više od šest miliona posetilaca godišnje, Dubai nudi neviđen spektar najboljih hotela, rekreativnih objekata i tržnih centara u svetu. Dodajte na to lepe plaže, sunce tokom cele godine i bezbedno okruženje i imate savršenu destinaciju za odmor. Najinteresantniji objekti za posetu su: *Burdž Kalifa* sa svojih 829.84m najviši je oblakoder u Dubaiju i najviša građevina koju je čovek ikada napravio. Ispred zgrade se nalazi fantastična *Dubai fontana*, koja izbacuje vodu u visinu do 150m, prateći ritam od klasične do savremene arapske i svetske muzike. Može se popeti do 124 sprata i uživati u pogledu na grad i okolinu. Burdž Kalifa je okružena sa 11ha parka, koga čine 6 vodenih objekata, bašte, staze oivičene palmama i cvetnim drvećem. Burdž Kalifa je atrakcija broj jedan u Dubaiju. Glavne plaže u Dubaiju pružaju se duž put Džumeria. U stvari, to je jedna duga plaža podaljena među hotelima i privatnim klubovima, prošarana sa po kojom javnom plažom. *Džumeira plaže* imaju meki beli pesak, koji klizi u plitke tople tirkizne vode Arapskog zaliva. Hotelske plaže su veoma dobro održavane i sa luksuznim objektima. Mogu se koristiti plaže privatnih klubova ili hotela, uz plaćenu dnevnu ulaznicu. Tu je i gradska plaža, kod Al Mamzar parka. Javni objekti obuhvataju igrališta, mesta za roštilj, kioske sa hranom i mesta za porodični piknik. Dubai ima više od deset istaknutih *terena za golf*. Blaga klima omogućava Dubaiju da bude idealno mesto za uspešno razvijanje takvog pustinskog sporta. Svetski poznati golf igrači i dizajneri terena za golf, stvorili su spektakularne klubove i terene. Na primer, arhitektonske karakteristike kluba "*Dubai Creek Golf and Yacht Club*", koji se nalazi na obali Dubai zaliva, podsećaju na jedra. Šest evropskih PGA Tour prvenstava održava se na terenima Dubaija. "*Emirates Golf Club*", prvi travnati teren za golf na Bliskom istoku, jednom je godišnje dom European PGA Omega Desert Classic turnira. Ovaj događaj privlači sve važne PGA igrače golfa. *Hoteli*- Dubai ima preko 250 hotela, koji uključuju neke od najluksuznijih svetskih zdanja. Oni su dizajnirani tako, da se prilagode poslovnim putnicima i turistima. Hoteli takođe obogaćuju lokalni društveni život, jer obuhvataju širok spektar restorana, barova, prodavnica i razne druge vidove zabave. "*Burdž el Arab*" je najviši hotel na svetu visok 321m. "*Jumeirah Beach Hotel*" je još jedan od mnogih poznatih hotela duž Džumeira plaže. Hotel "*Sheraton Jumeirah Beach*" nudi pogled na prelep pejzaž, u kome turisti uživaju bez napuštanja sobe. Hotel "*Atlantis*" je predivan hotelski kompleks izgrađen na veštačkom ostrvu Palm Džumeira. Otvoren je 2008. a za njegovu izgradnju utrošeno je 1,5 milijardi dolara. Vodeni park prostire se na 160.000 km². *Zlatni suk* je najpoznatije mesto za trgovinu zlatom i zlatnim nakitom. Cene se baziraju na osnovu težine i kvaliteta izrade. *Tepisi* persijski u Dubaiju smatraju se jednim od najboljih izvan Irana. Obavezno treba posetiti Tabriz izložbu tepiha. *Pustinjska tura* - Dubai može biti ultra moderan grad XXI veka, ali njegova duša je ukorenjena u peščanim dinama na Arapskom poluostrvu. Pustinjske aktivnosti privlače strane posetioce i domaće stanovništvo: da se doživi noć u oazi pod zvezdama, u logoru beduina, sa kamilama zbrinutim u blizini, da se uživa u vožnji na malom četvorotočkašu preko beskrajnih dina. Dubai ima zaista širok izbor

velikih internacionalnih restorana. Većina njih se nalazi u većim hotelima. Libanska ili turska kuhinja može se naći na većini lokalnih menija, a postoje jeftini indijski i pakistanski restorani koji se lako pronalaze. Američki lanaci brze hrane imaju prodajna mesta širom grada i u mnogim tržišnim centrima, a tu su i mnogi brod-restorani koji krstare uz zaliv. Noćni život u Dubaiu uključuje bioskope, koncerte, krstarenja zalivom, diskoteke, kao i drugi izbor žive zabave. Postoji širok izbor barova i pabova kojise nalaze u velikim hotelima u kojima se sluša različita vrsta muzike u toku jedne večeri. Dubai nudi prijatane i raznovrsne parkove i porodične atrakcije. “Wild Wadi” je vodeni zabavni park, gde u velikoj meri mogu da uživaju svi članovi porodice. Pored tematskih parkova, tu su i igrališta, prostrane uređene bašte i zoološki vrt. “Creekside park” je takođe popularna destinacija. Može se otići na jednodnevni izlet u prelepu Hatta oazu ili do Etno sela.²¹⁶

10. MONGOLIJA

Mongolija je država u istočnoj Aziji, koja se graniči sa Rusijom na severu i Kinom na jugu. Glavni grad je Ulan Bator. Mongolija je vrlo retko naseljena zemlja stepa, planina i pustinja. Takva retka naseljenost neće se u ovom veku ozbiljnije menjati, iako je istina da se stanovništvo Mongolije u zadnjih 30 godina udvostručilo. Mongolija nema izlaz na more. Južni deo zemlje zauzima pustinja Gobi dok zapadni i severni deo zauzimaju planinski predeli. Najveći vrh Mongolije ima visinu od 4374 m. Mongolija i njena priroda privlače pažnju turista zadnjih godina i raj je za ljubitelje avantura. Destinacije poput Dundgova, nude penjanje po prirodnim stenama i jahanje kamila, a Arhangaj region je mesto za kampovanje, pešačenje i pecanje. Tu je i jahanje konja duž stepa, možda i najlepše mongolsko turističko iskustvo. Za turiste koji više vole da posmatraju divljinu nego da se nađu u srcu iste, obezbeđen je boravak u šatoru (mongolskim jurtama), jagnjetina i pijuckanje mleka kobile ili slani čaj. Može da se poseti nacionalni park Gurvan Saihan, gde se pustinja puna fosila sastaje sa ledenim kanjonima. Prateći stope Džingis Kana i istražujući ogromna prostranstva Mongolske prirode za mnoge je životna avantura, a sama raznovrsnost predela čini zaista poseban doživljaj. Od starih napuštenih manastira do rvanja na otvorenom, u kombinaciji sa beskrajnim ravninama i kampovanjem pod zvezdama, u Mongoliji svaki dan može biti nezaboravan. Mongolija je jedna od poslednjih neotkrivenih svetskih turističkih destinacija, zemlja gde turisti mogu da uživaju u ogromnom prostranstvu šuma, pustinje, kristalnih reka i jezera, kao i tradicionalnom gostoprimstvo nomada. Mongolija se nalazi u umerenoj zoni severne hemisfere. Smeštena na prosečnoj nadmorskoj visini od 1.500 metara i okružena visokim planinskim vencima koji blokiraju vlažne vetrove, Mongolija ima izrazito kontinentalnu klimu. Zime su hladne i duge, a leta topla i kratka. U Mongoliji ima 250 sunčanih dana godišnje, često bez i jednog oblaka. Zato je Mongolija poznata u svetu kao zemlja “plavog neba”. Ulan Bator je najhladnija prestonica na svetu. Samo južni delovi pustinje Gobi su zaista topli u letnjim mesecima. Turistička sezona u Mongoliji traje od maja do oktobra. Turističke vrednosti ove velike zemlje su:

Pustinja Gobi - pustinjska stepa koja pokriva skoro 30% mongolske teritorije, a najveći deo pustinje Gobi čine stepe, bogate divljačima i vegetacijom. Divlji magarci, kamile, snežni leopardi, snežne ovce i gazele, ovde se nalaze u izobilju, kao i različite vrste flore. Skeleti dinosaurusu i njihova okamenjena jaja sačuvani su ovde do današnjih dana.

²¹⁶<http://www.visitdubai.com/en/department-of-tourism/press-centre/tourism-news/emirati-guides-to-promote-dubai-historical-district>

Klima je ekstremna, sa 40°C ljeti i -40°C zimi. Pustinja Gobi udaljena je 600km od glavnog grada Mongolije i nalazi se u podnožju Altaj planina, na 1.521m visine.

Nacionalni park Bogd Han dugo je smatran svetim mestom Mongola. Planina Bogd Han je verovatno jedan od najstarijih prirodnih rezervata u svetu. Sinovi Džingis Kana prvo su zaštitili područje od seče šume i lova u XII ili XIII veku. Niz zakona o životnoj sredini doneti su da bi se sprečila prekomerna ispaša. Od planina Bogd Han, polazi mala reka jednostavno nazvana Zunn Mod, koja protiče kroz stenovitu šumu i dolazi u dolinu, hraneći pašnjake.

Altaj planine su jedna od glavnih turističkih atrakcija u Mongoliji. To je planinski venac u centralnoj Aziji i mesto gde se susreću Kina, Rusija, Kazahstan i Mongolija, kao i mesto odakle polaze reke Ob i Irtiš. Ovde se mogu videti retke vrste divljih životinja, uključujući ugrožene vrste sisara, kao što su sibirski kozorog, altajski argali i snežni leopard. Visoravan *Uvs Nuur* je zaštićeno područje.

Jolin Am- Osnovan za očuvanje ptica u regionu, postao je omiljeno mesto za posetu zbog svog prirodnog pejzaža; klisura usečena između visokih planina usred pustinje Gobi, sa debelim ledom tokom cele godine. Mali Prirodnjački muzej na ulazu za Jolin Am ima kolekciju jaja i kostiju dinosaurusu, prepariranih ptica i snežnog leoparda.

Cagan Suvarga je područje belih krečnjačkih formacija visokih 30m i prelepi deo pustinje. Može se popeti na litice, odakle se pruža pogled na pustinju.

Bajanzag- Godine 1921. američki paleontolog Roj Čepmen Endrjuz pronašao je jaja dinosaurusu i postavio Mongoliju na mapu međunarodnih avanturista i istraživača. Nekada morsko dno, pokrajina Omnogovi ima dinosauruse iz doba krede i stene Plamene litice koje odaju narandžastu i crvenu boju i pri zalasku sunca izgleda kao da sijaju.

Nacionalni park Khorgo-Terkh - Okružen ugašenim vulkanima jezera *Terhijn Cagan*, na nadmorskoj visini od 2.060m, zauzima površinu od 61km². Nacionalni park nalazi se u provinciji Arhangaj. U blizini kratera nalaze se desetine malih pećina sa stalaktitima, koji vise sa plafona i zidova. U sredini jezera nalazi se vulkansko ostrvo prekriveno gnezdima, koje su ptice napravile od mirisne trave "samkhan".

Najman Nur ili Osam jezera je još jedna oblast koju bi trebalo posetiti, a nalazi se 70km severozapadno od vodopada Orkhon. Jezera su stvorena vulkanskim erupcijama i deo su prirodnog rezervata Khuisiin Naiman Nuur, koji zauzima površinu od 11.500ha.

Jezero Huvsgul, tamno plavi biser Mongolije okružen je bujnim zelenim brdima, visokim planinama i gustom tajgom. Oko 96 reka i potoka uliva se u jezero, koje je nastalo tektonskim aktivnostima pre 2,5-3 milliona godina. Jezero sadrži 65% ukupne slatke vode Mongolije i čak 1% svetskih zaliha slatke vode. Huvsgul je zemlja Catan plemena, uzgajivača irvasa, Dukha etničke grupe. Ova mala grupa od 42 porodice poseduje socijalnu i materijalnu kulturu, koja je ostala nepromenjena još od ledenog doba. Šamanski rituali i totemski simboli centar su društvene organizacije ovog plemena.

Harahorin i manastir Erdene Zu- *Harahorin*, drevnu prestonicu Mongolije, osnovao je Džingis Kan 1220. u dolini Orhon. Harahorin je 140 godina služio kao prestonica ujedinjenih mongolskih plemena, sve dok je kineska vojska nije uništila 1391. Ono što je ostalo od glavnog grada koji se nalazio na raskrsnici "puta svile", jesu prostrane podzemne arheološke atrakcije i dve granitne kornjače, koje su nekada stajale na glavnoj gradskoj kapiji. Četiri ovakve kornjače služile su da obeleže granice drevnog Harahorina, delujući kao zaštitnici grada. Godine 1586. Erden Zu, prvi budistički manastir u Mongoliji, sagrađen je na ruševinama glavnog grada iz XIII veka. Ogromni zidovi koji sa dužinom od 400m i 108 stupa okružuju manastir, simbol su Harahorina.

Dolina Orhon - Jedan od najvažnijih kulturnih regiona u svetu pokriva površinu od 1.220 km² i od 2004. nalazi se na listi UNESCO-ve svetske baštine. Ova prostrana dolina obuhvata pašnjake sa obe strane reke Orhon, uključujući brojna arheološka nalazišta iz VI veka, kao i Harahorin, prestonicu carstva Džingis Kana iz XIII veka.²¹⁷

Obavijen dugogodišnjim velom misterije kao grad bez stalnog mesta, koje je periodično menjao tokom godina kao rezultat vekovne tradicije, **Ulan Bator** je glavni i najveći grad Mongolije, danas trajno smešten na reci Tul. Na prvi pogled nije ništa više nego grad sivih zgrada, koje su daleko od privlačnih, ali je ovo kulturno srce Mongolije, koja prikazuje istoriju zemlje kroz spore promene od nomadskog načina života do modernog. Ulan Bator je mesto od posebnog značaja za budiste, jer su ovde *Gandan manastir* i *manastir Čoižin lame*, kao i brojni muzeji koji svojim eksponatima ‘pričaju’ o istoriji mongolskog naroda kroz vekove. Okolni pejzaži privlače posetioce iz godine u godinu, a tu su i festivali kao što je Naadam u julu, sa mongolskim sportistima koji se takmiče u rvanju, streljaštvu i konjskim trkama. Sve u svemu, Ulan Bator je primer šta znači biti Mongol i treba da bude prva stanica prilikom turističkog obilaska zemlje. *Manastir Gandan* je najveći i najznačajniji manastir u Mongoliji i jedan od najvrednijih spomenika Ulan Batora. Izgrađen je sredinom XIX veka i jedini je manastir u kome su budističke službe funkcionisale čak i za vreme komunističke prošlosti. Hramovi su prepuni posetilaca tokom verskih službi, koje počinju u 10 časova i traju do sredine dana. *Hram Migjid Janraisig* je važan deo Gandan manastira sa novom pozlaćenom statuom Migjid Janraisig, ukrašenu draguljima. Ova statua visoka 26m i teška 20t, kopija je starije statue koju su 1920-ih zapalili komunisti. *Prirodnjački muzej* je jedan od najstarijih muzeja, osnovan 1924. kao Centralni nacionalni muzej. Godine 1956. preimenovan je u Centralni državni muzej, a 1997. postao je Prirodnjački muzej. Danas u muzeju postoje sektori geografije, geologije, flore i faune i paleontologije. Prikazi prepariranih životinja, uključujući i retkog Gobi medveda, divlju kamilu, ptice i ribe, dajusliku faune Mongolije. Najimpresivniji je sektor paleontologije gde su prikazana okamenjena jaja i kosti mnogih dinosaurusu, koji su živeli u pustinji Gobi pre 60-70 miliona godina i dva kompletna skeleta gigantskog mesoždera Tarbosaurusu i Saurolofusa. Okamenjeni ostaci pet vrsta dinosaurusu od sedam koje su danas poznate, otkriveni su u Mongoliji. Muzej poseduje i uzorke raznih minerala koji se nalaze u zemlji. *Zimska palata Bogd Han*, izgrađena između 1893. i 1903. bila je dom poslednjeg mongolskog kralja Žavzandamba Hutagta VIII. Ovaj kompleks hramova i kuća sadrži niz budističkih umetničkih dela i privatnu kolekciju Žavzandamba Hutagta sastavljenu od poklona vladara i kraljeva iz celog sveta. *Trg Suhbator* je glavni trg u srcu Ulan Batora sa velikom statuom Suhbatora, nacionalnog junaka koji je uz pomoć Crvene armije oslobodio Mongoliju od Kineza. Trg okružuju *Parlament*, *zgrada berze*, *Dramsko pozorište* i *Palata kulture*. *Muzej nacionalne istorije* je nedavno otvoren, u zgradi bivšeg Muzeja revolucije. Poseduje najbogatiju istorijsku zbirku Mongolije, od kamenog doba do modernih vremena. Ovde se može videti retrospektiva jedinstvene kulture jahanja stepskih nomada i njihov način života. Muzej predstavlja mnoge artefakte i umetnička dela, vojnu opremu i naoružanje ratnika Džingis Kana, kao i tradicionalnu nošnju i nakit. Izvan muzeja je velika moderna skulptura Spomenik žrtvama političke represije iz 1930-ih. *Manastir Čoižin lame* sagrađen je u periodu 1904-1908. i predstavlja klasičan primer tradicionalne budističke arhitekture. Ovo je bio dom Luvsan Haidav Čoižin lame, brata Bogd Hana i istaknutog lame. Muzej je poznat po svojoj kolekciji budističkih umetničkih dela, originalnih ikona na svili i maski plesne igre cam.

²¹⁷<http://www.visitmongolia.com/>

Brdo Zaisan, nadomak glavnog grada, ima najbolji pogled na Ulan Bator i okolnu prirodu, sa spomenicima na vrhu brda koji su podignuti u znak sećanja na vojnike koji su poginuli u II svetskom ratu. Državni cirkus Mongolije je osnovan 1940. a popularnost je stekao po akrobatama koji neverovatno savijaju tela. Cirkus ima i mnoge druge spektakularne tačke i umetnike, uključujući akrobate, gimnastičare, žonglere, klovnove, mađioničare i druge. Cirkus nastupa širom sveta, ali najbolje je pogledati predstavu u njihovoj zemlji, pod velikom plavom kupolom u Ulan Batoru. Muzej likovnih umetnosti Zanabazarje je u jarko obojenoj, plavoj zgradikoja sadrži umetnička dela od praistorije do ranog XX veka. Zgradu muzeja izgradio je 1905. ruski trgovac. Ranije je služila kao kineska banka, kancelarija ruskih vojnika Crvene armije i robna kuća. Konačno, 1966. u zgradi je osnovan Muzej likovnih umetnosti Zanabazar.²¹⁸²¹⁹

11. NEPAL

Zemlja sinonim za planine, Everest i ogromna prostranstva je himalajska država Nepal. Savezna Demokratska Republika Nepal je planinska kontinentalna država u Himalajima na severu južne Azije. Graniči se na jugu, istoku i zapadu sa Indijom i na severu sa Kinom (Autonomnim regionom Tibet). Nepal je država trapezoidnog oblika na južnim padinama Himalaja, duga oko 800 i široka oko 200 km. Iako mala država, Nepal poseduje veliku raznovrsnost predela, od tropsko vlažne klime na jugu, do najviših vrhova sveta na severu. Obično se deli u tri fizičko-geografske regije: planine, brda i region Terai (vlažna regija). Ove ekološke zone se prostiru u pravcu istok-zapad, a vertikalno ih presecaju rečni sistemi. Sa povećanjem nadmorske visine dolazi do smanjivanja temperature. Osam od deset najviših svetskih vrhova je u Nepal, od kojih se najviši vrh na Zemlji **Mont Everest** (8.848 metara, nepalski: Sagarmata) nalazi na granici sa Kinom. Prvi ljudi koji su osvojili ovaj vrh bili su ser Edmund Hilari i Tenzing Norgaj 29. maja 1953. Na vrh se popelo 2062 ljudi, a u pokušajima osvajanja je nastradalo preko 200 osoba. Organizovani usponi na vrh su značajan izvor prihoda za Nepal, jer se dozvola naplaćuje 25.000 dolara. Postoje dva glavna puta do vrha, severoistočni (kineska strana) i jugoistočni (nepalska strana). Jugoistočni se smatra lakšim pa je samim tim i frekventniji. To je put kojim su išli Hilari i Norgaj 1953. Postoje još neke rute, ali su retko korišćene. Uspon na vrh iziskuje ogromne napore. Pored planinskog terena, najveći neprijatelj su vremenski uslovi. Temperature su toliko niske da svaki deo tela mora biti pokriven da bi se sprečile promrzline. Oblast je konstantno pokrivena snegom i ledom. Velika je opasnost i od visinske bolesti, a na samom vrhu je koncentracija kiseonika smanjena na trećinu normalne. Iz tog razloga većina alpinista koristi boce sa kiseonikom. Prvi Srbin koji se popeo na Mont Everest bio je Dragan Jaćimović, koji je jedini od dvočlane ekspedicije Vojske Jugoslavije (činio ju je još Goran Ferlan koji je odustao na oko 200 metara ispod samog vrha zbog promrzlina) izašao na vrh u 10:15 26. maja 2000. godine. Vetroviti, snežni vrhovi i gradovi puni hramova, tipični su za Nepal. Nepal je jedino Hindu kraljevstvo na svetu. Zemlja velikih kontrasta sa visokim planinama, prostranim Himalajima, ogromnim ledenim glečerima, malim kućama, drevnom istorijom, umetničkim spomenicima, utočištima egzotičnih divljih životinja i različitim kulturama. Ovo je zemlja u kojoj je rođen Buda pre oko 2.500 godina. Glavni grad je Katmandu. Neke od turističkih znamenitosti ne treba propustiti kad putujete kroz ovu zemlju:

²¹⁸<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/mongolia/>

²¹⁹<http://www.visitcapitalcity.com/asia/ulaanbaatar-mongolia>

Trg Katmandu Durbar predstavlja kompleks palata i hramova izgrađenih između XII i XVIII veka, nekada sedište drevnih Mala kraljeva Katmandua. Interesantan deo je zapis na kamenu iz XVII veka, postavljen na zid palate sa tekstom na 15 jezika. Trg Durbar, koji se nalazi na listi UNESCO-ve svetske baštine, je društveno, versko i urbano središte grada. Unutar palate nalaze se i muzeji. Zgrade su najveće dostignuće Mala dinastije, što je rezultat velikog rivalstva između tri palate: Katmandua, Patana i Baktapura. Dolina je bila podeljena među decom Mala dinastije. Za posetioce je danas, a i za Nepalce, sreća što su se potomci trudili da nadmaše u umetnosti jedni druge i na taj način stvore ove raskošne konstrukcije. Kraljevi su kopirali sve što su njihove "komšije" uradile, samo u još većem stilu. Trg je prepun života. Prodavci prodaju povrće, zanimljive predmete i razne rukotvorine. Na trgu se nalaze i veliki bubnjevi, koji su objavljivali kraljeve dekrete. Sve drvene rezbarije, skulpture i arhitektura ove oblasti su fantastične, a trg Katmandu Durbar je jedna od najvažnijih znamenitosti za posetioce.

Svajambunat Stupa je jedno od najsvetijih budističkih mesta u Nepal, a njeno osnivanje povezano je sa stvaranjem doline Katmandu. Nalazi se na listi UNESCO-ve svetske baštine. Istorija doline, prema legendi, počinje sa Svajambunat stupom. U vremenu koje je nepoznato istoriji, Bodhisatva Mandžušri naišao je na prelepo jezero tokom njegovog putovanja. Video je lotos (kasnije poznat kao samonikli) kako emituje brilijantnu svetlost u centru jezera, pa je prosekao klisuru i ispraznio jezero u slavu lotosa. Čovek je naselio dno jezera i nazvao ovo područje Katmandu dolina. Svetlost lotosa je vremenom pokrivena, jer je samo nekolicina mogla da podnese njen intenzitet. Na mestu lotosa izgrađen je hram Svajambunat. Ovde se nalaze stupa, brojna svetilišta i hramovi, koji datiraju još iz VII veka, a gompas (tibetanski samostan), muzej i biblioteka izgrađeni su nedavno. Stupa je među najstarijim u ovom delu sveta. Najveća slika Gautama Bude u Nepal, nalazi se u manastiru pored stupe. Svetilište Svajambunat nalazi se na brdu, odakle se pruža odličan pogled na dolinu Katmandu. Svajambunat je poznat i kao Majmunski hram zbog velikog broja majmuna, koji nesmetano žive u njegovom severozapadnom delu.

Hram Pašupatinat je jedna od najsvetijih hindu svetinja u svetu, 5km istočno od centra grada. Bogato ukrašena pagoda poseduje svetu Šivinu lingu. Hroničničari ukazuju na postojanje hrama od pre 400. godina n.e. Mogu se videti sledbenici u svetim ritualima, kako zaranjaju u svetu reku Bagmati koja teče pored hrama. U kompleksu postoje mnogobrojne statue, svetinje i hramovi posvećeni božanstvima. Hram posvećen Šivi postoji na ovom mestu od 879. ali je današnji hram podigao kralj Bupatindra Mala 1697. Pozlaćen krov, srebrna vrata i drvene rezbarije najfinijeg kvaliteta, krasi konstrukciju pagode. Hram Guhesvari, obnovljen 1653. predstavlja žensku "snagu". Posvećen je Satidevi, prvoj Šivinoj ženi, koja je dala svoj život u plamenu rituala njenog oca. Sadhu, sledbenici Šivinog načina života, mogu se videti pokriveni pepelom i lavljom kožom. Ukoliko turisti žele da ih fotografišu, traže za to novac. U glavno dvorište Pašupatinata mogu ući samo oni hindu vere.

Bodnat stupa se nalazi oko 6km istočno od centra Katmandua i najveća je stupa u dolini Južnoj Aziji. Sa visinom od 36m predstavlja jedan od najfascinantnijih primeraka. Mesto svetske baštine, Bodnat, takođe je poznat i kao Kasti. Postala je centralno mesto tibetanskog budizma u Nepal. Nalazi se na starom trgovačkom putu ka Tibetu, gde su se tibetanski trgovci odmarali i molili vekovima. Kada su tibetanske izbeglice došle u Nepal 1950. mnogi od njih odlučili su da žive oko Bodnata. Osnovali su mnoge "gompase", i "Mali Tibet" Nepala je rođen. Ovaj "Mali Tibet" je i dalje najbolje mesto u dolini za upoznavanje tibetanskog načina života; monasi koji šetaju u odorama i Tibetanci koji

hodaju sa molitvenim točkom u svojim rukama. Mnogi veruju da je Bodnat izgrađen u V veku, ali zvaničan dokaz nedostaje.

Trg Patan Durbar se nalazi suprotno od Katmandua, a poseduje zbirku palata i dvorišta, kao i kompleks bivše kraljevske palate. Centar je verskog i društvenog života Patana i mesto je muzeja koji sadrži niz bronzanih statua i verskih objekata. Ovde se može videti izuzetan spomenik iz XVI veka, *hram posvećen Krišni*, izgrađen od kamena.

Trg Baktapur Durbar – Kako se uđe na trg, tako vas obuzme osećaj unutrašnje harmonije. Umetnost i arhitektura su ovde posebni. Palata iz XV veka sa 55 prozora nalazi se na levoj strani čim se prođe kroz gradsku kapiju. Unutra se nalazi i *Nacionalna galerija umetnosti*. Ulaz u palatu, *zlatna kapija* je remek-delo. Ispred palate nalaze se hramovi različitog dizajna.

Hram Čangu Narajan je Hindu hram u stilu pagode posvećen Višnu u njegovoj inkarnaciji kao Narajan. Jedan je od najstarijih hramova u Nepal, prvobitno izgrađen u ranom IV veku, za vreme dinastije Ličavi. Čangu Narajan je obnovljen oko 1700-ih nakon što je uništen u požaru. Sve kamene gravure u dvorištu hrama, urađene su između V i XI veka, što čini ovo mesto jednom od najvećih koncentracija antičke umetnosti u Nepal. Iako je hram sam po sebi veoma lep, naročito vrata i prednja fasada, Čangu Narajan nije poznat po svom hramu, već po kamenim statuama, reljefnim rezbarijama i zapisima koji su raštrkani u dvorištu oko hrama.

Lumbini je mesto budističkog hodočašća smešteno u nepalskom gradu Kapilavastu, blizu indijske granice. Lumbini je jedno od četiri mesta budističkih hodočašća, bazirana na glavnim događajima iz života Gotama Bude. Svi događaji desili su se pod drvetom. Preostale tri lokacije su u Indiji: Bodh Gaya (prosvetljenje), Sarnath (prvi diskurs) i Kushinagar (smrt). Lumbini je tradicionalno rodno mesto Gotama Bude, osnivača budizma, koji je rođen u VI ili VII veku pre nove ere. Prema budističkoj tradiciji, Maja je rodila Budu na putu ka kući njenih roditelja u Devadahi, u maju mesecu, 642.p.n.e. Kada je osetila bolove, uhvatila se za granu drveta i rodila Sidartu Gautama, budućeg Budu.

Nacionalni park Čitvan je na listi UNESCO-ve svetske baštine i najpopularnija je safari destinacija u Nepal. Obuhvata jedinstven ekosistem koji se sastoji od brda, mrtvaja i poplavnih ravnica. Dominiraju sal šume. Park ima 50 vrsta trava, oko 43 vrste životinja, uključujući i ugrožene vrste kao što su indijski nosorog, bengalski tigar, gavijal krokodil, gaur, divlji slon, četvoroga antilopa, prugasta hijena, pangolin, varan i pitoni.

Nacionalni park Sagarmata se nalazi na severoistoku Katmandua. Obuhvata površinu od 1.148 km² ekološke zone Himalaja. Park obuhvata gornje slivove reka Dud Kosi i Bote Kosi. Park se u velikoj meri sastoji od neravnog terena i klisura visokih Himalaja. Nacionalni park se od 1979. nalazi na listi UNESCO-ve svetske baštine sa svojim jedinstvenim prirodnim, kulturnim i pejzažnim karakteristikama.²²⁰

Katmandu je glavni grad Nepala, a Trg Durbar je srce Katmandua i pored nekoliko prodavnica suvenira, izgleda nepromenjen već vekovima, sa bezbroj hramova koji su još uvek obavijeni mirisom tamjana. Obično je Katmandu mesto odakle se polazi u razgledanje Nepala. Pored gore nabrojanih znamenitosti treba pomenuti i običi još: *Indra Čovk*- Trg, dvorište Indra, nalazi se nedaleko od trga Durbar. Hram Akaš Bairav, smešten je kod Indra Čovk, glavne avenije za kupovinu u gradu. Slika Akaš Bairava prikazuje se van hrama nedelju dana tokom Indradžatra, festivala Indre boga kiše. *Ason* - Jedan je od najprometnijih trgova u Katmanduu i ima šest ulica koje se od njega razilaze. Ovde se nalazi trospratna pagoda u stilu Anapurna hrama. Drugi dvospratni hram posvećen je

²²⁰<http://www.see-nepal.com/tours/places.php>

Ganeša bogu. *Oblast Tamel* je nedavno postala najpopularnija turistička oblast Katmandua. Tamel se nalazi 15-20 minuta hoda od centra grada, čista uska ulica, puna hotela, restorana, barova i prodavnica. *Singha Durbar* je velika, imponantna palata izgrađena u neoklasičnom stilu. Nekada je bila privatna rezidencija premijera dinastije Rana, a danas je zvanično sedište vlade. Nekada je to bila ogromna zgrada sa velikim dvorišnim prostorom, međutim veći deo je uništen u požaru i samo je zapadna polovina obnovljena. *Darahara* je kula visoka 50,5m, koju je izgradio premijer Bimsen Tapa 1832. Smeštena u blizini glavne pošte, kula je jedan od najpoznatijih spomenika Katmandua. Sa vrha kule pruža se pogled na celu dolinu, ali nije otvorena za javnost. *Kraljevska palata Narayanhiti* je već dugo glavna rezidencija monarha zemlje. Nakon što je Nepal postao republika, palata je pretvorena u javni muzej, otvoren za posetioce radnim danima. Iz sigurnosnih razloga, presto i kruna se ne mogu videti. Smatra se da su kraljevski dragulji najvredniji predmeti u Nepal. ^{221 222}

12. TAJLAND

Tajland je nekada bio poznat kao Sijam, a zvanično ime mu je Kraljevina Tajland. Zemlja se nalazi u jugoistočnoj Aziji, a njeni susedi su Burma i Laos na severu i Kambodža na istoku. Na jugu je Tajlandski zaliv i Malezija, dok je na zapadu Andamansko more. Tajland ima granice na moru i one uključuju granicu sa Vijetnamom u Tajlandskom zalivu i granice sa Indijom i Indonezijom u Andamanskom moru. Zemlja je ustavna monarhija i ima najviše zabeleženih kraljeva u svetu. Trenutni kralj je Rama IX, koji je na vlasti od 1946. Zvanično je i šef države i šef oružanih snaga. On je kralj koji je najduže na vlasti u svetu. Tajland je pedeseta po veličini zemlja u svetu i ima populaciju od oko 66 miliona ljudi. Oko 75% stanovništva ima pravo tajlandsko poreklo, a oko 14% su kineskog porekla. Severni deo zemlje je planinski, severoistočni deo zemlje čini brežuljkasta *visoravan Korat i reka Mekong*, a centralni deo zemlje su zaravni, sa *rekom Čao Praja*. Istočni deo zemlje ima najbolje i najpoznatije plaža u zemlji, stoga je ovaj deo jako popularan kod turista. Zapadni delovi zemlje su još uvek u velikoj meri nerazvijeni. Glavni grad je Bangkok. Ono što Tajland u turističkom pogledu može da ponudi su:

Ko Pi Pi, mali arhipelag u pokrajini Krabi na jugu Tajlanda. *Ko Pi Pi Don* je najveće ostrvo u grupi, pa je jedino ostrvo sa stalnim stanovnicima, dok je manji *Ko Pi Pi Lej* veoma popularano po svojoj plaži i kao mesto za ronjenje. Turizam na ostrvu *Ko Pi Pi Lej* doživeo je ekspanziju tek nedavno, naročito nakon što je njegova plaža korišćena za snimanje filma iz 2000. godine, *The Beach* (Plaža).

Ko Tao, u prevodu znači "ostrvo kornjača", a predstavlja malo ostrvo smešteno u blizini istočne obale Tajlandskog zaliva. Oko 7.000 ronilaca svake godine dobije sertifikat na *Ko Tao* ostrvu, što ga čini jednim od najpopularnijih destinacija u svetu za učenje ronjenja. Oko ostrvskih grebena ronjenje je lako i zabavno, a može se videti i impresivan broj morskih vrsta kao što su koralji, kornjače, mnoštvo malih riba, barakude i druge. Prosečna vidljivost je oko 15-20 metara.

Phang Nga zaliv je smešten oko 95km od ostrva Puket. *Phang Nga* zaliv je jedna od najvećih atrakcija Tajlanda i jedna od najslikovitijih oblasti u zemlji. Sačinjen je od prelepih pećina, udubljenja u stenama i krečnjačkih ostrva. Najpoznatije ostrvo u zalivu je

²²¹<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/nepal/>

²²²<http://www.roughguides.com/destinations/asia/nepal/itineraries/>

morski stub, čiji je naziv *Ko Ping Kan*. Popularan način posete Phang Nga zalivu je sa kajakom, jer je to i jedini način da uđete u udubljenja i pećine.

Rai Leh, malo poluostrvo dostupno samo čamcem, zbog visokih krečnjačkih litica koje seku pristup kopnu. Ove litice privlače alpiniste iz celog sveta, a područje je takođe popularna atrakcija na Tajlandu zbog lepih plaža i mirne opuštene atmosfere. Smeštaj se kreće u rasponu od jeftinih bungalova do poznatog džet-set odmarališta Rajavadi.

Čijang Maj je jedna je od najboljih tajlandskih atrakcija. Kada govorimo o gradu Čijang Maj, prva stvar koja pada na pamet je njegova kultura i nasleđe. Grad ima više od 300 hramova i predstavlja izuzetnu mešavinu različitih etničkih zajednica iz celog sveta. Najpopularnije turističke atrakcije grada su hramovi i pećine. U gradu se takođe nalaze zoološki vrt, etno sela i druga prirodna i arhitektonska čuda. Čuveni noćni bazar pruža se kroz nekoliko gradskih blokova, duž pešačkih staza, unutar zgrada i hramova. Ovde se mogu naći rukotvorine, umetnička dela, odeća i razni uvozni proizvodi, kao i moderni tržni centri. Čijang Maj je domaćin velikog broja tajlandskih festivala i događaja.

Similan ostrva - Zapadni deo Andamanskog mora smatra se najboljom destinacijom za ronjenje na Tajlandu. Arhipelag se sastoji od 9 ostrva pokrivenih tropskom džunglom, sa belim peščanim plažama. Ono što se može videti ispod površine vode je još impresivnije. Istočno područje sastoji se od blago zakošenog koralnog grebena, dok zapadno područje poseduje ogromne granitne stene, prekrivene tvrdim i mekim koralima.

Velika palata - Izgradnja Velike palate počela je 1782. kada je prestonica Sijama premeštena iz Tonburija u Bangkok. Palata je služila kao rezidencija kraljeva Tajlanda do misteriozne smrti kralja Anande Mahidola, 1946. Njegov brat, kralj Rama IX ili Bumibol Aduliedadž, koji ga je nasledio, trajno se preselio u Čitralada palatu. Velika palata pokriva širok spektar arhitektonskih stilova i uključuje Vat Phra Keo ili Hram smaragdno Bude, jedne od najstarijih i najpoznatijih statua Bude na svetu.

Ko Čang - Smešten u neposrednoj blizini granice sa Kambodžom je drugo po veličini ostrvo na Tajlandu i najveće u Ko Čang arhipelagu. Ko Čang je jedno od najlepših ostrva na Tajlandu, sa nekoliko vodopada, bujnim koralnim grebenima, prašumama i dugim belim peščanim plažama. Ostrvo ima brojne divlje životinje, uključujući ptice, zmije, jelene i brojne slonove. Tek nedavno, za manje od deset godina, Ko Čang se pretvorio u veliku turističku destinaciju Tajlanda.

Ajutaja, osnovana je 1350. od strane kralja U Tong, kao druga prestonica Sijama posle grada Sukhothai. Tokom vekova, idealna pozicija između Kine, Indije i Malajskog arhipelaga, učinila je Ajutaju glavnim trgovačkim gradom Azije. Do 1700. Ajutaja je postala jedan od najvećih gradova na svetu, sa ukupno milion stanovnika. Godine 1767. grad je uništila vojska Burme i to dovodi do raspada carstva. Grad je ponovo osnovan nekoliko kilometara istočno od ruševina starog grada, koje danas čine *Ajutaja istorijskipark*. Najviše ima ostataka hramova i palata, jer su to bile jedine zgrade izgrađene od kamena u to vreme.

Ko Tarutao - Jedno je od ostrva koja pripadaju Tarutao arhipelagu u južnom Tajlandu. Jedna od najvećih atrakcija ostrva Tarutao je njegov životinjski svet: morske kornjače, kitovi, varani, makaki rakojedi, miš-jeleni i drugi. U poređenju sa drugim ostrvima Andamanskog mora, vode Ko Tarutao su suviše mutne za ronjenje, ali za većinu turista netaknute plaže, vodopadi, duge šetnje i prelep pogled, više su nego dovoljni da kompenzuju taj mali nedostatak.²²³²²⁴

²²³<http://www.roughguides.com/shop/rough-guide-thailand/>

²²⁴<http://www.tourismthailand.org/>

Bangkok ili “Grad Andela”, glavni je grad Tajlanda i poznat i posećen od strane turista. Od hramova i veličanstvenih palata, pa sve do najvećih tržnih centara i najveće otvorene pijace u Aziji (Čatučak), Bangkok definitivno ima ono što je potrebno da se posetioци iz svih delova sveta zabavljaju, bilo da su prvi put u gradu ili su to turisti, koji su već bili pa su se ponovo vratili. Iako su cene taksi prevoza povoljne, do većine mesta koja treba videti može se komotno doći sa “Skytrain” (nebeski voz) ili podzemnom železnicom. Osim razgledanja i kupovine, Bangkok se razvio u magnet za ljubitelje hrane širom sveta. Opcije smeštaja u gradu su mnogobrojne, od međunarodnih lanaca hotela visoke klase do porodičnih gostionica, tako da pokriva potrebe svih putnika. Posećuju se sledeća mesta:

Silom ulica i oblast - prostire se od obale reke Čao Praja, pa sve do istočnog dela ulice Rama IV. Tokom dana, Silom je bankarski centar grada, kao i oblast za trgovinu nakitom i dragim kamenjem, dok sa zalaskom sunca postaje veoma poznato mesto za noćne izlaske. U istim oblastima su brojni barovi, pabovi i restorani svih vrsta, koji će zadovoljiti sve ljubitelje noćnog provoda. U ovom delu grada može se obići i *Lumpini park*, pravo mesto za beg od gradske gužve, a u decembru i januaru može se uživati u koncertima, koji se održavaju u njemu. Jedna od popularnih atrakcija je i *Memorijalni institut kraljice Saovabha* (farma zmija), mesto gde se mogu videti preko 180 vrsta kobri, kraitova, otrovnica, pitona, itd. Turisti se mogu slikati sa džinovskim pitonom i gledati kako se skuplja otrov iz nekih otrovnica.

Trg Sijamće zadovoljiti sve ljubitelje kupovine, koji su se uputili u Bangkok. Svi luksuzni brendovi zastupljeni su u najvećem šoping centru u Aziji, Siam Paragon, koji se nalazi pored Siam Center i Siam Discovery, dva šoping mola. Na južnoj strani postoji velika šoping zona, ispunjena brojnim malim prodavnicama sa suvenirima, garderobom i domaćim restoranima, a sve na pešačkoj udaljenosti. Pored toga, legendarni Hard Rock Cafe nalazi se u oblasti Trga Sijam. Istočna strana povezana je mostom sa MBK tržnim centrom, čuvenim za kupovinu elektronike. U ovom delu može se obići i *kuću DžeјmsTompsona*, američkog vojnika koji se doselio na Tajland i koji je u velikoj meri pomogao razvitku industrije svile. Bio je veliki kolekcionar azijskih starina i antikviteta. U njegovoj kući se može videti veliki deo njegove kolekcije. *Centar za umetnost i kulturu Bangkoka* je mesto u kome možete uživati u muzici, pozorištu, umetnosti, dizajnu i filmu i sve to na jednom mestu. Mesto ima veliki broj kafića, restorana i knjižara. *Madam Tiso* je svetski lanac muzeja voštanih figura, gde možete videti u prirodnoj veličini figure poznatih, poput kraljice Elizabete, Dejvida Bekama, Majkla Džeksona, Džordža Klunija, a takođe i poznate ličnosti Tajlanda.

Kineska četvrt - Nalazi se u oblasti Rattanakosin i sastoji se uglavnom od starog grada. Lako je prepoznatljiva po Sao Ching Cha (Velikoj ljuljašci), koja je i obeležje te oblasti. U lavirintu malih ulica nalazi se veliki broj veoma posećenih pijaca, restorana, zlatara i zalagaonica. Kineska četvrt ima takođe mnogo hotela i restorana na otvorenom. *Vat Traimit* je hram čuven po svom Budi, koji je visok 3m i težak oko 5,5 tona. Veruje se da je zlatni Buda star više od 700 godina. *Vat Račaburana* je hram lociran na kraju Memorijalnog mosta. Sagrađen je u ranom periodu Ajutaja kraljevstva, od strane kineskih trgovaca. *Vat Račaburana* je jedan od 3 primarana hrama Bangkoka, među kojima su i *Vat Račapradit* i *Vat Mahathat*.

Khaosan ulica je najpoznatija oblast u Bangkoku, među bekpekerima i turistima sa malim budžetom. Reke turista iz celog sveta popunjavaju brojne gostionice i male hotele u svako doba godine. *Santi Čai Prakan* paviljon i javni park, osnovan je povodom rođendana Njegovog Veličanstva kralja, 5. decembra 1999. Prostrana oblast nudi prelepi pogled na Čao Praja reku i most Rama VIII. To je savršeno mesto za opuštanje, popularano među

stanovnicima Tajlanda i strancima. Wat Sa Ket (Zlatno uzvišenje) izgrađeno je na jedinom brdu u Bangkoku, koje je napravio čovek. Posle penjanja uz 320 stepenika, može se uživati u panoramskom pogledu na *Rattanakosin ostrvo*. Spomenik demokratiji, u Tajlandu poznat kao *Radzdamnoen Klang*, najbolje se vidi u svitanje ili tokom zalaska sunca. Spomenik je predstavljen krilima, koja okružuju manji centralni hram. Ukrasi na krilima pokazuju dela rata i ratne događaje.^{225 226}

13. FILIPINI

“Biser orijentalnih mora”, kako još nazivaju ovu zemlju, Republika Filipini, ostrvska je država u jugoistočnoj Aziji. Obuhvata arhipelag sa 7.107 ostrva koji čine tri celine: *Luzon, Visaja i Mindanao*. Dužina obale je 36.289km, što Filipine svrstava na peto mesto na svetu. Ostrva filipinskog arhipelaga su vulkanskog porekla i uglavnom su brdovita. Na njima preovlađuju tropske kišne šume. Najviša planina je *Maunt Apo*, sa visinom od 2954m, na ostrvu Mindanao. Najduža reka je *Kagajan*, na severu ostrva Luzon, dok je najveće jezero Laguna de Baj, na istoimenom ostrvu. Veći zalivi na filipinskom arhipelagu su *Subik, Davao, i Moro*. Glavni grad je Manila, dok je najveći grad Kezon Siti; oba grada zajedno čine metropolitansko područje Manile. Severno od Filipina preko Luzonskog moreuza nalazi se Tajvan; Vijetnam se nalazi sa zapadne strane Južnokineskog mora; prema jugozapadu Sulusko more odvaja Filipine od ostrva Borneo, a Celebesko more odvaja ga od drugih indonežanskih ostrva; prema istoku izlazi na Filipinsko more. S obzirom da se nalazi u Vatrenom pojasu Pacifika i blizine ekvatora Filipini su izloženi zemljotresima i tajfunima ali obiluju velikim prirodnim bogatstvima što ih svrstava među zemlje sa najraznovrsnijom florom i faunom. Posle više od 300 godina španske vladavine, Filipini čine jedinstveni spoj jugoistočne Azije i evropskih tradicija. Filipini su jedina pretežno hrišćanska zemlja u Aziji koja nudi širok spektar atrakcija, sa svojim imponantnim ostrvima, egzotičnim plažama, neverovatnim vulkanima, ronjenjem i jedinstvenim divljim životinjama. Svake godine veliki broj ljubitelja prirode, parova i avanturista iz različitih delova sveta, dolazi da poseti ovu prelepu zemlju. Popularna *Bela plaža* na ostrvu Borakaj, smatra se najlepšom plažom ne samo na Filipinima, već i u celom svetu. *Sebu*, drugi najpoznatiji grad na Filipinima, ima neka od najboljih mesta za ronjenje u svetu, što je raj za avanturiste. Provincija Bohol ima najlepše plaže na Filipinima, uključujući čuvenu *Alona plažu* na ostrvu Panglao, a ostrva *Panglao, Balikasag i Pamilakan*, su odlična mesta za ronjenje. Svetski poznati *Taal vulkan i Taal jezero* kod grada Tagajtaja, plene turiste. Glavni grad je Manila. Turistima se preporučuje i obilazak sledećih znamenitosti:

Terase pirinčanih polja u opštini Banaue, smatraju se osmim čudom sveta i na listi su UNESCO-ve svetske baštine. Pre više od 2000 godina, stanovnici Banaue počeli su da urezuju terase na planinama, gotovo golim rukama, kako bi se obezbedila površina zemljišta pogodna za sadnju pirinča, koji je osnovna hrana većine Filipinaca, blio da je to doručak, ručak ili večera, pirinač se oduvek služio i jeo uz glavno jelo. Prašume iznad planina, deluju kao prirodni sistem za navodnjavanje, koji se koristi za uzgajanje pirinča.

Bagio - “letnja prestonica Filipina”, na 1.500m visine, poznat je po svojoj blagoj klimi. Kako su Filipini tropska zemlja i tokom leta je nepodnošljivo vruće, stanovnici, a i

²²⁵<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/thailand/>

²²⁶<http://sightseeingth.com/index.php?page=home&language=en&gclid=CjwKEAiA3Ou1BRDso5XyhduuwFAS>

turisti, posećuju ovo mesto da bi se osvežili i pobešli u prirodu. Iako se grad nalazi na planini, ovde turisti imaju bogat noćni život i širok spektar barova i klubova.

Nacionalni park Hundred Islands (Stotinu ostrva) ima legendu, po kojoj je svako od stotinu ostrva nastalo od plemićkih vojnika, koji su se borili za zemlju. Iako postoji nekoliko različitih ostrva, samo tri su razvijena i prijatna za obilazak i to: *Guverner ostrvo*, *Kezon ostrvo* i *Dečije ostrvo*. Dečije ostrvo je dobilo ime zbog plitke vode koja ga okružuje i što je zaista pogodno i bezbedno da se deca u njemu igraju.

Grad Sebu je napredan grad sa lepim odmaralištima, hotelima prve klase, velikim tržnim centrima, ugostiteljskim objektima, za svačiji budžet i svačiji ukus. Sebu ima jedan od najprometnijih aerodroma u zemlji. Najposećenije mesto je *Mango avenija*. Turisti dolaze itokom Sinulog festivala, proslave u čast Sveto dete Sebu, zaštitnika grada.

Bohol je turistička destinacija broj jedan na Filipinima. Ovo ostrvo je dom *tarzijera* ili *aveti*, najmanjih živih sisara na svetu, pravo čudo majke prirode. Odmah pored grada je reka Lobok (vožnja brodom), a tu je i ostrvo Panglao sa plažama od sitnog belog peska i tzv. "brda od čokolade" - krečnjačke formacije, jedno od najposećenijih mesta u Boholu. Turisti obavezno probaju lokalnu poslasticu "kalamay", napravljenu od kokosovog mleka, braon šećera i pirinča, uz dodatak vanile ili putera od kikirikija.

Tubataha koralni greben je nacionalni pomorski park i utočište za 1.000 vrsta morskih stvorenja i ptica. Greben se nalazi na listi UNESCO-ve svetske baštine i najpopularnija je lokacija za ronjenje na Filipinima.

Nacionalni park podzemne reke Puerto Princesa - jedna od najdužih podzemnih reka na svetu, a ceo park je pod zaštitom UNESCO-a i mestou kome se nalazi preko 800 biljnih i više od 300 životinjskih vrsta.

Nacionalni park Apo obuhvata Apo koralni greben koji je drugi najveći sistem koralnog grebena na svetu, posle sistema Velikog koralnog grebena u Kvinslendu, u Australiji. Park se nalazi na listi UNESCO-ve svetske baštine. Razne morske vrste žive na grebenu, uključujući ribe, korale, morske trave, alge i drveće mangrova.

Ostrvo Kamigin, često se naziva i Vatreno ostrvo, poznato je po brojnim vulkanima. Kamigin je bio jedno od najposećenijih mesta na Filipinima i vrlo je popularno mesto za život stranih državljana. To je malo ostrvo, ali ima "čuda" kojima se ponosi. Ima *Belo ostrvo*, mesto gde se tokom dana turisti kupaju i uživaju na beloj peščanoj plaži, a onda uveče gledaju kako plima uzima ostrvo. Kamigin je poznat po svom slatkom voću *langsats* (*lanzone*). Tokom godišnjeg Lanzone festivala, meštani prekrivaju ulice ovim voćem i to je savršeno vreme da se besplatno proba ukus langsata.

Grad Davao se graniči sa *planinom Apo* sa jedne strane (najvišim vrhom Filipina) i jasnim i dubokim vodama Pacifika sa druge strane. Ovo objašnjava zašto je Davao jedan od najživljih gradova na svetu i jedno od najboljih mesta za posetu na Filipinima.

Borakaj je poznat kao plaža koja nikada ne spava, jer posle zalaska sunca kreću žurke od svitanja novog dana. Ostrvo Borakaj je jedno od najboljih mesta na Filipinima za život stranih državljana.²²⁷

MANILA je glavni grad, smešten na zapadnoj obali glavnog ostrva na Filipinima, ostrva Luzon. Sa preko tri veka španske vladavine, Manila ima posebnu arhitekturu i nasleđe, uključujući crkve, utvrđenja i druge kolonijalne zgrade. Grad je gotovo razrušen tokom II svetskog rata i nikada se u potpunosti nije oporavio. Manila ima 16 okruga i svi oni imaju svoj jedinstven identitet i atmosferu. Reka Pasig teče kroz centar grada i deli Manilu na dva dela, tako da se sa obe strane nalazi po osam okruga. Znamenitosti su ovde

²²⁷<http://www.roughguides.com/destinations/asia/philippines/things-miss/#/0>

izuzetno neobične, kao što je *Kokosova palata*, napravljena za Papinu posetu pre nekoliko decenija, koja je u potpunosti izgrađena od kokosovih ljuski i palminog drveta, čudno pomešanih sa kupatilom od 24-karatnog zlata. *Intramuros* (utvrđeni grad Manile) datira iz XVI veka, sa kaldrmisanim ulicama, kolonijalnim španskim zgradama, a može mu se pristupiti preko sedam impresivnih pokretnih mostova, dok špansko utvrđenje *Santiago* danas leži u ruševinama. Postao je gradski park gde su Japanci masakrirali zatvorenike i udavili ih u poplavljenim tamnicama tokom II svetskog rata. *Malate* je mesto u gradu za dobar provod; od barova do festivala piva i tržnica za kupovinu suvenira. *Binondo* je glavni poslovni centar Manile i deo gde se nalazi Kineska četvrt sa mnoštvom kineskih restorana, prodavnica i zabavnih prostora. *San Migel* se nalazi u zapadnom delu Manile i ima mnoštvo prodavnica i restorana, brojne istorijske i turističke znamenitosti, kao što su Malakanjan palata, zvanična rezidencija predsednika Filipina, zatim crkve, univerziteti i druge. Osnovana u XVI veku, *Ermita* je popularno područje Manile u kome se nalaze Nacionalni muzej Filipina, Rizal park, Nacionalna biblioteka Filipina, Okeanarijum i neke vladine institucije, kao što je Gradska većnica. *Santa Kruz* se nalazi duž reke Pasig na severu Manile, špansko kolonijalno područje sa brojnim atrakcijama, uključujući crkve iz 1600-ih godina. *Pako* se nalazi južno od reke Pasig, sa znamenitostima poput kapije Pako, Pako parka i brojnih crkava i hramova. Postoji velika japanska zajednica u Paku, kao i restorana i barova. Jedan od najstarijih delova grada, *Tondo* je postojao pre kolonijalnih vremena. Ovaj veliki distrikt je najsiromašnije područje Manile i najnerazvijenije, sa mnogo sirotinjskih četvrti u gradu. Osnovan u južnom delu Manile, *Malate* je prvobitno bio ribarsko selo tokom španskih kolonijalnih vremena. Sada ima bezbroj hotela, restorana, barova, diskoteka i prodavnica, što ga čini popularnim kod turista. *Luka Manila* je najveća luka u zemlji. Datira iz IX veka, pre španske vladavine na Filipinima. Iako je oblast industrijska i komercijalna, postoje brojni restorani i hoteli koji se nalaze u blizini trajektne luke. ^{228 229}

III TURIZAM AFRIKE

Afrički kontinent se nadovezuje na jugozapadu na veliku evroazijsku kontinentalnu masu. Ima oblik velikog trougla i prostire se gotovo simetrično s obe strane ekvatora (od 37° severne do 35° južne širine). Od azijskog i australijskog kontinentalnog dela na istoku deli je prostrani *Indijski okean*, a od američkog na zapadu još prostraniji *Atlantski okean*. Na severu je Afrika srasla s Prednjom Azijom (Suetska prevlaka) i jako se približila Evropi (Gibraltarska vrata između Maroka i Španije široka su jedva 14km). *Sredozemno more* oduvek je više spajalo nego razdvajalo evropske i afričke obale. Afrika je tri puta veća od Evrope. Nijedan drugi kontinent nije tako masivno izgrađen i tako slabo razuđen kao Afrika. Njena slabo razučena sredozemna obala nepristupačnija je od južnoevropskih obala na suprotnoj strani Mediterana. Obale Crvenog mora i Indijskog okeana su bogate koralnim grebenima, s malo zaliva i prirodnih luka. Na atlantskoj strani ispružila je *Sahara* svoje peščane dine sve do samog okeana. Dalje na jugu izbija na more *pustinja Namib*. Na čitavoj obali Afrike ima samo nekoliko dobrih, prirodnih, dovoljno dubokih i zaštićenih luka. Druga prepreka koja zatvara kontinent su visoke ivice velikih unutrašnjih visoravni,

²²⁸<http://www.pilotguides.com/destinations/asia/philippines/>

²²⁹<http://www.visitmyphilippines.com/>

koje se strmo dižu nedaleko od obala. U pogledu vertikalne razvijenosti, Afriku čine prilično jednostavni oblici reljefa. Osnovu planina čine svuda prastare stene. Većina planina Afrike su ostaci nekadašnjih znatno viših planina. Izrazito visok reljef sačinjen je i očuvan samo onde gde su vulkanske erupcije nagomilale eruptivne stene. Među starim svodovima prostiru se velike plitke kotline u kojima su nagomilani jezerski i rečni sedimenti. Izuzetak u reljefu Afrike čine mlade nabrane Atlaske planine. Kako Afriku deli ekvator na dva približno jednaka dela u pogledu geografskih širina, to su klima i vegetacija u oba dela slične. U celini uzeto, Afrika je najtopliji kontinent. Snega ima samo na vrhovima Atlaskih planina i visokim vulkanskim vrhovima istočne Afrike. Gotovo ceo kontinent nalazi se u tropskim i subtropskim zonama. *Tropske prašume* su u središnjem, ekvatorijalnom pojasu gde vlada jednolična tropska klima. Za nju su karakteristične stalno visoke temperature, obilne kiše i magluštine. U velikoj zavali Konga i u Severnom primorju Gvinejskog zaliva prostiru se prašume s velikim drvećem. Tu se održavaju tek malobrojna plemena Pigmejaca koja žive od sabiranja plodova, lova i ribolova. *Savane* se nalaze sa obe strane ekvatorijalnog pojasa, u produžetku tropskih prašuma. Savana zamenjuje prašumu na liniji gde se godišnja količina kiše smanjuje. Tu se javljaju dva godišnja doba: suvo i vlažno. Rečne tokove prate galerijske šume. Prostrana područja pokriva visoka trava isprekidana pojedinačnim grupama listopadnog drveća. Što dalje od ekvatora, klima postaje sve sušnija, šumarci manji i kržljaviji, savanska trava niža, tako da ovu savanu za razliku od vlažne nazivamo suvom savanom. Savana je pogodovala naseljavanju ljudi. Crnački narodi dostigli su u savani relativno znatan stepen civilizacije. Savana je i glavno područje velikih životinja: antilopa, gazela, divljih svinja, nosoroga, slonova, lavova, leoparda i pantera. Tlo i klima savane pokazali su se pogodnima za uzgajanje raznih kultura. Idući prema severu i jugu, područja savanske klime prelaze u područja stepske klime, u kojima se održava dugotrajno suvo i vedro vreme. Male količine kiše i dugo suvo razdoblje (8-10 meseci), s visokim temperaturama, onemogućavaju rast visokom drveću. Mesto njega javlja se niska zakržljala šikara. Za vreme kratkoga kišnog razdoblja prekrije tlo niska trava. Tamo gde prestaje kiša (gotovo manje od 200mm za godinu), gubi se postepeno i stepa i ustupa mesto pustinji. Na geografskim širinama gde duvaju pasati vladaju gotovo neprekidna suša i vedrina. Tu se pružaju velika *Sahara na severu i manji Kalahari i Namib na jugu*. U njima prođe i po nekoliko godina da na užareno tlo ne padne ni kap kiše. Dnevne temperature penju se i do 57°C. Noći su hladne, a u zimsko doba godine živa se noću spušta i ispod nule. Ipak i ta područja nisu sasvim bez života. U Sahari ima oaza u kojima rastu palme datule, žita i povrće. Afrika ima i dva subtropska pojasa. U njima se opet javljaju bogatije kiše, a s njima i bogatiji biljni pokrivač. I ovde se godina deli na suvo i vlažno doba, ali vlažno doba pada u zimsku polovinu godine. Temperature su umerenije. Od prirodne vegetacije je karakteristična makija, a od kultivisanog bilja žitarice, vinova loza, masline, agrumi i smokve.

Hidrografska mreža Afrike odlikuje se svojim izrazitim specifičnostima. Velike reke Nil, Niger, Kongo, Zambezi i Oranje, bogate su brzacima i padovima. Te su reke od velikog značaja za veštačko zalivanje, a važne su i kao plovni putevi. Veliki delovi Afrike su bez oticanja (oko 36% celokupne površine). To su u prvom redu Sahara i Kalahari. U njima su karakteristični vadi, suva korita kojima projure bujice samo u doba iznenadnih pljuskova. U Sahari ima više od 30 vadija koji su duži od 200km. Karakteristične su isto tako izdanske vode. Potiču od voda koje se slivaju površinskim i podzemnim putem s planina, udaljenih i po više stotina kilometara. Njihovi izvori su omogućili nastanak oaza. Ponegde ima i između nepropusnih slojeva podzemlja nagomilane vode; ona je samo delimično iskorištena pomoću dubokih arteških bunara.

Smatra se da je Afrika koevka ljudskog roda i to njen istočni deo. Prastaro stanovništvo Afrike su: **Pigmejci**, niskog rasta (do 150cm) i dosta svetle boje kože, koji žive po prašumama centralne Afrike; **Bušmani**, isto tako niskog rasta, koji žive u Kalahariju i jugozapadnoj Africi; **Hotentoti**, nešto višeg rasta, koji žive u jugozapadnim krajevima južne Afrike. Njihov sveukupni broj nije velik; posebno je malo Hotentota, koji su pred izumiranjem. Te narode su sa severa potisnuli Sudanski crnci i Bantu crnci i s istoka Hamiti i Semiti u njihovu sadašnju postojbinu. Bušmani i Hotentoti govore i danas svojim posebnim jezicima. Najkarakterističnije rasno obeležje daju populaciji Afrike **crnci**. Po njima se ona i naziva simbolički “crnim kontinentom”. Čine ogromnu većinu stanovništva u čitavoj Africi južno od Sahare. Fizički se znatno razlikuju po pojedinim delovima kontinenta. Naselili su se u savanama oko prašuma i po stepama. Po osnovnim jezičkim osobinama dele se na: **Sudanske crnce i Bantu crnce**. I jedni i drugi dele se u mnogobrojna plemena. Mada postoje znatne razlike, ipak svi crnci čine celinu koja se jasno razlikuje od drugih rasnih i etničkih celina. **Hamiti** su prodrli među crnce i izmešali se rasno s njima. Njihovi rasni i organizacijski uticaji osećaju se sve do najjužnijih krajeva Afrike. Hamitska nomadsko-stočarska plemena selila su se i na zapad. Ona su se učvrstila u svim oazama Sahare i Gambije. Preplavili su i zemlje na severu gde su naišli na starije stanovništvo **Berbere**, koji pripadaju staroj mediteranskoj rasi. Ali, za čitavu severnu Afriku bio je pesudan velik arapski talas. **Arapci** su Hamitima i crncima, nametnuli svoj jezik, religiju i kulturu i na taj način ih arabizirali. **Berberi, Hamiti i Arapi, iako su nešto tamnije puti, pripadaju beloj rasi**. Neki narodi istočno od Nila (Gala crnci, Somalci, Masaji) pripadaju međurasi između belaca i crnaca. Prema tome ne postoji baš oštra granica između “bele i crne Afrike”. Prodiranje i naseljavanje belog evropskog stanovništva u Afriku vezano je uz novije kolonijalno razdoblje. U nešto osetljivijem broju ono se naselilo i održalo samo u njenim subtropskim zonama. Mnogo izrazitije od rasnih odlika razlikuju se mnogobrojni afrički narodi po jezicima. U Africi se govori oko 600 jezika, koje je nauka grupisala u nekoliko velikih jezičnih zajednica. U Severnoj Africi raširili su se *hamitski i semitski jezici*. Crna Afrika služi se sa dve velike grupe jezika: *sudanskim i bantu jezicima*. Kolonijalno razdoblje uvelo je u upotrebu evropske jezike, naročito engleski i francuski. Mnogo više se proširila upotreba primitivne mešavine evropskih i domorodačkih jezika. Tako se upotrebljava i razume tzv. **Kišaheli govor i pidgin govor**. Porast stanovništva zasniva se uglavnom samo na prirodnom priraštaju. Doseljavanje stanovništva s drugih kontinenata je minimalno. Godišnji priraštaj stanovništva kreće se u Africi između 10% do 25%. To treba pripisati u prvom redu opšte visokom natalitetu (prosečno 35-40%). Faktori koji zatiru stanovništvo (malaria, žuta groznica i drugi) u pojedinim delovima Afrike vrlo su jaki i rašireni. Afrika je u proseku retko naseljen kontinent (29 st/km²). Razmeštaj je stanovništva u njoj vrlo nepravilan. Veliki delovi kontinenta (pustinje, tropske prašume, visoke planine) skoro su nenaseljeni, a Sahara je gotovo kao i čitava Evropa. Naseljenost se koncentrisala: na savanske krajeve i predele vlažne stepe, visoravni, na neka primorja i plodne rečne doline. U dolini Nila gustina, naseljenosti penje se čak i do 1500 st/km².²³⁰

Po Herodotovom pisanju Afriku su prvi oplovili Feničani. Na području današnjeg Tunisa, osnovali su svoju koloniju Kartagenu. Rimljani su posle osvajanja Kartagine, osnovali u mediteranskom primorju Afrike svoju veliku koloniju, a učinili su i Egipat rimskom provincijom. Kad je Rimsko carstvo propalo, nestala je veza između južnoevropskih i Severnoafričkih obala. Kada su u 15. veku počela da se ređaju velika

²³⁰<http://www.visit-africa.com/>

otkrića, Afrika je za Evropljane bila isto toliko “nova zemlja” koliko Indija ili Amerika. Bartolomej Diaz otkrio je Rt dobre nade, a nešto kasnije Vasko da Gama oplovio je taj rt i našao put u Indiju. Na istočnoj strani Afrike pristajao je uz obale Natala, Mozambika i Somalije. Zapadnoafričke obale postale su najpre poprište trgovine zlatom i slonovom kosti, a malo posle i poprište trgovine crnim robovima, koji su otpremani u Ameriku. Prvu stalnu veću naseobinu Evropljana osnovala je holandska Istočnoindijska kompanija 1651. na krajnjem jugu kontinenta, a u njoj su se počeli naseljavati holandski seljaci, preci sadašnjih Bura. Davno pre toga na istočnim obalama Afrike utvrdili su bili svoju vlast Arapi. Ovde su Arapi bili i ostali uglavnom vlastodršci i trgovci koji su eksploatisali domaće stanovništvo. Evropljani upoznaju unutrašnjost Afrike u 19. veku. U njenom istraživanju istakli su se posebno Englezi. Livingston je u toku 32-godišnjeg krstarenja po unutrašnjosti istražio tokove reka Konga i Zambezija i prošao Afrikom od zapadne do istočne obale. Stenli je istražio jezerske visoravni istočne Afrike i teritoriju Konga. Spik je istraživao istočni deo Afrike, krajeve oko Tanganjike i Viktorijinog jezera i rešio problem nastanka Belog Nila. Saharu, Sudan i unutrašnjost do Čadskog jezera ispitivao je Bart. U Južnoj Africi istakao se kao istraživač Rodes, po kome su Severna i Južna Rodezija dobile ime. Engleske istraživače ubrzo su sledili nemački koji su najviše pažnje obratili na Saharu, Sudan i istočnu Afriku. Sva ta istraživanja i upoznavanja afričke unutrašnjosti poslužila su ubrzo evropskim državama za stvaranje velikih kolonija u unutrašnjosti Afrike. Englezi su prvi pristupili dubljim kolonijalističkim zahvatima, pa su u južnoj Africi osnovali svoju koloniju Natal. Na suprotnom kraju Afrike takvu su inicijativu preuzeli Francuzi. U idućim decenijama Englezi su proširili svoju kolonijalnu vlast u širokom teritorijalnom pojasu kroz istočnu polovinu kontinenta - od Rta dobre nade do ušća Nila. Francuska se takođe proširila s posedima u Severnom i zapadnom delu kontinenta. Portugal se već pre bio učvrstio u Angoli i Mozambiku. Belgija je mahinacijama svoga kralja stekla velik i rudama bogat Kongo. Ovde su svoje kolonije imale i Nemačka, Italija i Španija. Širenje kolonijalne vlasti u Africi bilo je posebno intenzivno na samom kraju 19. veka i teklo je brzo. Kulminaciju kolonijalizma doživeo je crni kontinent 1935/6. Prvi svetski rat doveo je do izvesne preraspodele kolonija u Africi. Iste godine, kada je došlo do kulminacije kolonijalizma, počeo je i proces oslobađanja Afrike od evropskih kolonijalnih vlasti. Godine 1936. Velika Britanija sklopila je sporazum s Egiptom, povukla svoju vojsku s njegove teritorije (izuzev zone Suetskog kanala) i priznala ga ravnopravnom i savezničkom zemljom. Drugi svetski rat eliminisao je prvo Italiju iz društva kolonijalnih vlasti. Čitavom Afrikom prelio se talas oslobodilačkih pokreta koji su tražili nezavisnost. Godine 1956. Egipat je pripojio i zonu Suetskog kanala i postigao svoju teritorijalnu celovitost. Iste godine i Sudan je postao nezavisna država. Te je godine i Francuska bila prisiljena da se odrekne svog protektorata nad Tunisom i Marokom. U idućih jedanaest godina postale su nezavisne sve francuske kolonije i sve kolonije Velike Britanije. Belgija je 1960. priznala nezavisnost Konga. Konačno su 70-ih godina 20. veka i Portugalija i Španija morale priznati nezavisnost svojim kolonijama. Poseban politički problem Afrike bile su Južnoafrička Republika i Rodezija, gde su do pred kraj 20. veka postojale rasističke vlasti manjinskih belaca nad crncima. Političkim oslobodenjem gotovo svih afričkih teritorija nije još postignuta i njihova stvarna nezavisnost, jer neokolonijalizam i tehnokolonijalizam imaju često i pogubnije efekte od nekadašnjeg kolonijalizma. Različite prirodno-geografske i društvene prilike uticale su na podelu Afrike u nekoliko velikih regija. Južna Afrika prostire se od najjužnijeg dela kontinenta do reke Zambezi. To područje je relativno najjače industrijsko područje u Africi, s razvijenim rudarstvom, metalurgijom, prerađivačkom industrijom i prometom. Istočna Afrika obuvata plato velikih

jezera (jezerska visoravan), i takozvani "afrički rog". No, turistički je daleko značajnija jezerska visoravan. Centralna Afrika obuhvata tropsko područje s bujnom vegetacijom. To područje raspolaže ogromnim šumskim bogatstvom. Zapadna Afrika, od ušća reke Senegal do ušća Nigera, tropsko je područje koje je najranije došlo u dodir s Evropljanima. Severna i severozapadna Afrika obuhvata područje Egipta, Sudana, Libije, Maroka, Alžira i Tunisa, a najčešće se u ovu teritoriju računa i prostor Sahare.

U mnogim afričkim zemljama, turizam je glavni izvor prihoda i osnovni vid deviznih prihoda. Vlade afričkih država nastoje da sačuvaju zaštićene vrste životinja, istorijske spomenike i prirodu kako bi stranim posetiocima obezbedili više sadržaja i bolji prikaz afričke istorije i kulture. Problem kod razvoja turizma u Africi predstavlja nerazvijena infrastruktura potrebna za građenje hotela i odmarališta i nemogućnost da se ona razvije zbog ugrožavanja prirode, ili spomenika koje su turisti došli da posete. Najatraktivniji spomenici kulture su dugo godina u Egiptu: Dolina kraljeva, Teba, Nil, muzeji u Kairu itd. Zajedno sa Kazablankom, Marakašem, Fesom, Egipat čini da je severna Afrika turistički najposećeniji region u Africi. Divlji život Afrike već dugo fascinira strane turiste. Safari turizam po divljim predelima je jedan od najpopularnijih vidova turizma u Africi i najrazvijeniji je u Keniji, Tanzaniji, Ugandi, Namibiji, Bocvani, Zimbabveo, Zambiji, Malaviju i Juznoj Africi. Omiljene destinacije Evropljana i Južnoafrikanaca su plaže Kenije, Toga, Mauricijusa i naravno Sejšela i zimski centri Gambije.²³¹ ²³²

1. KENIJA

Kenija je popularna po safariju, nacionalnim parkovima i obilju divljih životinja. Smeštena na istočnoj obali Afrike, Kenija se graniči sa Indijskim okeanom na istoku, Etiopijom, Somalijom i Sudanom na severu i Tanzanijom i Ruandom na jugu. Na zapadu zemlja izlazi na *jezero Viktorija*, najveće slatkovodno jezero na svetu. Kenija je zemlja dramatičnih ekstrema i klasičnih kontrasta. Pustinje i alpski sneg, šume i otvorene ravnice, metropola Najrobi i šarena plemenska kultura, slatkovodna jezera i koralni grebeni. Divlje životinje i safari su top turistička atrakcija u Keniji već decenijama, dok ostale aktivnosti uključuju planinarenje Kenija planinom, letenje balonom preko prirodnog rezervata Masai Mara i ronjenje u Malindiju, na obali Indijskog okeana. Glavni grad je Najrobi. Glavne turističke atrakcije su:

Masai Mara prirodni rezervat koji posećuje hiljade turista da bi posmatrali velike divlje životinje i godišnju migraciju zebri i gnaa. Migracije se dešavaju svake godine, u periodu od jula do oktobra, kada milioni gnaa i zebri migriraju iz Serengetija u Tanzaniji, u prirodni rezervat Masai Mara. U rezervatu je prisutno svih pet velikih divljih životinja, koje privlače i najveću pažnju, a to su: slon, nosorog, lav, leopard i bivo. Rezervat je dobio ime po reci Mara, koja tu protiče i Masai narodu, koji predstavlja autohtono stanovništvo ove oblasti.

Amboseli nacionalni park je relativno mali park, koji se nalazi blizu granice sa Tanzanijom, u podnožju najviše planine Afrike, Kilimandžara. Park je poznat po tome, što turisti izbliza mogu da posmatraju slobodne slonove. Pruža im se i mogućnost da upoznaju Masai narod i planinu Kilimandžaro. Vegetacija u parku je tipa savane, a od životinja,

²³¹Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta", VPTŠ, Užice, 2011

²³²<http://www.visitafrica.com/>

pored slonova, tu su i lavovi, leopardi, nosorozi i bivoli. Ernest Hemingvej inspirisan područjem Amboselija napisao je svoju čuvenu knjigu "Snegovi Kilimandžara", po kojoj je snimljen i istoimeni film.

Jezero Nakuru je plitko jezero u centralnoj Keniji koje obiluje algama, kojima se hrane patuljasti, ružičasti flamingosi, pa ih ponekad ima više od milion jedinki odjednom. Često se nazivaju i najvećim ptičijim spektaklom na zemlji. Flamingosi su jedna od najvećih atrakcija u Keniji, ali, nažalost, poslednjih godina broj flamingosa na jezeru Nakuru je u padu, zbog degradacije životne sredine i zagađenja. Od životinja, ovde se još mogu videti nosorog, babuni, zebre, antilope, bivoli.

Nacionalni park Cavo je najveći nacionalni park u Keniji i jedan od najvećih u svetu. Zbog svoje veličine, park je podeljen na Zapadni i Istočni Cavo, koje deli put i pruga. Zapadni deo ima spektakularan pejzaž vulkanskog krajolika, dok Istočni deo ima više otvorenu savanu. Dobio je ime po reci Cavo.

Ostrvo Lamu je deo arhipelaga Lamu u Keniji, koji je uspeo da ostane netaknut od strane masovnog turizma. Kao najstariji živi grad u Keniji, zadržao je svoj šarm i karakter stvaran vekovima. Nema puteva na ostrvu, sem uličica i pešačkih staza, a stanovnici se kreću peške ili čamcem, dok magarce koriste za transport robe i materijala.

Nacionalni park Vrata pakla je mali park, koji je dobio ime po uskim prolazima među liticama. Taj prolaz je nekada bio pritoka praistorijskog jezera, koje je hranilo prve ljudi u dolini Rift. Ovde je turistima dozvoljeno da šetaju ili voze bicikl, bez vodiča.

Prirodni rezervat Samburu je miran nacionalni park u severnom delu Kenije. Privlači divlje životinje zbog reke Uaso Niro, koja prolazi kroz park i mešovine šume i travnate vegetacije. Sve tri velike mačke, lav, gepard i leopard, mogu se naći ovde, kao i slonovi, bivoli i nilski konji. Reka Uaso Niro ima veliki broj nilskih krokodila.

Planina Kenija je najviša planina u Keniji i drugi najviši vrh u Africi, posle Kilimandžara. Planina ima niz vrhova sa snegom, dok su padine pokrivene šumom. Vrh 5.199m visine, predstavlja težak uspon, ali do nižih vrhova, može se lakše popeti. Planina Kenija je bivši stratovulkan.

Malindi pruža veoma lep uvod u primorske turističke atrakcije Kenije, sa svojim koralnim grebenima i lepim plažama. Tu su surfovanje, ronjenje, podvodni ribolov i drugi sportovi na vodi, pa je turizam najvažnija privredna aktivnost u Malindiju.

Nacionalni park Najrobi se nalazi na samo 10 minuta vožnje od centra Najrobija, a samo ograda razdvaja park divljih životinja od metropole. Park ima veliku i raznovrsnu populaciju divljih životinja, a tokom suve sezone, divlje životinje i zebre pri svojim migracijama, okupljaju se u parku. Park je ujedno i jedan od najuspešnijih utočišta za nosoroge u Keniji.

NAJROBI najveći grad i prestonica Kenije, poznat kao jedan od najopasnijih gradova u svetu, u pogledu kriminala, danas je priznat kao jedan od najuticajnijih i najvažnijih gradova istočne Afrike. Kriminal je i dalje prisutan, ali nije tako izražen kao što je nekada bio. Najrobi je danas glavni kulturni i ekonomski centar, u kome se nalazi i kancelarija Ujedinjenih nacija za Afriku. U XIX veku Najrobi nije bio ništa više od nenaseljenog močvarnog područja, ali dolazak železnice i osnivanje železničke stanice 1899., podstaklo je razvoj grada. Do 1905. godine bio je prestonica britanskog protektorata i ubrzo postao glavna turistička i administrativna sila za Britance, posebno za kolonijaliste i lovce na krupnu divljač. Međutim, posle II svetskog rata, tenzija sa plemenima u okruženju počinje da raste i Najrobi konačno stiče nezavisnost 1963. Poznat je kao jedna od glavnih destinacija za safari u Africi, odakle turisti kreću u posetu nacionalnom parku Najrobi, sirotištu za slonove Šeldrik ili nacionalnom parku Ol Donijo Sabuk. Okolne

ravnice, stene, šume i nisko rastinje, nude jedinstven pogled na afričku prirodu, zajedno sa obiljem divljih životinja i afričkom kulturom. Šta posetiti u Najrobiju?

Afrički fond za ugrožene divlje životinje ili AFEW, ima nekoliko ugroženih Rotšildovih žirafa, koje su poznate po svojim tamno smeđim mrljama sa blagim linijama i potkolenicama bez mrlja, po čemu su jedinstvene. Turisti ih mogu doći i fotografisati se u njihovom prirodnom staništu.

Nacionalni park Aberder je izvan Najrobija i poseduje 766 km² netaknute zemlje sa hotelima u krošnjama drveća. Pored šuma i pejzaža, posetioci parka mogu da vide slonove i lavove, leoparda i druge divlje životinje, dok slobodno šetaju po celoj oblasti.

Bomas of Kenya turističko selo je južno od Najrobija, gde se turisti upoznaju sa lokalnom kulturom i plemenskim običajima u Keniji koji su prikazani kroz predstave, ples i pevanje različitih etničkih grupa.

Kuća i muzej Karen Bliksen - Svako ko je upoznat sa knjigom ili filmom "Van Afrike", odmah će znati priču o Karen Bliksen. Danska spisateljica živela je u ovoj kući u Najrobiju, između 1914-32. Turisti su zaintrigirani muzejom i veličanstvenom lepotom vrtova.

Kad se uđe u Nacionalni muzej turisti se prvo oduševavaju podom. Kultura Najrobija prikazana je kroz niz eksponata iz raznih plemena. Brojni fosilise mogu videti zajedno sa kolekcijom od preko 900 ptica.

Park nojeva u Najrobiju poseduje nekoliko nojeva, koji se mogu hraniti i dodirnuti. Takođe ima veliki broj umetnika, koji izlažu svoje slike i rukotvorine.^{233 234}

2. TANZANIJA

Tanzanija je bila poznata kao Tanganjika, sve do nezavisnosti 1961. A kada je i Zanzibar postao nezavisan 1964. ove dve zemlje su se ujedinile i tako je nastala Ujedinjena Republika Tanganjika i Zanzibar. Krajem 1964. preimenovana je u Ujedinjenu Republiku Tanzaniju. Tanzanija je jedno od najboljih mesta na planeti za posmatranje divljih životinja, koje se nalaze u ambijentu snežnih vrhova, vulkanskih kratera i Masaji stepa, beskrajnih ravnica. Životinje ovde slobodno lutaju širom nepreglednih pašnjaka. Severni deo zemlje je najpopularnija oblast za posetioce koji su u Tanzaniji prvi put, a ona obuhvata: snegom pokriveni vrh planine Kilimandžaro (najviša planina u Africi), Aruša nacionalni park, Momela jezera, Ngurdoto krater i planinu Meru, Tarangire nacionalne parkove poznate po baobab drveću, Manjara nacionalni park sa lavovima koji se penju po drveću i flamingosima i vodenim pticama na obalama njenog jezera, Ngorongoro krater (prirodni amfiteatar prečnika 20 km) i moćni Serengeti, koji vrvi od 3,5 miliona životinja u vreme njihovih dramatičnih godišnjih migracija. U nacionalnim parkovima i rezervatima mogu se videti slonovi, nosorozi, lavovi, leopardi, bivoli, razne vrste antilopa, hijene, šakali, lisice, gazele, gepardi, servali i mnoge druge vrste. Što se tiče ptica, Tanzanija je pravi dragulj za ornitologe, a registrovano je preko 1.040 vrsta ptica. Glavni grad je Dodoma. Tanzaniju turisti posećuju tokom cele godine, a njihovo interesovanje je usmereno na:

Nacionalni park Serengeti osnovan 1952. gde se može pratiti velika migracija gnua i zebri, a ima i lavova, leoparadi, slonova, žirafi i ogroman broj ptica. Park pokriva površinu od 14.700km² i može se podeliti u tri dela. Popularni južno-centralni deo je *Seronera*

²³³<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/kenya/>

²³⁴<http://www.magicalkenya.com/>

dolina i ono što Masai zovu serengit ili zemlja beskrajnih ravnica. To je klasična savana, prošarana akacijama i ispunjena divljim životinjama. *Zapadni koridor* je označen Grumeti rekom, a ima više šume i gustog žbunja. Severno Lobo područje, graniči se sa rezervatom Masai Mara u Keniji i ovo je najmanje posećen deo. Serengeti nacionalni park pruža klasičan afrički safari: posmatranje lavova prilikom lova.

Kilimandžaro je najviši vrh Afrike, 5.896m, koji turisti mogu da osvoje za šest dana. Ne treba specijalna oprema za penjanje niti posebno znanje, a svako ko je fizički spreman, može da osvoji ovaj vrh.

Zanzibar postaje sve popularniji među putnicima i dalje je rustičan, prožet istorijom i kulturom. Ostala ostrva iz Zanzibarskog arhipelaga, sa imenima poput ostrva Mafija, Pemba i Mnemba, još uvek su netaknuta i nude mogućnost egzotičnog i luksuznog odmora u Indijskom okeanu, bez gužve. Ime Zanzibar asocira na začine, šarene tkanine i egzotične plaže oivičene koralnim grebenima. Nalazi se istočno od obale Tanzanije, ima tropsku klimu i multikulturnu populaciju. Tržnice istoimenog glavnog grada su uvek užurbane, bučne i prošarane mirisom hiljade različitih začina. Stoun taun je stari deo grada proglašen za svetsku baštinu zbog svog istorijskog i kulturnog značaja. Ronjenje u vodama Zanzibara smatra se nekim od najboljih u svetu, a ronilačke lokacije oko ostrva nude podvodni safari, koji može da parira čak i najupečatljivijim avanturama na površini. Zanzibar je odlična destinacija tokom cele godine, mada je period od decembra do marta najbolji za ronjenje.

Zaštićeni rezervat Ngorongoro graniči se sa nacionalnim parkom Serengeti u severnom delu Tanzanije i obuhvata najveći krater na svetu, koji deluje kao prirodno stanište za skoro svaku vrstu, koja se nalazi u istočnoj Africi. Ovo uključuje i veoma retku vrstu crnog nosoroga. Ngorongoro krater je mesto gde se može videti najveći broj divljih životinja u svetu i odlično je mesto za fotografе. Masai još uvek žive u ovoj oblasti, a prostrane ravnice oko kratera pripadaju klancu Olduvai, poznat kao "kolevka čovečanstva", jer su tu pronađeni najstariji ostaci prvih hominina.

Rezervat Selus je najveći rezervat u Africi, deo svetske baštine i ne tako posećen kao Serengeti. Mogu se videti slonovi, gepardi, crni nosorog, afrički divlji psi, mnogo nilskih konja i krokodila. Močvare i reke omogućavaju turistima da se voze safari brodom, može se šetati rezervatom ili uživati u noćnoj vožnji ovim predelima.

Nacionalni park planine Mahale - Mahale je nekoliko decenija bila baza za istraživanje japanskog tima antropologa. Uprkos bistrim vodama jezera Tanganjika i šimpanzama, Mahale nije bila turistička destinacija do pre deset godina. I dalje je udaljena, ali vredna tog puta. Pored 1.000 šimpanzi, postoje i drugi primati, kao što su crveni kolobusi i babuni. Najbolje vreme za posetu nacionalnom parku je tokom suve sezone, od maja do oktobra.

Nacionalni park Tarangire je popularan jednodnevni izlet, ali njegov pejzaž prošaran drvećem baobaba i brojna suva rečna korita, vrede mnogo više vremena. Tokom sušne sezone, od avgusta do oktobra, Tarangire ima jednu od najvećih koncentracija divljih životinja u Tanzaniji. Odlično je mesto za one koji vole da posmatraju slonove, zebre, žirafe, impale i gnuе. Tarangire je dobro mesto za šetnju, uživanje u safariju i odlična destinacija za posmatranje ptica. Turisti su ovde oprezni jer ima ce-ce muva, koje ovde lete, a u određenim periodima tokom godine mogu biti izuzetno dosadne.

Nacionalni park Katavi ima sve preporuke za najbolju destinaciju za posmatranje divljih životinja u Africi. Bogat je životinjama i netaknut. Razlog zbog čega Katavi poseti tako malo turista je njegova udaljenost. Katavi je najbolje posetiti tokom suve sezone, od juna do novembra, kada su bazeni doslovno do vrha ispunjeni sa čak 3.000 nilskih konja.

Nacionalni park Ruaha je drugi po veličini nacionalni park u Tanzaniji. Pun je divljih životinja, a posebno slonova kojih ima oko 10.000. Tu su i lavovi, gepardi, leopardi, kudu antilope i gotovo svi drugi afrički sisari. Kroz park protiče i reka Velika Ruaha, koja je prisutna i tokom sušne sezone (od maja do decembra). Nacionalni park Ruaha je veoma udaljen i dostupan samo malim avionom.

Ostrvo Mafija, sa manje od 1.000 posetilaca godišnje, ostrvo Mafija je neotkriveni dragulj Tanzanije. Ima bogatu istoriju i jaku svahili kulturu. Veći deo ostrva i plaže deo su morskog parka. Jedno je od najboljih mesta za ronjenje u Africi, gde se mogu videti kitajkule, kornjače i mnoge druge interesantne vrste divljih životinja.

Ostrvo Pemba je manje ostrvo severoistočno od Zanzibara. Pemba ostrvo posećuje vrlo malo posetilaca. Prirodne šume pokrivaju brdoviti pejzaž ostrva, sa plantažama koje proizvode više karanfilića nego ceo Zanzibar. Mogu se videti ruševina iz perioda Širaza, plaže koje nude izvanredne uslove za ronjenje, a ostrvo Pemba je poznato i kao centar za veštičarenje i tradicionalnu medicinu. Lokalni putnici dolaze iz svih krajeva Tanzanije, čak i iz Ugande i Zaira, kako bi konsultovali lokalne tradicionalne iscelitelje. Prestonica Pembe je Čake Čake, ujedno i njen najveći grad.

Grad Dodoma je zvanična politička prestonica i sedište vlade u zemlji, centar vinske industrije u Tanzaniji. Grad je proglašen za prestonicu 1973. a do tada je tu ulogu imao grad **Dar es Salam**, najveći grad Tanzanije. Dodoma ima samo nekoliko mesta, koja su vredna posete: *Ismaili džamiju* i *Bunge*, nove zgrade parlamenta izgrađene da mogu da izdrže zemljotres.^{235 236}

3. UGANDA

Uganda je država u istočnoj Africi, bez izlaza na more. Graniči se na severu sa Južnim Sudanom, na istoku sa Kenijom, na jugu sa Tanzanijom, na jugozapadu sa Ruandom i na zapadu sa Kongom. Veliki deo teritorija sačinjava Jezero Viktorija. Ime joj dolazi od drevnog kraljevstva Buganda koje je sadržavalo veći deo zemlje u prošlosti, uključujući glavni grad Kampalu. Najviši vrhovi su Ruevenzori 5.110m, Elgon 4.321m i Moroto 3.020m. Klima je zbog nadmorske visine različita. U nižim delovima je ekvatorijalna, na planinama subtropska i umerena, dok su neki vrhovi pod snegom. Najvažnije reke su Ambertov Nil, Viktorijin Nil, Kagera, a jezera Viktorijino, Albertovo, Kjoga, Sorati. Prosečna temperatura je od 15-25° C. Uganda je mesto gde se sastaju istočnoafrička savana i džungla zapadne Afrike. U ovoj zemlji, mogu se posmatrati lavovi kako lutaju prostranim ravninama, pratiti šimpanze kroz rastinje tropskih kišnih šuma, pronaći tropski kanal prepuni nilskih konja i krokodila pre nego što se krene u maglovite planine u potrazi za istočnim planinskim gorilama. Šta posetiti u Ugandi?

Nacionalni park doline Kidepo je jedan od najboljih parkova Ugande. Zauzima površinu od 1.442km² i poseduje pejzaž koji se ne može porediti ni sa jednim parkom u istočnoj Africi. Ušuškan u uglu granice Ugande sa Sudanom i Kenijom, park ima prostranstva savane, u višim predelima dominira planinska šuma, dok su područja duž reke Lorupei sa gustom akacijom. Flora i fauna parka je pre tipična za Keniju nego za Ugandu. Može se videti lav, gepard, leopard, lisica, žirafa i skoro 500 vrsta ptica.

Vodopad Sip, jedna od glavnih turističkih atrakcija u Ugandi nalazi se 15km od grada Kapčorva. Smešten je na ivici nacionalnog parka planine Elgon, u blizini granice sa

²³⁵<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/tanzania/>

²³⁶<http://www.tanzaniatouristboard.com/>

Kenijom. **Nacionalni park planine Elgon** nalazi se u blizini Mbale, u istočnom delu Ugande. Park pokriva 1.145 km², a naziv je dobio po planini Elgon (4.321m), ugašenom vulkanu, koji se nalazi na granici Ugande i Kenije. Uspon na Elgon nije toliko izazovan i zbog toga privlači i manje iskusne planinare.

Grobnice kraljeva Buganda u Kasubi smatraju se glavnim duhovnim centrom naroda Buganda, najveće etničke grupe u Ugandi. Grobnice se nalaze na brdu Kasubi u Kampali. Na brdu je smeštena bivša palata kabaka (kraljeva Buganda), sagrađena 1882. U glavnoj palati sahranjena su četiri kralja Buganda. Kružne grobnice izgrađene su od prirodnih materijala, uglavnom od drveta i trske.

Nacionalni park nedostupni Bvindi je poznat po izuzetnoj biološkoj raznovrsnosti, sa više od 160 vrsta drveća i preko 100 vrsta paprati. Park se nalazi u blizini granice sa Kongom, pored nacionalnog parka Virunga i na rubu rasedne doline. Ovde se mogu naći i brojne vrste ptica i leptira, kao i ugrožene vrste, poput planinskih gorila, ima ih oko 340, što čini polovinu ukupne svetske populacije ove vrste. Ostatak živi u Nacionalnom parku Virunga, u DR Kongo.

Nacionalni park planina Ruvenzori pokriva skoro 100.000 ha u zapadnom delu Ugande i obuhvata glavni deo planinskog lanca Ruvenzori, na kome se nalazi treći najviši vrh Afrike, Margerita (5.109m). Glečeri, vodopadi i jezera čine ovaj region jednim od najlepših alpskih oblasti Afrike. Park je prirodno stanište mnogih ugroženih vrsta, a poznat je po svom biljnom svetu.

Nacionalni rezervat Mpanga je prirodni rezervat vlade Ugande, površine 453ha. Nalazi se u blizini Kampale. Ovde se nalazi 68 različitih vrsta drveća i mogu se posmatrati ptice.

Rezervat šume Mabira je područje tropske kišne šume, koje pokriva površinu od 300km². Nalazi se duž glavnog autoputa, koji vodi od Džindža do Kampale. Projekat šume Mabira osnovan je uz pomoć Evropske unije. Postoji 10 staza, koje vode u obilazak šume, gde turisti idu sami ili sa vodičem.

Viktorijino jezero je jedno od afričkih Velikih jezera i drugo najveće slatkovodno jezero na svetu, sa površinom od 68.800km². Najveće je jezero na afričkom kontinentu. Najveća dubina jezera iznosi 85m. Glavna pritoka je Kigara, a najveća otoka Beli Nil, jedna od glavnih sastavnica reke Nil. Jezero ima više od 3.000 ostrva, od kojih su mnoga i naseljena. Jedna od najpoznatijih su Sese ostrva, koja postaju popularna destinacija za turiste.^{237 238}

4. NAMIBIJA

Namibija je zemlja kontrasta i prirodnih čuda. Graniči se sa Angolom i Zambijom na severu, Bocvanom na istoku i Južnom Afrikom na jugu. Smeštena je u jugozapadnom delu kontinenta. Primećuje se raznovrsnost kontrasta, sa promenljivim pejzažima, od nepreglednih pustinja do visokih pešćanih dina, vodopada i oaza ispunjenih divljim životinjama i pticama. Namibijska kultura je podjednako raznolika, kao i njen pejzaž, a postoji mnogo plemenskih grupa i narodnosti širom zemlje. Brojna sela i dalje žive u skladu sa tradicionalnim običajima i mogu se posetiti. Divljih životinja ima u izobilju, posebno u Etoša regionu i pojasu Kaprivi. U suvljim pustinjskim delovima, životinjski svet je ograničen na pustinjske vrste, dok su priobalna područja bogata morskim životom.

²³⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/uganda/>

²³⁸<http://www.visituganda.com/>

Ugrožene vrste, kao što su divlji psi, crni nosorozi, oribi i puku, lutaju ravnica bogatim gepardima. Namibija ima mnogo prirodnih lepota i nudi brojne aktivnosti u kojima turisti uživaju. Glavni grad je Vindhuk. Namibija ima suvo i prijatno vreme.

Nacionalni park Etoša se prostire oko velike slane pustinje. Sama pustinja je obično suva, ali se na kratko, za vreme leta napuni vodom. I to kratko vreme pod vodom, dovoljno je da podstakne rast plavo-zelenih algi, koje mame hiljade flamingosa. Većina divljih životinja, uključujući i krda zebri, gnaa i antilopa, mogu se videti oko vode. Etoša ima tri dobro uspostavljena kampa za odmor.

Fish River Canyon se nalazi u južnom delu Namibije i po veličini je na drugom mestu, posle Velikog kanjona Kolorada, u Arizoni. Kanjon karakteriše ogromna jaruga, ukupne dužine oko 160km, do 27 km široka i na nekim mestima i skoro 550m duboka. S obzirom da je reka Fish pregrađena, kanjon sadrži samo malu količinu vode.

Sossusvlei, smešten u pustinji Namib, je ogroman glineni plato, okružen gigantskim, crvenim peščanim dinama. Tsauchab reka teče kroz pustinju i njena retka plavljenja, hrane vodom vegetaciju, koja preživljava na glinovitom tlu. Prilikom izlaska i zalaska sunca, pesak dina stalno menja boju, pružajući na taj način idealnu priliku za fotografisanje. Snažni pustinjski vetrovi stalno menjaju oblik i teksturu dina, obezbeđujući stalnu promenu pustinjskog pejzaža.

Rt Krst nalazi se 120km severno od grada Svakopmund u kome je jedna od najvećih kolonija na svetu, foka krznašica. Okolina je proglašena za rezervat 1968. kako bi zaštili najveću i najpoznatiju koloniju, koja se razmnožava duž obale Južne Afrike i Namibije. Tokom novembra i decembra je sezona parenja, kada se čak 150.000 foka okuplja na rtu. Naziv Krst se odnosi na veliki kameni krst, koji su ovde podigli portugalski istraživači u XV veku.

Svakopmund je najveći primorski grad Namibije i popularno odmaralište za Namibijce. Nemačko poreklo grada veoma je izraženo u starim kolonijalnim zgradama duž celog grada, čineći oštar kontrast sa pustinjom Namib na gradskom obodu.

Špikope nazivaju još i "namibijski Materhorn" a predstavlja grupu golih granitnih vrhova u pustinji Namib. Najviši vrh se izdiže 700m iznad ravnog pustinjskog tla. Granitni masiv stvoren je kolapsom gigantskog vulkana pre više od 100 miliona godina. Kasnije su vulkanske stene bile izložene eroziji i stvorene su današnje formacije. Atraksije uključuju mnoge bizarne formacije stena i nekoliko crteža Bušmana, koji su pronađeni na različitim mestima.

Pojas Kaprivi predstavlja uski pojas zemlje, između Bocvane na jugu, Angole i Zambije na severu i namibijskog regiona Okavango na zapadu. Kaprivi je najkišovitija regija u Namibiji, sa jakim padavinama i nekim velikim rekama, kao što su Okavango, Kvando i Zambezi. Obilje vode održava u životu veliki broj životinja, uključujući i veliku populaciju slonova. Životinjski svet je zaštićen u četiri rezervata. Ne postoje ograde, tako da životinje mogu slobodno da lutaju preko granica susednih zemalja.

Obala kostura nalazi se u severnom delu Atlantskog okeana, duž obale Namibije. Guste magle, moćne oluje i nasilni talasi, bili su uzrok mnogih nasukanih brodova u prošlosti, a pusta obala postala je poznata kao najveće groblje brodova na svetu. Oni koji su bili deo brodoloma i nekako uspeli da doplivaju do obale, morali su da se suoče i sa bezvodnom neprijateljskom pustinjom. Obala severno od Teras Beja, kojim dominiraju visoke peščane dine, najatraktivniji je potez Obale kostura.

Tvifelfontein smešten u severozapadnom delu Namibije sadrži jednu od najvećih koncentracija petroglifa u Africi. Većina ih je nastala pre više od 6.000 godina, a naslikali

su ih stari Bušmani. Slike predstavljaju životinje, među kojima su nosorozi, slonovi, nojevi i žirafe, kao i ljudske i životinjske otiske.

Kolmanskop je napušteni grad, smešten u pustinji Namib, nekoliko kilometara u unutrašnjosti od lučkog grada Lideric. Mnogo Nemaca se naselilo u ovoj oblasti nakon pronadnog prvog dijamanta 1908. Vođeni enormnim bogatstvom prvog rudnika dijamanta, stanovnici su izgradili Kolmanskop u stilu nemačkog grada, sa sadržajima i institucijama, uključujući bolnice, balsku dvoranu, školu, kazino, kao i prvi tramvaj u Africi. Kada je polje dijamanta polako iscrpljeno, grad je napušten 1954. Pustinjske sile učinile su da turisti danas hodaju kroz kuće, koje su do kolena u pesku.

Vindhuk je 1892. postao sedište nemačke kolonije čiji se uticaj i danas oseć. Kada se šeta kroz centar, kafići na otvorenom i živopisna stara nemačka arhitektura, stvaraju utisak evropskog grada. Poslovne zgrade su visoke i tempo života je dinamičan, imadosta prodavnica, posebno za kožu, drago kamenje i neobične predmete afričke kulture. Znamenitosti grada su *Statua konjanika* iz 1912, u znak sećanja na nemačke vojnike koji su poginuli u ratu protiv plemena Herero i Nama. Godine 2009. vlada Namibije odlučila je da na mestu statue izgradi Memorijalni muzej nezavisnosti. Spomenik je pomeren ispred Alte Feste, levo od glavnog ulaza.

Alte Feste (Stara tvrđava) bila je prva građevina izgrađena u Vindhuku od strane nemačke kolonijalne vlasti, kako bi obezbedili ovo područje od plemena Nama i Herero. Izgradnju je započeo kapetan Kurt fon Fransoa, 1890. a danas se u tvrđavi nalazi istorijski deo Nacionalnog muzeja Namibije.

Crkva Hrista iz 1910. izgrađena u neoromanskom stilu sa uticajima secesije, nalazi se u istorijskom centru gradu, na malom brdu. Crkva i toranj visine 24m, izgrađeni su od peščara. Danas je crkva Hrista nacionalni spomenik Namibije.

Tintenpalast je sedište parlamenta od proglašenja nezavisnosti Namibije 1990.

Vrt parlamenta je jedan od najlepših i najbolje čuvanih parkova u Vindhuku.

Avenija nezavisnosti je glavna ulica gde se mogu naći razne prodavnice sa odećom, nakitom, nameštajem, kao i brojni restorani i kafići. Mnogo javnih zgrada, kao što su ministarstva, sve glavne banke i velike korporacije, nalaze se u ili oko glavne ulice.

Dvorci Vindhuka - Tri dvorca, "Sanderburg", "Šverinsburg" i "Hajnicburg", neka su od najistaknutijih kolonijalnih nasleđa u Namibiji. Dvorac Sanderburg je podigao Vilhelm Sander, kao svoj dom između 1917/19. Ovo je najmanji od tri dvorca, a danas je privatna vila. Hajnicburg je najpoznatiji zamak u Vindhuku, a danas je prvoklasni hotel. Takođe je za sebe dvorac podigao Vilhelm Sander 1914., međutim, već 1916. ga je prodao lordu Šverin. Šverinsburg je najveći od dvoraca i jedini koji je sagrađen sa vojnom pozadinom. Već 1890. Kurt fon Fransoa je odlučio da izgradi toranj za osmatranje na tom istom brdu. Uništen je 1894, a ruševine su preuređene u kafić-restoran. Tokom rata sa Herero plemenom, 1904/5., mesto je ponovo bilo vojna ispostava. Lord Šverin je konačno preuzeo dvorac 1913. zamolivši Sanderu da objekat pretvori u romantičan zamak. Nazvan je po njegovom porodičnom dvorcu u Nemačkoj. Danas je dom italijanskog ambasadora u Namibiji.^{239 240}

²³⁹<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/namibia/>

²⁴⁰<http://www.namibiatourism.com.na/>

Slika 5. Karta Afrike sa državama

<https://www.google.rs/search?q=geografska+karta+afrika+sa+>

5. BOCVANA

Bocvana je kontinentalna država na jugu Afrike koja se nalazi između Namibije na zapadu, Južne Afrike na jugu, Zimbabvea na severoistoku i Zambije na severu. Kao jedna od najsiromašnijih zemalja, Bocvana je postala jedna od zemalja u svetu čija se ekonomija najbrže razvija. Njena prirodna lepota leži u njenoj divljini, divljim životinjama i kulturnim različitostima. Lov i sakupljanje praktikuju sva plemena, ali su vođena veoma strogim tradicionalnim strategijama. To kulturno nasleđe omogućilo je Bocvani da sačuva brojne i raznovrsne vrste divljih životinja i prirodnih resursa. Najmanje 17% Bocvane čine parkovi, koji omogućavaju zaštitu prirode. Među glavnim turističkim atrakcijama su delta reke Okavango, koja se smatra najvećom deltom unutar kopna, nacionalni park Čobe sa najvećom populacijom slonova u svetu, zlatni pesak ogromne pustinje Kalahari, Tuli Blok sa svojim neravnim terenom i rezervat Moremi. Bocvana je zemlja kontrasta; od užurbanih gradova do seoskih naselja, sve do najudaljenijih mesta naroda San (Bušmani). Safari, vožnja kanuom, krstarenja, lov i ribolov, čine Bocvanu idealnom destinacijom za avanturiste. Glavni grad je Gaborone.

Delta reke Okavango je u severoistočnom delu Bocvane. Tokom kišne sezone delta udvostruči svoju veličinu, tako da ovo područje podseća na manje jezero. Delta reke Okavango poznata je po velikom broju divljih životinja, retkih vrste kao što su ćubasti ždral i crvena lečva, a mogu se videti više od 400 vrsta ptica, hijene, zebre, nilski konji, antilope, majmuni, slonovi i krokodili.

Rezervat divljih životinja Moremi nalazi se u centru Okavango delte. Nazvan po poglavici plemena Batavana, koji ga je proglasio rezervatom 1963. Moremi karakterišu sezonske i stalno plavljene oblasti. Fauna, koja naseljava površinu rezervata od 3.000km², veoma je bogata i raznovrsna. Ovde možete videti egzotične ptice, zebre, bivole, gnue, žirafe, nilske konje, lavove i druge. Jedini veliki afrički sisar koga nećete videti je nosorog.

Nacionalni park Čobes mešten u severozapadnom delu Bocvane, poznat je po velikom broju slonova, a tu su i lav, slon, bivo, leopard, nosorog, uključujući i nilske konje, krokodile, lečve, divlje pse, kao i preko 450 vrsta ptica.

Utočište nosoroga Khama na 4.300ha, dom je nekim od retkih preostalih nosoroga u Bocvani. Utočište pruža odlične mogućnosti za gledanje nosoroga, ali i mnogih drugih vrsta, uključujući zebre, gnue, oriks antilope, leoparda, hijene i šakale.

Nacionalni park Gemsbok u jugoistočnom delu Bocvane ima neverovatan broj geparda, oriks antilopa, springbok antilopa, eland antilopa, lavova i drugih. Ovaj park je dostupan i iz Južne Afrike.

Pustinja Kalahari pokriva oko tri četvrtine zapadnog dela zemlje, a odlikuju je zlatne peščane dine, sa grmljem, akacijom, prostranim pašnjacima i beskrajnim pejzažima. Ovo je dom Bušmana, odličnih lovaca i sakupljača.

Nacionalni park Nhai Pan- Nhai Pan je prostrana travnata ravnica. Na severoistoku je slična, ali manja Kgamagama Pan, dok je na jugoistoku Kudiakam Pan, ukrašena upečatljivim grupama baobab drveća. Bujne ravnice privlače ogromne koncentracije zebri, žirafa, gnu a i antilopa. Ovde su zastupljeni lavovi, gepardi, hijene i divlji psi, kao i manje životinje poput jazavaca, lisica, afričkih divljih mačaka, mungosa.

Park Kgalagadiu jugoistočnom delu pustinje Kalahari, proglašen je rezervatom 1931. i zajedno sa nacionalnim parkovima Kalahari Gemsbok i Gemsbok obuhvata površinu od 38.000km². Jedan je od najvećih rezervata svoje vrste u svetu. Zbog retke vegetacije i suvih rečnih korita, ovi parkovi su fokusirani na zaštitu oriks antilopa. Ljubitelje ptica čeka posebno iskustvo, naročito one koji vole ptice grabljivice, a mogu se videti gnui, eland antilope, gepardi, leopardi, hijene i lavovi. ^{241 242}

6. KAMERUN

Republika Kamerun nalazi se u centralnoj Africi, a deli se na četiri geografske celine. Na zapadu se pruža planina Kamerun sa istoimenim najvišim vrhom (4.095m), na jugu se nalazi primorska ravnica bogata ekvatorijalnim tropskim šumama i močvarama, u središnjem delu zemlje je visoravan Adamaoua (1.400m), kojom dominira gusta vegetacija tropskih šuma i savana, a na severu su zastupljene savana i suva stepa. Kamerun je zemlja živopisnih pejzaža i velikih kontrasta; od mora i peščane pustinje, vodopada i dina Sahare, smaragdnh polja i suvih stenovitih planina, do modernih objekata i siromašnih nepristupačnih sela. Kamerun jednostavno odaje utisak kao da posećujete nekoliko zemalja u isto vreme. Dom drevnih plemena, kao što su muslimanski pastiri i narodi tropskih šuma. Glavni grad je Jaunde.

Nacionalni park Waza (Vaza) - Ovo je najpoznatiji i najposećeniji nacionalni park Kameruna. Otvoren je za posetioce od 15. novembra do 15. juna. Organizovane safari ture nude vam priliku da vidite slonove, žirafe, nojeve, antilope, gazele i lavove. Takođe, u parku živi i veliki broj ptica. Imajte na umu da park ima stroga pravila kada je obilazak u pitanju. Naime, ni jedan posetilac ne sme da izlazi iz vozila tokom safari ture. Nacionalni park Vaza je prirodni raj i rezervat neverovatnih divljih životinja Kameruna.

Nacionalni park Benue sa površinom od 180.000 ha, dom je bivola, krokodila, nilskih konja, hijena, žirafa, lavova, majmuna i drugih. U parku se nalazi i 306 registrovanih vrsta ptica.

²⁴¹<http://www.botswanaturism.co.bw/>

²⁴²<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/botswana/>

Nacionalni park Bouba Ndjidah smešten na obalama reke Majo Lidi, na krajnjem severu zemlje, popularna je destinacija za posmatranje crnog nosoroga, lavova, slonova, 23 vrste antilopa i bivola.

Nacionalni park Korup površine 1.260km², uglavnom je netaknuta prašuma, jedan je od najstarijih i najbogatijih afričkih parkova sa smeštajem i velikom mrežom staza i popularna destinacija za posmatranje ptica i primata.

Nacionalni park Lobeke je dom skrivenih porodica gorila. Turisti provode noć u specijalno napravljenim osmatračnicama kako bi ih videli. Još se mogu videti slon, bivo, gigantska šumska svinja, crvena rečna svinja, žutoleđi dujker i bongo antilopa.

Drevni narod Kameruna – Pigmeji, sve više interesuju turiste koji žele da upoznaju njihovu tradicionalnu medicinu, tehnike za lov i ples. Pigmeji žive u tropskoj kišnoj šumi i predstavljaju crnačka plemena čiji su članovi veoma niskog rasta. Životni vek Pigmeja je prilično kratak i retko žive duže od 50 godina.

Sa visinom od 4.095m, **Kamerun** je najviša planina u zapadnoj Africi i najviši aktivni vulkan Afrike. U Kamerunu je ovo veoma popularna destinacija za planinarenje.

Foumban je popularna destinacija na turističkoj mapi Kameruna i važan centar afričke umetnosti. Posećuje se sedište Bamoun naroda, Kraljevska palata u kojoj se nalazi Sultanov muzej, sa postavkom koja sadrži kraljevsku odeću, nakit, statue, maske i presto. U blizini palate je muzej tradicionalne umetnosti Bamoun, sa bogatom kolekcijom, koja prikazuje umetnost i istoriju naroda Bamoun.

Limbe, prijatni lučki grad nalazi se u prelepom zalivu sa botaničkom baštom, centrom divljih životinja i nizom sjajnih crnih peščanih plaža.

Kribi ima bele peščane plaže.^{243 244}

7. ZAMBIJA

Zambija je jedinstvena centralna afrička zemlja, koja je osvojila naziv “prave” Afrike. Graniči se sa Kongom na severu, Tanzanijom na severoistoku, Malavijem na istoku, Mozambikom, Zimbabveom i Bocvanom na jugu i sa Angolom na zapadu. Zambija poseduje više nacionalnih parkova od bilo koje zemlje. Prirodne lepote Zambije su gotovo bez konkurencije; od Viktorijinih vodopada do jezera Kariba ili od klisure Batoka do Zambezi reke. Zajedno sa lepotom prirode, festivali Zambije su svetski poznati kao najspektakularniji događaji u kojima turisti učestvuju. Festivali se održavaju tokom cele godine i ima ih na desetine, a sve organizuju razna plemena. Glavni grad je Lusaka. Najvažnije turističke atrakcije su:

Viktorijini vodopadi - jedan od najdramatičnijih vodopada u svetu, možda nisu najviši i najširi vodopadi ikada zabeleženi, ali su poznati kao jedni od najlepših u svetu. Viktorijini vodopadi su nesumnjivo i jedna od glavnih atrakcija Afrike. Smešteni u južnoj Africi, Viktorijini vodopadi predstavljaju granicu između Zambije i Zimbabvea. Nalaze se na krivudavoj reci Zambezi, koja je ovde izvor života, kako za ljude tako i za životinje.

Jezero Kariba predstavlja neotkrivenu rivijeru Zambije, a nalazi se na reci Zambezi. Nudi spektakularan pejzaž, zapanjujuće zalaske sunca, ribolov, plovidbu jezerom i sportove na vodi. Vreme je ovde uglavnom sunčano i fino. Ovde se nalazi najveća brana u Africi (visina od 128m i dužinom 579m), koju je napravio čovek. Jezero je dugo oko 226km i široko do 40km, a pruža znatnu električnu energiju i Zambiji i Zimbabveu.

²⁴³<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/cameroon/>

²⁴⁴<http://www.cameroon-tourism.org/>

Livingsto ili Maramba je istorijski kolonijalni grad i turistički centar za Viktorijine vodopade. Nalazi se 10 km severno od reke Zambezi. Livingston je poznat kao mesto za avanturističke aktivnosti, uključujući rafting i bandži skokove. Pošto je dobio ime po misionaru i istraživaču Dejvidu Livingstonu, gradić odražava svoje kolonijalno nasleđe sa zgradama iz viktorijanskog perioda i verandama. Livingston takođe ima dva odlična muzeja. Maramba kulturni muzej je u stvari kulturno selo, koje prikazuje poznate umetnosti i zanate iz regiona. Selo je puno zanatlija, koji nastavljaju da koriste tradicionalne metode izrade. Muzej Livingston predstavlja arheološke artefakte iz regiona.

Nacionalni park Kafue je najveći i najstariji nacionalni park Zambije, koji obuhvata površinu od oko 22.500km². Park se nalazi na platou, u centralnom delu zapadne Zambije. Park Kafue pruža velike mogućnosti za dnevni i noćni safari, posmatranje ptica, krstarenje brodom duž jezera Iteži-teži, vožnja kanuom, ribolov, kampovanje i piknik na ostrvima i stenovitim liticama sa pogledom koji oduzima dah. Organizuju se i ture za obilazak okolnih sela. Park ima najveću raznovrsnost životinjskih vrsta od bilo kog zaštićenog područja u istočnoj, centralnoj i južnoj Africi. Mogu se videti slonovi, antilope, bivoli, nilski konji, zebre, gnui. Među mesožderima tu su lavovi, leopardi, gepardi, hijene, šakali i divlji psi. Park ima i veliki broj vrsta ptica, čak ukupno 491. Na periferiji parka se obilaze istorijske lokacije, uključujući i nacionalne spomenike, krečnjačke pećine, tople izvore i stari, napušteni rudnik bakra.

Nacionalni park Južna Luangva jedan je od prvih koji je ponudio pešačke ture turistima, na kojima se mogu videti nilski konji kako zevaju, nasmejane hijene, krokodile, antilope, babune i druge. Tu su i mala krda zebri i žirafa. Četiri od "pet velikih" vrsta životinja su ovde, uključujući i lavove, leoparda, slonove i bivole. Nažalost u regionu nema nosoroga, jer su ih lovili do istrebljenja.

Čimfunši sirotište za divlje životinje, na obali reke Kafue, pored šimpanzi, pruža utočište i mnogim drugim životinjama. Ovo je jedini uspešan centar te vrste u svetu, kao međunarodno priznato utočište i rehabilitacioni centar. Nekada je nekoliko miliona šimpanzi lutalo šumama 25 zemalja ekvatorijalne Afrike, a danas su ugrožena vrsta. Čimfunši je danas dom za više od pedeset šimpanzi.

Nacionalni park Mosi oa Tunja – Dim koji grmi je prilično mali nacionalni park, površine od 66km². Ovde se nalaze i čuveni Viktorijini vodopadi. Park je dom mnogim vrstama životinja, kao što su žirafe, zebre, bivoli, antilope, nosorozi i drugi. Nacionalni park proglašen je za UNESCO-vu svetsku baštinu.

Najveći i glavni grad Zambije je **Lusaka**. Nalazi se na jugu zemlje, na visoravni od 1280m visine. Turisti u Zambiji pored safarija obilaze i znamenitosti:

Nacionalni muzej u kome je predstavljena kulturna istorija Zambije kroz etnografiju, veštičarenje, istoriju i savremenu umetnost.

Kulturni centar Kabvata gde stanovnici rezbare po ceo dan, a veliki broj artikala je na prodaju po povoljnim cenama.

Munda Vanga park je jedna od najpoznatijih atrakcija Lusake. U okviru parka je i utočište, sa babunima, slonovima, tigrovima, afričkim divljim psima, medvedima i lavovima. Park ima i botaničku baštu.

Kalimba park reptile ima impresivan broj zmija, krokodila i kornjača i neke od najneobičnijih kameleona u Africi.^{245 246}

²⁴⁵<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/zambia/>

²⁴⁶<http://www.zambiatourism.com/>

8. ZIMBABVE

Republika Zimbabve nalazi se u južnom delu Afričkog kontinenta, između Viktorijinih vodopada, jezera Karibe, reke Zambezi na severu i reke Limpopo na jugu. Zimbabve se graniči sa Južnom Afrikom na jugu, Bocvanom na zapadu, Zambijom na severu i Mozambikom na istoku. Glavni grad je Harare. Zbog svog geopolitičkog položaja uz reku Zambezi, ova država se svrstava u zemlje istočne Afrike. U Zimbabveu se nalaze Viktorijini vodopadi. Najveće reke su Zambezi, Limpopo i Save. Granica Zimbabvea i Zambije, reka Zambezi je međunarodno priznata kao jedno od najboljih mesta za rafting u svetu. Od ostalih aktivnosti tu su rečna krstarenja, letenje iznad vodopada, bandži skokovi, šetnja sa mladuncima lava i safari na leđima slona. Zimbabve i Zambija takođe dele i donji tok reke Zambezi, region koji obiluje divljim životinjama, gde su lav i leopard glavni predatori. Ovde se mogu videti velika krda slonova, bizona i nilskih konja, kao i raznovrsne ptice. Zimbabve je zemlja safarija, prirodne lepote, bogate kulture i političkih intriga. Glavni grad je Harare.

Jezero Kariba je veliko veštačko jezero nastalo pregrađivanjem reke Zambezi. Nalazi se duž granice između Zambije i Zimbabvea. Brana Kariba ima visinu od 128m i stvara jezero površine 5.200km². Jezero Kariba je smešteno u planinama, sa belim izumrlim stablima koja se dižu iz vode, sa 1.000km obale, sa osunčanim brdima, mirnim rukavcima i brojnim ostrvima obiluje životom. Pored brojnih vrsta riba, tu su i ptice, slonovi, krokodili i nilski konji. Duž južne obale jezera nalazi se *nacionalni park Matusadona*, manje poznat park Zimbabvea, sa poslednjim utočištem ugroženih crnih nosoroga i najvećom koncentracijom divljih lavova u Africi, posle Ngorogoro kratera. Od ostalih životinja tu su beli nosorozi, slonovi, žirafe, zebre, bivoli, leopardi, hijene, gepardi i preko 240 vrsta ptica.

Nacionalni park Mana Puls zauzima 219.600ha i deo je šireg kompleksa zaštite prirode. Okružen je šumom mahagonija, divlje smokve, ebanovine i baobaba. Dobio je ime od reči "mana" što znači "četiri" na jeziku Šona naroda i engleske reči "pools" što znači "bazeni", jer ovo područje svake godine tokom kišne sezone poplavi reka Zambezi, formirajući četiri plitka jezera. Raznovrsnost i broj divljih životinja nacionalnog parka menja se tokom godine. Tokom kišnih meseci, većina velikih sisara napušta rečno područje, a kako meseci postaju suvlji, nedostatak hrane i vode tera životinje da se vraćaju prema reci Zambezi. Mana Puls spada među najmanje razvijene nacionalne parkove južne Afrike. Ovde se mogu videti slonovi, bivoli, nilski konji, krokodili, zebre, lavovi, leopardi, hijene, divlji psi, majmuni, šakali i dr. Nacionalni park ima i preko 300 vrsta ptica.

Nacionalni park Hvange (14.600km²) je najveći nacionalni park u Zimbabveu i jedno od najvažnijih prirodnih utočišta za divlje životinje u južnoj Africi. Posедуje ogroman broj životinja i preko 100 vrsta ptica. U parku se nalazi 105 vrsta sisara, uključujući 19 velikih biljojeda i osam velikih mesoždera. Mogu se videti slonovi, bivoli, lavovi, leopardi, beli i crni nosorozi, žirafe, zebre, hijene i dr.

Nacionalni park Matobo se nalazi u severnom delu šireg područja Matobo brda. Ova masivna granitna brda i šumovite doline spadaju među najveličanstvenije stene u svetu. Fantastične oblike i duboke doline Matobo brda formirala je rečna erozija pre više od 2.000 miliona godina. Matobo brda pokrivaju površinu od 3.100km², od čega je 440km² nacionalni park. Imaju prosečnu visinu od 1.500 m. U parku su sabljaste antilope, vodeni jeleni, zebre, eland antilope, žirafe, kamile, babuni, leopardi i mnoštvo ptica, uključujući i najveću populaciju crnog orla u Africi. Bušmani koji su živeli na ovim brdima pre oko 2.000 godina, ostavili su bogato nasleđe u vidu brojnih oslikanih stena.

Viktorijini vodopadi su jedni od najpoznatijih i najljepših vodopada na svetu. Nalaze se na Zambeziju, graničnoj reci između Zambije i Zimbabvea, a otkrio ih je 1855. godine škotski istraživač Dejvid Livingston. Lokalno ime vodopada je Dim koji grmi. Sa širinom od skoro 2km (1.708m) i padom od 128m, predstavljaju zaista impozantan prizor.

Donji tok reke Zambezi formira granicu između Zambije i Zimbabvea, a područja na obe strane su zaštićeni rezervati. Kako životinje ne poštuju granice koje je stvorio čovek, cela dolina je postala jedan veliki park netaknute prirode, sa zapanjujućim pejzažima i raznovrsnim divljim svetom. Ova oblast poznata je po velikom broju slonova, bivola, lavova, leoparda, antilopa i manjih sisara. Donji tok reke Zambezi je odlična safari destinacija.

Nacionalni park Matusadona je relativno nepoznat nacionalni park Zimbabvea i zbog toga je postao jedan od najboljih za turističku posetu. Nalazi se na zapadu Zimbabvea, na južnim obalama čuvenog jezera Kariba. Ovde se nalaze Matuviadona brda, po kojima je park i dobio ime. Sa maksimalnom visinom do 600m, nacionalni park Matusadona predstavlja odličnu lokaciju za hajking. Park je zaštićeno područje divljih životinja u Zimbabveu, naročito crnih nosoroga. Od životinja možete videti nilske konje, krokodile, lavove, bivole koji su naročito brojni, slonove, hijene, nosoroge, zebre, antilope, sove i još mnogo drugih.

Mašvingo je glavni grad istoimene provincije, smeštene u jugoistočnom delu zemlje i polazna tačka za safari Zimbabvea. Grad je i najstarije kolonijalno naselje Zimbabvea sa ruševinama drevnog grada, koje su dobile naziv Veliki Zimbabve.

Bulavajo je drugi po veličini grad u zemlji. U blizini Bulavaja nalaze se brojne atrakcije, uključujući nacionalni park Matobo, ruševine Kami i utočište divljih životinja Čipangali. Unutar samog grada ima muzeja i galerija.^{247 248}

9. JUŽNOAFRIČKA REPUBLIKA

Južnoafrička Republika nalazi se na krajnjem jugu afričkog kontinenta, a njene obale zapljuskuju Atlantski okean na zapadu i Indijski okean na istoku. Graniči se sa Namibijom, Bocvanom, Zimbabveom, Mozambikom i Svazilendom na severu. Tu je i mala nezavisna država Kraljevina Lesoto, koja je u potpunosti obuhvaćena južnoafričkom teritorijom. Prostrani unutrašnji plato ima oštre padine, koje se dižu iznad nizijske ravnice. Planinska područja uključuju Drakensberg i Magaliesberg. Zapadna obala je suva, dok je na jugu i jugoistoku obala semiaridna, sa vegetacijom oivičenom peščanim plažama i stenovitim uvalama. Nasuprot tome, subtropski severoistok ima bujne močvare i priobalne šume. Južna Afrika je zemlja ogromnih ravnica, planina, zlatnih plaža i neplodnih pustinja. Gradovi su isto tako raznovrsni kao i pejzaž Južne Afrike. Užurbani Johanesburg je srce zemlje, a kosmopolitski Kejptaun je enklava evropskog šika na obali Atlantskog okeana. Između su safari oblasti, starinski gradovi i Karu divljinu, doksu na primorju zabava u Durbanu i brojna odmarališta. U Južnoj Africi se govori 11 nacionalnih jezika, izvedenih iz jezika autohtonog afričkog stanovništva i kolonijalnog nasleđa. Južna Afrika ima oko 20.000 različitih vrsta biljaka ili oko 10% svih poznatih vrsta biljaka na svetu, a bogata je i životinjskim svetom. Zastupljeni su afrički slonovi, beli i crni nosorozi, žirafe, nilski konji, razne vrste antilopa, leopardi i mnoge, mnoge druge. Najveći gmizavac je krokodil, a najveći gušteri su varani. Interesantno je da se na obalama Južne Afrike gnezde magareći

²⁴⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/zimbabwe/>

²⁴⁸<http://www.roughguides.com/country/zimbabwe/>

pingvini. Glavni gradovi su Pretorija (izvršni), Kejptaun (zakonodavni) i Blumfontejn (sudski).

Nacionalni park Kruger obuhvata 19.500km². Nalazi se duž granice sa Mozambikom i Zambijom i predstavlja utočište za divlje životinje. Ovo je zemlja baobaba, bodljikavih akacija, marula i mopana, ispod čijih krošnji vrebaju tzv. "velikih pet" (slonovi, nosorozi, bivoli, lavovi i leopardi), "malih pet" (belogri vrabac, slonovska rovčica, afrička pegava kornjača, mravinji lav i buba nosorog), ptičijih "velikih šest" (crvenogri kljunorožac, afrička droplja kori, veliki sup, veliki orao, sova ribarica i afrička sedlarica) i više vrsta sisara nego bilo koji drugi afrički rezervat. Turisti se sami voze po rezervatu ili sa vodičem, a park ima odličnu infrastrukturu.

Mesta svetske baštine- Južna Afrika ima osam lokacija, koje se nalaze na listi UNESCO-ve svetske baštine i to su: Kolevka čovečanstva, Mapungubve, ostrvo Roben, Rihtersveld kulturni i botanički predeo, Ukhahlamba/Drakensberg park, Kapsko florističko carstvo, Veliki park vlažnog područja sv. Lucije i Vredefortska kupola ili Vredefort krater.

Kolevka čovečanstva je naziv za područje površine 470km², koga čine krečnjačke pećine. Ovdje se nalazi 36 paleontoloških lokaliteta, od kojih su u nekima (Sterkfontein pećine, Swartkrans, Kromdraai i okolini) pronađeni fosili hominida, vrlo značajni za definisanje ljudske evolucije u poslednjih 3,5 miliona godina. Na osnovu ovih pronalazaka mogu se dobiti informacije o ljudskom načinu života, životinjama sa kojima je živeo i kojima se hranio.

Mapungubve je bilo prekolonijalno kraljevstvo u XIII veku, u slivu reka Šaše i Limpopo, koje je iznenada nestalo u XIV veku. Ono što je opstalo jesu gotovo netaknuti ostaci mesta palate, celo područje naselja, kao i dva ranije važna lokaliteta, predstavljajući neprevaziđenu sliku o razvoju društvenih i političkih građevina pre nekih 400 godina.

Ostrvo Roben je korišćeno u različitim periodima između XVII i XX veka, kao zatvor, bolnica za društveno neprihvatljive grupe i vojna baza. U zatvoru maksimalne sigurnosti za političke zatvorenike, boravio je između ostalih i Nelson Mandela, dobitnik nobelove nagrade za mir.

Rihtersveld, kulturni i botanički predeo obuhvata površinu od 160.000 ha dramatične planinske pustinje u Severnom Kejpu Južne Afrike i predstavlja kulturni pejzaž. Ovo područje naseljava narod Nama, koji živi polunomadskim životom, najmanje 2.000 godina unazad. Jedina je oblast u kojoj Nama narod još uvek gradi prenosive kuće, haru om. Naizgled beživotan predeo, prepun je jedinstvenih biljnih vrsta, koje su se prilagodile ovim teškim uslovima života.

Ukhahlamba/Drakensberg park je poznat po prirodnoj lepoti bazaltnih stena i zlatnih peščanih bedema, brojnim endemskim i ugroženim vrstama, a najviše po praistorijskim slikama na stenama.

Vrtni put - Primorski koridor na zapadnoj obali Južne Afrike, gde drevne šume, reke, močvare, dine, plaže, jezera, planinski pejzaž i domorodačke finbos, formiraju pejzaž neopisive lepote. Ovo je pojas zemljišta, kao ni jedan drugi u svetu u smislu lepote, prirodnih znamenitosti i jedinstvene flore i faune – i otuda njegovo ime. Garden Route je raj za ljubitelje prirode, samoće i posmatračice ptica i jedan je od najlepših delova Zapadnog Kejpa. Leži između Outenika planina i indijskog okeana.

Istočni Kejp - Drugi po veličini od devet pokrajina Južne Afrike, nalazi se između Zapadnog Kejpa i KvaZulu-Natala, a graniči se sa rekom Oranje i Drakensberg planinama. Istočni Kejp je interesantno mesto za posetu. Neke od najmoćnijih političkih ličnosti u zemlji, kao što su Steven Biko i Nelson Mandela, rođeni su ovde, a glavni grad pokrajine

Port Elizabet, bio je ključni centar za borbu protiv aparthejda. Može se posetiti Port Elizabet, Istočni London, Sanšajn Koust, Vajld Koust, Ado park slonova.

KvaZulu - Natal je svet u jednoj pokrajini. Severno od Durbana su najbolji afrički rezervati i netaknute plaže, zapadno se nalaze Drakensberg planine i umereni predeli, dok su na jugu tereni za golf, mesta za ribolov i kilometri subtropske obale. Poznat kao Kraljevina Zulua, KvaZulu-Natal predstavlja mešavinu afričke, evropske i indijske culture, ima izvanredne plaže, sunčano vreme, rezervate, zelena brda, brojne plantaže šećerne trske i ostatke istorije iz velikih bitaka Južne Afrike.

Durban je poslovno i industrijsko središte pokrajine, veliki lučki grad, na čijoj obali je puna luksuznih hotela i često ga nazivaju južnoafrički Majami Bič.

Mpumalanga, jedna je od vodećih turističkih destinacija Južne Afrike. Poznata je i kao "raj na zemlji", a samo nekoliko regiona u svetu može da parira ovoj izvanrednoj lepoti. Mpumalanga pokriva površinu od skoro 80.000km², od brdovitih visoravni do strmih padina i bujnih močvara. Turisti posećuju kanjon reke Blajd, Eho pećine, Božiji prozor, Kruger nacionalni park, Sabi Sand rezervat i brojne druge atrakcije.

Severozapadna pokrajina- Od divlje savane do sofisticiranih luksuznih odmarališta sa 5 zvezdica, Severozapadna pokrajina pruža kompletan turistički paket. Priroda je lepa, sa poljima kukuruza, zlatnim suncokretima i ogromnom ravnicom afričkog niskog velda. Mogu se posetiti brojni rezervati, nacionalni parkovi, Kolevka čovečanstva, Lesedi kulturno selo, Barberspan utočište za ptice i mnoge druge atrakcije.

Severni Kejp se ponosi bogatom istorijom i nizom kulturnih i turističkih atrakcija, a naročito je poznat po neverovatnoj cvetnoj "izložbi" u regionu Namakualand. Lepa obala i brojni jedinstveni nacionalni parkovi, nude turistima drugačije iskustvo Južne Afrike. Rudarstvo je oduvek definisalo istoriju u ovom delu Južne Afrike i kada su dijamaniti otkriveni u gradu Kimberliu, pokrajina je počela da se razvija. Poslednji preostali pravi Bušmani, žive u oblasti Kalahari. Celo područje, posebno duž reka Oranje i Val, bogato je petroglifima Bušmana. Pokrajina je takođe bogata fosilima. Posećuju se polja dijamantata, Kalahari pustinju, Namakualand cvetna polja, rezervati, nacionalni parkovi, Augrabis vodopad i druge atrakcije.²⁴⁹

10. ETIOPIJA

Etiopija se nalazi u severoistočnoj Africi, a graniči se sa Eritrejom na severu, Sudanom i Južnim Sudanom na zapadu, Kenijom na jugu i Somalijom i Džibutijem na istoku. Centralni deo zemlje predstavlja prostrani visoki plato, koga čine vulkanske stene, okružen toplom, bezvodnom i negostoljubivom pustinjom. Velika rasedna dolina, koja počinje u Palestini, prolazi Crvenim morem i dijagonalno kroz jugozapadnu Etiopiju, Keniju i Malavi. Eskarpmani su najoštriji na severu, gde je teren veoma neravan, dok je na jugu pejzaž bolji i prikladniji za poljoprivredu. Etiopiju čine neka od najviših i najdivnijih mesta afričkog kontinenta, kao što su oštro uklesane Simijen planine i neka od najnižih, kao što su sumporovite fumarole i pejzaž nalik mesečevoj površini, Danakil depresija. Ovo je jedna od najvećih kulturnih destinacija Afrike, sa osam mesta UNESCO-ve svetske baštine, uključujući i mistično uklesane crkve u stenama, crkve Lalibela. Etiopija je jedina zemlja u Africi koja nikada nije u potpunosti kolonizovana (sa izuzetkom od pet godina okupacije od strane Musolinijeve Italije). Tako je uspela da zadrži jedinstvenu kulturu, svoje pismo i jezik (amharski) i održi jak nacionalni identitet. Godine totalitarnog

²⁴⁹<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/south-africa/>

zlostavljanja u rukama Derg socijalističkog vojnog režima (1974-1991), suša, glad i stalni sporovi oko granica sa Eritrejom, uzeli su svoj danak, ali Etiopija opstaje kao drevna i turistički zanimljiva destinacija. Glavni grad je Adis Abeba.

Nacionalni park Simijen planina - Jedna od najvećih visoravni u Africi, diže se do najviše tačke u Etiopiji, Ras Dašan (4.620m), što je četvrti najviši vrh na kontinentu. Iako je Simijen u Africi i nije daleko od ekvatora, sneg i led se javljaju na najvišim mestima, a temperature noću često padaju ispod nule. Više planinske delove čine pašnjaci. Park je osnovan, pre svega da zaštiti etiopske kozoroge, kojih ima preko 1.000 u parku. Takođe, u parku su porodice jedinstvenih gelada pavijana, sa svojim skerletnim srcem na prsima, kao i retki etiopski vukovi. Preko 50 vrsta ptica registrovano je na Simijen planini.

Lalibela je najsvetiji grad u Etiopiji, na 642 km od Adis Abebe. Poznat je u svetu po svojim crkavama uklesanim u stene, koje se ponekad nazivaju "Osmim čudom sveta". Prvobitno se mislilo da su ove monolitne crkve izgrađene u XII veku, za vreme vladavine kralja Lalibela, ali neke datiraju još iz X veka.

Gondar, oko 750 km od Adis Abebe, je osnovao car Fasilidas 1635. Grad je bio prestonica Etiopije sve do cara Tevodrosa I, kada je glavni grad premešten u Magdalu. Tokom svojih dugih godina kao glavni grad, Gondar je bio jedan od najvećih i najpopularnijih gradova u carstvu. Bio je veliki trgovački centar. Trgovao je sa bogatim zemljama južno od Plavog Nila, sa Sudanom na zapadu i lukom Crvenog mora, Masava, na severoistoku. Gondar je poznat po svojim mnogim srednjevekovnim dvorcima i dizajnu, kao i dekoraciji svojih crkava. Najraniji dvorac kreirao je Fasilidas lično i još uvek je u tako dobrom stanju, da je moguće popeti se sve do krova, sa koga se pruža pogled na veći deo grada. Osim čuvene palate, posetioci mogu da pogledaju Fasilidesovo kupalište, koje se na godišnjoj svečanosti blagoslovi i onda otvara za kupanje i kompleks Kuskuum, izgrađen od strane carice Mentevab u XVIII veku, u planinama nadomak Gondara.

Nacionalni park Avaš - Avaš je najduža reka Etiopije, a nalazi se na listi UNESCO-ve svetske baštine. U srednjem toku reke Avaš i njenoj okolini, pronađeni su najstariji ostaci hominida. Njen donji deo je istorijski dom naroda Afari, koji danas većinom boluju od nehranjenosti. Njihova ishrana se uglavnom sastoji od hleba i mleka. Nacionalni park Avaš je jedan od najboljih rezervata u Etiopiji. Ovde se nalaze Avaš vodopadi. Avaš nacionalni park, u čijem se okruženju nalazi ugašeni vulkan Fantale, rezervat je aridne i semiaridne šume i savane. Ovde je identifikovano 46 vrsta životinja, a registrovano je 392 vrste ptica. Posebnu atrakciju predstavljaju bazeni Filvoha toplih izvora.

Aksum - Drevna prestonica najranijeg etiopskog carstva, poznata je po svojim isklesanim granitnim obeliscima, njenim arheološkim ostacima i crkvi, za koju se tvrdi da poseduje zavetni kovčeg sa tablicama na kojima je ispisano "Deset Božijih zapovesti".

Dolina reke **Omo** je nesumnjivo jedno od posebnih mesta na zemlji i to zbog raznih ljudi i životinja koje ga naseljavaju. Dolina je poznata po svojoj kulturi i raznovrsnosti. Plemena koja žive u donjem delu doline Omo, veruje se da su najfascinantnija na afričkom kontinentu i u celom svetu. Mogu se upoznati plemena kao što su: Arbore, Ari, Bena, Bodi, Bumi, Geleb, Dorze, Hamer, Kara, Konso, Kwegu (ili Muguji), Mursi, Tsemay i Turkana. Procenjuje se da je dolina Omo dom za više od 200.000 plemenskih stanovnika. Među starim afričkim plemenima, koji žive u južnom delu Etiopije, nalazi se i veliki broj divljih životinja. Neke od njih su zmije, krokodili i nilski konji. Dva glavna nacionalna parka u Omo dolini su *nacionalni park Omo* i *nacionalni park Mago*, koji su dom većini divljih životinja u dolini.

Plavi Nil od jezera Tana, teče iz Etiopije u susret Belom Nilu, kod Kartuma se spajaju i tako formiraju glavnu reku Nil, koja daje život u Egiptu i Sudanu. Na Plavom

Nilu nalaze se I *Tisisat vodopadi*. Ovde milioni litara vode, padaju preko litice u klisuru, stvarajući dugu.

Jezero Tana, najveće jezero u Etiopiji, izvor je Plavog Nila, odakle počinje svoje dugo putovanje do Kartuma i do Mediterana. Na 37 ostrva, koja su razbacana po površini jezera, nalaze se crkve i manastiri. Treba napomenuti da je ženama u većini njih zabranjen ulaz. Najzanimljivija ostrva su: Birgida Mariam, Dega Estefanous, Dek, Narga, Tana Cherkos, Mitsele Fasiledes, Kebran i Debre Maryam. Kebran Gabriel je glavni manastir i mogu ga posetiti samo muškarci. Blizu grada Gorgora, na severnom kraju jezera, nalazi se Susneyos palata, preteča veličanstvenih palata i dvoraca u Gondaru.

Sof Omar - Jedna je od najspektakularnijih i najprostranijih podzemnih pećina u svetu. Formirana od strane reke Vabi, koja je menjala pravac u dalekoj prošlosti i isklesala novi kanal kroz krečnjačke stene. Pećina, koja je danas važno islamsko svetište, dobila je ime po šeiku Sof Omaru. On je ovde našao utočište pre mnogo vekova.

Rasedna dolina - Deo je čuvene rasedne doline istočne Afrike, a obuhvata brojne tople izvore, jezera i razne divlje životinje. Prolaz Velike rasedne doline obeležen je lancem od sedam jezera. Svako od ovih sedam jezera ima svoj karakter i pruža idealno stanište za floru i faunu ovog regiona. Veći broj jezera je pogodan i bezbedan za kupanje, kao i druge vodene sportove.

ADIS ABEBA nije samo politički, već je i ekonomski i socijalni centar Etiopije. Glavni grad Etiopije osnovao je car Menelik 1887., u podnožju Entoto planine, na 2.400m nadmorske visine, dok se severni delovi grada nalaze i na 3.000m. Čist planinski vazduh i blaga klima, karakterišu ovaj grad. Adis Abeba se nalazi u samom srcu Etiopije i posetiocima nudi razne atrakcije.

Merkato je najveća tržnica na otvorenom u Africi i najšarenije mesto u Adis Abebi, koje se posećuje. Ovde su krojači, začinski trgovci, trgovci kamilama i mnogi drugi prodavci, uključujući i prodavce etiopske kafe. Ovo je odlično mesto za kupovinu suvenira.

Nacionalni muzej ima raznovrstan izbor eksponata koji pokrivaju veliki deo etiopske istorije. Najpoznatiji eksponat je replika statue Lusi, stare 3,18 miliona godina, najstariji skelet hominida ikada pronađen. Originalni skelet nalazi se u trezorima zgrade. Tu su i dela slavni etiopskih umetnika.

Crkvu Svetog Đorđa je osnovao veliki car Menelik, kako bi obeležio svoju pobedu nad italijanskom vojskom 1896. Spoljašnji zidovi pokriveni su umetničkim delima i mozaicima. Unutra, vitraž na staklu, daje posebnu atmosferu. Ovde su krunisani carica Zaudita i Hajle Selasije.

Crkva svete Trojice je druga najznačajnija bogomolja u Etiopiji. Ujedno i mesto gde su sahranjeni Hajle Selasije, poslednji etiopski car i carica Menen. Crkva je spolja ukrašena.

Etnološki muzej se nalazi u bivšoj palati Hajla Selasija, a okružen je prelepim vrtovima Univerziteta Adis Abebe i fontanama. Izložba daje odličan uvid u bogatu kulturu Etiopije.

Palata cara Menelika - Danas se u ovoj palati nalazi sedište vlade.²⁵⁰

11. MADAGASKAR

Madagaskar, četvrto po veličini ostrvo na svetu, leži u Indijskom okeanu 500km od obale Mozambika. Republika Madagaskar uključuje i nekoliko manjih ostrva. Centralni

²⁵⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/ethiopia/>

lanac visokih planina, zauzima više od polovine glavnog ostrva i odgovoran je za razlike između istočne i zapadne obale. Te razlike su etničke, klimatske i pejzažne. Uski pojas nizije na istočnoj obali, koju su naselili u VI veku polinežanski moreplovci, u velikoj meri pokrivena je gustom prašumom, a širi deo zapadne obale, nekada pokriven listopadnim šumama, sada uglavnom čine savane. Madagaskar je okružen plažama i palmama, a unutrašnjost ostrva je veoma raznovrsna, od travnatih visoravni do vulkana, nepreglednih šuma i prirodnih rezervata. Kako je odvojen od kopna pre 165 miliona godina, mnoge vrste, koje su jedinstvene za ovo ostrvo, su evoluirale, uključujući 3.000 autohtonih vrsta leptira. Madagaskar ima 5% svetskih biljnih i životinjskih vrsta, od kojih čak 80% živi samo ovde. Duž vetrovite obale je neverovatan svet divljih životinja, kao što su kameleoni, gekoni i razigrani lemuri. Drugi zaštitni znak nacije su pirati, ali ne u modernom somalijskom smislu, već u drevnom smislu, vremenu šverca ruma i krađe blaga. U XVII veku, procenjeno je da je hiljadu njih prebivalište našlo na istočnoj obali ostrva, a iza sebe su kao podsetnik, ostavili stotine trulih drvenih olupina. Turisti ih posećuju kanuom, poznatijim kao piroga, koji klizi kroz peskom zamučne vode. U nacionalnom parku Ranomafana je bezbroj dolina bujne tropske šume, orhideje, biljke mesožderke i živahni lemuri. Papagaji, bezbroj reptila i kitova poluostrva Masoala, čine nezaboravno iskustvo, a Morondava je dom "avenije baobaba", gde se iznajmljuje bicikl i uživa u vožnji, stazom oivičenom ovim drvećem. Drvo baobab je simbol Madagaskara, a botaničari smatraju da može živeti i nekoliko hiljada godina. Sa druge strane, turisti će naći razna plemena, u kojima magija i tabu i dalje imaju veliki uticaj na svakodnevni život. Glavni grad je Antananarivo.

Nacionalni rezervat Andohahela je mesto gde slobodno rastu impozantna stabla baobaba. Baobab je nacionalno drvo i zaštitni znak Madagaskara. Sa 7 različitih vrsta ovog interesantnog drveta, Madagaskar može da se pohvali najvećom raznovrсношću baobaba na zemlji. Svaka vrsta se razlikuje i svaka je lepa na svoj način. Nacionalni rezervat Andohahela nalazi se u jugoistočnom delu Madagaskara.

Zaliv Antongil je na severnom rubu istočne obale Madagaskara. Najdublji zaliv na Madagaskaru, 60km dužine i do 30km širine, Antongil igra ključnu ulogu svake godine, na putu grbavih kitova do Antarktika. Od VI do IX meseca, stotine grbavih kitova sastaju se i skaču u ovim dubokim vodama. Grbavi kitovi ovde rađaju mlade, u avgustu mesecu, a zatim neko vreme provode u ovim toplim vodama, spremajući ih za dug i hladan povratak kući.

Morske dubine - Ronjenje je najbolji način da se istraži morski život Madagaskara. U ovim tirkiznim vodama, vidljivost je i do 30m. Netaknuti koralni grebeni, kao i njihovi stanovnici, jarko obojene ribe, raže, morske kornjače i neke male vrste ajkula, čine uobičajeni prizor. Neka od najboljih mesta na Madagaskaru za ronjenje su plaža Ifafi i zaliv Svetog Augustina.

Andringitra planine nalaze se u jugoistočnom delu Madagaskara i planinarenje je jedan od najboljih načina da se ove planine upoznaju. **Nacionalni park Andringitra** ima preko 100 vrsta ptica, 54 vrsta sisara, uključujući lemure i slepe miševе, kao i mnoge vrste reptila. Viši predeli parka prekriveni su tropskim šumama, a niže predele čine naseljena mesta. Prema lokalnoj legendi, dva vodopada u nacionalnom parku Andringitra, nazvana su Riandahy (kraljica) i Riambavy (kralj). Naime, Kralj i kraljica dugo nisu mogli da imaju decu. Plivali su u ovim vodama i ubrzo dobili bebu. Zbog toga ove vodopade lokalno stanovništvo smatra svetim.

Narod Antandroj - Lekari vračevi, totem i uklete šume, samo su neki od elemenata, koji čine Antandroj kulturu toliko interesantnu strancima. Antandroj ili Antampatrana je grupa lokalnog Malgasi naroda, koji živi na najjužnijem rtu Madagaskara. Antandroj znači

“narod iz zemlje trnja”, što se sasvim uklapa u opis okruženja u kome žive. Njihova sela i kuće, skrivena su gustom ogradom od kaktusa. I to je samo jedna od mnogih specifičnosti ovog, nekada izolovanog plemena. Antandroj su veseo narod, a pevanje, ples i muzika je deo njihovog svakodnevnog života. Poseta Antandroj selu nezaboravno je iskustvo.

Nacionalni park Ankarana - Smešten na severu zemlje i južno od provincije Antsiranana, nacionalni park Ankarana obuhvata neobične pejzažne formacije i veliki broj divljih životinja. Turisti razgledaju erodirane sive krečnjačke izbočine, koje se nazivaju “cingi”, obilaze pećine i njihove blistave stalagmite i stalaktite, kao i podzemne reke. Park je poznat po svetom jezeru Cingi i kanjonima reke Andohalambo. Ovde živi čak 14 vrsta slepih miševa, od kojih polovina živi u pećinama Ankarane, kao i 11 vrsta lemura. Staze za šetnju deo su okruženja, u kome se nailazi na raznovrsne biljke, ptice i divlje životinje.

Rafting je najbolji na Lili vodopadu, koji ima jedan od najboljih brzaka na Madagaskaru i do njega je lako doći. Najbolji period za rafting je period visoke vode, od decembra do aprila, ali, mnogi smatraju da takav vodostaj dovodi više krokodila nego što je uobičajeno i da ga treba izbegavati. Tokom kišne sezone, vodopadi pružaju impresivan prizor.

Nacionalni park Masoala sa površinom od 2.300km² je najveći park na Madagaskaru. Nalazi se na severoistoku zemlje, na poluostrvu Masoala i obuhvata područje tropske kišne šume i 100km² morske površine. Park karakteriše velika raznovrsnost biljnih i životinjskih vrsta. Ovde su lemuri, razne vrste reptila, neobične ptice i žabe, kao i leptiri. Glavna atrakcija parka su grbavi kitovi, koji dolaze do obala Masoala poluostrva, gde se razmnožavaju i odgajaju mlade.

Cingi de Bemaraha strogi prirodni rezervat se nalazi u blizini zapadne obale Madagaskara. U južnom delu rezervata nalazi se nacionalni park površine 650km². Severni deo je strogi rezervat prirode sa površinom od 850km². Cingi de Bemaraha strogi prirodni rezervat obuhvata kraške visoravni, sa izuzetnim krečnjačkim formacijama. Voda je stvorila jedinstvenu mrežu klanaca i uvala, ostavivši uzorke krečnjačkih igala, koje se uzdižu i do 400m visine. Upečatljiv kanjon na Manambolo reci, visoki vrhovi i zelena brda, ostavljaju na svakog snažan utisak. Cingi de Bemaraha strogi prirodni rezervat nalazi se na listi UNESCO-ve svetske baštine.^{251 252}

12. SEJŠELI

Sejšeli su arhipelag, koji se sastoji od 115 ostrva i ostrvaca. Glavno ostrvo je Mahe, tipično granitno ostrvo, sa planinama i vegetacijom džungle. Sejšeli predstavljaju zemlju snova, odmor koji se pamti ceo život i idealnu destinaciju za romantično svadbeno putovanje. U Indijskom okeanu Sejšelska Ostrva su mesto na kome se džinovske kornjače slobodno šetaju ostrvima, luksuznim odmaralištima i granitnim formacijama smeštenim na pustim plažama. U brdima, zelenilo ostrva pruža dobrodošlicu ljubiteljima džungle, gde plodovi sejšelske palme mogu dostići težinu oko 20kg i gde se džinovske kornjače nalaze u velikom broju. Ronjenje i morski svet, privlače sve ljubitelje vode. Turisti mogu da plivaju sa ajkulama ili da odu na izdvojeno koralno ostrvo - Ostrvo ptica; posete Vale de Mai, prirodni rezervat i UNESCO-vu svetsku baštinu, kojom dominiraju sejšelske palme sa najvećim semenom na svetu. Glavni grad je Viktorija. Šta posetiti na Sejšelima?

Ostrvo Praslin - Tri stvari koje na drugom najvećem ostrvu Sejšela ne treba propustiti su: prirodno lepe plaže, čuvene “coco de mer” ili sejšelske palme i nacionalnu

²⁵¹ <http://www.pilotguides.com/destinations/africa/madagascar/>

²⁵² <http://www.madagascar-tourisme.com/>

pticu. Od tih atrakcija, netaknute plaže spadaju u favorite. *Anse Lazio* je najpoznatija plaža na ostrvu, sa koralnim grebenima. Od manjih plaža tu su *Anse Georgette* i *Anse Volbert*. *Cote d'Or* je jedna od najlepših plaža na ostrvu. Ima mirne vode, idealne za ronjenje. Sejšelska palma i retki crni papagaj, mogu se videti u prirodnom rezervatu *Valle de Mai*. Ova svetska baština ima jedinstven spektar flore i faune. Veliki izbor retkih ptica, predstavlja pravo uživanje za sve one koji vole da ih posmatraju.

Ostrvo Mahé - Od mnogobrojnih plaža na ostrvu Mahe, najpopularnija je *Beau Vallon* na severozapadnoj obali. Sa mnoštvom hotela, obalom bez kamenja i korala, kao i morem bez jakih struja, idealna je za porodice. *Anse Intendance*, na južnoj obali, smatra se najlepšom plažom u Indijskom okeanu, a pogled na beli pesak u dužini od 800m, svakako ovo potvrđuje. Ova plaža je i mesto gde kornjače polažu svoja jaja. Plaža *Anse Royale*, na jugoistočnoj obali, je u svom najboljem izdanju između oktobra i maja, jer u drugim periodima godine jaki vetrovi uzburkaju vodu. Po plaži su rasuti veliki granitni blokovi, deleći je u niz malih privatnih uvala. *Plaža Anse Soleil* nalazi se na jugoistočnoj obali, sa dosta riba, koje zabavljaju ronioce. U blizini, plaža *Anse La Mouche* je lepa danju, ali je posebno lepa tokom noći, kada svetle mikroorganizmi u vodi, tako da ribe, plivači i ronionci u mraku izgledaju svetlucavo.

Ostrvo La Dig sa plažom je omiljeno mesto za fotografisanje modela i snimanje scena za filmove. **Ostrvo Deroš** - najbolja plaža na ostrvu je *Bombe Bay*. Do nje se dolazi jedino peške ili biciklom. Ima ogromno prostranstvo belog peska, koji je idealan za sunčanje tokom cele godine.

Morski park - Sejšelska ostrva se sastoje od 14 morskih rezervata, od kojih su šest morski nacionalni parkovi. Sa neverovatnim morskim životom, čini pravo mesto za istraživanje divnog podvodnog sveta.^{253 254 255}

13. MAURICIJUS

Mauricijus je malo ostrvo u sredini Indijskog okeana, istočno od Madagaskara, koje zbog tirkiznog mora i čisto belih plaža, koje se prostiru kilometrima do luksuznih smeštaja, postaju sve traženija destinacija za odmor. Ostrvo ima i jedinstvenu istoriju staru nekoliko stotina godina, sa dosta kolonijalnih gradova i ruševina, etničkom i kulturnom raznolikosti. Prvi put je otkriveno od strane arapskih mornara, oko IX veka, a zatim 1505. došli su Portugalci. Međutim, Holanđani su bili ti koji su zapravo prvi put kolonizovali ostrvo 1598. i ostali do 1710., kada su i napustili ostrvo nakon što su posekli svu šumu. Ovo je dovelo do skoro stogodišnje okupacije od strane Francuza, da bi Britanci došli 1810. i ostali sve do sticanja nezavisnosti ostrva 1968. Ostrvo ima niz geografskih različitosti. Od planina i kišnih šuma do plaža i nekih najboljih mesta za ronjenje u svetu, Mauricijus sve to kombinuje u jedno neverovatno i nezaboravno iskustvo. Relativno nepoznati savremenom putniku, Mauricijus je ipak jedno od najlepših i najsigurnijih mesta za ostrvsku avanturu. Izrazito se razlikuje od Kariba, a posetioci mogu istraživati takva mesta kao što su nacionalni park klisure *Blek River* sa svojim masivnim vodopadom ili obale duž poluostrva *Le Morne*. Kolonijalna palata *Eureka*, gotovo savršeno očuvana, pruža pogled u život 1830-ih. Može se razgledati veliki basen *Ganga Talao* i jezera u krateru ugašenog vulkana. Klima je tropska, te se Mauricijus posećuje tokom cele godine. Surferi generalno

²⁵³ <http://www.pilotguides.com/destinations/africa/indian-ocean-islands/>

²⁵⁴ <http://www.pilotguides.com/destinations/africa/indian-ocean-islands/the-seychelles/>

²⁵⁵ <http://www.seychelles.travel/>

vole period od juna do avgusta, a ronjoci su pronašli optimalne uslove u periodu od septembra do marta. Pored sportskih aktivnosti, na Mauricijusu treba videti:

Botanička bašta Pamplemus - smeštena na severu Mauricijusa izgleda kao da je iz nekog drugog vremena i nestvarna, sa toliko različitih biljnih i velikih i malih životinja. Džinovski lokvanji i cvetovi lotosa opčinjavaju. Može se videti i kuću Mon Plaisir, kolonijalna građevina među starim drvećem, koje čuva ovo arhitektonsko čudo. Tu je i sveto drvo smokve i citrusno voće pomelo. Od životinja ovde stanuju gekoni i kornjače.

Akvarijum, smešten na obalskom putu, otvoren je od ponedeljka do subote, a nedeljom i državnim praznicima ima skraćeno radno vreme. U prepodnevnom časovima je vreme hranjenja i zaista je doživljaj za gledanje. U Akvarijumu ima veliki broj vrsta, kako izuzetno šarenih riba, tako i ajkula. Turistima se preporučuje da dožive Mauricijus i upoznajumorski život tako što će prošetati po dnu okeana i posmatrati mnoge životinje, koje su deo podvodnog sveta ovog prelepeg ostrva.

Ime mesta **Flik en Flak** potiče od stare holandske fraze, koja znači slobodna i ravna zemlja. Tokom proteklih 20 godina, Flik en Flak se brzo razvio od malog ribarskog sela u glavnu turističku oblast. Odmaralište Flik en Flak nalazi se unutar pokrajine Blek River, na zapadnoj obali Mauricijusa. Ova oblast poseduje najlepše i najegzotičnije plaže koje Mauricijus ima da ponudi, a sve su okružene bujnim koralnim grebenom. Flik en Flak predstavlja savršenu destinaciju za ronjenje, jer su koralni pažljivo čuvani tokom godina i pružaju neverovatno iskustvo.

Klasično ribarsko selo **Trou Aux Biches** nalazi se u severozapadnom delu ostrva. Predstavlja mesto sa živopisnom belom peščanom plažom, dugom 2km i plavom lagunom koja se proteže sve dokle vam pogled dopire. Odlična je destinacija za ronjenje sa bogatim živim svetom koralnog grebena.

Turisti posećuju mali primorski grad **Maheborg**, na južnoj obali Mauricijusa gde je jedan od najstarijih muzeja južne Afrike, Muzej nacionalne istorije. Živopisan grad Maheborg je glavni grad pokrajine Grand Port. Dobro uređene ulice u starijem delu grada i dalje jako podsećaju na holandsku i francusku kolonijalnu prošlost. Holandski istorijski muzej u Grand Portu ilustruje rano holandsko naselje Maheborga. Nacionalni istorijski muzej smešten je u parku na obali reke La Chaux. Nalazi se unutar Chateau Gheude, u francuskoj kolonijalnoj kući.

Osnovna karakteristika **Belle Mare** je njegova duboka laguna, koja prolazi između plaže i obale. Laguna daje ovoj oblasti reputaciju mirnih voda, hipnotišući svojim plavetnilom. Pesak na samoj plaži je gotovo netaknut, puderast, sa koralnom osnovom. Čitavo područje se nalazi u hladu brojnih kokosovih palmi. Belle Mare takođe ima neke od najboljih golf terena na Mauricijusu.

Park krokodila i džinovskih kornjača poseduje različite vrste biljaka, životinja i reptila, koji su smešteni u dolini prašume, sa prirodnim slatkovodnim izvorima, punih škampima i ribom. Vodiči vode turiste kroz nezaboravne staze, gde bujno zelenilo drveća banana, palmi i ogromnih bambusa, obezbeđuje hlad za krokodile i džinovske kornjače. Ako žele, turisti mogu da nahrane kornjače i igraju se sa njima. Tu je i mini zoološki vrt sa životinjama Mauricijusa, kao što su skink, gekon, džinovska kornjača, slepi miš, jelen, mungos, majmun, svinja i druge. Park poseduje i retku zbirku leptira i drugih jarko obojenih insekata (oko 23.000 vrsta), čineći jednu od najlepših u svetu.

Nacionalni park klisure Blek River se nalazi u jugozapadnom delu ostrva i obuhvata površinu od 6.574 ha šume, koja obuhvata najveći vrh Piton de la Rivière Noire. Park postoji uglavnom zbog očuvanja endemske faune i flore, obrazovanja, kao i za slobodno vreme stranih i domaćih posetioca. Nacionalni park se brine za većinu preostale prašume na ostrvu.

Glavni grad Mauricijusa, **Port Luis** sagrađen je u XVIII veku od strane francuskih kolonijalista, a turizam predstavlja jednu od njegovih glavnih ekonomskih resursa. Može da se poseti nekoliko spomenika i lokaliteta, prošetata kroz kinesku četvrt, vidi najpoznatija svetska poštanska marka “plavi Mauricijus” u Blue Penny muzeju, obide *Muzej nacionalne istorije* ispred čijeg ulaza stoji veliko banjan drvo, a na prvom spratu muzeja je skelet izumrle ptice dodo. Preporučuje se šetnja do kuće Eureka i Centralne tržnice sa različitom, egzotičnom robom, kao i šetalištem gde su brojne prodavnice, od poznatih dizajnera i radnji sa indijskim tekstilom do slamnatih korpi, restorana, kafića, kazina, banaka i hotela sa pet zvezdica.^{256 257 258}

IV TURIZAM SEVERNE AMERIKE

Severna Amerika (kontinentalni deo) proteže se na sever do rta Barou. Za krajnju južnu tačku kontinentalne mase uzimaju se različite lokacije. Najčešće je to donji deo doline reke Atrato, odnosno linija između vrha ovog zaliva i tihookeanske obale južno od panamsko-kolumbijske granice. Kao granica između Severne i Južne Amerike uzima se i Panamski kanal. Ameriku od Evrope odvaja Atlantski, a od Azije Tihi okean. Severna Amerika se sastoji od 4 prirodne celine: Kanadskog štita na severu, starih Apalačkih planina na istoku, mlađeg nabranog gorja Kordiljera na zapadu i velike nizije između njih. Kanadski štit je prastara kontinentska masa, koja se od pretkambrija nije nabirala. Proteže se severno od reke Sveti Lorenc i Velikih jezera. Kasnijim tektonskim pokretima, Laurencijsko kopno bilo je razlomljeno i uzdignuto na rubovima, a jezgra potonula ispod morske površine (Hadsonov zaliv), te celi reljef ima izgled izvrnutog štita (odatle i naziv). Delovi Laurencijskog štita su i ostrva Američkoarktičkog arhipelaga i Grenland. Južno od Laurencijskog štita pružaju se Apalači, koji su nabrani u gornjem paleozoiku (hercinsko nabiranje). Prema severu ove planine se snižavaju i dopiru do doline reke Hadson. Od njihovog istočnog podnožja do Atlanskog okeana pruža se obalska nizija - Atlantska obalska ravnica. Na zapadu je širok planinski pojas mlađih nabranih planina Kordiljera, koji je nastao nabiranjem slojeva. Posle svake faze nabiranja erozija je poravnala stari reljef, pa su današnje visine nastale kasnijim tektonskim pokretima uz sudelovanje jakog vulkanizma. Od istoka prema zapadu u Kordiljerima se razlikuju tri paralelna pojasa: Stenovite planine (Rocky Mountains), unutrašnji platoi i kotline i Kordiljeri. Najstariji deo Kordiljera su Stenovite planine. Među unutrašnjim platoima i kotlinama, najpoznatiji je Velika zavalata. Južno od nje je plato Kolorada, u kojem je istoimena reka usekla vrlo dubok kanjon (Grand Canyon). Kordiljeri su najmlađi deo zapadnog planinskog sistema, gde orogenetska delatnost traje i danas. Dele se u dve celine: Kaskadske planine i Siera Nevada na istoku, i Primorske planine na zapadu. Zaliv San Francisko u Kaliforniji nastao je mlađim tektonskim pokretima. Velika središnja nizija pruža se od Apalača, preko reke Misisipi. Zapadni deo nizije prelazi u Visoke ravnice. Južni deo Velike srednje nizije prelazi u Primorsku niziju koja završava aluvijalnom nizijom donjeg toka Misisipija. U Meksiku su planine Siera Madre. Istočne i Zapadne zatvaraju Meksičku visoravan (mezetu). Mezetu okružuje nekoliko vulkana, među kojima su najpoznatiji Popocatepetl i

²⁵⁶<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/indian-ocean-islands/>

²⁵⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/africa/indian-ocean-islands/mauritius/>

²⁵⁸<http://www.tourism-mauritius.mu/>

Orizaba. Za pleistocenske glacijacije pokrivaio je led gotovo celu Kanadu, te je na jug dopirao do ušća reka Ohaja u Misisipi. Tu je led odneo mlade sedimente sve do kristalne podloge, u kojoj je produbio nekadašnje rečne doline, izdubio udubljenja u kojima su formirana jezera i izradio fjordove na Labradoru i Njufundlandu. Posle ledenog doba more je potopilo delove niskih obala pa su nastali zalivi, kanali, ostrva i poluostrva.

Severna Amerika najvećim delom pripada umerenom klimatskom pojasu, samo najseverniji krajevi pripadaju hladnom subpolarnom i polarnom, a najjužniji suprotropskom i tropskom pojasu. Planine, koje se pružaju od severa prema jugu, sprečavaju jači uticaj toplih i vlažnih okeanskih vetrova. Unutrašnjost kontinenta otvorena je hladnom severu i vrućem jugu. Zato se u Severnoj Americi mogu izdvojiti 3 klimatska područja: istočno, unutrašnje planinsko i područje Tihog okeana. Istočno područje obuhvata krajeve između Stenovitih planina, Atlanskog okeana i Meksičkog zaliva; otvoreno je polarnim i tropskim uticajima, pa zbog toga nastaju veliki skokovi u temperaturi. Hladni severni vetar sa snežnim mećavama zove se norđer, a vrlo jak i hladan blizard. Topli i suvi vetar činuk duva na području Stenovitih planina. Količina kiše opada s udaljenošću od Atlanskog okeana i Meksičkog zaliva. Za vreme leta česti su južni i jugoistočni vetrovi, koji duvaju s Atlanskog okeana i u istočne krajeve donose obilne padavine. Obala Meksičkog zaliva povremeno je izložena tropskim ciklonima, koji katkad prodru dublje u unutrašnjost. Okeanska klima u primorju Tihog okeana ne prodire duboko u unutrašnjost kontinenta zbog visokih planina, koje se pružaju od severa prema jugu. Najviše padavina ima zimi. Vrlo mnogo padavina primaju i zapadne strane Siera Nevade i Kaskadskih planina. Za ravnice i kotline u unutrašnjem planinskom području karakteristična je suva kontinentalna klima. Padavina ima svuda vrlo malo.

Najveći deo vode otiče prema Severnom ledenom moru rekom Mekenzi. Mekenzi spada u najveće reke sveta. Za sve reke Tihog okeana značajan je nivalni režim s najvišim vodostajem leti, kada se na planinama otapa sneg. Velike kotline u zapadnom planinskom području nemaju oticanje k moru, njihove reke utiču u jezera, od kojih je najpoznatije Veliko slano jezero. U Meksički zaliv dolazi najviše vode rekom Misisipi. U Misisipi otiču vode srednjeg i južnog dela niske Severne Amerike. Slivu Meksičkog zaliva pripada i Rio Grande, većim delom granična reka između SAD i Meksika. Od reka koje utiču u Atlanski okean veću važnost imaju samo Hadson i Sveti Lorenc. Reka Sveti Lorenc otiče iz Velikih jezera. Američke reke imaju najveće značenje za dobijanje struje.

Severna Amerika pripada različitim florističkim oblastima: čitav prostor od severa do meksičke visoravni pripada holarktičkoj, a najveći deo Južne Amerike neotropskoj, a krajnji jug Južne Amerike antarktičkoj oblasti. Te razlike potiču od odvojenog razvitka Severne i Južne Amerike u geološkoj prošlosti. Biljni i životinjski svet razvijao se odvojeno; tek kad su se oba dela kontinenta spojila, nastala je jača izmena flore. U to doba prodiru mnoge južne biljke prema severu, a mnoge se severne spuštaju na jug. Nasuprot ovoj odeljenoj prošlosti Južne i Severne Amerike postoji uska veza Severne Amerike s Evropom i Azijom. Vegetacija je raznolika, jer obuhvata sve klimatske pojaseve sveta. Holarktička oblast zauzima skoro celu Severnu Ameriku, a deli se u nekoliko regija: Evrosibirsko-severnoamerička regija ima hladnu i umerenu klimu. U vegetacijskom pogledu sastoji se od tri pojasa: pojas tundre, pojas četinara i pojas lišćara. Kalifornijska regija ističe se blagom i vlažnom zimom i suvim letom (kao u Sredozemlju). Preovladava tvrdolisno drveće i grmlje, uglavnom razni endemički hrastovi. Severni krajevi Kalifornijske oblasti obrasli su šumom zimzelene sekvoje, koja izraste preko 100m visine. Šume sekvoje uglavnom su zakonom zaštićene. Severnoamerička pustinja i polupustinja regija obuhvata područje između Siera Nevade i Kaskadskih planina na

zapadu i Stenovitih planina na istoku. To su krajevi suve klime s vrlo malo nepravilno raspoređenih padavina. U vezi sa slanim tlom ovde je razvijena vegetacija slanuša. Prerijska regija zauzima površine između atlantskog i pacifičkog šumskog područja. To stepsko područje pretvoreno je uglavnom u plodne oranice. Prerijske se odlikuju vrućim letom i suvim, vetrovitim zimama i dosta povoljnim rasporedom padavina. Neotropska florna oblast je u Meksiku i ističe se suvom klimom i vegetacijom kaktusa i agava. Kad je Južna Amerika spojena sa Severnom Amerikom, mnoge su životinje prešle na severni kontinent, a za glacijacije bile su potisnute natrag u Južnu Ameriku. Odatle velik broj vrsta. U arktičkim područjima Severne Amerike prevladavaju sisari. U krajevima s obiljem vode žive glodari. Sisari i pripadnici drugih životinjskih grupa južnog dela kontinenta imaju obeležja mešane severnoameričke i južnoameričke faune, a uz njih žive i prave tropske životinje. Ptice Severne Amerike srodne su pticama Evrope i Azije. Sve domaće životinje, uvezene su iz Evrope. Od gmizavaca značajni su aligatori i krokodili. I među insektima je mnogo oblika evropskog tipa.

Severnoamerički prostor karakteriše izražena urbanizacija. Gradsko stanovništvo čini 80% stanovništva SAD i Kanade i 70% Meksika. U području između Bostona i Vašingtona, s Njujorkom kao središtem, živi oko 80 miliona stanovnika. Veći deo stanovništva potiče od evropskih doseljenika. U naseljavanju severnoameričkog kopna Evropljanima izdvaja se više imigracijskih talasa. Prva kolonizacija uglavnom je ograničena na severo-istočno Atlantsko primorje. Veći interes za nove prostore javlja se u drugoj polovini XVIII veka. Gubitkom Kanade Francuzi su potisnuti s atlantske obale. Nezavisnost SAD privlači nove doseljenike. Među doseljenim Evropljanima prevladavaju Englezi i Škoti. Šumoviti planinski grebeni u zaleđu i otpor Indijanaca velika su prepreka prvim kolonizacijama prema unutrašnjosti. Naseljavanje velikog severoameričkog prostora omogućeno je tek razvitkom saobraćaja. Od 30-ih godina 19. veka počinje snažno naseljavanje unutrašnjosti. Naseljuje se plodna središnja nizija, a kreće i naseljavanje zapada podstaknuto masovnom potragom za zlatom (zlatna groznica). U seljanički tok preko Tihog okeana počinje sredinom XIX veka. U seljavanje crnačkog stanovništva vrši se uglavnom krajem XVII i u XVIII veku prisilnim dovođenjem crnaca iz Afrike. Meksiko i ostali deo Srednje Amerike je područje rane španske kolonizacije. Stanovnici su pretežno mestici (mešanci belaca i Indijanaca). Severna Amerika danas ima oko 1.500.000 Indijanaca. U doba dolaska Kolumba na ovom je prostoru je živelo 10-15 miliona Indijanaca. Indijanski rezervati u SAD obuhvataju danas samo 2% državne površine. U gustini naseljenosti Severne Amerike postoje velike razlike. Najveća je u severnom Atlantskom primorju. Severoistok SAD jedno je od područja najveće koncentracije stanovništva na Zemlji. Gusto su naseljeni krajevi oko Velikih jezera. Prema zapadu gustina opada, a pustinjska područja su nenaseljena. Gušće je naseljeno primorje Tihog okeana, a u Meksiku je zbog povoljne klime najgušće naseljena Meksička visoravan. Gustina naseljenosti opada od juga prema krajnjem severu kontinenta, gde žive malobrojni Eskimi i gde prevladava anekumena.²⁵⁹

1. SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Sjedinjene Američke Države prostiru se sredinom Severne Amerike sa 48 država na kopnu, Havajima na jugozapadu i Aljaskom isturenom ka Pacifiku, Beringovom moru i Arktičkom okeanu. Teritorije SAD-a uključuju Američku Samou, Guam, Marijanska

²⁵⁹Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta", VPTŠ, Užice, 2011

ostrva, Portoriko i Devičanska ostrva. Odmor u Sjedinjenim Američkim Državama nudi putnicima priliku da iskuse više kultura i da istraže čitav spektar različitih aktivnosti. Zemlja je vrlo raznovrsna i popularna turistička destinacija. Poseta SAD-u nudi istorijski pogled na relativno mladu zemlju. Njena mladost se najbolje može videti u gradovima poput Orlando, Los Anđelesa, Las Vegasa i Njujorka, gde su tematski parkovi, muzeji i zabava najpopularnije atrakcije. SAD pruža na stotine uzbudljivih turističkih mesta kao što su Nijagarini vodopadi, Veliki kanjon i Stenovite planine. Države na severoistoku i jugoistoku nude obilje lokacija za one koji žele da saznaju nešto više o istoriji SAD-a. Nova Engleska ima bogatu istoriju i prelepe pejzaže, dok obala srednjeg Atlantika sadrži metropole poput Njujorka, kao i planine i tradicionalna odmarališta na moru u Nju Džersiju i Delaveru. U zapadnom delu Sjedinjenih Država nalazi se mnogo nacionalnih parkova i prirodno geoloških formacija. Onda, kada putnik traži opuštajući odmor u tropima, tu su Havaji, destinacija koja se prosto podrazumeva i kod stranih i kod domaćih putnika podjednako. Florida je poznata po plažama i zabavnim parkovima, kao što su Disney World, a u Orlando su Universal Studios i Sea World. Još jedan turistički favorit je Kalifornija, koja ima neravnu severnu obalu, snežne planine Sijera Nevade, Napa dolinu sa vinogradima i velike gradove poput Los Anđelesa i San Dijega, a sve to začinjeno opuštenim "West Coast" šmekom. Glavni grad SAD-a je Vašington. Može se reći da je puna turistička sezona tokom leta (od početka juna do kraja avgusta), jer Amerikanci uglavnom tada uzimaju svoj odmor, škole su zatvorene, a vreme idealno. Proleće (mart/maj) i jesen (septembar/novembar) su često najbolje vreme za putovanje, ali proleće u nekim delovima Stenovitih planina i Siera Nevade može početi tek u junu, a u Sijetlu često znači kiša, kiša i samo kiša. Tokom zime je špicurističke sezone na skijalištima i u južnim delovima SAD-a. SAD imaju obilje turističkih znamenitosti, neobičnosti, izgrađenih atrakcija, pa je teško izdvojiti ono "naj" ali ono što svakako treba turisti da posete su:

Veliki kanjon ili kanjon reke Kolorado, dubok je skoro 1.500m najspektakularnija je klisura na svetu. Smešten u državi Arizoni, preseca Grand Canyon nacionalni park. Njegovi horizontalni slojevi opisuju geološku istoriju poslednje 2 milijarde godina. Tu su i praistorijski tragovi ljudskog prilagođavanja na posebno oštro okruženje.

Monumentalna dolina pruža najprepoznatljiviju sliku američkog zapada. To je predeo platoa Kolorado, koji se nalazi na severnoj granici Arizone sa južnom Jutom. Izolovane crvene stene okružene peščanom pustinjom, bile su snimane i fotografisane bezbroj puta tokom godina za filmove, reklame i razne turističke brošure. Dolina nije dolina u konvencionalnom smislu, već prostran, ravan, ponekad pust pejzaž, sa koga se dižu stenovite formacije i do 300 metara u visinu. Stene predstavljaju poslednje ostatke slojeva peščara, koji je nekada pokrивao ceo region.

Velika jezera - *Superior, Mičigen, Hjuron, Iri i Ontario* i njihovi kanali koji ih povezuju čine najveću skupinu površinske slatke vode na zemlji. Pokrivaju više od 244.000 km², a ova slatkovodna mora sadrže oko 23 kvadriliona litara vode. Ako biste je jednako rasporedili preko 48 država SAD-a dubina vode bi iznosila 3m. Kanali koji povezuju Velika jezera su važan deo tog sistema. Ovaj sistem u velikoj meri utiče na život Amerike, kao i na sve aspekte prirodnog okruženja, od vremenskih i klimatskih uslova, kao i na okolnu divljinu i prirodna staništa. Ipak, i pored svoje veličine i moći, Velika jezera su krhka. U prošlosti, ova krhka priroda nije bila čuvana, jezera su korišćena za ekonomsku dobiti, što je dovelo do toga da je ekosistem bio pod velikim stresom naših aktivnosti. Danas shvatamo da naše zdravlje i nasleđe naše dece zavisi od našeg napora da mudro kontrolišemo naš kompleksan ekosistem.

Aljaska je najveća država u SAD-u, ali slabo naseljena zemlja izuzetne prirodne lepote, raznovrsnog divljeg života i avantura koje oduzimaju dah. Ima veličinu od 1/5 u odnosu na ostalih 48 država, više od 3 miliona jezera, preko 3.000 reka, 17 od 20 najviših vrhova u SAD, 100.000 glečera i 15 nacionalnih parkova. Prepuna snegom pokrivenih vrhova, glečera i fjordova, medveda, losova, lososa ispunjenim rekama i prodornim glasovima orlova koji odjekuju preko ove velike države, koja nudi nezaboravno turističko iskustvo kao nigde drugde na zemlji. **Kečikan** je gradić, prva stanica morske magistrale Aljaske; dug svega nekoliko kilometara, oko 10 blokova širok i pun karaktera Aljaske, avanture i pejzaža zbog kojih se i dolazi.

Havaji, od kada su postali američka najegzotičnija država 1959., turistički su san za milione ljudi koji su privučeni lepotom ostrva i njegovim spektakularnim belim, crnim, zlatnim, zelenim i crvenim peščanim plažama. Turisti su opčinjeni havajskom kulturom i zanimljivo "kičastom" Aloha košuljom, osećaju strah od superiornosti aktivnih vulkana Havaja, ali ih neko ne može sprečiti da se prepuste ležernom životu koji nudi pedeseta država SAD-a. Havajskih šest velikih ostrva poseduju toliko atrakcija da je nemoguće istražiti ih sve na jednom putovanju. Tu su lepe uređene staza, zelena divljina i opasne litice Kauai ostrva, najstarijeg havajskog ostrva i bez premca najveličanstvenijeg. Maui će predstaviti svoju eleganciju na putu ka Hana, jednoj od najlepših vožnji na svetu. Veliko ostrvo predstavlja svoje sirove i grube strane u nacionalnom parku Havajski vulkani i dolinama Vaipio i Pololu. Na Oahu, pored sunčanja, u prilici ste da naučite da surfujete na širokim plažama Waikikia. Uveče turiste očekuje izlazak u glamurozne klubove, uživanje i besplatno učenje hula plesova, kao i gledanje filmova na plaži. Molokai i Lanai ostaju na Havajima bez uličnog osvetljenja ili asfaltiranih puteva, gde je adresa ulice uglavnom irelevantna. Turisti se uvek vraćaju, zbog plaža, lave, hula, šetnji, ali iznad svega zbog privlačnosti ostrva. Raznovrsnost zemlje, ljudi i kulture obezbeđuje da na Havajima putovanje nikada ne prestaje.

Jelouston nacionalni park je favorit milionima posetilaca svake godine. Park je glavna destinacija za sve članove porodice. Ako se turisti voze glavnim kružnim putem, mogu videti park iz udobnosti svog vozila i odmoriti se u jednom od mnogobrojnih izletišta pored puta. Za posetioce koji vole aktivniji odmor, park ima hiljade kilometara staza za dnevne šetnje. Sve glavne atrakcije smeštene su na glavnom kružnom putu, a navešćemo i neke od najboljih razloga za posetu parku: prvi svetski Nacionalni park; od divljih životinja može se videti sedam vrsta kopitara (bizon, los, itd), dve vrste medveda i 67 drugih sisara, 322 vrsta ptica, 16 vrsta riba i naravno sivog vuka; postoji preko 1.100 vrsta domaćih biljaka, više od 200 vrsta egzotičnih biljaka i preko 400 vrsta termofilnih; park je dom jednom od najvećih vulkanskih kratera na svetu sa preko 10.000 termalnih karakteristika i više od 300 geizira; jedna od najvećih svetskih fosilizovanih šuma; preko 290 vodopada sa 308 niskih vodopada na Jelouston reci; Jelouston jezero je najveće jezero u severnoj Americi sa površinom od 341km² na visini od 2.356m; 9 centara za posetioce i 12 reona za kampovanje (sa preko 2.000 kamp mesta).²⁶⁰

LAS VEGAS - Bio je pospan pogranični grad do 1931. kada je kockanje legalizovano. Ostalo je, kako kažu, istorija. Las Vegas je svetska prestonica zabave, najveći je i najpoznatiji grad u državi Nevada. Smešten usred prostrane pustinje, grad je osnovan sa ciljem da stvori mega kazino-hotele, bogatog enterijera i eksterijera. Kako bi ova destinacija postala vrhunski "tematski park" za odrasle, velika pažnja posvećena je

²⁶⁰<http://yellowstone.net/>

detaljima. Šetnja čuvenom ulicom u Vegasu, poznatijom kao "Strip", izgleda kao putovanje kroz zemlju čuda. Strip ili Las Vegas bulevar, mesto je najvećih svetskih hotela i kazino-hotela. Posetioци ovde imaju priliku da vide deo Njujorka, Londona i Pariza, kao i da se upoznaju sa Venecijom, ploveći kanalima u gondoli. Las Vegas nije samo za kockare. Postoje brojne zabavne opcije za sve posetioce, jer je pun tematskih parkova, tržnih centara i golf terena i na taj način predstavlja idealnu destinaciju za celu porodicu. Ovaj "grad zabave" jedan je od najposećenijih gradova Amerike. U njemu uvek ima šta da se radi i nikada nije dosadno. Bez obzira da li volite kockanje, šou program, koncerte, pozorišne predstave, komediju ili magiju, Las Vegas ima sve. Brojne popularne svetske zvezde imaju svoj šou upravo ovde. Posebna atrakcija Las Vegasa jesu i kapele za venčanja, pa ukoliko se odlučite da sa voljenom osobom stupite u brak, ovde to možete učiniti bez velikih priprema. "Grad greha" nudi posetioциma pored kockanja, šou programa i restorana i posetu turističkim atrakcijama poput: "*Dobrodošli u Las Vegas*", sličan kao čuveni "Holivud" znak koji se nalazi u brdima Los Anđelesa, znak "Dobrodošli u Las Vegas" je svetski poznat orijentir, koji se vidi stotinu puta na internetu, TV-u ili u časopisima. Turisti obavezno iskoriste priliku da se slikaju kraj njega. Postoji čak i novi parking za znak koji je projektovan da poboljša bezbednost pešaka. On se nalazi na južnom kraju Stripa i to je prilika da se poseti Mandalay Bay Hotel. *Frimont strit*, u samom srcu Las Vegasa, ima deset legendarnih kazina, mnogo restorana i druge atrakcije. *Fontana Belađo* se nalazi ispred hotela, na veštačkom jezeru površine 3,2ha. Više od 1.000 vodenih mlaznica zajedno sa 4.000 svetiljki, igra uz muziku, stvarajući pravi spektakl. Na svakih pola sata, tj. na svakih 15min od 20-24h, može se uživati u ovoj fantastičnoj predstavi. Replika originalanog *Ajfelovog tornja* nalazi se duž ulice Strip kod hotela "Paris". Možete se popeti na toranj i uživati u pogledu na popularni bulevar. *Huverova brana* je betonska lučno-gravitaciona brana koja se nalazi u Crnom kanjonu reke Kolorado, a svega 45km udaljena od grada. Godine 1985. Huverova brana određena je za nacionalno istorijsko obeležje. *Nacionalni park Dolinavatre*, osnovan 1935., je najstariji državni park u Nevadi. Nalazi se oko 85km severoistočno od Las Vegasa. Sa površinom od skoro 17.000 ha, park je dobio ime po formacijama erodiranog crvenog peščara, starim 150 miliona godina, koje na suncu izgledaju kao vatreni plamen. Nakon uživanja u luksuznim hotelima Las Vegasa i ekstravagantnoj zabavi, neko vreme provedeno u prirodi je pravo osveženje. *Madam Tiso*, muzej voštanih figura u Las Vegasu upoznaje turiste sa slavnim istorijskim ličnostima, svetskim zvezdama, uključujući i kralja rokenrola, Elvisa Prislija. *Kanjon Red Rok* nalazi se 24km od Las Vegasa, a ime je dobio po formacijama crvenog peščara, koje se mogu naći duž cele doline. Red rok park ima veliki broj mesta za piknik, a penjanje, hajking i biciklizam zadovoljiće sve avanturiste. *Imperial Palace Hotel* je legendarni hotel u ulici Strip, površine 7.000m². Pored hotela sa 2.640 soba i kazina, ovde je smeštena posebna kolekcija i najveći auto salon u svetu, gde posetioци mogu da vide na stotine poznatih i starih automobila, koji nisu samo deo kolekcije, već su i za prodaju.²⁶¹

Nju Orleans, najveći grad u državi Luizijana i jedan od najvećih unutrašnjih luka (takode i za morske brodove) u SAD. Grad je smešten kod ušća reke Misisipi u Meksički zaliv. Nju Orleans je prava mešavina kultura. Pored francuskog govornog područja Kajuna, njeno stanovništvo uključuje Kreole, italijanske, irske i nemačke doseljenike i potomke crnih robova. Kulturna raznolikost grada ogleđa se posebno u njegovoj muzici, hrani i kalendaru festivala. Svoju individualnost odražava sa popularnim nazivom "Kraljica juga". Nju Orleans je dom džez. Glavni protagonisti ovog muzičkog stila su King Oliver,

²⁶¹<http://www.pilotguides.com/destinations/north-america/usa/las-vegas/>

JR Morton i Luj Armstrong. Džez u Nju Orleansu nastavlja da privlači fanove iz celog sveta, a posebno u proleće na New Orleans Jazz & Heritage Festival. Ova metropola starog juga okuplja posetioce, naročito u vreme karnevala (Mardi Gras). Treba napomenuti da Nju Orleans ima jednu od najviših stopa kriminala u SAD tako da je najbolje da se držite Vieux Carre, Centralne poslovne zone i okruga Garden, koji su relativno bezbedni. Grad leži na močvarnom tlu.²⁶²

SAN FRANCISKO - Od viktorijanske arhitekture i izuzetno strmih ulica do obala Tihog okeana i mosta Golden gejt, San Francisko je jedan od najstarijih i najlepših gradova u Kaliforniji. San Francisko je finansijski, saobraćajni i kulturni centar Zalivske oblasti San Franciska, koji se ubrzano širi otkrićem zlata 1848. Poznat je po svojim zemljotresima, zajednici homoseksualaca i hipicima. Jedan je od najliberalnijih i najopuštenijih gradova u svetu. San Francisko se može podeliti u različite distrikte, od kojih svaki ima jedinstvenu kulturu i ambijent. Verovatno su najpoznatiji Golden gejt, Nob Hil, Fišermens varf, kineska četvrt i Union skver, ali postoje i mnogi drugi. San Francisko nudi razne turističke atrakcije, između ostalog, turisti mogu da posete čuveni zatvor Alkatraz ili jednostavno da lutaju ulicama i uživaju u lepoti grada. *Most Golden gejt*, najpoznatiji most na svetu, uspeo je da impresionira čak i najzahtevnije posetioce, svojom dužinom od 2.737m. Ovaj viseći most nalazi se iznad moreuza Golden gejt i povezuje San Francisko i Okrug Marin. Oko 120.000 automobila pređe preko njega svaki dan. Pešacima je takođe omogućen prelaz mosta, pešačkom stazom, a dozvoljeni su i bicikli. Golden gejt je jedno od najviše fotografisanih mesta na zemlji. *Golden Gejt park* - Stanovnici San Franciska dolaze ovde da se odmire i opuste od gradske gužve. Turisti posećuju i Konzervatorijum cveća, koji poseduje kolekciju retkih i egzotičnih biljaka; De Jang muzej lepih umetnosti, koji prikazuje američku umetnost od XVII veka do danas, tekstil i svetsku savremenu umetnost; Akademiju nauke (jedan od najvećih prirodnjačkih muzeja u svetu); Botaničku baštu sa preko 7.500 biljnih vrsta; Japansku baštu čaja i mnoge druge atrakcije. I okean je blizu za šetnju na plaži. U San Francisku ovi *legendarni tramvaji* prevoze ljude još od kraja XIX veka. Njihova čuvena zvona mogu se čuti širom grada. Turisti ih koriste kao prevozno sredstvo od jedne do druge tačke, ali i kao način da bolje upoznaju grad. *Alkatraz* - Ozloglašeni bivši zatvor nalazi se na istoimenom ostrvu, u sredini zaliva San Franciska. Ovde su bili zatvoreni neki od najozloglašenijih kriminalaca SAD-a. Iako je nekoliko njih pokušalo da pobegne, ni jedan zatvorenik nije imao uspešno bekstvo. Zatvor je bio zatvoren 1960-ih i priče o Alkatrazu postale su legendarne. Danas je Alkatraz popularna turistička atrakcija. Svake godine zatvor poseti nekoliko miliona turista iz celog sveta. Do ostrva se ide trajektom, koji polazi od doka 33. *Fišermens varfje* distrikt i popularna turistička destinacija sa tržnicom na otvorenom Pier 39. Zajednica kalifornijskih morskih lavova nastanila se u ovom delu grada, pa turisti mogu da posmatraju ove divne životinje i njihove avanture. Nedaleko odavde nalazi se i Riplijev muzej "Verovali ili ne", muzej voštanih figura. *Union skver* je mesto za ozbiljne kupce. Mnoge poznate prodavnice i butici najekskluzivnijih dizajnera smešteni su u Plazi površine 11.000m², kao i u okolnim ulicama poput Geary, Powell, Post i Stockton. *Nort bič* je italijanska četvrt u San Francisku. To je naselje kafića, restorana i prodavnica u romantičnom evropskom stilu, koji se nalaze u blizini Vašington skvera. Prelepa crkva sv. Petra i Pavla je omiljeni orijentir. Kula Koit na vrhu Telegraf Hila nudi sjajna mesta za fotografije mostova i zaliva. Unutar kule nalaze se murali, oslikani od poda do plafona, koji opisuju scene San

²⁶²<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-05/new-orleans/>

Franciska iz 1930-ih. Ulaz u *kinesku četvrt* naziva se “zmajeva kapija”. Unutar nje nalazi se mnoštvo užurbanih blokova, uglavnom postavljenih duž avenije Grant, najstarije ulice San Franciska. Ovaj grad u gradu najbolje je istraživati pešice. Egzotične prodavnice, renomirani restorani, tržnice sa hranom, hramovi i mali muzeji, čine ovaj deo San Franciska odličnim za posetu. Poseta San Francisku ne bi bila potpuna bez obilaska nekog muzeja. *Muzej savremene umetnosti, Muzej azijske umetnosti, Muzej De Jang, Palata legije časti* i drugi muzeji i galerije, posvećeni su najboljoj klasičnoj i savremenoj umetnosti. San Francisko ima *Kalifornijsku akademiju nauka*, jedino mesta na planeti sa akvarijumom, planetarijumom, Prirodnačkim muzejom i četvororspratnom kišnom šumom, a sve pod istim krovom. *Ulica Lombard* je vijugava i spušta se niz brdo. Interesantna je zbog načina na koji je napravljena, a razlog je lakše silaženje automobila niz strmu padinu. Ulicu okružuje mnogo cveća, a pogled koji se pruža na zaliv je divan. I ono što je važno da se zna, ograničenje brzine u ovoj ulici iznosi svega 8km/h.²⁶³

MAJAMI odiše glamurom, elegancijom i kosmopolitskim dešavanjima. Smešten u jugoistočnom delu Floride, Majami ima sunčano i toplo vreme tokom cele godine. Prošaran je uticajima Karipskih ostrva, Latinske Amerike i Evrope. Mesto je izuzetnih plaža, nezaboravnog noćnog života, odličnog šopinga i brojnih restorana sa ukusnim specijalitetima. Majami ima čuveni Saut bič, gde se mogu videti izuzetno lepi, a ponekad i ekscentrični ljudi. Art deko distrikt Saut biča ima najveću koncentraciju art deko arhitekture u svetu. Nasuprot njemu, Nort bič se može pohvaliti primerima moderne arhitekture Majamija i ne toliko posećenim plažama. Živopisan je i kvart Mala Havana. Sa druge strane, luka Majamija je najveća luka namenjena brodovima za kružna putovanja u svetu. Vedro nebo, blistavi plavi okean, svetle peščane plaže i lepršave palme, čekaju vas u Majamiji, gradu gde život nije samo rad već i uživanje. A treba obići : *Koralni dvorac* koji je sagradio letonski imigrant Ed Lidskalnin kao spomenik njegovoj izgubljenoj ljubavi. Godine 1923. Lidskalnin je počeo da donosi tone koralna na svoje imanje. Isklesao je kuću i sav nameštaj. Sedam godina radio je sam, gradeći ovaj spomenik za mladu devojkicu, koja ga je odbila u Letoniji. Koristeći primitivan, ručno pravljen alat, Lidskalnin je isklesao masivne objekte. Videćete sto u obliku srca, sunčani sat, fontanu, ogromne koralne stolice, kadu, krevet, itd. Njegovo najveće dostignuće je koralna kapija teška 9 tona, koja, kako kažu, može da se pomeri jednim prstom. Interesantno je kako je Lidskalnin uspeo da pomera ove objekte teške nekoliko tona, bez savremenih mašina. Rekao je da je poznavao veštine i tajne, kojim su Egipćani izgradili piramide. *Saut bič*- Ljudi dolaze u Majami iz celog sveta, kako bi videli jedno od najpoznatijih područja Majamija, tako da su klubovi u Saut biču u trendu, a ekskluzivna mesta zahtevaju rezervaciju i često primenjuju strogi kodeks oblačenja i pravila ponašanja. Takođe je poznat i kao Majami bič. Živa atmosfera, slavni gosti, mnogobrojni vrhunski noćni klubovi, luksuzne prodavnice i restorani, učiniće turistički boravak u Majamiju nezaboravnim. *Džangl ajland* park se nalazi u srcu Majamija. Mogu se videti tropske ptice u njihovim prirodnim staništima, među kojima su are i druge ptice. Džinovski reptili i egzotični primati čine ovaj park još uzbudljivijim. Pored životinja u parku se nalazi i oko 500 biljnih vrsta. *Morski akvarijum* smešten u samom centru Majamija i Majami biča, predstavlja turističku atrakciju jer se mogu posmatrati delfini kako hodaju po vodi, kitovi ubice kako lete kroz vazduh, morski lavovi koji oduševljavaju decu svih uzrasta, kao i ugrožene morske kornjače i morske krave. Ni jedna poseta Majamiju nije potpuna bez posete istorijskom *Vickaja vili i imanju*.

²⁶³<http://www.pilotguides.com/destinations/north-america/usa/san-francisco/>

Izgrađena je u italijanskom stilu 1916. za industrijalca Džejms Diringa. Više od hiljadu umetnika ukrašavalo je fasadu, a trebalo im je pet godina da je završe. Po svojoj lepoti i veličini, vila se može uporediti sa mnogim evropskim palatama. Vrt oko vile je takođe prelepo uređen. *Zoološki vrt* u Majamiju je jedini zoološki vrt u SAD-u smešten u pojasu subtropske klime. Popularne životinje su oblačasti leopardi, komodo zmajevi i kenguri penjači. Jedan je od prvih zooloških vrtova u zemlji gde se životinje slobodno kreću u svojim prirodnim staništima. Ne postoje kavezi sa životinjama. Životinje su grupisane prema geografskoj teritoriji, a one vrste koje zajedno žive mirno u divljini, tako su i ovde smeštene. *Nacionalni park Everglejds* čine velika močvara, prerije i subtropska džungla, a jedan je od najneobičnijih nacionalnih parkova SAD-a. Smešten na krajnjem jugu Floride, park je dom za 14 retkih i ugroženih vrsta, uključujući američke krokodile, pume iz Floride i severnoameričke manate. Veliki deo parka poznat je samo istraživačima, ali posetioci imaju dovoljno mogućnosti za šetnju, kampovanje ili vožnju kanuom. Everglejds je jedino mesto na svetu gde krokodili i aligatori žive zajedno. Poznat je i po velikom broju ptica, posebno velikih močvarnih ptica, kao što su ružičasta kašikara, šumska roda, ardea herodias i razne čaplje. Nacionalni park Everglejds proglašen je mestom svetske kulturne baštine i neizostavna turistička atrakcija Majamija. *Dečiji muzej* ima moto: "igraj se, uči, zamisli, stvaraj" gde se kroz širok spektar interaktivnih izložbi omogućava deci da istražuju sve, od supermarketa do televizijskog studija. Ovaj potpuno novi muzej nalazi se u objektu površine 5.250m², sadrži 12 galerija, učionice i auditorijum sa 200 sedišta. Muzej nudi razne programe i kurseve vezane za umetnost, kulturu, društvo i komunikacije. *Tropska botanička bašta Ferčajld* se može pohvaliti velikom kolekcijom tropskih biljaka. Prostire se na površini od 33 ha, a predstavlja muzej, laboratoriju, naučni centar i prirodni rezervat. Tokom godine ovde se održavaju brojni festivali i koncerti. *Muzej nauke* omogućava, kako deci tako i odraslima, zabavno-obrazovno iskustvo. Muzej je dom za mnoge izložbe svetske klase, koje se stalno menjaju. Ovde se takođe nalaze *Planetarijum* i dva moćna teleskopa. *Karhendž* je Replika Stounhendža, gde umesto ogromnih kamenih blokova stoje automobili. Stvaralac ove jedinstvene skulpture od automobila je Džim Reinders. On je eksperimentisao sa neobičnim i zanimljivim umetničkim tvorevinama tokom svog života. Dok je živio u Engleskoj, imao je priliku da studira dizajn i da proučava svrhu Stounhendža. Njegova želja da kopira Stounhendž u realnoj veličini i prostoru, urodila je plodom u leto 1987. uz pomoć mnogih članova porodice. Trideset osam automobila je postavljeno da predstavlja iste proporcije kao i Stounhendž sa krugom oko 96m u prečniku. Neki automobili su uspravno postavljeni i postavljeni su u rupe duboke 1,5m, sa gepekem u rupi, dok su vozila koja su postavljena da formiraju gornju ploču zavarena na tom mestu. Svi su ofarbani sivom bojom. Karhendž je podigao u čast oca koji je nekada živio na farmi gde je Karhendž napravljen. Karhendž čuvaju "Prijatelji Karhendža", lokalna grupa koja ga sada poseduje i održava, dodali su asfaltirani parking, stolove za piknik i table za edukaciju. Jedinstvenost Karhendža, novina i neobične komponente nastavljaju da skreću pažnju svih medija i privlačan je za turiste koji ga posećuju iz celog sveta (preko 80.000).²⁶⁴

LOS ANĐELES - "Odakle si ti?" je prvo pitanje koje turisti čuju kad dođu u ovaj velik, prostran, lep, glasan, zabavan grad. Većina ljudi ga gleda kroz prizmu industrijske zabave i povezano sa tim, ekstravagancije. Međutim, kada se bolje sagleda, Los Anđeles je mnogo više od toga - najveće središte nacije za međunarodnu trgovinu i proizvodnju,

²⁶⁴<http://www.pilotguides.com/tv-shows/bazaar/season-one/miami/>

centar za visoko obrazovanje i specijalizaciju, a i sedište kreativnosti i inovacija. Lista stvari "stvorenih u Los Angelesu" počinje od sladoled kupa do prvog nevidljivog lovca, od barbike do robota. Los Angeles okrug je osma po veličini država u Uniji, ako bi se tretirao kao odvojena država. Los Angeles i okolni okruzi imaju ogromnu saobraćajnu infrastrukturu. Okrug koristi mreže autoputeva koje povezuju 88 gradova u susednim okruzima. Ova ogromna mreža autoputeva je jedna od najpoznatijih simbola u Los Angeles regionu. LA okrug je takođe razvio mrežu teških šinskih metro sistema. Los Angeles međunarodni aerodrom (LAX) je najveći aerodrom na svetu sa direktnim letovima, a šesti po veličini u pogledu ukupnog prometa putnika. Takođe, LAX je jedan od najprometnijih aerodroma po pitanju prenosa tereta u svetu. LA okrug ima dve velike luke, Los Angeles i Long Beach, koje zajedno čine najveći kompleks luka u naciji u ukupnom broju obrađenih kontejnera. LA i Long Beach kompleks spada među pet najvećih svetskih luka (iza Singapura, Šangaja, Hong Konga i Šenžena). Turističke znamenitosti i ono što turisti posećuju prilikom putovanja u LA su: *Zuma plaža*- Nalazi se u Malibu i jedna je od najpoznatijih i najpopularnijih plaža u južnoj Kaliforniji. Njen beli pesak prostire se skoro 3km, a mesto je brojnih filmskih i televizijskih snimanja tokom godine. *Santa Monika pristanište i plaža* - Panoramski točak je prepravljen i ofarban u zeleno, a noću osvetljen i deluje fantastično. Unutra se nalazi čuvena vrteška, koju su koristili u filmovima kao što je "The Sting". *Grifit opservatorija* je jedinstvena građevina, jedna od najpoznatijih i najposećenijih znamenitosti u južnoj Kaliforniji. Desetine miliona posetilaca posećuje opservatoriju samo da bi razgledali unutaršnjost zgrade, ili da bi videli uživo prezentacije u Planetarijumu ili prosto da gledaju u pravcu obale i horizonta. Ova kulturna i naučna ikona duguje svoje postojanje snu jednog čoveka. Grifit Dženkis Grifit, posvećeni naučnik i javni službenik radio je na ispunjenju svoje vizije da astronomija i posmatranje univerzuma postane dostupno svima. *Paramount filmski studiose* nalazi u Holivudu, ima bogatu istoriju i tradiciju, a Paramount turistička tura sa vodičem traje 2 sata. Obilazak nudi istorijski i informativni pogled na svakodnevna dešavanja iza kulisa jednog velikog filmskog i televizijskog studija. Sposobni i obučeni vodiči upoznaju turiste sa svim glavnim radnim elemenatima jednog od najvećih filmskih studija, nakon čega se ima bolja sliku o tome šta je sve potrebno da se proizvede i snimi jedan veliki film. *Holivudska staza slavnih* napravljena je u čast umetnika, preko 2000 njih, koji su ostvarili značajan doprinos u filmskoj, radio, televizijskoj, pozorišnoj i muzičkoj industriji. Prva zvezda postavljena je 9. februara 1960, u čast Džoane Vudvard. Jedana od najpopularnijih holivudskih turističkih atrakcija Walk of Fame leži na obe strane holivudskog bulevara, od Gauer do La Bri, obe strane Vajn ulice od Juka do Sanset. Četiri srebrne dame Holivudskog paviljona na La Brea, koje su postavljene na samom početku staze slavnih, ne treba propustiti. One predstavljaju Doroti Dandridž, Dolores del Rio, Mae Vest i Ana Mej Vong. *Volt Dizni koncertna dvorana* je novo sedište Los Angeles filharmonije. Projektovao je arhitekta Frenk Geri, tako da bude jedna od najsostificiranijih akustičnih koncertnih sala u svetu, pružajući vizuelni i zvučni doživljaj neevrovatnog muzičkog iskustva. Kroz viziju i velikodušnost Lilijan Dizni, kao i mnogih drugih privatnih donatora i korporacija, grad je dobio jednu od najboljih koncertnih dvorana u svetu, kao i međunarodno priznat arhitektonski objekat. Od zakrivljenih elemenata nerđajućeg čelika upečatljive spoljašnjosti do najsavremenije akustike glavnog auditorijuma prekrivenog drvenim panelima, čini kompleks od 14.500m² koji stvara jedinstveni duh i kreativnu energiju grada Los Angelesa i njenog orkestrara. *Sanset Bulevar* je legendarna i prepoznatljiva atrakcija u SAD. U starim danima predstavljao je klasični i glamurozni holivudski način života, postajući tako set ikona u nekoliko najpoznatijih američkih filmova, uključujući filmski

klasik "Sunset Boulevard". Danas, bulevar koji povezuje centar LA sa Pacifikom i posebno "Sunset Strip" koji prolazi kroz Holivud postaje popularno mesto za izlaske i sadrži nekoliko popularnih noćnih klubova, barova i restorana. Strip je sa mnogim muzičkim mestima, uključujući Rainbow Bar & Grill, The Roxy pozorište i Standard. *Universal Studio Hollywood* je najveći svetski filmski studio i tematski park. Nalazi se u Universal gradu u Los Angelesu, oko jedan sat vožnje od Anahajma. Nudi čuvenu Universal Studio turneju koja vodi iza kulisa nekih od najpoznatijih filmova. Postoji mnogo atrakcija, a voz je prilagođen svim uzrastima.²⁶⁵

NJUJORK, prvo se zvao Novi Amsterdam, a 1664. Englezi su mu dali ime Njujork (Novi Jork) u čast vojvode od Jorka. Jedan je od najvećih gradova sveta, sedište velikih muzeja, galerija, međunarodnih korporacija i berzi, svih međunarodnih ambasada pri Ujedinjenim nacijama, Njujork je najgušće naseljen među većim gradovima u SAD. Blizu 800 jezika je u upotrebi. Prema procenama iz 2012. godine na širem gradskom području živi približno 19,8 miliona stanovnika. Današnji simboli Njujorka su: Vol strit, Kip slobode (poklon Francuske, podignut je 1886), Bruklinski most (koji spada u najveće i najduže mostove sveta i spaja Menhetn i Bruklin), Empajer stejt bilding, Krajsler zgrada itd. Tu je bio i Svetski trgovinski centar, koji je srušen 11. septembra 2001. u terorističkom napadu. Poznata mesta su i Peta avenija, Tajms skver, Sentral park, Metropoliten muzej i Brodvej, bulevar koji se proteže od juga do severa Menhetna, a u čijem centralnom delu (*Midtown*) se nalaze mnoga pozorišta. Grad Njujork se nalazi u državi Njujork. Uže gradsko jezgro se sastoji iz pet gradskih opština: Bruklin, Bronks, Menhetn, Kvins, i Staten Ajland od kojih bi svaka bila velegrad da se ne nalazi u Njujorku. One su se ujedinile u jedan grad 1898. U gradu se nalaze brojni univerziteti i koledži, među kojima su najpoznatiji: Univerzitet Kolumbija, Njujorški univerzitet, Rokfelerov univerzitet, koji se nalaze među prvih 35 u svetu. Simboli Njujorka i ono što bi turisti trebali da obiđu su:

Muzej Metropoliten, jedan od najvećih i najboljih svetskih muzeja. Njegove kolekcije uključuju više od dva miliona umetničkih dela koje obuhvataju preko 5.000 godina svetske kulture, od praistorije do danas i iz svih delova sveta. Osnovan 1870. muzej se nalazi u Central parku duž Pete avenije. Prošle godine ga je posetilo 4,7 miliona ljudi.

Central Park - Ova oaza nalazi se u samom srcu Menhetna. Izgradnja parka počela 1859. a završena je 1873. Danas se pešaci, roleraši, biciklisti i rekreativci nadmeću za prostor. Zaljubljeni se sastaju kod Betesda česme na istoimenoj terasi. Na severu, druge zanima misterija dvorca Belvedere. U blizini je Delakort bioskop, gde se gledaju letnje predstave. Park se uklopio u okruženje Menhetna i teško je poverovati da je veći deo parka sasvim prirodan, a samo deo je uređen ljudskom rukom. U parku se nalaze: zoološki vrt, rezervat za životinje, staklena bašta, staza za jahanje, nekoliko prirodnih jezera i klizališta.

Kip slobode - Nigde drugde na Zemlji ne postoji simbol koji izražava koncept i ideal lične slobode kao Kip slobode. Možda bi trebalo reći da su stotine hiljada običnih ljudi sa obe strane Atlantika donirale stotine hiljada dolara za njegovu izgradnju. Statua je visoka 45,5m i sa skoro 225 tona predstavlja konstrukciju od bakra i čelika. Postolje je visoko 46,9m i izgrađeno od granita. Skulptor spomenika je Frederik Bartoldi, rođen u Kolmaru u Francuskoj, a unutrašnju konstrukciju izradio je čuveni Gustav Ajfel, projektant Ajfelove kule u Parizu. Postolje statue projektovao je američki arhitekta Ričard Moris Hant. Stalna izložba u muzeju u podnožju statue, detaljnije opisuje poreklo i izgradnju statue, kao i priču o njenoj evoluciji u međunarodni simbol slobode.

²⁶⁵<http://www.pilotguides.com/tv-shows/bazaar/season-one/los-angeles/>

Gugenhajm ima najbolju zbirku savremene umetnosti na svetu. Jedinstvenu zgradu, nalik na džinovsku belu školjku, dizajnirao je Frenk Lojrd Rajt 1943. Posetioci uzimaju lift do vrha zgrade, a zatim se spuštaju spiralnom rampom do izlaza i usput gledaju slike Pikasa, Šagala, Kandinskog, Modiljanija, Legera, Manea i mnogih drugih koji su izloženi.

Američki muzej prirodne istorije - Posetioci su oduševljeni ovim muzejom, bilo da se istražuju interaktivni eksponati na zemlji, u moru ili svemiru, svi se slažu da ga treba upoznati. Muzej ima oko 32 miliona eksponata, zauzima prostor 4 gradska bloka, sa 25 zgrada, preko 45 izložbenih hala, tako da ne može sve da se vidi u jednom danu. "Rose Center" za Zemlju i svemir je posebno omiljen deo, ali trebalo bi posetiti i dinosauruse, dvoranu Univerzuma i veliki deo sa leptirima, koji se može videti od oktobra do maja.

Tajms skver je najžurbaniji trg u Njujorku, poznat po svojim brodvejskim pozorištima, bioskopima i svetlećim reklamama. To je jedno od onih mesta koje čine Njujork gradom koji nikada ne spava.

Peta avenija, poznata kao nenadmašna ulica za kupovinu, jedna od najskupljih ulica u svetu, gde se nalaze najprestižnije radnje: Louis Vuitton, Prada, Emanuel Ungaro, Gucci, Ferragamo, Versace i mnogi drugi. Međutim, nije sve samo šoping u Petoj aveniji. Peta avenija ima veliki broj interesantnih muzeja, prestižnih mesta za stanovanje, a može se videti i *Tramp Tauer*, *Empajer Stejt Bilding*, *Rokfeler centar*.

Krajsler zgrada - Početkom XX veka, trka za najvišu zgradu u svetu je počela i Krajsler zgrada zauzela je prvo mesto. Tu poziciju držala je do 1974., kada je Sirs u Čikagu izgradio oblakoder koji je bio viši. Krajsler zgrada je jedan od poslednjih oblakodera rađena u Art deko stilu. Gargojli prikazuju replike ornamenata sa haube Krajsler automobila iz 1929. Unutrašnjost zgrade je veličanstvena, kao i njegoa spoljašnjost; mermerni podovi i mnogi Art deko dezeni, kao što su stilizovana vrata lifta, čine Krajsler zgradu jednom od najlepših poslovnih kula Njujorka.^{266 267}

VASHINGTON je glavni grad Sjedinjenih Američkih Država. Dobio je ime po Džordžu Vašingtonu, vrhovnom komandantu američke vojske u Američkoj revoluciji i prvom predsedniku SAD. U Vašingtonu su sedišta sve tri grane američke savezne vlasti (izvršne, zakonodavne i sudske), kao i sedišta većine saveznih službi. Vašington je i sedište Svetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda i Organizacije američkih država, kao i mnogih drugih međunarodnih i nacionalnih ustanova. Vašington takođe ima brojne američke spomenike, muzeje i sportske klubove, pa je jedno od glavnih turističkih odredišta u SAD. Vašington je na pola puta obale atlanskog okeana Severne Amerike, na ušću dveju reka Anakostia i Potomak. Ima oko 3,75 miliona stanovnika, od kojih su skoro 70% Afroamerikanaci, koji uglavnom žive u jugozapadnom, jugoistočnom i severoistočnom delu grada, dok je severozapadni deo grada uglavnom naseljen belcima. Iza raskošne fasade Vašingtona, nalazi se svet siromaštva i nezaposlenosti. Grad je osnovan i izgrađen samo za jednu svrhu; da obezbedi nezavisno mesto za rad vlade. Vašington očara posetioca atipičnim izgledom za američki grad, jer nema nebodera koja su zabranjeni zakonom. Izgled Vašingtona je sačinjen od zgrada u klasičnom stilu, neke od njih su džinovske veličine, smeštene uz avenije ogromne širine. Te avenije dale su Vašingtonu nadimak "grad veličanstvenih distanci". Na godišnjem nivou, većina od 20 miliona ljudi koji posete Vašington su Amerikanci željni da vide oličenje američke demokratije i mesta koja su im poznata iz školskih udžbenika i sa televizije. Strani

²⁶⁶<http://www.pilotguides.com/tv-shows/historic-walks/new-york-iconic-skyscrapers/>

²⁶⁷<http://www.pilotguides.com/articles/new-york-city-guide/>

posetioci mogu biti iznenađeni koliko su dostupne - mada strogo kontrolisane - čak i tako osetljive oblasti vlade kao što je Kapitol Erija. Takođe ima obilje muzeja, od kojih su neki među najvažnijim na svetu.

U Vašingtonu je sedište Kongresa (Senata i Predstavničkog doma) i predsednika Sjedinjenih Država. Preko 350.000 ljudi - od vozača do šefa štaba Bele kuće - zaposleno je u administraciji, a na desetine hiljada ih radi u raznim nacionalnim i međunarodnim organizacijama (Svetska banka, Organizacija američkih država, Međunarodni monetarni fond) sa sedištem u Vašingtonu, kao lobisti ili u raznim drugim službama koje zavise od vlade. Vašington ima malo industrije, ali grad ima pored pet univerziteta i razne istraživačke institute i laboratorije koje se bave elektronikom, svemirskim putovanjima i projektima o naoružanju. Stoga Vašington ima populaciju sa najvećim procentom kvalifikovanih istraživača, više od bilo kog drugog američkog grada. Gradski drugi najvažniji izvor prihoda - posle rada vlade - je turizam. Kulturu u Vašingtonu zastupaju pozorišta kao što je Narodno pozorište i orkestri kao što je Nacionalni simfonijski orkestar, smešten u centru Džon F. Kenedi za izvođačke umetnosti. Tu su i brojni muzeji, koje predvodi Nacionalna galerija i Smithsonian Institut. Vašington takođe ima Nacionalni arhiv i Kongresnu biblioteku, najveću biblioteku na svetu. Ni kulinarski svet ne bi trebalo da bude zaboravljen: gradska mesta za jelo variraju u rasponu od hamburgera, brze hrane pa do raznih stranih kuhinja i prestižnih francuskih restorana. Najbolje vreme za posetu Vašingtonu su proleće i jesen. A šta posetiti ?

Nacionalna galerija - Sadrži veliku i raznoliku kolekciju evropskih i američkih slika, skulptura i dekorativne umetnosti. Jedan je od najvažnijih svetskih muzeja i jedan od najpopularnijih u SAD-u. Sastoji se od dve odvojene zgrade povezane tunelom. Zapadno krilo je neo-klasična struktura koja sadrži prvenstveno evropsku umetnost od srednjeg do XX veka. Zgradu je projektovao Džon Rasel Poup, koji je isplanirao i Džeferson memorial. Otvorena je za javnost 1941. Neka od važnijih dela su: jedina slika Da Vinčija (Ginevra de Benci) u američkim muzejima, dela velikih francuskih impresionista, kao što su Mone, Dega i Renoar i neka od remek-dela Rembranta i El Greka. Istočno krilo galerije primer je moderne arhitekture izgrađene 1978. po dizajnu arhitekta I. M. Pei i partnera. Ovaj odeljak sadrži više skulptura nego zapadno krilo, uključujući i dela Henri Mura i eksponate od Aleksander Koldera.

Smitsonov Institut - Sastoji se od 16 različitih muzeja, od kojih devet u nivou National Mall u Vašingtonu. Dvorac je sedište muzejske uprave i mesto počinka osnivača James Smithson. Tu je i informativni centar za posetioce sa umnim pozorištem, elektronskim zidnim mapama i korisnim alatkama da se upoznaju svi aspekti muzeja.

Kapitol SAD - Na istočnom kraju Mall, nalazi se na 30m visokom brdu Kapitol, Kapitol Sjedinjenih Američkih Država sedište Predstavničkog doma i Senata. Prvi objekat podigao je Vilijam Tornton između 1793. i 1812. današnje krilo Senata, koje je bilo spaljeno od strane Britanaca 1814. Rekonstrukcija je sprovedena u nekoliko faza: centralni blok je obnovljen od strane Lotroba i Bulfinča 1829. a prateći Torntonove planove; levo i desno krilo i 82m visoka kupola, po uzoru na kupole Svetog Petra u Rimu, građeni su između 1851. i 1865. po dizajnu Tomas Voltera i na kraju 1958-62. proširen je glavni deo zgrade, ispred koje svaki predsednik daje zakletvu. Kapitol gleda ka istoku, jer se prvobitno mislilo da će se grad razvijati u tom pravcu. Kao rezultat Kapitol okreće leđa glavnom delu grada. Unutrašnjost Kapitola je nalik mravinjaku; vrvi od kongresmena, lobista, obezbeđenja i turista.

Linkolnov memorijal - Spomenik u čast 16. predsednika SAD-a, Abrahama Linkolna. Dve godine nakon njegovog ubistva, Kongres je formirao Linkoln asocijaciju.

Njihov zadatak je bio da izgrade spomenik posvećen Abrahamu Linkolnu. Godine 1901. izabrano je mesto za spomenik. Izgradnja je počela 1914. a spomenik je dizajnirao arhitekta iz Njujorka Henri Bejkon. Ima izgled grčkog hrama sa 36 dorskih stubova. Svaki stub predstavlja jednu državu Unije do vremena Linkolnove smrti. Kada je spomenik završen u maju 1922, Unija je proširena sa još 12 država, pa su imena 48 država urezana na spoljnim zidovima. Nakon prijema Aljaske i Havaja, dodata su imena i tih novih država. Izgradnja spomenika koštala je dva miliona dolara. Unutar 30m visokog mermernog hrama smeštena je velika skulptura Abrahama Linkolna kako sedi u stolici. Skulptura, koju je dizajnirao francuz Danijel Čester, prvobitno je trebalo da bude visoka 3m. Međutim, Henri Bejkon shvatio je da će statua biti relativno mala u odnosu na unutrašnjost velike zgrade, pa je visina skoro udvostručena na 5.8m. Linkolnov memorijal se često koristi kao mesto okupljanja za proteste i političke skupove. Najpoznatiji je bio u martu 1963, kada je Martin Luter King ovde održao svoj čuveni govor.

Spomenik Vašingtona - Ovaj visoki obelisk postao je simbol glavnog grada SAD-a. Sa svojih 170m, u momentu završetka 1884. bio je najviša građevina u svetu. Danas, posetioци mogu da se voze liftom do vrha i da uživaju u prelepom pogledu na grad.

Nacionalna katedrala Vašingtona šesta je po veličini u svetu. Njena izgradnja počela je 1907. a završena je 1990. Dizajnirana je u gotskom stilu i okružena je vrtom.

Nacionalni muzej istorije prirode jedan je od najboljih svetskih muzeja prirodne istorije, a privlači oko sedam miliona posetilaca godišnje. Turisti ne propuštaju hranjenje tarantule ili obilazak skeleta dinosaurus. Takođe se gleda šou u IMAX pozorištu, uživa u Paviljonu leptira ili razgleda soba otkrića. U ovom muzeju je gotovo uvek gužva.

Bela kuća - Dom svakog američkog predsednika od 1801. godine i njenog prvog stanara Džona Adamsa. Od tada, svaki predsednik SAD-a živeo je u Beloj kući. Prvobitno je nazivana "Predsednička palata" ili "Predsednikova kuća". Ubrzo je dobila nadimak Bela kuća i 1901. predsednik Ruzvelt je to zvanično prihvatio. Bela kuća je proširena i modifikovana više puta. Ukupno ima 132 sobe, neke od njih se mogu posetiti, uključujući zelenu sobu, plavu sobu, crvenu sobu i druge. Tomas Džeferson je bio prvi predsednik koji dozvolio javne posete Beloj kući 1805.

Union Station - Glavna železnička stanica u Vašingtonu. Arhitekta iz Čikaga, Daniel Burnham dizajnirao je ovu prelepu veliku zgradu u stilu Beaux-Arts. Sa dužinom od 182m, zgrada je bila najveća železnička stanica u svetu. Impozantna glavna dvorana, sa zasvođenim plafonom koji je ukrašen zlatnim listićima, visoka je 29m. Pri izgradnji su još korišćeni i mermer i granit, što je koštalo 125 miliona dolara. Stanica čak ima i predsednički apartman, koga je prvi put upotrebio predsednik Taft 1909. Poslednji koji je koristio ovaj apartman bio je predsednik Ajzenhauer. U početku je ovom stanicom prolazilo više od 100.000 ljudi dnevno, međutim tokom 1950-ih, kada je putovanje avionom postalo sve popularnije, broj putnika je počeo da opada i železnička stanica postala je prevelika. Pokušaj u 1970-im da ga pretvore u centar za posetioce, nije uspeo. Od tada, stanje zgrade se pogoršalo u toj meri da su delovi krova počeli da se urušavaju. Kongres i vlasti železnice, razmatrali su pitanja da li će glavna železnička stanica biti srušena ili renovirana. Srećom, 1981. odlučeno je da se zgrada ipak obnovi. Stanica je konačno ponovo otvorena 1988 godine. Pored železničke stanice, ona je postala omiljeno mesto za kupovinu u više od 100 radnji.^{268 269}

²⁶⁸<http://www.pilotguides.com/destinations/north-america/usa/>

²⁶⁹<http://www.pilotguides.com/articles/washington-dc-city-guide/>

2. KANADA

Kanada je država u Severnoj Americi koja se nalazi severno i istočno od Sjedinjenih Američkih Država. Na zapadu Kanade je Tihi okean, na severu Severni ledeni okean, a na istoku Atlantski okean. Kanada je sa površinom od 9.984.670 km² druga po veličini država u svetu, posle Rusije. Granica između Kanade i SAD predstavlja najdužu nebranjenu granicu na svetu. Morsku granicu deli s Danskom, tj. njenim posedom Grenlandom. Od 1925. Kanada polaže pravo na deo Arktika između 60° i 141° ZGD, ali ovo njeno pravo nije opšte prihvaćeno. Najsevernije naselje u Kanadi i svetu je baza kanadske vojske Alert na severnom delu ostrva Elsmir, samo 817 km od Severnog pola. Kanada ima najdužu morskou obalu na svetu dugu 243.000 km. Zapadno od Ontarija, prostire se Velika ravnica do Stenovitih planina, koje je odvajaju od Britanske Kolumbije. Gotovo polovina Kanade otpada na Severnokanadsku niziju, koja je na jugu obrasla četinarskom šumom, a prema severu prelazi u močvarnu i pustu tundru, pa se na kraju razbija na brojna ostrva Arktičkog arhipelaga. Na severozapadu Kanade reka Makenzi ističe iz Velikog ropskog jezera u Severni ledeni okean. Kopneni deo severne Kanade je okružen velikim arhipelagom u kome se nalaze neka od najvećih ostrva na svetu. Severno od oblasti Velikih jezera leži široki Kanadski štit, izgrađen od prekambrijskih stena, granita, gnajsa i peščara. To je zaravnjena stenovita oblast prosečne visine od 100-500 m, oblikovana povlačenjem leda u poslednjem ledenom dobu, bogata rudama, jezerima i rekama. Teritorija Kanade je geološki aktivna u svom zapadnom delu, sa brojnim zemljotresima i potencijalno aktivnim vulkanima, među kojima su Maunt Miger, Maunt Garibaldi, Maunt Kejli i Maunt Edziza. Kanada ima više jezera od bilo koje države i u njoj se nalazi veliki deo slatke vode u svetu. Kanadski štit se na severu i severoistoku nastavlja u vidu velikog broja ostrva u kanadskom arktičkom arhipelagu, od kojih su najveća Sauthempton, Bafinovo ostrvo, Devon, Elsmir, Samersset i druga. Reka Sen Loren na svom ušću obrazuju najveći estuar na svetu pre nego što se ulije u Zaliv Sen Loren. Zaliv okružuju Njufaundlend na severu i Kanadsko primorje na jugu. Kanadsko primorje se produžuje na istok duž planina Apalači, od severne Nove Engleske i poluostrva Gaspé u Kvebeku. Nju Bransvik i Novu Škotsku razdvaja zaliv Fandi, u kom su zabeležene najveće razlike plime i oseke na svetu. Ontario i Hadsonov zaliv dominiraju srednjim delom Kanade. U Kanadi se nalaze velike zalihe vode; kroz njene reke protiče skoro 9% obnovljivih vodotokova u svetu, u njoj se nalazi četvrtina ritova na Zemlji, a treća je po broju glečera u svetu (iza Antarktika i Grenlanda). Zbog znatnog glacijalnog procesa u Kanadi se nalazi više od 2 miliona jezera; od onih koji se nalaze u potpunosti unutar granica Kanade, njih više od 31.000 je površine između 3 i 100 km², dok je 563 veće od 100 km². Pored Velikih jezera na granici sa Sjedinjenim Državama, ostala veća jezera su Veliko ropsko jezero, Vinipeg, Veliko medveđe jezero, Atabaska, Manitoba, Malo ropsko jezero, Nipigon, Sakami i dr. Reke Kanade otiču u tri okeana i dva zaliva: Tihi okean, Severni ledeni okean, Atlantski okean, Hadsonov zaliv i Meksički zaliv. Kanada ima 418 miliona hektara šuma, tj. 41,9 % ukupne površine države. Gledano od severa prema jugu biomi Kanade su: tundra i tajga u arktičkom delu, širokolisne i mešovite šume umerenih predela u istočnom delu zemlje, prerijske u državama Alberta, Manitoba i Saskačevan i četinarske šume umerenih predela u Britanskoj Kolumbiji. Najkarakterističnije životinjske vrste Kanade su: los, vapiti, šumski bizon, grizli, kanadski ris, američki dabar, vizon, bizamski pacov, američko bodljikavo prase,

kanadska guska i leštarka. Na severu, u arktičkim predelima žive beli medvedi, polarna lisica, bela sova, karibu, vuk, morž i endemično mošusno goveče.²⁷⁰

Kanada je oduvek uživala veliku popularnost turističke destinacije sa svetski poznatim prirodnim lepotama (Nijagarini vodopadi, impozantni planinski pejzaži u nacionalnim parkovima Banf i Džasper, itd) i gradovima bogate tradicije, kao što su Kvebek i Montreal. Kanada ima po nešto za svakog turistu - za one koji uživaju u šetnji po centru grada, za ljubitelje prirode i divljih životinja ili za one koji traže avanturu. Kanada ima dve velike kulture i dva jezika, francuski i engleski. Spada u vodeće ekonomske nacije sveta. Ogromno bogatstvo minerala i biljnih resursa, plodno zemljište za poljoprivredu i šumarstvo, zajedno sa ogromnim potencijalom hidroelektrana doprineli su da Kanada postane jedan od vodećih svetskih ekonomskih sila. Turističke posete Kanadomogu da budu u bilo koje doba godine, ali većina ljudi dolazi leti kada su temperature prijatne i najveći deo aktivnosti se odvija napolju. Jesen je sjajna prilika za posetu, jer šume tada dobijaju spektakularni plašt različitih boja. Kanadske zime su duge, hladne i tamne. Većina turističkih atrakcija je zatvorena, pa su posete ograničene na skijališta i gradove Kvebek Siti, Toronto i Vinipeg koji imaju zimske karnevale. Turističke posete Kanadi podrazumevaju upoznavanje sledećih mesta:

Toronto - Glavni grad kanadske provincije Ontario nalazi se na severozapadnoj obali jezera Ontario. Turisti ovde mogu naći moderne oblakodere, najviši televizijski toranj na svetu i veliku sportsku halu poznatu kao Rodžers Centar. Toronto je književni, umetnički i muzički grad. U septembru je Međunarodni filmski festival i tada crveni tepih, ulični festivali, rok koncerti, izložbe i ples stupaju na scenu. Kuhinja je multikulturalna, kao i njeno stanovništvo; koreanska torta sa orasima, italijanski espresso, indijski kari. Zagađenost vazduha i beskućnici su najveći problem ovog grada.

Nijagarini vodopadi - Nalaze se na krajnjem jugu pokrajine Ontario, gde voda jezera Iri pada skoro 60m u jezero Ontario. Nijagarini vodopadi su među najvećim, najlepšim i svakako najpoznatijim vodopadima na svetu. Predstavljaju državnu granicu između SAD i Kanade. Vodopadi izgledaju i sa jedne i sa druge strane fantastično, mada kanadska strana pruža bolji pogled. Pri sunčanom danu vidi se duga koju stvaraju sami vodopadi. Danju ili noću i bez obzira na sezonu, vodopadi su uvek tu i lepi za gledanje. Godišnje 14 miliona posetilaca dođe da uživa u njima. Čak i zimi kada je protok delimično smanjen i rubovi prilično zaleđeni, vodena ekstravagancija nije smanjena. Veoma retko se vodopad zaustavi u potpunosti. To se prvi put dogodilo na Uskrs 1848. kada je led potpuno zakrčio tok. Pobožni meštani uplašili su se da je kraj sveta blizu...

Vankuver je komercijalni glavni grad Britanske Kolumbije, a leži u ekstremnom jugozapadnom uglu Kanade, samo 40km od granice sa SAD-om. Ima reputaciju jednog od najlepših gradova na svetu. Vankuver ima relativno ujednačenu i blagu klimu tokom cele godine i lepo okruženje, velike parkove, zelene površine i bogat kulturni život.

Montreal je drugi grad po veličini u Kanadi i drugi grad francuskog govornog područja na svetu i glavni grad provincije Kvebek. Montreal se nalazi na najvećem od 234 ostrva, koja čine arhipelag Hošelaga u reci Sen Loren. Srce grada je Ile de Montreal, na ušću reka Otava i Sen Loren, koji se nalazi na obroncima drevnog vulkana Mon Rojal. Zvanično osnovan 1642. Montreal je jedan od najvažnijih gradova u Severnoj Americi.

Nacionalni park Banf je najstariji nacionalni park u Kanadi sa očuvanim pejzažima, visokim planinama, glečerima, visokim morenskim jezerima i brzim rekama koji čine njegovu prirodu jednom od najlepših mesta na planeti. Turisti ga rado posećuju.

²⁷⁰Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta", VPTŠ, Užice, 2011

Nacionalni park Džasper, osnovan 1907. najveći je nacionalni park u kanadskom delu Stenovitih planina. Njegovi svetlucavi glečeri, obilje divljači, kristalno bistra jezera, gromoglasni vodopadi, duboki kanjoni i veći zelene šume i sve to okruženo visokim, robusnim planinskim vrhovima, samo su neki od razloga što turisti ovde često dolaze.

Kvebek Siti - Grad leži na reci Sen Loren, oko tri sata vožnje istočno od Montreala. Kvebek Siti je drugo najstarije evropsko naselje u Kanadi. Ovaj istorijski grad podeljen je na Gornji i Donji grad, a povezani su strmim stepenicama i žičarom. Smešten povrh rta Dijamant, stari deo je jedini utvrđeni grad u Severnoj Americi i deo je UNESCO-ve svetske baštine. Citadel, Zamak Frontenac, Abrahamova zaravan i Parlament Kvebeka su atrakcije u Gornjem gradu, deleći prostor sa različitim radnjama i tržnicama. Mornarički muzej Kvebeka i stare luke nalaze se u Donjem gradu, kao i drevna Crkva Notr Dam de Viktoar i istorijski distrikt Pti Šamplen. Kvebek Siti je poznat i po zimskom karnevalu Kvebeka, koji prikazuje ledene skulpture svetske klase.

Kvin Šarlot ostrva - ili sve popularnije ime Heida Gvej, sa jedinstvenim vrstama flore i faune, kojih ima u tolikoj meri da se popularno zovu Kanadski Galapagos. Drveća omorike i kedra, neka su od najvećih na svetu. Usred ovog slabo naseljenog, divljeg i kišovitog mesta nalaze se beloglavi orlovi, medvedi i još mnogo drugih divljih životinja. More obiluje morskim lavovima i orkama.

Tofino je raj zapadne Kanade. Odlikuju ga prašume umerenih područja, obilje divljih životinja, duge čiste peščane plaže, surfovanje i neverovatni ljudi. Tofino je jedno od retkih mesta na svetu, ne samo zbog prašuma, već i zbog činjenice da se nalazi na kraju poluostrva na kome se nalazi poznat nacionalni park Rim. Turisti mogu ovde da šetaju prašumom, borave na nekoj od čistih i mirnih plaža, odu na planinarenje ili veslanje kajakom do grupe Broken Island i kampuju u potpunoj izolaciji.

Inuvik je naselje u Arktičkom krugu na delti reke Makenzi. Podignut je između 1955. i 1961. tokom istraživanja nafte i gasa, a zamenio je Aklavik, koji je bio loše lociran i sklon poplavama. Danas je Inuvik trgovinski, administrativni i centar snabdevanja za zapadni Arktik. Ima aerodrom, nekoliko škola i bolnicu. Pošto je zemlja stalno zamrzuta, bilo koji oblik građenja predstavlja tehnički problem. Sve komunalne linije snabdevanja moraju da budu postavljene iznad zemlje i kuće sagrađene na stubovima kako bi se sprečilo topljenje većitog leda, što bi za posledicu imalo sleganje tla.²⁷¹

OTAVA je multikulturalni grad i jedna od najlepših prestonica na svetu i sedište Savezne skupštine. Smešten na obalama reka Otava, Ridu i Gatino, Otava je bogata kulturom i nasledjem mnogih međunarodnih institucija, vodenih tokova, parkova i istorijske arhitekture. Mnoga strana predstavništva i ambasade nalaze se u Otavi i ona je svetski priznat centar za akademsko i stručno usavršavanje. Kulturne razlike Otave, ogledaju se i u njenoj lokalnoj kuhinji: italijanska, kineska, francuska, afrička, karipska i mnoge druge. Otavu zimi treba upoznati zbog njenih ledenih temperatura, jer tada grad ovu najdužu sezonu obeležava nizom aktivnosti na otvorenom. Kanal Ridu pretvara se u najveće klizalište na svetu, a Vinterlud festival mami sve ljude da izađu napolje i uživaju u ogromnom selu koje je u potpunosti izgrađeno od leda. Kada se debeo pokrivač snega otopi, lale u centru grada slave dolazak proleća. Turističke znamenitosti Otave su: Parlament Hil, najposećenija atrakcija Otave, na čijem brdu je izgrađen Parlament Kanade. Originalna struktura izgorela je do temelja u tragičnom požaru 1918., osim biblioteke, koja je spašena brzom reakcijom radnika koji je zatvorio velika čelična vrata biblioteke. Postoje stotine pojedinačnih gargolja, groteske i reljefa uklesanih u kamenu zgrade, od kojih su

²⁷¹<http://visit-canada.com/>

četiri gargojla postavljena na uglovima Tornja mira. U njemu se nalazi 53 zvona koja se oglašavaju svakih 15 minuta. Leti, svakog dana u 10h je smenu straže na prednjoj strani travnjaka. Noću, tokom leta, tu je besplatna dvojezična predstava zvuka i svetlosti koja se zove Mosaika na Parlament Hillu. Nacionalna galerija Kanade je najveća galerija umetnosti u Kanadi, u kojoj je smeštena najveća kolekcija kanadskih i inuitskih umetnosti na svetu, zajedno sa delima evropske i azijske umetnosti. Zgrada galerije je umetničko delo samo po sebi. Staklene kupole, upečatljiv ansambl stakla i ružičastog granita, smislio je Moše Safdi, istaknuti arhitekta koji je u Montrealu stvorio dobro poznati "Habitat" (jedinstven stambeni kompleks). U galeriji su izložena dela poznatih umetnika kao što su: El Greko, Gustav Klimt, Pablo Pikaso i Endi Vorhol. Ispred muzeja se nalazi ogromna bronzana statua u obliku pauka, koji se zove Maman. U unutrašnjosti muzeja postoje dva opuštena dvorišta, koja odišu mirom i svežinom. Kanadski muzej civilizacije je najposećeniji muzej u Kanadi koji dokumentuje istoriju Kanade kroz spektakularni niz eksponata. Fasada od kamena izvajana je u glatke talase, nema ni jednog ugla u muzeju, jer verujući u aboridžinska predanja, zli duhovi žive u tim ćoškovima. Selo Aboridžina - Ova intrigantna replika aboridžinskog sela omogućava turistima da bace pogled na stil života starosedeoaca Otave i regiona. Katedrala Notr Dam izgrađena 1841., najstarija je crkva u Otavi i ujedno sedište gradske katoličke arhiepiskopije. Muzej vazduhoplovstva sa blizu 120 aviona smeštenih u čeličnom trougaonom hangaru, gotovo daje osećaj da je veći od aerodroma Otave. Muzej sa svojim eksponatima pokriva kompletnu istoriju vazduhoplovstva. U proleće i leto moguće je čak i leteti dvokrilcem otvorenog kokpita Waco UPF-7 iz 1939. ili uživati u vožnji helikopterom. Muzej nauke i tehnologije ima "Pametne ekrane" dizajnirane tako da uče posetioce o osnovnim naučnim zakonima koji upravljaju našim svetom. Stalna postavka istražuje optičke iluzije, zakone fizike i Vreme. Obavezno se prolazi "Ludom kuhinjom", u kojoj sve izgleda normalno osim što je pozicionirana pod ostrim uglom. Na taj način izaziva prolaznike da se drže za ogradu dok pokušavaju da prođu od početka do kraja. Popnite se na voz u zadnjem delu muzeja i upoznajte nauku iza uglja i pare motora. Deo o svemiru, nudi mogućnost da na velikim ekranima turisti gledaju filmove o svemiru ili gledaju nebesa kroz najveći kanadski refrakcioni teleskop.^{272 273}

3. KUBA

Kuba je najveće ostrvo na Karibima, a ujedno i šesnaesto ostrvo po veličini na svetu. Čuvena je po svojim rajskim plažama. Međutim, Kuba ima mnogo više da ponudi onima koji se usude da odu dalje od njenih plaža, do gradova i njihove španske kolonijalne arhitekture i velikih trgova, gde se stari klasični automobili još kreću ulicama i seoskim putevima, a lepršavi zvuci kubanske salsa muzike ispunjavaju večeri. I sve to zajedno sa dimom cigare i rum koktelom, bejzbolom i aspektima kubanske revolucije. Kristofer Kolumbo otkrio je Kubu pri povratku u Španiju u svom drugom putovanju 1492. godine. Veličina ovog ostrva zbunila je Kolumba, misleći da je otkrio kontinent, a ne ostrvo. Glavno ostrvo dugačko je 1.200km sa obalom koja ima na stotine uvala i plaža. Politička izolacija zaštitila je Kubu od masovnog turizma, gde glavni gradovi i sela zadržavaju svoj kolonijalni šarm. Sa svojom istorijom i velikim izborom prirodnih atrakcija Kuba ima mnogo toga da ponudi turistima. Glavni grad je Havana. Glavna turistička sezona na Kubi

²⁷²<http://www.pilotguides.com/destinations/north-america/canada/>

²⁷³<https://www.ottawatourism.ca/>

je u vreme Božića, Uskrsa i tokom jula i avgusta, kada su i cene mnogo više. Idealno vreme za posetu Kubi je od januara do maja, kada je toplo, bez gužve i nema opasnosti od uragana (što može biti problem na obalama od juna do novembra). Festivali se održavaju tokom cele godine. Turisti obilaze sledeće turističke destinacije:

Las Terasas - na 50 km od Havane i predstavlja centar ekoturizma, koji pokriva površinu od 5.000 ha u Sjera del Rosario. UNESCO je 1985. Sjera del Rosario imenovao rezervatom biosfere. Ovde, u Las Terasas posetioci i priroda postaju jedno među četinarskim šumama, rekama, potocima, lagunama i vodopadima. Borovi i drveće visoko 40m, mogu se naći u šumi, zajedno sa zelenim rastinjem, orhidejama, mariposom (nacionalni cvet Kube) i mnogim voćkama, uključujući i mango. Ovde se može videti mnogo vrsta ptica, uključujući "tokororo", koji ima boje kubanske zastave i predstavlja simbol Kube. Tokom zime, oko 20 vrsta ptica migrira u Las Terasas. Trinaest vrsta guštera, mnogo vodozemaca i razne vrste sisara takođe se ovde nalaze.

Vinjales je lepo, mirno i romantično mesto. Glavna ulica ima male kuće različitih boja. Vinjales se nalazi u jednom od najlepših delova Kube, a posebno je za ljude koji vole prirodu i mirnu atmosferu.

Letovalište **Punta Franses** nalazi se na Isla de Huventud, što znači ostrvo mladosti. Posle Kube, ovo ostrvo je drugo po veličini Kubansko ostrvo. Punta Franses je popularna turistička destinacija, a ronjenje jedna od najpopularnijih aktivnosti. Ima najmanje 56 mesta za ronjenje, a imena nekih kao što su "Ljubavni tunel" ili "Tajni prolaz" samo bude maštu. Mogu da se istražuju koralni grebeni, raznovrsna fauna i potopljeni jedrenjaci.

Varadero je najpopularnija kubanska turistička destinacija. Prostire se duž poluostrva Hikakos, oko 140km istočno od Havane. U ovom ekskluzivnom, najskupljem i ekspanzivnom turističkom centru nalazi se preko 50 hotela, a posetioci su iz celog sveta. Turisti idu na ronjenje, u podvodni ribolov, igraju golf.

Santa Klara - Grad je najpoznatiji po Če Gevari. Godine 1997. pronađeni su ostaci za koje se smatra da su Čeoivi i zajedno sa šest ostalih iskopanih tela, sahranjeni uz sve vojne počasti u posebno izgrađenom mauzoleju u Santa Klari. Ovde se odigrala čuvena njegova bitka za Santa Klaru, jedna od odlučujućih borbi za pobedu revolucije.

Kajo Koko i Kajo Gijermo, turistička mesta za podvodni ribolov, ronjenje i sportove na vodi, idila na vrhunskom tropskom ostrvu.

Santjago de Kuba - Najgezotičniji grad Kube, sa mnogo različitih etničkih grupa koje su se nastanile u ovom gradu. Posle Havane je drugi najveći grad. Santjago de Kuba je grad pun istorije revolucije i borbe protiv diktatora Batiste. Izgrađen na brdima sa pogledom na veliki zaliv, on je svakako jedan od najživopisnijih gradova Kube. Ovde se održavaju dva važna i popularna narodna festivala: karnevali i Fiesta del Fuego ili praznik vatre. Ima mnogo toga da ponudi posetiocima; mnoštvo interesantnih muzeja, zgrada i mesta. U okolini grada nalazi se La Gran Piedra, registrovan u Ginisovoj knjizi rekorda kao najveći kamen na svetu. Impozantan, sa svojih blizu 70 hiljada tona, nalazi se na 1.225m nadmorske visine.^{274 275}

4. HAVAJI

Kao poslednja pedeseta članica SAD-a, u čiji su sastav ušli 1959. Havaji su omiljena destinacija milionima ljudi, koji vole surfovanje, sunce i peščane plaže. Havaji

²⁷⁴<http://www.pilotguides.com/destinations/central-america-and-caribbean/cuba/>

²⁷⁵<http://www.visitcuba.de/>

predstavljaju arhipelag, koji se sastoji od 132 ostrva i atola, smešten 3.860km od kopna SAD-a, u centralnom delu Pacifika. Američka savezna država Havaji sastoji se od osam glavnih ostrva: Havaji, Maui, Oahu, Kaholave, Lanaj, Molokaj, Kauaj i Nijahau, od kojih su Havaji najveće ostrvo. Njih okružuje veći broj manjih ostrva. Svako ostrvo poseduje sopstveni šarm. *Maui*, ili “magično ostrvo”, može se pohvaliti dugim prelepim plažama i spektakularnom vožnjom duž živopisnog Hana puta. “*Veliko ostrvo*” (*Havaji*) omogućava posetiocima da istražuju iskonska prirodna čuda nacionalnog parka Havajski vulkani i njegova prostrana polja okamenjene crne lave. *Oahu*, ili “srce Havaja”, dom je Honolulu gradu i svetski poznatoj Waikiki plaži, sa kombinacijom mesta za surfovanje, noćnih klubova i luksuznih odmarališta. *Kauaj*, ili “ostrvo prirode”, ima neke od najlepših prirodnih lepota ovog arhipelaga, od obale Na’Pali do kanjona Vajmea, poznatijim kao Veliki kanjon Pacifika. *Lanaj* i *Molokaj* su uglavnom neuređeni, ali nedostatak razvoja i asfaltiranih puteva samo znači da se posetioci zaista mogu odmoriti od brzog tempa modernog života. U svom poznatom “aloha” duhu, Havaji žele dobrodošlicu svim posetiocima. Turisti se mogu popeti uz još aktivne vulkane, opustiti na prelepim crnim peščanim plažama, nositi hula suknje bez trunke ironije i generalno uživati u bogatom kulturnom i zabavnom životu Havaja. Kao mesto susreta istoka i zapada, Havaji su zaista raj na zemlji. Glavni grad je Honolulu. Sva ostrva imaju sličnu klimu: jugozapadne obale su sunčane, suve i oivičene peščanim plažama, dok severoistočne strane imaju bujne kišne šume, kaskadne vodopade i odlična mesta za surfovanje. Havaji uživaju toplo vreme tokom cele godine, sa prosečnom najvišom temperaturom od 28°C i najnižom 20°C. Leto i jesen su najsuvlji periodi godine, a zima je doba sa najviše padavina. Iako za tropske krajeve nije karakterističan sneg, na planinama Mauna Kea i Mauna Loa tokom zimskih meseci može se naći na visinama od 4.200m. Glavna turistička sezona je od sredine decembra do sredine aprila. Vansezona je od sredine aprila do sredine juna i od septembra do sredine decembra, paradoksalno, ali je najbolji period za posetu Havajima, kada su vremenske prilike u pitanju. Zvanična sezona uragana je od juna do novembra, ali je poslednji bio na Havajima 1992. godine. Turisti posećuju:

Perl Harbor i Memorijalni centar USS Arizona- Nalazi se na ostrvu Oahu i predstavlja važne istorijske lokacije. Dana 7. decembra 1941. Japanci su bombardovali bazu ratne mornarice SAD-a, Perl Harbor na Havajima, što je dovelo do vojnog uključenja SAD u tok Drugog svetskog rata. Danas, posle skoro 75 godina, oko 1,5 miliona ljudi poseti Perl Harbor svake godine. Posećuje se i Memorijalni centar USS Arizona. Ovde turisti gledaju dokumentarni film o napadu na Perl Harbor, u trajanju od 23min i potom obilaze muzej i knjižaru. Memorijalni centar Arizona sagrađen je 1961. iznad potopljenog ratnog broda USS Arizona i posvećen je svima onima koji su poginuli tokom napada na Perl Harbor. Čak i danas, nekoliko decenija nakon što je potopljen, ulje i dalje curi iz broda u more.

Polinežanski kulturni centar- Nalazi se na severoistočnoj obali ostrva Oahu i smatra se jednom od vodećih turističkih atrakcija ovog ostrva. Ovaj park na otvorenom, površine 17ha, nudi posetiocima uzbudljiv dan, ispunjen avanturama, saznanjima i zabavom. Ovde se turisti upoznaju sa osam polinežanskih kultura: Fidžija, Samoe, Tonge, Tahitija, Markiza, Aotearoa (Novi Zeland), Rapa Nuija (Uskršnje ostrvo) i Havaja. Tradicionalna sela, koja predstavljaju svaku kulturu, nalaze se širom parka, a u njima možete učestvovati u različitim kulturnim demonstracijama. To je prilika da turisti nauče da prave tradicionalna umetnička dela, budusvedoci živog plesnog nastupa i učestvuju u njemu, voze se kanuom u laguni parka, nauče da igraju “hula” ples, pogledaju film o koralnom grebenu ili jednostavno uživaju u ambijentu koji ih okružuje.

Put do Hane, poznat i kao autoput Hana, dug je 84km i vodi od mesta Kahului do mesta Hana duž severne obale ostrva Maui. Ovaj uski, krivudavi put pravo je čudo inženjerstva. Sa oko 620 krivina i 59 mostova, bio je "uklesan" u obale Mauija, koristeći samo ručni alat. Put traje oko tri sata vožnje od jednog do drugog kraja. Sa puta možete uživati u pogledu na bujnu tropsku vegetaciju, vodopade i netaknute plaže sa crnim peskom, a sve to uz seckani mango i komade hleba sa bananom, koji se prodaju na tezgama duž puta. Hana je sam po sebi simpatičan, turistički gradić, koji vredi posetiti.

Nacionalni park Haleakala - Jedna je od najvažnijih turističkih atrakcija Maui ostrva. Smešten blizu centra ostrva, u parku je Haleakali, najveći uspavani vulkan na svetu, čija je poslednja erupcija zabeležena oko 1490. godine. Vulkan Haleakala visok je 3.075m, a krater ima obim oko 32km i dubinu oko 800m. Na havajskom jeziku reč "haleakala" znači "kuća sunca". Prema polinežanskoj mitologiji, polubog Maui lasom je uhvatio sunce da ga uspori, pa je od tada vreme sporije u tom delu sveta. Pri vedrom danu, sa vrha Haleakale može se na horizontu videti Veliko ostrvo (Havaji). Ne propušta se zalazak sunca sa Haleakale, kao ni posmatranje zvezda. Posetioci Haleakale mogu dobiti dozvolu za postavljanje šatora i noćenje u krateru. Prilikom šetnje kroz nacionalni park može se videti i biljku srebrni mač (*Argyroxiphium sandwicense*), koja raste samo na ostrvu Maui i koja tokom svog životnog veka (do 50 godina) cveta samo jednom.

Nacionalni park Havajski vulkani - Nalazi se na Velikom ostrvu i sastoji se od 1.348km² prirodnog vulkanskog zemljišta, na čijim se prostorima usled stotina hiljada godina vulkanskog delovanja stvorio jedinstven ekosistem. Zahvaljujući ogromnom prirodnom i naučnom značaju, nacionalni park je proglašen UNESCO-vom svetskom baštinom. Deo ove nezaboravne destinacije čine i dva svetski poznata vulkana: *Kilauea*, čija je erupcija počela 1983. i još se nije završila i *Mauna Loa*, najveći svetski vulkan. I Kilauea i Mauna Loa su aktivni vulkani, koji svake godine dodaju Velikom ostrvu novih 16ha zemljišta. Osim posmatranja ovih vulkana, turistima se pruža mogućnost da učestvuju u mnoštvu drugih aktivnostima u parku. Preko 150 staza za hajking prolazi kroz park. Staza Kilauea Iki, duga 6,5km, vrlo je popularna, jer polazi od kišnih šuma i dolazi do vulkanskog kratera sa potocima žive lave. Nacionalni park poseduje dva kampa, za one koji žele da provedu nekoliko dana u prirodi na otvorenom, a za one koji više vole opušteniji boravak, park nudi hotel sa svim modernim sadržajima.

Park obale Na'Pali - Smešten na severnoj obali ostrva Kauaj, park čine netaknuta obala, prirodne lepote i mnoštvo aktivnosti na otvorenom. Karakteristične su i strme litice, visine 1.219m, koje se spuštaju u kristalno čiste vode Tihog okeana. Ove stene, na havajskom poznatije kao "pali", okružuju divlju oblast dubokih, uskih dolina prošaranih vodopadima i potocima. Jedini pristup sa kopna je staza Kalalau, duga 17,5km, koja na svom putu do plaže Kalalau prolazi kroz pet glavnih dolina. Ukoliko neko želi da pešači dalje od doline Hanakapiai ili da postavi kamp duž obale, potrebna je dozvola. Od aktivnosti su na raspolaganju vožnja kajakom i brodom, kao i ronjenje.

Kanjon Vajmea - Ovo čudo prirode od koga zastaje dah nalazi se na ostrvu Kauaj. Dug 16 km i sa dubinom do 800m, kanjon Vajmea poznat je i kao Veliki kanjon Pacifika. I zaista je najveći kanjon Pacifika. Bujne doline i klisure, robusna površina i šareni slojevi stena dokaz su ne samo neverovatne prirodne lepote, već i starosti kanjona i njegove geološke prošlosti.

Vrt bogova - Nalazi se na ostrvu Lanaj, oko 11km severno od istoimenog grada. Vrt se sastoji se od velike površine zemljišta koje je pokriveno stenama narandžaste, crvene, ljubičaste i braon boje. Ovo čudo prirode bilo je inspiracija za brojne mitove, koji su pokušali da objasne način stvaranja Vrta bogova. Meštani ga zovu Keahikavelo, što znači

“nebeski vrt bogova”. Dok neki tvrde da su stene pale sa neba, drugi veruju da one sadrže duhove drevnih ratnika Havaja. Čak su i geolozi zbunjeni nastankom vrta. Ali, jedno je sigurno. Svi koji posete Vrt bogova kažu se da je ovo jedno od najlepših mesta Havajskih ostrva. Na samom kraju vrta, posetioci uživaju u pogledu na plavi Pacifik i susedna ostrva Maui i Molokaj.

Pu Pehe poznato i kao “Sweetheart Rock”, predstavlja malo stenovito ostrvo u obliku trougla, koje se nalazi na samo 150m od obale Lanaj ostrva, između zaliva Manele i zaliva Hulopoe. Ova crvena stenovita formacija lave nekada je bila deo glavnog ostrva, ali je tokom godina odvojena erozijom okeanskih talasa. Pored prirodne lepote, Pu Pehe deo je i važne lokalne legende. Naime, Makakehau, ljubomorni muž lepe princeze po imenu Pu‘upepe, odveo je do obližnje pećine kako bi je sakrio od svih pogleda. Kada je naišla oluja, dok je on bio odsutan, more je preplavilo pećinu i ona se udavila pre nego što je Makakehau mogao da se vrati i da je spase. U svom bolu, njeno telo postavio je na vrh stene i skočio u smrt.

Nacionalni istorijski park Kalaupapa nalazi se na ostrvu Molokaj i ima veliki broj istorijskih lokaliteta u okviru svojih 4,3ha. Možete uživati u obilju biljnog sveta i videti neke ugrožene havajske vrste. Međutim, nacionalni istorijski park Kalaupapa najpoznatiji je po svojoj tragičnoj istoriji. Od 1886. do 1969. godine, mesto Kalaupapa služilo je kao kolonija za obolele od lepre. Ljudi koji su živeli na obližnjem ostrvu Oahu, koji su bolovali od ove bolesti, bili su prisiljeni da se presele. Prevozili su ih čamcima, pa su se mnogi udavili i pre nego što bi stigli do severne obale ostrva Molokaj, a i oni koji su stigli do obale dosta su kasnije propatili, jer su im retko davali bilo kakve lekove ili materijale sa kojima bi izgradili skloništa. Veliki broj ljudi, u prvih nekoliko godina života u Kaluapapi, umrlo je u mizernim, nehumanim uslovima, ne ostavljajući nikakav trag. Od 8.000 tela sahranjenih uz obalu, samo 1.300 ima obeležene grobove.^{276 277 278}

5. BAHAMI

Bahami obuhvataju arhipelag od 700 ostrva, uglavnom ostrvaca, atola i stena. Arhipelag Bahama zauzima površinu oko 233.000km² u Atlantskom okeanu i nalazi se jugoistočno od obale Floride. Samo kopneni deo Bahama zauzima površinu od 14.000km². Kristalno čisto more stanište je živopisnom podvodnom svetu, smeštenom na koralnom grebenu, koji je po svojoj dužini treći u svetu. Na njemu se nalazi oko 14,5% svih korala na planeti. Kada je u pitanju kopneni deo ostrva, njega čine: egzotično cveće, borova šuma, savana, močvara i prelepe peščane plaže. Bahami su dobili naziv od španske reči “baja mar” (baha mar), što znači “plitko more”. Tirkizne vode Bahama imaju dosta starih brodskih olupina. Tihe uvale, zalivi i plaže bez gužvi, omogućavaju posetiocima određenu dozu privatnosti. Uživa se u ronjenju, jedrenju na dasci, paraseilingu ili igranju partije golfa na terenima svetske klase. Za one koji vole provod, Bahami imaju veliki broj barova i klubova u kojima pulsira ritam ostrva. Turisti uživaju u otkrivanju razuzdanog festival plesa, koji predstavlja mešavinu rituala afričkih robova sa tempom Bahama i američkih hip-hop pokreta, ili ako su tradicionalni, pruža im se prilika da dožive staru tradiciju i legende o ostrvima na lokalnim kulturnim proslavama, sa narodnom nošnjom, hranom i

²⁷⁶<http://www.pilotguides.com/destinations/north-america/usa/hawaii/>

²⁷⁷<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-05/hawaii/>

²⁷⁸<http://www.gohawaii.com/en/>

pesmom. Glavni grad Bahama je Nasau. Bahami imaju oko 320 sunčanih dana godišnje i dnevne prosečne temperature u toku zime (od decembra do aprila) 21°C i savršenih 26°C tokom leta. Takozvana kišna sezona traje od kraja maja do novembra, a vlažnost severnih ostrva je relativno visoka tokom cele godine, sa tendencijom opadanja od severozapada ka jugoistoku širom arhipelaga. Sezona uragana je od juna do novembra. Interesantna mesta za turističku posetu su:

Klarens - Gradić sa prelepim crkvama koje gledaju na skrivene uvale i 200m duboku Plavu Rupu. Ovde su plaže sa belim peskom.

Rajsko ostrvo- Na jednom kraju ostrva je svetionik koji obeležava ulaz u luku, a na drugom kraju je golf. Između ima nekoliko odmarališta i čitav niz vila. Najistaknutiji hotel na ostrvu je čuveni hotel Atlantis.

Smešten na istočnoj strani Bahamskih ostrva, **San Salvador** ima površinu od 175km². Čine ga unutrašnja jezera i nekoliko brda. San Salvador odlikuju duge plaže, gusta vegetacija i podvodni kanjoni. Ovde možete plivati, roniti i jedriti ili razgledati spomenike posvećene Kolumbu i Novom svetu, kao i da uživate u nekom od muzeja San Salvadora. Tenis i biciklizam takođe su popularni na ovom ostrvu. Poznato je da je San Salvador bio prva stanica Novog sveta za Kristofera Kolumba, mada se to danas sve više osporava. Okupiran na kratko od strane Španije, San Salvador je bio utočište piratima do XVIII i XIX veka kada su severnoamerički lojalisti osnovali plantaže pamuka. Američka raketna baza instalirana je na ostrvu 1951. Glavne atrakcije uključuju muzej Novog sveta sa predmetima iz prekolumbijskog perioda i zamak Watling.

Ostrvo Ket je sa liticama koje se dižu i do 60m iznad mora, a sastaju se sa indijskim pećinama iz prekolumbijskog perioda i talasastim brdima.

Ostrvo Harbor - Čuveno je po svojim plažama sa roze obojenim peskom. Ova neobična boja peska i neverovatna toplina i gostoprимljivost meštana učinili su ostrvo jednom od najpoznatijih destinacija na Karibima. Boja njenih plaža dolazi od drobljenih koralna pomešanih sa peskom. Lepoti ovog ostrva treba dodati bujno tropsko zelenilo i kristalno tirkiznu vodu koja ga okružuje.

Abakos ostrva imaju površinu od 1680km². Među njima dominiraju Velika Abako ostrva i Mala Abako ostrva. Za sve ljubitelje jedrenja, ostrva se mogu pohvaliti ultra modernim marinama u luci Marš i gradu Houp. Veliki koralni greben Abako, navodno treći po veličini u svetu, mami ronioce širom sveta.

Bimini—mesto gde turisti mogu da rone sa divljim delfinima, a možda vide i Atlantidu. Bimini je domaćin brojnim turnirima podvodnog ribolova tokom sezone ribolova, koja traje od marta do septembra. Istočni deo severnog Biminija poseduje tri velike marine, a zapadnu stranu severnog Biminija čini jedna, izuzetno duga plaža. Ono što još čini Bimini interesantnim je i atrakcija Fontana mladosti.

Andros je divlje ostrvo, ogromnim delom prekriveno savanama sa palmama, šumama mahagonija, jele i ogromnim močvarama mangrova. Andros je najveće i najmanje istraženo od Bahamskih ostrva, ali i dalje privlači mnoge turiste, naročito zaljubljenike u prirodu.

279 280 281

²⁷⁹<http://www.pilotguides.com/articles/florida-and-the-bahamas-locations/>

²⁸⁰<http://www.pilotguides.com/articles/the-bombing-of-pearl-harbour/>

²⁸¹<http://www.bahamas.com/>

6. JAMAJKA

Smeštena u grupi Velikih Antila, Jamajka je drugo po veličini ostrvo nakon Kube. Ostrvo ima planinski reljef i izuzetno plodno tlo. Različiti tereni razvili su jedinstvene ekosisteme. Na padinama Plave planine ima borove šume, kišne šume, sa orhidejama i ogromnim papratima. Nešto dalje su suvlje savane, poput pašnjaka i površina podzemnih kraških reka i krečnjačkih vrhova. Širom ostrva rasprostranjene su uske doline bogate zelenilom i lepim rekama na kojima može da se splavari, a neke imaju vodopade. Na obali je bogata vegetacija mangrova, litice su sa gnezdima morskih ptica i raznovrsne su plaže, od sitnih zatvorenih uvala do dugih plaža sa čisto belim peskom. Jamajka ima hiljade cvetnica, od kojih su gotovo trećina endemske i za Karibe, vrlo raznovrstan svet divljih životinja. Postoji preko 250 vrsta ptica, gmizavaca, kao što su iguane i žabe sa drveta, morskih prasića, morskih krava. Jamajka je najveće ostrvo engleskog govornog područja u Karibima. Prvobitno je bila naseljena Aravak Indijancima, zatim je neko vreme pripadala Špancima, dok je nisu osvojili Englezi, gotovo greškom 1655. Jamajka je nezavisnost od Velike Britanije stekla 1962. i sada ima populaciju oko 2,7 miliona, što je čini četvrtim ostrvom Kariba. Jamajka je živo turističko ostrvo na kome turisti mogu da pešače, rone, uživaju u planinskom biciklizmu, surfovanju ili jedrenju, splavarenju, jahanju konja, ili da idu u obilazak tropske šume ili igraju golf na nekom od mnogih odličnih golf terena. I agroturizam pruža turistima mogućnost da se obiđu neke od plantaža Jamajke, kao što su: plantaže šećera, tropskog voća i čuvene plantaže kafe na Plavim planinama. Jamajka je dom rege muzike, koja se sluša u barovima i klubovima širom ostrva. Jedan od najpoznatijih Jamajčana je čuveni Bob Marli. Pored njene prirodne lepote i plaža, planina i reka, Jamajka ima vrlo dinamičan kulturni život, sa odličnom muzikom. Glavni grad je Kingston. Jamajka je destinacija koju možete posetiti tokom cele godine, mada postoje sezonske razlike koje treba uzeti u obzir. Zimi je obično toplo tokom dana, a svežije tokom noći, dok su letnji meseci topli. Glavna turistička sezona traje od početka decembra do sredine aprila, kada su i cene hotela najviše. Turističke znamenitosti Jamajke su:

Montego Bej - Drugi grad Jamajke po veličini, čuven je po svojim plažama i hotelima. MoBej, kako ga zovu, je veoma živopisan grad sa dosta kulturnih festivala i jednom od najzabavnijih plaža na Karibima. Još treba dodati golf, šoping u bescarinskim radnjama i lak pristup ostrvskim avanturama. Posetioci uglavnom dolaze zbog idiličnog tropskog vremena i plaža, koje su među najlepšim na Karibima.

Kuća Rouz Hol - Samo 20 min od Mo Beja, nalazi se kuća Rose Hall iz XVIII veka, sa pričom dostojnom romana. Naime, kuću su sagradili 1770. Džon Palmer i njegova supruga. Nakon smrti žene, 1820. Palmer se ženi sa Eni, lepom i impulsivnom engleskom devojkom. Džon nije znao da njegova supruga poseduje vudu moći, koje će ga na kraju odvesti u smrt. Kao gospodarica na plantaži, nije bila mnogo voljena od strane radnika. Imala je još dva muža i bezbroj ljubavnika. "Bela Veštica iz Rouz Hola" fascinira generacije, pa i turiste, a ima onih koji tvrde da vide Eni kako prolazi velikom kućom.

Očo Rios je prvi grad na Jamajci koji je namenski razvijen kao odmaralište, Obiluje bescarinskim prodavnicama, lancima brze hrane, barovima, klubovima i restoranima. Čuvena plaža je Turtle Beach.

Uvala pored Danovi rečnih vodopada, omogućava turistima plivanje sa delfinima.

Danovi rečni vodopadi i park čine savršeni ambijent za opuštanje i zabavu za celu porodicu. Posetioci se mogu popeti 600m uz vodopad, ruku pod ruku, čineći ljudski lanac vođen kompetentnim osobljem. Za ljubitelje sunca, postoji plaža u podnožju vodopada.

Do 1960-ih *Negril* je bio mirno ribarsko selo, bez puta koji ga povezuje sa ostatkom ostrva. Danas je Negril vrlo posećeno i atraktivno turističko mesto. Noćni život je buran u bilo koje doba godine. Osim noćnog života, popularna je plaža Negril Beach, jedna od najboljih na ostrvu. Takođe su vrlo popularna venčanja na ovoj plaži sa belim peskom, jer odmah možete započeti i vaš medeni mesec. Negril ne nudi mnogo razgledanja u smislu muzeja i istorijskih objekata, ali ovo područje je izuzetno bogato prirodnim lepotama. Razgledanje Negrila je možda najbolje pod vodom.

Plave planine i planine Džon Krou nacionalni park - Padine planina prekrivene su poljima kafe. Plave planine, strme i iscrpljujuće, čine najviše vrhove Jamajke. Istočno od Plavih planina, prema moru su Džon Krou planine, još jedna velika oblast prirodne lepote.

Puerto Seko plaža- Nalazi se u gradu Diskaveri Bej. Plaža sa belim peskom i bistrom vodom jedna je od destinacija kojom se Jamajka ponosi.

Plava laguna - Jedno od najlepših mesta Jamajke. Boja lagune se promeni sa svakom senkom dana od boje žada do smaragdne.^{282 283}

7. BERMUDI

Bermudi ili "Dragulj Atlantika" su prekomorska teritorija Ujedinjenog Kraljevstva u Atlantskom okeanu. Mnogi ljudi pogrešno veruju da su Bermudi deo Kariba. Ustvari, Bermudi se nalaze nekoliko stotina kilometara severno od Bahama u prelepom delu Atlantika. Letovi iz Njujorka i drugih gradova američke istočne obale, do ovog ostrva traju nešto manje od dva sata. Bermudi se prostiru na 54km² i mogu se pohvaliti sa 120km obale. Bermudi mogu izgledati kao jedna kontinuirana kopnena masa, ali se zapravo sastoje od mnogo ostrva, ostrvaca i stena. Većina njih je nenaseljena i osam od većih ostrva povezano je mostovima. Ova jedinstvena lokacija u Atlantiku pruža izuzetno prijatnu klimu, bez ekstreme, bilo toplih ili hladnih. Ostrvske purpurne plaže zapravo su kombinacija lomljenog korala, kalcijum karbonata i ljuštura sićušnih jednočelijskih životinja, foraminifera. Bermudi su pravo mesto za odmor i imaju za svakog po nešto; ako tražite mir i tišinu ili ste romantična duša ili volite avanture i izlaske. Ostrvo je okruženo fantastičnim koralnim grebenom, koji je dom ribama raznih boja i desetinama brodskih olupina. Idealno je mesto za ronjenje. Sa druge strane, kristalno bistra voda Sautemptonu pruža odlične uslove za kajak i jahte. Na kopnu se igra golf, pešači ili uživa na čuvenoj purpurnoj peščanoj plaži. Može se šetati ulicama kolonijalnog grada Sent Džordža, britanskog najstarijeg preživelog grada u Novom svetu, koji je tako dobro očuvan da je postao svetska baština. Glavni grad je Hamilton. Zahvaljujući toploj Golfskoj struji, Bermudi uživaju blagu, prijatnu klimu tokom cele godine. Kad je turizam u pitanju ostrvo ima dve sezone. Letnja sezona se odnosi na period od aprila do oktobra, kada Bermudi imaju najtoplije temperature vazduha i vode, idealne uslove za plivanje i ronjenje. Tada je najveća gužva na ostrvu i ima više opcija za zabavu. Međutim, trebalo bi napomenuti da je leto takođe sezona uragana, posebno period od avgusta do oktobra. Zimska sezona je od novembra do marta i tada je suviše hladno za kupanje i mnoge vodene aktivnosti. S druge strane, zimske temperature omogućavaju turistima igranje golfa ili tenisa, planinarenje i uopšte razgledanje.

Dokovi kraljevske mornarice, nazvani "Gibraltar zapada", ova ogromna bivša pomorska baza ima za svakog po nešto. Lepe stare kamene zgrade, koje su nekada služile

²⁸²<http://www.pilotguides.com/destinations/central-america-and-caribbean/jamaica/>

²⁸³<http://www.visitjamaica.com/>

moćnoj Kraljevskoj mornarici, danas su prepune turista. Pomorski muzej Bermuda je najobimniji istorijski muzej ostrva i vredan je posete. Takođe može da se pliva sa delfinima u bazenu koji je nekada služio za istovar municije sa ratnih brodova.

Port Royal Golf Club- Jedan od najboljih terena za golf na svetu, sa pogledom na okean. Ovaj teren je domaćin otvorenom šampionatu.

Most Somerset na zapadnom kraju ostrva je najmanji pokretni most na svetu.

Sent Džordž je grad sa starim zgradama iz prethodnih vekova, neke su pretvorene u muzeje, dok druge funkcionišu kao javna mesta gde se ljudi sastaju, kao što su crkve i prodavnice. Sa izuzetkom okolnih utvrđenja i plaža, sve glavne znamenitosti su na pešačkoj udaljenosti od centra grada i lako se istražuju pešice. Grad Sent Džordž ima status UNESCO-ve svetske baštine.

Utvrđeni prolaz smešten u Sent Džordžu, sagrađen je oko 1612. Nalazi se na samoj ivici gradskog "procepa", inače kanala koji je stvoren za brodove da mogu da uđu u luku Sent Džordž. Utvrđenje je izgrađeno da zaustavi bilo kakve sumnjive ili neprijateljske brodove, koji dolaze sa otvorenog mora.

Utvrđenje sveta Katarina - Jedno od najimpresivnijih utvrđenja na ostrvu, koje ima mnogo istorijskih eksponata, predmeta i dobro očuvan enterijer. Okružen je šancem i ima pristup preko pokretnog mosta. Utvrđenje ima veliki broj tunela, kula i bedema, a može se videti kolekcija antičkog oružja.

Kristalna pećina svojim podzemnim svetom stalaktita i stalagmita privlači brojne turiste.^{284 285}

8. KAJMANSKA OSTRVA

Tri mala ostrva čine britansku prekomorsku teritoriju Kajmanskih ostrva, koja su dobila ime po kajmanima, jednoj vrsti guštera. Čine ih Veliki Kajman, Mali Kajman i Kajman Brak, a sva tri ostrva imaju aerodrome. Veliki Kajman, najveći i najrazvijeniji od ova tri ostrva, skoro je u potpunosti oivičen grebenom. Ovde se nalazi i glavni grad Kajmanskih ostrva, Džordžtaun. Pored glavnog grada, Veliki Kajman ima prelepe plaže, bašte i prirodne oblasti. Mali Kajman je usko ostrvo i dugo oko 19km. Njegov najveći deo čine močvare mangrova. Mali Kajman je najmanje ostrvo Kajmanskih ostrva, ima mnogo ptica i popularno je za ribolov i ronjenje. Kajman Brak se uglavnom sastoji od strmih krečnjačkih litica na njegovoj istočnoj obali, a na zapadnoj obali moguće je roniti oko koralnog grebena. Ostrva zapravo predstavljaju vrhove podvodnog grebena koji se prostire sve do Kube. Kajmanska ostrva odlikuju široke i duge peščane plaže i kristalna voda puna koralnih grebena i morskih stvorenja. Posebno je popularna plaža Sedam milja, koja se nalazi na Velikom Kajmanu. Turistima se pruža mogućnost ronjenja usred brodskih olupina, lutanja močvarama mangrova ili drevnom šumom i posmatranje morskog života. Glavni grad je Džordžtaun. Turističke atrakcije su:

Plaža sedam milja - Lep pojas najfinijeg belog peska koji je izuzetno popularan i poznat širom Kariba. Plaža se proteže od Džordžtauna do Hella (ili pakao – grupa kratkih, crnih, krečnjačkih formacija). Na ovoj plaži se nalaze mnogobrojni atraktivni hoteli i stambeni objekti.

Hell (Pakao) je neobična kamena krečnjačka formacijana ostrvu Veliki Kajman, nastala od školjki i koralala. Ispitivanja pokazuju da okamenjeni oblici morskog života mogu

²⁸⁴<http://www.pilotguides.com/destinations/central-america-and-caribbean/the-bahamas/>

²⁸⁵<http://www.gotobermuda.com/default/>

biti stari i do 20 miliona godina. Ne može se šetati kroz ove formacije, ali zato može da se uživa u pogledu.

Mali Kajman je usko ostrvo, dugo oko 19km. Njegov najveći deo čine močvare mangrove, ima mnogo ptica i popularno je za ribolov i ronjenje.

Kajman Brak - Uglavnom se sastoji od strmih krečnjačkih litica na istočnoj obali, dok na zapadnoj obali može da se roni oko koralnog grebena. Posećuju se i pećine, od kojih mnoge kriju priče o ostrvljanima koji su se tu sakrili od uragana.

Park olupina deset jedara - Deo stenovite obale na istočnom rtu ostrva Veliki Kajman, predstavlja park u znak sećanja na legendarni brodolom koji se ovde dogodio. Te sudbonosne noći u februaru 1794. brod Kordelija, predvođeni konvoj trgovačkih brodova od Jamajke do Britanije, nasukao se na greben. Izdata upozorenja sa nasukanog broda Kordelije, drugi brodovi pogrešno su protumačili kao poziv da priđu bliže i jedan po jedan, devet brodova nasukalo se na greben. Srećom, primorci koji žive na ovom delu ostrva, priskočili su u pomoć mornarima. Popularna legenda kaže da je kao nagradu za to, kralj Džordž III dodelio ostrvima večno pravo na neplaćanje poreza. Iako aktuelni podaci u potpunosti nepodržavaju ovu priču, ona izgleda trajno ukorenjena u Kajmanskim predanjima.²⁸⁶

9. MEKSIKO

Meksiko, država u Severnoj Americi koja se graniči na severu sa SAD, na jugoistoku sa Gvatemalom i Belizeom, na zapadu sa Tihim okeanom, a na istoku sa Meksičkim zalivom i Karipskim morem. Glavni i najveći grad Meksika je Meksiko, a drugi veći gradovi su Ekatepe de Morelos, Gvadalajara, Puebla, Sijudad Huarez, Tihuana, Monterej i Leon. U pretkolumbovskom Meksiko postojale su mnoge indijanske kulture koje su stvorile napredne civilizacije kao što su Olmeci, Tolteci, Teotivakan, Zapoteci, Maje i Asteci. Španija je 1521. pokorila ovu teritoriju i organizovala je u Novu Španiju. Meksiko je stekao nezavisnost od Španije 1821. Period posle sticanja nezavisnosti obeležile su privredne nestabilnosti, Američko-meksički rat i teritorijalni ustupci SAD, građanski rat, dva carstva i diktatura. Diktatura je 1910. dovela do Meksičke revolucije, što je dovelo do donošenja Ustava iz 1917. i uspostavljanja današnjeg političkog sistema. Prema Svetskoj turističkoj organizaciji, Meksiko je glavna turistička destinacija u Latinskoj Americi i deseta najposećenija na svetu. Za tu posećenost najviše su zaslužne kulturne i prirodne lokacije koje je UNESCO svrstao kao Svetsku baštinu; ima ih 31, a po brojnosti Meksiko je prvi na kontinentu i šesti u svetu. Najviša tačka je vulkan Orizaba sa visinom od 5.610 m, dok se najniža tačka nalazi 10m ispod nivoa mora i reč je o jezeru Laguna Salada u saveznoj državi Donja Kalifornija. Reljefom Meksika dominiraju visoravni, planine i vulkanske kupe. Stenovite planine se kroz teritoriju Meksika protežu od severa ka jugu, od granice sa SAD pa sve do granice sa Gvatemalom. Zapadnim delom države paralelno sa pacifičkom obalom pruža se planinski lanac Zapadne Sijera Madre u dužini oko 1.250 km. Lanac je od obale odvojen niskom priobalnom nizijom prosečne širine oko 300 km koja se postepeno sužava idući ka jugu gde joj je širina svega 50-ak kilometara. Ova nizija se na krajnjem severu stapa sa pustinjom Sonoram. Ovaj planinski lanac južno od ušća reke Lerma postepeno prelazi u Transmeksički vulkanski pojas. Prosečna nadmorska visina Zapadne Sijera Madre je oko 2.250 m dok je najviši vrh vulkanska kupa Sero Moinora na 3.311m. Duž istočne polovine države, od granice sa Teksasom pa sve do

²⁸⁶<http://www.caymanislands.co.uk/>

Vulkanskog pojasa i planinskog venca Sijera Mikstecka proteže se venac Istočne Sijera Madre u dužini od oko 1.350 km. Između ovog planinskog lanca i obale Meksičkog zaliva na istoku nalazi se nešto šira priobalna ravnica koja se takođe postepeno sužava idući ka jugu. Prosečna nadmorska visina Istočne Sijere je oko 2.200m, a nekoliko vrhova prelazi 3.000m. Južno od obe Sijere, a između pacifičkog i primorja Meksičkog zaliva, pruža se 900 km dugački i do 130 km široki Transvulkanski pojas, poznat i kao *Kordiljera Neovulkanika*. Ovaj vulkanski pojas, deo vatrene pojasa Pacifika, poznat je po brojnim aktivnim vulkanima i izraženom seizmizmu. Ovo je najviši deo Meksika i tu se nalaze tri vrha sa preko 5.000 metara nadmorske visine: Orizaba (5.610 m, treći najviši vrh u Severnoj Americi), Popocatepetl (5.462 m) i Icahsivatl (5.286 m). Značajnije vulkanske kupe su još i Nevado de Toluka (4.690 m), Malinče (4.461 m) i Nevado de Kolima (4.340 m). U ovoj geografskoj regiji nalazi se i vulkan Parikutin koji se smatra najmlađom vulkanskom kupom na svetu (prva erupcija 1943). Kordiljera Neovulkanika se smatra geološkim razvođem između Severne i Centralne Amerike. Duž jugozapadne pacifičke obale proteže se planinski lanac Južne Sijera Madre u dužini od 1.200 km (od juga države Mičoakan do prevlake Tevantepek). Širina ovog planinskog lanca kreće se od 100 na severu do 150 km u južnom delu. Istočnije je planinski lanac Sijera Madre de Oahaka koji se kod prevlake Tevantepek stapa sa Južnom Sijerom. Južno od prevlake, od međudržavne granice između Čijapasa i Oahake pa sve do granice sa Gvatemalom u dužini od 280 km pruža se lanac Sijera Madre de Čijapas. Najviši vrh u ovom delu zemlje čija je prosečna visina oko 1.100m je vulkanska kupa Takana (4.060 m). Između Istočne i Zapadne Sijere i Kordiljera Neovulkanika nalazi se prostrana Meksička visoravan prosečne visine od 1.200m. Visoravan je podeljena na dve manje celine nižim planinskim lancima koji se zajedničkim imenom nazivaju *Sijeras Transversales*. Severni deo je znatno sušniji i niži (u proseku oko 1.100 m) i veliki deo tu zauzima pustinja Čivava i polupustinja Zakatekas. Južni, viši deo (oko 2.000 m) ove visoravni je najneseljenije i najplodnije područje Meksika i tu se nalaze i najveći meksički gradovi Meksiko Siti i Gvadalajara. Na krajnjem severozapadu Meksika nalazi se poluostrvo Donja Kalifornija. Poluostrvo koje je od ostatka zemlje odvojeno donjim tokom reke Kolumbije i Kalifornijskim zalivom se proteže od grada Meksikalija na severu do grada Kobo San Lukas na krajnjem jugu u dužini od 1.247 km. Na istočnoj obali duboko u Meksički zaliv zalazi poluostrvo Jukatan obraslo tropskim kišnim šumama. Izvan kontinentalnog dela Meksiku pripadaju i ostrvske teritorije ukupne površine 5.073 km². Najvažnija pacifička ostrva su vulkanski arhipelag Reviljahihedo (sa ostrvima Sokoro, Klarion, San Benedikto i Roka Partida), arhipelag Marijas (sa 4 ostrva), te ostrva Gvadalupe, Anhel de la Gvarda, Sedros, Koronado, Rokas Alihos, Tiburon, dok je najveće ostrvo u atlantskom primorju Kosumel. Meksiko je dugo bio omiljena destinacija za turiste iz Kanade i SAD-a, ali takođe postaje sve popularniji i turistima iz Evrope. Sve je više njih spremno da istrpi dug let kako bi upoznali zemlju sunca, lepih pejzaža, peščanih plaža i čisto plavog mora, koja ima izuzetno bogato i raznoliko kulturno nasleđe. Meksiko ima mnogo lokaliteta koji su proglašeni za UNESCO-vu svetsku kulturnu baštinu: istorijski centar Meksiko Sitija i Ksočimilko, gradovi Gvanahuato, Puebla, Oksaka, Morelia i Zakatekas, arheološki lokaliteti Teotiuakan, Monte Alban, Čičen Ica i Palenke, El Tahin i Uksmal, zatim manastiri na padinama vulkana Popocatepetl, itd... Upečatljiv i drugačiji svet Meksika ostavlja svakog putnika sa puno utisaka i prizora koji se ne viđa svaki dan. Iako su Meksikanci generalno gostoljubivi, ne očekujte brzinu i ažurnost kao što to imaju Evropljani. Flora i fauna Meksika je bogata i raznovrsna. Turistima se nudi da obiđu divlji Meksiko tako što će ići

na planinarenje, splavarenje, pešačenje do Oaksaka visokih šuma ili roniti koralnim grebenima Jukatana.²⁸⁷

Meksiko Siti, glavni grad Meksika se nalazi na 2240m nadmorske visine. Njegov položaj turistima oduzima dah, jer izgleda kao da leži u podnožju dva veličanstvena, snegom pokrivena vulkana visine preko 5000m, Popocatepetl i Istaksiuati. Grad ima bezbroj zaostavština iz prošlosti starije od 650 godina, iako prekolumbijska umetnost i arhitektura postoje gotovo isključivo u izolovanim fragmentima i muzejskim reprodukcijama, jer su konkvistadori izgradili jezgro svog novog grada na ruševinama stare astečke metropole Tenočtitlan, koju su uništili. Naspram toga, postoje mnoge crkve i palate kolonijalnog doba, uglavnom u baroknom stilu, a moderna meksička arhitektura predstavlja mnoge fine zgrade, posebno one iz 1950-ih i 1960-ih.

Oaksaka - Jedan od najlepših i najživljih gradova Meksika. Kolonijalni grad Oaksaka je srce regiona, ima vrhunske muzeje, divnu arhitekturu, krčme i hotele sa sopstvenom verzijom meksičke kuhinje. Gotovo svaki dan se dešava neka fešta na ulicama ili trgovima. Grad je okružen arheološkim nalazištima, tradicionalnim slikovitim selima i malim gradovima. Planinski predeo pruža obilje mogućnosti za planinarenje, biciklizam, jahanje i seoski turizam.

Arheološki lokalitet **Čičen Ica** nalazi se na poluostrvu Jukatan. Ruševine su ono što je ostalo od jednog od najstarijih gradova Majanskog doba. Grad je osnovan između 435. i 455.g.n.e. Impresivne stepenaste piramide bile su dizajnirane i konstruisane po astronomskim principima i smernicama. Iskopavanja su trajala od 1924-1945. Danas je pod zaštitom UNESCO-a i dobro posećen od strane turista.

Palenke - Uzdižući se, džunglom obavijeni hramovi Palenke predstavljaju nacionalno blago i jedan od najboljih primera arhitekture Maja u Meksiku. Moderan grad Palenke, nekoliko kilometara istočno, je jednolično, mirno mesto i polazna tačka za obilazak ruševina.

Teotiuakan - Drevno sveto mesto, koje se nalazi oko 50km severoistočno od Meksiko Sitija. Ruševine Teotiuakan su jedne od najvažnijih ruševina u svetu, a znače "mesto gde su rođeni bogovi" i odražava verovanje Asteka da su bogovi ovde stvorili univerzum. Izgrađen oko 300.g.n.e, sveti grad se odlikuje ogromnom veličinom njegovih spomenika, pažljivo postavljenih po geometrijskim i simboličkim principima. Najznačajnije građevine su Hram Ketcalkoatl, Piramida Sunca (treća po veličini piramida u svetu) i Piramida Meseca.

Gvanahuato - Izvanredna UNESCO-va svetska kulturna baština. Grad je osnovan 1559. zbog bogatog nalazišta srebra i zlata. Čine ga raskošne kolonijalne zgrade, divni trgovi ispunjeni drvećem i jarko obojene kuće zbijene na strmim padinama. Odlični muzeji, pozorišta i lepe tržnice ispunjavaju kaldrmisane ulice. Gvanahuato je svetski poznato po svom festivalu Servantino.

Od osvajanja, **Merida** je bila kulturna prestonica celog poluostrva. To je grad prožet kolonijalnom istorijom, sa uskim ulicama, prostranim trgovima, kao i najboljim muzejima u regionu. Jednostavno rečeno to je turistički grad.

Kankun - Kao Las Vegas, Ibica ili Dubai, Kankun je grad zabave i dobrog provoda. Kada se na sve to dodaju i veoma dobre plaže imate jednu od najvećih turističkih destinacija zapadne hemisfere, koja godišnje dovede čak 4 miliona posetilaca. Teško je bilo poverovati da će ovo malo ribarsko mesto postati svetski fenomen. Ambiciozni meksički planeri su 1970-ih godina odlučili su da nadmaše Akapulko sa potpuno novim

²⁸⁷<http://www.pilotguides.com/destinations/central-america-and-caribbean/mexico/>

odmaralištem svetske klase, smeštenim na poluostrvu Jukatan. I tako je rođen Kankun. Ovde možete uživati u širokom spektru sportova na vodi, igrati golf, obići neke od svetski renomiranih eko parkova ili uživati u jednom od luksuznih spa mesta. Ono što ne treba da propustite je jedinstven podvodni muzej, koji pruža ronionicima priliku da se dive brojnim originalnim skulpturama (čak preko 400) na dubini od 3-6m. Za one koji žele da se "obavežu" za ceo život, organizuju se jedinstvena venčanja na ovom romantičnom mestu.

Akapulko - Legendaran po svom glamuru, dugo je bio miljenik džet seta. Danas, Akapulko privlači posetioce svojim raskošnim noćnim životom i netaknutim plažama. Akapulko je najveće i najglasnije odmaralište u Meksiku. Smešten je u prelepom zalivu, oblika polumeseca i okružen veličanstvenim planinama koje se spuštaju ka moru.

Gvadalajara - Istorijski centar grada ponosno je prošaran kolonijalnim relikvijama, koje su danas muzeji, vladine kancelarije, barovi i hoteli. Postoji desetina trgova sa fontanama. Zona Rosa, modernija i šira, ima mnoštvo restorana, kafića i noćnih klubova. U Gvadalajari ćete naći sve što doprinosi meksičkom stilu života, kao što su tekila, marijači muzika, sombrero, rodeo i njihova izuzetna hrana.

Muzej Frida Kalo u Meksiko Sijetu je u rodnoj kući poznate umetnice (mala plava kuća), koja je bila vezana za invalidska kolica i živela je ovde sa svojim mužem Dijegom Riverom od 1929. dok nije umrla. Sobe su ostavljene onako kako su izgledale za vreme njenog života. Lav Trocki, ruski revolucionar koji se borio protiv Staljinovog komunizma, odseo je u ovoj kući kao gost nakon što je 1937. dobio azil u Meksiku. Kako bi predstavio lične momente i stvaralaštvo Frida Kalo i njenog muža, muzej sadrži slike i skulpture 18. i 19. veka meksičkih umetnika i primere narodne umetnosti iz Fridine lične kolekcije.

Katedrala Metropolitana je najstarija i najveća katedrala u Latinskoj Americi. Konstrukcija ove katedrale započela je u 16. veku i prikazuje barokne i neoklasične stilove. Katedrala je 118m dugačka, 54m široka i 55m visoka. Unutra se nalazi 14 oltara kao i veliki, glavni oltar. Kao i eksterijer i entereijer je kombinacija različitih stilova tokom kolonijalnog perioda. Veliku slavu ima po bogato izrezbarenom Oltaru Kraljeva, koji se nalazi iza velikog oltara. Tu se nalaze slike Huana Rodrigeza uključujući "Klanjanje kraljeva" i "Uspenje", čemu je crkva i posvećena. Kapela zapadno od velikog oltara čuva posmrtnu ostatke meksičkog cara Agustina de Iturbide. U trećoj kapeli, sa leve strane od glavnog ulaza, nalazi se statua "Señor del Cacao". Ostale kapele i oltari sadrže neke značajne slike, uglavnom iz baroknog perioda.

Alameda Central je najstarija i najveća gradska atrakcija. Sadašnji park, nekada je služio kao asteška pijaca i mesto pogubljenja tokom španske inkvizicije. Posедуje Palatu lepih umetnosti na istočnoj strani. Ova palata ima koncertnu dvoranu, muzej i pozorište. Takođe ima mural koji je izradio Dijego Rivera koji se nalazi u neposrednoj blizini. Alameda Central okružen je sa nekim od najinteresantnijih zgrada i muzeja u Meksiko Sijetu.^{288 289}

²⁸⁸<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-05/mexico-city-guide/>

²⁸⁹<http://www.visitmexico.com/>

Slika 6. Karta Severne Amerike <https://www.google.rs/search?q=geografska+karta+severne+amerike>

V TURIZAM JUŽNE AMERIKE

Južna Amerika je kontinent preko koga prelazi ekvator, a koji je većim delom na Južnoj hemisferi. Nalazi se između Tihog i Atlantskog okeana. Severno od ovog kontinenta se nalazi Severna Amerika (zajedno sa Srednjom Amerikom ili Karipskom Amerikom). **Andi**, planinski venac, se protežu zapadnom stranom ovog kontinenta. Predeo istočno od Anda je uglavnom tropski i zastupljene su tropske kišne šume u koje spada i područje **Amazona**. Južna Amerika je četvrti kontinent po veličini, a peti po broju stanovnika. Ona ne treba da se meša sa Latinskom Amerikom, koja predstavlja Južnu i Srednju Ameriku (gde se priča španskim, odnosno portugalskim jezikom), dok Južna Amerika ne ubraja zemlje severno od Panamskog kanala. U reljefu Južne Amerike izdvajaju se: visoki venac Anda na zapadu, stare gromadne planine sa visoravnima, na severu Gvajanske i u središnjem i istočnom delu Brazilske kao i prostrane nizije: Amazonska, Ljanos, Gran Čako, Pampas, Patagonija. Visoki planinski lanac na zapadu Južne Amerike proteže se dužinom preko 7.000 km pravcem sever-jug duž Tihookeanske obale do Panamskog kanala i Karipskog mora na severu, do rta Horn na krajnjem jugu američkog kontinenta. Andi čine neprekidan planinski lanac širok do 900 km. Oštro odvajaju veoma uzan južnoamerički primorski tihookeanski pojas od velikih slivova reka Orinoko, Amazon, Parana i drugih pritoka Atlantskog okeana, kao i prostrane nizije u istočnoj polovini Južne Amerike. Geološki sastav Anda čine naslage iz paleozojskog, mezozojskog i kenozojskog doba, kroz koje je na velikom prostoru prodrlo vulkansko kamenje. Po širini se deli na tri pojasa: istočni-značajan po rudama, unutrašnji (središnji) koji čini glavni greben i zapadni pojas koji je primorski. Po pravcu pružanja Andi se dele na tri dela i to na: južni, srednji i severni deo. Severna polovina Anda je poznata pod nazivom **Kordiljeri**. Dve grupe starih gromadnih planina sa istoimenim visoravnima koje ih okružuju, čine jedan od tipova reljefa Južne Amerike. Gvajanski deo je na severu,

brazilski pokriva istočni deo u središnjem delu Južne Amerike: to su veoma stare visoravni jako snižene i uravnjene. Sa tih valovitih površi izdižu se uzvišenja i planinski vrhovi do 2.800 m visine. Brazilija zahvata prostor između Amazonije, reke Medejre, Paragvaja, Urugvaja, Atlantskog okeana. Deli se na dva različita dela: Atlantsku oblast na istoku i unutrašnju visoravan. Dele ih približno reke Paranaiba, San Fransisko, Parana. **Gvajanska visija i planine** - Visoravan se prostire u jugoistočnom delu Venecuele. Građena je pretežno od stare kristalne mase, prosečne nadmorske visine 500-800 m, sa više planinskih uzvišenja, visine od 1.500 - 1.800 m i sa nekoliko vrhova iznad 2.000 m. Najviši vrh je Roraima 2.772 m. U graničnom pojasu Venecuela - Brazil prostiru se planine Sijera Pakaraima i Sijera Tapirapeko koje čine vododelnicu između reka Amazon i Orinoko. Gvajanska oblast je obrasla gustom šumom. **Atlantska obala** Južne Amerike slabo je razuđena, ali se prema njoj otvaraju veće ravnice sliva triju velikih reka: Orinoko, Amazon i Parana. Ravnica oko reke Orinoko na severu ili Ljanos; ravnica oko reke Amazon ili Amazonija na jugoistoku od Ljanosa i ravnica oko reke Parana ili La Plata na koju se nadovezuju: tik uz nju Pampas, južno Patagonija i severno Gran Čako ravnica.

Slika 7. Karta Južne Amerike

<https://www.google.rs/search?q=karta+juzne+amerike+>

1. BRAZIL

Brazil je tropski raj, zemlja koju čine prašume, ostrva sa tropskim plažama i beskrajne reke. Ronjenje, surfovanje, jedrenje i ribolov popularne su aktivnosti, a postoje mogućnosti i za planinarenje i slobodno penjanje. Brazil je skoro duplo veći od Evrope i predstavlja najveću državu u Južnoj Americi, zauzimajući čak oko 47%. Sa svojom veličinom i prirodnim resursima nije samo gigant Južne Amerike, već je predodređen da postane i svetska velesila. Graniči se na zapadu sa Argentinom, Paragvajom, Bolivijom, Peruom i Kolumbijom, na severu sa Kolumbijom, Venecuelom, Gvajanom, Surinamom i

Francuskom Gvajanom, a na jugu sa Urugvajom. Brazilska obala, koju čini sitan, baršunast beli pesak i plaže oivičene palmama, duga je oko 7.400km i proteže se duž Atlantika. Unutrašnjost Brazila nudi sjajne prizore: veličanstvene vodopade, kanjone i kristalno bistre reke. Najatraktivnije lokacije su definitivno Amazon i Pantanal, koje su i domaćini najrazličitijim vrstama flore i faune na Zemlji. Oko 93% njene teritorije nalazi se na južnoj hemisferi, a shodno tome obrnuta su i godišnja doba u odnosu na Evropu. Neki od najzbudljivijih gradova na svetu leže unutar Brazila i posetioци ne treba da dolaze na karneval da bi doživeli muziku i igru, jer nje ima uvek. Karnevali su najveće atrakcije u Brazilu i predstavljaju tradicionalne festivale koji se održavaju četrdeset dana uoči Uskrsa. Tu su: karneval u Rio de Žaneiru sa paradama škole sambe, gde učestvuje 12 najboljih škola, zatim karneval u Salvadoru za koji su karakteristični veliki kamioni na kojima je montirano jako ozvučenje i bina, karneval u Pernambuku. Brazilija je glavni grad Brazila. Brazil nudi turistima sledeće atrakcije:

Rio de Žaneiro - Definitivno na prvom mestu treba otići u Rio de Žaneiro i to baš u vreme održavanja karnevala. Postoje karnevalske svečanosti u gotovo svakom uglu Brazila, ali najveći i najpoznatiji karneval je nesumnjivo karneval u Rio de Žaneiru koji privlači dva miliona ljudi i skoro pola miliona stranaca, tokom 4 dana slavlja. Karneval je svuda, na ulicama i trgovima, u barovima, klubovima i svim drugim prostorima u Riju. Vrhunac karnevala je spektakularna Rio Samba parada na Sambadromu. Osim karnevala, Rio de Žaneiro je poznat po statui Hrista Spasitelja, čuvenoj statui Isusa Hrista. Smeštena na vrhu Korkovado planine, na 700m visine, nudi pogled na prelepu panoramu od Guanabara zaliva na severu do Lagoa Rodrigo de Freitas lagune na jugu.²⁹⁰

Salvador i njegove plaže - Ovde vas čekaju glatki beli pesak i lepršave palme. Salvador je grad na istočnoj obali Brazila i glavni grad države Baija, sa atraktivnim kolonijalnim gradom, živom muzičkom scenom i obiljem izuzetnih plaža. Plaža ima raznih: od mirnih uvala, koje su idealne za plivanje, ronjenje i jedrenje do otvorenog mora sa jakim talasima, popularnim kod surfera. Tu su i plaže okružene grebenima, koje formiraju prirodne bazene, idealne za decu.

Reka Amazon - Sa oko 6.400km, druga je najduža reka u svetu, malo kraća od Nila i najveća reka po prostranstvu. Amazon ima preko 3.000 priznatih vrsta riba, a nove vrste se još uvek otkrivaju. Sliv Amazona pokriven je polovinom preostalih prašuma na planeti. Ovde živi desetina svih živih vrsta na zemlji, a kroz safari ture koje se organizuju, možete videti neke od njih.

Iguazu vodopadi - Jedinstveno su podeljeni između Brazila i Argentine. I na jednoj i na drugoj strani nacionalni park okružuju vodopadi, koji nude dodatne mogućnosti za avanturu. Nemoguće je reći koja je strana lepša: nacionalni park Iguazu u Brazilu nudi više panoramski pogled na ukupno 275 pojedinačnih vodopada, koji zauzimaju površinu od 3km u širinu i 80m u visinu, dok nacionalni park Iguazu sa argentinske strane pruža doživljaj izbliza. Pogled sa obe strane je očaravajući. Iguazu vodopadi su širi od Viktorijinih vodopada, viši od Nijagarinih i lepši i od jednih i od drugih.

Sao Paolo - Jedna od najvećih svetskih metropola, kulturna prestonica Brazila, sa neverovatnim brojem atrakcija, uključujući prvorazredne muzeje, koncerte, eksperimentalno pozorište i ples. Noćni klubovi, barovi i restorani su među najboljima na kontinentu.

Pantanal je najveća močvara u svetu, smeštena uglavnom u zapadnom Brazilu, ali isto tako ulazi u Boliviju i Paragvaj. Poznata po svojim divljim životinjama, to je jedna od

²⁹⁰<http://www.pilotguides.com/tv-shows/pilot-pocket-guides/series-2/rio-de-janeiro/>

glavnih turističkih atrakcija u Brazilu. Za razliku od prašume Amazona, u Pantanalu je gotovo zagarantovano da ćete videti divlje životinje. Kapibare i kajmani su prisutni u milionima. Pantanal je takođe mesto gde je najveća populacija jaguara u Americi.

Istorijski centar Olinda - dobro očuvani kolonijalni grad, Olinda, nalazi se na severoistočnoj obali Brazila. Olindu karakteriše veliki broj turističkih atrakcija, kao što je istorijski centar grada, crkve i čuveni karneval u Olindu. Mnogi restorani, barovi i studija umetnika i zanatlija, dodaju šarm starom gradu.

Fernando de Noronha - Lep arhipelag sa netaknutim plažama, divnim predelima i divljim životinja. Nalazi se 354km severoistočno od obale Brazila. Ostrva je otkrio Amerigo Vespuči 1503. a privremeno su ih okupirali Holandani i Francuzi dok Portugalija nije uspostavila vlast 1737. Danas je samo najveće od 21 ostrva, naseljeno sa oko 3.500 stanovnika. Ostrva su "Meka" za ronioce, sa toplom vodom tokom cele godine i vrlo dobrom vidljivošću, čak i na dubini od 50 metara. **Pozorište Amazon** - Opera smeštena u gradu Manaus, u srcu prašume Amazona. Sagrađena je u vreme procvata trgovine, sa materijalima iz celog sveta; nameštajem iz Pariza, mermerom iz Italije i čelikom iz Engleske. Na spoljnoj strani zgrade, kupola je pokrivena sa 36.000 ukrašenih keramičkih pločica, oslikanih u bojama brazilske nacionalne zastave. Prva predstava bila je italijanska opera La Đokonda, 7. januara 1897. Opera je zatvorena ubrzo nakon što je trgovina opala i Manaus je izgubio svoj glavni izvor prihoda. Pozorište Amazon nije imalo ni jednu predstavu 90 godina, sve do 2001. godine kada je ponovo otvorilo svoja vrata.

Jedan od najbolje očuvanih kolonijalnih brazilskih gradova, **Ouro Preto** (što znači "crno zlato"), osnovan je krajem XVII veka. Ubrzo postaje epicentar nove zlatne groznice u državi Minas Žerais. Grad sadrži dobro očuvanu portugalsku kolonijalnu arhitekturu, dok moderne zgrade moraju da se pridržavaju istorijskih standarda koje sprovodi grad. Crkve iz XVIII i XIX veka, ukrašene zlatom i skulpturama umetnika Alejžadinjo, čine Ouro Preto jednom od najpopularnijih turističkih atrakcija u Brazilu.^{291 292}

2. ARGENTINA

Argentina je država u Južnoj Americi, smeštena između Anda na zapadu i Atlantskog okeana na istoku. Argentina je veoma raznolika zemlja, kako prirodno (na severu se prostiru pustinje, a na jugu vlažne džungle) tako i kulturno, gde se oseća uticaj iz celog sveta. Tajna je u predivnim pejzažima, kosmopolitskim gradovima i raznovrsnoj kulturi. Jednom rečju Argentina je raj za putnike. Ona se proteže skoro 3.500km od Bolivije do krajnjeg juga Južne Amerike. Ljubitelji prirode mogu da obiđu patagonijske stepe, da se popnu na najviši vrh Južne Amerike, da prošetaju među hiljadama pingvina i budu svedoci najneverovatnijih vodopada na svetu. Planinari mogu da uživaju u divnom prizoru bujne jezerske oblasti - sa svojim veličanstvenim jezerima i snežnim planinskim vrhovima - i uživaju u Patagoniji i njenim glečerima. Fudbal je nacionalna opsesija, ali trekning, sportovi na vodi i skijanje takođe igraju važnu ulogu. Buenos Ajres je deveti grad po veličini na svetu i glavni grad i kulturna prestonica Argentine. Turistima plene pažnju sledeće turističke vrednosti:

Iguazu vodopadi - Ovi prelepi vodopadi nalaze se duž granice Brazila i Argentine. Svrstavaju se u UNESCO-vu svetsku baštinu i predstavljaju jedan od najspektakularnijih prizora u Argentini.

²⁹¹<http://www.pilotguides.com/destinations/south-america/brazil/>

²⁹²<http://www.pilotguides.com/articles/a-taste-of-brazil/>

Buenos Ajres - Prelep grad u evropskom stilu, sa atraktivnim stanovnicima, gurmanskom kuhinjom, fantastičnom kupovinom i pomahnitalim noćnim životom i dobićete Buenos Ajres, urbanu metropolu, elegantnu i turistički atraktivnu. Ovaj grad ne liči ni na jedan drugi grad u svetu. Buenos Ajres je jedno od najznačajnijih središta latinoameričke muzike, a u svetu je poznat po tangu, plesu i muzici, koja je stvorena u bordelima.²⁹³

Glečer Perito Moreno - Jedan je od najdinamičnijih i najpristupačnijih ledenih polja na Zemlji. Više od milenijuma, pod velikim težinom, ovaj sneg se pretvara u led i sporo teče ka istoku.

Jezerska oblast je domaćin hiljadama posetilaca svake godine. Ljudi dolaze na skijanje, pećanje, planinarenje, šetnju i da generalno uživaju u hladnom, svežem pejzažu koje su stvorile ogromne šume, lednička jezera i mala sela u alpskom stilu.

Kordoba - Smeštena u centralnoj Argentini, ona je drugi grad po veličini i često zaustavna tačka na putovanju za Ande. Kordoba ima veliki broj istorijskih zgrada, sa istorijom koja datira još iz XVI veka, ali se takođe mnogo razvio u modernim vremenima. Istorijsko područje grada oko Trga San Martin je UNESCO-va svetska baština.

Ušuaja je glavni grad grupe ostrva Tjera del Fuego ili Ognjene zemlje, inače najjužniji grad na svetu. Putnici koriste ovaj grad kao polaznu tačku za putovanje na Antarktik ili za jedrenje oko rta Horn. Ovaj grad nudi jedinstven pejzaž planina, mora, glečera i šume.^{294 295}

3. BOLIVIJA

Bolivija se nalazi u zapadnom delu Južne Amerike i nema izlaz na more. Njen zapadni deo čine Andi, a istočni nizijski deo pripada amazonskom slivu pokriven kišnim šumama. Iako je najsiromašnija i najnerazvijenija zemlja u Južnoj Americi, ona je jedna od najbogatijih u pogledu prirodnih resursa. Neuporediva lepota ogleđa se u njenoj živopisnoj kulturi, kolonijalnim gradovima kao što su Sukre i Potosi i šapatu drevnih civilizacija. To je upravo ono što privlači posetioce i to sa dobrim razlogom. Glavni grad Bolivije je Sukre, dok je glavni administrativni grad La Paz, a najveći grad je Santa Kruz de la Sijera. Najpopularnije doba godine za turistički obilazak cele zemlje je tokom zime (od maja do oktobra) kada je sa suvo i vedro. Tokom tih meseci održava se većina glavnih festivala Bolivije. Neke od turističkih lokaliteta Bolivije turisti rado obilaze, a to su:

Ujuni je grad u jugozapadnom delu Bolivije, izgrađen uprkos pustinjskom pejzažu i kažu meštani "ekstremno hladan" grad. Jedna od glavnih turističkih atrakcija ove oblasti je antičko groblje vozova. Nalazi se 3km izvan grada Ujuni. Uglavnom, on je iusputna stanica na putu ka Salar de Ujuni, najvećoj slanoj ravnici u svetu koja je prekrivena slojem slane kore od nekoliko metara.

Sukre je glavni i najlepši grad Bolivije. Stari deo grada je pod zaštitom UNESCO-a, ima mnoštvo crkava i muzeja i mnogo toga da se vidi i radi u okruženju, pa uopšte nije iznenađenje da posetioци na kraju ostanu znatno duže u Sucre nego što su planirali.

La Paz je grad na 3.660m visine. Prvi pogled na La Paz, kada je vedar dan, impresivan je, jer se u pozadini pomalja impozantna, snežna planina Illimani (6.402m).

²⁹³<http://www.pilotguides.com/destinations/south-america/argentina/buenos-aires/>

²⁹⁴<http://www.pilotguides.com/destinations/south-america/argentina/>

²⁹⁵<http://www.argentina.travel/en>

Jezero Titikaka - Nalazi se na 3.821m nadmorske visine i predstavlja najviše jezero na svetu na kome je moguća komercijalna plovidba, a ujedno je i najveće jezero u Južnoj Americi. Jezero Titikaka svetluca prepoznatljivom teget bojom, a ostrva i blage obale čine poljoprivredni raj. Trošne katedrale, brdovite doline i najviše planine Bolivije u pozadini, turisti fotografišu za uspomenu. Jezero Titikaka je tokom vekova bilo naseljeno drevnim kulturama. Danas ovo jezero podržava jedinstven način života u Andima, koji se ne može videti u drugim oblastima ove planine. Islas Flotantes ili čuvena ploveća ostrva su jedna od glavnih atrakcija jezera Titikaka .

Potosi - Konkvistadori nikada nisu pronašli Eldorado, legendarni grad zlata, ali su dobili Potosi i Cerro Rico, brdo obogaćeno srebrom zvano "bogato brdo". Grad je osnovan 1545. kada je otkrivena ruda. Tokom godina "srebrne groznice", postala je najveći i najbogatiji grad Južne Amerike. Onda, kada je ruda srebra manje-više presušila, nastupilo je siromaštvo. Potosi ima velike crkve, kitnjastu kolonijalnu arhitekturu i vrlo druželjubive stanovnike, te turisti za zadovoljstvom obilaze ovaj grad.

Turisti su **Soratu** proglasili najboljim mestom za relaksaciju u Boliviji. Ovo opušteno mesto čuva oronulu kolonijalnu atmosferu u očuvanom prirodnom okruženju. Nalazi se na obronku brda, u dolini ispod snegom prekrivenih vrhova Illampu i Ancohuma. To je odlično mesto za odmor i relaksaciju, a popularan je i kao bazni kamp za ljubitelje šetnje i planinare. U septembru 2003. Sorata se našla u naslovima nacionalnih novina širom sveta. Seljaci su blokirali put La Paz zbog talasa opšteg nezadovoljstva i srušili su vladu, što je uticalo na to da stotine Bolivijaca i stranih turista ostane zarobljeno u Sorati. Loše izvedena upotreba sile od strane vojske prouzrokovala je smrt seljaka i proizvela je nered. Grad je izgubio turiste nakon ovih nemilih događaja, ali je sad počeo polako da staje na noge.^{296 297}

4. ČILE

Čile je država u Južnoj Americi, koja se prostire između Tihog okeana na zapadu i Anda na istoku. Proteže se 4.300km u dužinu, što je čini najdužom zemljom na svetu i 430km u širinu (najširi deo), od najsuvljih pustinja u svetu (u blizini San Pedro de Atacama) do masivnih Ledenih polja. Turisti su privučeni njegovim prirodnim ambijentom, uključujući gejzire, planine, plaže, šume i vulkane. Obilje nacionalnih parkova u Čileu omogućava trekning i planinarenje. Avanturisti mogu da uživaju u planinarenju, raftingu , planinskom biciklizmu i jahanju. Klima Čilea obuhvata širok spektar vremenskih uslova, s obzirom da se prostire na 38 stepeni geografske širine. Može se izdvojiti najmanje šest glavnih klimatskih podtipova; od pustinje na severu, do alpskih tundra i glečera na istoku i jugoistoku, suptropske vlažne klime na Uskršnjim ostrvima, okeanske klime na jugu i mediteranske klime u centralnom Čileu. Postoje četiri godišnja doba u većem delu zemlje: leto (od decembra do februara), jesen (od marta do maja), zima (od juna do avgusta) i proleće (od septembra do novembra). Glavni grad Čilea je Santijago de Čile u kome živi 40% stanovništva. Južne čari Čilea, uključujući i Torres del Paine i jezersku oblast, najbolje je posetiti u leto (od decembra do marta) jer su neki delovi neprohodni u zimskom periodu (od juna do septembra). Takođe, dugi dani tokom leta produžuju zabavu na otvorenom. Čile zimi može biti privlačan za skijaše, gde skijaški centri od jula do septembra prime veliki broj zaljubljenika u zimske sportove. Centralni

²⁹⁶<http://www.pilotguides.com/destinations/south-america/bolivia/>

²⁹⁷<http://www.visitbolivia.org/>

deo Čilea je najbolji za razgledanje u proleće (od septembra do novembra) ili tokom jesenje žetve (od kraja februara do aprila). Atakama se može istraživati tokom cele godine, ali tokom leta jutra i večeri su hladna na većim visinama. Uskršnja ostrva i arhipelag Huan Fernandez idealno je posetiti u martu. U januaru i februaru svaki čileanski grad ima neki festival sa živom muzikom, specijalnim gozbama i vatrometom.

Valparaiso je jedinstven grad u Čileu i jedan od najneobičnijih gradova u čitavoj Latinskoj Americi. Na kontinentu je dugo bio najbolje čuvana tajna. Godine 2003. uvršten je u UNESCO-vu svetsku baštinu. Izuzetno strma brda sa strmim isprepletanim putevima, trošna imanja i kaleidoskopski krovovi očaravaju posetioce.

Uskršnje ostrvo za turiste koji su ga videli je, jednom rečju, očaravajuće. Jedno je od najizolovanijih mesta na zemlji, a sa druge strane čuveno širom sveta po svojim moai zagonetnim statuama.

Santijago je glavni grad Čilea i srce kulture cele zemlje.

San Pedro de Atakama - Selo na visini 2.440m pretvoreno u turističku atrakciju, a ujedno i mesto okupljanja "Gringosa". Njegova popularnost dolazi i zbog pozicije, koja je u srcu jednog od najlepših pejzaža na severu Čilea.

La Serena - Drugi najstariji grad u Čileu, poznat po arhitekturi i dugoj zlatnoj obali.

Jezerska oblast - Što se više ide na jug Čilea, to je sve zelenije, sve dok turisti ne naiđu na vulkane sa snegom, koji se prostiru iznad brda i jezera. Ova oblast nudi rafting, planinarenje, pešačenje do termalnih izvora. Gostoprimstvo je glavna odlika južnjaka.

Ostrvo Robinzon Kruso - Svako zna priču o Alexander Selkirk. Ali iznenađujuće, mnogi ne znaju da je zasnovna na istinitoj priči i da ostrvo zaista postoji. I možet da se poseti. Brodolomnik Alexander Selkirk proveo je godine na ovom stenovitom ostrvu u Pacifiku. Uprkos književnoj slavi, ovo ostrvo zadržalo je relativnu anonimnost. Ima grandioznu floru i faunu u očuvanom prirodnom okruženju.^{298 299}

5. KOLUMBIJA

Nakon decenija građanskog sukoba, sada je ova zemlja bezbedna za turistička putovanja. A njeni turistički potencijali su raznovrsni: moderni gradovi sa soliterima i noćnim klubovima, predivne karipske plaže, šetnje kroz džungle i amazonski safari, kolonijalni gradovi, arheološki ostaci, plantaže kafe, ronjenje, surfovanje, itd. Ovde na ekvatoru, sa suncem uvek iznad glave, plodnom zemljom ispod nogu, vidicima koji u svakom pravcu izazivaju divljenje posmatrača i srdačnost meštana učiniće da turistički boravak bude prijatan. Kolumbijska kultura, kao i vreme u zemlji, zavisi od nadmorske visine. Kolumbija ima veliku rasnu izmešanost stanovništva, kao i veliki procenat nepismenosti odraslog stanovništva. Flora i fauna, koja je tipična za ekvatorijalnu oblast, bogata je i raznovrsna, poznata po biodiverzitetu ptica, od kojih je nacionalna ptica andski kondor. Turistički potencijal Kolumbije nalazi se u planinama, u gradovima kao što su Bogota, Medellin i Kali. To je industrijsko srce zemlje. Infrastruktura u planinskom regionu je dobra, voda pijaća, putevi dobro održavani. U vrelini karipske obale život je sporiji, a kultura ležernija. Infrastrukturi je ovde lošija i treba više ulaganja u izgradnju iste. Da nije bilo nasilja i droge, Kolumbija bi bila raj. Pa, možda je droga i dalje ovde, ali nasilje je bar nestalo, što pogoduje razvoju turizma. Najprijatnije vreme za posetu

²⁹⁸<http://www.pilotguides.com/destinations/south-america/chile/>

²⁹⁹<http://www.visitchile.com/>

Kolumbiji je tokom suve sezone, između decembra i marta ili od jula do avgusta. Ovo je važno ukoliko se putuje radi planinarenje. Suva sezona takođe pruža posetiocima priliku da uživaju u lokalnim kulturnim manifestacijama, jer se mnogi festivali održavaju tokom ovog perioda.

Bogota je glavni grad Kolumbije, smešten u centralnom delu zemlje. Grad koji je od strane prestižnog "New York Times" proglašen za jednu od 31 destinacije za posetu u 2010. godini, kao inspirativan grad sa milion neverovatnih priča koje iznenađuju posetioce svaki dan. Danas je Bogota užurban grad, u konstantnom i brzom razvoju. Šta god da se traži može se naći u Bogoti; usluge, zabava, noćni život i kultura. To je jedna od metropola koja se najbrže razvija, ne samo u Kolumbiji već u celoj Južnoj Americi.

Nacionalni park Tajrona sa pejzažom koji varira od peščanih plaža duž obale na severu do prašuma na nadmorskoj visini od 600m na južnoj granici parka. Mnoge životinje žive u parku ali će većina ostati van vidokruga, duboko u šumi. Nekada je ovaj region bio teritorija Tajrona Indijanaca, a pronađeni su i neki arheološki ostaci. Za mnoge posetioce, najveća atrakcija parka su njegove plaže, smeštene u dubokim zalivima i u senci kokosovih palmi. Tayrona plaže su među najlepšim i najživopisnijim na celoj obali Kolumbije.

Kartagena je kolumbijska destinacija kulture i istorije. Kartagena je grad koji čuva tajne istorije u njenim zidovima, terasama, zgradama i uskim kaldrmisanim ulicama. Magija Kartagene leži u njenom masivnom utvrđenju, toplini ljudi i bogatstvu arhitekture. Dok turisti šetaju ulicama mogu da razgledaju španske kolonijalne zgrade i uživajte u brojnim trgovima.

Mompos - Okružen mutnim rekama i gustom vegetacijom, ovaj grad je udaljen 200km jugoistočno od Kartagine, a do njega se dolazi kombinacijom autobusa, broda i automobila. Ima dugu tradiciju izrade ručno rađenog filigranskog zlatnog nakita, koji je vrhunskog kvaliteta. Danas se koristi i zlato i srebro. Druga specijalnost grada je izrada nameštaja. Uprkos nedostataku drveta u regionu, par radionica i dalje nastavlja tradiciju.

San Gil je mali grad sa okolnom prirodom koja privlači sve veći broj posetilaca. Reka Fonce, planine, vodopadi i pećine pružaju savršen ambijent za avanturističke sportove, od kajaka i planinarenja do spuštanja niz stene u pećinu. U centru grada može se videti park Principal i katedrala San Gil. Pored avanturističkih sportova u San Gil se takođe nalazi park, poznat kao El Parque Natural Gallineral. Sadrži bogatu floru i faunu, a posebno je poznat po velikim nitima biljke "tillandsia" koja se obavlja oko drveća i visi nad potocima koji teku kroz park.

Ciudad Perdida ili "Izgubljeni grad", otkriven je 1975. i obuhvata više od dve stotine objekata na području od oko trideset hektara. Strukture uključuju terase, popločane staze i stepeništa, trgove, ceremonijalna mesta, kanale...^{300 301}

6. VENECUELA

Venecuela je najsevernija država Južne Amerike. Izlazi na Karipsko more i Atlantski okean. Šesta je po veličini zemlja u Južnoj Americi, ali sa svojom prirodom može da parira i mnogo većim zemljama od nje, kao što su Brazil i Argentina. Venecuela je zemlja neverovatne raznovrsnosti; prostiru se Andi, ogromne površine amazonske prašume, plodne ravnice poznate kao ljanos, kilometri Karipske obale, pa čak i mala pustinja. Močvare vrve od kajmana, kapibara, pirana i anakondi. Venecuela ima najviši

³⁰⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/south-america/colombia/>

³⁰¹<http://www.colombia.travel/es>

vodopad na svetu – Andeoski vodopad 979m visok i najveće jezero u Južnoj Americi, jezero Marakaibo površine 13.210km². Oni koji traže avanturu imaju planinarenje, ronjenje, paraglajding, jedrenje na dasci i još mnogo toga. Oni koji su zainteresovani za kulturu mogu da uživaju u salsa klubovima grada Karakas, da istražuju razne festivale, itd. Čavez je nacionalna atrakcija. Glavni grad je Karakas. Turistička sezona u Venecueli traje tokom cele godine. Sušna sezona je svakako prijatnija za putovanja, naročito za pešačenje ili druge aktivnosti na otvorenom, dok su neki prizori, kao što su vodopadi, tokom kišne sezone zapravo još impresivniji.

Karakas se prostire duž visoravni koja je odvojena od mora visokim zelenim planinama. Brz i urban, ovaj progresivni grad ipak ima više od četiri veka istorije sahranjene ispod svojih betonsko-staklenih spomenika. Muzeji, parkovi, noćni život, šoping i fini hoteli samo su neki od razloga da turist posete Karakas.

Merida - Popularna turistička destinacija u Andima. Grad se nalazi na 1.625m nadmorske visine. Okolne planine pružaju izvanredan prizor i nude razne rekreativne mogućnosti. Top oblast u Južnoj Americi za avanture u prirodi, od pešačenja, planinskog biciklizma, splavarenja do paraglajdinga. Najveća i najduža uspinjača na svetu, "teleferico", vodi do vrha Piko Espeho na 4.765m nadmorske visine.

Amazonas—ovde turisti mogu da istražuju neke od najmanje posećenih delova Amazona, koji se prostiru na divljem jugu Venecuele.

Delta del Orinoco - Jedna od najvećih svetskih delti reka, ovo je ogromna močvara ispresecana kanalima i naseljena autohtonim zajednicama i retkim pticama koje privlače ornitologe i posmatrače ptica.

Andeoski vodopadi - Sa padom vode od skoro 1km predstavlja najviši vodopad na svetu, koji zajedno sa okruženjem čini turističku atrakciju koju ne bi trebalo propustiti.

Arhipelag Los Rokes - Ova grupa ostrva nalazi se oko 160km severno od centralne obale Venecuele. Poznat je po belom pesku i koralnim grebenima. Do ostrva se stiže avionom iz Karakasa, trajekt ne postoji. Aerodrom je u glavnom gradu ostrva, Gran Roku

Ostrvo Margarita - Nalazi se oko 40km severno od kopna i jedna je od glavnih turističkih destinacija u Venecueli. Nekada su to bila dva odvojena ostrva koja su danas spojena peščanim sprudom. Glavna atrakcija ostrva su plaže.³⁰²

7. PERU

Peru je treći grad po veličini u Južnoj Americi. Pustinje, planinski venci Anda i bujna prostranstva amazonske prašume, nude široku paletu mogućnosti za obilazak ove prelepe zemlje. Ovde se može videti sve: od neonskih svetala i diskoteka prepunih mladih ljudi do drevnih ruševina koje otkrivaju tajne praistorijskog vremena. Za one koji su zainteresovani za istoriju, tu su Maču Pikču i drugi spomenici ostali od Inka, Naska, Moče, Čimu i Sikan kulture, koji omogućavaju da istražujete satima i satima. Peru je dom planinama pokrivenim snegom, ogromnim peščanim dinama, jatima jarko obojenih tropskih ptica. Glavni grad je Lima. Turistička sezona je od juna do avgusta kad je najbolje vreme za pešačenje stazama Inka do Maču Pikču, ili za planinarenje i planinski biciklizam. Fešte, kao što su La Virgen de La Candelaria, karnaval i Semana Santa, javljaju se tokom najvlažnijih meseci. **Kusko**- Nekada glavni grad Inka i najstariji stalno naseljen grad u Južnoj Americi. Godine 1983. grad je proglašen za UNESCO-vu svetsku baštinu. Ruševine starog naroda Inka postale su osnova španske arhitekture koja postoji i danas. Glavno

³⁰²<http://wikitravel.org/en/Venezuela>

turističko područje je Plaza de Armas i okolne ulice, a ovde sui neki od najboljih restorana, hotela i mesta za šoping ovog grada.

Lima - Mnogi putnici stvore iskrivljenu sliku Perua i njegove metropole i glavnog grada Lima. U časopisima o putovanjima obično su slike andskih seljana obučenih u svetle boje, poljoprivrednici koji gone ovce i lame i planinski vrhovi okolnih zelenih dolina. Međutim, Lima je užurban grad na suvoj priobalnoj ravnici, gde su dominantne boje u pejzažu braon i siva, a meštani se oblače isto kao i oni u gradovima širom Severne Amerike ili Evrope. Osim što ima najbolje muzeje u zemlji, restorane i noćni život, Lima takođe ima špansku arhitekturu, prostrane parkove i staromodna primorska predgrađa.

Jezero Titikaka - Nalazi se na 3.821m nadmorske visine i predstavlja najviše jezero u svetu, prepoznatljive teget boje. Jezero Titikaka je tokom vekova bio naseljen drevnim kulturama, a danas podržava jedinstven način života u Andima, koji se ne može videti u drugim oblastima Perua. Islas Flotantes ili čuvena ploveća ostrva jedna su od glavnih atrakcija jezera Titikaka.

Maču Pikču je na najvišem delu istočnih Anda na visini 2.350m. Smešten je 300m iznad Urubamba reke i predstavlja sveti grad Inka. Maču Pikču je pod zaštitom UNESCO-a i privuče u sezoni i do 2.000 posetilaca dnevno.

Arekipa je jedan od najlepših gradova Perua. El Misti vulkan na severoistoku, iza grada je fantastičan prizor sa Plaza de Armas. Ono što Arekipu odvađa od ostalih peruanskih gradova jesu zgrade izgrađene od belog vulkanskog krečnjaka, koji je naročito svetao kada ga sunce obasjava, te je zato i poznat kao "beli grad". Danas je trgovački centar za južni Peru. Istorijski centar grada proglašen je za UNESCO-vu svetsku baštinu.

El Valle Sagrado ili Sveta dolina ili Urubamba dolina, leži severno od Kusko. To je plodna oblast koju su nekada naseljavali Inke. Njihove ruševine rasprostranjene su širom doline sa dve najveće lokacije Pisac i Ollantaytambo. Sveta Dolina danas je mesto sa brojnim tipičnim selima Anda.

Naska - Naska linije bile su relativno neotkrivene sve do leta avionom iznad pustinje 1920. kada su se videle linije iz vazduha. Do tada je bilo nekih prepoznavanja crteža u blizini Naska i Parakas, što se može videti sa tla. Međutim, crteži na ravnoj pustinjskoj površini su toliko veliki da je potrebno pogledati ih iz vazduha. Na taj način moguće je videti 70 različitih biljnih i životinjskih crteža, kao i stotine linija i drugih geometrijskih oblika. Najznačajniji, među brojnim su gušter dug 180m, kondor sa rasponom krila od 130m, majmun, pauk, kolibri, kit ubica i pauk. Ne zna se tačno ko je stvorio ove linije, niti kako i zašto. Postoje razne teorije koje smatraju da linije pokazuju neku vrstu astronomskih kalendara za poljoprivredu ili su to piste za vanzemaljske letelice ili su deo kulta vode.^{303 304}

8. EKVADOR

Ekvador se nalazi na ekvatorijalnoj liniji u severozapadnom delu Južne Amerike i otuda i njegov naziv. Osma je zemlja po veličini u Južnoj Americi. Ekvador ima četiri geografske zone: Andi, prašume Amazona, La Costa i Galapagos ostrva. Postoje beskrajni razlozi zašto bi trebalo posetiti ovu malu, a opet veoma raznoliku i zanimljivu zemlju. Ekvador je jedna od 17 zemalja u svetu klasifikovana od strane UNESCO-a kao megarazličita sa neverovatnim varijetetom ptica, sisara i orhideja po km². Čuvena

³⁰³<http://www.pilotguides.com/destinations/south-america/peru/>

³⁰⁴<http://www.peru.travel/?internacional>

Galapagos ostrva uvrštena su 1978. u UNESCO-vu svetsku baštinu, a na njima se nalaze zapanjujući vulkanski predeli, tirkizne vode i stotine endemskih vrsta. U Ekvadoru se nalazi najviši aktivni vulkan na svetu, Kotopaksi. Glavni grad, kao i politički i administrativni centar Ekvadora je San Francisco de Quito, ili samo Kito, a glavni industrijski i privredni centar je lučki grad Santiago de Guayaquil, koji ima najviše stanovnika i veoma razvijen turizam.

Kito - Nalazi se na nadmorskoj visini 2.850m i predstavlja drugi najviši glavni grad na svetu. Istorijski stari grad Kita ispunjen je kolonijalnom arhitekturom i on je najveći istorijski centar u Južnoj Americi. Kito je pod zaštitom UNESCO-a, sa puno starih crkava, lepih javnih trgova i kvalitetnih muzeja.

Vulkan Čimboraso je ugašeni vulkan, sa najvišim vrhom u Ekvadoru (6.267m). Neki geografi smatraju da je Čimboraso najviši vrh na svetu, ako se meri od centra Zemlje. Nalazi se jedan stepen južno od ekvatora, gde je prečnik Zemlje najveći, a Čimboraso je preko 6.384km od centra zemlje, u poređenju sa 6.382km za Mont Everest.

Vulkan Kotopaksi - Kao jedan od najviših aktivnih vulkana na svetu, sa gotovo savršenim konusnim oblikom, Kotopaksi privlači više posetilaca nego bilo koji drugi vulkani u Ekvadoru. Kotopaksi je pravi primer klasičnog vulkana. On je druga najviša planina u Ekvadoru (5.897m). Poznat je i kao treći najviši aktivni vulkan na svetu posle vulkana Ojos del Salado (6.893m) i Tupungato (6.550m) na granici Argentine i Čilea.

Galapagos - Od otkrića ostrva u XVI veku, Galapagos je privlačio posetioce. Dobio je ime po gigantskoj kornjači koja naseljava ostrvo. S obzirom da je najbliži kontinent udaljen 960km, život na ostrvima razvijao se relativno izolovano, čineći na taj način jedinstven ekosistem. Ostrva su vulkanskog porekla, a najstarija su nastala pre oko 4-5miliona godina. Danas je ovo područje jedno od najaktivnijih vulkanskih područja na svetu i formiranje ostrva je još uvek u toku. Od 13 velikih ostrva, šest manjih i 42 ostrvaca koji čine Galapagos, samo pet je naseljeno. Godine 1959. Galapagos je proglašen za nacionalni park. Posetioци moraju da imaju vodiča za obilazak ostrva, jer postoji samo mali broj oblasti u kojima je posetiocima dozvoljeno da budu bez vodiča. Pored divljih životinja na ostrvima, vode oko Galapagosa su vrlo popularne kod ronionaca.³⁰⁵

Ostrvo Santa Kruz - Drugo je po veličini ostrvo u arhipelagu i glavna destinacija većine putnika. Ima najveću populaciju od svih ostrva, a najviše stanovnika živi u glavnom gradu Puerto Ayora u Akademsom zalivu. Na ostrvu se takođe nalazi istraživačka stanica Carls Darwin i sedište nacionalnog parka Galapagos. Mnoge vrste životinja mogu se videti na ostrvu Santa Kruz: morske iguane, Darwinove zebe, kopnene iguane, morski lavovi i gigantske kornjače.

Ostrvo San Kristobal je najistočnije ostrvo u arhipelagu i drugo po broju populacije. Ovde se nalaze najstarija naselja Galapagosa, kao što je El Progreso nastao 1869. Danas je najvažniji grad na ostrvu Puerto Baquerizo Moreno, inače glavni grad Galapagosa. Ostrvo čine dva sjedinjena vulkana. Od svih gradova u Ekvadoru,

Kuenka je verovatno najšarmantniji grad, sa kaldrmisanim ulicama, katedralama starog sveta, kolonijalnim parkovima i rekama. Kultura i istorija građana Kuenke predstavljena je u mnogim gradskim muzejima. Kuenka se nalazi na spisku UNESCO-ve svetske baštine. Dobro očuvana istorija i kulturna tradicija čine ovaj grad fascinantnom turističkom destinacijom.

Gvajakil - Najveći grad u Ekvadoru u pogledu populacije. Nalazi se duž obale Pacifika i još ga nazivaju "biserom Pacifika". Nedavno su masovno pokrenuli razne

³⁰⁵<http://www.pilotguides.com/destinations/south-america/the-galapagos-islands/>

projekte za obnovu grada, a glavni razlog su turisti i njihov dolazak u Gvajakil. Uglavnom je ovaj grad samo usputna stanica na putu do Galapagosa. Međutim, Gvajakil ima i sopstvene atrakcije, uključujući i istorijski deo, kupovinu, restorane i trgovce.^{306 307}

9. PARAGVAJ

Paragvaj je mala zemlja bez izlaza na more i nalazi se u srcu Južne Amerike, između Brazila, Argentine i Bolivije. Ova prelepa zemlja ima čitavo bogatstvo u prirodnim, kulturnim i istorijskim nasleđima. Paragvaj nudi mnogo opcija za razgledanje, od svojih prirodnih pejzaža, jedinstvenih i šarenih životinja i biljaka, do noćnog života u njenom glavnom gradu Asunsionu. Paragvaj je podeljen na dva velika regiona koji su приметно drugačiji: istočna regija koja obuhvata brda, sa svojom zelenom prirodom, koja se graniče sa planinskim obroncima, doline isprekidane potocima i jezerima, guste šume i većinu gradova; zapadni region ima ogromna prostranstva i najmanje naseljene teritorije na zemlji. Turisti posećuju **Nacionalni park Ibikui** 150km udaljen od Asunsiona, sa brojnim malim potocima koji se pretvaraju u vodopade, spuštaju u brojne prirodne bazene, a zatim ističu iz njih niz strme padine. Park je mesto gde turisti mogu videti na hiljade šarenih leptira. **Nacionalni park Čako** je u najudaljenijem delu El Čako, najveći i najnepristupačniji park u zemlji. Ovde turisti mogu da vide jaguare, pume i druge velike mačke. Šuma je veoma gusta i na nekim mestima potpuno neprohodna.^{308 309}

10. URUGVAJ

Urugvaj je nekada bila najbolje čuvana tajna u Južnoj Americi, sa nekolicinom Argentinaca, Brazilaca, Čileanaca i drugih naroda, koji su znali da uživaju u netaknutim plažama, gradovima sa dobrom atmosferom, hranom i noćnim životom. Nakon pada nacionalne valute, Urugvaj postaje znatno pristupačniji, a i turisti postaju znatiželjni. Kolonija del Sakramento, Punta del Este i Montevideo, dugo su čekali svoju zasluženu popularnost. Druge destinacije, kao što su Punta del Diablo i Maldonado, zadržali su svoj šarm, ali više nisu neotkriveni dragulji kao što su nekada bili. Urugvaj se ističe visokom stopom pismenosti stanovništva, velikim brojem srednje klase i ravnomernom raspodelom nacionalnog bogatstva. Iako je to špansko i govorno i kulturno područje, četvrtina stanovnika je italijanskog porekla. Glavni grad je Montevideo u kome živi polovina ukupnog stanovništva Urugvaja. S obzirom da je Urugvaj najčuveniji po svojim plažama, većina turista posećuje ga tokom leta.

Kolonija del Sakramento bilo je jedino portugalsko naselje duž Rio de la Plata. Tokom istorije, godinama je radila kao luka za krijumčarenje robe. Danas je grad za odmor, luka i trgovinski centar. Kuće su izgrađene u portugalskom stilu, a ulice su kaldrmisane, tako da podseća na stari Lisabon. Istorijski kvart Barrio Istoriko proglašen je za UNESCO-vu kulturnu baštinu 1995.god.

Punta del Este sa brojnim plažama, elegantnim primorskim kućama, marinama za jahte, visokim stambenim zgradama, skupim hotelima i elitnim restoranima jedan je od najglamuroznijih odmarališta Južne Amerike i s hodno tome i najskuplje mesto u

³⁰⁶<http://www.pilotguides.com/destinations/south-america/ecuador/>

³⁰⁷<http://ecuador.travel/>

³⁰⁸<http://www.pilotguides.com/destinations/south-america/paraguay/>

³⁰⁹<http://wikitravel.org/en/Paraguay>

Urugvaju. Paparaci ovde rade puno radno vreme jer je Punta prepuna velikih imena, kao što su Ralf Loren, Zinedin Zidan i Džejms Hetfild, inače pevač grupe Metallica.^{310 311}

VI TURIZAM AUSTRALIJE I OKEANIJE

Okeanija je ime koje se koristi za nekoliko grupa ostrva koja se nalaze u Tihom okeanu. Termin Okeanija smislio je francuski istraživač Žil Dimon d'Irvil. Grupe ostrva se mogu podeliti na: Polineziju (uključuje Novi Zeland), Melaneziju (uključuje Novu Gvineju), Mikroneziju i Australijau (sa Tasmanijom i drugim okolnim ostrvima). Australija se izdvaja kao zaseban kontinent. U Okeaniju se najčešće svrstava i Malajski arhipelag. Okeanija se prostire preko ogromne oblasti Tihog okeana ili Pacifika i sastoji se od velikog ostrva Australije (koja je gotovo kontinent za sebe), Novog Zelanda, Papue Nove Gvineje i hiljada malih pacifičkih ostrva. Veliki deo Australije čine žarke, suve pustinje i travnate nizije koje se nazivaju *autbek* ili zabačene oblasti. Najveći broj ljudi živi u manjim i većim gradovima u blizini obala, naročito južne obale. Nasuprot tome, Papua Nova Gvineja je zemlja visokih planina i gustih prašuma. Mnoga domorodačka plemena žive u planinskim dolinama tako izdvojeno da su tek nedavno došla u vezu sa spoljnim svetom. Novi Zeland se sastoji od dva ostrva, severnog, koje je toplo i vulkansko, i južnog, na kome je svežije i ima planina i šuma. Travnate nizije su plodne i pogodne za poljoprivredu. Zbog udaljenosti Novog Zelanda, kao i Papue Nove Gvineje i Australije, na tom prostoru žive životinje koje se ne sreću nigde na svetu. Pacifička ostrva su proizvod vulkana koji su bili aktivni ispod površine okeana. Neka ostrva, na primer Havaji, još imaju aktivne vulkane. Ostrva su grupisana u države. Neke su nezavisne, neka nisu, kao Nova Kaledonija i vrlo često su kolonije evropskih zemalja ili SAD-a. Mnoga pacifička ostrva veoma su lepa, s bujnim rastinjem i toplom klimom. Turisti ih s toga rado posećuju, a zbog obilja plodne zemlje pogodna su za uzgajanje useva.

1. AUSTRALIJA

Kontinent sa tri strane okružuju ogromne vodene površine Tihog i Indijskog okeana, dok je preko niza ostrva na severu povezan sa Azijom. Položaj Australije karakteriše velika udaljenost od većine kontinenata, što je važno i sa stanovišta turističkih kretanja. Rastojanja između pojedinih delova Australije takođe su relativno velika, te su donekle ograničavajući faktor razvoju turizma, mada vazdušni saobraćaj, sa savremenim drumskim i železničkim, omogućava značajan napredak. Australija je deo starog paleozojskog kopna Gondvane i ima relativno jednoličnu građu, kristalasti škriljci, graniti. Od paleozoika do danas reljef Australije uglavnom je uravnavan, pa ni planine uz istočni rub kontinenta (*Australijski kordiljeri* ili Australijski alpi) nemaju velike visine. Najvišu visinu dostižu u južnom delu, gde je najviši *vrh Košćuško*. Planine se strmo spustaju prema istočnoj obali, dok se postepeno snižavaju prema *Središnjoj australijskoj niziji*, koja se proteže preko celog kontinenta. Obala ovog kontinenta nejednako je razučena, najviše na severozapadu i na istoku. U većem delu obala je slabo pristupačna, posebno na jugu, severozapadu i

³¹⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/south-america/uruguay/>

³¹¹<http://www.uruguaynow.com/>

severoistoku. Duž severoistočne obale proteže se *Veliki koralni greben*. Planinski prostor je strmih gromada, ugašenih vulkana, ponegde teško pristupačne podgorine, ali i pitomih i privlačnih sektora, sa dubokim rečnim kanjonskim dolinama. *Planine Tasmanije* bile su skoro čitave pod lednicima, pa su ostali brojni oblici ledničke erozije, ali su i reke formirale doline kanjonskog tipa ili sutjeske. Australija je poznata kao zemlja sa najvećim brojem *nacionalnih parkova*, a za razvoj turizma značajno je da ih je dosta na planinskom istoku. *Plave planine* su deo Velikih razvodnih planina. Njihovu južnu granicu predstavlja reka Koks, a na sever se protežu do planina Vilson. Plave planine predstavljaju jedan ogroman plato izgrađen od peščara. Naziv planina potiče od ulja koje isparava iz šuma eukaliptusa, a prolazeći kroz njega svetlost se rasipa, te pejzaž dobija kobaltno plavu boju. Među najpopularnija područja, spadaju *Džejmison dolina* južno od grada Katumba, Gros dolina severoistočno od ovog grada, te dolina jugozapadno od grada Blekhita. Najlepši panoramski pogledi su sa vidikovaca kod Katumba, odakle se vide, u čitavoj Australiji dobro poznata, tri peščana ostenjaka *Tri sestre*. U blizini Katumbe, nalazi se nekoliko lepih vodopada, među kojima su najpoznatiji: Ventvort visok 300m, zatim Terasa, Federal, Feri i dr. U NP Plave planine su i poznate Dženolen pećine. Radi se u stvari o devet pećina, koje su formirane u krečnjaku i spadaju među najpoznatije u Australiji. Planina Koščuško u okviru Snežnih planina, je u Novom Južnom Velsu, a na njoj je istoimeni NP, inače po površini najveći u ovoj državi. U blizini Koščuška je i Rem-hed greben, na kojem se nalazi jedan od retkih ski centara u Australiji. Planina Flinders je u polupustinjskim oblastima i predstavlja interesantno florističko područje. Posebno je interesantno drvo " reka crvene gume ". Stablo ove biljke iz roda eukaliptusa je belo, ali kada se zareže kora ispušta smolu koja je crvene boje. Drvo može da naraste do 40m i da dostigne starost preko 1.000 godina. Veći deo Australije je u *tropskom i suprotropskom klimatskom pojasu*, a južni povratnik deli ovaj kontinent gotovo na dva jednaka dela.

Severni deo Australije je u tropskom pojasu, gde letnji monsun donosi relativno dosta kiše. Obilne kiše dobija i jugoistočno primorje, no planinska barijera zaustavlja prodiranje kiše u unutrašnjost. Australija je siromašna površinskim vodama. Najznačajnija je reka Marej ili Mari. Za turiste interesantna je Snežna reka, kao i reke Maranbridž, Ekumben i Tumut. Ovi vodotoci su pregrađivani branama, a njihove vode su prevođene iz jedne u drugu i na kraju prema zapadu u reku Marej, gde se koriste za navodnjavanje. Darling je najduža reka Australije. Najveće australijsko jezero je Ejr, koje spada u tri najveća australijska NP. Sastoji se iz dva jezerska basena - severnog i južnog, koji su povezani kanalom, a vodom se snabdevaju uglavnom u vlažnijem periodu pa se dešava i da presuše. Jezero predstavlja i kriptodepresiju. Za turističku valorizaciju značajna su i tri mala jezera u kraterima na granici Viktorije i Južne Australije, posebno Plavo jezero. Od decembra do marta jezero je svetlo plave boje, od marta do novembra je sivo, zatim ponovo počinje menjati boju u plavo. Pretpostavlja se da plava boja postaje od fluorescentne humusne materije. Kako od jugoistoka prema unutrašnjosti opada količina padavina, tako se menja i *vegetacija*. Idući od jugoistoka prema unutrašnjosti nailazi na pojas polusušne stepa, te sušne stepe i konačno na pustinje.

Australijska floristička oblast ima preko 10 000 vrsta od čega je preko 75% endemično, što je posledica njenog geološkog razvoja. Australijska fauna takođe obiluje endemima i interesantnim vrstama. Od oko 230 u svetu poznatih vrsta torbara u Australiji živi oko 170, među kojima su najpoznatiji *kenguri* i *koale*. No, u fauni se ističu i endemični sisari, najprimitivniji sisari na Zemlji, *kljunari*. Za razvoj turizma u Australiji veliki značaj imaju nacionalni parkovi i drugi zaštićeni delovi prirode. Neki od njih su: Veliki koralni greben, NP Kakadu, NP Uluru Kata Tjuta, Nedirnuta ili Divlja Tasmanija, Viktorija,

Jezero Ejr. Među najinteresantnije spadaju NP Uluru i Kata Tjuta. NP Uluru nalazi se u južnom delu Severne Teritorije. Područje Uluru je vlasništvo Aboridžina. *Stena Uluru* predstavlja jedan od najznačajnijih simbola Australije, koji se veoma često koristi u propagandnim materijalima. Monolit Uluru je dug 3,6km, a iznad okolnog terena izdiže se za 348m i ima nadmorsku visinu 867m. Padine ovog monolita su veoma strme sa mnogo neravnina, a vrh je relativno ravan. Nasuprot ovome područje Kata Tjuta sastoji se od 69 stenovitih kupola različitih visina. *NP Kakadu*- U ovom NP Aboridžini su suvlasnici zemlje. Kakadu se nalazi u močvarnom tropskom području. Ovaj NP ima izuzetno prirodno i antropogeno bogatstvo. Sreću se primerci flore koje su retki i nepoznati u ostalim delovima Australije i sveta. Veoma vredni kulturni, umetnički i arhitektonski spomenici Aboridžina uticali su na to da ovaj NP bude prvi u Australiji uvršten u listu svetske baštine. U parku je preko 5.000 nalazišta aboridžinske umetnosti, među kojima ima starijih i od 20.000 godina. Pored ovih turističkih vrednosti Severna teritorija ima i druge motive, a najpoznatije su: Kings kanjon, spomenici aboridžinske kulture, rudnici zlata, Mek Donel greben.

Flota kojom je komandovao holandski moreplovac Abel Jansen Tasman 1642. plovi uz Novu Holandiju i dolazi do, kako je smatrao, najjužnijeg dela kontinenta. Kasnije je utvrđeno da je on u stvari sa juga oplovio ostrvo, koje je po njemu nazvano Tasmanija. Godine 1770. Džems Kuk je istražio jugoistočnu Australiju, najpre Botani Bej ili Zaliv bilja, a zatim i okolni prostor i nazvao ga Novi Južni Vels. Potpuno tačno ucertan novi kontinent dobijamo nakon putovanja engleskog moreplovca Metjua Flindersa, koji je oplovio Australiju i dokazao da su Nova Holandija i Novi Južni Vels samo njeni delovi. Botani Bej se činio kao najbolje mesto za naseljavanje pa je u ovaj zaliv stigla flota od 11 brodova sa 290 mornara i oficira i 717 kažnjenika i osnovala Port Džekson, koji kasnije prerasta u najveći grad Australije - Sidnej.

Procenjuje se da je u Australiji živelo oko 350 000 domorodaca **Aboridžina**, a danas ih je zajedno sa mešancima oko 180.000, od čega polovina živi u rezervatima u relativno lošim uslovima. Najintenzivniji period uništavanja Aboridžina je bilo vreme naseljavanja Australije i razvoja stočarstva, kada je radi osvajanja novih prostora ubijen veliki broj ljudi, a uz to uništena su njihova brojna naselja i specifično stvaralaštvo. Kultura, umetnost i druge vrste stvaralaštva, kao i specifičan način života Aboridžina danas predstavljaju izuzetne turističke vrednosti, koje su turistima dostupne u brojnim rezervatima. Za domorodce umetnost je više od onog što predstavlja za savremeni zapadni svet. Osim estetskog u njihovoj izvornoj kulturi bez pisma i literature ona ima ulogu i zadatak da priča o ovom narodu. Iako je i do sada najveći broj dela radila grupa domorodaca, oni se sada udružuju u prave umetničke škole i u nekim slučajevima i preko 100 Aboridžina radi za domaće i strano tržište. I oni svoje crteže prilagođavaju potrebama određenih profila turista, koristeći u njihovoj izradi i nove, njima do sada, nepoznate tehnike, ali javlja se bojazan da će na taj način vrednosti ove umetnosti izgubiti svoj sjaj i originalnost.

Pored vrednosti koje pružaju Aboridžini, antropogene turističke vrednosti Australije čine i arhitektonska ostvarenja, ambijentalne vrednosti sela i gradova, muzeji i umetničke galerije, zoološki vrtovi, muzeji na otvorenom, seoski muzeji, istorijski parkovi i dr. Nacionalni muzej u Pertu ima jedinstvenu kolekciju holandskih brodova koji su se nasukali na obalama Zapadne Australije. Jedna od najvećih umetničkih galerija je u Melburnu. Sagrađena je od plavog kamena i stakla, sa 4 unutrašnja dvorišta okružena impresivnim mozaikom (50x15m). Među najveće atrakcije australijskog kontinenta svakako spada sidnejska Opera, građena 16 godina, a simboliše belu jedrilicu na morskimtalasima. U ovom gradu je i Kraljevsko pozorište. Po čitavom kontinentu postoje brojni prostori

različite ambijentalne vrednosti. Među najistaknutije svakako spada Zgrada starog parlamenta u Kamberi. U parlamentu se čuva jedan od tri primerka Magnakarte iz 1297. kao i dokument o ujedinjenju Australije. Posle Drugog svetskog rata sve popularniji postaju muzeji na otvorenom.³¹²

Australija se sastoji od šest država - Novi Južni Vels, Kvinslend, Viktorija, Južna Australija, Zapadna Australija i Tasmanija - i dve unutrašnje teritorije Australijska Prestonička Teritorija i Severna Teritorija. Glavni grad je Kanbera.

Novi Južni Vels - Najmnogoljudnija država Australije je ujedno i najposećenija. Turisti u velikom broju dolaze da vide Sidnej. To je jedan od najglamuroznijih gradova na svetu, sa mnoštvom luka i plaža, kao i mešavinom divlje prirode i razvijenog grada oko sidnejske luke.

Bez sumnje, najveći razlog za posetu **Kvinslendu** je *Veliki koralni greben*. Čine ga tropske ribe, morska stvorenja i korali obojeni svim duginim bojama. Greben se prostire više od 2.000km duž obale Kvinslenda i može se videti iz svemira. Uz obalu su rasuta primamljiva odmarališta. Kvinslend je takođe poznat po svojim belim peščanim plažama. Neke od najprivlačnijih atrakcija Kvinslenda su *Vitsandej* ostrva u morskom parku Velikog koralnog grebena. Ova, mahom nenaseljena ostrva, raj su za vožnju kajakom, ronjenje, ribolov, planinarenje, sportove na vodi, posmatranje ptica i jedrenje.

Slika 8. Karta Australije sa gradovima

<https://www.google.rs/search?q=karta+australije+I+NOVOG+ZELANDA+sa+gradovima>

Druga velika atrakcija je bujna *prašuma Dejntri*, stara 110 miliona godina, severno od Port Dagsla. *Crveni Centar* - Jeziva tišina Ulurua, poznatog i kao crvena stena Ajers Rok, je ono što dovodi posetioce do Crvenog Centra, srca *Severne Teritorije*. Mnogi posetioći otkriće da se u blizini nalaze još spektakularnije, ali manje poznate kupole Kata

³¹²Novaković-Kostić R. "Turističke regije sveta", VPTŠ, Užice, 2011

Tjuta ili "Olga". Pola dana vožnje od Ajers Roka, dovodi vas do Kraljevog kanjona, predivne pustinjske klisure popularne kod planinara. Turisti kad posećuju Crveni centar, provode barem nekoliko dana u Alis Springsu gde se mogu kupiti najbolje aboridžinske rukotvorine u Australiji, posećuju se Aborodžini, pustinjski park divljih životinja svetske klase, a može da se prošetati kroz Mekdonel planinski lanac ili čak da se jaše kamila duž suvog rečnog korita. *Gornji kraj* se nalazi na severozapadu zemlje i predstavlja **teritoriju Krokodil Dandi**. U ovom ogromnom polupustinjskom regionu gaji se ogroman broj stoke. U blizini tropskog grada Darvina, prestonice teritorije, je *Kakadu nacionalni park*, gde turisti imaju jedinstvenu priliku da krstare među krokodilima, posmatraju ptice ili posete mesta starih aboridžinskih slika na stenama.

Zapadna Australija - Ovo je jedno od najlepših područja Australije, a ujedno i teritorija potpuno divljine. More je u sezoni prepuno kitova, a svi oni koji traže avanturu, mogu da plivaju pored ogromnih, ali nežnih kit-ajkula kod Severozapadnog rta, svake jeseni od marta do juna. Ovaj rt je drugi koralni greben nazvan morski park Ningalu, dug 260km. To je jedan od retkih grebena na svetu, koji raste na zapadnoj obali. Ovde se roni sa manta ražama. Na jugozapadu kontinenta, nalazi se *Margaret River vinski region*. Divlje šume, surfovanje, opasne litice, veliki broj ptica i divlji kenguri, čine ovaj predeo jednim od najatraktivnijih vinskih regiona u zemlji. Državna prestonica *Pert*, ima plaže za surfere i obnovljenu luku iz XIX veka sa zabavnom atmosferom i dobrim muzejima. U *Kimberliju* se posećuju stare Geikie i Vindjana klisure, farme najboljih svetskih bisera Južnog okeana i grad Brum.

Južna Australija – Prostire se od Zapadne Australije do Viktorije. Prestonica *Adelejd*, poznata je po svom konzervativizmu, parkovima i crkvama. Idealna je polazna tačka za istraživanje čuvenog australijskog vinskog regiona, *dolina Barosa*. Ovde su veliki brendovi poput Penfolds, Seppelts i Wolf Blass, ali je potrebno vreme da se pronađu mnogi manji vinogradi, i to na udaljenosti od jednog sata vožnje od grada.

Viktorija - Drugi po veličini grad Australije, *Melburn*, glavni je grad Viktorije. Melburn nudi uzbudljivu mešavinu naroda i najbolju modnu kupovinu u zemlji. Oblično ostrvo *Filip* poznato je po svojoj "paradi pingvina", u sumrak, kada stotine malih pingvina juri preko plaže do skloništa na obali. Viktorija je mesto najboljeg australijskog drumskogputovanja, Great Ocean Road (put duž okenaske obale). Duž južne obale erodirane stenovite kule nazvane "dvanaest apostola", stoje uspravno u moru.

Australijska Prestonička Teritorija u potpunosti je okružena Novim Južnim Velsom. Čine je divlji predeli i prestonica *Kanbera*, planski osmišljen grad, koji je po arhitektonskom konceptu sličan Vašingtonu. Ima neke od najboljih muzeja u zemlji i odlične restorane.

Tasmanija, poslednja stanica pre Antarktika je ostrvo sa svojim upečatljivim glavnim gradom *Hobartom*. Turisti dolaze na ovo ostrvo zbog njegovih prekrasnih nacionalnih parkova, najboljeg mesta za pecanje pastrmke na svetu, kao i izrazito sporog tempa života koji se retko gde doživi.³¹³

Neke **turističke vrednosti** Australije treba obavezno posetiti, a među njima su:

Crveni Centar koji je sačinjen od tri mesta: *Uluru (Ajers Rok)*, *Kata Tjuta (Olga)* i *Kings Canyon*. Prilikom posete neverovatnom mestu Uluru postoje dve opcije: može da se šeta oko njega ili da se na njega popne. Mnogi posetioци pokušaju da se popnu, ali Aboridžini ipak vole da se penjanje izbegne jer Uluru smatraju jednim od njihovih duhovnih spomenika. Tokom šetnje videćete crteže Aboridžina starih 10.000 godina.

³¹³<http://www.pilotguides.com/destinations/pacific/australia/>

Šetnja je naporna, ali nezaboravna. Dok je Uluru neverovatno mesto, Kata Tjuta je još impresivnije. Kata Tjuta se nalazi 25km od Ulurua, ima 36 kupola peščara i pokriva skoro 22km². Treće mesto koje bi trebalo posetiti ovde je Kings Canyon, koji je visok 300m i gleda na Kings Creek (Kraljev potok). Pešačke staze, a ima ih dve, omogućavaju turistima da bolje upoznaju kanjon i da samo nakon 2km stignu do samog dna klisure.

Veliki koralni greben - Ni jedno putovanje u Australiju ne bi bilo potpuno bez posete Velikom koralnom grebenu, u blizini obale Kvinslenda, jer je najveći koralni greben na svetu. Prostire se na 2.600 km i ima oko 900 ostrva. Najpoznatije područje čine ostrva Vitsandej. Ova ostrva je lepo videti brodom. Postoje organizovane ture, na kojima može da se roni i tom prilikom vide fantastične vrste riba, uključujući ribu klovn, manta ražu, ribu crveni bas, tigar ajkulu i anđeoske ribice. Ovde su i prelepi koralni raznih boja.

Frejzerovo ostrvo - veruje se da je to najveće peščano ostrvo na svetu, koje se prostire na površini od 1.840km². Nažalost, mnogi turisti biraju između Frejzerovog ostrva i ostrva Vitsandejs, ali je najbolje da se posete oba. *Šampanj Pulje* jedino sigurno mesto za kupanje u slatkoj vodi (od čak 40 slatkovodnih jezera na ostrvu).

Purnululu nacionalni park je u Zapadnoj Australiji. Nažalost, zbog svoje lokacije ovaj deo zemlje se često zaobilazi. Ako ipak turisti dođu u Purnululu nacionalni park, onda treba obići i Bangl Bangl planine. One se sastoje od kvarcnihi sedimentnih stena, koje predstavljaju neverovatnan prizor.

Dolina Barosa je najpoznatiji vinski region u Australiji, u kome se proizvode poznati brendovi kao što su Penfolds, Orlando Wines, Wolf Blass i Yalumba. Turisti obilaze nekoliko vinarija u ovom kraju i uživaju u ukusu vina i hrane.

Kenguru ostrvo je treće najveće ostrvo u Australiji, manje od Tasmanije i ostrva Melvil. Da bi došli na ostrva ide se trajektom iz Adelejda. Na ostrvu se mogu videti divlje životinje kao što su koale, kenguri, albino valabi kenguri, morski lavovi i mnoštvo malih plavihi pingvina, koji dolaze na obalu sa zalaskom sunca kako bi se hranili. Turistički grad **Brum** je mesto gde ćete naći bisere, ali posetioci dolaze u Brum i da bi se opustili na plaži Kejbel Bič, jednoj od deset najvećih australijskih plaža.

Kakadu nacionalni park nalazi se u Severnoj Teritoriji i ima površinu od 4.894.000ha. Kroz Kakadu protiču i tri Alligator reke - Istočna, Južna i Zapadna reka Aligator. Možete videti aligatore, ptice, uživati u vodopadima i upoznati Aboridžine, koji su se opredelili da ostanu na svojim ognjištima umesto da se presele u gradove.

Great Ocean Road (put duž okenaske obale) je najpoznatiji turistički put koji se proteže duž jugoistočne obale Australije, između Torkveja i Vornambola u dužini 243km. Putovanje uz obalu je pravo uživanje, a postoje razna mesta sa neverovatnim prizorom. Duž južne obale, erodirane stenovite kule nazvane "dvanaest apostola", stoje uspravno u moru. Ovo je pravo mesto za fotografisanje, posebno u vreme izlaska i zalaska sunca.

Planina Koščuško- Padine ove planine mogu se istražiti ili peške ili skijama, ako se ide zimi. Postoje ture sa vodičem za različite starosne grupe i zavisno od toga koliko ste u kondiciji. Ova najviša planina u Australiji (2.228m) predstavlja dragulj istoimenog nacionalnog parka, koji pokriva površinu od 690.000ha. Zimi se skija ili vozi bord planinskim stranama, a leti uživa u obilju raznobojnog divljeg cveća.

SIDNEJ je glavni grad države Novi Južni Vels i najprepoznatljiviji grad u Australiji. Osnovan 1788. Sidnej je najstariji grad u Australiji, sa preko četiri miliona stanovnika. Izgrađen je oko luke i poseduje čuvenu Sidnejsku operu i Sidnejski lučki most. Sidnej ima reputaciju međunarodnog centra za trgovinu, umetnost, modu, kulturu, zabavu, muziku, obrazovanje i turizam. Ovo je ujedno i najposećeniji grad Australije. Ima mnogobrojne restorane sa odličnom kuhinjom, mesta za kupovinu i veliki izbor smeštaja,

od luksuznih hotela do smeštaja za bekpekere. Kada je kupovina u pitanju može se porediti sa Parizom, Rimom i Njujorkom. Sidnej je dom Kraljevskoj nacionalnoj bašti, nacionalnim parkovima, lepim plažama, svetski poznatim muzejima, umetničkim galerijama, kolonijalnoj arhitekturi i istorijskim zgradama.

Sidnejska opera - Ova raskošna zgrada predstavlja najprepoznatljiviji element Sidneja. Svake godine domaćin je za oko 2.400 događaja. Zgrada Sidnejske opere je najraskošnija građevina u Australiji, sa izuzetnom akustikom.

Bondi Beach (plaža Bondi)- Sidnej i plaža Bondi su nerazdvojni deo gradskog identiteta. Bondi je možda jedna od najpoznatijih plaža na istočnoj obali Australije, poznata po svojim umetnicima i prolaznim bekpekerima, ima predivan pogled, mekan pesak poput pudera, obilje prodavnica i veliku raznovrsnost restorana.

Roks- Jedan je od istorijskih i najstarijih regiona u Sidneju. Odiše šarmom prošlih dana, a može se pohvaliti mnogim restoranima i mestima za šoping.

Sidnejski lučki most je poznata znamenitost koja spaja Sidnejski poslovni centar (CBD) sa severnom obalom, a nosi nadimak "Vešalica za kaput" zbog svog karakterističnog lučnog izgleda.

Muzej savremene umetnosti je jedini australijski muzej posvećen izlaganju, interpretaciji i prikupljanju savremene umetnosti iz Australije i celog sveta sa stalnim postavkama i kolekcijama koje će zadovoljiti čak i najzibirljivije posetioce.

Sidnejski toranj je najveća atrakcija na otvorenom u Sidneju, 260m iznad zemlje, sa restoranima i vidikovcem. Sidnejski toranj je jedan od najbezbednijih objekata u svetu.

Na površini od 30ha prostire se *Kraljevska botanička bašta*, sa pticama, cvećem i zelenilom, koje čine oazu spokojstva. Botanička bašta smeštena je u srcu grada i nosi titulu najstarije naučne ustanove u Australiji, osnovane 1816. Neke od glavnih atrakcija su retki Australijski stribor, kolekcija biljaka Južnog Pacifika, suve bašte i aromatični ružičnjaci. Ovde su i staklenici sa egzotičnim biljkama.

Sa stotinama divljih vrsta, *Taronga zoološki vrt* je obavezan deo turističkih poseta Sidneju, a stanovnici su žirafe, gorile, kljunari, snežni leopardi, slonovi, bodljikavi mravojedi, kenguri, koale i foke. Životinje se nalaze na otvorenom.

Sidnejski akvarijum je popularno mesto za porodice sa decom. Može se šetati podvodnim tunelima dugim 160m. Sidnejski akvarijum ima oko 11.000 različitih oblika života iz mora. Neke od najpopularnijih atrakcija su: prikaz Velikog koralnog grebena, utočište za foke i ajkule u otvorenim vodama okeana.

Smeštena na obodu Kraljevske botaničke bašte, istočno od Sidnejske opera, *Klupa gospođe Makvari* predstavlja mesto sa najboljim pogledom na ceo Sidnej. Klupa je zapravo uklesana u kamenu pre 150 godina, za ženu guvernera Laklan Makvaria, Elizabet Makvari. Ona je volela da sedi ovde i uživa u pogledu.^{314 315 316}

2. NOVI ZELAND

Novi Zeland poseduje reputaciju zemlje sa veličanstvenim predelima: stenovitom obalom, prostranim plažama, prašumama, ledničkim jezerima i nenadmašnim svetom divljih životinja. Novi Zeland je smešten u jugozapadnom delu Tihog okeana. Sastoji se od dva glavna ostrva, Severnog ostrva i Južnog ostrva i mnogo manjih, kao što je ostrvo

³¹⁴ <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-05/sydney-city-guide/>

³¹⁵ <http://www.pilotguides.com/tv-shows/pilot-pocket-guides/the-grassroots-tour-2/sydney-mini-walk/>

³¹⁶ <http://www.australia.com/en>

Stjuart. *Severno ostrvo* ima topliju klimu, a na njemu se nalaze svi vulkani zemlje i većina termalnih aktivnosti kao što su gejziri, termalne reke i bazeni sa ključalim blatom. Postoje mnoge lepe plaže, posebno ako se ide dalje na sever. Severno ostrvo je zeleno i bujno zbog redovnih padavina i vulkanskog tla. *Južno ostrvo* je na kratkoj udaljenosti vožnje trajektom, ali se izuzetno razlikuje od Severnog ostrva. Glavna geografska odlika Južnog ostrva su moćni *Južni Alpi*, koji se prostiru celom dužinom ostrva. Postoji 200 planina sa visinom preko 2.500 metara. Ovaj planinski venac daje Južnom ostrvu njegovu veliku raznolikost. Severni deo Južnog ostrva je najsunčaniji deo Novog Zelanda, zapadni deo je jedan od najkišovitijih područja na svetu, jug je veoma hladan i slabe plodnosti, sa nekim područjima koja primaju manje od 400mm padavina godišnje, istok je identičan sa Engleskom i njenim zelenim brdima, a središnji deo ostrva je planinski i uvek sa snežnim vrhovima. Na Novom Zelandu je skoro sve lako dostupno, "spakovano" na površinu malo većoj od Britanije, ali sa populacijom od samo 4,4 miliona, od kojih polovina živi u tri najveća grada: Okland, Velington i Krajstčerč. Glavni grad je Velington. Sa preko hiljadu kilometara okeana u svakom pravcu, uopšte ne iznenađuje što Novi Zeland ima morsku klimu, toplu tokom letnjih meseci (od decembra do marta) i nikada toliko hladnu, čak ni zimi. Regionalne razlike Severnog i Južnog ostrva, čine Novi Zeland idealnom destinacijom za posetu u bilo koje doba godine. Letnji meseci su najpopularniji i tada su sve atrakcije otvorene, ali je smeštaj skuplji. U principu, najbolji meseci za posetu su oktobar, novembar i april, kada ima manje gužve, a znamenitosti i atrakcije se lakše obilaze. Najvredniji turistički resursi su: **Okland**, najveći grad Novog Zelanda koji većina turista prvo ugleda, iz vazduha ili sa mora. U gradskom pejzažu dominiraju oblakoderi među kojima pažnju privlači Skajtauer. Centar grada je relativno mali, a stanovnici žive na pola sata vožnje od centra do prelepih plaža, planinskih staza i desetak čarobnih ostrva za odmor. Ovo je najveći polinežanski grad, a oko 12% stanovništva su poreklom Maori. **Krajstčerč** je najveći grad na Južnom ostrvu Novog Zelanda. Ovo je lep i prijatan grad sa botaničkom baštom, koja je osnovana 1863. Grad ima dosta muzeja i umetničku i kulturnu scenu. **Kajkora**, mali grad na istočnoj obali Južnog ostrva, nalazi se na oko dva i po sata vožnje severno od Krajstčerča. Kajkora ima divnu obalu i predele, dosta maorske i evropske istorije, a najveća atrakcija je gledanje kitova. **Maunt Kuk** je najviša planina Novog Zelanda sa visinom 3.754m. Može se popeti na planinu ili posmatrati neverovatan *Tasmanov lednik* na istočnoj strani i *glečer Huker* na zapadu. **Nelson** je mali grad na severu Južnog ostrva, gotovo u samom centru Novog Zelanda. Privlači mnoge ljubitelje umetnosti i zanata, a svake godine je domaćin i festivalu umetnosti. **Odmaralište Kvinstaun** izgrađeno je oko jezera Vakatipu, uskog i dugog jezera u obliku munje. Za prave adrenalinske zavisnike, Kvinstaun ima uslove za skoro svaki ekstremni sport, koji možete zamisliti. Grad privlači ljude iz celog sveta, koji vole skajdajving, bandži skokove ili vožnju snoubordom. **Punakaiki** je malo naselje na zapadnoj obali Južnog ostrva, poznato po svojim "Pancake Rocks". To je veoma popularno mesto sa neobično oblikovanim stenama, tj. stene izgledaju kao da ste poređali palačinke jednu na drugu. Nastale su jakom erozijom krečnjaka za vreme plime. Drugi najveći grad Južnog ostrva, univerzitetski grad i jedan od glavnih gradova Novog Zelanda. **Danidin** je izgrađen na brdima i dolinama, koje su nekada činile vulkan. Turisti se mogu provozati starom parnom lokomotivom duž klisure Tajori. Vožnja traje oko pola dana, a u vozu može da se ruča. Pivara Spejts proizvodi lokalno pivo, koje se može naći duž celog Južnog ostrva. **Milford Saund** je fjord, koji se nalazi na jugozapadu Južnog ostrva, u okviru nacionalnog parka Fjordlend i svetske baštine Te Vahipunamu. Milford Saund je osvojio brojne nagrade za top turističku destinaciju i imenovanje za osmo čudo sveta. Hiljade ljudi hrle do Milford

Saunda svaki dan, da vide ovaj veličanstven prizor. Najbolje je obići ovaj deo brodom, turama koje često traju sat-dva. Ekskurzija brodom dozvoljava da se izbliza vide vodopadi. Najimpresivniji vodopad je “Stirling vodopad”, sa visinom 189m.

Divno mesto smešteno u srcu Severnog ostrva, udaljeno 230km jugoistočno od Oklanda, **Rotorua** je velika turistička atrakcija iz dva razloga; prvi je zbog geotermalne aktivnosti, a drugi jer nudi priliku da turisti dožive kulturu Maora. Ovde se vidi para kako se diže iz zemlje, čineći impresivan prizor. Postoji puno gejzira, a najpoznatiji je Pohutu gejzir kod Vakarevareva. Voda i blato su veoma vrući, a oseća se i sumpor. Turisti mogu da pogledaju i kulturni maorski performans i nauče nešto o istoriji Maora i njihovom tradicionalnom načinu života. **Zaliv Plenti** ima za svakog po nešto; za one koji žele da se opuste mogu prošetati i uživati u fenomenalnom pejzažu, a za one koji su željni avanture mogu ići na rafting, parasejling ili se voziti kajakom. Predivan pejzaž privlači mnoge umetnike, a Katikati je grad koji voli umetnost i u kome postoji mnogo murala oslikanih na zidovima komercijalnih zgrada.^{317 318 319}

3. FIDŽI

Fidži je raj u Južnom Pacifiku, koji sa toplom tropskom klimom predstavlja destinaciju za odmor tokom cele godine. Sadrži više od 300 ostrva, koja se prostiru na preko 1,3 miliona km² okeana, u srcu Južnog Pacifika. Često se naziva “raskrslom Južnog Pacifika”, zbog svog geografskog položaja. Fidži je gostoljubiva zemlja kontrasta - ljudi, flore i faune, kulture. Glavni grad je Suva. Fidži ima toplu tropsku klimu, savršenu za odmor kraj mora. Maksimalne temperature retko prelaze 31°C tokom cele godine. Kišna sezona traje od decembra do aprila i tada je najmanje gostiju. U proseku ima 15 ciklona po deceniji i dva do četiri zapravo izazvaju ozbiljna oštećenja. Najbolji period za odmor na Fidžiju je od kraja marta do početka decembra.

Koralna obala počinje od mesta Momi, oko 20km južno od mesta Nadi. Asfaltirani put vodi kroz predele, koji karakterišu sela ostrva Fidži, polja šećerne trske, koralne lagune i plaže. Prostire se na dužini od 80km, sve do prestonice Suva. Ovde se obilazi park Kula eko, posvećen očuvanju autohtone faune Fidžija i edukaciji dece. Duž obala potoka u šumi ima tropskih ptica raznih boja i akvarijum sa primerima lokalnog morskog života.

Ostrva arhipelaga Mamanuka i Jasava - Okružena dubokom vodom i oivičena koralnim grebenima sa tirkiznom i pastelno zelenom bojom mora, Mamanuka ostrva i ostrva zaliva Nadi, nude turistima neka od najlepših mesta na Fidžiju. Ovde se nalazi čitav niz različitih letovališta. Vrh Malolo ostrva, koje je deo lanca ostrva Mamanuka, nudi pogled u svakom pravcu. Pri vedrom danu, mogu se videti na desetine ostrva. Jasava ostrva uglavnom imaju odmarališta za bekpekere, sa malim brojem smeštaja od 5 zvezdica. **Jasava ostrva** predstavljaju lanac ostrva, koja su povezana geografski, istorijski i kulturno. Sastoje se od sedam glavnih ostrva i niza manjih ostrvaca severozapadno od mesta Lautoka i protežu se u smeru severoistoka. Jasava ostrva su raj ne samo za kruzere, jahte, ronioce, bekpekere i stanovnike Fidžija, već i za one koji žele potpunu izolovanost. Turisti posećuju krečnjačke pećine na ostrvu Sawa-i-Lau, koje se nalazi u severnom delu Jasava ostrva. Ovde se mogu videti neobične prirodne formacije, za koje tradicionalni stanovnici Fidžija smatraju da su božanske tvorevine. Pećina je prijatna za plivače i ronioce.

³¹⁷ <http://www.pilotguides.com/destinations/pacific/new-zealand/>

³¹⁸ <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-11/new-zealand-2/>

³¹⁹ <http://www.newzealand.com/us/>

Vanua Levu - Severni deo Fidžija obuhvata drugo i treće po veličini ostrvo zemlje, Vanua Levu i Taveuni, kao i manja ostrva Laucala, Qamea, Matagi, Namenalala, Nukubati i Kaimbu. Na severu, poljoprivreda je dominantna aktivnost, dok na jugu postoji nekoliko finijih mesta za posetu kao što je *Savusavu*, mali grad sa velikim brojem toplih izvora u blizini. Ronioci su privučeni ostrvom Taveuni zbog neverovatnog podvodnog sveta, uključujući 31km dug greben duginih boja. Ovaj deo ima više od deset odmarališta, koja su lako dostupna avionom ili lokalnim trajektom. Većina njih su mala i intimna i nude odmor, koji se teško pronalazi bilo gde drugde u svetu.

Lomaiviti grupa ostrva predstavlja kombinaciju "žive istorije" grada Levuka, prvom prestonicom Fidžija, koja se nalazi na glavnom ostrvu Ovalau i brojnih odmarališta na mnogim drugim ostrvima. Ova grupa ostrva obuhvata sedam glavnih ostrva: Namenalala, Makogai, Koro, Wakaya, Batiki, Nairai, Gau, Ovalau i Moturiki, zajedno sa manjim ostrvima razbacanim okolo. Može da se ide na pecanje velikih riba ili na kupanje na nekoj od mnogih privatnih plaža.

Nadi i Denarau ostrva– Nadi ima veliki aerodrom i polazna je tačka za Mamanuka ostrva. Smešten na zapadnoj strani glavnog ostrva Viti Levu. Denarau ostrvo je jedno od najboljih odmarališta u zemlji i veoma popularna destinacija za odmor. Smeštaj je u rasponu od standardnih hotelskih soba do luksuznih vila i apartmana poznatih lanaca hotela.^{320 321 322}

4. TAHITI I FRANCUSKA POLINEZIJA

Tahiti je najveće ostrvo Francuske Polinezije, koju čini veći broj manjih ostrva, atola i arhipelaga, u južnom Tihom okeanu. Francuska Polinezija se sastoji iz 118 ostrva i atola. Najnaseljenije i najpoznatije ostrvo je Tahiti, a najpoznatiji atol je Mururoa. Glavno ostrvo Tahiti nalazi se u arhipelagu Društvenih ostrva, a čine ga dva dela: Veliki Tahiti i Mali Tahiti. Većina putnika sleće u Papete i tu provodi vreme, ali češće odlaze do ostrva Bora Bora I Murea. Sve tri destinacije imaju dobro razvijenu turističku infrastrukturu, sa dosta prirode da ublaži modernizam. Ova ostrva imaju najbolje crne, ružičaste, žute i bele peščane plaže na svetu, raspoređenih oko plave lagune, sa oštrim planinama, bujnim gajevima sa palmama i kokosom i opuštenim i prijateljski raspoloženim ostrvljanima. Nije ni čudo što su pisci poput Vilijam Samerseta Moma, Herman Melvila, Robert Luis Stivensona i Džek Londona, pisali hvalospesive za Tahiti. Pol Gogen je slikao i živeo na Tahitiju 1980-ih. Istočne i južne obale Tahitija su više ruralne i netaknute, posebno njegovo poluostrvo Tahiti Iti. Na plažama Tahitija može biti veća gužva u julu i avgustu, kada je najsuvlje vreme. Iako je Tahiti pokriven odličnim plažama, obavezno posetite Matira plažu, na južnom rtu Bora Bora. Ne samo da je nerazvijena, već ima dobra mesta za ronjenje i pogled na okolna ostrva. Na ostrvu Tahiti većina plaža ima crni pesak vulkanskog porekla. Glavni grad je Papete.

Murea - Samo 30 minuta vožnje trajektom od glavnog grada Papete, nalazi se ostrvo Murea. Ostrvski oštri i zeleni vrhovi, kao što su planina Mouaroa, zaštitni znak ostrva Ajkulin zub ili Bali Hai planina, ostaci su ogromnog vulkana, koji je erodirao u obliku srca i dao ostrvu današnji izgled. Ostrvo Murea ima sve; blistave koralne plaže, kristalne

³²⁰<http://www.pilotguides.com/destinations/pacific/fiji/>

³²¹ <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-01/pacific-islands-fiji-vanuatu-the-solomon-islands/>

³²² <http://www.fiji.travel/>

lagune, arheološke lokalitete, luksuzna odmarališta, intimne pansioni i neke od najupečatljivijih pejzaža na svetu. Ruševine starih polinežanskih hramova i kompleksa, razbacane su duž ostrva. Ostrvo je poznato po svom morskom životu, a postoje ronilačke ture, ekspedicije hranjenja ajkula i raža, kao i posmatranje delfina. Ko želi može da pliva sa manta ražama u njihovom prirodnom okruženju ili da ode na krstarenje i jedrenje.

Posle ostrva Tahiti, **Bora Bora** je najpoznatije ostrvo Francuske Polinezije, a i Južnog Pacifika. Na grebenu, lanac uskih ostrva okružuje lagunu dovoljno veliku da posluži kao sklonište cele pomorske flote (što se zapravo i dogodilo tokom Drugog svetskog rata). Mnogi Bora Boru smatraju najlepšim ostrvom na svetu. Može da se roni sa ajkulama i manta ražama, dok ih iskusni vodiči hrane ili da se posmatraju neverovatne boje tropskih riba u nekom od brodova sa staklenim dnom. Luksuzna odmarališta sastavljena su od elegantnih bungalova sagrađenih duž lagune. A turisti na povratku kući kupuju čuvene crne bisere sa Tahitija kod Matira Pearls.

Raiatea je najsvetije ostrvo Francuske Polinezije i mesto Marae Taputapuatea, jednog od najvećih polinežanskih hramova u Južnom Pacifiku. Na ostrvu Raiatea, može se ukrcati na motorizovan autriger kanu, za vožnju do reke Faarua ili do farme crnih bisera.

Huahine je neotkriveni dragulj Francuske Polinezije. Maeva arheološko područje na ostrvu Huahine sadrži desetine obnovljenih polinežanskih hramova, neki na planini, a neki kraj lagune. Huahine su dva velika vulkanska ostrva povezana mostom.

Arhipelag Tuamotu je lanac atola u Francuskoj Polineziji, koji ima 78 koralnih ostrva i 1.500km atola. Prostire se duž Južnog Pacifika i predstavlja najduži lanac atola na svetu. Rangiroa, jedan od najvećih atola na svetu, raj je za ronioce koji dolaze da plivaju sa ajkulama, delfinima i drugim ribama. Manihi i Fakarava atoli nude slične doživljaje. Manihi je najpristupačniji od svih područja sa farmama bisera u Francuskoj Polineziji gde turisti mogu da posmatraju proces stvaranja bisera na farmi.

Legendarna **ostrva Markiz** su među najcenjenijim destinacijama Južnog Pacifika. Ovaj lanac visokih vulkanskih ostrva, 1.400km severoistočno od grada Papete, dostupan je avionom ili dugim putovanjem brodom od Tahitija. Markizani imaju svoju jedinstvenu polinežansku kulturu, ilustrovanu velikim kamenim tiki figurama, koje se nalaze na arheološkim nalazištima ostrva Nuku Hiva i Hiva Oa. Na ostrvu Hiva Oa može da se poseti grob francuskog slikara Pola Gogena i grob belgijskog kantautora Žak Brela. Tahiti je poznat po svojim prelepim plažama, ali ostrvo ima veliki broj muzeja, koji imaju slobodan ulaz.

Muzej bisera je jedino mesto na svetu gde može više da se saznaja o biseru kroz umetnost, istoriju, mitologiju, filozofiju i način na koji je ta kultura uticala na religiju Tahitija. U muzeju je i kolekcija bisera, koji su proizvod ostriga i školjki i privatna i jedinstvena zbirka Roberta Vana "kralja crnog bisera".

Muzej Gogena je posvećen životu i radu čuvenog francuskog slikara, Pola Gogena, koji je proveo poslednjih 12 godina svog života na Tahitiju. Originali slika nisu ovde, već kopije, ali ima nešto originalnih skulptura, gravura i radova u gvaš tehnicima.^{323 324 325}

³²³<http://www.pilotguides.com/destinations/pacific/tahiti/>

³²⁴<http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-07/tahiti-and-samoa/>

³²⁵<http://www.tahiti-tourisme.com/>

VII LITERATURA

1. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/france/>
2. <http://www.pilotguides.com/articles/movie-culture-the-cannes-film-festival/>
3. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/bazaar/series-2/provence/>
4. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-02/corsica-sicily-sardinia/>
5. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-04/paris-city-guide/>
6. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-12/paris-city-guide-2/>
7. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/spain/>
8. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/southern-spain/>
9. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-06/southern-spain/>
10. <http://www.pilotguides.com/destinations/spain/granada>
11. <http://www.pilotguides.com/destinations/spain/seville>
12. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/spanish-islands/>
13. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/spain/madrid/>
14. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-07/portugal-and-the-azores/>
15. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/bazaar/series-2/lisbon/>
16. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/portugal/the-azores/>
17. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/italy/>
18. <http://www.pilotguides.com/articles/italy-locations-in-rome/>
19. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/italy/venice/>
20. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/italy/florence/>
21. <http://www.pilotguides.com/articles/ancient-rome/>
22. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-08/rome-city-guide/>
23. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-08/rome-city-guide/>
24. <http://www.pilotguides.com/articles/italy-locations/>
25. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/naples/>
26. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-04/southern-italy/>
27. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-07/northern-italy/>
28. <http://www.pilotguides.com/destinations/italy/milan>
29. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/>
30. Novaković-Kostić R., "Turističke regije sveta", VPTŠ, Užice, 2011, ISBN 978-86-913561-1-8, COBISS.SR-ID 183899404
31. Novaković-Kostić R., "Nacionalna turistička geografija", VPTŠ, MHTSPS, project No.544543-TEMPUS-1-2013-1-RS-TEMPUS-JPCR, Užice, 2015, ISBN 978-86-83573-60-8¹
32. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/>
33. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/slovenia/>
34. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/globe-trekker-around-the-world/east-to-west-istanbul-to-vienna/>
35. <http://www.pilotguides.com/articles/who-was-diocletian/>
36. <http://www.pilotguides.com/articles/croatias-naturist-beaches/>
37. <http://www.pilotguides.com/articles/sailing-the-croatian-coast/>
38. <http://www.pilotguides.com/articles/chilled-out-partying-in-hvar/>
39. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/croatia/>

40. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/montenegro/>
41. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/the-balkans/bosnia-and-herzegovina/>
42. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/albania/>
43. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/greece/>
44. <http://www.pilotguides.com/articles/rocky-monasteries-in-meteora/>
45. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-06/mainland-greece/>¹
46. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/greece/crete/>
47. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/short-history-of-the-world/ottomans-versus-christians-6-x-26/the-battle-for-the-mediterranean-rhodes/>
48. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-12/cyprus-crete/>
49. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-07/greek-islands/>
50. <http://www.pilotguides.com/articles/the-high-city-of-athens-acropolis/>
51. <http://www.pilotguides.com/articles/the-ancient-greeks/>
52. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/short-history-of-the-world/ottomans-versus-christians-6-x-26/the-battle-for-the-mediterranean-end-of-empire/>
53. <http://www.pilotguides.com/destinations/turkey/istanbul>
54. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-08/istanbul-city-guide/>
55. <http://www.pilotguides.com/articles/mosques-of-istanbul/>
56. <http://www.pilotguides.com/destinations/middle-east-north-africa/turkey/>
57. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-02/turkey/>
58. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-14/globe-trekker-turkey-2/>
59. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/pilot-pocket-guides/series-2/istanbul/>
60. <https://www.pinterest.com/explore/bulgaria/>
61. <http://bulgariatravel.org/>
62. <http://www.visitgreece.gr/>
63. <http://www.pilotguides.com/destinations/los-angeles/hollywood>
64. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/historic-walks/hollywood-city-of-dreams/>
65. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-guides/series-3/globe-guides-hollywood-bollywood-beyond/>
66. <http://www.visitrussia.org.uk/>
67. <http://www.russiatourism.ru/en/>
68. <http://uk.france.fr/>
69. <http://in.france.fr/>
70. <http://www.spain.info/>
71. <http://www.tourspain.org/>
72. <http://www.portugaloffice.org.uk/>
73. <https://www.visitportugal.com/en>
74. <http://www.italia.it/en/home.html>
75. <http://www.italiantouristboard.co.uk/>
76. <http://www.turismoroma.it/?lang=en>
77. <http://www.firenzeturismo.it/en/>
78. <http://www.turismo.milano.it/wps/portal/tur/en>
79. <http://www.greeka.com/greece-travel/greece-tourism-offices.htm>
80. <https://goturkey.com>
81. <http://www.tourismturkey.org/>

82. <http://www.kultur.gov.tr/EN,35732/tourism.html>
83. <http://romaniatourism.com/>
84. <http://www.romania-travel-guide.com/>
85. www.visitmalta.com/en/diving
86. [www.visitmediterranean sea](http://www.visitmediterraneansea.com/)
87. www.visitmorocco.com/index.../I.../Unmissable
88. <http://www.visitcanaryislands.org/>
89. http://www.spain.info/en/que-quieres/ciudades-pueblos/comunidades-autonomas/islas_baleares.html
90. <http://www.madridtourguides.es/index.html>
91. www.spain.info/en/.../un_dia_en_toledo.html
92. <http://granadatur.com/en/>
93. <https://www.visitportugal.com/en/destinos>
94. [https://www.tripadvisor.rs/Tourism-g187899-Pisa Province of Pisa Tuscany-Vacations.html](https://www.tripadvisor.rs/Tourism-g187899-Pisa_Province_of_Pisa_Tuscany-Vacations.html)
95. <http://www.visit-venice-italy.com/>
96. <http://www.visitmalta.com/>
97. <http://www.balkanology.com/>
98. <http://www.slovenia.si/visit/>
99. <http://croatia.hr/en-GB>
100. <http://www.montenegro.travel/en>
101. <http://www.bhtourism.ba/eng/tourismattractions.wbsp>
102. <http://www.serbia.travel/>
103. <http://www.albania.al/>
104. <http://www.visitgreece.gr/>
105. <https://goturkey.com/>
106. <http://romaniatourism.com/>
107. <http://www.syriatourism.org/index.php>
108. <http://www.visit-syria.com/>
109. <http://www.destinationlebanon.gov.lb/>
110. http://www.goisrael.com/Tourism_Eng/Pages/home.aspx
111. <http://www.visitisrael.com/>
112. <http://www.visitjordan.com/>
113. <http://www.egypt.travel/>
114. <http://www.visitmorocco.com/index.php/eng/>
115. <http://www.visit-tunisia.com/intro.aspx>
116. <http://www.tourismalgeria.com/>
117. <http://www.myswitzerland.com/en-rs/home.html>
118. <http://www.visitswitzerland.net/>
119. <http://www.visitgermany.com/top-german-sights.asp>
120. [http://www.germany.info/Vertretung/usa/en/04_W t G/03/04/dzt-reiseland-deutschland-en.html](http://www.germany.info/Vertretung/usa/en/04_W_t_G/03/04/dzt-reiseland-deutschland-en.html)
121. <http://www.poland.travel/en>
122. <https://www.czechtourism.com/home/>
123. http://www.nationsonline.org/oneworld/czech_republic.htm
124. <http://slovakia.travel/>
125. <http://www.slovakia.org/tourism>

126. http://gotohungary.com/?utm_source=www.gotohungary.com&utm_medium=referral&utm_campaign=redirects
127. <http://www.budapest.com/>
128. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-08/vienna-city-guide/>
129. <http://www.austria.info/uk>
130. <http://www.pilotguides.com/destinations/europe/austria/>
131. <http://www.visitbritain.com/en/EN/>
132. <http://visitbrussels.be/bitc/front/home/display/lg/en/section/visiteur.do>
133. <http://www.holland.com/global/tourism.htm>
134. <http://www.holland.com/global/tourism/cities-in-holland/amsterdam.htm>
135. <http://www.visitdenmark.com/denmark/tourist-frontpage>
136. <http://www.visitnorway.com/>
137. [https://www.tripadvisor.co.uk/Tourism-g190479-Oslo Eastern Norway-Vacations.html](https://www.tripadvisor.co.uk/Tourism-g190479-Oslo_Eastern_Norway-Vacations.html)
138. <http://www.visitsweden.com/>
139. <http://www.visitsweden.com/sweden/Regions--Cities/Stockholm/>
140. <http://www.visitfinland.com/>
141. <http://www.visitfinland.com/helsinki/>
142. <http://www.travelukraine.org/>
143. <http://www.travelukraine.org/mustsee.htm>
144. <https://www.visitrussia.com/>
145. <http://www.visitrussia.com/citiesguide/moscow/moscow.htm>
146. <http://www.visitrussia.com/citiesguide/spb/spb.htm>
147. <http://www.belarus.by/en/>
148. <http://www.visitasiatravel.com/>
149. <http://tourism.gov.in/>
150. <http://www.yatra.com/travel/india-tourism/>
151. <http://www.cnto.org/>
152. <http://www.travelchinaguide.com/attraction/>
153. <http://www.visitindonesia.co.in/index.php/en/>
154. <http://www.indonesia.travel/>
155. <https://www.jnto.go.jp/>
156. http://www.seejapan.co.uk/jnto_consumer/index
157. <http://www.japan-guide.com/e/e623a.html>
158. <http://www.visit-malaysia.com/#promo>
159. <http://www.visitkl.gov.my/visitklv2/>
160. <http://www.visitmaldives.com/en>
161. <http://www.yoursingapore.com/en.html>
162. <http://srilanka.travel/index.php?route=common/home>
163. <http://www.srilanka.travel/>
164. <http://www.visitdubai.com/en/>
165. <http://www.visitdubai.com/en/department-of-tourism/press-centre/tourism-news/emirati-guides-to-promote-dubai-historical-district>
166. <http://www.visitmongolia.com/>
167. <http://www.visitcapitalcity.com/asia/ulaanbaatar-mongolia>
168. <http://www.see-nepal.com/tours/places.php>
169. <http://www.roughguides.com/destinations/asia/nepal/itineraries/>

170. <http://www.roughguides.com/shop/rough-guide-thailand/>
171. <http://www.tourismthailand.org/>
172. <http://sightseeingth.com/index.php?page=home&language=en&gclid=CjwKEA>
iA3Ou1BRDso5Xyhduuw
173. <http://www.roughguides.com/destinations/asia/philippines/things-miss/#/0>
174. <http://www.visitmyphilippines.com/>
175. <http://www.visitafrika.com/>
176. [official Tourist Board and Tourism websites for countries in Africa](#)
177. <http://www.magicalkenya.com/>
178. <http://www.tanzaniatouristboard.com/>
179. <http://www.visituganda.com/>
180. <http://www.namibiaturism.com.na/>
181. <http://www.cameroon-tourism.org/>
182. <http://www.zambiatourism.com/>
183. <http://www.roughguides.com/country/zimbabwe/>
184. <http://www.madagascar-tourisme.com/>
185. <http://www.seychelles.travel/>
186. <http://www.pilotguides.com/destinations/africa/indian-ocean-islands>
187. <http://www.pilotguides.com/destinations/africa/indian-ocean-islands/the-seychelles/>
188. <http://www.pilotguides.com/destinations/africa/indian-ocean-islands/>
189. <http://www.pilotguides.com/destinations/africa/indian-ocean-islands/mauritius/>
190. <http://www.tourism-mauritius.mu/>
191. <http://yellowstone.net/>
192. <http://www.pilotguides.com/destinations/north-america/usa/las-vegas/>
193. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-05/new-orleans/>
194. <http://www.pilotguides.com/destinations/north-america/usa/san-francisco/>
195. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/bazaar/season-one/miami/>
196. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/historic-walks/new-york-iconic-skyscrapers/>
197. <http://www.pilotguides.com/articles/new-york-city-guide/>
198. <http://visit-canada.com/>
199. <https://www.ottawatourism.ca/>
200. <http://www.visitcuba.de/>
201. <http://www.gohawaii.com/en/>
202. <http://www.bahamas.com>
203. <http://www.visitjamaica.com//>
204. <http://www.gotobermuda.com/default/>
205. <http://www.caymanislands.co.uk/>
206. <http://www.visitmexico.com/>
207. <http://www.argentina.travel/en>
208. <http://www.visitbolivia.org/>
209. <http://www.visitchile.com/>
210. <http://www.colombia.travel/es>
211. <http://wikitravel.org/en/Venezuela>
212. <http://www.peru.travel/?internacional>
213. <http://ecuador.travel/>
214. <http://wikitravel.org/en/Paraguay>

215. <http://www.uruguaynow.com/>
216. <http://www.australia.com/en>
217. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-05/sydney-city-guide/>
218. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/pilot-pocket-guides/the-grassroots-tour-2/sydney-mini-walk/>
219. <http://www.newzealand.com/us/>
220. <http://www.pilotguides.com/destinations/pacific/new-zealand/>
221. <http://www.pilotguides.com/tv-shows/globe-trekker/series-11/new-zealand-2/>
222. <http://www.fiji.travel/>
223. <http://www.tahiti-tourisme.com/>